

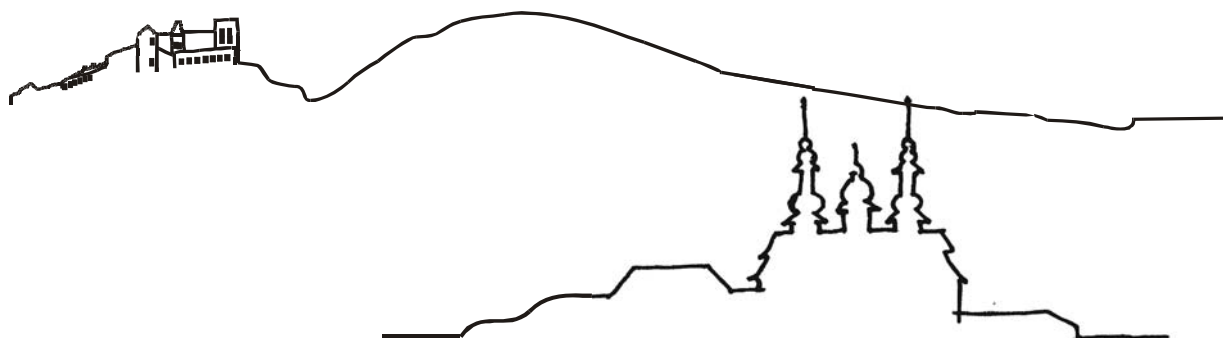
EVROPSKÝ POLYTECHNICKÝ INSTITUT, S.R.O., KUNOVICE

SBORNÍK

***„PROGNÓZY VÝVOJE NAŠÍ CIVILIZACE
VE 21. STOLETÍ“***

V. MEZINÁRODNÍ VĚDECKÁ
STUDENTSKÁ KONFERENCE

31. března 2011, Kroměříž, Česká Republika

Kolektiv autorů

**„PROGNÓZY VÝVOJE NAŠÍ CIVILIZACE VE 21. STOLETÍ“
V. MEZINÁRODNÍ VĚDECKÁ STUDENTSKÁ KONFERENCE**

Vydavatel, nositel autorských práv, vyrobil:
(C) Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2011
Publikace neprošla jazykovou úpravou.
Za obsahovou správnost odpovídají autoři.

ISBN 978-80-7314-237-6

“PROGNÓZY VÝVOJE NAŠÍ CIVILIZACE VE 21. STOLETÍ”

V. MEZINÁRODNÍ VĚDECKÁ STUDENTSKÁ KONFERENCE

Organizována

EVROPSKÝM POLYTECHNICKÝM INSTITUTEM, s.r.o., Kunovice

ve spolupráci s

Ruskou ekonomickou akademií v Moskvě,

Institutem ekonomiky v Podolsku,

Vysokou školou ekonomiky, turismu a sociálních věd v Kielcích,

Vysokou školou ekonómie a manažmentu verejnej právy v Bratislave

Žilinské univerzity v Žiline

Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Předseda programového výboru konference

Honorary professor, Ing. Oldřich Kratochvíl, Ph.D., Dr.h.c., MBA

PROGRAMOVÝ VÝBOR KONFERENCE

Prof. Viktor Ivanovič Grišin, Dr.Sc.
Prof. PhDr. Beata Kosová, CSc.
Prof. Ing. Tatiana Čorejová, Ph.D.
Doc. Ing. Viera Cibáková, CSc.
Prof. Ruslan Imranovich Khasbulatov, Dr.Sc.
Ass. Prof. Mikhail Manylich, Ph.D.
Assoc. Prof. Yaroslav Vyklyuk, CSc.
Prof. Dr. Irina Stukalova, Dr.Sc.
Prof. Ing. Jozef Benčo, Ph.D., Dr.h.c.
Ing. Vladimír Hiadlovský, Ph.D.
Prof. Ing. Vladimír Mikula, CSc.
Prof. Ing. Imrich Rukovanský, CSc.
Doc. Ing. Miroslav Mečár, CSc.
Ing. Jindřich Petrucha, Ph.D.
Ing. Jan Prachař, Ph.D.

Sekce I.: Problémy globální ekonomiky

Moderátoři: Prof. Dr.Sc. Ruslan Imranovich Khasbulatov, Doc. Ing. Jozef Strišš, CSc., Bc. Vyacheslav Tyshchenko

Sekce II.: Vývoj podnikatelského prostředí zemí světa

Moderátoři: Doc. Ing. Miroslav Mečár, CSc., Ing. Jan Prachař, Ph.D.

Sekce III.: Sociální problémy společnosti

Moderátoři: Doc. PhDr. Milan Vinklárík, CSc., PhDr. Ivan Gosiorovský

Sekce IV.: Problémy vzájemných vztahů civilizací

Moderátoři: Prof. Dr. Vladimir V. Tabolin, Ph.D., Mgr. Martin Bartoš

Oponentní rada:

Doc. Ing. Jozef Strišš, CSc. – Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc. – Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Prof. Ing. Pavel Ošmera, CSc. – Vysoké učení technické v Brně
Prof. Ing. Ivan Hanuliak, CSc. – Žilinská univerzita v Žilině
Prof. Ing. Petr Dostál, CSc. – Vysoké učení technické v Brně
Ing. Juraj Dubovec, Ph.D. – Žilinská univerzita v Žilině
Ing. Jozef Habánik, Ph.D. – Trenčanská univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíně

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	11
SEKCE 1.....	13
POSTAVENIE BRAZÍLIE VO SVETOVOM HOSPODÁRSTVE A V INTEGRAČNOM ZOSKUPENÍ MERCOSUR.....	15
Boris Baumgartner.....	15
ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU TĚŽBY, POPTÁVKY, DISTRIBUCE, SPOTŘEBY A PROGNOZA VÝVOJE SVĚTOVÉHO TRHU S MĚDÍ	21
Ondřej Findejs	21
POSTAVENIE DOPRAVY A LOGISTIKY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	25
Lucia Furdová.....	25
БЕДНОСТЬ И НИЩЕТА, КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА В ОБЩЕСТВЕ.	31
Горелова Регина Валерьевна	31
POSTAVENIE ČÍNY A USA V RÁMCI ORGANIZÁCIE APEC	37
Lukáš Holas	37
DOPADY GLOBÁLNÍ KRIZE FINANČNÍHO SYSTÉMU NA EKONOMIKU ČR	43
Barbora Horníčková.....	43
PERSPEKTÍVY VÝVOJA SPOLOČNEJ MENY V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE.....	47
Vladimír Janúšek	47
ZDROJE ROPY A ZEMNÉHO PLYNU V STREDNEJ ÁZII A AZERBAJDŽANE A ICH MOŽNÉ VYUŽITIE PRE EURÓPSKU ENERGETICKÚ POLITIKU	51
Matúš Kalanin.....	51
СФЕРА МАТЕРИАЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА VS. СФЕРЫ УСЛУГ	57
Куршев Антон	57
THE DEVELOPMENT OF THE BRIC COUNTRIES IN THE XXI CENTURY.....	63
Ekaterina Lebedeva	63
ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ ПРОБЛЕМА В МИРЕ. МОЖЕТ ЛИ ЗЕМЛЯ ПРОКОРМИТЬ СВОИХ ОБИТАТЕЛЕЙ?	67
Маргарян Эрмине Артуровна	67
BASEL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL BANKING SUPERVISION: THEORY AND PRACTICE (BASEL III).....	73
Kirill Markushenok.....	73
THE INFLUENCE OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON THE STRUCTURE OF THE FINANCIAL SECTOR IN POLAND.....	75
Katarzyna Milc	75
OBNOVITEĽNÉ ZDROJE ENERGIE V EURÓPSKEJ ÚNII.....	79
Kamila Mrázová	79
PROBLÉMY ROZVOJOVÉHO SVETA.....	85
Viliam Pajtinka	85
КОРРУПЦИЯ - КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА	91
Пардаева Нилуфар Санжаровна	91

ZÁVISLOST RUSKÉ EKONOMIKY NA PRODEJI ROPY A PLYNU.....	95
Zdeňka Pospíšilová.....	95
STRATEGIE SOUČASNÝCH TRANSNACIONÁLNÍCH KORPORACÍ A JEJICH VLIV NA STABILITU SVĚTOVÉHO FINANČNÍHO SYSTÉMU – EKONOMICKÝ RŮST A NOVÁ EKONOMIKA.....	99
Jan Prachař.....	99
PROBLÉMY GLOBÁLNÍ EKONOMIKY - DÁNSKO	105
Adéla Procházková.....	105
RASTÚCÍ VPLYV BRAZÍLIE V SVETOVEJ EKONOMIKE.....	109
Marián Šabo.....	109
THE GROWTH OF WORLD COMMERCE AS ONE OF THE AREAS OF THE GLOBALIZATION OF WORLD ECONOMY	115
Elena A. Sidorova.....	115
GLOBAL IMBALANCES IN THE CURRENT WORLD	119
Chalotorn Sinproh.....	119
GLOBAL AND ENVIRONMENTAL IMPACTS OF NEGATIVE ASPECTS OF ECOLOGIC BEHAVIOR..	125
Alexander Turan	125
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.	131
Викси Владислав Игоревич	131
SEKCE 2.....	135
VÝVOJ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ZEMÍ SVĚTA - ŘECKO.....	137
Simona Bařáková.....	137
RUSSIAN INVESTMENT STORY: IS IT THE BEST IN BRIC?	141
Ivan Belyaev, Svetlana Ivanova.....	141
ANALÝZA TRHOVÉHO POTENCIÁLU EKOLOGICKÝCH VOZIDIEL KONCERNU VW NA SLOVENSKU.....	145
Anna Čillíková.....	145
FINANČNÍ UKAZATELE MĚSTA (OBCE) A JEJICH VYPOVÍDACÍ SCHOPNOST	151
Tibor Hlačina, Jaroslav Kavka.....	151
FEATURES OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE WORLD IN THE POST-CRISIS PERIOD ..	159
Idrisov Magomed-Khadji.....	159
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU ŠPANĚLSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ŠPANĚLSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.....	163
Jana Klimovičová	163
POPIS A PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ŠVÉDSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE.	167
Kamila Knoppová.....	167
ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ A PŘÍLEŽITOSTÍ PRO ČESKÉ PODNIKATELE V INTEGRAČNÍM SESKUPENÍ ALADI	171
Martin Kolářík	171
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU LOTYŠSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ LOTYŠSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.....	175
Ivona Kopečná.....	175
SYSTEM OF ENERGY SECURITY IN KAZAKHSTAN: STRUCTURE AND RISKS.....	181
Aisulu Kozhabayeva.....	181

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ESTONSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE	187
Petra Krahulíková	187
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU NIZOZEMÍ Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ NIZOZEMÍ PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.....	191
Zuzana Krejčířiková	191
ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA JAPONSKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA.....	197
Romana Lachkovičová	197
FOREIGN INVESTMENT INFLOW INTO ECONOMY OF RUSSIAN FEDERATION.....	201
Farida Latypova	201
HODNOCENÍ HOSPODAŘENÍ, FINANCOVÁNÍ A NÁVRH INOVOVANÉ FINANČNÍ STRATEGIE OBCE MIKULČICE	205
Romana Lípová.....	205
FINANCOVÁNÍ A ANALÝZA HOSPODAŘENÍ OBCE VALTICE	209
Barbora Málková	209
ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA RAKÚSKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA.....	215
Alexandra Michňová	215
RUSSIAN OFFSHORE COMPANIES IN CYPRUS: TRENDS AND PROSPECTS.....	219
Mariya Molchanova	219
POPIS A PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ KYPRU PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE	223
Eva Neumannová.....	223
PROBLEMATIKA ZAHRANIČNÉHO OBCHODU UKRAJINY PO PREZIDENTSKÝCH VOEBÁCH 2010	227
Ivan Povch	227
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU LITVY Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ LITVY PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.....	231
Denisa Šebestová	231
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU MAĎARSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ MAĎARSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.	235
Dominika Ševelová.....	235
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU POLSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ POLSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.....	237
Veronika Šimčíková	237
INOVAČNÁ POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE.....	241
Jana Sokolová	241
VÝZNAM RUSKEJ FEDERÁCIE V 21. STOROČÍ.....	247
Gabriela Sopková	247
ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU ITÁLIE Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ITÁLIE PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR	253
Lucie Uherková	253
ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ NĚMECKA V LÉTECH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE	257
Pavlaína Veselská.....	257

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA BELGICKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA.....	261
Roman Zajíček.....	261
SEKCE 3.....	265
VPLYV TRADÍCI NA SPOTREBITEĽSKÉ SPRÁVANIE.....	267
Natália Blahutová.....	267
TRENDY BUDOUCÍCH PROFESÍ	271
Soňa Halová.....	271
SPRÁVA MIMOVLÁDNYCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ	273
Terézia Holúbková.....	273
SROVNÁNÍ PŘÍSTUPŮ BANK V ČR VE VZTAHU KE SVÝM KLIENTŮM A DOPORUČENÍ NA OPATŘENÍ MANAGEMENTU BANK.....	277
Marie Jestřábová.....	277
LOCAL SELF-GOVERNMENT AS THE BODY IMPLEMENTING THE LOCAL SOCIAL POLICY	281
Katarzyna Kowalczyk.....	281
SPOTREBITEĽSKÝ TEST V MARKETINGU.....	285
Denisa Lipnická.....	285
U3V JAKO NÁSTROJ ZKVALITNĚNÍ ŽIVOTA SENIORŮ ...ANEB IZOLACI STARŠÍ GENERACE JIŽ DÁVNO ODZVONĚNO	289
Miroslava Lovichová, Iva Jevčáková	289
SÚČASNÉ MIGRAČNÉ VÝZVY EURÓPSKEJ ÚNIE	295
Milan Lukáč.....	295
OPTIMALIZÁCIA SYSTÉMU ODMEŇOVANIA ZAMESTNANCOV VO FIRME ENNI – NAILS S.R.O....	299
Denisa Martinkovičová.....	299
KLIMATICKÉ ZMENY.....	303
Alžbeta Pint'ová.....	303
MAJÍ BÝT ZRUŠENI PŘÍSEDÍCÍ?.....	309
Karel Šabata, Ondřej Šabata	309
FINANČNÍ ANALÝZA A NÁVRH STRATEGIE ORGANIZACE PEČOVATEĽSKÁ SLUŽBA HOMEDICA, O. P. S.	313
Petra Šefčíková.....	313
OCHRANA SPOTREBITEĽA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE	319
Zuzana Švábová.....	319
HLAVNÁ INICIATÍVA STRATÉGIE EURÓPA 2020: EURÓPSKA PLATFORMA NA BOJ PROTI CHUDBE	325
Diana Totkovičová.....	325
KRIMINALITA ČESKÉ REPUBLIKY A JEJÍ ASPEKTY	331
Veronika Voráčová.....	331
PENZIJNÍ REFORMA – LIDÉ VERSUS STÁT?	335
Stanislav Vrba, Tibor Hlačina	335
SEKCE 4.....	337
PERSPEKTÍVY EKONOMICKÉHO VÝVOJA ČÍNSKEJ ĽUDOVEJ REPUBLIKY.....	339
Matej Buzinkai	339

PROBLÉMY MODERNEJ DIPLOMACIE	343
Kristína Čizmadiová	343
URŽITELNÝ ROZVOJ A JEHO EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI.....	349
Hynek Dušek	349
VÝVOJ ENERGETICKEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE A RUSKEJ FEDERÁCIE A JEJ VPLYV NA KONKURENCIESCHOPNOSŤ KRAJÍN EÚ	353
Rastislav Kaľanin	353
SCHELLING'S SEGREGATION MODEL AND ITS SIGNIFICANCE CONCERNING MULTICULTURALISM.....	359
Karolína Mužíková	359
SITUACE V KORUPČNÍM JEDNÁNÍ V ITÁLII	365
Jana Navrátilová	365
VLIV KULTURNÍCH ODLIŠNOSTÍ NA OBCHODNÍ JEDNÁNÍ V URČITÝCH ZEMÍCH.....	369
Ladislav Obdržálek, Vladimíra Hlaváčková, Radek Habarta	369
KOMPARACE A VZÁJEMNÝ VZTAH MEZI MANAŽERSKÝM A FINANČNÍM ÚČETNICTVÍM.....	373
Ondřej Šabata	373
MARKETINGOVÉ TRENDY V POSTKRÍZOVOM OBDOBÍ	375
Lenka Šimorová.....	375
PROBLÉMY VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ CIVILIZACÍ.....	379
Aleš Strnadel, Martin Janovský	379
OBCHODNÁ A HOSPODÁRSKA SPOLUPRÁCA RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE GLOBALIZÁCIE.....	383
Linda Vašková.....	383
SPOLUPRÁCA EÚ A INDIE VO VEDE A VÝSKUME V PODMIENKACH GLOBALIZÁCIE	387
Katarína Zemanová.....	387
PODPORA A ROZVOJ VÝSKUMU V DOPRAVE S VYUŽITÍM TECHNÍK TVORIVOSTI.....	393
Jana Dicová, Ján Ondruš.....	393
AFFECTING DECISIONS OF ECONOMIC ACTORS USING NEURO - LINGVISTIC PROGRAMMING (NLP)	399
Juraj Dubovec, Ladislav Obdržálek.....	399
FINANČNÍ KRIMINALITA V ČESKÉM HOSPODÁŘSTVÍ.....	405
¹ Jarmila Foralová, ² Jozef Králik, ² Kristína Králiková	405
VÝVOJ SOUKROMÉHO PRÁVA V ČR	427
František Hurbiš	427
POTREBA SPOLUPRÁCE SAMOSPRÁVY A VYSOKÝCH ŠKÔL V OBLASTI CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA V TRNAVSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI	431
Andrea Jankurová.....	431
ZMENA POJMU VEREJNÝ ČINITEĽ NA ÚRADNÚ OSOBU V NOVELIZOVANOM TRESTNOM ZÁKONE ČR	435
Dušan Korgo.....	435
PREDIKCIA FINANČNÉHO KRYTIA MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT V ČASOCH KRÍZY	439
Zuzana Kozubíková, Lucia Jančíková	439

VYSOKÁ ŠKOLA – NÁSTROJ VÝCHOVY NA OCHRANU MINORÍT (OSN A MEDIALIZÁCIA OCHRANY MENŠÍN).....	445
Jozef Králik ¹ , Kristína Králiková ²	445
VSTRÍČ ZMĚNÁM POVOLÁNÍ - PŘÍPADOVÁ STUDIE K DOPLŇUJÍCÍMU PEDAGOGICKÉMU STUDIU NA EPI KUNOVCE.....	459
Oldřich Kratochvíl, Antonín Malach	459
SPOLUPRÁCE VYSOKÝCH ŠKOL A LÁZEŇSKÝCH ZAŘÍZENÍ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI....	469
Monika Motyková	469
VZDELÁVANIE A VÝCHOVA ABSOLVENTOV – PODNIKATEĽOV NA VŠETKÝCH TROCH STUPŇOCH VZDELÁVANIA	477
Karol Polák	477
PROBLEMATIKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A NA VOŠE ZLÍN.....	483
Hana Šedová	483
PEDAGOGICKÉ ASPEKTY HODNOTENIA ŠTUDENTOV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH	489
Jana Šimonová, Ladislav Dudor	489
ZODPOVEDNÉ UNIVERZITY A PODNIKY	495
Tokarčíková Emese	495
STAVEBNICTVÍ V KONTEXTU USTUPUJÍCÍ GLOBÁLNÍ RECESE	501
Stanislav Vrba.....	501
FENOMÉN KORUPCE.....	505
Radomíra Veselá.....	505
DIGITALIZACE V EVROPSKÉM PROSTORU.....	509
Miroslav Zálešák	509
JMENNÝ REJSTŘÍK	519

ÚVODNÍ SLOVO

Vaše excelence, pane hejtmane,
Vaše magnificence, pane rektore,
Milý akademičtí pracovníci a studenti,

Dovolte, abych zahájil další ročník mezinárodní studentské konference “Prognózy vývoje naší civilizace ve 21. století”.

Srdečně mezi námi vítám studenty Plechanovy Ruské ekonomické akademie pod vedením paní Sokolinské a studenty Vysoké školy ekonomiky, turismu a sociálních věd v Kielcích a studenty Institutu ekonomie v Podolsku. Přeji jim, aby se jim u nás líbilo. Současně vítám také studenty Ekonomické univerzity v Bratislavě, Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, Žilinské university v Žilině a Vysoké školy managementu a veřejné správy v Bratislavě. Všichni se těšíme na Vaše příspěvky.

Vážení přátelé,
scházíme se zde v období, kdy se celá naše civilizace potýká s globální hospodářskou krizí. Krize byla jednoznačně vyvolána tím, že jsme se nechovali a ani ještě dnes se nechovám ekonomicky racionálně a že jsme se dopustily, aby etiky sociálních vztahů tak utrpěla. Je ve Vašem zájmu, abyste hledali řešení a především, abyste se ze současné situace poučili.

Globalizované světové hospodářství, přecházející na strukturu globálních monopolů a megakonkurence již nelze popsat jen klasickými paradigmaty makroekonomie a mikroekonomie. Podniky se musí přizpůsobit a tak nás čeká také změna teorie podnikové ekonomiky. Čelit takovým situacím, jako je současná krize, lze jen globální spoluprací. Spoluprací hospodářství USA, EU, Ruska a zemí ASEAN. Hledáme nová pravidla ekonomické spolupráce v globálním prostoru. Pravidla, která se stanou účinnými v době, kdy o budoucnosti světa budete rozhodovat Vy.

Nezapomeňte, že v obchodě je základním faktorem úspěchu vzájemná důvěra partnerů. Dnes máte možnost navázat osobní přátelství. Vyměňte si navštívenky, telefony a e-mailové adresy. Nabízíme Vám možnost setkání na mezinárodní letní škole studentů, která se bude v tomto roce konat v Kielcích v Polsku. Dohodněte se na spolupráci se studenty z Polska, nebo Slovenska. Můžete si spolu dohodnout vypracování společné bakalářské práce.

Právě proto, abyste si našli také čas pro navázání osobních přátelství, má dnešní konference následující strukturu:

Nejprve Vás pozdraví hejtmán Zlínského kraje, jeho excelence, pan MVDr. Stanislav Mišák. Účast jeho excelence, při svém zatížení předsedy vlády tohoto kraje vypovídá o tom, jak velký význam přikládá pan hejtmán mladé generaci a mezinárodním vztahům Zlínského kraje. Pan hejtmán prošel úspěšnou cestou starosty města Otrokovic, zvládl krizové stavy ohrožení města povodněmi, byl zvolen do funkce náměstka hejtmana a dnes působí jako hejtmán našeho kraje.

Po panu hejtmanovi nám bude ctí dát slovo dalším váženým hostům – radnímu Zlínského kraje panu Mgr. Josefu Slovákovi, senátorovi ČR panu Mgr. Miloši Malému, rektoru Vysoké školy ekonomiky, turismu a sociálních věd v Kielcích panu Dr. Telusovi, prorektorovi pro zahraniční vztahy VŠEMvs panu Ing. Stanislavu Filipovi, Ph.D., rektorovi Moskevské podnikatelské akademie Prof. Dr. Vladimíru V. Tabolínovi, Ph.D. a děkanovi Ekonomické fakulty UMB panu Ing. Vladimíru Hladlovskému.

Dámy a pánové, po této úvodní části se rozejdete do odborných sekcí, na nichž budete pod vedením našich vedoucích pana doc. Ing. Josefa Strišše, CSc., pana doc. Ing. Miroslava Mečára, CSc., pana doc. PhDr. Milana Vinkláríka, CSc. a pana prof. Dr. Vladimíra Tabolína, Ph.D. prezentovat své příspěvky a diskutovat o problémech, které chcete vyřešit.

Na závěr své práce dostanete osvědčení o absolvování této konference. Pro některé z Vás to je možná první takové osvědčení. Věřte, že to je první takový dokument v dlouhé řadě, která Vám bude viset na zdi ve vaší kanceláři.

Přeji Vám, dámy a pánové, aby Vaše práce byla úspěšná a aby se Vám vše, co jste si naplánovali, podařilo.

Ing. Oldřich Kratochvíl, h. prof. Ph.D., Dr.h.c., MBA
rektor

SEKCE 1

POSTAVENIE BRAZÍLIE VO SVETOVOM HOSPODÁRSTVE A V INTEGRAČNOM ZOSKUPENÍ MERCOSUR

Boris Baumgartner

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: *Latinská Amerika sa po rokoch výrazného ekonomického rastu, ktorý bol zaznamenaný pred začiatkom finančnej a hospodárskej krízy, v roku 2009 dostala do fázy recesie, ktorá sa však podľa najnovších údajov za rok 2010 vo väčšine krajín skončila. Medzi hospodárstvom s najvyšším rastom za rok 2010 v rámci tohto regiónu môžeme zaradiť aj Brazíliu. Tento štát v posledných rokoch zohráva čoraz dôležitejšiu úlohu vo svetovom hospodárstve. Patrí medzi najľudnatejšie krajiny sveta, a čo sa týka tvorby HDP, zaraďuje sa medzi najväčšie ekonomiky na svete. Brazília má veľmi dôležité postavenie aj v najúspešnejšom integračnom zoskupení Latinskej Ameriky – v MERCOSURE.*

Kľúčové slová: *Latinská Amerika, Brazília, MERCOSUR, svetové hospodárstvo, finančná a hospodárska kríza*

ÚVOD

Región Latinskej Ameriky začína zohrávať čoraz dôležitejšiu úlohu vo svetovom hospodárstve. Je to región bohatý na nerastné suroviny, takže v budúcnosti môže slúžiť ako surovinová základňa pre rozvíjajúce sa ekonomiky Číny a Indie, ktoré na svoj rozvoj budú potrebovať stále viac zdrojov.

V súčasnosti má v rámci Latinskej Ameriky dominantné postavenie hospodárstvo Brazílie. Brazília je najľudnatejším štátom Latinskej Ameriky, má rozvinutú a značne diverzifikovanú výrobnú základňu a súčasne ako viaceré krajiny tohto regiónu je bohatá na nerastné suroviny.

Ak chcú krajiny uspieť v konkurenčnom boji na svetových trhoch, musia čo najlepšie využívať zdroje, ktorými disponujú. Medzinárodná ekonomická integrácia, ktorú zaraďujeme k základným trendom vývoja svetového hospodárstva, umožňuje krajinám zapojeným do integrácie lepšie alokovať tieto zdroje. Najväčší pokrok v integračných procesoch v Latinskej Amerike zaznamenalo zoskupenie MERCOSUR.

Cieľom tohto príspevku je poukázať na zvyšujúcu sa dôležitosť Brazílie vo svetovom hospodárstve a súčasne poukázať na jej kľúčové postavenie v integračnom zoskupení MERCOSUR.

STRUČNÁ HISTÓRIA INTEGRAČNÉHO ZOSKUPENIA MERCOSUR

Prvým krokom na vytvorenie MERCOSURu bola snaha Brazílie a Argentíny o rýchlejšiu integráciu svojich hospodárstiev v druhej polovici 80-tych rokov 20. storočia. Medzi prvé pokusy o ich vzájomnú integráciu patrí Deklarácia z Buenos Aires z roku 1986 a Dohoda o argentínsko-brazílskej integrácii z roku 1988. Dňa 26. marca 1991 v Asuncióni (Paraguaj), s účinnosťou od 31. decembra 1994, podpísali 4 krajiny – Argentína, Brazília, Uruguaj a Paraguaj – dohodu, na základe ktorej sa zaviazali odstrániť obchodné bariéry medzi zmluvnými stranami a vytvoriť spoločný trh. Týmto bolo založené jedno z najdôležitejších integračných zoskupení Latinskej Ameriky – MERCOSUR (Mercado Común del Sur – Spoločný trh juhu).

V rámci prechodného obdobia medzi rokmi 1991 – 1995 sa mala docieľiť postupná liberalizácia vzájomného obchodu. Bola prijatá aj listina výnimiek z presne stanovenými termínmi úplnej liberalizácie. Z liberalizácie bol vyňatý obchod s najcitlivejšími komoditami - cukrom a automobilmi.

V neskorších rokoch si viaceré krajiny Latinskej Ameriky uvedomili dôležitosť úzkych väzieb na trh MERCOSURu, preto sa v roku 1996 asociovanými členmi MERCOSURu stalo Čile a Bolívia a v roku 2003 Peru. V roku 2004 k nim pristúpil Ekvádor, Venezuela a Kolumbia. Asociovaný člen nemá v rámci MERCOSURu hlasovacie právo, nemá povinnosť zaviesť spoločné colné tarify, ale môže využívať colné zvýhodnenia pri prístupe na trh integračného zoskupenia. Mexiko má zatiaľ status pozorovateľa.

V roku 2006 prijal MERCOSUR Prístupový protokol Venezuely (ďalej len „protokol“). V protokole sú v 12 článkoch spracované základné medzníky prístupového procesu. Protokol musia ratifikovať parlamenty všetkých štyroch plnoprávných členov MERCOSURu. Protokol zatiaľ neschválil paraguajský parlament, ako hlavný dôvod uvádza politiku prezidenta Venezuely Huga Cháveza v oblasti ľudských práv. Ďalším problémom, ktorý brzdí ratifikáciu protokolu v paraguajskom parlamente, sú kroky Huga Cháveza v oblasti fungovania trhového hospodárstva a voľného obchodu, keďže v poslednom období vo Venezuele nastali rôzne vlny znárodňovania, čo pravicovú väčšinu v paraguajskom parlamente zneisťuje.

Výše troch rokov ratifikáciu protokolu blokoval aj brazílsky zákonodarný zbor, ale nakoniec ho v decembri 2009 brazílsky senát schválil.

Po ratifikácii a nadobudnutí účinnosti protokolu musí Venezuela počas štyroch rokov upraviť svoju legislatívu, pokiaľ ide o vývoz a dovoz tak, aby bola v súlade s legislatívou ostatných členov MERCOSURu. V protokole sú ďalej upravené termíny liberalizácie obchodu s tovarmi podľa ich citlivosti na vzájomný obchod. Niektoré obchody s tovarmi sa liberalizujú hneď po nadobudnutí účinnosti protokolu, pri niektorých citlivých tovaroch je určené prechodné obdobie na liberalizáciu vzájomného obchodu do roku 2014.

Jedným z ukazovateľov úspešnosti integračného procesu krajín môže byť vývoj intraregionálneho obchodu integračného zoskupenia. Intraregionálny obchod zaznamenal dynamický rast od vzniku zoskupenia až po rok 1998, keď sa v Brazílii a Argentíne začala prejavovať kríza z nadhodnotených mien. V roku 1999 Brazília devalvovala svoju menu, čo spôsobilo značné problémy exportérom hlavne z Argentíny, a obchod medzi krajinami začal stagnovať. V roku 1998 dosiahol intraregionálny obchod MERCOSURu 25 % z celkového obchodu, neskôr nastal pokles a najmenšiu hodnotu dosiahol v roku 2002 (11 %). Od roku 2003 podiel intraregionálneho obchodu na celkovom obchode postupne rástol na hodnotu 15 % v roku 2008.¹

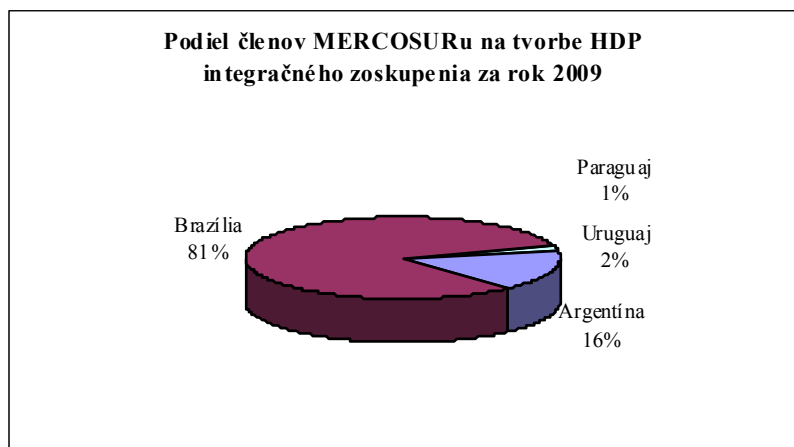
MERCOSUR A BRAZÍLIA

MERCOSUR v súčasnosti patrí medzi najväčšie integračné zoskupenia na svete. Tento blok má viac ako 250 mil. obyvateľov. Najväčší podiel (skoro 80 %) na celkovom počte obyvateľstva tvorí Brazília, ktorej počet obyvateľstva sa blíži k dvesto miliónom.

Dominantné postavenie Brazílie v zoskupení je charakterizované aj jej podielom na celkovom HDP MERCOSURu.

Na grafe č. 1 je znázornená tvorba HDP zoskupenia podľa podielu jednotlivých členských krajín MERCOSUR, kde najväčší podiel tvorila Brazília – 81 %, Argentína okolo 16 % a Paraguaj a Uruguaj tvorili spolu asi 3 %.

Graf č. 1

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov ECLAC, Economic survey of Latin America and the Caribbean 2009/2010, s. 54.

Otvorenosť ekonomiky, ktorá sa určuje podielom exportu na HDP, prípadne podielom exportu a importu na HDP, závisí hlavne od jej veľkosti. Čím je ekonomika menšia, tým je viac závislejšia od vývoja svetového hospodárstva a od možnosti umiestňovať svoje produkty na zahraničných trhoch. V prípade, že sa svetové hospodárstvo nachádza v recesii, je veľmi ťažké uspieť na zahraničných trhoch z dôvodu zníženého dopytu po výrobkoch a zvýšenia protekcionistických opatrení. Jedným z riešení tohto rizika je rozvoj intraregionálneho obchodu v integračných zoskupeniach. Podľa veľkosti ekonomiky, kde Brazília je najväčšia, pokiaľ ide o tvorbu HDP, v rámci MERCOSURu je najmenej závislá od vzájomného obchodu. Intraregionálny obchod so zoskupením na celkovom zahraničnom obchode krajiny tvorí len niečo viac ako 9-percentný podiel. Argentína je od intraregionálneho obchodu závislejšia, pričom jej podiel tvorí asi 26 %. Naproti tomu uruguajské a paraguajské hospodárstva sú značne závislé od trhov MERCOSURu (pri Paraguaji tvorí intraregionálny obchod 56 % a Uruguaji okolo 37 %), čo súvisí s nedostatočne veľkým domácim trhom uvedených krajín. Pre krajiny závislé od dopytu na zahraničných trhoch je životne dôležité, aby sa ich obchodní partneri dostali v ekonomickom cykle do fázy konjunktúry a tým zabezpečili odber svojich tovarov.

V tabuľke č. 1 sú uvedené údaje o intraregionálnom exporte a importe jednotlivých členov zoskupenia. V rokoch 2006 až 2008 export aj import medzi členmi neustále rástol, čo súviselo s priaznivou situáciou na svetových trhoch a rastom celého svetového hospodárstva. Zmena nastala až v roku 2009, kde pri porovnaní údajov s rokom 2008 vidíme značný prepád pri exporte a importe pri všetkých členoch. Najväčší prepád exportu v sledovanom období zaznamenala Brazília

¹ Obadi, S. M. – Gavaľová, V. – Dieniková, K.: *Ekonomika a obchodná politika RK. Vybrané problémy*, s. 101.

a Paraguaj o vyše 27,0 % a najmenší prepad exportu zaznamenal Uruguaj o 4,5 %. V sledovanom období najviac klesol import do Argentíny o 36,7 % a najmenší pokles importu zaznamenala Brazília. Vysoký pokles importu pri Argentíne mal vplyv na zlepšenie jej bilancie vzájomného obchodu v rámci zoskupenia, kde sa Argentína dostala do kladných čísel a dosiahla kladný výsledok v hodnote blížiac sa jednej miliarde USD. Na základe celosvetového vývoja môžeme usúdiť, že hlavný vplyv na prepad vzájomného obchodu mala hospodárska kríza.

Tabuľka č. 1

Vývoj intraregionálneho exportu a importu podľa krajín za roky 2006 – 2009 v mld. USD a porovnanie v %

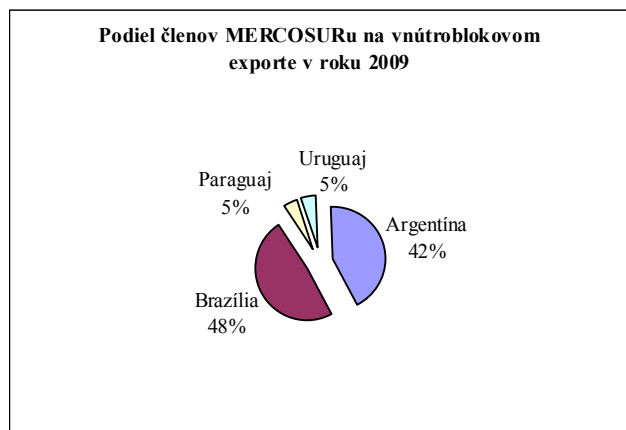
	2006	2007	2008	% zmena 2008/2007	2008	2009*	% rozdiel 2009/2008
Export v rámci MERCOSURu	25,785	32,401	41,587	28,4	41,587	32,713	-21,3
Argentína	9,94	12,426	16,145	29,9	16,145	13,824	-14,4
Brazília	13,986	17,354	21,737	25,3	21,737	15,828	-27,1
Paraguaj	0,917	1,374	2,104	53,1	2,104	1,532	-27,2
Uruguaj	0,942	1,247	1,601	28,4	1,601	1,529	-4,5
Import v rámci MERCOSURu	25,394	32,708	42,771	30,8	42,771	31,897	-25,4
Argentína	12,555	16,037	20,3	26,6	20,3	12,843	-36,7
Brazília	8,968	11,63	14,934	28,4	14,934	13,109	-12,2
Paraguaj	1,689	2,461	3,618	47,0	3,618	2,816	-22,2
Uruguaj	2,182	2,58	3,919	51,9	3,919	3,129	-20,2

Zdroj: Inter-American Development Bank, Mercosur Report N. 14, s. 30.

*Vlastné spracovanie na základe údajov UN COMTRADE 2011

Po analýze údajov z grafu č. 2, ktorý sa týka podielu členov MERCOSURu na vnútroblokovom exporte v roku 2009, a grafu č. 1, ktorý sa týka podielu členov MERCOSURu na tvorbe HDP zoskupenia, môžeme usúdiť, že podiel Argentíny, Paraguaja a Uruguaja na vnútroblokovom exporte je väčší ako ich podiel na tvorbe HDP zoskupenia. Z uvedeného vyplýva, že trh Brazílie a jeho oživenie je pre ostatné členské krajiny veľmi dôležité.

Graf č. 2

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov UN COMTRADE 2011

Kľúčovú úlohu v tomto zoskupení má hospodárstvo Brazílie. V minulosti sa Brazília rozvíjala a ťažila z monopolného postavenia pri produkcii a exporte hlavne primárnych komodít a poľnohospodárskych produktov. Napríklad v 17. st. mala výhradné postavenie v obchode s cukrom, neskôr to bola káva a bavlna a koncom 19. st. kaučuk. V druhej polovici dvadsiateho storočia Brazília reštrukturalizovala svoje hospodárstvo a monokultúrne zameraný export sa podarilo sčasti diverzifikovať. V súčasnosti je index exportnej koncentrácie na úrovni 9,1, čo je hodnota porovnateľná s členskými štátmi OECD.² Brazília má významný vplyv aj na vývoj vo svetovom hospodárstve, lebo v súčasnosti patrí medzi 10 najväčších hospodárstiev na svete podľa tvorby HDP a podľa prognóz bude v roku 2020 na 7. mieste, ako môžeme vidieť v tabuľke číslo 2.

² Luiz de Mello: Growth and Sustainability in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa, s. 37.

Tabuľka č. 2

10 najväčších ekonomík podľa tvorby HDP meranej v PKS v roku 2010 a 2020

Poradie	Rok 2010	Rok 2020
1.	USA	Čína
2.	Čína	USA
3.	Japonsko	India
4.	India	Japonsko
5.	Nemecko	Ruská federácia
6.	Ruská federácia	Nemecko
7.	Veľká Británia	Brazília
8.	Francúzsko	Veľká Británia
9.	Brazília	Francúzsko
10.	Taliansko	Mexiko

Zdroj: Euromonitor z údajov MMF, dostupné na: <http://blog.euromonitor.com/2010/07/special-report-top-10-largest-economies-in-2020.html>

V druhej polovici roku 2008 svetové hospodárstvo zasiahla finančná kríza, ktorá neskôr prerástla do hospodárskej krízy. V tabuľke č. 3 sú uvedené údaje o raste HDP za roky 2009 až 2012. Vplyv finančnej a hospodárskej krízy na hospodárstvo Brazílie je viditeľný v roku 2009, keď sa HDP krajiny znížilo o 0,6 %. Z tabuľky ďalej vyplýva, že už v roku 2010 sa Brazília dostala z hospodárskej krízy a jej hospodárstvo narástlo o 7,5 %³, čo je viac, ako je priemer rastu v rozvíjajúcich sa a rozvojových krajinách, a súčasne je to viac ako dvojnásobok nárastu HDP v rozvinutých krajinách. Jej tempo rastu HDP sa podľa prognózy MMF v roku 2011 a 2012 síce spomalí, ale rast by mal aj tak dosahovať vyššie hodnoty, ako bude rast HDP v rozvinutých krajinách.

Tabuľka č. 3

Vývoj HDP 2009 – 2012 (v %)

Rok	2009	2010	2011*	2012*
Svetový HDP	-0,6	5,0	4,4	4,5
Rozvinuté krajiny	-3,4	3,0	2,5	2,5
USA	-2,6	2,8	3,0	2,7
Rozvíjajúce sa a rozvojové krajiny	2,6	7,1	6,5	6,5
Brazília	-0,6	7,5	4,5	4,1

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov IMF World Economic Outlook január 2011, dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/update/01/index.html>

* Prognóza vývoja HDP.

V rokoch 2002 až 2008 celá Latinská Amerika, vrátane Brazílie, zažila najvyšší rast hospodárstva, ktorý umožnili hlavne zlepšujúce sa reálne výmenné relácie Brazílie, ktoré sú jedným z hlavných ukazovateľov kvality zapojenia sa krajín do medzinárodnej deľby práce. Tento pozitívny trend reálnych výmenných relácií súvisel s rastúcimi cenami nerastných surovín a v rokoch 2007 a 2008 aj s rastúcimi cenami poľnohospodárskej produkcie.

Vývoj cien nerastných surovín, hlavne ropy, bude pre Brazíliu jedným z kľúčových faktorov jej ďalšieho rozvoja. Brazília má v súčasnosti potvrdené zásoby ropy vo výške 12,9 mld. barelov, čo sú druhé najväčšie overené zásoby v Južnej Amerike (najviac potvrdených zásob má Venezuela), a podľa štatistickej ročenky ropnej spoločnosti BP z roku 2010 patrí medzi 10 krajín sveta s najväčšími zásobami ropy, ktoré nie sú členmi OPECu. V hlbokých vodách v blízkosti pobrežia na juhovýchode Brazílie sa odhadujú zásoby ropy v rozmedzí od 40 do 80 mld. barelov. V prípade potvrdenia týchto rezerv a ich technicky novej ťažby by sa Brazília v budúcnosti zaradila ku krajinám s najväčšími zásobami tejto strategickú suroviny na svete.

Dôležité postavenie Brazílie v rámci Latinskej Ameriky potvrdzuje aj jej úzka spolupráca s EÚ. V júli roku 2007 sa v Lisabone uskutočnila prvá konferencia Európskej únie a Brazílie, ktorá znamenala začiatok strategického partnerstva. Na tejto konferencii partneri potvrdili svoj záväzok posilniť politický dialóg na úrovni dvoch regiónov, ako aj dialóg na úrovni odvetvových politík, ako je námorná doprava, veda, informačná spoločnosť a vzdelávanie. Na druhej konferencii v decembri 2008 a tretej konferencii v októbri 2009 medzi hlavnými prerokovanými témami bola svetová hospodárska kríza, možnosti a spôsoby jej riešenia, boj s obchodom s drogami a ochrana životného prostredia. Štvrtá konferencia (Brazília júl 2010) sa venovala reforme fungovania G20, dosadom hospodárskej krízy a možnosti pokroku v rokovaní o obchodnej dohode medzi MERCOSUrom a EÚ.

³ Podľa ECLAC (Hospodárska komisia pre Latinskú Ameriku a Karibik), by mal rast HDP Paraguaja za rok 2010 dosiahnuť 9,7 %, Uruguaja 9 % a Argentíny 8,4 %.

ZÁVER

Brazília ako súčasť štátov BRIC (Brazília, Rusko, India a Čína) patrí ku krajinám, ktoré v budúcnosti z hľadiska ich ekonomickej sily budú hrať kľúčovú úlohu vo svetovom hospodárstve. Od klasickej triády rozvoja, ktorú v minulosti tvorili USA, Japonsko a EÚ, sa ekonomický rozvoj presúva do oblastí, ako je Čína, India a Brazília, prípadne v rámci Latinskej Ameriky do MERCOSURu. Brazília vo svojom vývoji mala viaceré fázy, keď mohla ťažiť zo svojho monopolného postavenia v rámci exportu určitých komodít. Súčasná situácia na svetových trhoch, keď sa ceny môžu rapídne zmeniť a poklesnúť za niekoľko dní, sa vyžaduje od krajín väčšia schopnosť adaptácie na zmenené podmienky. Ak sa Brazílii podarí efektívne využiť príjmy z exportu strategických surovín, ako je ropa, konkurencieschopnosť hospodárstva sa môže zvýšiť a tým sa zlepší aj možnosť preniknutia na nové trhy. Príjmy z exportu by sa mali investovať do vzdelávania, rozvoja vedy a priemyslu s vysokou mierou pridanej hodnoty. Ako už bolo uvedené, na svetových trhoch sa v niektorých obdobiach prejavuje tendencia k protekcionistickým opatreniam, ktoré sú často skryté vo forme rôznych administratívnych opatrení. V záujme Brazílie by preto malo byť aj prehlbenie integračných procesov v rámci integračného zoskupenia MERCOSUR, ktoré by mohlo byť rozšírené aj o ďalšie krajiny Južnej Ameriky, čo by zvýšilo jeho príťažlivosť pre zahraničné investície, a súčasne by sa zvýšila nezávislosť od vývoja na vzdialených odbytových trhoch.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- [1] Luiz de Mello. 2010. *Growth and Sustainability in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa*. Paris: OECD, 2010. 188 s. ISBN 978-92-64-09019-4.
- [2] OBADI, S. M. - GAVALOVÁ, V. - DRIENIKOVÁ, K. 2010. *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín: vybrané problémy*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. 131 s. ISBN 978-80-225-3023-1.
- [3] OECD Publications. 2009. *Latin America Economic Outlook 2010*. Paris: OECD, 2009. 249 s. ISBN 978-92-64-07521-4.

Internetové zdroje a publikácie:

- [1] Alejandro J. del Corro. *Mercosur with the best growth performance in the region in 2010*. [online]. [citované 3.2.2011]. Dostupné na: <http://www.gatewaytosouthamerica-newsblog.com/2010/12/20/mercosur-with-the-best-growth-performance-in-the-region-in-2010-according-to-the-annual-report-from-the-un-economic-commission-for-latin-america-and-the-caribbean-cepal-which-was-announced-this-week/+eclac+brazil+mercosur&cd=9&hl=sk&ct=clnk&gl=sk&source=www.google.sk>
- [2] BP Statistical Review of World Energy June 2010. [online]. [citované 7.2.2011]. Dostupné na: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2010.pdf
- [3] ECLAC United Nation: *Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2009-2010*.
- [4] Euromonitor. [online]. [citované 15.2.2011]. Dostupné na: <http://blog.euromonitor.com/2010/07/special-report-top-10-largest-economies-in-2020.html>
- [5] IMF: *IMF World Economic Outlook (WEO) Update - Restoring Confidence without Harming Recovery, July 2010*.
- [6] Inter-American Development Bank: *Mercosur Report N. 14*. ISBN 978-950-738-287-1
- [7] United Nations Publication: *Statistical Yearbook for Latin America and the Caribbean 2009*. ISBN: 978-92-1-021072-0.
- [8] *Brazil's Petrobras announces deep-water oil find*. [online]. [citované 14.2.2011]. Dostupné na: <http://economictimes.indiatimes.com/news/international-business/brazils-petrobras-announces-deep-water-oil-find/articleshow/7370162.cms>
- [9] UN COMTRADE. [online]. [citované 14.2.2011]. Dostupné na: <http://comtrade.un.org/db/dqBasicQueryResults.aspx?cc=TOTAL&px=S1&r=32,%2076,%20600,%20858&y=1991,%201992,%201993,%201994,%201995,%201996,%201997,%201998,%201999&p=0&rg=1,2&so=9999&qt=n>

AUTOR:

Boris Baumgartner
Ekonomická univerzita v Bratislave
Obchodná fakulta
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
E-mail: boris.baumgartner@euba.sk

ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU TĚŽBY, POPTÁVKY, DISTRIBUCE, SPOTŘEBY A PROGNÓZA VÝVOJE SVĚTOVÉHO TRHU S MĚDÍ

Ondřej Findejs

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

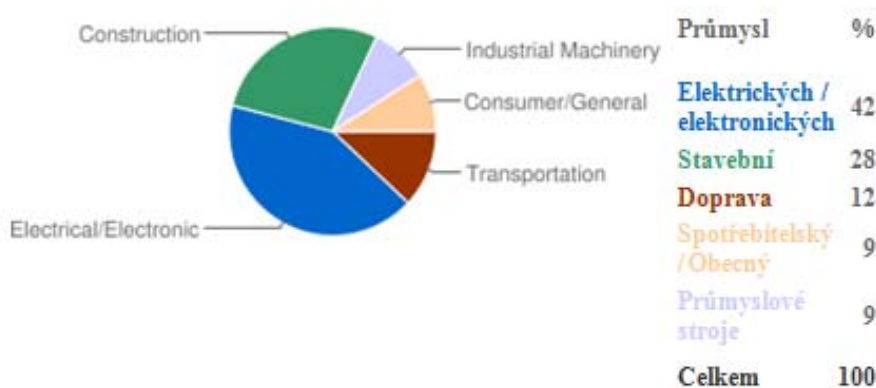
Abstrakt: *This thesis analyzes the market for copper. The aim of this thesis is to analyze the evolution of copper market since 2000 and forecast future developments. The analysis shows that the largest copper producer of the world is Chile. There is head office of company Codelco, the largest copper producer in the world. On the contrary, the largest copper consumer is China. World production and consumption are growing. The price of copper since 2000 continues to grow. Copper can be traded on free stock exchanges, namely the London Metal Exchange, the New York Mercantile Exchange and the Shanghai Metal Exchange. In the coming years we can expect both growth in demand and prices. The information contained in this thesis could be used to teach the world economy.*

Klíčová slova: měď, produkce, producenti, distribuce, spotřeba, burza, cena, vývoj

ÚVOD

Měď je v současné době jedním z nejvíce používaných kovů na světě. Její využití zasahuje do mnoha oblastí lidské činnosti. Měď se například využívá ve stavebním průmyslu v elektrotechnickém průmyslu, na výrobu strojů, dopravních prostředků a v mnoha dalších oborech. Jelikož se s mědí obchoduje na světových burzách ve velkém, je pro obchodníka dobré mít přehled o jejím stavu, tedy udělanou analýzu o její těžbě, poptávce, distribuci, spotřebě a jejím dalším vývoji.

Ryzí měď je v přírodě mnohem více hojnější než jakýkoli jiný kov. Měď je velmi dobře tažná a kujná vyniká dobrou tepelnou a elektrickou vodivostí, v čemž se téměř vyrovná mnohem dražšímu stříbru. Užití mědi ve slitinách mnohonásobně rozšířilo její praktické použití v mnoha oborech lidské činnosti. Renesance mědi začala až s velkolepými technickými vynálezy minulého století, k nimž patří: elektrický generátor Michaela Faradaye v roce 1831, telegraf Samuela Morse v roce 1840, telefon Grahama Bella v roce 1875 a elektrická žárovka Thomase Edisona z roku 1879. Od této doby je měď nepostradatelná. Měď je materiálem volby pro různé domácnosti, průmysl a dnešní high – tech aplikace. Struktura využití mědi je vidět v následujícím grafu.

Struktura využití mědi se za posledních 6 let změnila. Z tohoto grafu je vidět, že v současné době se měď nejvíce využívá v elektrotechnickém průmyslu, kdežto v roce 2006 se měď nejvíce využívala ve stavebnictví.

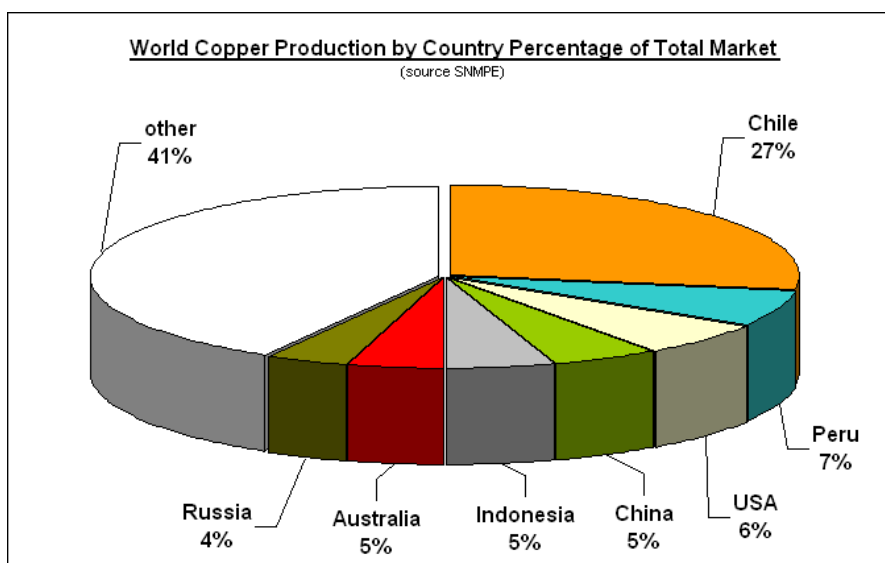
Největší světová centra těžby mědi se nacházejí v jižní a severní Americe, Asii, Africe i Evropě. Hlavním producentem mědi je jižní a severní Amerika, která vytváří víc jak polovinu světové produkce. Největším exportérem této komodity je Jižní Amerika, oproti tomu Severní Amerika veškerou svou produkci sama spotřebuje. Mezi oblastí Jižní Ameriky s největší produkcí mědi patří Chile a Peru. V severní Americe se měď těží hlavně ve Spojených státech, Kanadě a Mexiku. V Asii měď produkuje Rusko, Čína a Kazachstán. V Africe se měď nachází v Zambii. V České republice byla těžba mědi zrušena v roce 1990.

Naprostoj největším producentem je Chile, kde je více jak čtvrtina světové produkce. Tuto produkci zajišťuje státní společnost Codelco. Tato společnost produkuje 26 % světové produkce a také ovládá okolo 20 % světových rezerv mědi. Dalšími společnostmi, které jsou významnými producenty mědi jsou BHP Billiton, Freeport McMoran Phelps Dodge, Rio Tinto, Grupo Mexico, Anglo American.

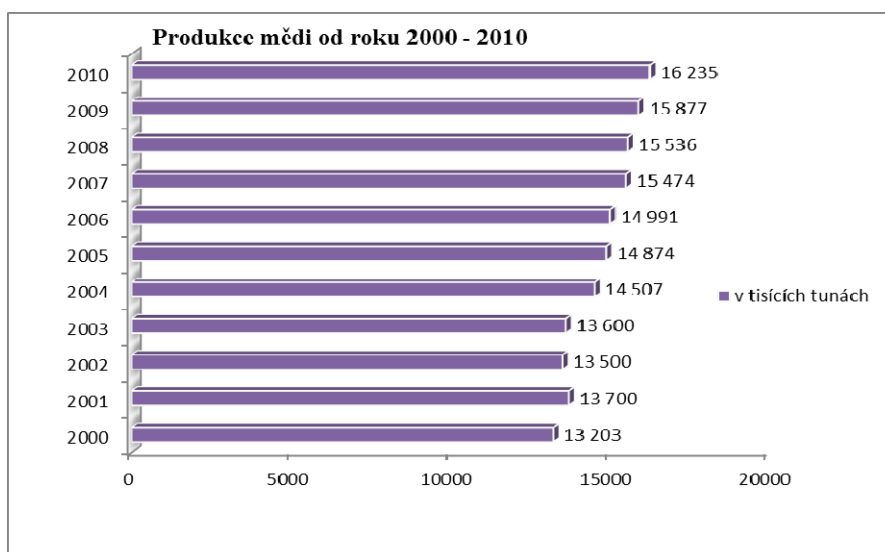
Během prvních čtyř měsíců roku 2010, světové využití vzrostlo o 8,3 % ve srovnání s prvními čtyřmi měsíci roku 2009. Využití vzrostlo o 3 % v Číně, 11 % v EU, 43 % v Japonsku a 2,7 % ve Spojených státech. Kombinace těchto čtyř oblastí v současné době tvoří 71 % celkového využití světové rafinované mědi. Toto navýšení je způsobeno především pokračujícím oživení použití v Japonsku, Evropské unie, Spojených států.

Světová důlní produkce v prvních čtyřech měsících roku 2010 vzrostla o 1,4 % (70, 000 tun) ve srovnání se stejným obdobím roku 2009, ale zůstala přibližně o 6,8 % nižší než v posledních čtyřech měsících roku 2009.

Výroba v Chile mírně vzrostla (3,7 %) z její nízké úrovně během prvních čtyř měsíců roku 2009, ale výstup od ostatních velkých výrobců, jako je Peru, Spojené státy, Austrálie a Indonésie se snížily o 7,5 %. Tyto čtyři země představují zhruba 25 % celkové světové výroby mědi. Největší producenti mědi za rok 2009 podle zemí je vidět v následujícím grafu.

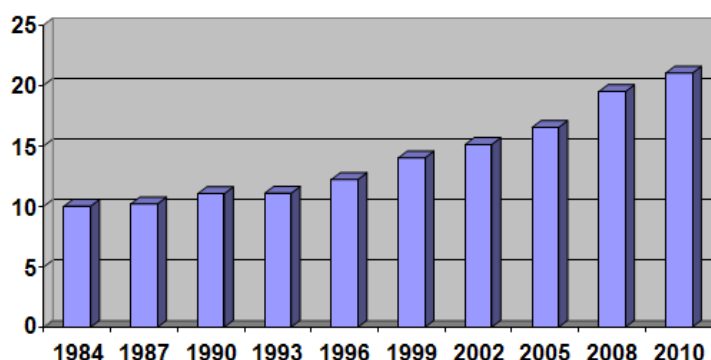
Největším producentem byla Chile, která vyprodukovala 5330 miliónů metrických tun, dále pak bylo Peru, jejíž produkce byla 1273 miliónů metrických tun, USA s produkcí 1190 miliónů metrických tun atd. Produkce mědi od roku 2000 do roku 2010 je znázorněna v následujícím grafu.

Z grafu je patrné, že produkce se každým rokem zvyšuje. Toto zvyšování je způsobeno neustále se zvětšujícím využitím mědi, především v elektrotechnickém a stavebním průmyslu. Světová spotřeba mědi se během posledních sta let zvýšila ze 494 000 tun na více jak 21 miliónů tun. Tento nárůst je způsoben jednak nárůstem lidské populace a také novým a širokým použitím mědi v mnoha oborech. Roku 2002 byly Spojené státy vedoucí ve spotřebě mědi.

Spojené státy každoročně spotřebují okolo 16 % celkové světové rafinované mědi, což představuje asi 2,4 milionů tun. V roce 2002 Čína předstihla Spojené státy ve spotřebě mědi a stala se tak největším spotřebitelem na světě. Rozvíjející ekonomika v Číně přispěla k trojnásobné roční spotřebě. Pokles spotřeby byl v roce 2004 – 2005, kdy měď poklesla na 16,51 miliónů tun, což znamená, že poklesla o 1,3 %.

V následujícím grafu je znázorněna celosvětová spotřeba mědi od roku 1984 po rok 2010.

Spotřeba, především v asijských státech, je způsobena poměrně rychlým rozvojem ekonomik a technologickými změnami. Například v Číně výrazné navýšení spotřeby elektrické energie vyústilo ke stavbě nových elektráren, což vedlo k nárůstu spotřeby mědi.

S mědí se dá obchodovat na třech světových burzách: na London Metal Exchange (LME), na New York Mercantile Exchange (NYMEX) a na Shanghai Metal Exchange. Burzy poskytují obchodování se standardizovanými kontrakty s předem definovanou kvalitou obchodované mědi. Na LME se měď obchoduje v lotech po 25 tunách a cena je kótována v amerických dolarech za tunu. Na COMEXu se obchodují kontrakty s lotem 25 000 liber, cena se udává v amerických centech za libru. V Šanghaji jsou loty pětisetunové a cena je udávána v místní měně renminbi za tunu. Rolí burz je vytvářet ceny na základě střetávání nabídky producentů a poptávky ze strany zákazníků. Ceny následně fungují jako referenční ceny i pro mimoburzovní obchody s mědí. Cena mědi od roku 2000 postupně stoupá, největší pokles ceny byl v roce 2008 a 2009, tento výrazný pokles byl způsoben finanční krizí. Vývoj ceny od roku 2000 je vidět na následujícím grafu.

Cena mědi v současné době za nákup v hotovosti na londýnské burze je 9,695 amerických dolarů za tunu.

ZÁVĚR

Z této analýzy vyplývá, že se s rostoucími možnostmi využití mědi roste její produkce i její spotřeba. Výhled do nejbližších let je relativně složitý. Pro další vývoj cen bude důležitý budoucí vývoj světové ekonomiky. Myslím si, že v následujících letech můžeme očekávat jak růst cen tak růst poptávky.

Odhad produkce mědi v budoucích letech je uveden v následující tabulce. Údaje uvedené v tabulce jsou v tisíci metrických tunách.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produkce	16 235	16 884	17 576	18 314	19 138	20 094

AUTOR:

Ondřej Findejs
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice

POSTAVENIE DOPRAVY A LOGISTIKY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Lucia Furdová

Ekonomická univerzita Bratislava

Abstrakt: Príspevok sa bude zaoberať identifikovaním minulého, súčasného i budúceho postavenia dopravy a logistiky v Slovenskej republike. Prostredníctvom indexu logistickej výkonnosti sa porovnajú vybrané kvalitatívne ukazovatele hodnotiace úroveň logistiky na Slovensku, v rámci V4 a taktiež s krajinou s najnižším a najvyšším LPI indexom. Vychádzajúc z aktuálne publikovaných štatistických údajov poukážeme na vývoj prepravných výkonov na Slovensku.

Kľúčové slová: logistika, prepravné výkony, index logistickej výkonnosti, dopravné modality

ÚVOD

Výhodná geografická poloha, členstvo v Európskej únii, či v schengenskej zóne výrazne vplývajú na rozmach prepravy a logistiky na Slovensku. Taktiež prílev priamych zahraničných investícií, rozvoj automobilového a elektrotechnického priemyslu, výstavba logistických parkov, distribučných centier predstavujú potenciál budovania efektívneho a kvalitného logistického priemyslu v Slovenskej republike.

Cieľom príspevku je špecifikovať logistické a prepravné výkony v Slovenskej republike a poukázať na možný potenciál zvyšovania železničnej dopravy podporou kombinovanej dopravy. Vychádzať sa bude zo sekundárnych zdrojov informácií, a to najmä aktuálne dostupných štatistických údajov Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, Štatistického úradu SR, či zo štúdie Európskej komisie: Európska energetika a doprava – Trendy do roku 2030 (European Energy and Transport – Trends to 2030).

1 LOGISTICKÉ VÝKONY V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Logistika v Slovenskej republike je postavená najmä na logistických centrách, Just-In-Time, Just-In-Sequence dodávateľoch (pričom ide najmä o dodávateľov komponentov z automobilového sektoru) a taktiež na logistických operátoroch poskytujúcich špecializované, komplexné logistické služby, outsourcing logistiky. [6]

K výraznému rozmachu výstavby logistických centier, logistických parkov dochádza najmä v rokoch 2004 a 2005. Najväčšou logistickou oblasťou je západ Slovenska – Senec. Rozvoj logistických centier je spätý predovšetkým s výstavbou diaľnic a rozvojom dopravnej infraštruktúry. [3]

Logistické výkony na Slovensku môžeme zhodnotiť prostredníctvom indexu logistickej výkonnosti (LPI – Logistics Performance Index) publikovaného Svetovou bankou (World bank).

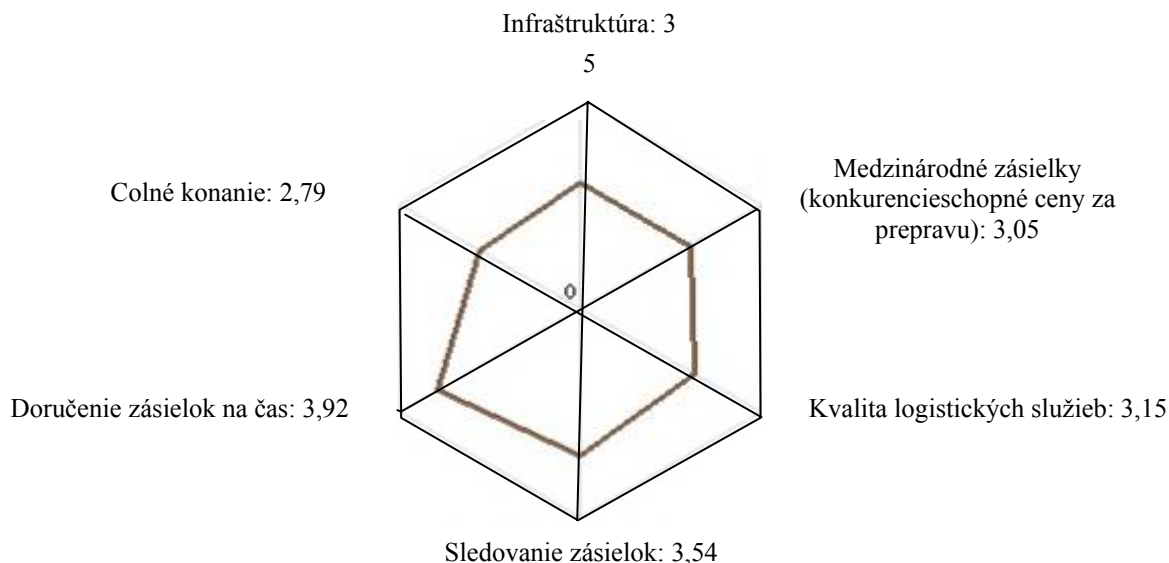
LPI index je komplexným indexom logistickej výkonnosti v 155 krajinách, pričom LPI 2010 vychádza z prieskumu dopytovaných takmer tisíc logistických odborníkov z celého sveta za pomoci: [14]

- FIATA (International Association of Freight Forwarders),
- GEA (Global Express Association) a
- GFP (Global Facilitation Partnership for Transportation and Trade).

LPI index hodnotí výkonnosť logistiky od 1 (čo znamená najslabší rating) až po 5 (najsilnejší rating). Prieskum LPI pozostáva z domáceho a medzinárodného ukazovateľa. Pri porovnávaní logistiky na Slovensku s ostatnými krajinami V4 budeme vychádzať z medzinárodného LPI indexu, ktorý je váženým priemerom šiestich ukazovateľov, a to: [14]

- efektívnosť procesov colného konania (jednoduchosť, rýchlosť), hraničné kontroly vrátane colných prehliadok, colných poplatkov,
- kvalita obchodnej i dopravnej infraštruktúry (železnice, cesty, prístavy, informačné technológie),
- jednoduchosť dohodnutia konkurencieschopných cien za prepravu zásielok (logistické náklady),
- spôsobilosť a kvalita logistických služieb (kvalita poskytovaných služieb colnými agentmi, operátormi a pod.),
- možnosť sledovania zásielky,
- spoľahlivosť dodania zásielok príjemcovi na dohodnuté miesto v stanovenom čase.

Nižšie uvedený graf poukazuje na skutočnosť, že Slovenská republika je najvýkonnejšia v oblasti logistiky práve v spoľahlivosti, tj. doručení zásielok na čas s hodnotením 3,92, pričom v porovnaní so zvyškom sveta (so 155 krajinami) je na 34 mieste.

Graf 1: LPI index – Slovenská republika [15]

Pri zhodnotení všetkých šiestych ukazovateľov sa Slovenská republika nachádza na 38 mieste s indexom 3,24. Na prvom mieste je Nemecko s LPI indexom 4,11 a na poslednom mieste je Somálsko s indexom 1,34. [15] Nasledovná tabuľka porovnáva LPI index a jeho jednotlivé zložky, logistickú výkonnosť Slovenska s krajinami V4, Nemeckom a Somálskom.

Krajina	LPI	Colné konanie	Infraštruktúra	Medzinárodné zásielky	Kvalita logistických služieb	Sledovanie zásielok	Doručenie zásielok na čas
Nemecko	4,11	4,00	4,34	3,66	4,14	4,18	4,48
Somálsko	1,34	1,33	1,50	1,33	1,33	1,17	1,38
Česká republika	3,51	3,31	3,25	3,42	3,27	3,60	4,16
Poľsko	3,44	3,12	2,98	3,22	3,26	3,45	4,52
Slovensko	3,24	2,79	3,00	3,05	3,15	3,54	3,92
Maďarsko	2,99	2,83	3,08	2,78	2,87	2,87	3,52

Tabuľka 1: LPI index – Nemecko, Somálsko a krajiny V4 [15]

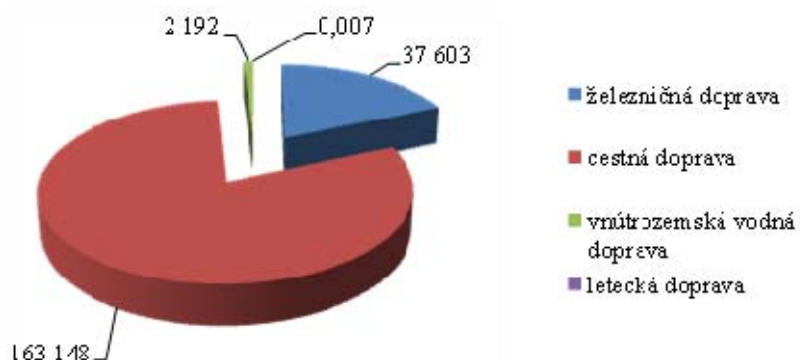
V rámci V4 sa Slovenská republika z hľadiska logistickej výkonnosti nachádza na predposlednom mieste. Slovensko tak predstavuje potenciál na zefektívňovanie logistiky, a to nielen v národnom ale i medzinárodnom meradle.

2 PREPRAVNÉ VÝKONY V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Strategická poloha Slovenskej republiky je významná najmä pri preprave zásielok z Ukrajiny na západ, či zo západu na Balkán. Z hľadiska dopravnej infraštruktúry Slovensko disponuje vyše 3 600 km stavebnej dĺžky spravovaných železničných tratí, takmer 400 km diaľnic, vyše 3 300 km ciest I. triedy, vyše 250 km splavných tokov (z toho Dunaj predstavuje 172 km), 8 verejnými medzinárodnými letiskami a 7 prekladiskami kombinovanej dopravy v trvalej prevádzke. [8]

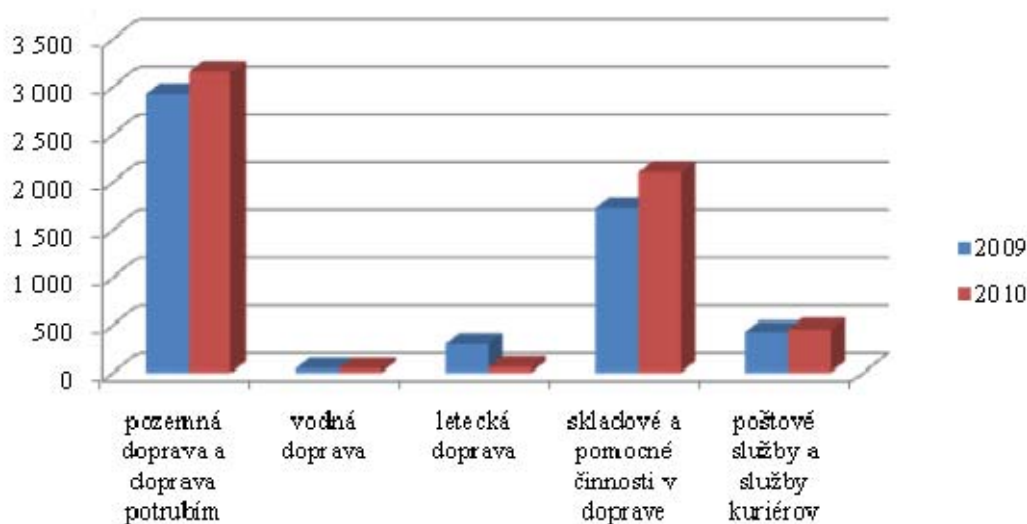
Podľa aktuálne dostupných štatistických údajov Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky najväčší podiel na výkonoch nákladnej dopravy mala a aj stále má cestná doprava. Kým v roku 1995 sa po ceste prepravilo 203 918 tisíc ton, za rok 2009 to bolo 163 148 tisíc ton, čo predstavuje 80 % podiel cestnej dopravy

na celkovom objeme prepravovaného tovaru všetkými dopravnými modalitami v roku 2009, na čo poukazuje i nasledovný graf.

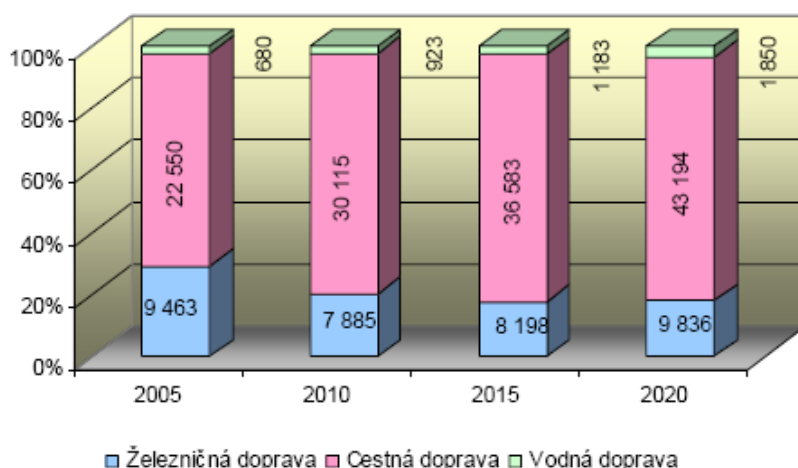
Graf 2: Preprava tovaru podľa dopravných modalít v tis. tonách v roku 2009 [9]

Podľa klasifikácie ekonomických činností SK NACE v doprave a skladovaní najvyššie tržby za vlastné výkony a tovar za rok 2010 dosahovala pozemná doprava a doprava potrubím, a to vo výške 3 147,2 mil. EUR, čo predstavuje 54 % podiel na celkových tržbách v doprave a skladovaní (5 793,2 mil. EUR). V roku 2010 oproti roku 2009 celkové tržby v doprave a skladovaní vzrástli približne o 7 %.

Graf 3: Tržby za vlastné výkony a tovar za rok 2009 a 2010 – Doprava a skladovanie [13]

Vychádzajúc zo Stratégie rozvoja dopravy SR do roku 2020 môžeme konštatovať, že cestná doprava si bude naďalej udržiavať na Slovensku svoje prvé miesto.

Graf 4: Prognóza podielu jednotlivých druhov dopravy podľa prepravného výkonu (tkm) [10]

Na porovnanie uvádzame predpokladaný vývoj jednotlivých dopravných modalít podľa prepravného výkonu v Gtkm podľa štúdie Európska energetika a doprava – trendy do roku 2030 (European Energy and Transport – Trends to 2030), ktorá taktiež predpokladá rastúcu tendenciu vývoja prepravných výkonov železničnej i cestnej dopravy.

Prepravné výkony (Gtkm: Gross tonne kilometers – hrubá hmotnosť v tonách na kilometer)	Rok	Cestná doprava	Železničná doprava
	2015	13,5	8,5
	2020	17,3	8,8
	2025	21,0	9,1
	2030	24,5	9,5

Tabuľka 2: Prognóza prepravných výkonov na Slovensku [4]

V súčasnosti má železničná doprava svoje významné zastúpenie pri medzinárodnej preprave tovaru z Ukrajiny na západ Slovenska, pričom sa podieľa vyše 50 % na celkovom objeme prepravy cez Rumunsko, Maďarsko, Slovensko a Poľsko. [12]

Na železničnom prepravnom trhu má vedúce zastúpenie ZSSK Cargo. Z hľadiska prepravovaného objemu tovaru v tonách sa podieľa 93,05 % z celkového objemu za rok 2009. Najväčší podiel na prepravách ZSSK Cargo za rok 2009 predstavuje dovoz, ktorý oproti roku 2008 poklesol o 17 %, čo znázorňuje tabuľka 3. Približne 88 % prepráv je práve medzinárodného charakteru. Najčastejšie prepravovanou komoditou sú hromadné substráty, a to sypké (63 %) a kvapalné (9 %). [11]

Režim	2009 (mil. t)	2008 (mil. t)	Rozdiel	2009/2008 (%)
Vnútro	3,88	5,46	-1,58	-29 %
Dovoz	13,93	16,79	-2,86	-17 %
Vývoz	8,43	10,28	-1,85	-18 %
Tranzit	7,55	12,00	-4,45	-37 %
Celkom	33,79	44,53	-10,74	-24 %

Tabuľka 3: Prepravy ZSSK CARGO podľa režimov [11]

Slovenská republika predstavuje potenciál i pre rozmach kombinovanej dopravy, ktorá sa na celkovej slovenskej doprave podieľa iba 1 %, pričom v porovnaní so západoeurópskymi krajinami 8,4 % je to veľmi nízke percento. [7]

Preferovaním kombinovanej dopravy sa do popredia dostáva význam železničnej dopravy. Avšak na Slovensku je situácia práve opačná. Keďže železničná doprava sa vyznačuje vyššou cenou za dopravnú cestu oproti okolitým štátom, dochádza skôr k presunu prepravy na cesty a na susedné železnice. Riešením uvedenej skutočnosti nie je len zavedenie mýta, ale i znižovanie poplatkov pri využívaní slovenských koľajníc, čím sa na jednej strane odľahčia cesty od kamiónovej prepravy a na druhej strane sa podporí znižovanie negatívnych dopadov na životné prostredie. [2]

Kombinovaná doprava má v sebe i skrytý význam pre konečného zákazníka. Výhodou je najmä diverzifikácia rizika na dve dopravné modalities, a to železniciu a cestu. V konečnom dôsledku sa eliminuje riziko nedodania zásielky z dôvodu stávk na železnici, či štrajkov kamionistov na cestách. [5]

Najmä kvôli hospodárskej kríze mnohé prepravné a logistické spoločnosti museli svoje stratégie zameriavať nielen na samotnú prepravu zásielky ale hľadanie možností zvyšovania pridanej hodnoty pre zákazníka za konkurencieschopné ceny. Zintenzívnili sa dôraz na kvalitatívne ukazovatele prepravy ako spoľahlivosť dodania, kvality, či flexibilita. Vychádzajúc z prieskumu realizovaného v roku 2009 spoločnosťou Incoma najväčším problémom prepravných firiem na Slovensku a taktiež v Českej republike počas krízy bol najmä znižujúci sa počet zákazníkov. Na Slovensku prepravcovia videli značný problém i v takmer nemožnom odhade budúceho vývoja prepravného trhu. Ďalšie problémy sú špecifikované v nasledovnej tabuľke.

Najväčšie problémy prepravných firiem	% respondentov	
	v Slovenskej republike	v Českej republike
Znižujúci sa počet zákazníkov	53 %	61 %
Takmer nemožný odhad budúceho vývoja	38 %	27 %
Klesajúci objem zákaziek	34 %	27 %
Cena mýta	15 %	29 %
Nestabilné ceny pohonných hmôt	13 %	21 %

Tabuľka 4: Problémy prepravných spoločností [1]

Na vývoj nákladnej dopravy na Slovensku vplyvajú dopravno-prevádzkové procesy medzi Európskou úniou a Áziou, kde Slovenská republika má svoje významné postavenie ako tranzitná krajina. Taktiež náklady na dopravu, ceny pohonných hmôt, spoplatňovanie infraštruktúry, liberalizácia nákladnej dopravy, informačné a komunikačné technológie podmieňujú rozvoj prepravy tovaru na Slovensku, a to nielen z hľadiska vnútroštátneho ale i medzinárodného.

ZÁVER

Odvetvie logistiky v Slovenskej republike sa intenzívnejšie začalo rozvíjať po roku 2000, a to najmä vďaka rozvoju automobilového a elektrotechnického priemyslu. Ide o spoločnosti ako napr. Volkswagen Slovakia, PSA Peugeot Citroen, Kia Motors Slovakia, Samsung, či Sony. Z hľadiska prepravných výkonov v súčasnosti i v budúcnosti najväčší podiel bude predstavovať cestná doprava, však na druhej strane s rozmachom kombinovanej dopravy sa naskytá potenciál zvyšovania podielu železničnej dopravy na slovenskom prepravnom trhu.

I keď logistika na Slovensku nie je tak rozvinutá ako v západných európskych krajinách, existuje stále priestor a potenciál na jej rozvíjanie.

Tento príspevok je publikovaný ako súčasť IGM 2316071 - Moderné stratégie riadenia rizík v globálnych zásobovacích reťazcoch v podmienkach slovenských podnikov (komparatívna analýza, benchmarking).

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] Birešová, Z.: Obrat a počet zákazok prepravných firiem stále klesá, nálada je pesimistická. In motornews.sk automobilový priemysel v súvislostiach [cit. 2011-28-01]. Dostupné na internete: <[http://www.motornews.sk/content/obrat-po %C4 %8Det-z %C3 %A1kazok-prepravn %C3 %BDch-firiem-st %C3 %A1le-kles %C3 %A1-n %C3 %A1lada-je-pesimistick %C3 %A1](http://www.motornews.sk/content/obrat-po-%C4%8Det-z-%C3%A1kazok-prepravn-%C3%BDch-firiem-st-%C3%A1le-kles-%C3%A1-n-%C3%A1lada-je-pesimistick-%C3%A1)>
- [2] Čermák, J.: Projekt ChemLog a kombinovaná doprava v chémii. In Infraštruktúra intermodálnej prepravy : Zborník príspevkov konferencie Infraštruktúra intermodálnej prepravy v Bratislave, 18.-19. marca 2010 [cit. 2011-16-02]. Dostupné na internete: <<http://www.intermodal.sk/infrastruktura-intermodalnej-prepravy-2010/313s>>, s. 103-108
- [3] Doktor, V.: Parky k nám pritiahla výhodná poloha. In hnonline.sk [cit. 2011-16-02]. Dostupné na internete: <<http://dal.hnonline.sk/c1-24931450-parky-k-nam-pritiahla-vyhodna-poloha>>
- [4] EK: European Energy and Transport – Trends to 2030: Appendix 2. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 220 s. ISBN 92-894-4444-4, s. 211
- [5] Fišer, V.: Kombinovaná doprava by nemala predstavovať pre cestných dopravcov konkurenciu, ale službu. In Infraštruktúra intermodálnej prepravy : Zborník príspevkov konferencie Infraštruktúra intermodálnej prepravy v Bratislave, 18.-19. marca 2010 [cit. 2011-16-02]. Dostupné na internete: <<http://www.intermodal.sk/infrastruktura-intermodalnej-prepravy-2010/313s>>, s. 123-127
- [6] Krajčír, R.: Rozvoj logistiky na Slovensku a jej financovanie. In Finančník o slovenskej a svetovej ekonomike [cit. 2011-26-01]. Dostupné na internete: <[http://www.financnik.sk/financie.php?did=349& article=435](http://www.financnik.sk/financie.php?did=349&article=435)>
- [7] Marušinec, P.: Finančná podpora štátu prevádzky intermodálnej prepravy. In Infraštruktúra intermodálnej prepravy : Zborník príspevkov konferencie Infraštruktúra intermodálnej prepravy v Bratislave, 18.-19. marca 2010 [cit. 2011-16-02]. Dostupné na internete: <<http://www.intermodal.sk/infrastruktura-intermodalnej-prepravy-2010/313s>>, s. 45-50

- [8] MDVRRSR: Dopravná infraštruktúra [cit. 2011-15-02]. Dostupné na internete: <http://www.telecom.gov.sk/files/statistika_vud/dop_infra.htm>
- [9] MDVRRSR: Nákladná doprava [cit. 2011-15-02]. Dostupné na internete: <http://www.telecom.gov.sk/files/statistika_vud/preprava_nakl.htm>
- [10] MDVRRSR: Stratégia rozvoja dopravy SR do roku 2020 – Vlastný materiál [cit. 2011-15-02]. Dostupné na internete: <<http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=1>>, s. 19
- [11] Šimčo, J.: Obchodné zámery a aktivity ZSSK CARGO v intermodálnej preprave. In Infraštruktúra intermodálnej prepravy : Zborník príspevkov konferencie Infraštruktúra intermodálnej prepravy v Bratislave, 18.-19. marca 2010 [cit. 2011-16-02]. Dostupné na internete: <<http://www.intermodal.sk/infrastruktura-intermodalnej-prepravy-2010/313s>>, s. 14-28
- [12] Šulgan, M.: Priority dopravných a logistických stratégií na Slovensku: 2.-3.12.2009 SpeedChain Praha [cit. 2011-25-01]. Dostupné na internete: <http://www.speedchain.cz/zbozi-image/soubory_redakce/13_30_Sulgan.pdf>
- [13] ŠUSR: Tržby za vlastné výkony a tovar v roku 2010 [cit. 2011-15-02]. Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=21112>>.
- [14] World Bank – International Trade Department.: Trade logistic facilitation: key to competitiveness – An overview of the World Bank trade logistics and facilitation portfolio [cit. 2011-30-01]. Dostupné na internete: <http://siteresources.worldbank.org/EXTTLF/Resources/515433-1274995758919/Trade_Logistics_Facilitation_Key_to_Competitiveness.pdf>
- [15] World Bank: Logistics Performance Index [cit. 2011-30-01]. Dostupné na internete: <http://info.worldbank.org/etools/tradesurvey/Modela.asp>

AUTOR

Lucia Furdová
 Ekonomická univerzita
 Obchodná fakulta
 Katedra medzinárodného obchodu
 Dolnozemska cesta 1
 852 35 Bratislava
 02/672 91 205
furdova.lucia2@gmail.com

БЕДНОСТЬ И НИЩЕТА, КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА В ОБЩЕСТВЕ.

Горелова Регина Валерьевна

Аннотация. В мире существует множество социальных проблем, которые, зачастую, делают общество более уязвимым, нарушают привычные жизненные устои человека, приводят к новым формам социального взаимодействия. В данной работе проанализирована одна из важных социальных проблем в обществе - бедность и нищета, и тот факт, что эта проблема характерна для стран третьего мира, не делает их менее актуальными по отношению к высокоразвитым государствам. В последнее десятилетие проблема бедности и нищеты усугубилась из-за ряда факторов, таких как: безработица, ухудшение среды обитания в результате климатических изменений, развитие демографических процессов, нехватка питьевой воды и т.д. Неспособность большинства беднейших стран вырваться из нищеты собственными силами сделала проблему бедности общечеловеческой, превратив ее в одну из болевых точек мировой повестки дня.

Ключевые слова: социальная проблема, бедность, нищета, страны третьего мира, черта бедности. Познавать общество можно по-разному: изучая социальные институты, системы идей, способы производства, формы искусства, ситуации повседневного взаимодействия и т.д. Одну из возможных точек зрения на социальную жизнь предлагает и социология социальных проблем – хорошо зарекомендовавшая себя во всём мире область социологического знания. Опыт повседневной жизни, сообщения средств массовой коммуникации и данные социологических исследований свидетельствуют о том, что современное общество насыщено социальными проблемами. Они пересекаются, взаимопроникают, вызывая к жизни другие, подчас более сложные, проблемы, что чаще всего нарушает привычные жизненные устои, сложившиеся жизненные стандарты и правила поведения, приводит к новым формам социального взаимодействия и порождает потребность в их целенаправленном разрешении.

Как писал Марк Твен: “Все говорят о плохой погоде, но никто не пытается её изменить”. В том же ключе можно выразиться и по поводу социальных проблем общества: все говорят, что в нашем обществе они существуют и их множество, но большинство из них так и остаётся нерешённым, а некоторые только обостряются. Особенно это характерно для последнего десятилетия. Мало того, нет единого мнения по поводу того, какие проблемы общества являются сегодня самыми острыми, требуя безотлагательного решения и денежных затрат государства, а какие могут подождать, не будучи особенно опасными.

Органы власти различных стран периодически высказываются о наиболее важных социальных проблемах, устанавливая приоритеты их решения, что, в частности, находит отражение в регулярных посланиях. Свою позицию по данному вопросу озвучивают не только руководители государства, но и лидеры политических партий. В результате можно составить представление о некоем официальном “рейтинге важности социальных проблем”, т.е. социальные задачи как бы ранжируются по степени срочности их решения, где под “важностью” понимается та срочность, с которой они должны быть решены.

Бедность – фундаментальная глобальная проблема, стоящая перед мировым сообществом. Она оказывает пагубное влияние на экономику, социальные отношения, политику, культуру; она непосредственно воздействует на такие основополагающие характеристики жизни любого человека, как состояние здоровья и уровень образования. В свою очередь, бедность является порождением ряда факторов, действующих на глобальном уровне.

То обстоятельство, что сегодня нищета, бедность, отсталость характерны прежде всего для третьего мира, не делает проблему менее актуальной по отношению к высокоразвитым государствам. Неспособность большинства беднейших стран вырваться из нищеты собственными силами сделала проблему бедности общечеловеческой, превратив ее в одну из болевых точек мировой повестки дня. Об этом свидетельствуют материалы ООН, доклады Всемирного банка, других международных организаций, повестки дня саммитов «восьмерки» и «двадцатки». Важнейшей инициативой на мировом уровне стал саммит ООН в Нью-Йорке, сформулировавший в 2000 году «Цели развития тысячелетия». Именно тогда первое место в списке задач, которые человечество должно решить к 2015 году, заняло сокращение в два раза числа нищих и голодающих людей в мире по сравнению с 1990 годом.

Проблема бедности усугубляется развитием демографических процессов. Несмотря на то что к 2030 году в большинстве развивающихся стран темпы роста населения сильно замедлятся, это не приведет к сокращению нищеты и бедности. В ближайшие 20 лет население земного шара увеличится почти на 1,5 млрд. человек. Более 97 % этого роста придется на развивающиеся страны. В частности, на 320 млн. человек увеличится население в Африке южнее Сахары, где бедность стала застойной, наследственной.

Ухудшение среды обитания в результате климатических изменений также обостряет проблему бедности. Даже если в ближайшее время мировое сообщество сумеет договориться о мерах, направленных на снижение

выбросов парниковых газов, существуют обоснованные сомнения в том, что это быстро окажет положительное влияние на сельское хозяйство. Высокими останутся и затраты на восстановление экономики и помощь пострадавшим после природных катастроф, в силу ряда причин сильнее всего затрагивающих население наименее развитых стран.

Нищете и бедности сопутствуют голод и нехватка питьевой воды. К настоящему времени число людей, страдающих от голода и недоедания, достигло 1 млрд. человек, что создает серьезную угрозу международной безопасности.

Сегодня три четверти беднейших обитателей планеты живут в сельской местности. Однако урбанизация коренным образом меняет сферы распространения и характер нищеты. По прогнозам, к середине XXI века две трети населения земного шара будут проживать в городах. Уже сегодня 1 млрд. человек – 30 % горожан мира – живут в трущобах. Если нынешние темпы роста городского населения и характер распределения доходов сохранятся, то к середине 20-х годов число жителей трущоб достигнет 2 млрд. Высокий уровень заболеваемости, детской смертности, преступности, ограниченность жизненных перспектив, характерные для обитателей трущоб, создают питательную среду нестабильности и увеличивают потенциал насилия.

В развивающихся странах существуют два наиболее употребляемых критерия дохода, предложенных Всемирным банком (ВБ). 1,25 долл. США (по ППС) в день на человека – порог абсолютной бедности или нищеты, в которой, по данным на 2005 год, проживали около 1,4 млрд. человек. И 2,15 долл. – для измерения уровня бедности, ниже которого находятся примерно 2,7 млрд. человек.

По данным официальной статистики, в конце нынешнего десятилетия почти 80 млн. (17 %) жителей ЕС и более 43 млн. (14,3 %) жителей США жили за чертой бедности. Самым низким этот показатель был в Австрии и Дании 11–12 %, в Испании и Греции – 20 %, в Латвии – 26 %.

Несмотря на различия между отдельными государствами, жизненные стандарты бедняков в развитых странах в целом намного выше, чем у их собратьев по несчастью из развивающихся стран. Разумеется, практически во всех богатых странах (возможно, кроме Северной Европы) есть немало людей, опустившихся на социальное дно. Но, как правило, бедные здесь не голодают, не борются за выживание, зачастую (как в США) владеют машинами, мобильными телефонами (низкие цены на промышленные товары делают их доступными и для беднейших слоев населения).

Безусловно, по меркам развивающихся стран такая бедность – недостижимая роскошь. По меркам же развитых стран дело обстоит по-другому. Материальные аспекты бедности (доход, благосостояние в целом) по-прежнему актуальны. Отнюдь не все бедняки способны обеспечить семью, не прибегая к помощи государства. Однако для понимания бедности как сложного социального феномена данных о динамике доходов явно недостаточно. Поэтому большое значение в характеристиках бедности в развитых странах играют различные виды депривации (лишений) – социальной, политической, психологической.

Все характеристики бедности тесно взаимосвязаны и взаимообусловлены. Неполноценность по одним критериям неизбежно ведет к несоответствию по другим. Так, низкий доход не дает возможности получить хорошее образование и в должной мере заботиться о здоровье, осложняет внутрисемейные отношения, затрудняет налаживание социальных связей. Плохое здоровье и образование, в свою очередь, не позволяют получить высокооплачиваемую работу, полноценно участвовать в жизни общества и т.д. В результате бедность превращается в особое, устойчивое состояние индивида, образ жизни, изменить который невозможно просто путем увеличения доходов.

В богатых странах наиболее велик риск оказаться в числе бедных для детей, подростков, молодежи. Одновременно благодаря развитию системы социального обеспечения и защиты пожилых он ниже для старших возрастных групп. Правда, в дальнейшем с ростом числа пенсионеров ситуация может измениться. Исследования показывают, что вероятность попасть в группу бедных сильно (примерно в три раза) повышают такие факторы, как распад семьи, потеря кормильца, наличие безработного в семье (в пять раз) и низкооплачиваемая неквалифицированная работа.

Проблема бедности не существует в безвоздушном пространстве. Как любая сложная социальная проблема, она вписана в многообразный и противоречивый контекст. Безусловно, одним из важнейших факторов, влияющих на динамику бедности, является состояние мировой экономики. Нынешний финансово-экономический кризис не повернул вспять положительную тенденцию сокращения бедности, но создал значительные трудности для реализации этой тенденции. Характер этих трудностей различен в развитых и развивающихся странах.

В развитых странах одним из наиболее существенных факторов, влияющих на динамику бедности, является уровень безработицы. Пессимистические прогнозы его увеличения в странах – членах ОЭСР до 10 % в 2010 году не оправдались. В августе он был зафиксирован на уровне 8,5 %. Однако в абсолютном выражении за последние два года число безработных выросло на 13,4 млн. человек.

Наряду с колебаниями экономической конъюнктуры и социальной политикой государства существенное влияние на динамику бедности в развитых странах может оказывать и рост числа низкооплачиваемых рабочих мест. Статистические данные за последние 25 лет свидетельствуют о том, что в большинстве стран этот показатель повышался, что связано с расширением сектора услуг (торговля и ремонт, гостиницы и рестораны, коммунальные услуги), где велика доля неквалифицированного труда.

Что касается развивающихся стран, то до начала кризиса преобладающей тенденцией в динамике абсолютной бедности было ее устойчивое снижение везде, кроме Африки южнее Сахары. Меры, направленные на борьбу с нищетой (иностранный кредит, списание долга, многосторонние усилия по либерализации режима международной торговли и поощрению инвестиций), а главное – продолжительный период быстрого экономического роста во всех развивающихся странах привели к снижению уровня абсолютной бедности – с 42 % в 1990 году до 25 % в 2005-м. Это произошло главным образом благодаря резкому – с 55 до 17 % – падению уровня бедности в Восточной Азии (включая Китай). Хотя в странах Африки южнее Сахары уровень снизился с 58 до 51 %, вследствие быстрого роста населения в абсолютном выражении число живущих менее чем на 1,25 долл. в день увеличилось с 296 млн. в 1990 году до 388 млн. человек в 2005-м.

Мировой кризис внес в динамику бедности в развивающихся странах заметные коррективы. Прогнозируемый ВБ низкий экономический рост увеличит к концу 2010 года число людей, живущих менее чем на 1,25 долл. в день, на 64 млн. человек. Возможно, в масштабах абсолютной бедности эта цифра не столь велика, но наметившееся движение вспять всегда приводит к негативным последствиям. По оценке ВБ, к 2015 году сумеют выбраться из нищеты на 53 млн. человек меньше, чем предполагалось. После завершения кризиса и рецессии сокращение бедности в мире скорее всего возобновится, но более медленными темпами, чем в докризисный период. В результате уровень абсолютной бедности к 2015 году составит 15 %, а не 14,1, как предполагалось до кризиса.

Сильная глобальная экономика – необходимое, но недостаточное условие для успешного решения проблемы бедности. В условиях резко возросшей конкуренции на мировом рынке товаров и услуг решающее значение для успешного социально-экономического развития приобретает инновационный процесс, базирующийся на развитии и оптимальном использовании человеческого потенциала. Об этом говорит накопленный опыт социально-экономического развития различных регионов мира. Удельный вес населения, живущего в нищете, быстрее всего снижался там, где наблюдалось быстрое развитие модернизационных процессов в экономике (Китай, Индия). Напротив, в тех регионах, где модернизационные процессы выражены слабее, а сырьевая ориентация экономики превалирует, проблемы нищеты и бедности не утрачивают остроты (Латинская Америка, Ближний Восток, Африка южнее Сахары).

Решение проблемы бедности и голода невозможно без прорывов в области высоких технологий, использования новых источников энергии и материалов. Новации в биотехнологиях и системах очистки воды, развитие и диверсификация сельского хозяйства помогут решить проблему нехватки продовольствия, а достижения медицины позволят бороться с болезнями, ставшими бичом для бедных стран, и угрозой возникновения пандемий в богатых государствах.

Проблема бедности как в отдельно взятой стране, так и в целом мире далеко выходит за рамки чисто экономических вопросов. Она является важнейшим компонентом комплекса основополагающих вызовов, перед которыми оказалось человечество в условиях глобализации. Речь идет о сохранении природной среды, предотвращении угрозы ядерной войны, разрешении межэтнических и межконфессиональных конфликтов, повышении качества жизни и развитии творческого потенциала человека. Достойные ответы на эти вызовы мировое сообщество может найти, только отказавшись от «глобализации без социальной справедливости» в пользу «глобализации с человеческим лицом», отводя все более значимую роль в мировом развитии его социальным и морально-этическим составляющим, основываясь на принципах сотрудничества и взаимопомощи в интересах всего

Борьба с бедностью является составной частью государственного регулирования в сфере социальной политики. Бедность укрупнено подразумевает не только низкий уровень доходов и потребления, но и низкий уровень образования и здравоохранения.

Борьба с бедностью в странах третьего мира.

Бедность в Африке в основном сельская. Более 70 процентов бедного населения континента проживает в сельских районах и зависит от сельского хозяйства для производства продуктов питания и средств к существованию, но помощь в развитии сельского хозяйства, снижается. В странах Африки южнее Сахары, более 218 миллионов человек живут в крайней нищете. Среди них сельских бедных людей в Восточной и Южной Африке, области, один из самых высоких концентраций в мире бедных людей. Уровень бедности в странах Африки южнее Сахары растет быстрее, чем население. В целом, темпы сокращения масштабов нищеты в большинстве африканских стран снизились с 1970 года.

Бедность в сельской местности во многих районах Африки, имеет свои корни в колониальной системы и политических и институциональных ограничений, которые она налагает на бедные слои населения. В последние десятилетия экономической политики и институциональных структур, которые были изменены, чтобы закрыть разрыв в доходах. Структурная перестройка была демонтирована существующих систем в сельских районах, но не всегда построены новые. Во многих странах с переходной экономикой, ситуация характеризуется продолжающейся стагнации, бедных производства, низкий уровень доходов и рост уязвимости бедных слоев населения. Отсутствие доступа к рынкам является проблемой для многих малых предприятий в

Африке. Сельское население плохо организовано и часто изолировано, вне досягаемости социальной защиты и борьбы с нищетой.

Для поддержания сельского хозяйства в Африке был создан Африканский банк развития (АБР) основан в 1964 году, как межгосударственный региональный банковский институт, предоставляющий кредиты африканским странам для выполнения проектов национального и регионального развития по субсидируемым процентным ставкам. Объективные причины создания этого регионального финансового института аналогичны тем, что действуют для всех региональных банков развития и, прежде всего, это распад колониальной системы на африканском континенте. Именно в 60-х годах страны Африки получили независимость и, соответственно, появилась острая нехватка ресурсов для финансирования новых независимых и очень бедных государств. К тому же может быть в меньшей степени, но и на черном континенте страны стали стремиться к активизации экономической интеграции. Бывшие страны-метрополии, прежде всего Франция и Германия, стремились сохранить свое присутствие и влияние в Африке, и АБР стал одним из механизмов, с помощью которого развитым странам можно было вмешиваться в дела африканских стран и проводить нужную им политику.

Впрочем, АБР пока не смог стать эффективным инструментом подъема африканской экономики. Непродуманная кредитная политика, некомпетентное управление, многочисленные факты коррупции не позволили банку выполнить возложенные на него функции основного межафриканского института борьбы с бедностью и неразвитостью. В то же время необходимость в подобном финансовом инструменте очевидна. По данным АБР, около половины 760-миллионного населения Африки живет сегодня на один доллар в день.

Тот факт, что АБР контролируется западными странами, не устраивает многих африканских участников. Министр финансов Либерии Эли Салиби выразил сожаление в связи с тем, что АБР, по сути, отвернулся от своих беднейших членов, предоставив право их финансового обслуживания другим кредитным институтам. Его поддерживали представители Египта, Нигерии, Южной Африки, заявившие, что АБР на протяжении последних лет отдавал приоритет коммерческим интересам перед нуждами развития. Руководство АБР обвинили в том, что оно воспроизводит модель Всемирного Банка, но с меньшими ресурсами и меньшей эффективностью, забывая об экономических реалиях африканских членов.

Большинство бедных людей мира сегодня находятся в Азии - отчасти потому, что имеет большинство населения земного шара. Конечно, некоторые азиатские страны такие, как Япония и Южная Корея не так бедны как, например Индия и Камбоджа. Более 40 процентов жителей Центральной Азии живут за чертой бедности, и в Таджикистане это 80 процентов.

Бедного сельского населения в Южной Азии, характеризуется целым рядом общих экономических, демографических и социальных факторов, наиболее распространенными из которых является безземелье или ограниченный доступ к земле или другим производственным ресурсам. У бедных отсутствуют элементарные удобства, такие как водопровод, канализация и электроэнергия. Доступ к кредитам и вкладам для бедных ограничен, существуют определенные трудности, такие, как отсутствие информации о рынках, отсутствие делового опыта ведения переговоров и коллективной организации. Низкие уровни социальной и экономической инфраструктуры, повышают степень уязвимости от голода и болезней, особенно в горных и отдаленных районах суб-региона.

Недавние исследования показали, что неравенство в доходах увеличивается в ряде стран Азии, которыми были достигнуты высокие темпы экономического роста и значительного сокращения масштабов нищеты в последние три десятилетия. Основная причина такого роста неравенства является растущее неравенство экономического роста, связанные с концентрацией экономической деятельности в определенных областях в ущерб другим.

В соответствии с Целями Развития Тысячелетия (ЦРТ), многочисленные многосторонние и двусторонние инвесторы уделять первоочередное внимание борьбе с нищетой в своем развитии программ помощи. Например, Всемирный банк предлагает для борьбы с нищетой 3 различных способа - расширение возможностей, содействие расширению и укреплению безопасности. Азиатский банк развития (АБР), является основным инвестором в Азии и Тихоокеанском регионе, намерен продолжать экономический рост, развитие человеческого потенциала, охрану окружающей среды, и улучшить жизнь людей таким, что будет способствовать наиболее эффективного сокращения масштабов нищеты. В этом направлении усилия будут предприниматься для привлечения внимания сельских стратегии сокращения масштабов нищеты Международный Фонд сельскохозяйственного развития (МФСР), международные финансовые учреждения, созданные Организации Объединенных Наций с конкретным целью - сокращения сельской бедности путем сельского хозяйства и развития сельских районов.

Южная Азия выделяется поразительным неравенством в отношениях между полами. Например, в Индии, более 90 % сельских работников неквалифицированно и 90 % из них работают в неофициальных организациях. Оплата труда для женщин в сельском хозяйстве на 30-50 % меньше, чем для мужчин. Поэтому среди женщин показатели нищеты в любой профессиональной категории выше, чем у мужчин. В Бангладеш, бремя нищеты несоразмерно выпадает на долю женщин. Только 29 % женщин грамотны по сравнению с 45 % мужчин. В Непале, относительно высокая доля (28,7 %) женщин. Уровень образования среди сельских женщин в 2008/09 году 17,2 % по сравнению с 51,1 % у мужчин. Без образования, женщины вступают в порочный круг, характеризуется меньшими возможностями для трудоустройства, ранние браки, плохое медицинское обслуживание ребенка.

Нищета является структурной проблемой, в Латинской Америке. Его корни восходят к временам колониализма. До наших дней, даже в странах с хорошо функционирующей экономикой, существует разрыв между меньшинством, которое зарабатывает и имеет все, и большинством, которое зарабатывает ничего.

Число людей, живущих в условиях бедности и нищеты в странах региона, возросло в 2009 году на 9 млн. и составит 189 млн. человек. Этот показатель хуже, чем ожидали международные эксперты, что объясняется, в том числе отсутствием грамотной социальной политики у государств в период международного финансового кризиса. По прогнозам специалистов, уровень бедности в Латинской Америке в 2009 г. возрос на 1,1 проц. по сравнению с 2008 годом, а нищеты - на 0,8 проц., в то время как совокупный ВВП региона сократится на 1,5-1,8 проц. вследствие кризиса. Таким образом, количество бедных увеличится со 180 млн. (показатель 2008 г.) до 189 млн. человек, что составляет примерно 34,1 проц. населения региона. В то же время число людей, живущих в нищете, увеличится с 71 млн. до 76 млн. с 12,9 до 13,7 проц. населения.

Настоящей проблемой, является тот факт, что у бедности и нищеты в странах Латинской Америки и Карибского бассейна все яснее проявляется детское и женское лицо. Как указывается в докладе, на одного взрослого в этой ситуации приходится 1,7 ребенка, и на каждого мужчину - 1,15 женщины. Проблема бедности среди женщин касается всех стран региона, но наиболее остро она стоит в Панаме, Коста-Рике, Доминиканской Республике, Чили и Уругвае. Во всех латиноамериканских государствах, за исключением Сальвадора, в последние шесть лет увеличился разрыв между социальным положением взрослых и детей, живущих в условиях бедности и нищеты. Хуже всего дела в этой сфере обстоят в Аргентине, Бразилии, Панаме, Уругвае и Венесуэле. В Уругвае, например, в бедственном положении находятся в три раза больше детей, чем взрослых, в Чили - в 1,8 раза, в Никарагуа - в 1,3 раза.

Увеличение уровня бедности в этом году в целом замедлит ход выполнения одной из целей, обозначенных в Декларации Тысячелетия ООН, которая заключается в том, чтобы к 2015 году искоренить бедность и голод в странах региона. В прошлом году государства Латинской Америки и Карибского бассейна достигли большого прогресса на этом направлении.

Богатейшие страны мира не выполняют своих обязательств по борьбе с бедностью и должны каждый год выделять на эти цели на 18 миллиардов долларов больше. Об этом говорится в докладе Организации Объединенных Наций (ООН). Особой критике в докладе подвергаются правительства США, Японии и стран Европейского Союза. Кроме того, в документе содержится призыв удвоить усилия государств, направленные на формирование таких правил торговли между богатыми и бедными странами, которые бы способствовали ликвидации нищеты. По данным международных экспертов, около четверти всего населения планеты влачит нищенское существование. В связи с этим ООН приняла несколько программ, ставящих своей целью искоренение нищеты. Хотя первые программы по ликвидации нищеты начали действовать еще 10 лет назад, число живущих за чертой бедности пока не уменьшается. Организация объединенных наций рассматривает бедность как "состояние длительного вынужденного отсутствия необходимых ресурсов для обеспечения удовлетворительного образа жизни". Она означает не только недостаток денег, но и достойной работы, удобного жилья, доступа к хорошему образованию и здравоохранению.

Специалисты обеспокоены ростом цен на продовольствие. В мире страдают от голода не меньше 850 миллионов человек, ООН обеспечивала питанием лишь малую часть нуждающихся – около 90 миллионов. В новых условиях и эти люди могут остаться без помощи. Причиной же взлета цен на некоторые продукты является активное развитие производства биотоплива и спрос на него. Рост цен на продовольствие грозит остановкой ряда гуманитарных программ Организации Объединенных Наций. Бюджета ООН может попросту не хватить на дальнейшую помощь Африке и другим беднейшим странам. По данным ООН, из шестимиллиардного населения планеты полмиллиарда хронически недоедают. Причем треть от этого числа составляют дети. По словам исполнительного директора Всемирной продовольственной программы (ВПП) ООН Джозетт Ширан, нехватка продовольствия в мире может усилиться в ближайшие несколько лет. ООН обеспечивала бесплатным питанием порядка 90 миллионов жителей стран третьего мира, однако в сегодняшней ситуации бюджета Организации на всех не хватит, предупреждала ранее Джозетт Ширан. В рамках Всемирной продовольственной программы (ВПП) гуманитарные миссии оказывают помощь голодающим в ряде стран, в том числе в Чаде, Уганде и Эфиопии, отмечала Financial Times. Это лишь малая часть тех, кому требуется помощь – всего, по оценкам ООН, в мире страдают от голода около 850 миллионов человек.

По данным Всемирной Организации Здравоохранения (ВОЗ), ежедневно в мире от голода и болезней, непосредственно связанных с ним, умирает 24 тысячи человек. По словам экспертов, голод является причиной трети детских смертей и 10 % всех заболеваний. Большинство случаев возникновения голода в мире обусловлено хронической нищетой, которая на протяжении долгого времени существовала в данном районе. В 5-10 % случаев причиной голода является стихийное бедствие, вооруженный конфликт, политические, социальные или экономические кризисы. По оценкам ЮНИСЕФ, хронически недоедающие женщины рожают нездоровых детей, что, в свою очередь, приводит к более высокому уровню детской смертности - от недоедания и голода ежегодно погибает около 11 млн. детей не достигших 5-ти лет. К тому же, голодные люди более уязвимы к обычным болезням и чаще становятся жертвами эпидемий. Также эксперты отмечают, что хронический голод стал причиной замедления развития многих стран мира, поскольку в них вырастают нездоровые и малообразованные поколения. Как показало исследование, проведенное в Пакистане, если

снабжение бедных семей продовольствием улучшается, то в школы идет на 4 % больше мальчиков и на 19 % больше девочек.

Мировое сообщество намерено преломить тенденцию роста нищеты в мире и к 2015 году сократить вдвое долю населения, живущего менее чем на 1,25 долл. в день. В ООН считают, что эта цель, скорее всего, будет достигнута, но нищета на планете не исчезнет.

Таким образом, бедность становится комплексной проблемой – экономической, социальной, культурной, политической, международной – с большим дестабилизирующим потенциалом в глобальном масштабе.

Горелова Регина Валерьевна
Москова
Россия
тел. 8-909-995-52-31, (52-64-35)
instre@mail.ru

POSTAVENIE ČÍNY A USA V RÁMCI ORGANIZÁCIE APEC

Lukáš Holas

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave

Abstrakt: Cieľom príspevku je priblížiť postavenie a vplyv najdôležitejších členov v rámci organizácie APEC na procesy prebiehajúce v ázijsko-tichomorskom regióne. Predmetom záujmu sa stali predovšetkým Čína a USA a ich hospodárske záujmy v oblasti východnej Ázie a Pacifiku. V záujme lepšieho pochopenia súvislostí vyzdvihujeme v prvej časti práce najdôležitejšie znaky organizácie APEC. Nasledovná kapitola sa bude venovať uvedeným aktérom a vysvetlí tak ich ekonomické mocenské záujmy, ktoré vedú k vytvoreniu hospodárskej bipolarity respektíve multipolarity vo východnej Ázii a Tichomorí.

Kľúčové slová: APEC, Čína, USA, India, veľmoc, ekonomické záujmy, bipolarita, multipolarita, členstvo

Abstract: The paper is aimed at clarification of the statuses and influence of the most important members within the APEC organization on processes currently ongoing in the region of Asia and Pacific. The subject of our research are particularly China and the USA, and their economic interests in the territory of eastern Asia and Pacific. In order to better understand further relations, first part of the paper highlights the most crucial features of APEC. Following chapter will deal with the introduced actors and, thus, explain their economic power interests, which gradually lead to the creation of economic bipolarity or multipolarity in the East Asia and Pacific area.

Key words: APEC, China, USA, India, superpower, economic interests, bipolarity, multipolarity, membership

ÚVOD

Región východnej Ázie a Tichomoria zohráva v súčasnosti z pohľadu svetového hospodárstva kľúčovú úlohu. V dôsledku dynamického tempa rozvoja čínskej ekonomiky v posledných desaťročiach a stále vysokému, hoci klesajúcemu, vplyvu USA sa Rada pre hospodársku spoluprácu v Ázii a Tichomorí (APEC) stáva jedným z najdôležitejších regionálnych organizácií zameraných na liberalizáciu medzinárodného obchodu. Vezmúc do úvahy i dlhodobu stagnujúcu úroveň japonského hospodárstva, najvýraznejšie hospodárske mocenské spory a snahy o dominanciu v regióne badať zo strany USA a Číny.

Súčasnú situáciu pritom môže rázne zmeniť prijatie Indie do APECu. So vstupom tejto, z globálneho hľadiska veľmi perspektívnej krajiny do uvedeného združenia sa môže ťažisko svetovej ekonomiky posunúť ešte viac na ázijské brehy a opätovne tak znížiť vplyv USA na globálny ekonomický vývoj.

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA ORGANIZÁCIE APEC

APEC (Asian Pacific Economic Cooperation) – Rada pre hospodársku spoluprácu v Ázii a Tichomorí – bol založený v roku 1989 v austrálskej Canberre. Pôvodnými členskými krajinami tejto organizácie bolo 12 ázijských a amerických štátov – Brunej, Filipíny, Indonézia, Malajzia, Singapur, Thajsko (všetky združené aj v spoločenstve ASEAN), Japonsko, Južná Kórea, Austrália, Nový Zéland, USA a Kanada. Členská základňa sa od roku 1989 rozširovala ešte štyrikrát. V roku 1991 vstúpili do integrácie Čína, Hong-Kong a Taiwan¹. O dva roky neskôr pristúpilo do Rady Mexiko a Papua Nová Guinea. V roku 1994 sa stalo členom Chile. Posledným rozšírením v roku 1998 sa APEC rozšíril o Rusko, Vietnam a Peru. Pri pohľade na všetky pôvodné a pristúpivšie ekonomiky je zjavné, že členská základňa je v súčasnosti značne nesúrodá.

V súčasnom zložení (21 členských ekonomík, vrátane Číny a USA) a v dôsledku postupného presunu teritoriálneho ťažiska svetového hospodárstva z euroatlantickej oblasti na tichomorskú (predovšetkým jej ázijskú časť) sa APEC stáva jedným z kľúčových ekonomických fór. S viac než 50 %-ným podielom na svetovom HDP (pozri tabuľku 1) ho v danom kritériu prekonáva iba skupina G 20.

Tabuľka 1: Vybrané ukazovatele APEC, skupiny G 20 a sveta v roku 2009

¹ V súvislosti s pristúpením Hong-Kongu, Číny a Taiwanu do APECu v roku 1991 treba uviesť, že týmto rozšírením sa označenie „členské štáty“ zmenilo na termín „členské ekonomiky“. Príčinou danej zmeny je dodnes trvajúci spor medzi pevninskou ČĽR a Taiwanom o uznanie Taiwanu ako samostatného štátu.

	Počet obyvateľov		HDP		Export		Import	
	mil.	podiel	mld.	podiel	mld.	podiel	mld.	podiel
Svet	6 775	100 %	58 228	100 %	15 840	100 %	15 824	100 %
APEC	2 716	40,08 %	31 740	54,51 %	6 591	41,61 %	6 683	42,23 %
G 20	4 428	65,36 %	50 882	87,38 %	12 295	77,62 %	12 442	78,63 %

Zdroj: Vlastné spracovanie autora na základe údajov z APEC a WTO

Základné ciele združenia možno vo všeobecnosti rozdeliť na ekonomické, politicko-bezpečnostné a sociálne. Z dlhodobého hľadiska dominujú každoročným stretnutiam najvyšších predstaviteľov členských ekonomík APEC, summitom, hospodárske otázky zamerané predovšetkým na liberalizáciu obchodu a investícií a dosahovanie udržateľného ekonomického rastu. Politicko-bezpečnostné otázky (najmä spolupráca v boji proti globálnemu terorizmu) sa vo zvýšenej miere začali v agende summitov APEC objavovať až po teroristických útokoch na USA v septembri roku 2001. Kooperácia v sociálnej sfére sa dostáva do pozornosti v súvislosti s rôznymi spôsobmi investícií do ľudského kapitálu a vzdelanostnej ekonomiky, odstraňovania chudoby, zabezpečenia rovnosti príležitostí pre všetky skupiny obyvateľstva a prevenciou voči chorobám.

Spolupráca vrámci Rady je upravená tromi základnými princípmi, ktoré APEC výrazne odlišujú od ostatných medzinárodných organizácií s podobným zameraním. Zaraďujeme medzi ne nasledovné:

- APEC je dobrovoľná organizácia, v ktorej nedochádza k prenosu právomoci z členských ekonomík na spoločné nadnárodné orgány. V porovnaní s inými integráciami (napríklad Európskou úniou) ju teda možno označiť za pomerne voľnú.
- Všetky rozhodnutia sú prijímané konsenzom. Táto skutočnosť, v kombinácii s rozsiahlou a pomerne rôznorodou členskou základňou združenia, sa jednoznačne odráža aj na všeobecných formuláciách väčšiny záverov prijatých na každoročných summitoch asociácie.
- Implementácia prijatých rozhodnutí sa uskutočňuje na báze dobrovoľnosti. V APEC neexistuje žiadny donucovací mechanizmus, pomocou ktorého by bolo možné priebežne kontrolovať plnenie stanovených cieľov.

Uvedené princípy sformulované v roku 1989 robia APEC pomerne neflexibilnou organizáciou. Niekedy býva preto APEC označovaný aj za diskusný klub. Slabá inštitucionálna základňa, zdĺhavá forma rozhodovania ako aj neexistencia mechanizmov kontrolujúcich implementáciu rozhodnutí môžu v budúcnosti skomplikovať Rade jej cieľ vytvoriť zónu voľného obchodu. V roku 2007 na to poukázala na summite APECu v Sydney Čína, ktorá prišla s návrhom vnútornej transformácie združenia. Tá by mala podľa jej slov zahŕňať posilnenie inštitucionálnej základne združenia (napríklad vytvorením funkcie výkonného riaditeľa), rozhodovanie kvalifikovanou väčšinou (inšpirované rozhodovacím mechanizmom vrámci EÚ) a zvýšené príspevky členských ekonomík².

ČÍNA VS. USA

V nadchádzajúcom období bude APEC čeliť čoraz naliehavším výzvam vyplývajúcich ako z vývoja vzťahov medzi členskými ekonomikami organizácie, tak aj politiky Rady navonok. Za kľúčovú výzvu možno na základe toho považovať vytvárajúcu sa polarizáciu medzi jednotlivými členmi, predovšetkým však medzi dvoma ekonomickými veľmocami – Čínou a USA.

Nie je pritom vylúčené, že USA so spomenutým trendom počítalo už v minulosti. Popri deklarovanom ciele dosiahnutia udržateľného ekonomického rastu mohli USA sledovať pri založení APECu v roku 1989 aj skrytý záujem. Ten spočíval vo využívaní Rady na nepriame ovplyvňovanie vývoja rozvíjajúceho sa čínskeho hospodárstva (podobne ako EHS vo vzťahu k značnému rastovému potenciálu Nemecka v 50. rokoch minulého storočia)³. USA boli vďaka svojej značnej hospodárskej sile vo svetovom meradle dlho najvplyvnejším členom APECu. Táto skutočnosť sa prejavovala predovšetkým počas summitov Rady krátko po teroristických útokoch na USA v septembri roku 2001, kedy i napriek vopred plánovaným témam jednotlivých stretnutí (najmä v roku 2001 v Šanghaji, v roku 2002 v Los Cabos a v roku 2003 v Bangkoku) sa hlavným bodom agendy rokovaní najvyšších predstaviteľov APECu stal spoločný boj proti medzinárodnému terorizmu. Hoci spočiatku získavali USA v predmetnej otázke podporu (a to i od Číny a Ruska), od roku 2003 (v súvislosti s americkými vojenskými intervenciami v Iraku) začali existovať medzi členskými ekonomikami organizácie ku konaniu USA otvorené i skryté výhrady.

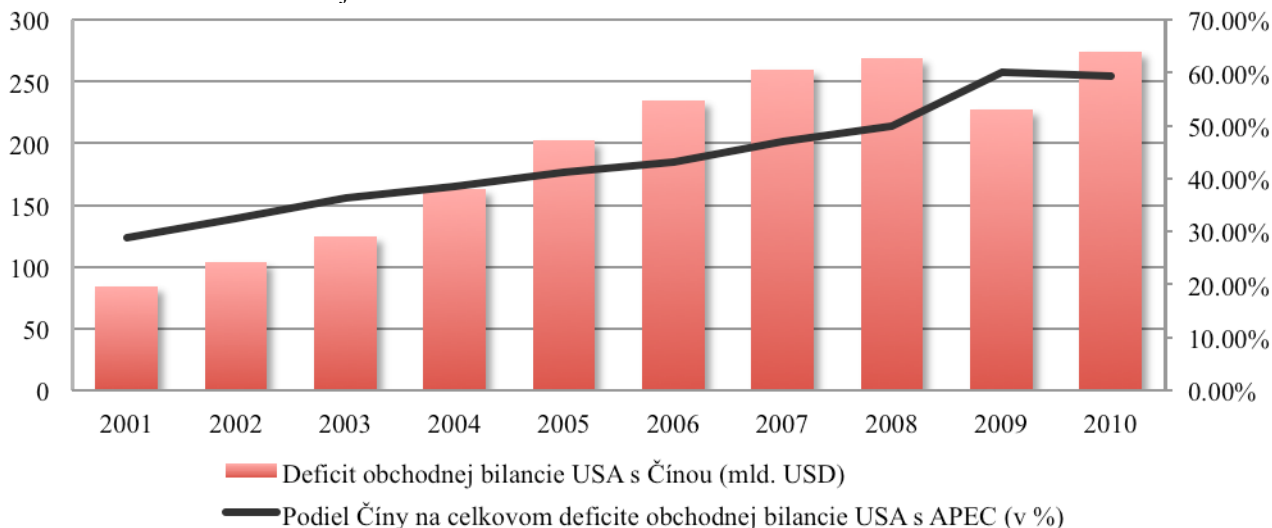
Najdlhšie pretrvávajúcim sporom medzi USA a Čínou je v súčasnosti otázka podhodnotenej čínskej meny, júanu, k americkému doláru. Korene názorových nezhôd Washingtonu a Pekingu nachádzame v roku 1994, kedy sa čínska monetárna politika začala vyznačovať neoficiálnym naviazaním domácej meny k USD v pomere 8,28 CNY / 1 USD. Uvedený menový vývoj pretrval i napriek rastúcej čínskej ekonomike a jej zvyšujúcej sa konkurencieschopnosti až do

² PRESSBURG, A.P.: APEC je aréna súperenia veľmocí. In *Trend* [online]. 14.9.2007. [cit: 2011-03-20]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/apec-je-arena-superenia-velmocí.html>

³ ibid

roku 2003, kedy USA začalo vyvíjať tlak na čínsku vládu s cieľom revalvácie jüanu. V dôsledku nízkej hodnoty čínskej meny k americkému doláru sú čínski exportéri zvýhodňovaní na trhu USA. Uvedený proces v kombinácii s pomerne uzavretými čínskymi tržmi pred americkou produkciou sa logicky prejavuje na dlhodobom raste pasívnej obchodnej bilancie USA s Čínou a prílevu devízových prostriedkov do Číny (pozri graf 1). Napriek tomu, že daná otázka sa stala predmetom rozhovorov na bilaterálnej úrovni, ako aj na pôde viacerých summitov APEC, dodnes jediný ústupok Pekingu nastal v roku 2003, kedy bola čínska mena revalvovaná o 2 %⁴.

Graf 1: Čína a deficit obchodnej bilancie USA v období 2001 – 2010

Zdroj: Vlastné spracovanie autora na základe údajov z US Census Bureau

Druhým prejavom veľmocenského boja v hospodárskej oblasti medzi Spojenými štátmi a Čínou možno badať v ich investičných aktivitách v ázijsko-tichomorskej oblasti. Z teritoriálneho hľadiska sa Peking dlhodobo zameriava najmä na oblasť JV Ázie, s ktorým ho spája geografická, ako aj kultúrna blízkosť. Snahy postupne eliminovať dovtedajší dlhoročný vplyv USA v JV Ázii sa začali v roku 2001 rokovaniami o vytvorení zóny voľného obchodu medzi Čínou a ASEAN (Organizáciou národov juhovýchodnej Ázie). V dôsledku menšieho záujmu administratívy amerického prezidenta G. W. Busha o daný región bola v roku 2002 podpísaná a v januári roku 2010 nadobudla účinnosť dohoda o voľnom obchode medzi Čínou a ASEAN. Tým stratili USA značnú časť svojho vplyvu v danom regióne na úkor Číny. S cieľom nestratiť vplyv úplne vyvíja Washington v súčasnosti aktivity smerujúce k vytváraniu bilaterálnych zón voľného obchodu s jednotlivými štátmi JV Ázie. Zmena orientácie zahraničnej politiky USA aj smerom k štátom ASEAN po nástupe B. Obamu na post amerického prezidenta v januári 2009 sa najvýraznejšie prejavila pred a počas summitu APEC v roku 2009, ktorý sa uskutočnil v Singapure. Okrem kolektívnych a bilaterálnych stretnutí so zástupcami novoindustrializovaných štátov zarezonovalo na summite i stretnutie B. Obamu so zástupcami Mjanmarska, s ktorým USA neudržiava obchodné vzťahy v dôsledku tamojšej diktatúry. Obamovo stretnutie s premiérom Mjanmarska Theinom Seinom teda môže znamenať počiatok zapojenia krajiny do svetového obchodu ako aj spôsob udržania amerického vplyvu v JV Ázii.

Podobné procesy ako v JV Ázii však môžeme pozorovať i v iných častiach ázijsko-tichomorského regiónu. Za zmienku stoja nepochybne čínske investičné aktivity v Latinskej Amerike a Austrálii alebo americké úsilie o prehĺbenie hospodárskych vzťahov s dôležitými krajinami aspirujúcimi na členstvo v APEC – Indiou a Mongolskom, a posilnenie vojenského spojenectva s Austráliou. Obe veľmoci sa tak snažia o vyplnenie hospodárkeho mocenského vákua v geografickej blízkosti opačnej strany, ktoré v spomenutých oblastiach vzniká⁵.

⁴ Otázka revalvácie čínskeho jüanu bola na summitoch APECu prejednávaná trikrát – v roku 2003 v Bangkoku, v roku 2005 v Pusane a v roku 2010 v Yokohame. Čiastočný úspech dosiahli USA len v roku 2003, a i to vďaka svojej podpore zo strany svetových spoločenstiev. V roku 2005 odmietol čínsky prezident Chu Ťin-Tchao americké obvinenia z úmyselného podhodnocovania domácej meny okrem iného i v dôsledku agresívnej rétoriky prezidenta USA G. W. Busha týkajúcej sa dodržiavania ľudských práv a demokracie v Číne. Situácia sa nezmenila ani po summite APEC v roku 2010, kedy okrem tradičných amerických argumentov obvinila navyše Peking Washington z prelievania inflácie z USA do Číny. K nemu malo dochádzať v dôsledku zvyšovania ponuky peňazí v USA (s cieľom podporiť domáci dopyt a produkciu), ktoré sa neskôr vďaka obchodnej výmene dostávajú do čínskej ekonomiky.

Porovnaj: PRESSBURG, A.P., 2005. a Rifts Remain After APEC Summit, 2010.

⁵ Najmä v dôsledku pomerne radikálnej zahraničnej politiky USA k Latinskej Amerike počas administratívy G. W. Busha a ľavicovému odklonu na politických scénach mnohých štátov daného regiónu tu stratil Washington značný historický vplyv. Juhoamerické štáty preto vidia v súčasnosti alternatívu práve v Číne alebo Rusku. Na druhej strane, USA prehľbuje ekonomické a politické vzťahy s geograficky dôležitým Mongolskom a kľúčovou Indiou.

Niektoré ekonomické, ale prevažne politické a kultúrne faktory začínajú v súčasnosti spôsobovať ďalší rozkol medzi týmito dvoma veľmocami. Posledným prejavom daného tichomorského bipolarizmu je rozdielny prístup oboch strán k projektu Transtichomorského partnerstva (TPP). Hoci bolo TPP formálne založené Novým Zélandom, Singapurom, Brunejom a Chile už v roku 2006, význam nadobudlo až pristúpením USA začiatkom roka 2010. Za cieľ si uvedené partnerstvo stanovuje vytvorenie progresívnej, efektívnej a flexibilnej fungujúcej zóny voľného obchodu v ázijsko-tichomorskej oblasti. Daná ambícia je takmer identická s iniciatívou FTAAP, ktorá je zahrnutá v agende APEC⁶. Možno sa len domnievať, či za vstupom USA do TPP nie je americké úsilie ovplyvňovať obchodnú výmenu v perspektívnej tichomorskej oblasti, a to bez hrozby zásahov či námietok zo strany Číny. Peking v súčasnosti podporuje projekt FTAAP (pravdepodobne i z dôvodu, že v ňom vystupuje minimálne rovnocenne s USA) a voči TPP zastáva negatívny postoj. Oba názory boli prezentované na summite v Japonsku v roku 2010⁷. V prípade, že sa bude USA stavať laxne k myšlienke FTAAP, možno tvrdiť, že v Tichomorí je šanca dvojkoľajného vývoja a vzniku dvoch zón voľného obchodu – FTAAP pod vplyvom Číny a TPP, na ktoré by dohliadali USA. Praktické pôsobenie APECu, ako celoregionálnej organizácie, by bol v načrtnutom scenári pravdepodobne nízke. Patová situácia by zrejme nastala vtedy, ak by Čína pristúpila v budúcnosti na členstvo v TPP. Ďalší vývoj uvádzaného problému bude závisieť v najbližšom období najmä od amerického predsedníctva APECu v roku 2011.

ZÁVER

Súčasná výraznejšia mocenská polarizácia vrámci APECu je logickým následkom posunu ťažiska svetového hospodárstva z USA a Európy na ázijsko-tichomorskú oblasť. V dôsledku toho sa dynamicky rozvíjajúce sa ekonomiky južnej a východnej Ázie, predovšetkým Číny, čoraz výraznejšie prejavujú ako ekonomický protipól k USA. Dôkaz uvedeného tvrdenia nachádzame okrem iného v neoblomnom postoji Číny v otázke hodnoty svojej meny i napriek dlhodobému naliehaniu Washingtonu na Peking s cieľom daný stav zmeniť. Antagonistické snahy USA a Číny je najlepšie badať v teritoriálnom rozložení investičných aktivít oboch uvedených aktérov alebo rozdielnemu prístupu k myšlienke FTAAP, respektíve TPP. Zatiaľ čo značný objem čínskeho kapitálu sa presúva do tradičnej oblasti záujmu USA – Latinskej Ameriky, USA sa sústreďujú na strategicky dôležité krajiny južnej a východnej Ázie – Indiu a Mongolsko.

V dôsledku svojho rastu a stagnácie japonského hospodárstva sa Čína stáva ekonomickým hegemonom v regióne východnej a juhovýchodnej Ázie. Z toho dôvodu, i napriek počiatkovej averzii voči USA za G. W. Busha, sa malé krajiny APECu čiastočne obracajú späť na Spojené štáty na čele s B. Obamom. V dôsledku očakávaných reforiem štruktúry Rady, najmä čo sa týka hlasovania kvalifikovanou väčšinou, sa jediným rovnocenným partnerom Číny vrámci APECu stáva USA. Preto možno usudzovať, že kľúčovým faktorom pre ďalší vývoj rozdelenia hospodárskych síl v Ázii a Tichomorí bude správanie, prístup a ambície ďalších dvoch krajín so značným ekonomickým potenciálom – Ruskej federácie a Indie.

ZDROJE

- [1] APEC si osvojil agendu USA. In *Trend* [online]. 25.11.2004. [cit: 2011-03-11]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/apec-si-osvojil-agendu-usa.html>
- [2] APEC smeruje k bilaterálnym dohodám. In *Trend* [online]. 23.10.2003. [cit: 2011-03-11]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/apec-smeruje-k-bilateralnym-dohodam.html>
- [3] POLEG, D.: *China Currency: Trade, Revaluation, Exchange rate* [online]. Danwei.org, 9.4.2005. [cit: 2011-03-30]. Dostupné na internete: http://www.danwei.org/china_information/china_currency_trade_revaluati.php
- [4] PRESSBURG, A.P.: APEC je aréna súperenia veľmocí. In *Trend* [online]. 14.9.2007. [cit: 2011-03-20]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/apec-je-arena-superenia-velmoci.html>
- [5] PRESSBURG, A. P.: Či a v čom Čína ustúpi, rozhoduje Peking. In *Trend* [online]. 28.11.2005. [cit: 2011-03-11]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/ci-a-v-com-cina-ustupi-rozhoduje-pekings.html>
- [6] PRESSBURG, A.P.: Rastúca sila Číny mení obraz sveta. In *Trend* [online]. 28.11.2009. [cit: 2011-03-21]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/rastuca-sila-cina-meni-obraz-krajiny.html>
- [7] PRESSBURG, A.P.: Rusko a Čína posilňujú na zadnom dvore USA. In *Trend* [online]. 18.12.2008. [cit: 2011-03-20]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/rusko-a-cina-posilnuju-na-zadnom-dvore-usa.html>
- [8] PRESSBURG, A.P.: Spoluprácu v APEC zatienuje čínsko-americká rivalita. In *Trend* [online]. 24.11.2010. [cit: 2011-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2010/cislo-47/spolupracu-v-apec-zatienuje-cinsko-americka-rivalita.html>

⁶ Ázijsko-tichomorská zóna voľného obchodu (FTAAP) sa oficiálne prvýkrát stala predmetom rokovania summitu APEC v Lime v roku 2008. Takáto celoregionálna zóna by podľa členských ekonomík APECu, na rozdiel od bilaterálnych dohôd o voľnom obchode, pomohla pri dlhodobom napĺňaní základných cieľov organizácie.

⁷ PRESSBURG, A.P.: Spoluprácu v APEC zatienuje čínsko-americká rivalita. In *Trend* [online]. 24.11.2010. [cit: 2011-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2010/cislo-47/spolupracu-v-apec-zatienuje-cinsko-americka-rivalita.html>

2011-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2010/cislo-47/spolupracu-v-apec-zatienuje-cinsko-americka-rivalita.html>

- [9] PRESSBURG, A.P.: Šanca Číny v APEC vzrástla. In *Trend* [online]. 28.11.2006. [cit: 2011-03-11]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.etrend.sk/svet/sanca-ciny-v-apec-vzrastla.html>
- [10] Rifts Remain After APEC Summit. In *Aljazeera* [online]. 14.11.2010. [cit: 2011-03-17]. Dostupné na internete:
- [11] <http://english.aljazeera.net/news/asia-pacific/2010/11/201011141296743460.html>
- [12] *StatsAPEC: Key Indicators Database* [online]. Singapore: APEC, 2010. [cit: 2011-03-15]. Dostupné na internete: http://statistics.apec.org/index.php/key_indicator/kid_result/66
- [13] *Time Series on International Trade* [online]. Geneva: WTO, 2011. [cit: 2011-03-18]. Dostupné na internete:
- [14] <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBStatProgramHome.aspx?Language=E>
- [15] *U.S. Trade in Goods (Imports, Exports and Balance) by Country* [online]. Washington DC: U.S. Census Bureau, 2011. [cit: 2011-03-15]. Dostupné na internete: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/>

AUTOR:

Ing. Lukáš Holas

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/B

852 35 Bratislava

telefón: +421 908 553 315

e-mail: lukas.holas@euba.sk

DOPADY GLOBÁLNÍ KRIZE FINANČNÍHO SYSTÉMU NA EKONOMIKU ČR

Barbora Horníčková

Evropský polytechnický institut, s.r.o., Hodonín

Abstract: *The subject of the thesis Impacts of global financial crisis on the economy of the CR system is to assess the causes of the crisis and its impact on selected countries and especially on the Czech Republic. This defined goal corresponding selected chapters. The first chapter provides an overview of basic theory, defines the most important concepts in this field. The second chapter examines the causes and mechanisms of transfer of the crisis and introduces the Major factors that influenced the emergence of a global crisis and its spillover into the economies of individual regions. The third chapter analyzes the course, causes and consequences of global financial and economic crisis. Follow closely chapter describes the various consequences and negative impacts on the economy of the Czech Republic. Followed by a practical section that focuses on indicators of crises in the future prediction, and tools to dampen the impact of the crisis.*

Klíčové slova: *globální krize, finanční krize, hypoteční krize, dopady krize, indikátory vzniku*

ÚVOD

Investování na finančních trzích se stalo v poslední době velmi rozšířenou záležitostí. Dávno pryč jsou časy, kdy koupě akcií či dluhopisů byla něčím vzácným. Dnešní doba se svými možnostmi komunikace pomocí internetu či mobilních technologií výrazně napomohla rozšíření možností finančních trhů. Finanční trhy jsou také důležitým nástrojem pro institucionální investory. Banky i pojišťovny díky nim zhodnocují úspory svých klientů, a poskytují své vlastní prostředky díky nákupu cenných papírů. I stát se na nich angažuje, hlavně prodejem svých dluhopisů, prostřednictvím nichž získává potřebné finance. V minulosti se již potvrdilo, že problémy na finančních trzích mají vliv na celou ekonomiku. A toho jsme svědky i dnes. První vážnější problémy se začaly objevovat na počátku roku 2008. Problémy, které postihly finanční trhy na celém světě, měly důsledky obrovského rozsahu. Z těžkostí na finančních trzích se totiž díky propojenosti ekonomiky jako celku i díky propojenosti ekonomik mezi sebou stala celosvětová finanční krize.

Finanční krize jsou nepřetržitě existujícím jevem tržní ekonomiky a mají závažné důsledky pro celou společnost – masivní nezaměstnanost, destrukce, při které dojde ke krachu drobných vkladatelů, investorů i podnikatelů a další. Pro poslední desetiletí dvacátého století a první desetiletí jednadvacátého století jsou početné finanční krize charakteristické a to nejen pro země s rozvíjejícími se ekonomikami, ale i pro vyspělé země.

Cílem bakalářské práce je analýza dopadů globální krize finančního systému na ekonomiku ČR. V úvodu práce je vypracován teoretický základ, kde bude popsána globální krize, která bude rozdělena na finanční krize a ekonomickou krizi. Dále budou popsány ekonomické dopady na globální krize. Budou odhaleny příčiny celosvětových finančních krizí a mechanismů jejich přenosů do ostatních národních ekonomik. Zde bude uvedena Velká hospodářská krize a jednotlivé krize v 70. letech. Poté je práce zaměřena na odhalení příčin, průběhu a důsledků americké hypoteční a světové finanční krize. V praktické části jsou rozebrány dopady světové finanční krize na jednotlivé sektory národního hospodářství České republiky. Zde je zahrnut například sektor finančních trhů, sektor bankovní nebo sektor reálné ekonomiky. Na základě získaných poznatků jsou specifikována možná rizika a indikátory vzniku následných krizí na finančních trzích a návrhy opatření k eliminaci dopadů těchto krizí na ekonomiku České republiky. V závěru práce je zobrazena predikce vývoje světových finančních trhů v 21. století.

GLOBÁLNÍ KRIZE

Jedna z nejčastěji užívaných charakteristik soudobého světa je pojem globální krize, který má komplexně postihnout problémy současnosti. Krize bývá obvykle vnímána jako obtížná a tísnivá situace a současně i jako chvíle rozhodujícího vývojového obratu. Globální krize se rozděluje na finanční krizi a ekonomickou krizi. Jistou cestou zpřesňujícího vymezení globální krize je nastínění jejího obsahu v podobě takzvaných globálních problémů. Ty můžeme vnímat jako zcela konkrétní projevy a důsledky existence a působení lidské civilizace ve vývojové fázi, k níž dospívá naše současnost. Globální problémy jsou navzájem složitě propojené, společně působící a univerzální ve svých dopadech. Dotýkají se lidské populace, celé naší planety a její bioty. Jsou to například nebezpečí válečného konfliktu, růst lidské populace, problém přírodních zdrojů nebo snížení celku biosféry.

ANALÝZA PŘÍČIN AMERICKÉ HYPOTEČNÍ KRIZE

Ještě doznívající krize je velice často dávána do podobnosti s velkou hospodářskou krizí z 20. – 30. let minulého století. Obě totiž vznikly v USA, nejprve se projeví poklesem trhu s cennými papíry, poté rapidním poklesem průmyslové produkce a světového obchodu. I přes určitou podobnost zde existuje určitý rozdíl, který spočívá v přenosném kanálu, kterým se jednotlivé krize rozšířily do celého světa. V celosvětové hospodářské krizi 21. století je považován za hlavní transmisní kanál mezinárodní bankovní trh. Kořeny krize se nachází nejen ve finančním sektoru, ale také v makroekonomické nerovnováze, v regulaci selhání a nedostatečné koordinaci politik. Mezi nejčastější příčiny, které vysvětlují vznik zmiňované krize, patří především ohromný boom na americkém realitním trhu, který byl způsoben rychlým nárůstem hypotečních půjček v důsledku uvolnění monetární politiky. Krize byla multifaktoriální záležitost vyvolaná současně nastaveným globálním ekonomickým systémem vyznačujícím se existujícími riziky a značnou nejistotou.

PRŮBĚH AMERICKÉ HYPOTEČNÍ KRIZE

Finanční krize zasáhla USA, a poté i celý svět v době, kdy hospodářský cyklus byl dobrý, ale v poklesu. Rok 2008 se vyznačoval masivním nedostatkem ropy, surovin a potravin, zrychlováním se inflace, posilování spekulace zahrnující první příznaky finanční krize a její přeliv do reálného sektoru. Vysoká inflace způsobila zvyšování úrokových sazeb, jako obranu před prvními příznaky slábnutí světové ekonomiky. Velice brzy se krize rozšířila do evropských zemí. Hlavním kanálem byly americké a evropské banky. Vzhledem k tomu, že čínský hospodářský růst byl založen především na vývozu, krize se rozšířila i tam. Pokles počtu zakázek a očekávání přivedly pád cen akcií dramaticky na celém světě. To následně vyvolalo nedostatky v účetnictví firem a bank, které používali akcie k zajištění jejich portfolia. Krize ve finančním sektoru zasáhla nejprve ty sektory hospodářství, které se pohybovaly na mezinárodních či nestálých trzích, nebo ty, kde technologický vývoj byl značně zanedbaný (například automobilový průmysl).

DOPADY AMERICKÉ HYPOTEČNÍ KRIZE V EVROPE

Velká Británie

Britská ekonomika zažila výrazný pokles a vstoupila do první recese od roku 1991. Hrubý domácí produkt se snížil o 1,5 procenta a pokles vykázal druhým čtvrtletím po sobě. Za celý rok 2008 ekonomika rostla o 0,7 procenta, což bylo nejméně od roku 1992.

Itálie

HDP se v posledním čtvrtletí roku 2008 snížilo o 1,8 procenta, což byl největší propad za 28 let. Za celý rok klesla italská ekonomika o 0,9 procenta, což byl nejslabší údaj od roku 1993, kdy ekonomika klesla stejným tempem.

Japonsko

Japonská ekonomika v posledním čtvrtletí roku 2008 klesla o 3,3 procenta, což byl její největší propad od roku 1974.

Německo

Spolkový statistický úřad oznámil, že v posledním čtvrtletí roku 2008 se německé HDP propadlo o 2,1 procenta oproti předchozímu čtvrtletí, což je největší pokles od roku 1990. Růst německé ekonomiky se za celý rok 2008 zpomalil na téměř polovinu a byl nejslabší od roku 2005. HDP stoupl o 1,3 procenta po tempu 2,5 procenta v roce 2009.

DOPADY SVĚTOVÉ FINANČNÍ KRIZE NA EKONOMIKU ČR

Sektor finančních trhů

Projevem globální finanční krize na českých finančních trzích bylo vyschnutí likvidity na trhu se státními dluhopisy zhruba v polovině října roku 2008 v situaci nadměrné nabídky těchto cenných papírů, která vedla k rozšíření nákupně-prodejního rozpětí tvůrců trhu z obvyklých asi 20 bps až k 300 bps v ceně dluhopisu. Centrální banka reagovala zavedením dodávací repo operace, která je konstruována tak, aby umožnila akceptaci státních dluhopisů jako zástav a pomohla tak zmírnit obavy tržních účastníků, že tyto cenné papíry není možné rychle směnít za potřebnou likviditu. K obnově tvorby cen na mezibankovním trhu se státními dluhopisy poté došlo s týdenním odstupem. Pokles zaznamenaly i akcie domácích bank a mateřských bank českých bankovních institucí, které byly globální finanční krizí zasázeny spíše omezeně a nepřímo. Výrazný pokles cen akcií některých bank může přinášet další rizika ve smyslu poklesu důvěry v bankovní sektor a jeho stabilitu.

Sektor reálné ekonomiky

V sektoru reálné ekonomiky musely nefinanční podniky čelit v průběhu roku 2008 řadě nepříznivých okolností. V důsledku krize na světových finančních trzích docházelo ke snižování zahraniční i domácí poptávky. Současně mají

firmy problémy s financováním, protože banky v souvislosti s globální finanční krizí výrazně přitvrzují úvěrové standardy a v řadě případů zdrazují firmám zdroje. Podobně jako na nefinanční podniky začíná i na domácnosti dopadat efekt zpomalování ekonomiky a zpřísnění úvěrových standardů bank. Disponibilní příjmy domácnosti byly navíc negativně ovlivněny vysokou inflací.

Sektor bankovní

Bankovní sektor, který je jádrem celého finančního systému, zůstal po dobu krize stabilní a nepotřeboval finanční podporu vlády nebo centrální banky jako v řadě jiných zemí. Stejně jako před finanční krizí zůstávají silnými stránkami českého bankovního sektoru dobrá bilanční likvidita, dostatečná kapitálová přiměřenost, vysoká ziskovost, nezávislost na externím financování, vyplývající do určité míry z mimořádně vysokého poměru vkladů na úvěrech, a velmi nízký podíl úvěrů v cizích měnách, který chrání zadlužené domácí subjekty před kurzovým rizikem. Hlavně dvě poslední charakteristiky pozitivně odlišují český bankovní systém nejen od zemí středoevropského regionu, ale též od zemí Evropské unie a výrazně omezují dopad ztrát vyplývajících z nepříznivého ekonomického vývoje na zdraví bank. Bankovní sektor nebyl v České republice výrazněji zasažen. I když většina našich bank má mateřské instituce v zemích výrazněji zasažených, v bankovním sektoru se projeví jen dopady jako je ochlazení trhu s úvěry a podobně.

Sektor trhu práce

Nezaměstnanost v ČR klesla od roku 2007. V roce 2009 zažil trh práce šok. Průmyslu poklesly zakázky a začalo se propouštět. Ostatní odvětví také propouštěla, ale nedalo se to s průmyslem porovnat. Míra nezaměstnanosti prudce rostla. Zatímco koncem roku 2008 činila jen 6 %, koncem roku 2009 se vyšplhala už na 9,2 %.

NÁVRHY A OPATŘENÍ K ELIMINACI DOPADŮ MOŽNÝCH KRIZÍ NA EKONOMIKU STÁTU

Jedním z příčin krize byla nadvláda finančních trhů, která vyvolala nestabilitu ekonomik. Tato nestabilita se odráží ve výkyvech směnných kurzů a kapitálových trhů, které se mění bez jakýchkoliv vztahů ke změnám základních makroekonomických ukazatelů jednotlivých regionů. Nestabilita se poté skrze kanály přelévá do celé reálné ekonomiky. Proto by měly být vytvořeny nástroje, opatření pro snížení nestability a snížení neefektivity finančních trhů.

Návrhy:

Podpora nezaměstnanosti

Jednou z nejdůležitějších oblastí protikrizových opatření je podpora zaměstnanosti. Skládá se především ze slevy na sociálním pojištění, snížení sociálního pojištění a refundace až 80 % platu při dalším vzdělávání a školení zaměstnanců. Tato opatření si kladou za cíl snížit celkové náklady práce zaměstnavatelům, zvýšit sociální jistoty zaměstnancům, to znamená hlavně uchovat jim pracovní místo a zlepšit negativně se vyvíjející trend na trhu práce. Opatření by měly snižovat náklady práce zaměstnavatelům a zvyšovat jejich poptávku po práci. Růst zaměstnanosti uvolňuje také finanční zatížení státu, který by jinak musel vyplácet zvýšené dávky v nezaměstnanosti.

Podpora investic

V době ekonomické recese se mění struktura spotřeby. Domácnosti i podniky upřednostňují statky konzumační (krátkodobé spotřeby) před statky konzumními (dlouhodobé spotřeby). Výrazně se mění také ochota investovat uspořené peníze, které si raději ponechávají jako rezervu na očekávaný nepříznivý vývoj jejich soukromé bilance. Ve výsledku to znamená, že rapidním způsobem klesá spotřeba konzumních statků a podniky, které je vyrábějí, jsou nuceny zastavovat výrobu. Stát se protiopatřeními snaží povzbudit poptávku, aby byl na trhu statků dlouhodobé spotřeby zajištěn přiměřený rovnovážný stav. Protikrizová opatření by tedy měly zajistit růst poptávky na trhu.

Podpora v podnikání

Podnikatelé se v době krize potýkají s řadami problémů. Protikrizová opatření se snaží řešit jejich aktuální nedostatky, především problémy s cash-flow, poklesem domácí a zahraniční poptávky, neúnosnými náklady práce a poklesem investic. Další opatření podporující podnikání jsou například snížení daně z příjmů právnických osob, podpora exportu, zvýšení garancí úvěrů nebo změna insolventního zákona.

Podpora exportu

Jednou z hypotéz, kterou by se měla protikrizová opatření řídit je, že česká ekonomika trpí mnohem více útlumem zahraniční poptávky než domácí. Podpora exportní politiky je zaměřena na přeorientování vývozu na perspektivnější trhy, vytvoření nových programů pro malé a střední podniky, které vyvážejí nebo vyrábějí pro vývoz nebo také zlevnění a zlepšení podmínek při pojištění vývozu. Export má pro českou ekonomiku vysoký význam. Jestliže poklesne zájem o české zboží vlivem poklesu zahraniční poptávky, nemá česká vláda žádné nástroje k tomu, aby tuto zahraniční poptávku oživila. Výhodou je zvýhodnit české vývozce a výrobce oproti zahraniční konkurenci tak, aby bylo pro zahraniční kupující výhodné upřednostnit český výrobek před tuzemským. Zlepšování podmínek vývozních operací, usnadňování a zlevňování úvěrů pro vývozce nebo také snižování nákladů práce, daňové zatížení a vůbec celkové

usnadnění podnikání v České republice je pozitivním nástrojem k ovlivnění upadající zahraniční poptávky formou poskytnutí výhodnější české nabídky na zahraničním trhu.

ZÁVĚR

Hospodářské cykly tvoří nedílnou součást tržní ekonomiky, kde je formována nabídka a poptávka. Je to výsledkem zabudovaného kapitalismu. Recesí, expanzí a celkových krizí bylo zaznamenáno v průběhu minulého století nemalá většina. Proto by nemělo být překvapením, že po letech blahobytu přichází období ekonomického útlumu a utahování opasků. O tom, zda vývoj v USA a Evropě je dočasným výkyvem, nebo začíná ohrožovat světovou ekonomiku, je vedeno mnoho diskuzí. Pravdou ovšem je, že díky komplexnosti světových finančních trhů a propojenosti celého světového hospodářství, které zapříčinila globalizace, mimo jiné také postupující liberalizace a integrace napříč ekonomikami, se určitě vždy projeví na každé ekonomice všech států světa.

Samotná hypoteční krize byla způsobena řadou faktorů, počínaje dlouhodobě uvolněnou monetární a fiskální politikou, nicméně k rozšíření krize do reálného hospodářství a do většiny zemí světa byla dána spíše dosaženým stupněm globalizace a nedostatečným regulačním rámcem ignorujícím rychlý pokrok v oblasti finančnictví a bankovníctví.

Od počátku roku 2010 se dostávají do světa optimistické zprávy o obratu ve vývoji makroekonomických ukazatelů k růstovému trendu. Je nasnadě, že rychlá a poměrně výrazná reakce vlád a centrálních bank zabránila do jisté míry potenciálně mnohem horšímu dopadu krize. Nicméně otázkou zůstává, zda veškeré finanční injekce a záchranné balíčky opatření uplatňované v jednotlivých zemích, které do značné míry zhoršily již tak špatný stav veřejných financí, je možné považovat za dlouhodobě udržitelný úspěch. Podle mého názoru je globální-finanční kapitalismus nestabilním a rozpolceným systémem. Světové instituce jako je například Mezinárodní měnový fond či WTO zůstávají stále pod kontrolou vedoucích států, které je vedou podle svých ekonomických zájmů a uplatňují své zásady asymetricky vůči jednotlivým zemím.

Trvalo celý rok po krizi, než se začaly připravovat určitá systémová opatření, co podle mě zbytečně dlouhé období a jelikož jsou dopady krize většinou katastrofické, nemělo by se s navrhováním opatření čekat. V současné době také panují obavy ze stupňujícího se vlivu státu a narůstající regulace, tak jako v historii vždy, když zesiloval vliv intervencionistických ekonomických směrů.

LITERATURA

- [1] DVOŘÁK, Pavel. *Finanční krize jako globální problém a možnost jejího vzniku v ČR*. Praha : Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 2/2004. 66 s. ISBN 80-86729-09-5.
- [2] MUSÍLEK, P. *Analýza příčin a důsledků české finanční krize v 90. letech*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004. 49 s. ISBN 978-80-247-3583-2.
- [3] ZEMÁNEK, J. *Hypoteční krize v USA: Příčiny, průběh, následky (1-3 díl)* [online]. [cit/2008-02-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>>.
- [4] *Dopady světové finanční krize na Českou republiku*. [online]. 2008 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://fragmenty.cz/archiv/iy328.htm>>.

ADRESA:

Barbora Horníčková
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
Tel.: 724 068 496
Email: bhornickova@seznam.cz

PERSPEKTÍVY VÝVOJA SPOLOČNEJ MENY V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE

Vladimír Janúšek

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Spoločná mena zažíva prvú krízu od svojho vzniku, ktorá overuje či je euro schopné odolať negatívnym výkyvom veľkého rozsahu a dlhodobého charakteru. Príspevok sa zameriava na kritického zhodnotenie súčasných problematických oblastí spoločnej meny, ktoré musí Európska únia začať urgentne riešiť, aby nedochádzalo k ďalšiemu prehlbovaniu krízy spoločnej meny. Krajiny Európskej únie, nachádzajúce sa mimo eurozóny, strácajú ochotu uchádzať sa o vstup do elitnej skupiny krajín eurozóny, pod zámenkou nestability eurozóny. Príspevok sa ďalej sústreďuje na jednotlivé možné scenáre, či už reálne alebo skôr len teoretické, ktorými by sa spoločná mena mohla uberať.

Kľúčové slová: Euro, menová oblasť, eurozóna, zadlženosť, Pakt konkurencieschopnosti, Európska únia

ÚVOD

Zakladajúce krajiny Európskych spoločenstiev v roku 1957 ešte neuvažovali o možnostiach vytvorenia spoločnej meny. V Rímskych zmluvách sa zamerali hlavne na odstraňovanie prekážok v obchode s tovarmi, prijatie spoločných politík v oblasti dopravy, poľnohospodárstva a iné, ale nevenovali sa možnostiam rozvoja spolupráce aj v menovej oblasti (The Treaty of Rome, 1957). Môžeme identifikovať dva hlavné dôvody, prečo v zakladajúce zmluvy predpokladali vznik spoločnej meny respektíve menovej únie. Prvým z dôvodov bolo vytvorenie brettonwoodskeho menového systému v roku 1944, ktorého úlohou bolo dohliadať na menovú stabilitu vo svete a medzi jednotlivými národnými menami boli stanovené pevné menové kurzy s určitým oscilačným pásmom. V roku 1954 francúzske Národné zhromaždenie odmietlo ratifikovať vznik Európskeho obranného spoločenstva, čo zapríčinilo ohraničenie integrácie len na oblasť colnej únie a poľnohospodárstva, čo môžeme považovať za druhý dôvod nezameriavania sa na menovú integráciu (Baláž, P. et al., 2008).

Zhoršujúca sa situácia v šesťdesiatych rokoch 20. storočia priviedla predstaviteľov krajín Spoločenstiev k orientácii sa na posilňovanie spolupráce v oblasti menovej spolupráce, koordinácie krátkodobej a strednodobej finančnej stability. Robert Mundell, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu, svojím článkom z roku 1961, A theory of optimum currency areas, prispel k úvahám o možnosti vytvorenia menovej oblasti v krajinách Európskych hospodárskych spoločenstiev (EHS) a zároveň identifikoval základné atribúty, ktoré by mala spĺňať menová oblasť. Tieto atribúty boli ďalej rozpracované významnými ekonómami (Corden, McKinnon, Kenen) a v súčasnosti medzi ne zaraďujeme:

- cenová a mzdová elasticita,
- mobilita výrobných kapitálov, najmä práce a kapitálu.
- integrácia finančných trhov,
- otvorenosť ekonomiky,
- diverzifikovaná produkcia a spotreba,
- podobnosť inflácie,
- politická a fiškálna integrácia (Mongelli, F.P., 2002).

Tieto podmienky sa stali motivujúcimi faktormi pre vytvorenie menovej únie na území EHS. Prvé úvahy o vytvorení vyššieho stupňa integrácie ako colnej únie predstavil vo svojej správe Pierre Werner v roku 1969. Už v tomto období (prvopočiatky európskej integrácie) bolo rozhodovanie a prehlbovanie integrácie veľmi náročné, aj keď členská základňa obsahovala 6 členských krajín, ktoré boli viac-menej ekonomicky aj sociálne homogénne. Deklaruje to aj skutočnosť, že od prvotných plánov až po realizáciu projektu ubehlo 22 rokov a po úspešné zavedenie eura, ako spoločnej meny, do bežného života Európanov v 12 krajinách Európskej únie (EÚ) až 33 rokov. Od roku 2002 došlo k rozšíreniu krajín využívajúcich spoločnú menu o 5 novopristupujúcich krajín EÚ z roku 2004.

Aj napriek krátkej histórii eura sa môže skupina krajín „pýšiť“ veľmi výraznými problémami, ktoré sa začali prejavovať už po 10 rokoch existencie meny. Prvotné, ale pravdepodobne najpálčivejšie problémy spoločnej meny boli vyvolané najmä nezodpovednou politikou vládnych garnitúr v Grécku, čoho prejavom je alarmujúci hrubý vládny dlh Grécka v roku 2009 vo výške 126,8% HDP a deficit verejných financií vo výške 15,4% HDP (Eurostat). Ako ďalšie problematické krajiny sa začali prejavovať Írsko, ktoré aj neskoršie využilo pomocnú ruku ostatných členov eurozóny, Španielsko, Portugalsko a najnovšie aj Taliansko so svojim verejným dlhom, ktorý by mohol podľa odhadov dosiahnuť v roku 2011 až 120,3% HDP (TASR, 2011).

Pri zavádzaní eura do života boli možno niektorí eurooptimisti presvedčení, že euro sa v krátkom čase stane svetovou menou a vytlačí americký dolár z pozície svetovej meny číslo 1. Očakávania sa naplnili len sčasti, a to najmä v tom

smere, že euro je v súčasnosti popri doláru svetovou menou, ale nedokáže prekonať jeho dominanciu. Určitú paralelu medzi dôvodom prečo euro nedokáže v súčasnosti nahradiť dolár, môžeme nájsť v práci „How long did it take the United States to become optimal currency area? (Ruckoff, H.,1999). Od vzniku dolára až po jeho výraznejšiu akceptáciu vo svete a splnenia všetkých podmienok pre optimálnu menovú oblasť uplynulo bezmála 150 rokov od jeho vzniku, čo naznačuje, že euro má pred sebou ešte dlhú cestu na dosiahnutie méty- svetová mena číslo 1. Samozrejme, treba brať do úvahy celkovú hospodársku, spoločenskú a vedecko-technickú situáciu 18.-19. storočia, ktorá nebola poznačená takým turbulentným ekonomickým prostredím, nevyužívala sa výpočtová technika a svetové hospodárske prostredie nebolo natoľko navzájom interdependentné a globalizované.

V tomto, ale aj v minulom roku sa vo veľkom hovorilo o ďalšom osude spoločnej meny. Cieľom nášho príspevku je analyzovať hlavné myšlienkové prúdy a argumenty scenárov budúceho vývoja eurozóny.

REFORMA EUROZÓNY

Zachovanie eura v pôvodnej forme, bude možné len s uskutočnením dostatočne razantných, ale zároveň aj prijateľných reforiem pre všetky členské krajiny. Nemalo by sa zameriavať len na oblasti verejných financií, dlhového bremena krajín, ale aj na kontrolné mechanizmy, ako zabrániť falšovaniu dosahovania Maastrichtských kritérií a neskoršiemu zahmlievaniu skutočných ekonomických výsledkov. Tu je ale na mieste polemika ako nastaviť tento kontrolný mechanizmus. Názorný príklad ako možno ľahko kamuflovať hospodárske výsledky krajiny poskytuje Grécko, ktoré s pomocou amerických bánk dokázalo splniť kritérium rozpočtového deficitu, tým že s pomocou amerických bánk presunuli zadlženie zdravotného systému do budúcnosti. Pri tejto príležitosti je namieste pripomenúť, že americký bankár na čele s prezidentom Goldman Sachs predstavili Grécku nástroj, ktorým by si Gréci zobrali nové hypotéky na splatenie dlhov z kreditných kariet (Story, L.-Thomas, L.-Schwartz,N.D., 2010). Ďalej je potrebné podotknúť, že dochádza k prelievaniu nezodpovednej finančnej politiky vlád a finančných inštitúcií z USA do ostatných krajín sveta. V napojení na Grécky problém možno za touto „podporou“ finančných inštitúcií z Wall Street hľadať aj niečo viac. Ak by sme uvažovali s extrémnym prípadom, možno hľadať v tejto „pomoci“ skrytý útok na hospodársku stabilitu EÚ respektíve eurozóny. Reforma v eurozóne podľa nášho názoru stojí a padá na zosúladení fiškálnej politiky členských krajín eurozóny, respektíve na jej delegovaní na komunitárny orgán. Pri zosúladovaní fiškálnej politiky je ale badať nevoľu jednotlivých krajín s nastavením jednotných podmienok fiškálnej politiky pre všetky. Ako by mohlo vyzeráť ďalšie smerovanie načrtla dohoda medzi Nicolasom Sarkózom a Angelou Merkelovou (Pakt konkurencieschopnosti), ktorá navrhuje zosúladenie daní, zvýšenie veku odchodu do dôchodku, ktorý síce priamo nesúvisí so súčasnou krízou eurozóny, ale starnúce obyvateľstvo a dlhodobu neudržateľný sociálny systém bude ešte vo väčšej miere vytvárať tlak na verejné financie, čo v konečnom dôsledku povedie k enormnému zadlžovaniu sa krajín a znova sa dostávame ako by po začarovanom kruhu k počiatkom súčasnej krízy eurozóny. Samotné zvýšenie veku odchodu do dôchodku, ale bez ďalšej realizácii hlbšej dôchodkovej reformy, či už formou sporenia si v druhom alebo treťom pilieri, ktoré však doteraz nepreukázali schopnosť sporiteľom zabezpečiť dostatočné zdroje na obdobie po odchode na dôchodok nebude postačujúce a bude treba hľadať iné možnosti ako nastaviť dôchodkový systém. Tretím návrhom hlavných predstaviteľov Francúzska a Nemecka je zrušenie fixácie platov na vývoj inflácie.

Všetky tieto návrhy si ale naprieč krajinami EÚ vytvárajú svojich odporcov. Je veľmi nepravdepodobné, že krajiny, ktoré doposiaľ neprijali euro budú ochotné sa okrem monetárnej politiky, ktorá im spolu s vlastnou fiškálnou politikou vytvára priestor na pružné reagovanie na ekonomické výkyvy, vzdať sa aj nezávislej fiškálnej politiky. Druhá skupina krajín sú krajiny s nízkymi daňovými sadzbami. Krajiny ako Írsko, Cyprus alebo Slovensko stavajú časť svojej konkurencieschopnosti na nízkej dani z príjmu právnických osôb (DPPO), čo je „tŕňom v oku“ krajinám s vysokými sadzbami. Ak by sa mala táto sadzba zvyšovať, mohlo by pomôcť Nemecko, pretože jej DPPO (Tabuľka 1) patrí medzi najnižšie spomedzi krajín eurozóny. Zníženie tejto sadzby by mohlo pre krajiny znamenať na druhej strane značný výpadok príjmu verejných financií, ktorý by bol potrebný vyfinancovať inou príjmovou skupinou, alebo v konečnom dôsledku môže dôjsť k ďalšiemu zvyšovaniu zadlžovania krajín. Na možnosť harmonizovania daňového základu reagoval aj slovenský minister financií, ktorému sa návrh zavedenia jednotnej dane nepozdáva a predpokladá, že harmonizácia daní by mohla Slovensku uškodiť (hnonline.sk, 2011). Dôsledky harmonizácie daňových systémov EÚ je ale ťažko predpovedať, nakoľko doposiaľ nedošlo k realizácii dopadov harmonizácie na jednotlivé krajiny.

Tabuľka 1 Daň z príjmu právnických osôb v krajinách eurozóny v roku 2010.

Belgicko	33%	Malta	35%
Cyprus	10%	Nemecko	15%
Estónsko	21%	Portugalsko	25%
Fínsko	26%	Rakúsko	25%
Francúzsko	33,3%	Slovensko	19%
Grécko	25%	Slovinsko	20%
Holandsko	25,5%	Španielsko	30%
Írsko	12,5%	Taliansko	27,5%
Luxembursko	21%		

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat.

Na druhej strane, slovenskému ministrovi financií ostatné body Paktu konkurencieschopnosti neprekážajú. Napríklad Belgičanom prekáža návrh zrušenia indexácie plátov, alebo Rakúsko nesúhlasí s vyšším vekom odchodu do dôchodku (Púr, M., 2011).

Jedným z najväčších problémov je deficit verejných financií, s ktorým bojujú nielen krajiny eurozóny. Množstvo krajín eurozóny, niektoré aj niekoľkonásobne, prekračujú povolenú výšku deficitu verejných financií (Tabuľka 2). Túto situáciu môžu vyriešiť len tvrdé sankcie voči porušovateľom a ohrozovateľom spoločnej meny a zodpovedný prístup súčasných a budúcich vlád k budovaniu ekonomík s trvalo udržateľnými verejnými financiami. Dôsledky ohrozenia eura bolo a je badať na finančných trhoch, keď dochádza k veľkým výkyvom menových párov. Prvotné turbulencie sa však upokojila v priebehu roka 2010 a v súčasnosti vidieť záujem investorov investovať v krajinách eurozóny, či už pri emisii dlhopisov eurovalu, alebo samotných problematických členských krajín. Snahu investovať v EÚ deklaruje aj fakt, že Japonsko kúpilo zhruba 20% dlhopisov vydaných európskym záchranným balíčkom (RTÉ News, 2011).

Tabuľka 2 Deficit verejných financií v krajinách eurozóny v roku 2009 ako %HDP.

Belgicko	-6%	Malta	-4%
Cyprus	-6%	Nemecko	-3%
Estónsko	-1,7%	Portugalsko	-9%
Fínsko	-2,5%	Rakúsko	-3,5%
Francúzsko	-7,5%	Slovensko	-7,9%
Grécko	-15,4%	Slovinsko	-5,8%
Holandsko	-5,4%	Španielsko	-11,1%
Írsko	-14,4%	Taliansko	-5,3%
Luxembursko	-0,7%		

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat.

ROZDELENIE EUROZÓNY ALEBO ZÁNİK EURA?

Počas prvých mesiacov keď euro začalo mať problémy, respektíve počas celého roka 2010, sa hovorilo o možnostiach rozpadu eurozóny na menšie časti respektíve o úplnom zániku eura. Pri týchto úvahách o rozdelení na menšie menové oblasti si ale európsky politici uvedomovali a uvedomujú, že následky by mali ďalekosiahle dôsledky. Mohli by zhoršiť aj tak napätú hospodársku situáciu vo svete. Z teoretického hľadiska by menová únia stratila jeden zo svojich základných atribútov, ktorým je veľkosť. Na druhej strane by bolo možné spojiť krajiny chudobnejšie na jednej strane a bohatšie na druhej strane, čo by ale nebolo zárukou úspechu a zabráneniu prehĺbovaniu problémov. Taktiež americký dolár sa počas svojej existencie rozpadol na 3 menšie menové oblasti, ale neskôr v dôsledku pretrvávajúcich a zhoršujúcich sa problémov sa znovu spojil do jednej veľkej menovej oblasti. Dôležitým aspektom by bol vzájomný pomer konverzného kurzu, taktiež pohyby kurzu, čím by podniky obchodujúce v rámci EÚ museli znova kalkulovať s nemalými transakčnými nákladmi, nakoľko intraregionálny obchod EÚ predstavuje zhruba 70% celkového obchodu (International trade statistics 2010, 2010).

Konzekvencie zániku eura by destabilizovali celé svetové hospodárstvo. Ako sme už uviedli, eurozóna láka investorov z území ležiacich mimo EÚ, čo je v konečnom dôsledku motivujúci prvok pre udržanie eura. Investori si vyberajú krajiny EÚ pre svoje relatívne bezpečné zhodnotenie svojich finančných prostriedkov, aj napriek horšej súčasnej situácii. Lákavé sú hlavne investície do problémových krajín, kde je relatívne vysoká riziková prírážka.

ZÁVER

Vytvorili sa tri hlavné smery, ktorými by sa mohlo euro uberať. Jedným scenárom je, že euro zotrvá vo svojej pôvodnej podobe, ale s prijatím reformných krokov, druhá možnosť je, že eurozóna sa rozdelí na viacero zón, ktoré by sa skladali zo štátov s homogénnejším stupňom rozvoja a po tretie, že euro ako ambiciózný projekt zanikne a členské krajiny EÚ sa vrátia k pôvodným národným menám.

Spoločná mena je veľmi dobrý projekt na prehĺbenie integrácie v rámci EÚ. Naráža ale na niekoľko problémov. Prvým problémom je slabá ochota štátov delegovať právomoci na komunitárne orgány. Štáty, ktoré prijali euro sa zriekli svojej monetárnej politiky, ktorá v systéme plávajúcich menových kurzov, ktorú dovtedy krajiny uplatňovali a pri platnosti Mundell-Flemingovho modelu je silným nástrojom ako reagovať na výkyvy v platobnej bilancii a priamo ovplyvňovať dopyt po domácej produkcii a taktiež ovplyvňovať rast hospodárstva krajiny.

Veľkou výzvou súčasnosti je harmonizácia fiškálnej politiky, ktorá podľa nášho názoru nemá v súčasnosti politickú priechodnosť. Štáty Únie vždy sledovali a aj budú sledovať svoje národné záujmy, čo brzdí prehĺbovaniu integrácie. Nastoluje sa teda otázka akým smerom pristupovať k integrácii, či do hĺbky a presadzovať harmonizáciu jednotlivých politík, „prinútiť“ všetky krajiny prijať euro, alebo prijímať nových členov do EÚ a eurozóna bude len ako taký „klub vyvolených“. O klube vyvolených je ale ťažko hovoriť, keďže v eurozóne sú krajiny ako Grécko, ktoré sfaľovalo predvstupové kritéria, Slovensko, ktoré v porovnaní s bohatými krajinami EÚ veľmi zaostáva (HDP per capita je 7. najnižšie v celej EÚ) a najmladší člen Estónsko (6. najnižšie HDP per capita v EÚ).

Zavádzanie eura v ostatných členských krajinách EÚ je otázne, respektíve krajiny strácajú ochotu zaviesť spoločnú menu. V Českej republike podporuje prijatie len tretina obyvateľstva (Pravda, 2010), v Poľsku bol prijatý Strategický plán, ktorý však neobsahuje záväzné dátumy, len sa odvoláva na istejšiu budúcnosť a schopnosť udržať konvergenčné kritériá, ale podobne ako v Česku panuje skôr nesúhlas so zavedením spoločnej meny.

Krajiny eurozóny by sa mali zamerať v prvom rade na úplnú stabilizáciu euro v súčinnosti na zatraktívňovanie spoločnej meny pre ostatných členov EÚ. Upevňovaniu pozície eura, ako svetovej meny nepochybne pomôžu partnerské dohody EÚ, ktoré vytvárajú priestor pre voľný obchod s nečlenskými krajinami EÚ a zvýšený dopyt po eure, čím by sa partnerským krajinám znížovali transakčné náklady.

Spoločná mena má veľký potenciál zotrvať v pozícii svetovej meny a zvyšovať svoj podiel vo svete na úkor amerického dolára. Problémom však zostáva 27 názorov na jeho podobu v budúcnosti.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BALÁŽ, P. et al. Alternatívy vývoja európskej integrácie. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. 453 s. ISBN 978-80-225-2657-9.
- [2] MONGELLI, F.P. 2002. „New“ views on the optimum currency area theory: what is EMU telling us?. Frankfurt am Main: European central bank, 2002. 53s. ISSN 1561-0810.
- [3] PŮR, M. 2011. Franko-nemecký pakt. In: Trend. ISSN 1335-0684, 2011, roč. 21, č. 6, s.26.
- [4] WORLD TRADE ORGANIZATION. 2010. International trade statistics 2010. Ženeva: World trade organization, 2010. 250s. ISBN 978-92-870-3739-8.
- [5] EURACTIV.SK. 2011. Pakt konkurencieschopnosti. [online]. 2011. [cit. 18-02-2011]. Dostupné na [www: <http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/analyza/pakt-konkurencieschopnosti-lisabonska-agenda-ii-016653>](http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/analyza/pakt-konkurencieschopnosti-lisabonska-agenda-ii-016653).
- [6] EURÓPSKA KOMISIA- rôzne štatistiky.
- [7] EUROSTAT- rôzne štatistiky
- [8] HNONLINE.SK. 2011. Spoločné dane by nám uškodili, tvrdí Mikloš. [online]. 2011. [cit. 19-02-2011]. Dostupné na [www: <http://hnonline.sk/ekonomika/c1-50200110-spolocene-dane-by-nam-uskodili-tvrdi-miklos>](http://hnonline.sk/ekonomika/c1-50200110-spolocene-dane-by-nam-uskodili-tvrdi-miklos).
- [9] MUNDELL, R.A. 1961. A theory of optimum currency area. [online]. The American Economic Review, Vol. 51, No. 4. 1961, 11s. [cit. 16-02-2011]. Dostupné na [www: http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf](http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf).
- [10] RTÉ NEWS. 2011. Japan boost demand for first EFSF bond. [online]. 2010. [cit. 18-02-2011]. Dostupné na [www: <http://www.rte.ie/news/2011/0125/euro-business.html](http://www.rte.ie/news/2011/0125/euro-business.html).
- [11] RUCKOFF, H. 1999. How long did it take the United States to become an optimal currency area?. [online]. Cambridge. 1999. 51s. [cit. 17-02-2011]. Dostupné na [www: <ftp://snde.rutgers.edu/Rutgers/wp/1999-10.pdf>](http://snde.rutgers.edu/Rutgers/wp/1999-10.pdf).
- [12] SITA. 2010. Česi euro nechcú. [online]. 2010. [cit. 18-02-2011]. Dostupné na [www: <http://spravy.pravda.sk/cesi-euro-nehcú-02j-/sk_svet.asp?c=A101011_190409_sk_svet_p29>](http://spravy.pravda.sk/cesi-euro-nehcú-02j-/sk_svet.asp?c=A101011_190409_sk_svet_p29).
- [13] STORY, L.-THOMAS, L.-SCHWARTZ,N.D. 2010. Wall St. helped to mask debt fueling europe's crisis. [online]. 2010. [cit. 18-02-2011]. Dostupné na [www: <http://www.nytimes.com/2010/02/14/business/global/14debt.html?_r=1>](http://www.nytimes.com/2010/02/14/business/global/14debt.html?_r=1).
- [14] TASR. 2011. Taliansky dlh prepisuje históriu. [online]. 2011.[cit. 18-02-2011] Dostupné na [www: <http://finweb.hnonline.sk/c1-49476010-taliansky-dlh-prepisuje-historiu>](http://finweb.hnonline.sk/c1-49476010-taliansky-dlh-prepisuje-historiu).
- [15] The Treaty of Rome. [online].1957. 80s. [cit.16-02-2011]. Dostupné na [www: <http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf>](http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf).
- [16] ZAVEDENÍ EURA V ČESKÉ REPUBLICE. 2011. Poľská vláda prijala strategický dokument k zavedení eura. [online]. 2011. [cit. 19-02-2011]. Dostupné na [www: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1621.html>](http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1621.html).

AUTOR

Vladimír Janúšek
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
tel.č.: +421908519765
e-mail: janusekv@gmail.com

ZDROJE ROPY A ZEMNÉHO PLYNU V STREDNEJ ÁZII A AZERBAJDŽANE A ICH MOŽNÉ VYUŽITIE PRE EURÓPSKU ENERGETICKÚ POLITIKU

Matúš Kalanin

Abstrakt: Cieľom práce bolo analyzovať potenciál krajín Kaspického regiónu ako jedného z hlavných dodávateľov energetických surovín do EÚ. Táto práca pojednáva o zásobách ropy a zemného plynu v krajinách strednej Ázie a Azerbajdžanu. Takisto sa venuje plynovodu Nabucco ako samostatnému projektu v snahe krajín EÚ o diverzifikovanie dovozu strategických surovín. Autor predpokladá, že energonosiče patria medzi fundamentálne faktory ovplyvňujúce rozvoj jednotlivých hospodárstiev a energia a jej zdroje budú i v najbližších desaťročiach určovať ekonomické a politické smerovanie v celosvetovom meradle, preto považuje tému za vysoko aktuálnu a vhodnú na dialóg primárne v Európskej únii.

Kľúčové slová: Stredná Ázia, Azerbajdžan, ropa, zemný plyn, plynovod Nabucco

ZÁSoby ROPY A ZEMNÉHO PLYNU V STREDNEJ ÁZII A AZERBAJDŽANE

Ku koncu roka 2008 sú zásoby ropy v AZ odhadované na 7 mld. barelov (1 mld. ton) čo predstavuje 0,6 % z celkových preukázaných zásob. Očakáva sa, že v roku 2008 ťažba ropy v AZ predstavovala 1. mil. barelov za deň. Objem vytlačenej ropy v AZ v roku 2009 predstavoval objem 63 mil. ton, z čoho domáca firma GNKAR ťaží 8,7 mil. ton a zvyšok v spoločných podnikoch zo zahraničnou účasťou. Hlavným ropným náleziskom v AZ je „Azeri-Čirag-Gjunešli“, kde sa ťaží ľahká ropa¹. Čo sa týka zemného plynu je podľa BP statistical review of world energy v Azerbajdžane 1200 bcm zemného plynu s predpokladom mierneho rastu, keďže najnovšie nálezisko „Shah Deniz 2“ ešte nieje úplne preskúmané. Ročná ťažba sa v roku 2008 pohybovala vo výške 14,7 bcm/y s tým, že za posledné tri roky narástla ťažba trojnásobne a v roku 2013 sa predpokladá rozšírenie ťažby v oblasti Shah Deniz.

Zdroje v strednej Ázii: Spomenuté budú len tie zásoby, ktoré majú väčší význam a môžu predstavovať zdroj bohatstva krajiny.

Krajina	Zásoby ropy v miliardách barelov	Denná ťažba v tis. Barelov	R-P ratio ²
Kazachstan	39,8	1682	70,0
Turkménsko	0,6	207	8,0
Uzbekistan	0,6	107	14,6

Tabuľka 1: Dokázané zásoby ropy v krajinách SA v roku 2009

Zdroj: spracované podľa BP Statistical review report 2010

Kazachstan je so svojimi rezervami ropy na 8. mieste na svete³. Existuje však predpoklad, že v Kaspickom mori sa nachádza ešte viac ropy, ako je jej súčasný odhad, preto môžu zásoby ropy ešte výrazne rásť. Na prepravu ropy využíva dva operačné exportné ropovody: ropovod Atyrau - Samara, ktorý spája Kazachstan s ruskou exportnou sieťou a Tengiz - Novorossijsk, ropovod spájajúci Tengiz s ruským prístavom na Čiernom mori.⁴ Zásoby sa počítajú na viac ako 70 rokov, no pri plánovanej snahe zvýšiť export ropy a diverzifikovať do Číny, sa bude tento čas rýchlejšie skracovať. Uzbekistan a Turkménsko využívajú ropu skôr na domácu spotrebu a preto jej export nieje až tak významný pre medzinárodný obchod.

¹ MHSR: ZIT Azerbajdžan, dostupné na: www.economy.gov.sk

² R-P Ratio znamená koľko rokov by ešte vydržali zásoby, ak by sa zachoval status quo ťažby a nenašli sa ďalšie nové náleziská

³ BP: Statistical review report 2009, dostupné na: www.bp.com

⁴ MHSR: ZIT Kazachstan, dostupné na: www.economy.gov.sk

	Zásoby zemného plynu v triliónoch kubických metrov	Denná produkcia v biliónoch kubických metrov	R-P ratio
Kazachstan	1,82	30,2	72,0
Turkménsko	7,94	66,1	100+
Uzbekistan	1,58	62,2	25,4

Tabuľka 2: Dokázané zásoby zemného plynu v krajinách SA v roku 2010

Zdroj: spracované podľa BP Statistical review report 2010

V zásobách zemného plynu je Turkménsko 4. na svete, kde zaostáva akurát za veľkou plynovou trojkou.⁵ Zásoby Kazachstanu a Uzbekistanu sú takisto významné. Pre Turkménsko je to najdôležitejší exportný artikel, ktorý sa podieľa až 40 %.⁶ Zemný plyn je teda položkou, ktorá bude ohniskom boja o získanie vplyvu, čomu napomáhajú aj tvrdenia, že zemného plynu je viac ako ropy a je najekologickejšia z neobnoviteľných zdrojov. Hlavné zdroje plynu sa nachádzajú tak ako ropa v Kaspickom mori a na polostrove Čeleken.

PLYNOVOD NABUCCO

Potreba diverzifikácie energetických zdrojov a znižovanie závislosti na dovoze energií z Ruskej Federácie viedlo Európsku komisiu k vytvoreniu pilotného projektu plynovodu Nabucco. Dôvodom tejto iniciatívy je predpokladaný vysoký rast spotreby plynu v Európe v najbližších desaťročiach na základe jeho vysokej efektivity využitia a najmenšieho poškodzovania životného prostredia v porovnaní s ostatnými vyčerpateľnými zdrojmi energie. Ropa sa transportuje námornou dopravou a výstavba nových ropovodov do Európy z krajín SNŠ sa neplánuje. Tento projekt je podporovaný Európskou komisiou a Spojenými štátmi ako rival ku projektu South Stream, ktorý podporuje Gazprom pod záštitou Ruska. Hlavným cieľom plynovodu je efektívne riešenie získavania iných zdrojov pre budúcnosť energetickej bezpečnosti a tak získať ochranu pred možným rizikom vypadnutia dodávok, ako sa stalo v januári 2009 pri spore Ruska s Ukrajinou. Pre tento fakt hovorí aj to, že Európa ešte nieje priamo spojená plynovodom s krajinami v kaspickom regióne, ktoré majú významné zásoby plynu.

Ďalšie ciele projektu podľa oficiálnej stránky sú⁷:

- Poskytnutie vysoko efektívnych zdrojov zemného plynu
- Na trase plynovodu zvýšiť tranzitný profil zúčastnených krajín
- Prispenie k bezpečnosti dodávok pre všetky zúčastnené krajiny v projekte ako aj pre celú Európu
- Posilnenie úlohy Nabucca v sieti plynovodov v Európe

Projekt Nabucco začal písať svoju históriu vo februári roku 2002, keď prebehli úspešné rokovania medzi rakúskou spoločnosťou OMV a tureckým BOTAS. V júni toho istého roka podpísalo protokol o budúcej spolupráci 5 spoločností: OMV (Rakúsko), MOL (Maďarsko), Bulgargaz (Bulharsko), Transgaz (Rumunsko), BOTAS (Turecko) na projekte Nabucco a v októbri sa dohodli na vypracovaní správy o uskutočniteľnosti daného projektu. V decembri 2003 poskytla Európska komisia grant vo výške 50 percent na financovanie štúdie uskutočniteľnosti Nabucca a takisto na výskum trhu vrátane technickej, finančnej a ekonomickej analýzy. Po roku sa sa štúdia dokončila s pozitívnym výsledkom v každej oblasti. Dňa 28. júna 2005 vznikla dohoda o Joint Venture a tak 5 spoločností založilo Nabucco Gas Pipeline International GmbH vo sídlom vo Švajčiarsku⁸. V nasledujúcom období vznikali rôzne dohady o reálnej úspešnosti projektu a rozdielne názory na správnosť kroku vybudovať plynovod. Otázkou bolo aj samotné financovanie, pretože podľa pôvodných správ mal plynovod stáť 4,4 miliardy Eur, no v súčasnosti sa to šplhá ku 8 miliardám Eur. Ďalším problémom Nabucca je neúčast najvplyvnejších krajín EÚ na projekte. O to ťažšie je teda získavanie podpory a financovania pre plynovod. Tým že Nabucco je konkurenciou ku plánovaným trasám Gazpromu ako je South Stream či Nord Stream za ktorými stojí Nemecko či Taliansko, je priama podpora projektu neistá. Takisto vznik konsenzu na projekte vyžaduje rozhodovanie 5 krajín, čo výrazne spomaľuje progresívny postup pri napredovaní projektu. Obava z projektu je aj v tom, že bez Turecka by vznik Nabucca nebol možný a jeho vznikom získa Turecko na svojej vyjednávací sile voči krajinám EÚ, čo sa nepáči Nemecku, ktoré je stále proti vstupu Turecka do EÚ. Významnou udalosťou bolo pristúpenie spoločnosti RWE do Nabucca vo februári 2008 a zároveň vyhlásenie nemeckého ministra Michaela Grosse o ochote kupovať plyn cez Nabucco⁹. Svoj predbežný záujem o tento plyn vyjadril aj francúzsky Gaz de France a poľský PGNiG, ale do Joint venture nepristúpili. Rozhodujúce slovo o postavení Nabucca padlo na 13. júla 2009 v Ankare podpisom medzivládnej dohody (IGA) o ekonomickej a politickej spolupráci medzi Tureckom a členmi EÚ pri tranzite plynu. V Ankare sa takisto dohodlo na presnej trase plynovodu, časovom pláne výstavby a politickej

⁵ Jedná sa o Rusko, Irán a Katar

⁶ MHSR: ZIT Turkmenistan, dostupné na www.economy.gov.sk

⁷ Oficiálna stránka Nabucco: <http://www.nabucco-pipeline.com/press-public-news/q-a/q-a.html>

⁸ Oficiálna stránka Nabucco http://www.nabucco-pipeline.com/cms/dbfs.php?file=dbfs/resources/Official_Project_Description_Nabucco10.pdf

⁹ Portál Upstreamonline: *RWE keen on Nabucco supplies* <http://www.upstreamonline.com/live/article142723.ece>

podpore pre Nabucco na 50 rokov od každej signatárskej krajiny. Tomuto záverečnému vyjadreniu však predchádzali stretnutia v Budapešti, Sofii a Prahe, ktoré naštartovali podpis tejto zmluvy. Katalyzátorom na naštartovanie Nabucca sa stal spor z januára 2009 o ceny plynu medzi Ukrajinou a Ruskom, ktoré vyústili do zastavenia dodávok plynu a tým ohrozili chod európskych ekonomík a vyvolali ohlas po potrebe okamžitej diverzifikácii zdrojov od monopolu Gazprom, prípadne obídenie nestáleho partnera, akým sa Ukrajina javí.

OPIS PROJEKTU NABUCCO

Plynovod nabucco je prezentuje spojenie Kaspického regiónu s Európou, pričom počiatok bude v meste Erzurum v Turecku a ústiť bude v meste Baumgarten an der March, ktoré je hlavným uzlom pre potrubnú infraštruktúru v Rakúsku. Dlhý bude 3300 km, pôjde cez Turecko, Buharsko, Rumunsko, Maďarsko a Rakúsko, pričom viac ako 50 percent plynovodu bude v Turecku. Presnú trasu vyjadruje nasledujúci obrázok:

Mapa 1 : Trasa plynovodu nabucco

Zdroj: http://www.nabucco-pipeline.com/cms/dbfs.php?file=dbfs:/resources/Official_Project_Description_Nabucco10.pdf

Podľa plánu sa má Nabucco začať stavať koncom roku 2011 po prvej časti svojej konštrukcie ktorá sa má skončiť do roku 2014 má prepravovať 8 bcm/y¹⁰. Pri prvej fáze sa predpokladá výstavba samotného plynovodu až do Rakúska. O túto časť projektu sa postará britská spoločnosť Pespens¹¹. V druhej časti prvej fázy, ktorá bude trvať do roku 2015, bude rozvetkovanie plynovodu v Turecku s napájaním sa na dodávateľov plynu. Potom bude nasledovať posledná časť výstavby, pri ktorej sa bude pokračovať s upevňovaním siete plynovodu s dodávateľmi aj odberateľmi. Takisto sa budú dostavovať kompresné stanice po trase tak, aby sa dosiahlo plné a efektívne využitie plynovodu a to 31 bcm/y najneskôr do roku 2020. Rozdelenie spotreby plynu je stanovené tak, že tranzitné krajiny si môžu nechať 8-10 bcm/y a do Baumgarten má doraziť približne 20 bcm/y¹². Tranzitné krajiny sa dohodli aj na možnosti odpredať 50 percent svojho podielu plynu ostatným krajinám.

¹⁰ merná jednotka pre zemný plyn, Bcm/y –miliarda kubických metrov za rok

¹¹ Portál Upstreamonline: *Penspen takes on Nabucco role* <http://www.upstreamonline.com/live/article146737.ece>

¹² http://www.downstreamtoday.com/projects/Project.aspx?project_id=117

Nabucco Gas Pipeline Project Construction

Mapa 2: Plán výstavby plynovodu Nabucco

Zdroj: http://www.nabucco-pipeline.com/cms/dbfs.php?file=dbfs:/resources/Official_Project_Description_Nabucco10.pdf

Zaujímavou a hlavne problémovou otázkou ostáva financovanie Nabucca. Počiatočné odhady nákladov boli stanovené na 4,4 miliardy Eur. V súčasnosti po revízii správy sa odhadované náklady zvýšili na 7,9 miliardy Eur. Výstavba však bude trvať niekoľko rokov, čo znamená, že cena sa ešte môže navýšiť. Dôvodom nato môžu byť rastúce ceny ropy a ocele, ktoré predstavujú podstatnú časť nákladov na výstavbu plynovodu. Tento predpoklad ešte viac prehĺbuje úprava predaja železnej rudy z ktorej sa oceľ vyrába, čo môže zvýšiť cenu ocele dvojnásobne a tým sa prejaviť na kalkuláciách celkovej ceny Nabucca¹³. Presné financovanie Nabucca ešte nieje dohodnuté. Nabucco sa stavia ako komerčný projekt a predpokladá financovanie do výšky 30 percent zo zúčastnených krajín a zvyšok budú financovať Európska investičná banka a Európska banka pre obnovu a rozvoj¹⁴. Začiatkom marca tohto roku sa rozhodla Európska komisia vytvoriť balík peňazí vo výške 2,3 miliardy Eur, ktorého cieľom je podpora znižovania závislosti od Ruska¹⁵. Na projekt Nabucco bola vyčlenená maximálna možná časť podpory a to vo výške 200 mil Eur, čo predstavuje 2,5 percenta z nákladov. Za zmienku stojí, že najprv bol návrh prispieť na Nabucco 250 mil. Eur, no na žiadosť Nemecka bola táto pomoc znížená na 200 mil. Eur.

DODAVATELIA PRE NABUCCO

Zvláštnosťou plynovodu Nabucca je proces jeho tvorby. Zvyčajne krajina ktorá má zásoby energetických surovín hľadá možných kupcov a tak vytvára projekty na stavbu potrubí, aby mohla svoje suroviny predat' ako to môžeme vidieť v prípade Ruska. Tento projekt bol však vytvorený na základe diverzifikácie a dopytu po tejto surovine, čo znamená, že kupci su istí, len sa zhŕňajú dodávatelia, pritom to majú byť krajiny z Kaspického regiónu bez Ruska, aby nestratil svoju zmysel. A s týmito požiadavkami môže byť problém, keďže sa jedná o krajiny, ktoré majú malý geopolitický vplyv a sú nestále, teda sa dajú ovplyvniť dobrou ponukou z iných krajín a smerovanie politiky sa mení s aktuálnou vládou. Tieto vplyvy vytvárajú otázniky nad veľkosťou a bezpečnosťou dodávok. Hlavným problémom sa však javí Rusko. Oficiálnymi vyjadreniami nieje proti spusteniu Nabucca, no jeho aktivity napovedajú k podrývaniu projektu¹⁶ a snahe čo najviac plynovod obmedziť. Príkladom je vytvorenie rivala pre Nabucco – South Stream. Aj keď pre Európu sa tento plynovod môže zdať ako doplnujúci, podľa technického popisu chce Gazprom prepraviť cez South Stream 63 bcm/y, pričom ale nemá také kapacity na ťažbu. Tým pádom na naplnenie svojich kapacít musí získať Gazprom plyn z Strednej Ázie, teda od tých istých dodávateľov, ako majú byť pre Nabucco, čím vzniká konflikt záujmov.

Azerbajdžan považuje za svojho strategického partnera Spojené štáty. Washington vníma oblasť Kaspického mora za sféru svojich záujmov, keďže ich stredobodom je ropovod Baku - Tbilisi - Ceyhan (Turecko). Aj toto partnerstvo potvrdzuje západnú orientáciu Azerbajdžanu bez výrazných výkyvov a ochotu rokovať pri vytvorení Nabucca ako ďalšiu exportnú príležitosť pre azerbajdžanský plyn. Hlavným dodávateľom do plynovodu má byť druhá fáza rozvoja náleziska plynu Shah Deniz 2 v Azerbajdžane, ktorá má byť spustená v roku 2013. Dohoda bola zatiaľ podpísaná na 8 miliárd m³ plynu ročne, s možnosťou ďalšieho zvýšenia na predpokladaných 16 miliárd, to je viac ako 50 percent predpokladanej kapacity. Na naplnenie Nabucca sú teda potrební ďalší dodávatelia. Egypt objavil v posledných rokoch

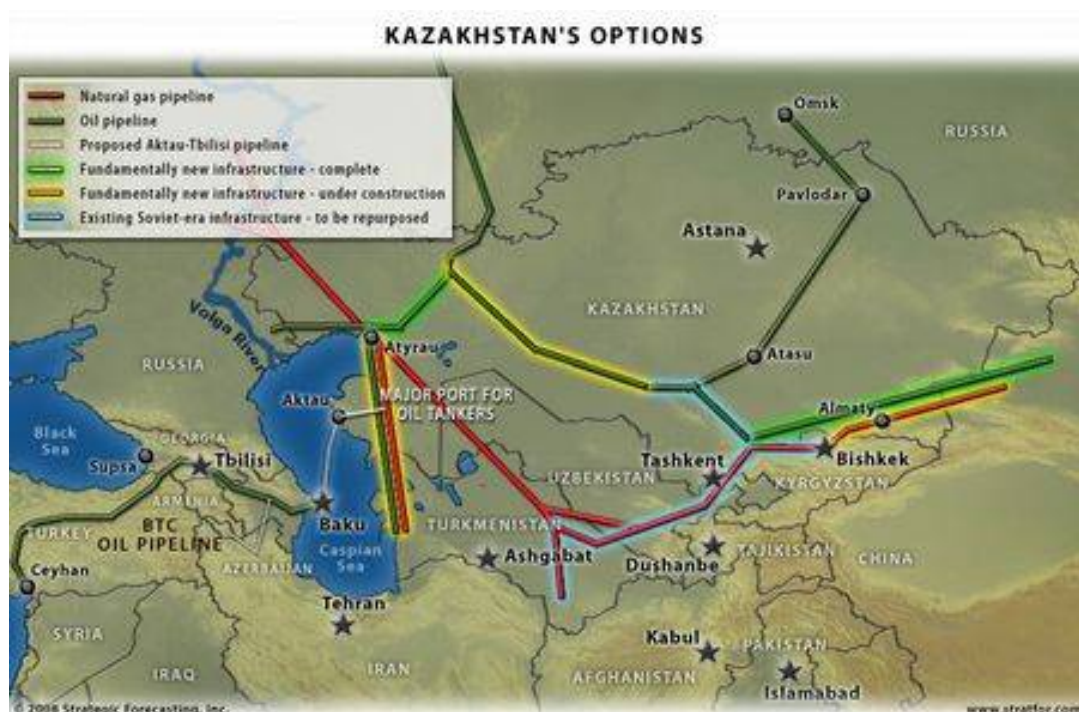
¹³ TASR: Ceny železnej rudy vzrastú dvojnásobne <http://ekonomika.sme.sk/c/5324134/ceny-zeleznej-rudy-vzrastu-dvojnaso.html>

¹⁴ DW staff: Proposed Nabucco Gas Pipeline Gets European Bank Backing <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3980038,00.html>

¹⁵ Illya Rzhnevskiy EU Sets Up Energy Fund to Diversify from Russia <http://www.theepochtimes.com/n2/content/view/31438/>

¹⁶ Putin: Že podrývame Nabucco? Áno <http://ekonomika.etrend.sk/svet/putin-ze-podryvame-nabucco-ano.html>

značné zásoby plynu v delte Nílu. Cez Arabský plynovod by mohol poskytnúť 3-5 miliárd m³ plynu ročne. Cez Arabský plynovod môže byť dopravovaná aj surovina z Iraku, z náleziska Ekas ale to sa dá predpokladať len za stabilnej politickej pozície. Na zásoby perspektívny je Irán Aj keď Európska únia vzhľadom na medzinárodné sankcie v súvislosti s iránskym jadrovým programom oficiálne otvorene nehovorí o biznise s Teheránom, pomôcť môže Turecko ako sprostredkovateľ vďaka svoj dobrým vzťahom s Iránom.¹⁷ Problémom je aj chýbajúci plynovod, no pri politickej ochote by napojenie na Nabucco nebolo problematické a dalo by sa spojiť relatívne rýchlo. Ako rozhodujúca krajina pre budúcnosť plynovodu je okrem Azerbajdžanu za súčasnej pozície Turkménsko. Turkménsko môže poskytnúť pre Nabucco 10 bcm/y ročne. Krajina má značné rezervy suroviny, ktorá môže byť transportovaná cez Irán, alebo cez Kaspické more plánovaným Transkaspickým plynovodom. Pochybnosti o istote dodávok nastali, keď Turkménsko, Kazachstan a Uzbekistan sa spojili s Čínou a postavili plynovod, ktorý má do konca roku 2013 prepravovať 30 bcm/y. Podľa nemeckej spoločnosti RWE však Turkménsko bude mať dostatok plynu aj pre naplnenie Nabucca. Toto vyhlásenie dali po prieskumných vrtoch v Kaspickom mori. No podľa skeptikov a proruských analýz Turkménsko nebude schopné vyťažiť toľko plynu z jedného poľa. V dlhodobom horizonte možno považovať Kazachstan za ďalšieho dodávateľa pre Nabucco zo svojich severokaspických polí. Ten má výhodu výberu svojich odberateľov, keďže záujem o ropu aj plyn má Rusko, Čína aj Európa a až na plynovod po dne Kaspického mora Aktau – Baku má postavené všetky exportné transportné trasy. Poslednou krajinou tohto regiónu, ktorá by bola schopná naplniť Nabucco je Uzbekistan. V tomto prípade nieje politická ochota spolupracovať priamo s EÚ. Podľa vyjadrení prezidenta súčasný transport ropy a plynu cez ruské trasy je postačujúci a je zbytočné kaziť si nadštandardné vzťahy s Ruskou Federáciou.

Mapa3: Kazašské exportné trasy

Zdroj: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1257&Itemid=420

ZÁVER:

Aj napriek existencii viacerých prekážok, projekt Nabucco má vždy šancu, pretože cieľom EÚ je znížiť podiel skleníkových plynov do roku 2020 o 20 %. Pomocou pre naplnenie tohto cieľa by malo byť zvýšené využívanie alternatívnych zdrojov energie, zemného plynu a jadrovej energie. Zemný plyn sa pravdepodobne stane najdôležitejším fosílnym palivom v energetickom mixe EÚ aj z viacerých dôvodov. Jeho spotrebou sa minimálne znečisťuje životné prostredie, náklady na prepravu a skladovanie sú minimálne, má široké využitie v priemysle a doprave a samotné globálne zásoby zemného plynu by mali vystačiť do konca storočia.

Najväčším problémom diverzifikácie sú mocnosti na východe. RF totiž buduje nové plynovody privádzajúci ruský plyn do EÚ a európsky projekt plynovodu Nabucco nemá vďaka spoločnému konsenzu istú budúcnosť pri naštartovaní projektu, je brzdený Ruskou Federáciou ako konkurenčný projekt cez Gazprom a skupovanie plynu v krajinách

¹⁷ Nabucco naplnia Turci plynom z Iránu <http://ekonomika.etrend.sk/svet/nabucco-naplnia-turci-plynom-z-iranu.html>

Strednej Ázii. Navyše nájsť obchodného partnera, ktorý by dokázal dovážať také obrovské objemy palív a zároveň by bol s politicky stabilnej oblasti je tiež náročné. Pritom Čína je ku zdrojom bližšie ako Európa a nemá problém s politickým pozadím v krajinách a je ochotná investovať do rozvoja ťažby v kaspickom regióne cez podporu stavby infraštruktúry a rozvoja krajín. Takisto čínske oblasti Sin-t'iang sú kultúrne bližšie a je tu ľahšia akceptácia islámu ako je to v prípade Európy, čo robí z Číny lukratívneho odberateľa, ktorý vie dodať za dodávky energonosičov lacnejšiu produkciu ako Európska Únia.

AUTOR:

Matúš Kalanin
Jasenov 321
06601 Humenné
0908 828 309
m.kalanin@gmail.com

СФЕРА МАТЕРИАЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА VS. СФЕРЫ УСЛУГ

Куршев Антон

Институт экономики Подольск

Аннотация. Современный мировой экономический порядок длительное время воспринимался как сложный, хрупкий баланс различных сил и течений, неустойчивое равновесие центробежных и центростремительных тенденций. Но в последнее десятилетие хозяйство в масштабе планеты всё более предстаёт как неделимый, целостный организм с формирующимся единым механизмом функционирования. В противоборстве разноплановых и разнонаправленных процессов, в столкновении национальных интересов с глобальными вызовами современности, через многообразие хозяйственных структур и экономического взаимодействия пробивает дорогу тенденция к формированию новой, более высокой по уровню мировой экономической общности. И совсем недавно, в 80-х годах XX-го века, зародилась одна незаметная, с первого взгляда, экономическая проблемка, ставящая под удар равномерность процесса глобализации. Это постепенное преобладание сферы услуг над сферой производства в формировании внутреннего валового продукта. Об этой проблеме доклад.

Ключевые слова: ВВП, сфера услуг, сфера производства.

MANUFACTURE VS. SERVICES

В современном мировом хозяйстве увеличивается взаимосвязь и взаимозависимость общих и локальных, глобальных и национальных интересов. Сложность и острота экономических проблем мирового хозяйства порождены самим типом современной цивилизации, уровнем и характером развития производственных сил. На первый план перед человечеством выдвигаются такие общие проблемы, как сохранение мира на Земле, предотвращение войн – химических, бактериологических, а особенно термоядерных, приостановление гонки вооружений, расширение конверсии, предотвращение локальных и глобальных вооружённых конфликтов.

Опасность глобальных проблем приводит к двум выводам:

- если тенденция развития этих проблем будет сохраняться, то в течение следующего столетия человечество подойдёт к пределам своего роста. Наиболее вероятным будет довольно резкое и неуправляемое падение, как численности населения, так и промышленного производства;
- имеется возможность изменить данные тенденции роста, стабилизировать экономическое и экологическое состояние человечества, поддержать его в далёком будущем.

Характерная черта структурной перестройки в экономике - изменение соотношения между главными сферами общественного производства - материальной и нематериальной. Повышение роли нематериального производства отражает рост общественной производительности труда и позволяет удовлетворить быстро меняющиеся потребности общества. Технический прогресс, расширяя рамки разделения труда внутри материального производства, одновременно повышает роль нематериальных условий жизни общества. Они, в свою очередь, формируют сферу услуг, благодаря которой возрастает эффективность всего хозяйства, увеличивается конечный общественный продукт и фонд потребления, повышается качество жизни населения. Эти тенденции легко проследить на примере экономики Соединенных Штатов Америки. Так как их экономика одна из самых крупнейших в мире, то любые ее изменения, в той или иной степени, повлияют на все развитые страны, что и делает США довольно таки ярким примером или индикатором, кому как больше нравится. Ввиду этого все тенденции, описанные ниже, в большинстве своем, применимы и для стран Европы с развитой экономикой. Для начала немного окунемся в историю. Производство в промышленных масштабах получило широкое распространение в США на протяжении 19-го века. Вдохновленная техническими достижениями Великобритании и Западной Европы, обрабатывающая промышленность возникла в связи с появлением парового двигателя, добычи угля и строительства железных дорог. До промышленной революции Америка была сельскохозяйственной страной, но на протяжении большей части 20-го века производство было доминирующей отраслью. Сфера услуг же, в свою очередь, существовала веками, но известность эта сфера приобрела не так давно. Начиная с середины 1980-х годов такие услуги как медицинские, образовательные, общепитные приобрели особенную популярность. К 1999 году количество занятых в сфере услуг превышало занятость на производстве в два раза.

Как видно из табл. 1, основная тенденция послевоенного периода развития экономики США - динамичный рост сферы услуг в частном секторе на фоне уменьшения экономической роли производства товаров, прежде всего в аграрных и добывающих отраслях. В настоящее время доля услуг в частном секторе составляет около 70 % ВВП. Таким образом, наиболее заметные изменения в структуре общественного продукта происходили в США вследствие опережающего развития сферы услуг, прежде всего финансовых и информационных, а также сектора недвижимости. В результате роль услуг в воспроизводственном механизме американской экономики существенно увеличилась.

Заметно упала доля обрабатывающей промышленности в ВВП. Но, несмотря на уменьшение значения продукции отраслей материального производства в американской экономике, эффективность этих отраслей остается высокой. Постоянное накопление в ней реальных ресурсов сверх текущего потребления и перелив капитала в высокоприбыльные непроизводственные отрасли не только ускоряет рост последних, но и расширяет межотраслевые связи всей хозяйственной системы США. В частности, важным итогом структурных сдвигов в материальном производстве США стало создание мощного агропромышленного комплекса (АПК), развитие которого идет в направлении дальнейшей специализации и агропромышленной интеграции, позволяя обеспечить солидные экспортные ресурсы. Доля АПК в американской экономике значительно превышает долю собственного сельского хозяйства, поскольку этот комплекс ориентирован главным образом на переработку сельскохозяйственной продукции, на производство и экспорт продовольствия, в частности в Японию и Россию. Ориентация АПК на использование новейших научно-технических достижений и более эффективных орудий труда способствует модернизации промышленного производства в США, выступая одной из движущих сил происходящих структурных изменений. Доля добывающих отраслей в ВВП, несмотря на высокие внутренние и мировые цены на сырье и энергоносители, оставалась незначительной (2,3 % в 2008 г.).

Структура ВВП по секторам и отраслям					
Показатели	1947	1987	2000	2008	
ВВП	100,0	100,0	100,0	100,0	
Частный сектор	87,5	86,1	87,7	87,1	
Сельское и лесное хозяйство, рыболовство, охота	8,5	1,9	1,0	1,1	
Добывающая промышленность	2,8	1,9	1,2	2,3	
Строительство	3,7	4,6	4,4	4,1	
Обрабатывающая промышленность, в том числе:	26,9	18,7	14,5	11,5	
Товары длительного пользования	13,6	10,9	8,8	6,4	
Товары текущего потребления	13,3	7,8	5,7	5,1	
Транспорт и складское хозяйство	8,6	9,0	8,0	2,9	
Связь	1,3	2,6	3,0		
Электроснабжение, ЖКХ	1,6	3,0	1,9		
Оптовая торговля	1,6	2,5	6,0	5,7	
Розничная торговля	5,6	3,7	6,7	6,2	
Финансы, страхование и недвижимость	9,7	17,5	19,7	20,0	
Профессиональные и бизнес-услуги		10,0	11,6	12,7	
Образование, здравоохранение и социальная помощь		7,2	6,9	8,1	
Искусство, развлечения, отдых, гостиницы, общественное питание		3,4	3,6	3,8	
Производство товаров в частном секторе	41,9	27,2	21,2	18,9	
Производство услуг в частном секторе	44,8	58,8	66,5	68,2	
Государственный сектор	12,5	13,9	12,3	12,9	

Таблица 1

В табл. 2 показан вклад отдельных отраслей в развитие американской экономики.

В последние годы весь прирост ВВП США обеспечивали производители услуг, при этом наиболее значительным был вклад профессиональных и бизнес-услуг, а также обработки и передача информации, образования, здравоохранения и социальной помощи. Значение сферы услуг для американской экономики не исчерпывается только ее высокой долей в производстве ВВП и обеспечением занятости для большинства трудоспособного населения страны. Сегодня в США уровень развития отраслей этой сферы, их технологическое обеспечение, инвестиционные параметры намного опережают аналогичные показатели экономики любой другой страны. Выступая ключевыми носителями новейших научно-технических, многие сектора услуг имеют первостепенное значение для возобновления экономического роста в США.

Промышленный классификатор (NAICS) выделяет 16 основных отраслей сферы услуг, основные из которых представлены в табл. 2

Рассмотрим основные структурные сдвиги в сфере услуг. В первое десятилетие 2000-х годов опережающими темпами развивались информационные и финансовые услуги, страхование, продажа и аренда недвижимости.

Они оказали наиболее заметное воздействие на экономический рост, обеспечив более 20 % прироста ВВП США в 2003-2007 гг. В 2008 г. их доля в общей структуре производства услуг превысила 50 %.

В 2008 году структура сферы услуг выглядела следующим образом: Профессиональные и бизнес-услуги - 18 %, недвижимость - 18 %, торговля - 18 %, финансы - 11 %, здравоохранение - 10 %, информация - 6 %, отдых - 5 %, транспорт - 4 %, прочие - 10 %.

До 2006 года увеличивалась доля розничной торговли в ВВП. Привлечению денежных ресурсов в эту отрасль способствовали новые, удобные для потребителей формы продаж. В последнее десятилетие в США широкое распространение получили магазины-склады, терминалы и торговые офисы. Одновременно создавались все новые сети универсальных и специализированных супермаркетов, мини-магазинов. Уже в конце XX века в крупных городах получили широкое распространение гипермаркеты (молы), на территории которых имелись не только различные магазины, но и кафе, небольшие рестораны, кинотеатры, другие сервисные предприятия. Эти формы торговли рассчитаны на максимально полное удовлетворение платежеспособного спроса. Но в условиях кризиса покупательская способность населения снизилась, что привело к снижению вклада торговли в производство ВВП.

Вклад секторов и отраслей в прирост ВВП, %			
Показатели	1987-1995	1995-2000	2008
ВВП	2,73	4,10	1,1
Частный сектор	2,51	4,04	0,51
Сельское и лесное хозяйство, рыболовство, охота	0,01	0,08	-0,01
Добывающая промышленность	0,02	-0,01	-0,02
Строительство	0,02	0,12	-0,25
Обрабатывающая промышленность, в том числе:	0,48	0,83	-0,32
Товары длительного пользования	0,35	0,80	-0,08
Товары текущего потребления	0,14	0,03	-0,24
Коммунальные услуги	0,08	0,02	0,04
Оптовая торговля	0,22	0,44	-0,09
Розничная торговля	0,30	0,44	-0,03
Транспорт и складское хозяйство	0,14	0,14	-0,11
Информация	0,20	0,35	0,22
Финансы, страхование и недвижимость	0,47	0,84	-0,01
Профессиональные и бизнес-услуги	0,30	0,57	0,67
Образование, здравоохранение и социальная помощь	0,13	0,09	0,35
Искусство, развлечения, отдых, гостиницы, общественное питание	0,08	0,13	0,06
Прочие услуги частного сектора	0,05		0,01
Производство товаров в частном секторе	0,54	1,02	-0,59
Производство услуг в частном секторе	1,98	3,03	1,10
Государственный сектор	0,15	0,15	0,25

Таблица 2

Наиболее быстро развивается информационная сфера, на долю которой даже в кризисном 2008 году приходилось более 4 % создаваемого в стране валового продукта. Повышение экономической роли получения и передачи информации обусловило становление «новой», постиндустриальной экономики, которая кардинально изменила материально-техническую базу производства, привнеся в нее компьютерную технику с глобальной системой интернет.

США были первой страной, предложившей потребителю различные виды интернет-услуг для развития бизнеса. Все более широкое распространение в США получают различные формы интернет-торговли, включая интернет-аукционы. Всемирная сеть широко используется в работе финансовых рынков при операциях с ценными бумагами, а также в банковском секторе. Практически невозможно оценить с достаточной достоверностью роль интернета в производстве ВВП США, так как без него сегодня не обходится ни одна американская фирма. Объем продукции, продаваемой при помощи, в 2007 году составил 20 % от общего объема продаж в обрабатывающей промышленности США. Информационный сектор американской экономики стал действительно глобальным, поскольку его услугами пользуются потребители всех стран и континентов.

Не ограничиваясь предоставлением широкого спектра информационных услуг, даже в условиях кризиса американские корпорации активно участвуют в мировой торговле финансовыми, страховыми,

профессиональными, научно-техническими и консалтинговыми услугами, где США выступают в качестве нетто-экспортера.

Заметные структурные изменения произошли и в обрабатывающей промышленности Соединенных штатов. Американская статистика традиционно делит ее на две большие группы: товары длительного пользования и товары текущего потребления. К товарам длительного пользования относятся промышленные изделия, нормативный срок службы которых составляет не менее трех лет. Остальные товары рассматриваются как предметы краткосрочного пользования (или текущего потребления).

Структура производства товаров длительного пользования в 2008 году выглядела следующим образом: компьютеры - 15 %, продукция металлообработки - 14 %, станки - 13 %, автомобили - 11 %, прочие средства транспорта - 10 %, металлы - 7 %, минеральное сырье - 6 %, электрооборудование - 5 %, лесоматериалы - 4 %, прочие - 15 %. Именно компьютеры ныне занимают лидирующую позицию в группе товаров длительного пользования, вместе с тем уменьшается роль автомобилестроения, металлообработки, станкостроения и других базовых отраслей.

Структура производства продукции текущего потребления в 2008 году: химические продукты и материалы - 32 %, продовольствие, напитки, табак - 24 %, нефтепродукты - 13 %, пластмасса и резиновые изделия - 10 %, бумага - 8 %, печатная продукция - 7 %, ткани - 3 %, одежда, кожаные изделия - 3 %.

В группе отраслей, производящих продукцию текущего потребления, наиболее заметный рост наблюдался в производстве химической продукции и материалов - за период с 1947 по 2008 год их доля выросла с 10,9 % до 32 %. Значительно увеличилась также доля пластмасс и резиновых изделий - с 4,6 до 10 %. Одновременно сократилась доля традиционных отраслей, производящих ткани и изделия из них (с 14 до 3 %), одежду и кожаные изделия (с 17 % до 3 %). Уменьшилась и доля отраслей, производящих продукты питания, напитки и табачные изделия (с 33,6 % до 24 %).

Главная особенность структурных изменений в промышленности США опережающее развитие комплекса наукоемких отраслей - конструирования и производства компьютеров, приборостроения, авиакосмической промышленности, производства химической продукции и новых материалов. Опережающий рост наукоемких отраслей обусловлен следующими факторами: более высокой, чем в традиционных отраслях американской экономики, нормой прибыли. Например, в 2007 году отношение чистой прибыли к акционерному капиталу в производстве компьютеров и электронных продуктов составляло 10,2 %, электрооборудования; 18,3 %. В то же время производство транспортного оборудования в этом же году было убыточным; наибольшей привлекательностью для национальных и зарубежных инвесторов; концентрацией в наукоемких отраслях основного (около 80 %) объема финансовых ресурсов, выделяемых американскими корпорациями на НИОКР, а также 80 % научно-исследовательских кадров; опережающими среднегодовыми темпами прироста производительности труда (4 % по сравнению с 1-1,5 % в других отраслях обрабатывающей промышленности) и, соответственно, значительным опережением роста выпуска продукции; более быстрым, чем в других отраслях, освоением в производстве и обновлением компьютеров и программного обеспечения, использованием принципиально новых видов беспроводного коммуникационного оборудования, широкополосной связи и других новых видов сетей, а также расширяющимся применением роботов и гибких производственных комплексов; опережением в создании широкой сети венчурных предприятий, дающих при сравнительно небольших вложениях высокую эффективность научно-технических разработок и ускоряющих внедрение новшеств в массовое производство. По оценкам, в наукоемких отраслях американской экономики сконцентрировано свыше 20 % таких предприятий.

Итак, в последние годы весь прирост ВВП США обеспечивали производители услуг, при этом наиболее значительным был вклад профессиональных и бизнес-услуг, а также обработки и передача информации, образования, здравоохранения и социальной помощи. Сегодня в США уровень развития отраслей этой сферы, их технологическое обеспечение, инвестиционные параметры намного опережают аналогичные показатели экономики любой другой страны. Выступая ключевыми носителями новейших научно-технических, многие сектора услуг имеют первостепенное значение для возобновления экономического роста в США.

Обратив внимание на динамику процессов, связанных с постепенным переориентированием экономики Соединенных Штатов с «производства» на «услуги», можно смело предположить, что в следующие 50 лет Американская экономика будет исключительно «услуговой», в то время как все производство станет привилегией Китая и Мексики. На графике 1 показано изменение этих параметров за последние 6 десятилетий.

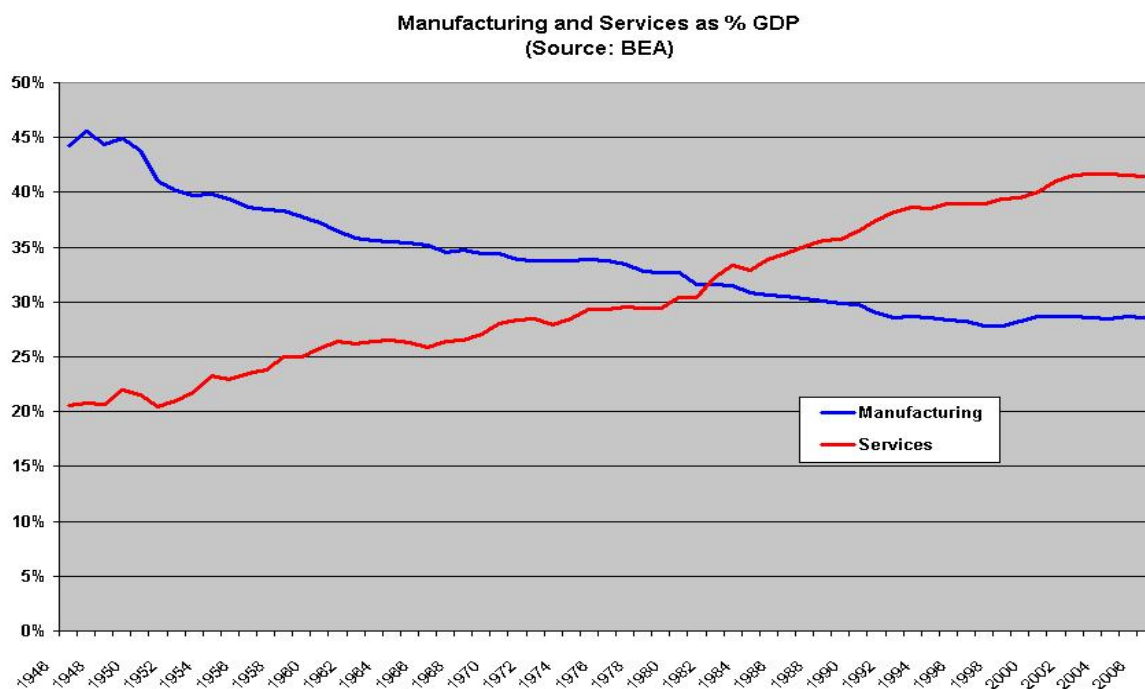

График 1

Эта тенденция характерна не только для США, но и для Европы. Если взглянуть на данные по развитым странам и странам Евросоюза, то картина повторится и появится ощущение, что где-то мы это видели. Возьмем, к примеру, цифры за последние 10-15 лет, и проанализируем их.

Ниже на графике (гр. 2) представлена динамика изменения процентной составляющей индустрии и сферы услуг во внутреннем валовом продукте развитых стран.

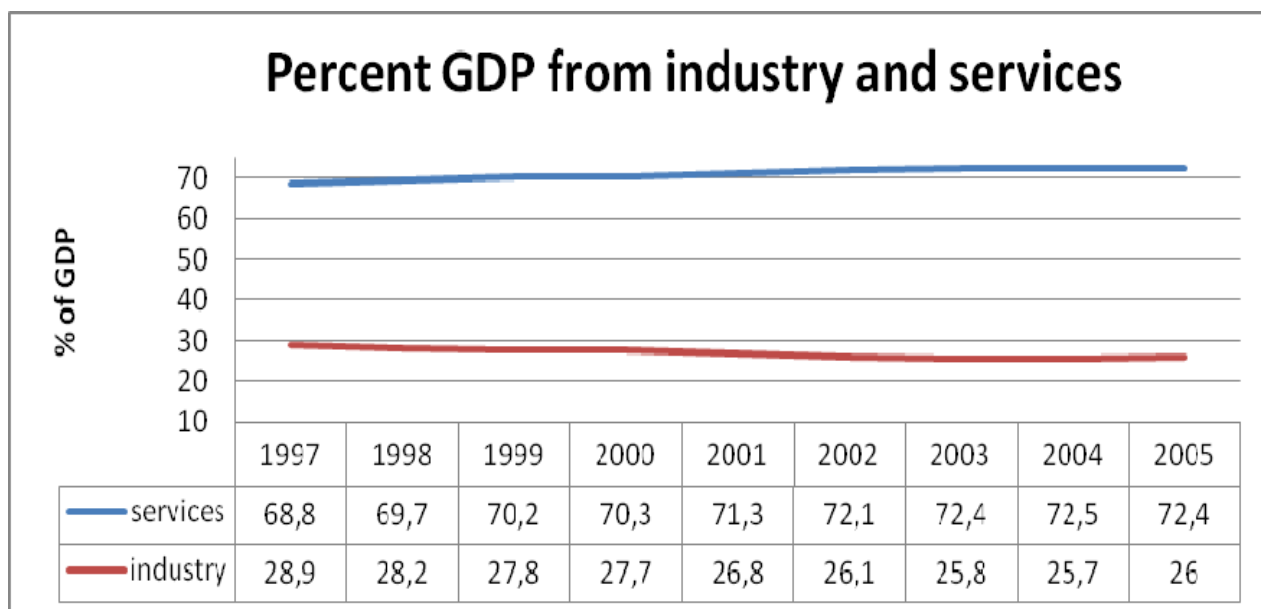

График 2

Из графика видно, что процент участия индустрии в формировании ВВП плавно, но постоянно снижается; а процент услуг наоборот – растет уверенными темпами. К чему же может привести такая тенденция? Давайте представим, что случилось ужасное, и развитые страны перестали производить. Они покупают всю продукцию у развивающихся стран и стран с переходной экономикой, а деньги зарабатывают, предоставляя разнообразные услуги этим же странам. Но что будет, если в один прекрасный день эти услуги им не понадобятся, и они станут самодостаточными. Просто в силу того, что население этих стран постоянно росло и развивалось (в образовательном плане), и выросло целое поколение своих: экономистов, консультантов, аудиторов,

специалистов в финансовой сфере и тд. И необходимость в поддержке развитых стран отпадет сама собой. А перед «самыми самыми экономиками» встанет огромная куча вопросов: «Что есть? Чем заправлять автомобиль? На чем сидеть? Из чего строить?..». Не самая приятная рисуется картина, не так ли? Глобальные проблемы не могут быть разрешены ежечасно. По своей природе, глобальные проблемы сложны, взаимосвязаны и, зачастую, неразрешимы. Чаще всего, попытки их решения оборачиваются неудачами, а порой лишь ухудшают ситуацию. И поэтому стоит сто раз подумать прежде чем что-нибудь предпринимать.

АВТОР

Куршев Антон

г. Подольск

Россия

тел. 8(929) 667-2405

e-mail: Agent-Smith07@mail.ru

THE DEVELOPMENT OF THE BRIC COUNTRIES IN THE XXI CENTURY

Ekaterina Lebedeva

Plekhanov Russian Economic University

Abstract: *The XXI century begins with the economic increase, which was followed by the global financial crisis. The world economic system is looking for the engine, which BRIC might become. Introduced in 2001, the acronym BRIC involves four countries with the developing economies. Initially, the analysts did not expect these countries (Brazil, India, China and Russia) to be shaped into a sort of political economic structure, but with further development, both the countries themselves and the world economic system led to the amalgamation of the countries, which started to carry out independent activities in different areas. Their union is based on the fact that each country has unique reserves and opportunities to engage in a leading position in the global infrastructure.*

INTRODUCTION

Ex U.S. Deputy Treasury Secretary R. Altman in his article *The Great Crash*, published in the January 2009 edition of U.S. magazine «Foreign Affairs»¹, outlined a grim picture of the economic situation in the U.S., Europe and Japan. He also noted that developed countries have experienced the strongest decline, exceptional in its depth of crisis 1981-1982.

Other developed countries also have faced the hardship. A global crisis crashes even such basic functions of finance, as trade credit, which naturally affects the functioning of global trade. According to IMF estimates, world trade grew in 2008 by 4.1 %, while in 2009 decreased by 12 %².

It should be noted that the crisis hit hard at the financial and economic state of the developed industrial countries. In this context, at the end of 2008, the BRICs have been entrusted with the hopes of global economic recovery by maintaining relatively high economic growth. In 2009, these countries were the only source of growth in domestic demand on a global standard.

ANALYSIS OF THE BRIC COUNTRIES DEVELOPMENT BEFORE AND DURING THE CRISIS

Before the crisis, all the BRIC countries demonstrated stable economic growth, which amounted in 2007 in Brazil to 5.4 %, Russia – 8.1 %, India - 9 %, China - 13 %. It was achieved due to the implementation of market reforms and active integration into the global economy and, above all, successful promotion of trade, financial and investment cooperation with developed countries. Of course, the impact of the overall favorable economic situation in developed countries should not be underestimated, nevertheless in recent years the BRIC countries are gradually increasing their contribution to the global economy.

The global financial crisis has greatly affected the economies of the BRIC countries.

Brazil, the giant of Latin America, showed a strong inflow of foreign capital and high growth rate of export, which contributed to the stable development of over 6 % until middle of 2008. However, by September 2008 commodity prices had fallen, as well as there was a blow to the global financial markets. As a result, in the fourth quarter of 2008, the Brazilian economy was in a state of decline. The share price of Brazilian stock market fell in 2008 by more than 38 %. Only foreign exchange reserves strengthening remained positive due to the increased cost of Brazilian bonds U.S. government debt.

In Russia, for 10 years the average growth rate comes to 7 % per annum, and what is more in the first half of 2008 the Russian economy grew by 8 %. However, a sharp drop in oil prices and global demand for many items of Russian export caused the collapse of export and a significant drop in industrial production. Russian companies returned the loans to foreign banks, and it has led to a massive outflow of capital from the country (130 billion in 2008). Monetary reserves declined from early August until middle of December by 27 %, from \$598.1 billion to \$ 436.7 billion³.

¹ <http://www.foreignaffairs.com/articles/63714/roger-c-altman/the-great-crash-2008>, Foreign Affairs

² <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>, IMF

³ <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1102256>, Kommersant

In India in the last three financial years, economy has grown steadily - 9 %. But the global credit crisis was followed by a sharp slowdown in economic activity, which reflected in a decline in industrial production (the first time in 15 years), as well as the volume of merchandise export (12 % per month). The shares price of Indian stock market has fallen from January 2008 to more than 60 %. Rupee rate fell by 20 %⁴, while monetary reserves have declined since March 2008, more than \$ 60 billion.

China has progressed in 2003-2007, but the global financial crisis and, in particular, the decline in demand for the Chinese export in developed countries has significantly influenced the development of Chinese economy. Because of the decay in industry for the first time during many years export decreased. Shanghai Stock Exchange index fell in early 2008 to 70 %⁵. China, like other BRIC countries, has experienced an outflow of foreign capital, which contributed to slower growth of monetary reserves, and amounted by the end of the year about \$ 1.95 trillion.

THE STRUGGLE WITH THE CONSEQUENCES OF THE CRISIS

In general, it can be concluded that none of the BRIC countries has avoided the negative impact of the global crisis. The main factors of the slowing growth and a general deterioration of the economic situation were declining in demand for their export commodities and manufactured goods, capital outflows and, related to this, the global credit crisis and domestic problems of investing.

Each of the BRIC countries has been dealing closely with these problems, but still there are some conditions preventing the stabilization of economic growth. For example, China is still highly dependant on industrial products export and poorly developed domestic consumption. Russia, like Brazil, depends on commodity export. BRIC countries have much to do for the organization of advanced industrial systems and for the ability to produce high-tech products.

In addition, the difference in development between the main centers of the developed world and the BRIC countries is still high. So, in 2007, according to the U.N.O., the U.S.A., EU and Japan accounted for 66 % of the world GDP, the BRIC countries - only for 12 %. Another large gap still lies in consumption: family consumption in the BRIC countries accounted for only 10 % of global consumption, and the U.S., Europe and Japan - for 68 %. However, statistics show the intensity of transactions in these countries remains high. According to the Reuters latest data, since the beginning of the year the BRIC countries have had 13.5 % of global merger and acquisitions market, and two of the largest M & A deals were signed during the summer in India and Brazil: merger of Indian companies Reliance and GTL valued at \$ 10.5 billion and merger of Brazilian Usiminas and Sumitomo valued at \$ 1.0 billion.

All of the BRIC countries have adopted an anti-crisis program, providing monetary and fiscal measures to stimulate economic growth. In particular, China allocated \$ 86 billion for this purpose, Russia - \$ 20 billion, India - \$ 4 billion, Brazil - \$ 3.6 billion⁶.

OUT OF THE CRISIS

In the first half of 2010 the volume of IPOs in the BRIC countries amounted to more than \$ 41 billion compared to \$ 63.9 in 2009. The result of the last year is likely to be exceeded, because the third largest bank of China - AgBank - prepares to perform an IPO of more than \$ 20 billion, listing the shares at the stock exchanges of Hong Kong and Shanghai. It may be the largest initial offering in the world.

The flow of new money to the BRIC countries - portfolio and direct investment - fell this year following the global dynamics. BRIC economies are gradually recovering from the global recession, while China and India have had a positive growth rate in 2008-2009. It is expected that India's economy will grow at least by 8 %, China's - by 9.5 %. Most likely, China will leave Japan behind this year and will become the world's second largest economy. Expected GDP growth in Russia this year is 5 %. In fact Russian and Brazilian GDP have more than doubled between 2000 and 2010, while Chinese and Indian - have tripled.

CONCLUSION

In general, not with standing the gravity of the crisis impact on finance and the real economy sector in the BRIC countries, the situation, still remaining challenging, instills less pessimism than in developed countries. In 2009, China's economy grew by 8.7 %, India's - 5.7 %, Brazil's fell by 0.2 %, Russia's decreased by 7.9 %. However, even this mixed

⁴ <http://www.x-island.ru/currency/currency/>, Information resource

⁵ <http://finam.info/news/article2217100001/default.asp>, Finam Info

⁶ <http://economics.unian.net/rus/detail/21764>, Unian-economics

picture in general is much better than the results of the developed countries: in the United States 2009, saw the decline of 2.4 % in the Europe – 4.1 %, in Japan - by 5.2 %⁷.

The outcome of the crisis for the BRIC countries as a whole will largely depend on the situation on the currency and commodity markets. The countries that do not depend on exports have more chances to recover sooner, as well as the countries which are capable to stimulate economic growth with their own funds. In the post-crisis period, the best growth prospects will have those of the BRIC countries, which will not only emerge from the crisis with minimal losses, but will also adapt to the new conditions of the global economy faster and more effectively.

REFERENCES

Books:

- [1] Khasbulatov, RI World Economy and International Economic Relations. - M.: Gardariki, 2006. Part 1

Internet sources:

- [2] <http://www.unctad.org/> (Official website of UNCTAD)
[3] <http://www.worldbank.org/> (Official website of World Bank)
[4] <http://www.review.uz/> (Journal of Economic Review)
[5] <http://www.warandpeace.ru/> (Informational and analytical resource War and Peace)
[6] <http://ru.reuters.com/> (Informational and analytical resource Reuters)

AUTHOR

Ekaterina Lebedeva
Plekhanov Russian Economic University
Stremyannyi lane. 36
117 997 Moscow
Russian Federation

⁷ <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=109>, UNCTAD

ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ ПРОБЛЕМА В МИРЕ. МОЖЕТ ЛИ ЗЕМЛЯ ПРОКОРМИТЬ СВОИХ ОБИТАТЕЛЕЙ?

Маргарян Эрмине Артуровна

Институт экономики

Глобальная продовольственная проблема - едва ли не древнейшая из всех глобальных проблем человечества. Сейчас, когда численность населения на земном шаре уже превышает 6 млрд. чел. и продолжает расти, начинают обсуждать вопрос, сколько же человек может прокормить наша планета. Решение продовольственной проблемы связано не только с увеличением производства продуктов питания, но и с разработкой стратегий рационального использования продовольственных ресурсов, в основе которых должно лежать понимание качественных и количественных аспектов потребности человека в питании. Решение продовольственной проблемы будет зависеть от каждой страны, региона и усилий всего мирового сообщества.

Ключевые слова: продовольственная проблема, кризис, глобализация, урбанизации, численность населения, здоровье людей.

Глобальная продовольственная проблема - едва ли не древнейшая из всех глобальных проблем человечества. Голод - как крайнее ее проявление и огромное социальное бедствие - обрушивался на массы людей и в древности, и в средние века, и в периоды новой и новейшей истории.

В этом докладе я попыталась подробно рассмотреть мировую продовольственную проблему. Эта тема актуальна в настоящее время, так как изучение этой проблемы и её решение обеспечивает продовольственную безопасность всего мира.

В условиях глобализации экономики люди все больше задумываются о своем будущем. Наша свобода движения все больше ограничивается в результате увеличения плотности населения, индустриализации, нарушения экологии.

Наступает кризис в снабжении энергией, сырьем, водой и продуктами питания.

Одной из важных и острых глобальных проблем человечества является продовольственная проблема, поскольку она непосредственно относится к самому физическому существованию сотен миллионов людей. В последнее время ее проявления носят довольно сложный характер, так как несут в себе отпечаток противоречий современной технологической цивилизации.

Сейчас, когда численность населения на земном шаре уже превышает 6 млрд. чел. и продолжает расти, начинают обсуждать вопрос, сколько же человек может прокормить наша планета. Возникает угроза того, что существующие посевные площади не смогут произвести достаточное количество продуктов питания, необходимых непосредственно для потребления населения, а также для кормления сельскохозяйственных животных. Нужно также учесть, что часть посевных площадей занимается под технические культуры, которые также необходимы человечеству.

Продовольствие постоянно выступает необходимой и безальтернативной частью фонда жизненных средств, и нарастание по тем или иным причинам его дефицита справедливо воспринимается как бедствие, требующее быстрых действий.

Основополагающей причиной масштабных продовольственных трудностей, наблюдаемых на протяжении последних десятилетий, стали именно структурные внутренние диспропорции в национальных системах продовольственного обеспечения в развивающихся странах. Отсюда в итоге наличие «ножниц» между рыночным спросом и предложением на главные продукты питания. Весомая роль в данном процессе принадлежит урбанизации. Именно она в первую очередь определяет формирование новых стандартов продовольственного потребления и вызывает сдвиги в структуре питания в пользу «интернациональных» продуктов.

Международное звучание продовольственной проблеме придает и то обстоятельство, что ее решения невозможно достичь изолированными усилиями отдельных стран, от которых требуется хорошо налаженное сотрудничество вне зависимости от господствующих в них общественных и политических систем. К ней нельзя подходить также в отрыве от других сложных ситуаций глобального размаха, с которыми вынуждено сталкиваться человечество. В настоящее время в мире, видимо, нет государства, в котором производство, распределение и внешняя торговля продовольствием не были бы серьезной заботой центральных властей. И в

этом отношении рассматриваемая проблема выступает, как глобальная несмотря на то, что одни страны сталкиваются с хроническим недостатком продуктов питания, в других текущей целью стало качественное улучшение пищевого рациона с тем, чтобы приблизить его к научно обоснованным нормам, а некоторые вынуждены даже «бороться» с излишками производимых продуктов и вызываемыми их избыточным потреблением болезнями населения.

Важно определить правильные пути решения мировой продовольственной проблемы, выработать соответствующий взгляд на эту проблему и найти оптимальное её решение, которое будет эффективно не только на индивидуальном уровне, но и на уровне всего населения в целом.

Продовольственное положение в отдельных странах и в мире в целом измеряется путем сопоставления имеющегося продовольствия с потребностями в питании, выраженными в его энергетической ценности (калорийности), то есть в количестве килокалорий использование на корм скота, семена и на непродовольственные цели, а также потери в процессе движения продукции, приходящихся в среднем на каждого человека на один день.

По данным прогноза, подготовленного для Всемирного продовольственного саммита, продовольственная проблема определяется следующими факторами:

Рост численности мирового населения. По прогнозам, она возрастет с 5,7 млрд., в 2005 г. до 9,8 млрд. в 2050 г., или на 72 %. В том числе в развитых странах - на 2 % и в развивающихся - на 174 %.

Доля молодежи в общей численности населения. До 20 лет потребности человека в питании растут, после 50 - снижаются.

Увеличение среднего роста людей. Улучшение питания детей и молодежи в развивающихся странах приводит к увеличению среднего роста на 1 см за 10 лет. За счет этого фактора мировые потребности в продовольствии увеличатся

Урбанизация вызывает снижение потребности в питании, поскольку физическая активность жителей городов ниже, чем у сельских жителей.

Снижение уровня рождаемости приводит к уменьшению потребностей в продовольствии. В результате совокупного влияния всех перечисленных выше факторов мировые потребности в продовольствии должны увеличиться до 2050 гг. на 75 %.

Предлагается также продолжать агрономические и генетические исследования, направленные на повышение урожайности зерновых, клубневых и других культур. При этом технологический прогресс в области сельского хозяйства должен сопровождаться мерами по повышению качества человеческого капитала, улучшению здравоохранения, по борьбе с неграмотностью и т.д. Хотя некоторые защитники окружающей среды, в частности сотрудники американского института Уорлдвотч, считают, что наша планета не может прокормить более 8 млн. человек, серьезных исследований, позволяющих определить максимально допустимую численность мирового населения, пока не существует. Это в первую очередь связано с невозможностью, точно прогнозировать технологические изменения и использование их результатов населением.

Всеобщий процесс глобализации, охвативший и сферу производства и потребления пищи, привел к стандартизации и унификации питания, наиболее существенным стало быстрое питание. Его производством и сбытом на всей планете заняты рестораны и кафе транснациональных монополий типа "Макдональдс", "Кентукки чикенс", "NYC Пицца". В США на них приходится половина продовольствия, предлагаемого в ресторанах и кафе. Но и их нельзя назвать иначе, как промышленными товарами, для которых сельское хозяйство поставляет только сырье. Из каждого доллара, потраченного средним американцем на продукты питания, почти 80 центов составляет плата за переработку, упаковку, транспортировку, хранение и сбыт продовольствия. Фермерам достается лишь 20 центов.

Тенденция к превращению продовольствия в питательную смесь, в некий высокопитательный и быстро приготавливаемый субстрат, своего рода концентрат самым естественным и коротким путем ведет к пере - потреблению и излишнему весу.

Погоня за прибылью заставляет продовольственные монополии проводить агрессивную политику проталкивания на довольно насыщенный рынок новые виды продовольствия. Все более изощренная реклама, особенно по телевидению, создает дополнительный спрос и, следовательно, чрезмерное потребление.

Стремясь к увеличению сбыта своих товаров, ТНК используют различные методы манипулирования, сознанием потребителей, включая воздействие на подсознание. Некоторые виды продовольствия начинают у молодежи ассоциироваться с "крутизной". Возникли "модные" его виды - хрустящие хлопья, чипсы, различные виды сладостей - ("Сникерс", "Марс" и т.д.).

Нередко они приносят вред, например, если в них используются химические подсластители. Все они потребляются в промежутках между основными приемами пищи и могут способствовать излишнему весу.

Несмотря на беспрецедентное повышение уровня процветания в мире, то в одном, то в другом регионе возникает голод. Конечно, трудно подсчитать, даже приблизительно число людей, страдающих от хронического недоедания.

Однако нельзя отрицать наличие большого числа голодающих (примерно 800 млн. чел. систематически недоедают). Такое положение с полным правом рассматривается как недопустимое. Поэтому Международная конференция по продовольственной проблеме, проведённая продовольственной и сельскохозяйственной организацией ООН (ФАО) в ноябре 1996 г., была посвящена вопросам искоренения хронического недоедания и периодически возникающего голода в современном мире.

Из этого следует, что произошли технологические сдвиги в производстве продовольствия, что удешевило его. Произошёл ускоренный рост производства продуктов животноводства, что имело свои плюсы и минусы. Из-за этого возникли ещё несколько проблем, таких как избыточный вес и пищевые аномалии. Важно борясь с одной проблемой, не забывать про другие, вытекающие из первой.

Можно сделать вывод, что новая стратегия развития должна предусматривать проведение эффективных аграрных реформ, передачу ответственности за ее проведение с уровня центральных государственных органов на уровень местных органов власти (муниципалитетов, сельских общин и т.д.). Уважение традиционных продовольственных привычек, обычаев населения и отказ от крупных проектов развития инфраструктуры в пользу проектов более мелких, дешевых и общедоступных. Так же важно знать, что потребности в продовольствии каждого человека различны, и они должны удовлетворять его физиологическим функциям.

На нынешнем этапе социально-экономического развития мирового сообщества по-прежнему очень важно добиться надежного обеспечения населения земного шара продуктами питания. Продовольствие постоянно выступает необходимой и безальтернативной частью фонда жизненных средств, и нарастание по тем или иным причинам его дефицита справедливо воспринимается как бедствие, требующее быстрых действий.

Основополагающей причиной масштабных продовольственных трудностей, наблюдаемых на протяжении последних десятилетий, стали именно структурные внутренние диспропорции в национальных системах продовольственного обеспечения в развивающихся странах. Отсюда в итоге наличие «ножниц» между рыночным спросом и предложением на главные продукты питания. Весомая роль в данном процессе принадлежит урбанизации. Именно она в первую очередь определяет формирование новых стандартов продовольственного потребления и вызывает сдвиги в структуре питания в пользу «интернациональных» продуктов.

Международное звучание продовольственной проблеме придает и то обстоятельство, что ее прочного решения невозможно достичь изолированными усилиями отдельных стран, от которых требуется хорошо налаженное сотрудничество вне зависимости от господствующих в них общественных и политических систем. К ней нельзя подходить также в отрыве от других сложных ситуаций глобального размаха, с которыми вынуждено сталкиваться человечество. В настоящее время в мире, видимо, нет государства, в котором производство, распределение и внешняя торговля продовольствием не были бы серьезной заботой центральных властей. И в этом отношении рассматриваемая проблема тоже выступает поистине планетарной, несмотря на то, что одни страны сталкиваются с хроническим недостатком продуктов питания, в других текущей целью стало качественное улучшение пищевого рациона с тем, чтобы приблизить его к научно обоснованным нормам, а некоторые вынуждены даже «бороться» с излишками производимых продуктов и вызываемыми их избыточным потреблением болезнями населения.

Последствия продовольственной проблемы:

Продовольственная проблема является одной из наиболее острых проблем современности, непосредственно относящаяся к самому физическому существованию сотен миллионов людей. В настоящее время продовольственной проблемой занялись многие межгосударственные и общественные организации и учреждения ООН, в том числе ФАО (Организация по продовольствию и сельскому хозяйству), созданная уже в 1945 году в рамках ООН.

К этому делу присоединились и влиятельные банки: Международный банк реконструкции и развития (МБРР), региональные банки развития, специальный фонд ОПЕК (Организация стран-экспортёров нефти), которые финансируют многочисленные проекты подъема сельского хозяйства в развивающихся странах.

Определённую роль в смягчении продовольственного кризиса в развивающихся странах играет продовольственная помощь.

Продовольственная проблема в разных странах проявляется по-своему, в зависимости от уровня ее развития. Для развитых стран она сводится к решению проблем развития пищевой индустрии, распространению индустриальных методов ведения сельскохозяйственного производства, «химизации» сельского хозяйства. Обратной стороной медали является ухудшение экологической ситуации, повышение рисков неконтролируемого распространения массовых болезней животных и птиц, а также их передачи человеку. С нашей точки зрения, участвовавшие вспышки «птичьего гриппа» связаны именно с индустриализацией птицеводства, которая создает предпосылки перерастания отдельных случаев заболевания птиц в массовую эпидемию.

Для бедных стран продовольственная проблема - это, в первую очередь, проблема непосредственного голода и недоедания широких слоев населения из-за простой нехватки продовольствия. Надо отметить, что за последние годы, благодаря активной продовольственной помощи развивающимся странам со стороны международных организаций и развитых стран, эта проблема была несколько смягчена.

Предполагается, что эра дешевого продовольствия закончилась, а оказание продовольственной помощи развивающимся странам требует увеличения финансирования Всемирной продовольственной программы ООН почти на 1 миллиард долларов. Нужно отметить, что такая картина сложилась не сразу, тенденция повышения цен на продовольствие наблюдается с начала 2000-годов, как только начали расти мировые цены на нефть.

Вообще, с моей точки зрения, существует закономерность движения цен на продукты питания вслед за движением нефтяных цен. Если отдельные всплески цен на продукты питания можно непосредственно увязать с колебанием урожайности сельскохозяйственных культур из-за цикличности солнечной активности, то рост нефтяных цен непосредственно влияет на рост издержек сельскохозяйственного производства. Можно отметить, что структура относительных цен является более или менее стабильной величиной и, несмотря на отдельные отклонения, в перспективе восстанавливается, если не будут внедрены те или иные нововведения в массовом масштабе.

В первую очередь это является результатом внешней помощи в медицинском обслуживании - ликвидации эпидемий инфекционных заболеваний, оказании гуманитарной помощи в виде поставок эффективных медикаментов, обучению навыков элементарной санитарной гигиены и т.п. Поэтому для сокращения смертности развивающимся странам потребовалось всего 15 лет вместо 100-150, которые потребовались развитым странам. При сохранении этой тенденции численность мирового населения может стабилизироваться на уровне 10,5 млрд. человек, из которых 95% будут представлять нынешние развивающиеся страны.

Согласно документам ФАО, в 2005 г. в мире насчитывалось 88 стран с низкими доходами жителей, где не хватает продовольствия. Из них более 30 в предшествующие годы свыше ¼ своих экспортных поступлений направляли на его закупку. К этим странам относится и Россия, в импорте которой продукты питания устойчиво составляют по стоимости 25-30 %. Анализ социально-экономических и исторических истоков сильной географической дифференциации в снабжении населения мира продуктами питания подводит к выводу, что голод, массовое недоедание и другие трудности аналогичного рода сами в сильнейшей степени оказывают обратное влияние на общественную жизнь. Оно состоит, в частности, в стремлении властей упрочить свое воздействие на дела продовольственного сектора, а через него укрепить свою централизующую роль в отношении всех автономных ячеек хозяйственного механизма. В нашей стране это может повести к особенно энергичным попыткам реанимировать бюрократические начала в управлении экономикой и воздвигнуть дополнительные шлагбаумы на путях становления подлинного рынка. Среди многообразных последствий обострившегося продовольственного положения, помимо тех, что имеют явно выраженную гуманистическую сущность, особенно важным представляется торможение развития экономики при сохранении ее устаревших консервативных форм. Поэтому задача преодоления продовольственного кризиса для любого государства превращается в приоритетную, и решение ее демократическими методами неизбежно приобретает судьбоносный характер, открывая дорогу к национальному возрождению.

Для решения продовольственной проблемы, важно понять пути её возникновения и конечный результат. Многие примеры мировой продовольственной проблемы связываются с высоким уровнем инфляции, когда отстающие в инфляционной гонке группы людей становятся жертвами голодной смерти. Таким образом, предупреждение жёсткой и неравномерной инфляции является важной частью политики, направленной на достижение продовольственного обеспечения. Забота об этом должна дополняться стремлением избегать значительного уровня безработицы.

Человечество платит за дешёвое продовольствие, то есть за использование новейших технологий в земледелии, производстве продуктов сокращением населения в деревни, истощением почв, усилением использования гербицидов и пестицидов, а следовательно ухудшением окружающей среды и здоровьем людей. Поэтому нельзя исключить что на определённом этапе мировому сообществу придётся серьёзно вмешиваться и воздействовать на производство и потребление продовольствия.

Наука не может ясно и без оговорок ответить на вопрос, насколько нейтрально или опасно для здоровья людей использование генетически изменённого продовольствия. Создание и внедрение генетически модифицированного продовольствия происходит методом проб и ошибок, но цена ошибок может оказаться слишком высокой.

Важно выработать соответствующе широкий взгляд на экономические процессы, порождающий голод и смерть, по-прежнему убивающий и разрушающий жизнь миллионов людей.

Учитывая глубокие формы взаимозависимости, влияющие на экономические и социальные бедствия и физическое недоедание, ограниченные проблемы продовольствия, взгляд на вещи может подорвать цель-отыскать практические пути устранения хронического голода в современном мире. Важно не упускать из виду самые разные причинно-следственные связи, которые вызывают сегодня мировую продовольственную проблему, а следовательно голод и недоедание.

По моему мнению, мировая продовольственная проблема является одной из важнейших проблем в мире, которая находится на уровне таких проблем, как природные катаклизмы и борьба с ними, войны, терроризм, здоровье людей и новые методы излечения тяжелейших болезней и т. д.

Таким образом, необходимо правильно оценить формы экономической взаимозависимости, с тем, чтобы окончательно устранить варварские явления продолжающейся продовольственной проблемы в современном мире.

АВТОР

Маргарян Эрмине Артуровна

Институт экономики

г.Подольск

Россия

тел.: 8 (926) 956-16-27

e-mail: hermine1990@mail.ru

BASEL PRINCIPLES OF INTERNATIONAL BANKING SUPERVISION: THEORY AND PRACTICE (BASEL III)

Kirill Markushenok

Plekhanov Russian University of Economics

Abstract: *Sudden changes in asset quality and value can quickly wipe out bank capital. Where short-term wholesale liabilities fund longer-term assets, failure to roll over short-term financial paper, or a 'run' on deposits, can force deleveraging and asset sales. Banking crises associated with such changes are often systemic in nature, arising from the interconnectedness of financial arrangements: banks between themselves, with derivative counterparties and with direct links to consumption and investment spending decisions. In history, banking crises have been associated with major economic disruption and recessions. It is for this reason that policy makers regulate the amount of capital that banks are required to hold, and require high standards of corporate governance, including liquidity management, accounting, audit and lending practices.*

INTRODUCTION

In order to overcome the growing instability of the global financial system in 1974 there was created the Basel Committee on Banking Supervision of the Bank for International Settlements. Currently, committee members are senior representatives of central banks and financial regulatory authorities of G10, and also of Luxembourg, Spain, Australia, Brazil, China, India, Korea, Mexico and Russia. The main aim of the Committee is the implementation of common standards in banking regulation. The Committee develops guidelines and recommendations for regulatory authorities of Member States. These recommendations are not binding, but in most cases they are reflected in national laws of Member States: development of guidelines and recommendations is being implemented in collaboration with banks and regulators around the world, these documents have the best generalized supervisory practices.

September 12, 2010, representatives of banking supervisory authorities and central banks from 27 countries included in the Basel Committee on Banking Supervision at the Bank for International Settlements (BIS), approved the final variant of the new rules of banking regulation, called "Basel III". This reform aims to strengthen the global financial system after the recent economic crisis by increasing liquidity reserves and improving their quality. Decisions of the Basel Committee were approved in November, 2010 at the Summit G20, and then were put into action at the country level. It is assumed that the new rules will be introduced in 2013, and will come into action in January, 2019 and later.

According to the central bank, the new standards are necessary to prevent financial crises. But the reaction of the banking industry to the agreement was negative: they believe that new standards are overly stringent and this will increase the cost of banking products including loans to consumers and businesses, and also mortgages. Because of this, economic growth may slow down and unemployment will remain high.

On the other hand, a hundred years ago, U.S. and European banks had more significant levels of capital – around 15 - 20 %. But this did not save the world from the periodic economic crises. In addition, the long process of introducing new rules means that the global financial system may be unprepared for a new crisis if it occurs within a decade.

Plus, the tightening of requirements for banks will increase the activity of financial companies that are not governed by banking regulations, including hedge funds and private direct investment companies. They are actively invested by pension funds and insurance companies, so the stability of the global financial system may be broken.

NEW BASEL STANDARDS

The Basel Committee recommended banks to increase the share of Tier I capital in the total minimum required capital to 6 % from the current 4 % of risk-weighted assets, and also to increase the share of shareholder capital in the Tier I capital up to 4,5 % to 2 %. In addition, banks will be required to create additional special buffers of capital (reserve and countercyclical) – each for 2,5 %. As a result, the minimum level of capital adequacy increases from the current 4 % to 6 % (or up to 8.5 %, taking into account the requirements for the creation of additional buffers of capital). Minimum level of overall capital adequacy ratio will remain at 8 % of risk-weighted assets of the bank, but with the capital buffer will reach 10,5 %. Other additional standard of capital adequacy is leverage ratio (debt-to-own). Its level is not set yet, but at a preliminary stage it is determined to be around 3 %. In reference to the new requirements for liquidity, there will be introduced two new standards. First standard – is a tougher version of the current Russian liquidity ratio (N3). It

is assumed that the bank short-term liabilities up to 30 days should be covered by liquid assets by 100 %, but now, according to the Central Bank of Russia – by 50 %. Secondly, there are more stringent quality requirements for assets provided that can be included in the calculation of this standard, including higher requirements on the rate of securities that are considered to be liquid assets. Second standard is about long-term liquidity. The banks' assets in the annual run must be covered with stable liabilities by at least 100 %. These new requirements will affect practically every bank which belongs to the world's top rated. Leading financial institutes will be forced to bring into the capital hundreds of billions of dollars in the next 10 years. In this case, according to the Association of German banks, ten largest German banks will be needed 105 billion Euros. International experts also say that the new rules could reduce the profitability of the banking industry and raise borrowing costs.

BASEL III IN RUSSIA

Meanwhile in Russia, only the first results of implementation of international standards for assessing the capital adequacy of banks are ready to be presented. From July 1, 2010, the CBR required banks to form capital stock for a new kind of a risk – operational risk. According to the regulation of the Bank of Russia N 346-P "On the order of calculating the amount of operational risk", from July the value of operational risk is included in the calculation of standard of capital adequacy. The banks use so-called simplified standardized approach of Basel-II, providing that operational risk is considered to be 15 % of the average amount of net interest and non-interest income of the bank over the past three years. According to the CBR, capital adequacy ratio declined from 19.2 % on June 1 to 18.9 % on July 1, 2010, after the introduction of operational risk into the calculation. According to analysts of the CBR, Russian banks have traditionally high capital adequacy ratio, so if the rules will be introduced in the near future, Russian banks will have no problems to meet them. According to the reporting of the largest Russian banks, in the second quarter of IFRS they met the new capital requirements of Basel-III. Particularly, Sberbank had Tier I capital of 11.7 % (capital adequacy ratio – 17.3 %), VTB Bank – 14.1 % (19.3 %), Bank Saint Petersburg – 10.5 % (14.9 %), Vozrozhdeniye Bank – 14.1 % (17.18 %).

CONCLUSION

Implementation of Basel III in Russia will require the commercial banks to improve risk management and IT-systems. It must be understood that "Basel" – is not just another indicator of capital adequacy, but also a set of specific and detailed requirements for processes and systems. That will be the main problem for banks in the country. Blind copying of all Basel's rules puts the domestic banking system to unreasonably high risk of becoming hostage of foreign capital, which could cause irreparable harm to the economic sovereignty of Russia. It is necessary to introduce in Russia differential regulation standards, in which small regional banks and major lending institutions are regulated differently. Because the risks associated with the largest Russian banks and the risks assumed by the regional banks – are incomparable. This is confirmed by recent events at global financial markets, when large banks were the cause of the global financial crisis. At the moment the most important task is to create conditions for Russian banks, with which they can relatively quickly reach the competitive level in terms of capital, assets, technology and resource base. This will allow showing the necessary volume of quality financial services for clients in the country, including actively lending to the domestic economy.

REFERENCES

- [1] "Vdaleke ot Bazelja", Ol'ga Buharova // "Rossijskaja Biznes-gazeta" #769 (36) ot 28 sentjabrja 2010 g.;
- [2] "Rossija ne boitsja "Bazelja" // FINMARKET.RU, 14 sentjabrja 2010 g.;
- [3] "K "Bazelju III" gotovy. Pochti..." // FINMARKET.RU, 28 sentjabrja 2010 g.;
- [4] "RF sleduet eshhe uzhestochit' pravila "Bazel' III" dlja bankov – A. Uljukaev" // RIA Novosti, 13 oktjabrja 2010 g.;
- [5] "Tretij "Bazel'" ne luchshe vtorogo" // "Ekspert" #37 (721) ot 20 sentjabrja 2010 g.;
- [6] "Thinking beyond Basel III: Necessary solutions for capital and liquidity" by Adrian Bluendell-Wignall and Paul Atkinson // OECD Journal: Financial Market Trends, Volume 2010 – Issue 1.

AUTHOR

Kirill Markushenok
Plekhanov Russian University of Economics
Stremyannyi lane. 36
117 997 Moscow
Russian Federation

THE INFLUENCE OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON THE STRUCTURE OF THE FINANCIAL SECTOR IN POLAND

Katarzyna Milc

College of Economics, Tourism and Social Sciences in Kielce

Abstract: *The paper includes information concerning the impact of the global financial crisis on the financial situation in Poland. Firstly, the author explains the concepts: what is a crisis? and what does it mean that it is global in nature. In the next part she presents the genesis of the global financial crisis and its initial results in the countries around the world. The article provides information about the situation in the stock market in Don Jones in the period from January, 2006 to November, 2008 in a form of a chart. Particular attention is focused on the consequences in the financial sector in Poland, which emerged from the global financial crisis. The author brings closer the difficult situation of exporters and importers. She concludes that the global financial crisis did not affect the Polish market with such force as in other countries, however, insurers must focus on the mentioned below consequences of this crisis in the financial sector. The article also includes some statements of well-known economists about the situation of e.g. Polish banks and mortgage credits. The author draws the reader's attention to people's opinions on the current situation and she discovers that citizens fear for their future and their possessions.*

Key words: *global crisis, consequences of the crisis, genesis of the financial crisis, sub-prime loans, the situation of insurers.*

Recently all the media report that the world is going from bad to worse. They say about wars, bankruptcies and economic frauds. There was a general panic of citizens of all countries in the world. People are worried about how their life will look like in the future. This all is the result of the financial crisis of a global nature.

The dictionary of difficult and foreign words and expressions by Władysław Kopaliński defines the term of crisis as: 'Crisis - a term derived from the Greek 'krisis' which means, in general, the choice, deciding, struggle, in which action under time pressure is necessary. The crisis extends the meaning with characteristics such as urgency, traumatism, and subjective effects of trauma in the form of negative experiences.'¹ The global nature of the crisis means that it has not been focused on only one country but that it has spread to the international arena.

The beginning of the crisis took place in the United States. It concerned the American investment banks. A breakthrough, having an influence on the crisis, was an IPO in the 90s of the 20th century by one of the largest investment bank Goldman Sachs. Since then, the bank has begun to chase profit maximization (as any company), since great rewards for the board depend on this (integrity issue of shares of the company went into the background.) Banks began to perform operations at high risk. An important fact is also the withdrawal of a provision in the U.S. banking law in 1999 on the prohibition of combining the two types of banking: investment (high risk) and credit standing.

The first phase referred to a problem of the so-called sub-prime mortgage credits in the U.S.A, which have been provided by banks, with a high risk of repayment, with those with insufficient financial possibilities, but later the wave of the crisis reached Great Britain, and swept through Europe, causing a rapid, considerable decline in stock market indexes in Europe and Asia.

¹ W. Kopaliński „Słownik wyrazów obcych i wyrazów obcojęzycznych”

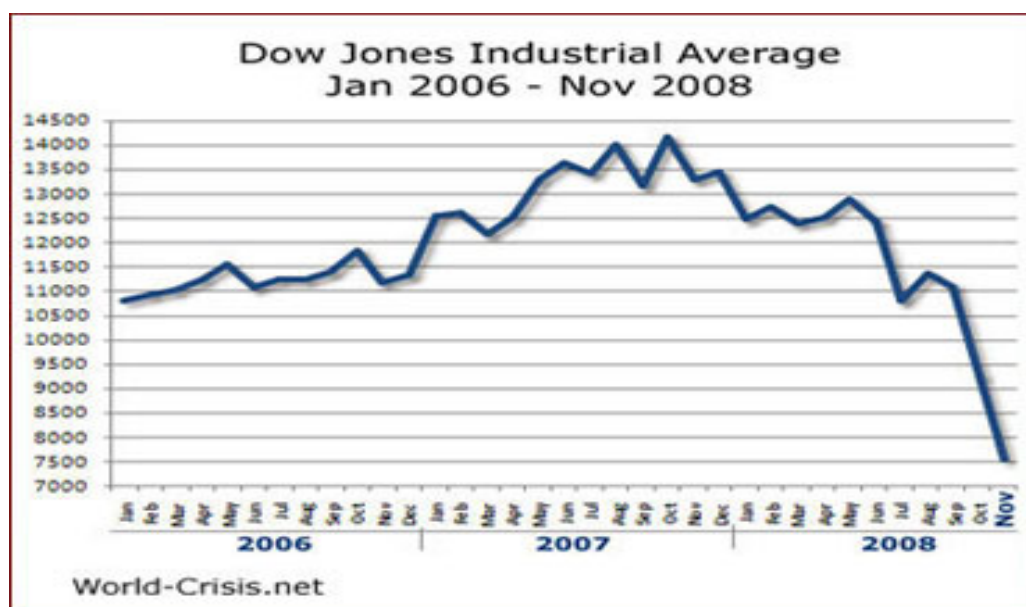

Figure 1. Graph of stock index Dow Jones Industrial Average in the period January 2006 - November 2008.²

The main determinants of the financial crisis was the collapse of Lehman Brothers bank and the forced sale of the bank Merrill Lynch, and also bankruptcies of other financial institutions. For three decades the global financial system was heavily influenced by the neo-liberal economists from so-called Chicago School. Their main moves, associated with deregulation and liberalization of financial markets, have led the global finance to the crisis on an unprecedented scale. This crisis has a huge, devastating impact on such factors as: the value of the property, the volume of unemployment, pensions, and the planned investments. It negatively affects the economic performance of enterprises, both small and large corporations. Above all, it damaged the level of living of millions of innocent people, mostly poor, also in Poland. Although the global financial crisis did not affect the Polish market with such force as in other countries, however, insurers certainly have to take into consideration:

- reduction in value of possessed assets (so-called investments)
- increase in the level of commitment through the growth of loss of products (financial products and some products of civil liability such as D&O, E&O),
- the emergence of the liquidity gap as a result of panic and a loss of liquidity in financial markets.³

Moreover, banks reduce the amount of credit to the value of the property. A year ago you could easily get a loan up to 20 percent exceeding the value of the property. Not anymore. In Getin Bank you will get a loan of at most 90 percent of the value of the property (previously 100 percent). Even stricter rules were introduced in Santander Consumer Bank - it finances only 65 percent of the property value (previously 80 percent).

To make matters worse, on the interbank market it is increasingly difficult to get money, so banks are looking for it in the pockets of their customers. They are trying to attract deposits at higher and higher interest.

The most difficult situation refers to exporters, which are hit not only by the strong zloty, but also by a slowdown in Western European economies. 'I expect that next year the rate of growth in Poland will decrease to 4.4 percent. Exports and investments will decrease - says Marta Petka, an economist of Raiffeisen Bank.'⁴

One of the most severe effects of the current economic crisis may be, first of all, financial trouble of foreign banks which operate in Poland through a branch. For several years, this threat has been the subject of many discussions of the world's leading economists, who long time ago warned that in Europe this form may be the cause of the crisis to move easily from one country to another. It is favoured by the lack of common supervision of the financial system at the European level, which would counteract any cross-border crisis.

These problems concern not only the supervision of the financial system, but also the safety of deposits in branches of foreign banks. In accordance with the European Directive, all deposits in credit institutions are insured up to the amount of 22,500 euro by national institutions, which in Poland is Bank Guarantee Fund (BGF). In the case of branches of foreign banks, deposits are insured in the foreign equivalent of Polish BFG. Therefore, in the event of bankruptcy Polish depositories must pursue their claims abroad. In the past, it was the cause of clashes which arose between the countries, and in particular in the case of the conversion of a national bank into a branch.⁵ Creating a vast structure of financial

² www.world-crisis.net, downloaded on 04.03.2011.

³ Wpływ globalnego kryzysu finansowego na polski rynek ubezpieczeniowy, [in:] Gazeta Ubezpieczeniowa online on 20.01.2009.

⁴ KOGO DOTYKA W POLSCE GLOBALNY KRYZYS FINANSOWY?, [w:] GAZETA WYBORCZA OF 02.10.2008.

⁵ <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Kryzys-finansowy-zawital-juz-przez-tylne-drzwi-do-Polski-1837369>

institutions, with the use of financial instruments, causes that the financial sector at the moment of the economic crisis becomes its main flywheel. Financial engineering contributes to a rapid deepening and expansion of the crisis across the country. Furthermore, the complex mechanisms cause that liability in the business model loses its validity. Thus, a system in which everybody recognizes that his rules are sufficient, works as long as prices grow.

'In Poland there is no threat to the solvency of banks and open-ended pension funds, and the situation of investment funds is stable, - the head of the Financial Supervision Commission (FSC) Stanisław Kluza announced on Wednesday's conference.'⁶ The words spoken by Stanisław Kluza have no confirmation, as it is evidenced by the results mentioned in the paper. As a result of the global financial crisis, there have been significant changes in the financial sector in Poland. Citizens are worried about their belongings, however, economists assure the public informing that there is no cause for concern.

BIBLIOGRAPHY:

- [1] <http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80353,5838893.html>
- [2] <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Kryzys-finansowy-zawital-juz-przez-tylne-drzwi-do-Polski-1837369>
- [3] <http://www.world-crisis.net>, downloaded on 04.03.2011.
- [4] Kogo dotyka w Polsce globalny kryzys finansowy?, [in:] Gazeta Wyborcza on 02.10.2008.
- [5] W. Kopaliński „Słownik wyrazów obcych i wyrazów obcojęzycznych”
- [6] Wpływ globalnego kryzysu finansowego na polski rynek ubezpieczeniowy, [in:] Gazeta Ubezpieczeniowa online on 20.01.2009.

AUTHOR

Katarzyna Milc
College of Economics, Tourism and Social Sciences in Kielce
ul. mjr. Jana Piwnika "Ponurego" 49
25-666 Kielce
Poland

⁶ <http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80353,5838893.html>

OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE V EURÓPSKEJ ÚNII

Kamila Mrázová

Ekonomická univerzita

Executive summary: *This report provides a comprehensive outlook on renewable energy resources in European Union and the strategy to be enforced. This paper defines renewable resources and provides a view of past and present situation. Comparment of these resources and their practice use is discussed, too.*

Keywords: *Renewable energy resources, energy, European Union*

ÚVOD

V súčasnosti je až 85 percent energie získavaných z fosílnych palív (Zbořil, 2010). Napriek tomu je cieľom Európskej únie dosiahnuť podiel obnoviteľných energetických zdrojov na úrovni 20 percent do roku 2020 (ČTK, 2011).

„Pre Európu je...podstatné, aby zredukovala svoju závislosť na drahých, znečisťujúcich, neistých energetických zdrojoch.“

Jason Anderson, hovorca World Wildlife Fund

Predmetom tejto práce je zhodnotiť súčasný stav v oblasti obnoviteľných zdrojov v Európskej únii ako aj jej budúci vývoj a priblížiť problematiku v danej oblasti.

DEFINÍCIA OBNOVITELNÝCH ZDROJOV ENERGIE

V užšom zmysle slova môžu byť obnoviteľné zdroje definované ako zdroje schopné sa postupom času čiastočne alebo úplne obnovovať sami bez ľudského pričinenia. Ďalšiu definíciu ponúka Medzinárodná Energetická Organizácia (IEA):

"Energia obnoviteľných zdrojov je odvodená z prirodzených procesov, ktoré sa neustále obnovujú. Vo svojich rozmanitých podobách, je odvodená buď priamo od Slnka, alebo od tepla generovaného v hĺbkach Zeme. Podľa definície sú elektrina a teplo vyrobené zo slnečnej, veternej, vodnej, geotermálnej energie, biomasy, biopalív a vodíka získané z obnoviteľných zdrojov"

www.iea.org

Príkladmi využívania týchto zdrojov z minulosti sú využívanie slnečnej energie v starovekých Perzii a Grécku, početné veterné mlyny, skleníky na pestovanie tropických rastlín, zariadenia na ohrev vody prostredníctvom slnečnej energie. V súčasnosti dochádza na jednej strane k vynachádzaniu nových inovácií a na druhej zároveň k modernizovaniu a zvyšovaniu efektivity technológií. Medzi nové technológie patria fotovoltaické ostrovné elektrárne, využívanie energie z kozmu, Stirlingov motor. K druhému prípadu možno zaradiť slnečné kolektory fungujúce aj napriek nejasnému počasiu, malé vodné elektrárne riadené elektronikou a veterné turbíny schopné prispôbiť svoje reakcie v závislosti od smeru a rýchlosti vetra.

1. STRATÉGIA EU DD

Obnoviteľná energia je kľúčovým komponentom energetickej stratégie EU. Napriek tomu, že v súčasnosti väčšina členských krajín nespĺňa stanovené limity, prognóza na rok 2020 zostáva optimistická. Únia ako celok dosiahla len 18-percentný podiel OZE v elektrine, pričom plán pre rok 2010 bol 21%. V sektore dopravy sa dosiahlo 5,1%, namiesto očakávaných 5,75%. Stanovené ciele podľa Komisie dosiahne alebo prekročí len sedem krajín - Dánsko, Írsko, Litva, Maďarsko, Nemecko, Poľsko a Portugalsko (EurActiv, 2011).

"Keď dáme dohromady akčné plány všetkých 27 členských štátov EÚ, je zrejmé, že podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe dosiahne 20,7 percenta,"

Justin Wilkies, Európska asociácia pre veternú energiu - EWEA (ČTK, 2011)

Dlhodobá stratégia EÚ v rámci udržateľnej energie na ochranu klímy má tri hlavné ciele: zredukovať emisie skleníkových plynov o 20 percent, zvýšiť energetickú účinnosť o 20 percent a zabezpečiť, aby obnoviteľné zdroje

energie predstavovali 20 percent z celkovej energetickej spotreby. Navyše, podľa štúdie o vplyvoch energetickej politiky EÚ pri dosiahnutí 20% podielu obnoviteľných zdrojov v energetickom mixe do roku 2020 vytvoríť podľa Európskej Komisie (COM (2011) 31 final) až 2,8 - 3 milióny pracovných miest, čo by malo zvýšiť aj HDP Únie o 0,24%. Krajiny EÚ by mali dosiahnuť nižšiu závislosť na dovoze fosilných palív od svojich najväčších dovozcov mimo spoločenstva, ktorými sú Rusko, Rumunsko, Nórsko, Ukrajina, a štáty severnej Afriky. Na dosiahnutie tohoto cieľa však musia štáty splňať akčné plány, prijaté v roku 2010, a spoločne navýšiť investície do OZE zo súčasných 35 na 70 miliárd eur ročne (EurActiv, 2011). Čo sa jednotlivých štátov týka, očakáva sa, že 25 z 27 členských štátov EÚ splní ciele stanovené pre rok 2020, z toho až 15 krajín prekoná minimálne požiadavky, najvýraznejšie Bulharsko, Španielsko, Grécko, Maďarsko a Nemecko. Na druhej strane, len Taliansko a Luxembursko limit nespĺnia.

„...veľká väčšina krajín EÚ jasne chápe výhody obnoviteľných zdrojov energie.“

Justin Wilkes (ČTK, 2011)

Dôležitá je nielen spolupráca medzi členskými krajinami aj s tretími krajinami, napríklad Nórsko (s veľkým veterným potenciálom), Švajčiarsko či severoafrické štáty (projekt Desertec). Najvyužívanejšou bude v EÚ v roku 2020 veterná energia s podielom až 14 percent z celkového dopytu po elektrine. Najviac sa na tom budú podieľať Írsko s 36,4 percentami a Dánsko s 31 percentami. Za ďalší míľnik je určený rok 2030, keď by podiel OZE na celkovej spotrebe energie mal dosiahnuť až 36,1 percent (EurActiv, 2010). Toto by sa malo dosiahnuť vďaka 64 percentnému podielu elektriny z obnoviteľných zdrojov vyrobenej v nových elektrárnach, spustených v priebehu nasledujúcich desaťročí. Z plynu má pochádzať 7 percent, z uhlia 12 percent, z jadrovej energie 4 percentá a z ropy 3 percentá. Podporným faktorom je aj hospodárska kríza a s ňou spojený pokles výroby priemyslových podnikov s vysokou spotrebou energie. Európske štáty navyše schválili nové zákony na podporu OZE a energeticky efektívnych technológií. V dôsledku vzostupu OZE taktiež poklesne podiel ropy, zemného plynu a uhlia ako zdrojov pre výrobu elektriny. Podľa odhadov Komisie má podiel zemného plynu do roku 2030 klesnúť na 17,8 percent a ostatné pevné palivá na 21,1 percent.

POHĽAD EÚ NA OZE

Všeobecne k hlavným podnetom na využívanie obnoviteľných zdrojov energie patria snaha o zníženie dopadu klimatických zmien, zabezpečenie zníženia energetickej závislosti a zvýšenie vlastných zdrojov. Európska politika obnoviteľnej energie je relatívne mladou problematikou, keďže jej implementácia začala až Bielou knihou v roku 1997. Ústrednou témou bola potreba dekarbonizácie energetickeho sektora a riešenie narastajúcej závislosti na fosilných palivách importovaných z krajín mimo EÚ. Zameranie bolo postupne rozšírené na preorientovanie európskej energetickej infraštruktúry na komplexnú podporu využívania obnoviteľných zdrojov. Súčasné direktívy EÚ by mali poskytovať stabilnú podporu na tento rozvoj. Základnú filozofiu EÚ v oblasti využívania alternatívnych zdrojov energie predstavuje Zelená kniha EÚ o obnoviteľných zdrojoch energie, konkrétne ciele ich využívania na európskej úrovni stanovuje oznámenie Komisie pod názvom Energia pre budúcnosť: Obnoviteľné zdroje energie - Biela kniha pre stratégiu a akčný plán spoločenstva. Zelené knihy môžu slúžiť aj ako východiskový dokument pre niektoré z budúcich legislatívnych opatrení Únie. Fond pre Alternatívne Energie (FAE) poukázal na fakt, že technické riziká spojené s vývojom obnoviteľných zdrojov sú nižšie ako v prípade iných energetických zdrojov aj vďaka možnosti diverzifikácie na širšie spektrum alternatív. Taktiež ich vhodnosť pre experimentálnu a malokapacitnú produkciu stojí za ich vhodnou pozíciou na trhu potenciálnych inovácií.

Energie	Technicky spôsobilá pre uvedenie na trh	Nedostatok prevádzkových skúseností počas celej životnosti zariadenia	Potrebný ďalší vývoj technológie
SLNEČNÁ ENERGIA			
Slnečné kolektory (príprava tepla)	X		
Pasívna slnečná architektúra	X		
Fotovoltaické články kremíkové	X		
Fotovoltaické články z iných materiálov			X
BIOMASA			
Spaľovanie	X		
Kvapalné biopalivá	X		
Splyňovanie		X	
Energetické rastliny			X
VETERNÁ ENERGIA			
Zariadenia do 400 kW	X		
Zariadenia nad 400 kW			X
VODNÁ ENERGIA			
Malé vodné elektrárne	X		

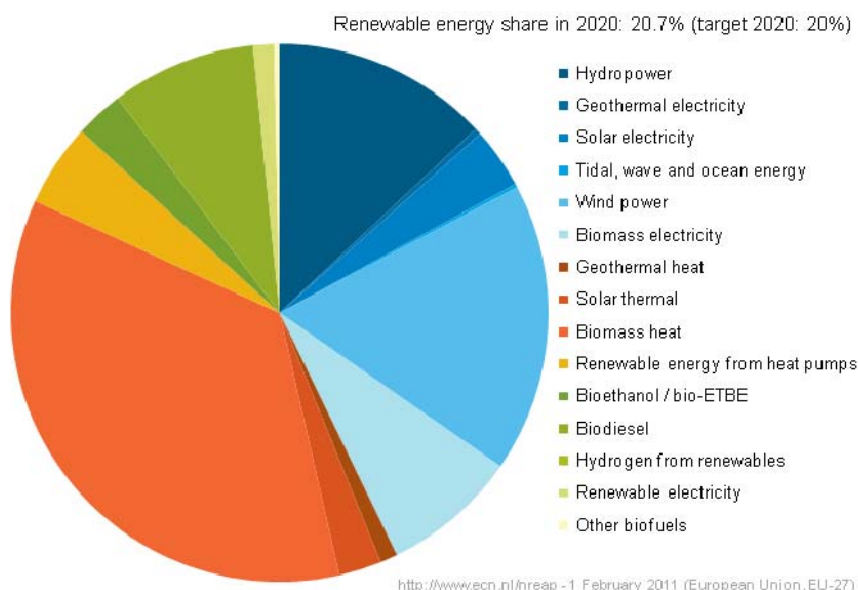
Energia morského prílivu		X	
Energia vln			X
GEOTERMÁLNA ENERGIA			
Zásobníky tepla	X		
Energia horúcich suchých skál			X

Tabuľka 1: Stupeň rozvoja OZE (FAE, seps.sk)

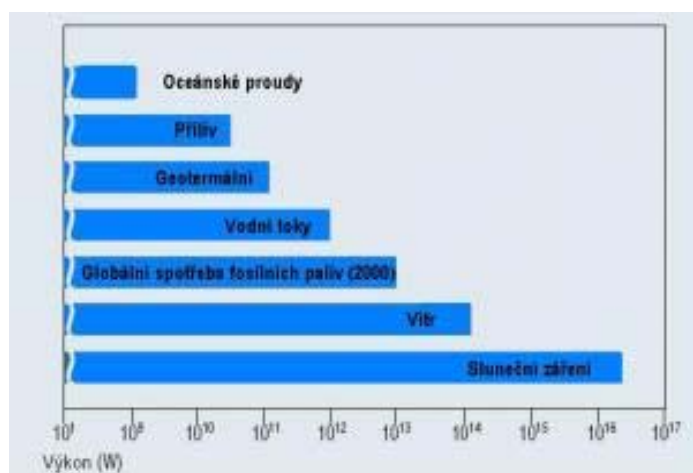
Podľa EurActiv (2010) bude v rokoch 2020 i 2030 medzi OZE dominovať veterná energia nasledovaná vodnou energiou a biomasou. Napriek predpovedi EÚ o 280 GW získavanej energie v roku 2030 odhadujú zástupcovia priemyslu veternej energie až 400 GW. Navyše, Európska asociácia pre veternú energiu (EWEA) nesúhlasí s predpokladom poklesu ročných investícií z 13,6 GW v rokoch 2010-2020 na 5,8 GW v ďalších desaťročiach.

„Je nerealistické, aby sa investície do veterných elektrární po 20 rokoch dramaticky prepadli. Obzvlášť ak vezmeme do úvahy výrazný rozvoj námorných veterných elektrární, ktorý by mal podľa nového scenára nastať do roku 2020.“

Christian Kjaer, výkonný riaditeľ EWEA (EurActiv, 2010)

Tabuľka 2: Podiel OZE v roku 2020 (Európska agentúra pre životné prostredie, EEA, 2011)

Tabuľka 3: Porovnanie výkonu jednotlivých energetických zdrojov

2. VYUŽITIE V PRAXI

Vo svete sa uplatňujú rôzne formy podpory využívania OZE buď na princípe dobrovoľnosti konzumentov elektriny, alebo na princípe centrálnych opatrení. Podstatné je dodržiavať zásady voľného trhu. Najčastejšie aplikované podporné systémy sú:

1. Systém dobrovoľnosti
2. Finančné stimulácie
3. Tendre na realizáciu OZ
4. Uhlíkové dane a zelené dane
5. Zelené certifikáty (agroporadenstvo.sk)

Podľa smernice 2009/28/ES, článku 15 Potvrdenia o pôvode elektriny a tepla a chladu z obnoviteľných zdrojov energie. „Na účely preukázania podielu alebo množstva energie z obnoviteľných zdrojov energie v energetickom mixe dodávateľa koncovému spotrebiteľovi podľa článku 3 ods. 6 smernice 2003/54/ES¹ členské štáty zabezpečia, aby pôvod elektriny vyrobenej z obnoviteľných zdrojov energie bolo možné zaručiť v zmysle tejto smernice v súlade s objektívnymi, transparentnými a nediskriminačnými kritériami.

Na tento účel členské štáty zabezpečia, aby sa potvrdenia o pôvode vydávali na žiadosť výrobcu elektriny z obnoviteľných zdrojov energie. Členské štáty môžu stanoviť, aby sa potvrdenia o pôvode vydávali na žiadosť výrobcov tepla a chladu z obnoviteľných zdrojov energie. Vydávanie týchto potvrdení môže podliehať minimálnemu kapacitnému obmedzeniu. Potvrdenie o pôvode má štandardný objem 1 MWh. Na každú jednotku vyrobenej energie sa vydáva len jedno potvrdenie o pôvode.“ Praktické uplatnenie danej smernice v praxi sa uplatňuje napríklad v severských krajinách ako sú Švédsko či Fínsko. Prostredníctvom firiem využívajúcich EECS2 (európsky energetický certifikačný systém). Cieľom národných prenosových sústav Fingrid a Svenska Kraftnät si jasne stanovili svoj hlavný predmet podnikania: udržanie a rozvoj siete (grexel.com).

ŠVÉDSKO

Vláda navrhuje zavedenie systému zelených certifikátov kombinovať s kvótami pre dodávku z OZ od roku 2003. Preferuje sa biomasa, odpady a veterné elektrárne. Sú zavedené ekologické dane pre neobnoviteľné zdroje - uhlíková daň a daň na SO₂. Štát poskytuje granty do výšky 15 % investičných nákladov pre veterné elektrárne. Najvyššia dotácia je na kogeneračné jednotky poháňané biopalivom 358 EURO/kW, čo nesmie prevýšiť 25 % celkových nákladov. Prirodzene je garantovaný výkup zelenej energie (sjforum.sk). Vo Švédsku sa národná pomoc uskutočňuje prostredníctvom certifikačného systému zavedeného 1. mája 2003. Oddeluje skutočné fyzické dodanie elektriny z certifikátu, ktorý zabezpečí, že elektrina bola vyrobená s použitím niektorých obnoviteľných zdrojov. Za každú MWh (megawatthodinu) poskytuje certifikáty. Predaj certifikátov bude zabezpečovať výrobcom príjmy okrem príjmov z predaja elektriny. Za účelom vytvorenia dopytu po elektrine osvedčenia bude robiť to povinný pre dodávateľa elektrickej energie a / alebo elektriny, kúpiť určité množstvo certifikátov v pomere k ich predaja / spotreby, tzn. takzvaný kvóta je zavedený požiadavka. Každý rok by sa malo zvyšovať množstvo certifikátov, ktoré si užívatelia elektriny musia zakúpiť. Dodávateľ elektriny bude normálne spracovávať nákupy osvedčení pre svojich zákazníkov, a tým reagovať na ich kvóty, záväzky plniť. Vo Švédsku majú obchodovanie s certifikátmi na starosti dve spoločnosti a to agentúra pre energiu a švédske National Grid . 3

Spomínaný systém vyplýva zo zákona o energetike, ktorý schválila švédska vláda a cieľom ktorého je zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energie (napr. solárnej, vetrnej, vodnej či biomasy) vo Švédsku s 10 TWh v roku 2010. Certifikačný predovšetkým umožňuje voľný trhový mechanizmus pre obnoviteľné zdroje energie vo Švédsku.

Certifikát systém je založený na nasledovných princípoch:

- * Výroba 1 MWh sa rovná jednému certifikátu
- * Povinné kvóty boli prvý krát schválené na roky 2003-2010, neskôr bolo obdobie predĺžené až do roku 2030. Kvóta sa vyjadri ako podiel na celkovom množstvo elektriny.
- * Aktér spĺňajúci kvóty každoročne vyhlási jeho vlastníctvo osvedčenia a základ pre kvóty dopytu - celková spotreba (spotrebiteľ) alebo celkových tržbách (dodávateľ). (grexel.com/cesar-sweden)

¹ Členské štáty zabezpečia, aby dodávateľ elektriny uvádzali na účtoch alebo súčasne zasielaných materiáloch a na propagačných materiáloch poskytovaných koncovým odberateľom:

- a) podiel každého energetického zdroja na celkovej skladbe paliva dodávateľa za predchádzajúcich podmienok
- b) minimálne odkaz na existujúce referenčné zdroje ako sú webové stránky, na ktorých sú verejne dostupné informácie o dopadoch na životné prostredie, minimálne o emisiách CO₂ a rádioaktívnom odpade pochádzajúcom z vyrobenej elektriny vzťahujúcej k celkovej skladbe paliva dodávateľa za predchádzajúci rok.

² EECS- certifikáty, ktoré sa spoliehajú na záruku pôvodu normy stanovené smernicou EÚ, poskytujú jednoduchý a nákladovo efektívny spôsob na implementáciu vysoko kvalitných zelených osvedčení systému obchodovania, ktorý je k dispozícii aj pre menšie výrobcov zelenej energie.

³ http://elcertifikat.svk.se/cmcall.asp?service=CMRequest_dummy&styleFN=public/xsl/top_omelcertsystemet.xsl&generalpageid=1

REFERENCIE

- [1] IEA (2002) Renewable energy... into the mainstream [online], dostupné na: <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2000/Renew_main2003.pdf>
- [2] ČTK (2011) EU splní své závazky, do 2020 obnovitelné zdroje přesáhnou 20 pct [online] dostupné na: <http://www.ctk.cz/sluzby/slovni_zpravodajstvi/ekonomicke/index_view.php?id=577328>
- [3] EEA (2011) Produkcia obnoviteľných zdrojov energie musí rýchlo narastať na dodržanie cieľa pre rok 2020 (z ang. originálu 'Renewable energy production must grow fast to reach the 2020 target') [online] dostupné na: <<http://www.eea.europa.eu/highlights/renewable-energy-production-must-grow>>
- [4] EurActiv (2010) Podľa EÚ má 64% elektriny z nových elektrární pochádzať z OZE, [online] dostupné na: <<http://www.euractiv.sk/verzia-pre-tlac/clanok/podla-eu-ma-64--elektriny-z-novych-elektrarni-pochadzat-z-oze-015887>>
- [5] EurActiv (2011) Obnoviteľná energia si vyžiada 70 miliárd eur ročne [online] dostupné na: <<http://www.euractiv.sk/verzia-pre-tlac/clanok/obnovitelna-energia-si-vyziada-70-miliard-eur-rocne-016587>>
- [6] Zbořil, J. (2010) OZE v EU do budoucna – motivační stimuly, nebo striktní závazky? [online] dostupné na: <<http://biom.cz/cz/odborne-clanky/oze-v-eu-do-budoucnosti-motivacni-stimuly-nebo-striktni-zavazky>>
- [7] FAE: „Obnovitelné zdroje energie – energia bez konca: výskum a vývoj“ [online] dostupné na: <<http://www.seps.sk/zp/fond/obnov/11.htm>>

AUTOR

Kamila Mrázová
Ekonomická univerzita
Obchodná fakulta
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
tel: 02/6729 1130, 02/6729 1136
fax: 02/6729 1149

PROBLÉMY ROZVOJOVÉHO SVETA

Viliam Pajtinka

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá rozvojovým svetom z hľadiska jeho definície, klasifikácie a predovšetkým problémov, ktoré podrobnejšie analyzuje. Popri teoretickom vymedzení a zdôraznení heterogénnosti skupiny rozvojových štátov poskytuje stručný prehľad vybraných základných sociálno – ekonomických a bezpečnostných problémov a zároveň i poukazuje na príčiny vedúce k súčasnému postaveniu rozvojového sveta v globálnej ekonomike. Stručne sú pritom načrtnuté aj prístupy troch hlavných súčasných teoretických paradigiem medzinárodnej politickej ekonómie k danej problematike.

Kľúčové slová: rozvojové štáty, klasifikácia, problémy, kolonializmus, zlyhanie štátu, paradigmy

ÚVOD

Najvýznamnejším paradoxom súčasného svetového hospodárstva je nerovnomerné rozdelenie bohatstva vo svete. Daný stav potvrdzuje známa skutočnosť, že až 80 % svetovej populácie žije v rozvojových krajinách, ale vytvára len takmer 20 % HDP sveta, zatiaľ čo zvyšných 20 % populácie vytvára viac než 80 % svetového HDP. Rozvojové štáty tak predstavujú z pohľadu medzinárodnej delby práce vo väčšine prípadov svetovú perifériu, ktorá je protipólom svetového centra. Práve globalizácia zvyrazňuje ich zaostávajúcu úroveň rozvoja, pričom štáty svetového centra vyvíjajú na zlepšenie postavenia svetovej periférie pomerne malé úsilie. Mnohé rozvojové štáty sú navyše vyčlenené z pozitívnych ekonomických prejavov globalizačných procesov, v dôsledku čoho sa zväčšujú disparity medzi rozvojovým svetom a rozvinutými štátmi. Globalizácia je teda pre rozvojové štáty v porovnaní so zvyškom sveta väčším rizikom a výzvou zároveň. Navyše, v súčasných podmienkach vzrastajúcej interdependencie štátov vo svetovej ekonomike dochádza tiež k intenzifikácii „prelievania“ problémov cez hranice dotknutého štátu, čo môže mať vážne následky pre susediace štáty, daný región alebo obchodných partnerov. Problematika Tretieho sveta je okrem toho umocnená i častokrát akcentovanou protirečivosťou rozvojovej pomoci zo strany vyspelých štátov, na ktorej efektívnosť a potrebu existujú rozdielne názory rovnako ako aj na samotné príčiny a riešenie problémov tretieho sveta.

VYMEDZENIE ROZVOJOVÉHO SVETA A JEHO KLASIFIKÁCIA

Samotná definícia pojmu „rozvojový štát“ v niektorých prípadoch nebýva vzhľadom na rôznorodosť kritérií (prípadne ich rozdielnú váhu), determinujúcich príslušnosť štátu k rozvojovému svetu, absolútne jednoznačná. Na pomenovanie chudobných krajín sa navyše často používajú aj iné pojmy ako napr. tretí svet, priemyselne menej rozvinuté štáty, krajiny Juhu či najmenej rozvinuté štáty a pod. V minulosti sa vyskytoval tiež termín „zaostalé štáty“, ktorý bol ale rozvojovým svetom kritizovaný a odmietnutý. Vychádzajúc však z najčastejších definícií a praxe medzinárodných organizácií¹, ktoré sa zaoberajú problematikou rozvojových štátov, možno danú skupinu vymedziť implicitne, a to vo vzťahu k rozvinutým, t. j. priemyselne vyspelým štátom a tranzitívnym ekonomikám, niekedy nazývaným aj ako Prvý svet². Do skupiny rozvojových štátov sa teda zaraďujú všetky štáty, ktoré nepatria do oboch predchádzajúcich skupín.³ Z uvedeného vyplýva, že rozvojové štáty predstavujú najväčšiu skupinu tak z hľadiska počtu ako i celkovej rozlohy a podielu na svetovej populácii. Delia sa na tri základné geografické regióny, a to na Afriku, Latinskú Ameriku a Áziu s Tichomorím.

Podstatným znakom skupiny rozvojových štátov je jej vysoký stupeň heterogenity, nakoľko jednotlivé štáty sa vyznačujú odlišnými geografickými, sociálno – ekonomickými, politickými a kultúrnymi charakteristikami. Z toho dôvodu možno v rámci rozvojového sveta vyčleniť viacero homogénnejších skupín štátov, pričom teória i prax potvrdzuje pluralizmus prístupov k danému členeniu.

V tomto kontexte OSN rozlišuje i skupinu tzv. najmenej rozvinutých štátov (LDC), ktoré predstavujú najchudobnejší, najslabší a preto najzraniteľnejší segment medzinárodného spoločenstva. Najmenej rozvinuté štáty v súčasnosti zahŕňujú 48 najchudobnejších rozvojových krajín, ktoré vykazujú najnižší stupeň sociálno – ekonomického

¹ Napr. Svetová banka, MMF, UNCTAD, UNDP a i.

² GRIFFITHS, M. (ed.). 2005. *Encyclopedia of international relations and global politics*. New York: Routledge, 2005, s. 817.

³ Za rozvinuté krajiny sa pritom považujú členské štáty OECD, ktorých je v súčasnosti 34, avšak s výnimkou Českej republiky, Maďarska, Poľska, Slovenska, Mexika, Turecka, Južnej Kórei, Čile, Izraela, Estónska a Slovinska, čiže celkom sa jedná približne o 23 štátov, ktoré možno označiť za najvyspelejšie. Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko, Estónsko a Slovinsko patria skôr do skupiny tranzitívnych ekonomik, zatiaľ čo Mexiko, Turecko, Južná Kórea, Čile a Izrael možno skôr zaradiť do rozvojového sveta. Skupinu tranzitívnych ekonomik ako pomerne súvislý geografický celok tvoria štáty bývalého socialistického bloku, a sice štáty strednej a východnej Európy, Balkánu a členské štáty Spoločenstva nezávislých štátov.

vývoja.⁴ Podľa metodiky OSN, revidovanej v roku 2009, sa do danej skupiny radia štáty, ktoré súčasne spĺňajú nasledovné podmienky, a síce⁵:

- nízky hrubý národný príjem na jedného obyvateľa (GNI p. c.), t.j. musí byť nižší než 905 USD;
- zlý stav ľudských zdrojov meraný indexom ľudských zdrojov (HAI), ktorý zohľadňuje indikátory výživy, zdravotného stavu, vzdelanosti a gramotnosti;
- zraniteľnosť ekonomiky vyjadrenú indexom ekonomickej zraniteľnosti (EVI), zohľadňujúcim faktory ako veľkosť ekonomiky, nestabilita exportu a jeho koncentrácia, nestabilita poľnohospodárskej produkcie, podiel sektoru poľnohospodárstva na tvorbe HDP.

K uvedeným základným podmienkam patrí tiež kritérium, ktoré limituje počet obyvateľstva štátu na 75 mil. Krajiny s týmto štatútom sa následne stávajú recipientmi medzinárodnej podpory zo strany medzinárodných organizácií a agentúr OSN. Graduácia zo skupiny najmenej rozvinutých štátov je pritom možná v prípade, že daný štát dosiahne hraničné hodnoty aspoň v dvoch zo spomínaných kritérií alebo dvojnásobne prekročí hraničnú hodnotu GNI p. c., pričom pravdepodobnosť udržania uvedenej úrovne ukazovateľa bude hodnotená ako vysoká.⁶ Popri danej skupine sa z hľadiska geografického znevýhodnenia rozlišujú i tzv. odľahlé rozvojové štáty (z angl. *landlocked developing countries*) a malé ostrovné rozvojové štáty (z angl. *small island developing states*).

Čo sa týka klasifikácie rozvojových štátov zo strany Svetovej banky, základným kritériom je úroveň hrubého národného príjmu na jedného obyvateľa, v zmysle ktorého sa krajiny zaraďujú do štyroch skupín, a to⁷:

1. Krajiny s nízkym príjmom – GNI p. c. nepresahuje 995 USD ročne. Zásadné rozdiely možno pritom pozorovať najmä medzi chudobnými ázijskými krajinami s veľkým počtom obyvateľov a vysokou hustotou zaľudnenia a africkými štátmi s malou populáciou a nízkou hustotou zaľudnenia.
2. Krajiny so stredne nízkym príjmom – GNI p. c. sa nachádza v rozmedzí od 996 USD do 3 945 USD ročne. Patria sem krajiny centrálnej a južnej Ameriky, severnej Afriky, Blízkeho východu a štáty bývalého ZSSR.
3. Krajiny so stredne vysokým príjmom – GNI p. c. je v rozmedzí od 3 946 USD do 12 195 USD za rok. Do tejto skupiny sa zaraďujú hlavne štáty exportujúce ropu, bývalé socialistické štáty a niektoré štáty južnej Ameriky.
4. Krajiny s vysokým príjmom – GNI p. c. presahuje úroveň 12 196 USD ročne. Skupine dominujú predovšetkým štáty vyvážajúce ropu a daňové raje.

V súvislosti s metodikou Svetovej banky možno teda rozhodujúcu časť rozvojového sveta identifikovať v skupinách s nízkym a stredným príjmom.

Ďalšie z možných členení rozvojových štátov vychádza zo štruktúry tvorby HDP, pričom sa rozoznáva šesť kategórií:

- novoundustrializované štáty ako špecifická skupina rozvojových krajín, ktorá sa štruktúrou HDP a tiež niektorými makroekonomickými ukazovateľmi vyrovnáva priemyselne vyspelým ekonomikám;
- štáty s významným nerastným bohatstvom, ktoré vďaka exportným príjmom dosahujú relatívne vysoké hodnoty HDP p. c.;
- relatívne rozvinuté ekonomiky, pre ktoré je charakteristická diverzifikovaná štruktúra tvorby HDP;
- štáty s významným podielom cestovného ruchu na tvorbe HDP;
- monokultúrne ekonomiky závislé od pestovania a exportu niektorej poľnohospodárskej plodiny;
- najchudobnejšie krajiny s nízkymi až nulovými tempami hospodárskeho rastu.⁸

PROBLÉMY ROZVOJOVÝCH ŠTÁTOV

Napriek skutočnosti, že rozvojové štáty vytvárajú heterogénny celok, čo explicitne vyplýva i z ich načrtnutých potenciálnych delení, zachovávajú si zároveň aj podstatné kvalitatívne znaky, ktoré poukazujú na ich príslušnosť k rozvojovému svetu. Najdôležitejšie spoločné črty charakteristické pre prevažnú väčšinu rozvojových krajín pritom súčasne priamo pomenovávajú alebo implikujú mnohé sociálne – ekonomické a bezpečnostné problémy, ktorým musí rozvojový svet čeliť. Dané problémy, resp. znaky teda možno zhrnúť nasledovne:

1. Fenomén zlyhania štátu

Za osobitný a obzvlášť závažný problém rozvojového sveta možno považovať fenomén zlyhania štátu, a to v oboch jeho rovinách, ktoré napríklad P. D. Williams ako aj iní autori identifikujú často ako zlyhanie vzhľadom k strate efektívnej kontroly štátu nad štátnym územím a zlyhanie v súvislosti s neschopnosťou štátu zabezpečiť podmienky

⁴ Pokiaľ sa jedná o ich geografické rozmiestnenie, do skupiny je zaradených 33 krajín z Afriky, 14 z Ázie a Pacifiku a 1 krajina z Latinskej Ameriky.

⁵ <http://www.unohrrls.org/en/ldc/related/59/>

⁶ V r. 2009 OSN odporučilo graduáciu Rovníkovej Guiney a graduáciu Samoe predpokladanú v r. 2010 a 2011 sa očakáva až v r. 2014. Štátom, ktorý naposledy zo skupiny graduoval, boli Maldivy.

⁷ <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>

⁸ LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2011, s. 79-81.

nevyhnutné pre ľudský rozvoj.⁹ Z tohto pohľadu možno konštatovať, že zlyhanie je vo väčšine rozvojových štátov determinované skutočnosťou, že štát nedokáže plniť svoje základné funkcie v oblasti zabezpečovania verejných, resp. politických statkov a služieb¹⁰ ako aj základných práv a slobôd pre všetkých obyvateľov štátu, čo v konečnom dôsledku bráni ľudskému rozvoju. Príčinou daného stavu je objektívny nedostatok relevantných kapacít alebo nedostatok politickej vôle. Destabilizačné a dezintegračné tendencie, ktoré vyjadruje pojem zlyhanie štátu, disponujú v podmienkach globalizácie a interdependencie intenzifikovaným potenciálom negatívne ovplyvniť nielen vývoj v zlyhávajúcom štáte, ale na základe efektu prelievania (z angl. *spill over effect*) súvisiacich sociálno – ekonomických a bezpečnostných problémov i vývoj v susedných štátoch, príslušnom regióne či vo svetovej ekonomike a politike (napr. aktuálne pôsobenie a operácie somálskych pirátov v oblasti Adenského zálivu a ich vplyv na bezpečnosť a plynulosť medzinárodnej námornej dopravy s dopadom na medzinárodný obchod). Zároveň je potrebné zdôrazniť, že ak pripustíme aspoň relatívnu platnosť indexov kvantifikujúcich zlyhanie štátu, môžeme dospieť k záveru, že nie každý rozvojový štát je súčasne zlyhávajúcim a rovnako nezlyháva ani každý najmenej rozvinutý štát ako najchudobnejšia podskupina rozvojového sveta (napr. Lesotho, Madagaskar či Džibutsko). Preto aj problémy uvádzané v ďalšom texte nemusia súvisieť s fenoménom zlyhania, hoci v niektorých prípadoch zlyhávajúcich rozvojových štátov ich možno chápať a identifikovať ako explicitnú alebo implicitnú príčinu, sprievodný jav alebo následok samotného zlyhania štátu. Inými slovami, existencia daných problémov v rozvojových štátoch automaticky nedokazuje ich zlyhanie.

2. Problém politickej a bezpečnostnej nestability

K nastoleniu diktátorských režimov v rozvojových štátoch prispela koloniálna minulosť a späť nedostatočné skúsenosti s demokraciou zapríčinené nerovným vzťahom medzi kolonizovanou krajinou a kolonizačnou veľmocou, ktoré predznamenal jej do súčasnosti pretrvávajúci deficit. Častým problémom hlavne v afrických štátoch je situácia, keď demokraticky zvolený vodca zbaví občanov základných ľudských práv, prenasleduje opozíciu či presadzuje politiku patrimonializmu. Nezriedka sú preto príčinou nepokojov a ozbrojených konfliktov snahy opozície a utláčaného obyvateľstva o zvrhnutie vlády, čo má za následok značnú politickú nestabilitu. Typickým problémom je v tomto kontexte aj koncentrácia politickej moci v rukách malej skupiny ľudí, napr. vládnucej elity, veľkostatkárov či silných finančných kruhov a transnacionálnych korporácií. Frekvencovanosť ozbrojených konfliktov podmieňujúcu bezpečnostnú nestabilitu v rozvojových štátoch možno pokladať za jednoznačne konfliktogénne dedičstvo kolonializmu. V Afrike napríklad až do súčasnosti predstavuje zdroj mnohých kmeňových a etnických konfliktov sporné vytýčenie hraníc medzi jednotlivými kolóniami, ktoré ignoruje kmeňové hranice a tiež etnické a jazykové rozdiely. Významným katalyzátorom a podhubím politických, etnických i náboženských konfliktov sú však aj chudoba, hlad, choroby, negramotnosť, organizovaná zločinnosť, korupcia, politická nestabilita či frustrácia z prehlbujúcich sa regionálnych rozdielov alebo disproporcií medzi vyspelým Severom a chudobným Juhom, ktoré sa prejavujú nízkeho HDP na obyvateľa. Aj v prípade, že dané faktory nepererastú do ozbrojených konfliktov, ich kombinácia má potenciál viesť k rozmachu násilia. V tejto súvislosti možno tiež pozorovať zmenu charakteru konfliktov v rozvojovom svete, a to z vojen za nezávislosť od koloniálnej nadvlády k dominancii vnútroštátnych ozbrojených konfliktov, ktoré sa postupne zmedzinárodňujú a znamenajú tak vážnu hrozbu nielen pre daný štát a susediace štáty, ale aj pre celý región. Zároveň sa zvyšuje počet konfliktov etnicko – národno – náboženského charakteru, pričom výnimkou nie sú ani ozbrojené konflikty o prístup k prírodným zdrojom.

3. Makroekonomické problémy

Rozvojový svet je konfrontovaný s problémom nevyhovujúceho stavu viacerých makroekonomických ukazovateľov, ktorý je vo väčšine prípadov priamym alebo nepriamym následkom kolonializmu. Dlhodobá koloniálna nadvláda totiž negatívne ovplyvnila ekonomický vývoj štátov Latinskej Ameriky, Afriky, Ázie a Oceánie, pretože koloniálne mocnosti v nich sledovali len vlastné záujmy, a to z makroekonomického pohľadu predovšetkým v podobe presadzovania špecifickej funkcie daných trhov ako odbytišťa hotových výrobkov a „surovinových prívěskov“. Výsledkom procesu adaptácie hospodárstva potrebám koloniálnych mocností bola jeho deformácia a znefunkčnenie v podobe jednosmerného zamerania ekonomík a jednostranných obchodných väzieb. Po získaní nezávislosti sa preto v mnohých prípadoch stala prekážkou hospodárskeho rastu a rozvoja novovzniknutých štátov najmä zaostalosť sekundárneho a terciárneho sektora ako aj celkovo nefungujúce hospodárstvo. Navyše sa zachovali i „osobitné vzťahy“ medzi bývalými kolóniami a ich materskými krajinami, ktoré v chudobných a slabých rozvojových štátoch vyústili do neokolonializmu. Ide o proces, ktorým bohaté a silné rozvinuté štáty, prípadne nadnárodné korporácie, vytvárajú na tieto krajiny tlak ekonomickými, politickými a inými neformálnymi prostriedkami za účelom dosiahnutie vlastných cieľov. Hoci na rozdiel od kolonializmu sú podriadené štáty formálne nezávislé, ich hospodárske a politické aktivity sú v skutočnosti pod vplyvom investičných a obchodných väzieb či zahraničnej pomoci. Za základné makroekonomické problémy Tretieho sveta možno teda pokladať najmä nízku úroveň tvorby HDP a jeho nevhodnú štruktúru, vysokú exportnú závislosť a zahraničnú zadlženosť, paradoxy surovinového bohatstva ako aj problém nedostatočne rozvinutej

⁹ WILLIAMS, P. D. 2009. *State Failure in Africa: Causes, Consequences and Responses* [online]. Dostupné na internete: http://www.pdfhost.com/view/aHR0cDovL2VsbGlvdHQZ3d1LmVkdS9hc3NidHMvZG9jcy9yZX_NlYXJjaC93aWxsaWFic3A3LnBkZg==>... [cit. 2010-03-30]

¹⁰ Príkladom je zaistenie bezpečnosti, najmä ľudskej, zabezpečenie ochrany majetku, vzdelania, zdravotnej starostlivosti, finančno – obchodnej a dopravnej infraštruktúry.

infraštruktúry. Jedným zo základných ekonomických problémov rozvojových krajín je práve nízka tvorba HDP, spravidla meraná prostredníctvom ukazovateľa HDP p. c. vypočítaného podľa parity kúpnej sily, ktorý je zároveň dôležitým indikátorom kvality života. Z daného hľadiska jestvujú medzi rozvojovými a vyspelými štátmi priepastné rozdiely. Výnimkou sú iba štáty disponujúce rozsiahlymi zásobami ropy a novoindustrializované štáty. Klasickým problémom rozvojových štátov je v tejto súvislosti aj samotná štruktúra HDP, v ktorej výrazne dominuje poľnohospodárstvo a priemysel, prípadne hlavne primárny sektor v najchudobnejších krajinách. Typickou črtou je zároveň prítomnosť duálnej ekonomiky, kedy vedľa seba v danom štáte existujú pomerne rozvinuté sektory a tradičné zaostalé, neefektívne hospodárstvo. Vysokú exportnú závislosť možno tiež označiť za závažný problém rozvojového sveta ktorý následne spôsobuje jeho mimoriadnu citlivosť voči externým ekonomickým výkyvom na svetových trhoch. Podstata problému spočíva v skutočnosti, že mnoho rozvojových krajín je závislých na vývoze jedného alebo len niekoľkých produktov alebo nerastných surovín a prípadný pokles cien týchto komodít na svetových trhoch zapríčiňuje vážne ekonomické ťažkosti. Vhodným príkladom sú štáty OPEC a tzv. banánové republiky. Pokiaľ ide o vysoký zahraničný dlh, počiatky problému siahajú do obdobia osamostatňovania rozvojových štátov, ktoré podporené rastom cien na svetových trhoch začali čerpať úvery od Svetovej banky, MMF a vyspelých krajín s cieľom napomôcť industrializácii. Pokles svetových cien v dôsledku ropných šokov však znamenal zníženie ich exportných príjmov a nárast neschopnosti splácať dlhy. V tomto kontexte možno za najohrozenejšie považovať štáty subsaharskej Afriky. Výsledky iniciatív medzinárodných inštitúcií a vyspelých štátov spočívajúce v odpustení dlhov však z dôvodu ich vágnosti podliehajú častokrát kritike. V spojitosti s problematikou surovinového bohatstva rozvojových štátov je možné uviesť dva paradoxes, a to kľatbu nerastného bohatstva a tzv. holandskú chorobu. Základom „kľatby“ je skutočnosť, že obrovské nerastné bohatstvo zvyšuje riziko korupcie, ozbrojených konfliktov a negatívneho vplyvu transnacionálnych korporácií. Podstata „choroby“ tkvie v tom, že objav nerastného bohatstva spôsobí zhoršenie ekonomickej situácie krajiny, pretože zvýšený export suroviny povedie k zhodnoteniu meny, ktorá zlacnením importu zníži exportnú výkonnosť ostatných sektorov, čo v konečnom dôsledku vedie k nárastu závislosti na nerastných surovinách. Prekážkou vzniku pozitívnych predpokladov pre budúci rozvoj je rovnako nedostatočne rozvinutá infraštruktúra. V jej dôsledku dochádza totiž len k nízkemu prílevu priamych zahraničných investícií a zahraničnej rozvojovej pomoci alebo vedie k neúspešným pokusom o makroekonomickú stabilizáciu.

4. Zlý stav ľudských zdrojov, potravinový problém a začarovaný kruh chudoby

V prípade zlého stavu ľudských zdrojov sa jedná o jeden z najzávažnejších problémov rozvojového sveta, ktorý zahŕňa neuspokojivý stav ukazovateľov ako sú predovšetkým očakávaná dĺžka života, kvalita života, zdravotná úroveň, gramotnosť, vzdelanosť, rodová nerovnosť a stav životného prostredia. Práve v daných ukazovateľoch je zaostávanie väčšiny rozvojového sveta za rozvinutými štátmi veľmi výrazné. Vplyv kolonializmu je pritom zreteľný i v tejto skupine problémov, a síce napríklad v nízkej úrovni vzdelanosti so späťými sociálno-ekonomickými problémami. Koloniálne mocnosti totiž nemali záujem na radikálnom zvyšovaní vzdelanosti v kolóniách, keďže existovala vysoká korelácia medzi vyšším vzdelaním a vyšším sklonom k povstaniam. Rovnako problematickými sú trendy demografického vývoja vzhľadom na vysoké tempá populačného rastu ako výsledku nezmenenej vysokej natality a zníženej mortality, čo má za následok nárast populácie v predproduktívnom a produktívnom veku, za ktorým však zaostáva tvorba pracovných miest. Migrácia vidieckeho obyvateľstva za prácou do miest vyvoláva ďalšie sociálno – ekonomické ako aj bezpečnostné problémy, ako napr. preľudnenie miest a prímestských oblastí, nezamestnanosť, chudobu, zvýšenie kriminality, nárast organizovanej zločinnosti a pod. Čo sa týka problému potravín, stáva sa čoraz naliehavejším najmä v spojitosti so spomínanou populačnou explóziou, ktorá kladie na potravinové zdroje kvantitatívne vyššie nároky. Hlavným problémom však napriek tomu nie je svetový nedostatok potravín, ale ich distribúcia a to najmä v spojení s chudobou obyvateľstva. Hlad a podvýživa sú v prípade niektorých rozvojových krajín spôsobené ich priemyselným rastom na úkor rozvoja poľnohospodárstva, vojnovými konfliktami či nevhodnými klimatickými podmienkami. Rozporuplné ohlasy vyvoláva v kontexte potravinovej bezpečnosti i pôsobenie potravinovej pomoci. Začarovaný kruh chudoby je takisto stále charakteristickým fenoménom pre mnohé rozvojové štáty. Jeho podstata spočíva v tom, že nízka úroveň objemu produktu na obyvateľa zapríčiňuje nízku životnú úroveň, ktorá spôsobuje nízku akumuláciu úspor, čo vedie k nízkym investíciám. Z toho následne vyplýva nemožnosť zavádzania nových technológií a know - how, čo bráni rýchlemu rastu produktivity a napokon rezultuje v nízkej úrovni dôchodkov.

TEORETICKÉ PRÍSTUPY K PROBLEMATIKE ROZVOJOVÉHO SVETA

V súvislosti s problémami rozvojového sveta a ich riešením možno vychádzať z troch základných súčasných teoretických paradigiem medzinárodnej politickej ekonómie, a to z neoliberalizmu, neorealizmu a kritických teórií. Neoliberalný prístup zdôrazňuje princíp voľného obchodu a trhu, pričom vychádza z rovnakého výsledku pôsobenia trhových síl v rozvojových i rozvinutých štátoch. Voľný trh preto povedie k vyrovnávaniu rozdielov medzi oboma skupinami, hoci sa zároveň uznávajú niektoré špecifiká rozvojových trhov ako napr. politická nestabilita či vyššia miera neistoty. Príčiny problémov rozvojových krajín z neoliberalného pohľadu spočívajú v nevhodných hospodárskych a politických opatreniach samotných vlád. Nakoľko však tieto problémy rozvojový svet nie je schopný vyriešiť sám, angažovanie sa a pomoc rozvinutých štátov a z dlhodobého hľadiska najmä medzinárodných organizácií je nevyhnutná.

Neorealizmus v danom kontexte obhajuje tradičný princíp nevmiešavania sa do vnútorných záležitostí štátu, jeho nezávislosť a právo slobodne sa rozvíjať, vrátane rozpadu štátu. Vyhyba sa intervenciám z humanitárnych dôvodov ako aj presadzovaniu určitých foriem vlády (napr. demokracie), ktoré pripúšťa len v prípade ohrozenia vlastnej bezpečnosti štátu. Rozvinuté štáty majú teda pri riešení problémov rozvojového sveta obmedzovať svoje záväzky a skôr ho ponechať na samotné rozvojové štáty. Čo sa týka kritických teórií, súčasnú štruktúru svetového hospodárstva vnímajú ako následok kolonializmu a neokolonializmu. Zaostalosť rozvojového sveta teda vysvetľujú obohacovaním sa rozvinutých štátov na úkor rozvojových krajín prostredníctvom v podstate vnútenej medzinárodnej ekonomickej špecializácie a nerovnomernej výmeny, ktorá determinuje systém pozostávajúci z jadra, periférie a semiperiférie. V kontexte teórie závislosti je tak podľa kritických teórií napredovanie vyspelých krajín možné odvodiť práve z nerozvinutosti rozvojových štátov. Kritici tiež upozorňujú, že myšlienky voľného trhu, rozvojová a vojenská pomoc ako aj politika otvorenosti rozvojových ekonomík presadzovaná Svetovou bankou a MMF významne prispievajú k rastu závislosti rozvojového sveta a prehĺbovaniu rozdielov, nakoľko zneužívajú neschopnosť niektorých rozvojových štátov obstať vo svetovej konkurencii.

ZÁVER

Na základe uvedeného možno konštatovať, že napriek heterogénnosti rozvojového sveta, potvrdenej rozličnými prístupmi k jeho klasifikácii, existujú určité spoločné znaky v podobe sociálno-ekonomických a bezpečnostných problémov charakteristické pre mnohé z danej skupiny štátov. Jedná sa pritom najmä o problémy, ktoré môžeme identifikovať nasledovne, a síce fenomén zlyhania štátu, problém politickej a bezpečnostnej nestability, súbor makroekonomických problémov (vrátane nízkej úrovne tvorby HDP a jeho nevhodnej štruktúry, vysokej exportnej závislosti a zahraničnej zadlženosti, surovinovej pasce a holandskej choroby i problému nedostatočne rozvinutej infraštruktúry), zlý stav ľudských zdrojov, potravinová bezpečnosť a začarovaný kruh chudoby. Za príčiny spomínaných problémov, ktoré determinujú postavenie rozvojových štátov vo svetovom hospodárstve je pritom možné považovať predovšetkým kolonializmus a neokolonializmus, faktor zlého vládnutia a nevhodné prírodno-geografické podmienky, resp. kombináciu daných faktorov. Z tohto pohľadu sa odlišuje prístup neoliberalizmu, neorealizmu a kritických teórií.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] FRIEDEN, J. A. – LAKE, D. H. 2003. *International Political Economy – Perspectives on Global Power and Wealth*. London: Routledge, 2003. ISBN 0415222796.
- [2] GRIFFITHS, M. (ed.). 2005. *Encyclopedia of international relations and global politics*. New York: Routledge, 2005. ISBN 0415311608
- [3] KUCHYŇKOVÁ, P. 2006. *Paradigmata mezinárodní politické ekonomie*. In: KOL. AUTOROV: *Mezinárodní politická ekonomie*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 808884802.
- [4] LABANCA, N. 2009. *Válečné konflikty dneška – od roku 1945 do současnosti*. Praha: Fortuna Libri, 2009. ISBN 9788073214654.
- [5] LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2005. *Ekonomika rozvojových štátov*. Bratislava: Ekonóm, 2005. ISBN 8022521000.
- [6] LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2011. ISBN 9788089393374.
- [7] NAFZIGER, E. W. 2006. *Economic Development*. New York: Cambridge University Press, 2006. ISBN 9780521829663.
- [8] WEATHERBY, J. N. et al. 2009 *The Other World: Issues and Politics of the Developing World, 8th Edition*. New York: Longman, 2009. ISBN 0205642497.
- [9] WILLIAMS, P. D. 2009. *State Failure in Africa: Causes, Consequences and Responses* [online]. Dostupné na internete: <<http://www.pdfhost.com/view/aHR0cDovL2VsbGlvdHQuZ3d1LmVkdS9hc3NldHMvZG9jcy9yZXNIYXJjaC93aWxsaWFtczA3LnBkZg==>>.
- [10] <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>
- [11] <http://www.unohrrls.org/en/ldc/related/59/>

AUTOR

Ing. Viliam Pajtinka
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
tel: 02/6729 1130, 02/6729 1136
fax: 02/6729 1149
viliam.pajtinka@euba.sk

КОРРУПЦИЯ - КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

Пардаева Нилуфар Санжаровна

Аннотация. Органы власти различных стран периодически высказываются о наиболее важных социальных проблемах, устанавливая приоритеты их решения, что, в частности, находит отражение в регулярных посланиях. Свою позицию по данному вопросу озвучивают не только руководители государства, но и лидеры политических партий. В результате можно составить представление о некоем официальном “рейтинге важности социальных проблем”, т.е. социальные задачи как бы ранжируются по степени срочности их решения, где под “важностью” понимается та срочность, с которой они должны быть решены. Одной из этих проблем является – коррупция. Коррупция – сложный социальный феномен, порождение общества и общественных отношений, одно из проявлений продажности. В данной статье рассмотрено понятие коррупции, исторические корни коррупции, проанализированы Индекс вероятности Коррупции (ИВК) в мире за 2010 год и выявлены основные причины данной проблемы.

Ключевые слова: коррупция, социальная проблема, ИВК, взяточничество, чиновники.

Коррупция, собственно, не является отдельной социальной проблемой. Это системная болезнь общества, врожденный порок новой политэкономической системы, основа взаимоотношений власти и бизнеса и внутри самой власти. Несмотря на множество современных толкований, понятие коррупции остается неизменным: это использование должностным лицом своего служебного положения в целях личного обогащения. При таком определении коррупции следует признать, что она существовала во все времена и была присуща всем народам без исключения. Принятие взятки судьями было предусмотрено еще в древние времена в Моисеевском законодательстве. Пророк Исайя, который призывал людей к покаянию за 759 лет до рождения Христа, предупреждал еврейский народ: «Князья твои – законопреступники и сообщники воров; все они любят подарки и гонятся за мздой». Но и в ветхозаветные времена участь пророков в своем отечестве была печальна: «за обличие царя и его вельмож» Исайя был перепилен деревянной пилой между кедровыми досками.

Древние законодатели пытались бороться с коррупцией при помощи жесточайших мер вплоть до смертной казни, но это не искоренило взятку. В кресло, которое по приказу персидского царя Камбиза было обито кожей, снятой с уличного в подкупе судьи, сажали новый судья, который снова брал взятки. Чрезвычайное распространение приобретает коррупция в Древнем Риме. Не помогали ни пламенные речи обличавшего её Цицерона, ни смертная казнь, которая была установлена за это преступление. Коррупция не является изобретением какой-либо конкретной страны, это болезнь, присущая в той или иной мере любому государству. Коррупция — интернациональная проблема. Она свойственна всем странам, независимо от политического устройства и уровня экономического развития. Дело лишь в масштабах.

Ни одна страна не может считать себя застрахованной от коррупции. Большинство населения Земли, каждый шестой из десяти, считает, что в последние три года проблема коррупции в мире усилилась. Об этом говорится в годовом социальном исследовании "Глобальный барометр коррупции 2010" организации «Transparency International». (ТИ) - международная некоммерческая и независимая организация, созданная в 1993 г. для борьбы с коррупцией, как в международном масштабе, так и в масштабе отдельных стран, а также добивающаяся большей прозрачности и подотчетности власти.

Доклад о ситуации с коррупцией в мире публикуется ежегодно с 1995 года. Индекс измеряет уровень восприятия коррупции в государственном секторе страны и основывается на данных опросов, проведенных среди экспертов и в деловых кругах той или иной страны, отражая их мнение об уровне коррупции в государственных структурах. Данный индекс является самым распространенным международным критерием оценки коррупции. ИВК за 2010 год ранжирует 178 стран мира (в 2009 году ИВК рассчитывался для 180 стран) по шкале от 0 до 10 баллов. Ноль обозначает самый высокий уровень.

В докладе отмечается: "Регионами, где отмечается наиболее высокий рост чувств беспокойства по поводу усиления коррупции, является Европа и Северная Америка". При этом в странах Европы 73 % населения считает, что ситуация с коррупцией ухудшается, для США и Канады этот уровень составляет 67 %.

Наименее коррумпированными странами мира признаны Дания, Новая Зеландия и Сингапур, набравшие 9,3 балла. Они возглавляют рейтинг. Четвертое-пятое места делят Финляндия и Швеция. На шестом месте - Канада, на седьмом - Нидерланды. Далее идут Австралия, Швейцария и Норвегия. Согласно докладу, в этом году [Россия по уровню восприятия коррупции](#) оказалась на 154 месте из 178 возможных с индексом 2,1 балла. В прошлом году Россия в этом рейтинге занимала 146 место. Вывод - за год у нас ничего не поменялось за

исключением соседей по рейтингу - Папуа-Новой Гвинеи, Кении, Лаоса и Таджикистана", - отметила гендиректор отделения ТИ в России Елена Панфилова

По состоянию на 2010 год ряд стран, например, Бутан, Гаити, Гамбия, Катар, Кувейт, Македония, Чили, Эквадор и Ямайка, по мнению экспертов, продвинулись в борьбе с коррупцией. Также Украина заняла 134 место с индексом 2,4, по сравнению с прошлым годом поднявшись на 12 пунктов с 146 места.

В то же время Венгрия, Греция, Италия, Мадагаскар, Нигер и Чехия, напротив, в борьбе с коррупцией позиции ослабили, передает "Интерфакс". США с 7.1 баллом также опустились в рейтинге на несколько строчек и покинули первую двадцатку, что стало для Америки самым низким показателем за 15 лет существования индекса. (Рис. 1)

Израиль в рейтинге коррумпированных стран занял 30-е место, поднявшись по сравнению с прошлогодним на две позиции. В то же время как и год назад страна получила индекс 6,1 балла, что по словам экспертов, важнее, чем место в таблице. Повышение же в рейтинге произошло за счет отсутствия располагавшихся в прошлом году выше Израиля двух карликовых государств Карибского бассейна - Сент-Люсии и Сент-Винсента и Гренадин, отмечает NEWSru Israel.

Эстония занимает в опубликованной таблице 26 место, что на одну строчку выше, чем в прошлом году. При этом эстонский индекс восприятия коррупции ухудшился, составив 6,5 балла вместо 6,6 прошлогодних.

Одновременно усиливается и противодействие мирового общества этой серьезнейшей экономической и социальной проблеме. Так, семь жителей планеты из десяти готовы сообщить о факте коррупции. Среди государственных служб, где чаще других берут взятки, в докладе названа полиция. При этом за последние четыре года количество случаев коррупции в полиции увеличилось на 50 %.

В России по данным www.gian.ru около 25 % обвинительных приговоров за преступления коррупционной направленности было в 2010 году вынесено в отношении сотрудников здравоохранительных учреждений, сообщил во вторник на семинаре-совещании для председателей судов субъектов РФ глава Верховного суда России Вячеслав Лебедев. По его словам, второе место в этой категории поделили чиновники и сотрудники ГИБДД, в отношении которых было вынесено по 14 % приговоров, а замкнули тройку лидеров педагоги - 12 % осужденных. Глава ВС РФ уточнил, что всего за взятки в прошлом году осудили 1,9 тысячи человек, из них 63 % получили условный срок, 25 % - реальный, а около 12 % подсудимых оштрафованы. Председатель ВС РФ отметил, что абсолютное большинство дел - 63 % - касаются взяток в размере от 500 до 10 тысяч рублей. И только в 2,7 % уголовных дел фигурировало незаконное "вознаграждение" в размере свыше миллиона рублей. В Украине от 30 до 50 % опрошенных признали, что в течение прошлого года давали взятку. 63 % респондентов считают, что уровень коррупции в Украине остался такой самый, как был в прошлом году. 30 % опрошенных считают, что уровень коррупции вырос. Наиболее коррумпированными, по мнению опрошенных на Украине, являются суды.

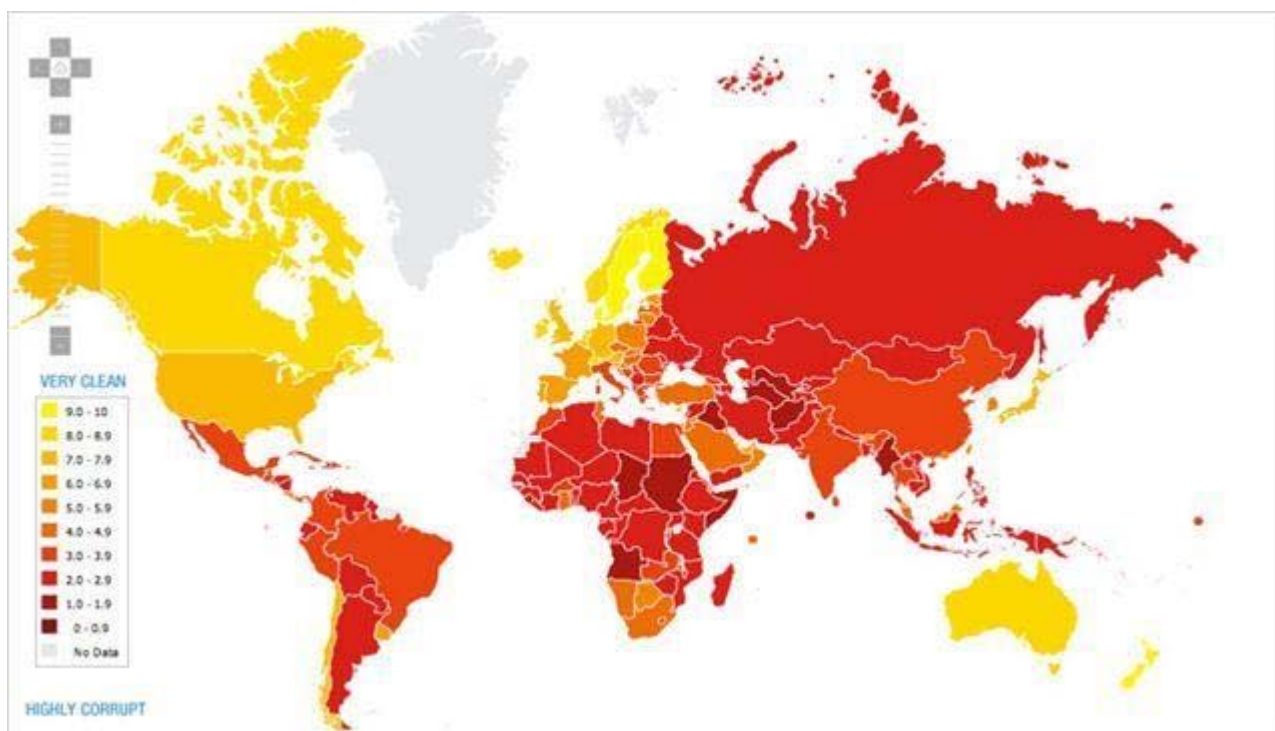

Рис. 1. Мировой рейтинг по коррупции 2010

Приблизительно каждый пятый с опрошенных утверждает, что обсуждал в течение в прошлого месяца вопроса, связанные с коррупцией. Таким образом, коррупция опережает изменения климата, бедность, безработицу и рост цен на продовольствие и отопление как тема, которую обсуждают более всего.

В опросе, проведенном Transparency International, наиболее коррумпированными среди организаций и учреждений назвали политические партии (80 % опрошенных считают политические партии коррумпированными), и 50 % опрошенных считают, что правительства их стран неэффективно борются с проблемой коррупции. Около 29 % взяток платили полиции, 20 % чиновникам, которые выдают разные разрешения и опекаются регистрацией, и 14 % - судебным органам.

Робин Годесс, директор отдела политики и исследований в Transparency International, высказал обеспокоенность распространением коррупции:

«К сожалению, чаще всего люди имеют опыт с коррупцией в полиции, это очень беспокоит... Уровень коррупции вырос почти вдвое, по сравнению с 2006 годом. Почти каждый третий человек в мире, который имела контакты с полицией, вынужден был заплатить взятку».

Обозреватели говорят, что мировой финансовый кризис подорвал доверие людей к правительству, банкам и экономическим учреждениям.

Существует ряд причин коррупции. Большинство специалистов сходится на том, что основной причиной *высокой* коррупции является несовершенство политических институтов, которые обеспечивают внутренние и внешние *механизмы сдерживания*. Помимо этого, есть основания полагать, что некоторые *объективные обстоятельства* вносят существенный вклад:

- Двусмысленные законы.
- Незнание или непонимание законов населением, что позволяет должностным лицам произвольно препятствовать осуществлению бюрократических процедур или завышать надлежащие выплаты.
- Нестабильная политическая ситуация в стране.
- Отсутствие сформированных механизмов взаимодействия институтов власти.
- Зависимость стандартов и принципов, лежащих в основе работы бюрократического аппарата, от политики правящей элиты.
- Профессиональная некомпетентность бюрократии.
- Кумовство и политическое покровительство, которые приводят к формированию тайных соглашений, ослабляющих механизмы контроля над коррупцией.
- Отсутствие единства в системе исполнительной власти, т. е., регулирование одной и той же деятельности различными инстанциями.
- Низкая оплата труда

Низкая оплата труда является одной из существенных причин распространения коррупции, особенно на среднем и низшем уровнях государственной службы и в местных органах управления. Как сказал премьер министр РФ Владимир Владимирович Путин: *"Уровень доходов в бюджетной сфере у государственных служащих пока не соответствует объемам тех решений, которые они принимают, то есть оплата их труда, с одной стороны, и важность решений, которые они принимают, с другой стороны, не сопоставляются"*.

Наиболее широко система оплаты труда по результатам стала внедряться в 1990-х годах. Это такие страны как Нидерланды, Новая Зеландия, Великобритания, Австрия, Австралия, Дания, Финляндия, Франция и Германия, Норвегия и Испания. Канада и США ранее всех применяют у себя оплату труда по результатам для госслужащих высшего и среднего звена. С недавнего времени эта система стала внедряться в Венгрии, Польше, Чехии и Словакии.

Однако одной только высокой заработной платой чиновникам проблему не решить. К сожалению, абсолютная победа над коррупцией невозможна. Более того, в нормальном состоянии власти и общества случаи коррупции являются технологически полезными сигналами о неполадках в методах работы власти.

Не существует стран, априори обреченных на масштабную и хроническую коррупцию. Россия не является исключением из этого правила. Борьба с коррупцией достигает успеха, если она всеохватна, комплексна, ведется постоянно, на это направлены все силы и властей, и общества.

АВТОР

Пардаева Нилуфар Санжаровна

г. Чехов

Россия

тел. 8 906 783 73 29

ZÁVISLOST RUSKÉ EKONOMIKY NA PRODEJI ROPY A PLYNU

Zdeňka Pospíšilová

Abstrakt: Tento článek se zabývá problematikou ekonomiky Ruské federace, která je založena na konjunktuře z prodeje surovin na světových trzích. Pulzující ceny surovin na trzích se projevují v kolísání ekonomiky Ruska a mají výrazný dopad na životní úroveň obyvatelstva. Nedaří se v plné míře plnit stanovené cíle v modernizaci technické základny výroby, což způsobuje stále větší zaostávání ekonomiky Ruské federace ve světě.

Klíčová slova: Ruská federace, ropa a plyn, ceny uhlovodíků, zpracovatelské závody na ropu, problémy ekonomiky Ruska, inovace v ekonomice Ruska

Abstract: The paper analyses the Russian federation economy that is based on the boom of selling raw materials in the world market. Pulsating price of raw materials in the market results in variation of the Russian economy and in the living standard of the inhabitants, too. The given target in the modernization of the technology have not been achieved, which causes falling behind the other world countries.

Key words: Russian federation, crude oil and raw gas, price of hydrocarbon, crude oil processing companies, the Russian economy problems, innovation in the Russian economy

Ruská ropa tvoří 6 – 7 % světových zásob ropy a ruský plyn okolo 30 % světových zásob plynu. V současnosti je už vytěženo okolo 50 % všech ropných ložisek, přesto ruská ložiska plynu zůstávají stále největší na světě. V obou případech však nová naleziště ropy a plynu nekompenzují s těmi, které se těží. Velmi značná část ropy a plynu se dodává na zahraniční trhy, které určují poptávku i ceny uhlovodíků.

V roce 2000 na světových trzích vznikla tendence růstu cen ropy, plynu i jiných nerostných surovin. V období od roku 2000 do srpna roku 2008 se světové ceny ropy zvýšily z 30 na 147 dolarů za barel. Prognóza vládních expertů v Rusku byla, že ceny ropy do roku 2010 porostou až na hranici 200 dolarů za barel. Na základě těchto předpokladů makroekonomové v Rusku vytvořili teorii, podle které přítok petrodolarů umožní pozvednout ruskou ekonomiku, která zaznamenala výrazný pokles v 90. letech 20. století a současně tím tak zabezpečit výrazný růst životní úrovně obyvatelstva. Na této teorii růstu světových cen ropy a plynu postavili ekonomové a politici v Rusku veškeré tendence růstu ekonomiky.

Druhou osudovou chybou ruských politiků a národohospodářů bylo, že předpokládali, možnost za získané petrodolary koupit si v zahraničí veškeré moderní technologie. Tato skutečnost vedla k tomu, že vláda neudělala nic pro to, aby zachránila zůstatky vědecké, výzkumné a vývojové základny. Strojírenství a elektrotechnický průmysl Ruska se v období od roku 1992 do roku 2008 zmenšily 4-krát. Rusko se tak dostalo do dvojí závislosti a to na vektoru ropy, plynu a jiných nerostných surovin a také na dovozu moderních technologií (know how). taková velká závislost ruské ekonomiky neexistovala ani za carského Ruska a už vůbec ne za existence SSSR. Země ztratila v tomto období ekonomickou a v značné míře i politickou suverenitu.

Výsledky strategických chyb se projeví v celé své šíři v roce 2008. V tomto období světové ceny ropy padly ze 147 dolarů za barel na 35 dolarů za barel. Celý průmysl, který najednou neměl dostatečné množství investic, začal stagnovat a mnohá odvětví výroby se musela uzavřít. Současně byl v této době zaznamenán i největší únik kapitálu do zahraničí.

Ruská federace se pozvolna dostává do chaotického období, do finanční a ekonomické krize, která už zachvátila USA i Evropskou unii. Tato situace nebyla ničím neočekávaným, ale byla způsobena nekompetentností vládních struktur na všech světových kontinentech.

V roce 2009 v Ruské federaci došlo k poklesu HDP až o 7,9 %. Takový propad HDP však nebyl ve všech zemích. V Číně naopak došlo k růstu HDP o 9 % a ve Vietnamu o 7 %.

Hesla, která ruští politici v období finanční krize propagovali byly „Rusko vpřed“ a později „uskutečnit modernizaci Ruska na základě inovačních technologií“, byla sice velmi dobrá, ale v realitě každodenního života se nic neudělalo.

Tento fakt způsobil, že Rusko se dostalo do role dodavatele surovin (obr.1, obr.2). Projevily se i nepatrné snahy o diverzifikaci v ruském průmyslu, ale zůstalo více méně jenom při snaze.

V posledních dvou letech se uskutečnilo množství vědecko-praktických konferencí, zasedání a porad, ale jejich výsledek byl téměř nulový. Po plynové krizi v Evropě, která byla způsobena Ukrajinou, byly schváleny projekty budování plynovodů „Severní proud“, který povede po dně Baltického moře, dále pak plynovod „Jižní proud“, který povede po dně Černého moře, a plynovody ze Sibíře do Číny a k Tichému oceánu. Rusko však nadále zůstává v úloze prodejce surovin, v úloze nekoloniální závislosti. Výrazně se změnila i úloha Gazpromu, státní plynárenské společnosti. Po kádrových změnách v čele společnosti se Gazprom stal dodavatelem 30 % plynu do všech zemích Evropské unie. Došlo tak k zanedbání rozvoje celého ropného odvětví, budování rozvodných sítí ke spotřebitelům, hledání nových perspektivních ložisek, budování zásobníků plynu a vývoje těžby tzv. „břidlicového“ plynu.

Rozsáhlé nekoncepční investice v Gazpromu, prodej licencí na těžbu plynu jiným organizacím a rozsáhlá korupce byly příčinou vzniku ruských oligarchů, a ne zvyšování bohatství a příjmů státu. Počáteční úvahy o tom, že alespoň čtvrtina příjmů ze zisku Gazpromu bude investována do modernizace ruského průmyslu a do inovačních technologií, zůstala taktéž jenom v oblasti úvah. Poslední zveřejněné údaje ukazují, že pouze 0,3 % ze zisku Gazpromu jde na modernizaci průmyslu. Velmi málo prostředků se věnuje i na průzkum nových ložisek. Toto konstatování se vztahuje i na Lukoil, dnes největší ropnou společnost v Rusku. Její význam se však postupně ztrácí. Ložiska těžké ropy jsou vytěžena na 50 % a ložiska lehké ropy až na 80 %. Geologický průzkum hledání nových ložisek ukazuje, že budoucí těžba ropy a plynu bude na mořském šelfu a na dně Severního ledového oceánu.

Zde však bude potřeba dořešit celou řadu mezinárodních problémů. Na toto území si totiž činí nárok i celá řada jiných států a organizací.

V současné době nastává v Ruské federaci velký problém i ve zpracování ropy na naftu, benzín a kerosin. Za období SSSR bylo postaveno cca 80 % všech zpracovatelských závodů, z nich 20 % ještě za vlády Stalina. Kvalitativní požadavky na pohonné hmoty rostou, a ruské podniky jim nestačí vyhovět. I v této oblasti se požadují rozsáhlé investice do modernizace výrobních kapacit. Rozvoj automobilového průmyslu jak v Rusku, tak i v celém světě si tento trend vyžaduje.

Jestliže vezmeme v úvahu, že se budou stále zvyšovat dodávky ropy do Číny, je jen otázkou času, kdy Čína postaví na hranicích s Ruskem nový zpracovatelský závod a ona sama bude do Ruska, zejména do oblastí Sibíře a Dálného Východu, exportovat naftu a benzín s vyšší přidanou hodnotou. Tyto úvahy si v Rusku málokdo uvědomuje. Zahraniční obchod Ruské federace s uhlovodíky je dnes orientován zejména na západ. Ve světové ekonomice však velmi výrazně roste úloha Číny a Indie. Do těchto zemí se v budoucnu bude přesouvat i váha zahraničního obchodu Ruska. V prognózách do budoucnosti se předpokládá, že po roce 2015 bude mít Rusko deficit v ropných produktech už i na vnitřním trhu, což by uvedenou situaci ještě zhoršilo.

Ruská federace má zpracovanou strategii sociálně-ekonomického rozvoje, strategii rozvoje energetiky Ruska do roku 2030. Je potřeba však říci, že tyto strategie jsou jen velmi málo propojeny a chybí jim systém plnění kontroly. Růst světových cen ropy se může zastavit a bude třeba čerpat všechny zdroje i z rezervního fondu, který byl vytvořen z petrodolarů dneška.

Ruští vědci a pedagogové vysokých škol si velmi dobře uvědomují své poslání při formulování budoucnosti Ruska. I na III. mezinárodní vědecké konferenci k 104. výročí vzniku REA G.V.Plechanova (Ruská hospodářská akademie G.V. Plechanova) v Moskvě zazněly referáty na toto téma. I rektor EPI Kunovice vystoupil se svým referátem k inovační politice České republiky. Všichni si velmi dobře uvědomujeme, mladší i starší generace, že inovace jsou základem do budoucnosti našich ekonomik.

Obr. 1 Podíl Ruska na těžbě plynu

Zdroj: Gazprom, výroční zpráva

Obr. 2 Podíl Ruska na těžbě ropy

Zdroj: Gazprom, výroční zpráva

LITERATURA:

- [1] KRATOCHVÍL, O.: *Ekonomika České republiky: Základní charakteristiky rozvoje a současného stavu*, IN. Mezinárodní ekonomika 12/2010, str. 50-70, ISSN 2074-6040
- [2] ČURSIN, A.A., MEČÁR, M.: *Vněšekonomičeskaja dejatel'nost' predpriyatij*. Moskva: 2010, ISBN
- [3] STARČEKOV, G.I.: *Ropa a plyn v ekonomice Ruské federace*. Materiály: III. mezinárodní vědecko-praktická konference v Moskvě (18. – 19. února 2011), str. 97 – 100,

KONTAKT :

Ing. Zdeňka Pospíšilová
 Evropský polytechnický institut, s.r.o.
 Osvobození 699
 686 04 Kunovice
 Pospisilova@edukomplex.cz

STRATEGIE SOUČASNÝCH TRANSNACIONÁLNÍCH KORPORACÍ A JEJICH VLIV NA STABILITU SVĚTOVÉHO FINANČNÍHO SYSTÉMU – EKONOMICKÝ RŮST A NOVÁ EKONOMIKA

Jan Prachař

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Anotace: Technologické změny přinášejí ekonomický růst. Nyní se nacházíme na počátku nové fáze globálního ekonomického vývoje, nazývaného nová ekonomika. Nositeli jsou zvláště informační technologie, biotechnologie, materiálové, energetické a kosmické technologie. Proces se odehrává v podmínkách působení významných integračních činitelů: nové technologie, vysoká konkurenceschopnost (která se stává nezbytností), nová ekonomická kultura ve sféře vlády, domácností i podnikání.

Klíčová slova: Nová ekonomika, ekonomický růst, světová ekonomika, technologické změny

Annotation: The economic growth is influenced by technological changes. We are at the beginning of the new wave of global economical development, called new economy. The bearers of it are especially information technologies, biotechnology, material, energetical and osmic technologies. There is the influence of important integrant factors as new technologies, high capability of competition (which becomes necessary), new economical culture in the sphere of government, households and enterprise.

Key words: New Economy, Economic Growth, World Economy, Technological Changes

Seznam zkratek:

- RTE Rozvinuté tržní ekonomiky
- RZ Rozvojové země
- HDP Hrubý domácí produkt
- CPE Centrálně plánovaná ekonomika

ÚVOD

V literatuře pojednávající o teoriích o ekonomickém rozvoji jsou zjevné odlišnosti nejen mezi charakteristikami v podstatě statickými, ale i mezi charakteristikami dynamickými (ekonomický růst, ekonomický rozvoj). Mnozí autoři je formulují značně široce a nazývají je přitom úzce růstem či ekonomickým růstem, jiní postupují opačně. Vyskytuje se i rozdíl mezi teoriemi růstu, pojednávajícími o RTE, a teoriemi rozvoje, zabývajícími se rozvojovými ekonomikami. Za nejvyšší kategorii je možno pokládat **ekonomický růst**. Lze jej definovat jako růst HDP či jiného vhodného agregátu a jeho komponentů. Výzkum ekonomického růstu se tudíž soustřeďuje na působení faktorů a podmínek ovlivňujících růst HDP a jeho součástí. Ekonomický růst se měří převážně tempem růstu HDP či obdobného agregátu celkem. Důležitým faktorem ovlivňujícím ekonomický růst je populační růst. Čím je vyšší tempo růstu obyvatel, tím je nižší tempo růstu HDP na obyvatele. Mezi další hlavní činitele ekonomického růstu se počítají akumulace kapitálu, technický pokrok, ekonomický rozměr, míra specializace a organizace výroby, přírodní zdroje. Ve výše uvedeném úzkém pojetí ekonomický růst nezahrnuje změny v sociálně ekonomických ani mnohých technickoekonomických parametrech. Tyto parametry jsou však pro vývoj společnosti mimořádně důležité a proto tvoří součást obsahu širší kategorie – **ekonomický rozvoj**. Nejjednodušší definicí ekonomického rozvoje je ekonomický růst a strukturální změny. Pod strukturálními změnami se rozumí výše uvedené technickoekonomické a sociálně ekonomické změny. Jde o změny vlastnických vztahů, rozdělování, zaměstnanosti, životní úrovně apod. Jde však také o změny hospodářské politiky, z nichž mnohé mají technickoekonomický charakter a ovlivňují jak vývoj výroby zboží a služeb, tak jejich rozdělování (např. změna úrokové míry, daňových předpisů, devalvace aj.). Ani širší koncepce ekonomického rozvoje nezahrnuje ve srovnání s úzkým ekonomickým růstem více než ekonomickou sféru. Mimoekonomická sféra, včetně mimoekonomických faktorů a podmínek však ovlivňuje vývoj významně. Proto je nutné věnovat bedlivou pozornost i nejširší ze soustavy dynamických kategorií, tj. **rozvoji**. Rozvoj v tomto pojetí zahrnuje ekonomický rozvoj a změny mimoekonomické sféry včetně institucí. I mimoekonomické faktory a podmínky mají závažné ekonomické a sociální implikace. Často neuspokojivý ekonomický růst i zklamání nad růstovými výsledky vyvolávají opětovný zájem o kategorie ekonomického růstu a ekonomického rozvoje a jejich vzájemný vztah, diskutovaný v ekonomické teorii. Objektem kritiky se stává ekonomický růst, jehož preference v rozvojových strategiích, hospodářské politice i plánech nevede zpravidla k žádoucím výsledkům, zejména v sociálně ekonomické sféře. Dokonce se objevují teze, že

ekonomický růst nevedl v takových případech k ekonomickému rozvoji, čili že došlo k ekonomickému růstu bez ekonomického rozvoje. Tyto teze podporují představu, podle níž je ekonomický rozvoj jevem v podstatě pozitivním, kdežto ekonomický růst sám o sobě pozitivní výsledky přinášet nemusí a často nepřináší. Růstová koncepce zkratkovitě vyjádřená tezí „ekonomický růst řeší vše“ byla a je samozřejmě i nyní považována za chybnou. Aby však nedošlo k jednostranným soudům, je účelné zaujmout k problematice vztahu ekonomického růstu a ekonomického rozvoje jasné stanovisko. Za vhodné stanovisko lze považovat předcházející výklad, zdůrazňující užší pojetí ekonomického růstu, širší pojetí ekonomického rozvoje a nejširší pojetí rozvoje. Tomuto stanovisku odpovídá i **koncepce udržitelného rozvoje**, která klade důraz nejvíce na ekologické faktory. Lidské činnosti má negativní vliv na přírodu - destabilizuje přírodní prostředí a ohrožuje budoucí život. Aby bylo možno ekonomický rozvoj udržet, je nutné dosáhnout současného pokroku v několika navzájem na sebe působících sférách: - ekonomických,

- lidských,
- ekologických,
- technologických.

METODICKÉ VÝCHODISKO - ZMĚNY

Akcelerující technologické změny bývají obecně považovány za hlavní příčinu ekonomického růstu. Technologické změny lze podle *Freemana* členit do čtyř kategorií. Nejnižší řád reprezentují přírůstkové inovace sestávající z progresivních modifikací produktů a procesů v malém měřítku. Vyšší úrovně odpovídají radikální inovace, které již představují diskontinuitu, jež může drasticky změnit stávající produkty a procesy, avšak jejich obvykle izolovaný výskyt nemá dalekosáhlé důsledky pro ekonomický systém. Výjimku představují jejich shluky vedoucí ke vzniku nových oborů či odvětví průmyslu a služeb (např. syntetické materiály nebo polovodiče). Ještě důležitějším stupněm jsou změny, které nejen ovlivní mnoho částí ekonomiky, ale současně jsou sto generovat zcela nová odvětví. Pro současnou dobu jsou příznačná informační technologie, biotechnologie, materiálové, energetické a kosmické technologie. Čtvrtou a nejvyšší kategorií, skutečně revolučními změnami ve velkém měřítku jsou změny v technoeconomickém paradigmatu, jejichž důsledkem je změna stylu produkce (struktury nákladů a podmínek výroby), distribuce a managementu (organizace) napříč celým systémem. Jedná se o kreativní bouři destrukce, srdce teorie dlouhých vln *J. A. Schumpetera*.

Poznatek, že **globální ekonomický vývoj** se odehrává v dlouhých vlnách trvajících zhruba padesát let, se však všeobecně spojuje s prací ruského ekonoma *N. D. Kondratěva* ze dvacátých let dvacátého století, třebaže původní myšlenka od něj nepochází. Byly identifikovány čtyři dokončené K – vlny. Každá vlna, již lze rozčlenit do čtyř fází: prosperita, recese, deprese a zotavení, bývá spojena se zvláště významnými technologickými změnami – hlavními technologickými revolucemi. V případě K1 se jednalo zejména o parní sílu, textilní průmysl (především bavlny) a výrobu železa. V následující vlně K2 dominovala železnice spolu s produkcí železa a oceli. Prosperita vlny K3 bývá nejčastěji spojována s rozvojem energetiky a rozmachem chemického a automobilového průmyslu. Těžiště vlny K4 je nutno v první řadě spatřovat na poli elektroniky, syntetických materiálů a petrochemie. Kolem zvláště významných technologických změn se shlukují další inovace – v produkci, distribuci a organizaci – což se nakonec rozšíří do celé ekonomiky. Taková difúze technologií stimuluje ekonomický růst a zaměstnanost. Technologie samy o sobě nejsou dostatečnou příčinou ekonomického růstu, nutné jsou i příhodné demografické, sociální, průmyslové, finanční a další podmínky. Každá K – vlna má svou specifickou geografii. Technologické vůdcovství v K1 náleželo Británii, Francii a Belgii, ke kterým se v K2 přidružilo Německo a Spojené státy. Tyto dvě země se v následující vlně K3 ocitly na hrotu čelných zemí představovaných ostatními z dřívějších vůdců a dále Švýcarskem a Nizozemskem. V K4 do vedoucí skupiny patřilo Japonsko, Švédsko a další průmyslové země. Dnes se nacházíme na prahu nové fáze vývoje světové ekonomiky, na patě další, páté vlny globálního ekonomického vývoje, nazývané často **nová ekonomika**, tj. zvláště informační technologie, biotechnologie, materiálové, energetické a kosmické technologie.

V historickém vývoji převládá ve světě vždy ekonomický růst nad poklesem či stagnací výroby. Probíhal ovšem velmi nerovnoměrně co do času i teritoriálního rozložení. K podstatnému urychlení a teritoriálnímu rozšíření ekonomického růstu došlo zejména od doby průmyslové revoluce v poslední třetině 18. století. Tento **moderní ekonomický růst** se ve srovnání s minulostí vyznačoval poměrně stálým vzestupem produkce na obyvatele, doprovázeným zvyšováním počtu obyvatel a obvykle i podstatnými strukturálními změnami. Moderní ekonomický růst je procesem dlouhodobým, který nevylučuje dočasné poklesy a tudíž kolísání, avšak celkově jeví jasně vzestupnou tendenci. Rychle se zvyšující počet obyvatel s tímto procesem spojený, je na určitém stupni vystřídán zpomalováním populačního růstu v některých RTE a postupně i dosažením stacionárního stavu. Pod podstatnými strukturálními změnami se míní především přesun těžiště z průmyslu na služby a strukturální změny uvnitř sektoru služeb. Moderní ekonomický růst je podmíněn z historického hlediska nebyvalým rozvojem vědy a techniky a jejich technologickou aplikací.

VÝVOJ SVĚTOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Charakteristika světového hospodářství se vztahuje k poválečné etapě jeho vývoje. V jejím rámci lze rozlišit tři fáze:

- první fáze, následující po období obnovy (od konce války do přelomu 40. a 50. let), kdy se zároveň zformovaly centrálně plánované ekonomiky (CPE) a začal se rozkládat klasický kolonialismus, zahrnuje 50. a 60. léta. Lze ji charakterizovat jako relativní prosperitu,
- druhou etapou je kritické období 70. a 80. let,
- 90. léta včetně současnosti představují fázi třetí.

1. FÁZE.

V poválečném období došlo ke značnému **urychlení ekonomického růstu**, které vyvrcholilo v 60. letech. Vysoká tempa ekonomického růstu byla příznačná pro všechny hlavní skupiny zemí.

Rychlý ekonomický růst byl ve všech skupinách zemí provázen **progresivními změnami odvětvové struktury**. V RTE nabýval na významu sektor služeb, kdežto v RZ a CPE průmysl. Tento vzestup však byl provázen řadou nedostatků včetně přílišného důrazu kladeného na těžký průmysl. Zvláště mezi RZ byly značné rozdíly v tempech ekonomického růstu celkem i v přepočtu na obyvatele, způsobené jak rozdílnou dynamikou produkce zboží a služeb tak odlišnostmi populačního vývoje.

Na změny ekonomického růstu ve světě i v hlavních skupinách zemí působily v poválečném vývoji různé podmínky a faktory. V důsledku vzniku CPE a rozkladu klasického kolonialismu koncem 40. a v průběhu 60. let vykristalizovala **tři hlavní centra** (USA, ES, Japonsko); jev bývá vysvětlován hlavně tím, že se jim podařilo nalézt a rozvinout takové formy ekonomických vztahů, které umožňovaly mohutný vědeckotechnický rozvoj i vzestup životní úrovně ve vlastních zemích a vzájemně výhodnou mezinárodně ekonomickou spolupráci. Za hlavní faktory jejich dynamického růstu lze v tomto období považovat správnou hospodářskou politiku, mezinárodní ekonomickou integraci včetně přidružení RZ a expanzi transnacionálních korporací.

I v RZ převažovaly po osvobození poměrně příznivé podmínky pro rychlejší růst. Zvýšená hospodářská úloha státu, včetně pokusů o rozvojové plánování a vzestup státního sektoru, podporovala industrializační úsilí, jež posilovalo ekonomický růst a postupné zavádění progresivních strukturálních změn. Prosperita RTE vytvářela celkově stoupající, i když kolísající poptávku po tradičním i moderním vývozu z RZ. Navíc začaly RZ využívat přímých i nepřímých výhod pramenících z počínající ekonomické spolupráce s CPE. Většina evropských CPE tehdy ještě tolik netrpěla limity extenzivního ekonomického růstu a byrokratickocentralistického systému řízení. I tak se však v některých zemích vyskytly pokusy o nápravu nedostatků v podobě ekonomických reforem založených na myšlence spojení „plánu a trhu“. Tyto pokusy však nevedly k úspěchu. Buď byla jejich realizace politicky přerušena a nebo bylo jejich plnění neúspěšné.

2. FÁZE.

V 70. letech se však ve světovém hospodářství objevily závažné, do té doby neznámé poruchy. Za nejvýznamnější lze pokládat tzv. **strukturální krize**: energetickou (zejména její rozhodující součást – krizi ropnou), surovinovou a potravinovou. Objevily se i nové jevy jako **stagflace** a **slumpflace** (kombinace stagnace a inflace a kombinace poklesu a inflace), provázené negativními důsledky jak v RTE tak v RZ.

- **Potravinová krize** byla vyvolána v roce 1972 dvěma hlavními faktory: tzv. stoletou neúrodou, která postihla především jižní a jihovýchodní Asii, Subsaharskou Afriku a hospodářskopolitickými opatřeními předních RTE (USA), které omezovaly osevní plochy v době poklesu světové zemědělské produkce. Akutní nedostatek potravin a enormní vzestup jejich cen byl během dvou let zastaven. Potravinový problém rozvojového světa však vyřešen nebyl a objevoval se znovu za ještě dramatičtějších okolností v 80. letech a v 90. letech a bude zřejmě palčivým problémem i v letech následujících.
- **Surovinová krize** vznikla v téže době jako krize potravinová. Dočasný nedostatek a cenový růst surovin byl podmíněn hlavně souběhem průmyslového cyklu ve fázi konjunktury ve třech centrech světového tržního hospodářství (USA, Záp. Evropa a Japonsko). Krize byla zastavena v roce 1974, kdy nastal pokles cen surovin. Předpovědi o absolutním nedostatku surovin z té doby se ukázaly liché. Prospěch z krize měly zejména surovinově orientované RZ a dále mnohé RTE, jež se podílely a dodnes podílejí na většině těžby i obchodu surovinami. Ostatní země, které suroviny převážně dovážely, na vývoj surovinové krize doplácely.
- **Ropná krize** vznikla v roce 1973. Třebaže její vznik byl motivován politicky (boj arabských zemí proti Izraeli a použití ropné zbraně i proti jeho spojencům), její základ byl ekonomický: země OPEC se podílely na většině výroby a vývozu ropy v rámci světa. Omezováním výroby realizovaly svůj monopol ve zvýšené ceně, která stoupla z 2,5 USD za barel v roce 1973 na 11,65 USD roku 1974 („první ropný šok“) a v letech 1979-81 až na 36 USD („druhý ropný šok“). V průběhu 80. let došlo k pozvolnému cenovému poklesu, vystřídanému pádem až na 14 USD i méně roku 1986. Od té doby se cena ropy pohybovala mezi 15 – 18 USD, až do roku 1990, kdy vlivem irácké agrese překročila dočasně i 40 USD. V 90. letech klesla cena ropy krátce až pod 10 USD, aby se na přelomu století dostala až nad 30 USD za barel a dále na úroveň kolísajících kolem 25 USD.

Akce OPEC z roku 1973 znamenala první dílčí a dočasné prolomení mezinárodní dělby práce ze strany ropných RZ, jejichž příjmy z vývozu ropy se zvýšily ze 100 mld USD v roce 1974 na 260 mld USD v roce 1980. Zkušenost zemí OPEC povzbudila ostatní RZ v úsilí o zavedení tzv. **nového mezinárodního ekonomického řádu** s cílem překonání

jejich závislého postavení na RTE. Ropná krize zesílila inflaci a později vedla i k posílení deflačních účinků, které urychlily příchod hospodářské krize. Země dovážející ropy, RZ i RTE, musely platit zvýšenou cenu ropy zemím OPEC a ostatním vývozcům ropy včetně SSSR. RTE však dokázaly vydělat na tzv. **recirkulaci petrodolarů**, které země OPEC ukládaly v západních bankách. Rovněž se dokázaly pružně přizpůsobit změnám podmínek a přijaly řadu opatření vedoucích k úsporám spotřeby ropy a růstu její produkce. Mnohé země OPEC naopak přecenily své možnosti a když příjmy z vývozu ropy poklesly v polovině 80. let pod 100 mld USD, upadly do zadlužení. Strukturální krize a ostatní poruchy ovlivnily v 70. letech záporněji tempo ekonomického růstu v RTE než v RZ. Kromě ropy vyvážejících RZ zaregistrovaly růstový úspěch pouze nově industrializované země (NIZ), z nichž se ovšem některé silně zadlužily. Většina RZ však utrpěla v důsledku rozporného vývoje 70. let nemalé ztráty, které se projeví ve znatelném růstovém zpomalení jako celku. Ještě znatelnější růstové zpomalení a klesající efektivnost zaznamenaly CPE.

Období 80. let je charakteristické řadou nepříznivých podmínek, které nemohly nevyústit v další pokračování sestupného růstového trendu. Nejdelší a nejhlubší hospodářská krize od 30. let sice vznikla na Západě, ale její příchod byl urychlen již zmíněným „druhým ropným šokem“. Zasáhla většinu RTE a RZ i CPE. Avšak zatímco se RTE z krize poměrně brzo dostaly hlavně díky rychlému vědeckotechnickému pokroku a ještě rychlejší technologické aplikaci jeho poznatků ve výrobě, RZ teprve v posledních letech prokázaly schopnost jistého urychlení. Hlavní příčiny jejich dlouhotrvající krize a nepřesvědčivého oživení bývají hledány v rostoucím mezinárodním zadlužení, které jim ubírá zdroje pro financování ekonomického růstu. Jiná významná příčina je spatřována v nepříznivém vývoji trhu komodit včetně tzv. ropného antišoku z roku 1986. Tento vývoj omezoval vývozní příjmy velké skupiny hlavních vývozců ropy a nutil je k redukci rozvojových programů. Značná část RZ trpěla kombinovanými důsledky obou hlavních příčin. CPE upadly ve druhé polovině 80. let do jiné, svým charakterem odlišné krize. Nešlo o krizi cyklickou, ale o krizi, v níž se snoubily politické i ekonomické aspekty. Hlavní příčinou slábnoucí ekonomické výkonnosti CPE předcházející hlubokou krizi lze formulovat jako zostřující se rozpor mezi nutností rozvoje moderních výrobních faktorů, zejména nových technologií a vysoce kvalifikované pracovní síly schopné je vytvořit a efektivně využívat na straně jedné, a nemožností dosáhnout tohoto cíle v podmínkách dosavadních ekonomických vztahů včetně byrokratickecentralistického plánování a řízení odpovídající zastaralému typu politického uspořádání totalitní společnosti na straně druhé.

Jakkoli jsou podmínky a faktory podílející se na zpomalujícím se ekonomickém růstu poučné, poučné jsou i podmínky a faktory působící na překvapivě dlouhou růstovou prosperitou skupiny RTE (od roku 1983): technologický pokrok, strukturální změny, faktory agregátní poptávky (vládní spotřeba a soukromá spotřeba), změny mezinárodního obchodu a pohybu kapitálu v závislosti na změnách kursů hlavních měn, hospodářskopolitické reformy („*supply side*“ reforms), liberalizace kapitálových trhů, nižší míra inflace a jiné důsledky monetární politiky, a cenový pokles komodit na světovém trhu. Uvedené faktory a elementy byly sice většinou navzájem propojené, ale nikdy nepůsobily najednou. Oslabení některých však bylo nahrazeno zesílením jiných. Např. v důsledku změn v kursech hlavních měn vystřídal Japonsko v druhé polovině 80. let Spojené státy v úloze „motoru růstu“ na základě domácí poptávky a růstu investiční aktivity v zahraničí. Ve druhé polovině 80. let nastalo ve světovém hospodářství určité urychlení ekonomického růstu. Tato dynamika však byla výslednicí zlepšení růstových výsledků RTE a některých regionů RZ (Asie), na druhé straně zachytila trvalé zpomalení a rozkolísanost tempa jiných rozvojových regionů (Afrika a Latinská Amerika), a konečně i bezprecedentní absolutní pokles bývalých evropských CPE, nyní se transformujících se ekonomik v souvislosti s politickými změnami koncem 80. let.

TŘETÍ FÁZE.

Na začátku 90. let však nastala radikální změna. Poprvé v poválečné historii došlo ke **světové recesi** – roku 1991 byla zaznamenána nižší výroba zboží a služeb než v roce 1990. Za hlavní faktory tohoto poklesu jsou považovány především problémy, s nimiž se střetávaly RTE (včetně důsledků krize v Perském zálivu), které způsobily značné zpomalení tempa některých z těchto zemí, např. Japonska, a nebo přímo pokles jako v USA, Kanadě a Spojeném Království. Další a bezprostředně jednoznačnější krizový efekt vykazoval přechod zemí Střední a Východní Evropy od centrálně plánovaných k tržním ekonomikám. Tento přechod je v souladu s převládajícím typem ekonomických reforem a nutně spjat s několikaletým poklesem produkce.

Ačkoli RTE i RZ procházely v průběhu 80. let závažnými změnami, daleko významnější změny zaznamenaly ve svém vývoji zvláště evropské CPE. Narazily totiž na překážky, které kladly v potaz samotnou podstatu panujícího společenského zřízení. Východisko bylo nalezeno v bezprecedentní **přeměně centrálních ekonomik střední a východní Evropy v ekonomiky tržní**. Na ekonomickém poli zvítězil přechod k tržní ekonomice nad alternativou reformy ekonomiky zaměřenou na vztah plánu a trhu. Tyto změny znamenají nejen kvalitativně odlišný typ, i rozpad socializmu ve světovém měřítku. S tímto rozpadem dochází navíc k metamorfóze celého poválečného systému světového hospodářství: systém založený na dvou odlišných soustavách má jednoznačný trend změny v systém jednotný – **světové tržní hospodářství**.

NOVÁ EKONOMIKA

Právě v USA se stále více v 90. letech prosazuje nová ekonomika, která dosud vládla samými superlativy: nebylo inflace, která by stála za řeč, akcie se držely celou dobu vysoko a po dobu posledních čtyř let si udržovaly růst vyšší než čtyři procenta, byla zde plná zaměstnanost a rozpočtové přebytky.

Nyní je vše jinak. Na trzích zboží i pracovní síly se zjevují problémy. Přežije nová ekonomika tuto krizi? Odpověď je jasná: přežije a rozšíří se po celém světě a nakonec se stane všeprostopujícím fenoménem, jakým se například stal ve třicátých letech sociální stát a silná vláda. Bude formovat naše hospodářství a stejně tak i naše životy po celá desetiletí. Nová ekonomika disponuje pěti vzájemně interagujícími hnacími motory: technologií a konkurenceschopností na jedné straně a novou ekonomickou kulturou ve sféře vlády, domácností i podnikání:

- **Technologie** je tou nejnápadnější částí: telekomunikační revoluce je doslova všeprostopující a šíří se mnohem rychleji, než se dařilo telegrafu nebo telefonu ve své době. Existuje i jiná informační revoluce, jež vězí ve schopnosti vytvářet softwarové programy, které dramaticky restrukturalizují prvotní úkoly zadání, ať jde o účetnictví, prodej vstupenek, financování projektu, nákupy a nakonec i zábavu. Tato část revoluce však není u konce, jsme právě na začátku. Exploze kapacity počítačů brzy přinese nevídané možnosti, jež jsou ještě nyní mimo představu kohokoliv z nás.
- **Vysoká konkurenceschopnost** se stává zákonem, a to i v těch zemích, kde se jí bojí (Německo, Francie, Japonsko) i jinde. Hybnými silami konkurence jsou pochopitelně zákonitosti světového obchodu, který se stává díky moderním technologiím a omezování sociálního státu mnohem efektivnějším. Akcionáři trvají na tom, aby dostali, co jim patří. Spekulativní kapitál je komukoliv k dispozici, a to v míře zcela neomezené. Ke zrušení chráněných trhů je tak jen malý krůček. Nová ekonomika sice znamená bezohlednou cestu vpřed, ale každý, kdo je minimálně v pozici kupce, je králem.
- Třetím hnacím motorem je **nová ekonomická kultura**. Centrální banky i ministerstva financí se již poučily, že stabilní ceny a zdravé rozpočty zcela mimořádně přispívají k celkové prosperitě. Důležité rovněž je, že jednotliví aktéři i celé podniky obdrželi zcela základní poselství ze světa, kde je vše možné:

Nespoléhejte na vládu, máte-li problém, vyřešte si jej sami!

Tab. 1. Diferenciace ročního růstu HNP na obyvatele a rok.

Počet zemí podle ročního růstu HNP na obyvatele v letech 1989 – 2009	
Růst přes čtyři procenta	20
Růst tři až čtyři procenta	13
Růst nula až tři procenta	79
Dlouhodobý pokles	59

Pramen: World Economic and Social Survey. New York: UN, 2010

Tyto přístupy od základu změnily mechanismus, kterým svět tak dlouho fungoval: střední management, bašta tradice, byl téměř zlikvidován, a jako v každé revoluci, protagonisti statu quo byli vyhnáni. Mladí lidé chtějí pracovat v nově se rozvíjejících společnostech. *Josef Schumpeter* (rodák z Třeště u Jihlavy, neúspěšný rakouský ministr financí z přelomu století, kterému bylo pouhých 21 let, záhy zkrachovalý bankéř a nakonec veliký harvardský ekonom) nazval tento proces „kreativní destrukcí“. Ve svých úvahách počítal s obchodem jako s měnicími se pravidly hry či důležitými inovacemi, jež budou mít na trhy šokující vlivy, jejichž výsledkem je to, že se ceny, hráči i pravidla hry mění v celé ekonomice. V tomto procesu, kdy se staré a unavené společnosti likvidují, dochází k velikému přeskupování a míšení, jež velice zvyšuje produktivitu.

Není lepšího příkladu **Schumpeterovy kreativní destrukce** než to, co se stalo během minulého desetiletí v Americe. Ale to už není příběh o USA. Kreativní destrukce zasáhla nyní téměř celý svět. Skeptici sice dále argumentují, že konkurenceschopnost a technologie způsobují spoušť a ničí harmonii ve společnosti; že vytvářejí nerovnosti a likvidují střední třídu. Pravda je, že nová ekonomika je tvrdá k tomu, kdo žije na náklady plátců daní a akcionářů. Ale taky je pravda, že energickým lidem, kteří byli dlouho mimo, dává veliké šance. Zajímavé je, že v USA to znamenalo plnou zaměstnanost a zlepšení hospodářského statutu těch nejchudších. Lidé často mění svá zaměstnání, a musí se učit. Ale kdo by se chtěl vrátit? Nejsou to ani rodiče, kteří vidí velké možnosti, jež jsou před jejich dětmi; a nejsou to ani děti, jež právě získali dostatek času, aby své životy mohly skutečně prožít. To je také kreativní destrukce.

ZÁVĚR

Nová ekonomika dospívá. Nenabízí sice rychlou cestu ke zbohatnutí, nenásobí míry ekonomického růstu, a taky se neaplikuje nijak jednoduše. Nová ekonomika znamená těžkou práci, její základy jsou omezené, ale opravdu skutečné. Na mnoha místech dokázala převrátit doslova svět vzhůru nohama: Finsko se stalo centrem vyspělých technologií, Německo poněkud zaostává, protože změny jsou často v této zemi zneváženy, a japonské propadající se hospodářství bylo zachráněno pouze jeho obrovským technologickým potenciálem. Centrální banky a ministerstva financí již nemohou dále vytvářet falešné pocity prosperity. Globalizace, průvodní jev nové ekonomiky, na počátku nového století

je ovšem dvousečnou zbraní: silným tahounem hospodářského růstu, rozvoje nových technologií a růstu životní úrovně v zemích bohatých i chudých, ale je i kontroverzním procesem, který poškozují národní suverenitu, nahloďává místní kulturu a tradice a hrozí hospodářskou a sociální nestabilitou. Klíčovou otázkou 21. století tedy je, zda budou státy schopny udržet tento proces pod kontrolou, nebo se stanou jeho obětí.

Hospodářské dějiny jsou z větší části příběhem expandujícího trhu: od farmy k městu, od kraje ke státu, od jednoho státu ke druhému. Ve dvacátém století zpomalily rozvoj trhů dvě světové války a hospodářská recese. Nové technologie a politické tlaky po skončení druhé světové války tento rozvoj urychlily. Studená válka pak od čtyřicátých do osmdesátých let přinutila Spojené státy použít liberalizaci obchodu a hospodářský růst jako nástroj v boji proti komunismu. Úspěch hlavních jednání o obchodu snížil průměrná cla ze čtyřiceti procent v roce 1946 na čtyři procenta v roce 1995.

Po dvou světových válkách vnímala Evropa hospodářské sjednocení jako hrozbu proti nacionalismu. Technologie doplnila politiku. I před vznikem Internetu klesající ceny za komunikaci a dopravu - od tryskových letadel po lepší podmořské kabely a satelity - pomáhaly globálnímu obchodu. Na konci 90. let (po odečtení inflace) byl světový vývoz téměř desetkrát vyšší než o čtyřicet let dříve.

Globalizace tento proces rozvíjí, ale přinejmenším v jednom důležitém aspektu jej opouští. Až do nedávné minulosti byly státy vnímány jako samostatné hospodářské jednotky propojené převážně obchodem. Toto však nyní přestává platit. **Podniky a finanční trhy ve své produkci, marketingu a investičních rozhodnutích stále více překonávají národní hranice.**

LITERATURA:

- [1] Drucker, P.F. (1993): Postkapitalistická společnost. Praha : Management Press
- [2] Kofmann, E. (1996): Globalisation: Theory and Practice. London : Pinter
- [3] Minc, A. (1993): Le Nouveau Moyen Age. Paris : Gallimard
- [4] Voříšek, J. (1997): Strategické řízení informačního systému a systémová integrace. Praha : Management Press

AUTOR

Ing. Jan Prachař, PhD
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Česká republika
tel/fax +420 572 549 018
e-mail: prachar@edukomplex.cz

PROBLÉMY GLOBÁLNÍ EKONOMIKY - DÁNSKO

Adéla Procházková

Evropský polytechnický institut s.r.o.

Abstrakt: Globální problémy mají zpravidla ekonomickou dimenzi a bezprostředně ovlivňují světové hospodářství. Svět čelí problémům chudoby a bídě při ekonomickém růstu, který rozdíl mezi chudobou a bohatstvím spíše ještě zvětšuje. Lidstvo se potýká s mnoha problémy ohrožujícími životní prostředí – rozšiřujícím se znečišťováním, globální změnou klimatu, ztrátou druhové rozmanitosti v přírodě, degradací půdy, vody a mořských zdrojů atd.

Klíčová slova: globalní, ekonomika,

Dánská ekonomika patří celosvětově mezi nejsilnější a nejefektivnější. Právě proto je mnohdy Dánsko uváděno politiky i ekonomy jako "vzorová země". Má vysoké daně, štedrou sociální síť a pružný trh práce (flexicurita). Stejně výbornou má kvalitu veřejných služeb, školství a dalších sociálních sektorů, zároveň však dostatečně vysokou konkurenceschopnost. Často vychází z různých multikriteriálních mezinárodních srovnání jako "nejšťastnější", nejblahobytnější země. Vysoké hodnocení je uváděno i v analýzách Evropské komise.

Na základě hodnocení Světového ekonomického fóra je Dánsko již několik let uváděno na prvním či druhém místě EU z hlediska konkurenceschopnosti a dynamiky hospodářského vývoje. V celosvětovém srovnání bylo v roce 2009 vyhodnoceno na 5. místě (The Global Competitiveness Report 2009 - 2010).

Dánská ekonomika není samozřejmě imunní vůči vlivům globální finanční a ekonomické krize. Přes svůj vysoký hospodářský potenciál se Dánsko dostalo ve druhém pololetí 2008 do recese, která vyústila ve značný hospodářský propad v roce 2009.

JEDNA Z NEJBOHATŠÍCH MEZI BOHATÝMI

Nehledě na skutečnost, že Dánsko je zemí s velmi malými nerostnými zdroji, vyvinula se z něj jedna z nejvyspělejších tržních ekonomik.

Z hlediska velikosti ekonomického růstu v posledním desetiletí je Dánsko mírně nad průměrem v EU. Úroveň inflace a nezaměstnanosti je v Dánsku výrazně nižší než průměr Unie. Rozhodující složkou dánské ekonomiky je, podobně jako i v jiných rozvinutých tržních ekonomikách, **sektor služeb**. Jeho podíl na tvorbě HDP dosáhl 74,1 %. Podíl sektoru služeb na celkové zaměstnanosti dosahuje ještě vyšší hodnoty – 80 %.

Dánský průmysl podílející se na tvorbě HDP 13-15 % je velmi rozvinutý a diverzifikovaný. Mezi nejvýznamnější patří potravinářský průmysl, chemický průmysl včetně výroby příslušných strojů a zařízení. Významným způsobem je rovněž zastoupen průmysl elektrotechnický, tiskařský, loděařský a lehké strojírenství. Důležitou součástí dánské ekonomiky je od 70. let těžební průmysl zaměřující se na těžbu ropy a zemního plynu v Severním moři. Většina z národní spotřeby plynu a ropy se těží na ropných plošinách v Severním moři.

Zemědělský sektor se na tvorbě HDP podílí 1,8 % V Dánsku převažují rodinné farmy střední velikosti. Zemědělská produkce je vysoce intenzivní a hlavní produkční plodinou je pšenice. Mezi další významné plodiny patří ječmen, cukrová řepa a brambory. V masné výrobě dominuje chov hovězího dobytka a chov drůbeže. Vzhledem ke geografické poloze Dánska je rovněž výrazně rozvinut rybolov. Dánská rybolovná flotila patří mezi 15 největších na světě.

V roce 1997 dánská vláda předložila dlouhodobý ekonomický program označený jako Dánsko 2005, který obsahuje množství ambiciózních cílů. Vláda hodlá především snížit celkové vnitřní zadlužení na úroveň 40 % HDP (v současné době kolem 50 %) a snížit celkový počet osob pobírajících dávky z rozvinutého sociálního systému (z 920 000 osob v roce 1997 na 750 000 osob v roce 2005). Zároveň chce vláda v období 1997-2005 splatit veškeré své závazky denominované v cizích měnách.

EURO MÍSTO KORUNY?

Dánsko je jednou ze čtyř zemí Evropské unie, které se prozatím nepodílejí na společné měně euro. Má, podobně jako Velká Británie, podle Maastrichtské smlouvy právo odmítnout účast v měnové unii, čehož prozatím využívá. Nejvyšší představitelé nejvýznamnějších dánských politických stran si však dobře uvědomují, že pokračující neúčast Dánska v měnové unii by mohla ohrozit jeho budoucí postavení v rámci Evropské unie. S ohledem na tuto skutečnost se proto

představitelé politických stran dohodli, že referendum o vstupu do měnové unie se uskuteční v 1. polovině roku 2001. Současný dánský premiér Poul Rasmussen si zároveň vyhradil právo vyhlásit referendum i dříve v případě, že by to vyžadoval domácí či mezinárodní situace. Průzkumy veřejného mínění z podzimu minulého roku nasvědčují tomu, že počet příznivců společné měny euro začíná v Dánsku převažovat (pro 53 %, proti 39 %, nerozhodnuto 8 %, 87 % respondentů si bylo jisto svým rozhodnutím).

EKONOMIKA

V první polovině našeho století byla dánská ekonomika převážně zemědělská. V poválečném období však došlo k růstu podílu průmyslu a služeb a v roce 1999 se na tvorbě HDP podílely služby 70,7 %, průmysl 25,7 % a zemědělství 3,6 %. Podíl průmyslového zboží na celkovém vývozu však dosahuje 75 %, zatímco podíl zemědělské produkce činí 12 %.

Zemědělská výroba je známá svou efektivností a kvalitou. Prvovýroba a zpracovatelský průmysl se specializují zejména na mléčné výrobky, vepřové maso, rybí konzervy a výrobu kožešin (především z norků). Okolo 70 % produkce potravin a ryb se vyváží (hlavními odběrateli jsou Velká Británie a Německo) a export těchto produktů stále představuje více než jednu pětinu celkového dánského vývozu. Domácí zemědělská výroba může pokrýt spotřebu asi 15 mil. lidí, což je trojnásobek počtu obyvatel této země.

Dánské království vykazuje vysoký stupeň industrializace. Průmysl se soustřeďuje především na ty výrobní obory, kde při malých sériích a vysoké kvalitě lze obstát v silně zahraniční konkurenci. mnohá průmyslová odvětví (konzervárny, pivovary, lihovary). Nicméně nevýznamnějším průmyslovým odvětvím je výroba kovového zboží a výroba strojů a vozidel, a to před potravinářským průmyslem. Dánsko těží od roku 1972 ropu a zemní plyn, začátkem 90. let se stalo soběstačným a postupně rozšiřuje jejich export. Služby jsou na velmi vysoké úrovni. Zaměstnanost v sektoru služeb rostla v uplynulých 10 letech nejvýrazněji a podílil se zhruba 65 % na celkové zaměstnanosti. Především finanční služby, pojišťovnictví a poradenské služby se i bez výraznější státní pomoci, jednotnému trhu EU a jsou velmi výkonné. Rychle se rozvíjející oblastí je cestovní ruch.

Dánsko má jeden z největších veřejných sektorů ze zemí OECD i přesto, že se vláda snaží snížit veřejný dluh postupným snižováním podílu tohoto sektoru. Vládní výdaje v roce 2005 činily 34 % HDP. Tento podíl je však podobný jako v ostatních skandinávských zemích. Země má jeden z nejrozsáhlejších sociálních systémů ze zemí OECD a je to si vědoma potřeby jeho reformy, a to ze dvou důvodů – polevující snahy nezaměstnaných hledat si práci a vzhledem k demografickému vývoji, jehož trend ukazuje na snížení základny daňových poplatníků.

V polovině 80. let byl zaznamenán silný růst HDP, vedený především soukromou spotřebou a investicemi. Tento boom však neměl dlouhé trvání a ekonomika započala období pomalého růstu způsobeného poklesem domácí poptávky.. Zvýšení domácí spotřeby napomohlo snížení úrokových sazeb a fiskální expanze. Došlo také k růstu hrubých investic, oživení trhu nemovitostí a zvýšení spotřebitelské důvěry. Po čtyřech letech tohoto pozitivního trendu dochází opět ke zpomalení ekonomiky. Podle odhadů EIU činil v roce 1999 růst HDP 1,3 % a dosáhl tak výše 171 mld. USD, což představuje 32 200 USD na obyvatele. Míra inflace v roce 2009 činila 1,3 %. Dánsko je malá otevřená ekonomika, a proto je cenová úroveň ovlivněna mezinárodním inflačním prostředím a devizovým kurzem daleko více než u většiny zemí.

Nezaměstnanost za posledních 5 let neustále klesala. Za rok 2010 činil průměr 4,20 %. vláda oznámila pokračování v politice snižování strukturální nezaměstnanosti vytvářením flexibilnější pracovní síly. Všem nezaměstnaným je nabídnuta práce nebo rekvalifikace do 1 roku nezaměstnanosti a nezaměstnaným do 25 let je stejná nabídka učiněna do prvního půl roku nezaměstnanosti.

DÁNSKO - JE NEJMÉNĚ ZKORUMPOVANOU ZEMÍ NA SVĚTĚ

Nejmenší korupce na světě je tradičně v Dánsku, Švédsku, Finsku, Novém Zélandu a Singapuru. Nejvyšší míra korupce je v Africe, na posledním 178. místě je Somálsko. Hodnocení Česka se v posledních třech letech zhoršilo. Hodnota indexu za rok 2010 dosahuje 4,6 bodu a horší hodnocení má ze zemí EU pouze Lotyšsko, Slovensko, Itálie, Rumunsko, Bulharsko a Řecko.

Vlády mohou efektivně vykonávat svoji činnost jen tehdy, těší-li se důvěře lidí, jimž slouží. Korupce má ničující ekonomický a sociální dopad. Podkopává důvěru ve vládu a snižuje efektivnost veřejné vládní politiky. Kromě toho má korupce negativní vliv na výši zahraničních investic. Snižuje také účinnost zahraniční pomoci a ohrožuje politickou i veřejnou podporu poskytování pomoci ze strany dárcovských zemí.

„Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně“

baron John E. E. D. Acton

Z hlediska míry korupce jsou na tom nejlépe Dánsko, Švédsko, Finsko, -Nizozemí. 45.ČR, 47.-Maďarsko, 52. Slovensko, 58.-Polsko, 70.-Rumunsko, 72.-Bulharsko. Společným jmenovatelem zemí s nejmenší mírou korupce je protestantská morálka..

Každá velká moc v lidských dějinách vynucovala zákon a pořádek v souladu s jejími hodnotami. Globalizovaná korupce je hůře postižitelný nepřítel demokracie než nacismus i komunismus, ale stejně jako ony je svým způsobem absolutní a nezákonná.

ZÁCHRANA? FUNGUJÍCÍ SOUDY A ZMĚNA UVAŽOVÁNÍ

Obchod je hnacím motorem ekonomiky všech zemí. Obchodem se v různé formě živíme všichni. Proto je nutné správné nastavení pravidel hry a rychlého rozhodného soudce pro trestání nepovolených činností – tedy i korupce. Podnikatelé musí mít rovné podmínky a současně záruku rychlých a účinných soudních rozhodnutí v případných obchodních sporech se svými partnery. Státy s právním systémem na špičkové úrovni, s nízkou obchodní kriminalitou, s vysokou ochranou hospodářské soutěže, kde nejsou zahraniční investoři poškozováni a kde jsou obchodní spory řešeny rychle, nemají o zahraniční investory nouzi ani v případě vysokých přímých a nepřímých daní v zemi. Zářným příkladem jsou země Skandinávie.

NEJRYCHLEJI FUNGUJÍ SOUDY VE SKANDINÁVII

Nejméně práce mají soudy ve skandinávských zemích (snad i díky tomu jsou soudní rozhodnutí otázkou pár týdnů a ne let, jak se běžně děje ve východní Evropě). Podnikatelská etika je zde na velmi vysoké úrovni. Neplnění dohodnutých podmínek ve smlouvě či neplacení za dohodnuté zboží a služby se vyskytuje mnohem méně než v ostatních členských zemích Evropské unie. Již pouhé placení faktur po termínu splatnosti (naprostá samozřejmost v Česku) je zde něco výjimečného a svědčí o problémech firmy (ať už personálního nebo ekonomického charakteru).

Pojem korupce lze definovat jako "zneužití svěřené moci pro soukromý zisk." Tato definice odpovídá pojetí korupce v dánském trestního zákoníku a na mnoha mezinárodních úmluv. Korupce je celosvětový problém. Korupce: je vedlejším produktem Globalizace – a možná i jejím naplněním

Pramen: EIU Country Report , Eurostat

REFERENCE

- [1] Vladimír Jeníček/Jaroslav Foltýn: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech. Praha : C. H. Beck
- [2] http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/dansko/#o10
- [3] <http://www.statbank.dk/NATREL62>
- [4] <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/dansko-financni-a-danovy-sektor/5/1000808/>
- [5] <http://www.business-anti-corruption.com/anti-corruption-initiatives/partner-initiatives/denmark/>
- [6] <http://veritypost.wordpress.com/2010/07/19/eu-and-corruption-what-about-denmark/>
- [7] <http://worldfocus.org/blog/denmark-overwiev>
- [8] <http://news.xinhuanet.com>

AUTOR

Adéla Procházková
Evropský polytechnický institut s.r.o.
pracoviště Hodonín
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín

RASTÚCI VPLYV BRAZÍLIE V SVETOVEJ EKONOMIKE

Marián Šabo

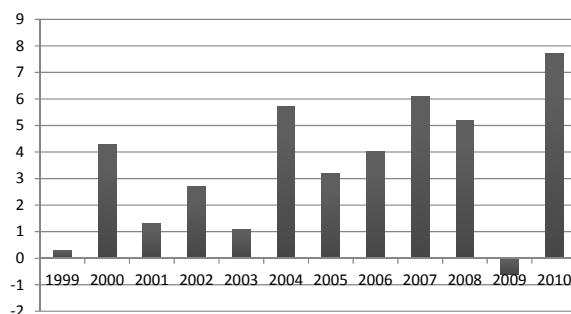
Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Brazília vstúpila do 21. storočia po veľkej transformácii v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Najvýznamnejšou bol „Plán real“, ktorý v polovici dekády zastabilizoval hospodárstvo krajiny. Nasledovali roky dynamického rozvoja, ktoré pribrzdila až svetová finančná kríza. Na minimálny pokles HDP a skutočnosť, že Brazília bola krízou zasiahnutá ako jedna z posledných krajín a krízu prekonala ako jedna z prvých, mali okrem veľkého vnútorného trhu vplyv zdravý bankový systém, malá otvorenosť ekonomiky, relatívna diverzifikácie brazílskych exportov, dobrá makroekonomická politika a rozsiahle vládne investície. Avšak aj napriek tomuto pokroku, v Brazílii pretrvávajú stále určité problémy, ako napr. vysoký verejný dlh, nadhodnotená mena, slabá konkurencieschopnosť domácich firiem, komplikovaný daňový systém, nedostatok investícií do vzdelávania a zdravotníctva, problémy s bezpečnosťou a iné. Brazílii sa však aj napriek tomu úspešne darí posilňovať svoju pozíciu vo svete a jej vplyv a význam neustále rastie.

Kľúčové slová: Brazília, BRIC, energetika, globálne nerovnováhy, rozvojové krajiny

Brazílska federatívna republika (ďalej len Brazília) je najväčšia krajina Latinskej Ameriky s rozlohou presahujúcou 8,5 mil. km² a populáciou o veľkosti približne 190 mil. Z politicko-administratívneho hľadiska ide o federatívnu republiku, ktorú tvorí 26 štátov a federálny okres s hlavným mestom Brasilia. Na čele vlády stojí prezident. Brazília profitovala z boomu v prvej polovici prvého desaťročia 21. storočia a vyšla z dot-com a argentínskej krízy s priemerným ročným rastom HDP na úrovni 4,8% v období rokov 2004 až 2008¹. V dôsledku svetovej finančnej krízy sa jej ekonomika v roku 2009 výrazne spomalila a rast HDP bol prakticky nulový. Toto spomalenie však bolo do značnej miery spôsobené externými a nie internými faktormi. Napr. výrazne regulovaný brazílsky finančný sektor nezaznamenal výraznejšie problémy a žiadna z brazílskych bánk sa nedostala do výraznejších problémov. A keďže export sa na HDP podieľa menšou mierou ako je tomu napr. v Indii alebo Číne, neboli ani externé dopady na domácu ekonomiku až také zničujúce. Krajina sa s dopadmi svetovej krízy rýchlo vysporiadala a v roku 2010 zaznamenala rast HDP na úrovni 7,5%.

Graf č. 1: Rast HDP Brazílie v rokoch 1999 až 2010

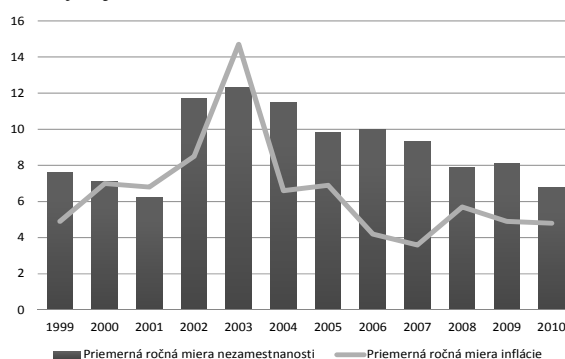
Zdroj: CEPALSTAT. Statistics and indicators. Dostupné na internete:
<<http://websie.eclac.cl/infest/ajax/cepalstat.asp?carpeta=estadisticas&idioma=i>>

Hoci je Brazília bohatá na prírodné zdroje, má takmer 200 miliónový domáci trh a diverzifikovanú ekonomiku, krajinu mnoho desaťročí trápila vysoká inflácia, nestabilita menového kurzu a nízky ekonomický rast. Táto chronická ekonomická nestabilita spôsobovala, že hoci bola krajina z geostrategického hľadiska dôležitá, mnohí ju tak akosi nebrali celkom vážne. Toto sa však začalo meniť s rozvojom hospodárstva krajiny. Vďaka plánu real sa Brazílii podarilo dostať pod kontrolu infláciu vďaka dobrej makroekonomickej a monetárnej politike a krajina sa vydala na cestu privatizácie a iných ekonomických reforiem. Pod tieto opatrenia sa podpísal najmä prezident Fernando Henrique Cardoso a za svoje ich prijal a prehľbil aj jeho nástupca Luis Inácio Lula da Silva. Keď sa Lula ujal moci, zachoval

¹ SUCHANEK, A. 2010. *A New Global Player*. [online]. South African Institute of International Affairs, 2010. [cit. 2011.03.15.] Dostupné na internete: <<http://www.generalatlantic.com/en/news/article/45ed16fg>>

mnohé z opatrení, politik svojho predchodcu. Za guvernéra centrálnej banky vymenoval bývalého investičného bankára, jeho ekonomické opatrenia boli rozumné, prilákali zahraničné investície, ale dokázali zároveň podporiť sociálne zabezpečenie a bojovať proti chudobe. V roku 2001 po prvýkrát upozornili na vzostup Brazílie aj finančné trhy. Investičná banka Goldman Sachs označila Brazíliu spolu s Čínou, Indiou a Ruskom za krajiny, ktoré majú potenciál v nasledujúcich dekádach narušiť ekonomickú dominanciu krajín združených v zoskupení G7. Keď bol pojem BRIC použitý v správe Goldman Sachs, mnohí, dokonca aj mnohí Brazilčania, pochybovali, či Brazília skutočne patrí do tohto „zoskupenia“ rýchlo rastúcich rozvíjajúcich sa trhov vzhľadom na nedávnu ekonomickú a politickú volatilitu vývoja v tejto krajine². V priebehu prvej dekády 21. storočia to vyzeralo, že makroekonomické problémy krajiny patria minulosti a krajina sa dynamicky rozvíjala aj vďaka stúpajúcim cenám komodít na svetových trhoch a rozrastajúcej sa domácej strednej vrstve. V tom istom čase sa dôležitými ukázali stúpajúce ceny palív a obavy z klimatických zmien a pozornosť sa upriamila na úspechy krajiny v používaní biopalív. Rozvoj brazílskeho priemyslu biopalív sa datuje už do sedemdesiatych rokov 20. storočia, kedy vojenská vláda nariadila, zaviedla etanolový program, ktorý vyžadoval primiešavanie etanolu vyrobeného z cukrovej trstiny do palív, aby sa tak znížila závislosť krajiny na dovoze fosílnych palív zo zahraničia (tiež nariadili zvýšenie využívania hydroenergetického potenciálu krajiny). Na začiatku 21. storočia má tak Brazília najefektívnejšiu produkciu biopalív na svete a množstvo disponibilnej pôdy na vysádzanie ďalšej cukrovej trstiny. Vo februári 2008 prekonal trhový podiel etanolu tradičný benzín na čerpacích staniciach a dokázala sa tak životaschopnosť alternatívnych palív v jednej z najväčších svetových ekonomík. V posledných rokoch sa v krajine rozšírila výroba automobilov s tzv. „flex“ motorom, ktorý dovoľuje spaľovať benzín a alkohol v ľubovoľnom pomere. V súčasnej dobe predstavuje výroba automobilov s týmto pohonom cca 90% všetkej výroby v Brazílii. Alkohol ako biopalivo je propagovaný ako náhrada palív vyrábaných z ropy a Brazília sa snaží podporovať jeho rozšírenie v celosvetovom meradle. Keď sa k tomuto faktoru pridá to, že sa nedávno objavili nové náleziská ropy a zemného plynu v pobrežných vodách krajiny, je jasné, že Brazília má v blízkej budúcnosti zabezpečené postavenie svetovej energetickej veľmoci³. Väčšina z nich sa nachádza v hĺbke od 2000 do 7000 metrov pod hrubou vrstvou hornín a solí, čo komplikuje ich ťažbu, avšak pokiaľ sa cena ropy bude držať na dostatočne vysokej úrovni, ťažba tejto ropy bude rentabilná. Solné horniny dosahujú hĺbku až 1,5 km, takže je náročné túto ropu ťažiť a bude si to vyžadovať investície a technológiu. Vďaka tomu zrejme dôjde k postupnému a nie náhlemu zisku z ťažby, minimalizujú sa inflačné tlaky a vyhne sa riziku holandskej choroby. A vďaka náročnosti ťažby na technológie to môže prispieť k rozvoju ľudského kapitálu a technologickej úrovni brazílskych firiem. Technologické investície by sa mohli preliať aj do iných odvetví hospodárstva.

Graf č. 2: Vývoj inflácie a nezamestnanosti v rokoch 1999 až 2010

Zdroj: CEPALSTAT. Statistics and indicators. Dostupné na internete:
 <<http://websie.eclac.cl/infest/ajax/cepalstat.asp?carpeta=estadisticas&idioma=i>>

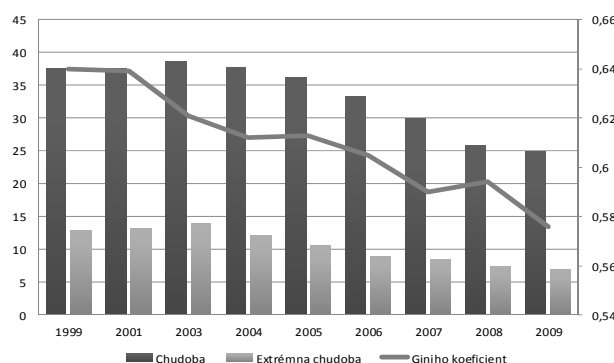
Brazílskej ekonomike sa dokonca aj podarilo pomerne úspešne vysporiadať s následkami svetovej finančnej a hospodárskej krízy a v roku 2010 dokonca zaznamenala rast na úrovni 7,5%, čo prispelo k transformácii krajiny z regionálnej na svetovú mocnosť. Prezident Lula sa tak vďaka hospodárskym úspechom krajiny aj na sklonku svojho druhého funkčného obdobia tešil viac ako 80-percentnej podpore verejnosti. Podľa brazílskej ústavy sa však už o tretie zvolenie v rade uchádzať nemohol. Lula preto vyjadril podporu Dilme Rousseffovej, ktorá bola jeho pravou rukou. Aj vďaka tejto podpore sa jej podarilo v druhom kole volieb uspieť so ziskom 56% hlasov a stala sa tak prvou ženou na čele krajiny. Dilma Rousseffová zvíťazila predovšetkým vďaka veľkej prevahe hlasov na severovýchode (najchudobnejšie časť krajiny) a tiež vďaka tomu, že dokázala na svoju stranu získať prevahu v druhom (Minas Gerais) a treťom (Rio de Janeiro) najľudnatejšom štáte. Hlavným rysom jej vlády má byť dôraz na sociálne zrovnoprávnenie spoločnosti a rozšírenie domáceho trhu vďaka rastúcej životnej úrovni obyvateľstva, ale s tým rozdielom, že bude

² SWEIG, J. 2010. *A New Global Player*. [online]. Foreign Affairs, 2010. [cit. 2011.03.25.] Dostupné na internete: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/66868/julia-e-sweig/a-new-global-player>>

³ O'NEIL, S. 2010. *Brazil as an Emerging Power: The View from the United States*. [online]. South African Institute of International Affairs, 2010. [cit. 2011.03.15.] Dostupné na internete: <<http://www.saiia.org.za/policy-briefings/brazil-as-an-emerging-power-the-view-from-the-united-states.html>>

musieť oproti svojmu predchodcovi byť fiškálne zodpovednejšia, aby bola zachovaná makroekonomická stabilita. Otázna je Lulaova prípadná angažovanosť v novej vláde a taktiež sa jednoznačne nevyjadril k možnosti, či nebude opätovne kandidovať v roku 2014. Brazília sa v súčasnosti stala piatou najväčšou ekonomikou sveta a predbehla Britániu a Francúzsko po tom, čo v roku 2010 zaznamenala hospodársky rast na úrovni 7,5%⁴. V súčasnosti však krajine hrozí spomalenie tempa ekonomického rastu, ako sa Brazília musí vyrovnávať so slabšou infraštruktúrou, komplikovaným daňovým systémom a pracovnými obmedzeniami, čo vedie k obavám zo stúpajúcej inflácie. Inflácia vo februári 2011 dosiahla 6,08% a nebezpečne sa blíži k hornej hranici stanovenej centrálnou bankou na úrovni 4,5% plus-mínus 2%. Centrálna banka tak už viackrát pristúpila k zvýšeniu úrokových sadzieb, pričom Brazília má v súčasnosti najvyššie reálne úrokové sadzby spomedzi všetkých veľkých ekonomík. Stúpajúca zamestnanosť a rastúci domáci dopyt vytlačili infláciu nad 6%, čo podnietilo centrálnu banku zvýšiť úrokové sadzby prilákajú do krajiny veľa kapitálu, čo sa však podpísalo pod zhodnotenie realu o viac ako 40% ani nie za dva roky. Vláda preto zavádza rôzne opatrenia na obmedzenie prílevu kapitálu. Politika Brazílie odráža stále vo väčšej miere jej postavenie ako regionálnej veľmoci. Zahraničná politika je orientovaná na presadenie sa ako jedného z centier svetovej zahraničnej politiky. Brazília sa zároveň snaží o zmenu organizácie medzinárodného systému, a to predovšetkým s dôrazom na reformu OSN (predovšetkým Rady bezpečnosti). V súvislosti so svetovou finančnou a hospodárskou krízou sa toto úsilie rozšírilo aj o reorganizáciu svetových finančných inštitúcií (najmä MMF). Brazília sa snaží dosiahnuť významnejšie postavenie na medzinárodnej ekonomickej scéne – v rámci rokovaní WTO presadzuje čo najväčšiu liberalizáciu obchodu s poľnohospodárskymi produktmi. V rámci Latinskej Ameriky je hlavným organizátorom regionálnej integrácie a tiež posilňuje integračné snahy v regióne, predovšetkým prostredníctvom organizácií ako Mercosur a UNASUR. Vo vzťahu k regionálnym veľmociam sa snaží nadväzovať strategické partnerstvá (Čína, India, Rusko, JAR) a voči Afrike sa snaží vystupovať ako ďalšia alternatíva na miesto ČĽR a EÚ. Brazília zaujíma postupne asertívnejšiu úlohu a zasadzuje sa za presadzovanie záujmov rozvíjajúcich sa krajín v medzinárodných vzťahoch. Napr. združuje tieto krajiny v spoločnom záujme prinútiť rozvinuté krajiny, aby upustili od dotovania svojho poľnohospodárstva. Brazília tak rozvíja svoju juh-juh agendu. Spolu s Indiou predsedá skupine G-77 združujúcej rozvojové krajiny. Zúčastňuje sa na G-4, ktorá sa snaží obnoviť uviaznuté rokovania z Dohy. Zasadzuje sa za zvýšenie váhy hlasov rozvojových štátov v MMF a Svetovej banke. V skupine G-20 zastupuje, presadzuje záujmy rozvojových štátov, zasadzuje sa za tzv. inkluzívnu globalizáciu, aby aj rozvojové štáty mali väčšiu váhu a hľadalo sa aj na ne. V poslednom období otvorila množstvo nových diplomatických zastupiteľstiev, väčšinu z nich v rozvíjajúcich sa krajinách a Lula veľmi často cestoval do iných krajín na oficiálne zahraničné návštevy. V otázke Venezuely sa Lula diplomaticky, vyhýbavo vyjadril, že nikto nemôže tvrdiť, že vo Venezuele nie je demokracia. Brazília sa snaží posilňovať si svoje postavenie v regióne a oslabovať vplyv USA, ale aj iných konkurenčných krajín, ako napr. Mexika. Okrem iného sa pravidelne zdržiava hlasovania v prípade rezolúcií OSN, ktoré odsudzujú porušovanie ľudských práv na Kube. Brazília podporuje integračné tendencie aj z toho dôvodu, že má veľa čo získať z vytvorenia veľkého trhu pre svoje výrobky. Brazília s angažuje aj v otázke klimatických zmien a prijíma konkrétne opatrenia, aby dosiahla ciele, ku ktorým sa zaviazala na summite v Kodani, napr. v roku 2010 sa podarilo znížiť mieru odlesňovania Amazonu o 70%, čo je najnižšia miera deforestácia za posledných 20 rokov a vláda tiež odhaduje, že by sa jej mohlo podariť znížiť emisie skleníkových plynov o takmer 40% už do roku 2016, teda o štyri roky skôr. V roku 2010 na summite v Cancúne mala brazílska delegáciu významnú úlohu v dosiahnutí dohody.

Graf č. 3: Percento populácie žijúce v chudobe a v extrémnej chudobe (ľavá os), Giniho koeficient (pravá os), obdobie 1999-2009

Zdroj: CEPALSTAT. Statistics and indicators. Dostupné na internete:
<http://websie.eclac.cl/infest/ajax/cepalstat.asp?carpeta=estadisticas&idioma=i>

⁴ LEAHY, J. 2011. *Brazil claims it is fifth largest economy in world*. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.03.03.] Dostupné na internete: <http://www.ft.com/cms/s/0/89ad55ba-45d7-11e0-acd8-00144feab49a.html>

V krajine však existujú riziká, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť schopnosť krajiny dosahovať dlhodobu vysokú tempá rastu. Brazílsky systém vzdelávania sa musí podstatne zlepšiť a zefektívniť, aby bol schopný dodávať na trh pracovníkov, ktorí sú na trhu potrební. V súčasnosti polovica žiakov nedokončí strednú školu a iba 10% populácie má ukončené vysokoškolské vzdelanie. Ďalším vážnym problémom je nedostatočná infraštruktúra, vrátane elektrickej rozvodnej siete, ciest, železníc, letísk, prístavov. Predpokladá sa však, že Majstrovstvá sveta vo futbale a Olympijské hry budú veľkou príležitosťou pre krajinu na vysporiadanie sa s týmto problémom. Avšak stále to bude len začiatok a dobudovanie kvalitnej infraštruktúry si vyžiada dlhšie časové obdobie. V neposlednom rade môže problém predstavovať aj veľký verejný sektor, ktorý môže vytláčať súkromný sektor. Zahŕňa to neefektívnosť ako napr. komplikovaný daňový systém, reguláciu práce, rozsiahlu byrokracia a pod. Avšak aj napriek všetkým týmto faktorom je Brazília pre zahraničných investorov veľmi lákavým a perspektívnym trhom, kde chcú umiestniť ďalší kapitál. Zabezpečenie kontinuity trvalo udržateľného rozvoja v blížiacich sa rokoch je spojené s potrebou posilnenia úspor domácností a verejného sektora, zlepšením kvality verejných výdavkov (vrátane transparentnosti a boja proti korupcii), štrukturálnymi reformami v oblasti daní a sociálneho zabezpečenia. Nie je vylúčená zmena v politike výmenného kurzu a v režime inflačných cieľov.

Veľkou výzvou pre Brazíliu sú v súčasnosti globálne nerovnováhy. Brazílsky minister financií, Guido Mantega, sa na summite ministrov financií G20 v Paríži zasadil za výraznú reformu medzinárodného menového systému, rozšírenie používania SDR ako rezervnej meny a za zaradenie čínskeho renminbi a brazílskeho realu do koša SDR. Varoval pred rizikom tzv. menových vojen, ktoré by mohli destabilizovať svetovú ekonomiku a poukázal na to, že je potrebné dosiahnuť dohodu v otázke nového menového systému, ktorý by mal byť založený na koši mien, ktorý by lepšie odzrkadľoval súčasnú ekonomickú situáciu. Brazílii sa nepozdávajú obchodné nerovnováhy, ktoré sa v súčasnej svetovej ekonomike prehlbujú a v niektorých krajinách, vrátane Brazílie, spôsobujú menové problémy, rastúce ceny komodít, destabilizujú kapitálové toky do rozvíjajúcich sa ekonomík a sú podľa jeho slov dôsledkom nadmernej likvidity v rozvinutých štátoch. Podľa jeho slov sa brazílsky real zhodnotil medzi rokmi 2006 až 2010 o 50% a prílev kapitálu do Brazílie v roku 2010 narástol oproti roku 2009 o 50%⁵.

Pod situáciu sa podpisuje to, že v rozvinutých krajinách sú veľmi nízke úrokové sadzby a v rozvíjajúcich sa krajinách úroky zase rastú. To spolu s menovou politikou vybraných rozvinutých štátov (ako napr. už druhé kolo kvantitatívneho uvoľňovania v USA) vedie k tomu, že kapitálové toky smerujú do rozvíjajúcich sa krajín. Výsledkom je nadbytok kapitálu v týchto krajinách a s tým súvisiace obavy z nadhodnotenia menových kurzov. Na druhej strane sa centrálna banka snaží bojovať s infláciou, a preto sprísňuje monetárnu politiku. Úrokové sadzby v Brazílii sa blížia 12%. To zase spôsobuje, že zahraniční investori sú stále viac a viac motivovaní tu investovať, čo zase tlačí na zhodnotenie realu, a to zase znevýhodňuje brazílskych exportérov. Brazílsky real je tak v súčasnosti najpopulárnejšou menou na „carry trade“ obchody. Brazília tak má v súčasnosti jednu z najviac nadhodnotených mien na svete.

Mantega začiatkom roku 2011 upozornil, že svetu hrozia obchodné vojny medzi najväčšími ekonomikami a zosilnil svoje slová proti manipulácii mien. Vyjadril sa, že Brazília pripravuje opatrenia, aby zastavila zhodnocovanie realu a upozornil, že Brazília je pripravená predostrieť otázku menovej manipulácie na pôde WTO a iných svetových organizácií. Poukázal pritom najmä na USA a Čínu⁶.

Očakáva sa, že obchodné napätie medzi Brazíliou a Čínou sa bude stupňovať. Minulý rok sa Čína stala najväčším investorom v Brazílii s celkovou výškou PZI na úrovni 17 mld. USD (z celkových 48,46 mld. USD), pričom rok predtým to bolo len 300 mil. USD⁷. Väčšina investícií smeruje do komodít, pričom najväčšia transakcia bola investícia čínskeho ropného gigantu Sinopec do brazílskeho Repsolu, v ktorom zaplatil za 40% podiel 7,1 mld. USD. Problémy sa však objavili, keď sa ukázalo, že Čína je najväčším zdrojom lacného dovozu do krajiny, pod čo sa podpisuje aj rastúci real, ktorý tak podkopáva konkurencieschopnosť domáceho priemyslu.

ZDROJE

- [1] LEAHY, J. 2011. Brazil and China trade tensions set to rise. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.01.30.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/5efdeffc-2c99-11e0-83bd-00144feab49a.html>>
- [2] LEAHY, J. 2011. Brazil claims it is fifth largest economy in world. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.03.03.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/89ad55ba-45d7-11e0-acd8-00144feab49a.html>>
- [3] O'NEIL, S. 2010. Brazil as an Emerging Power: The View from the United States. [online]. South African Institute of International Affairs, 2010. [cit. 2011.03.15.] Dostupné na internete: <<http://www.saiia.org.za/policy-briefings/brazil-as-an-emerging-power-the-view-from-the-united-states.html>>
- [4] PEEL, Q. 2011. Brazil calls for currency system overhaul. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.02.19.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/61d3afea-3bc7-11e0-a96d-00144feabdc0.html>>

⁵ PEEL, Q. 2011. Brazil calls for currency system overhaul. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.02.19.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/61d3afea-3bc7-11e0-a96d-00144feabdc0.html>>

⁶ WHEATLEY, J. – LEAHY, J. 2011. Trade war looming, warns Brazil. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.03.22.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/6316eb4a-1c34-11e0-9b56-00144feab49a.html>>

⁷ LEAHY, J. 2011. Brazil and China trade tensions set to rise. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.01.30.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/5efdeffc-2c99-11e0-83bd-00144feab49a.html>>

- [5] SUCHANEK, A. 2010. A New Global Player. [online]. South African Institute of International Affairs, 2010. [cit. 2011.03.15.] Dostupné na internete: <<http://www.generalatlantic.com/en/news/article/45ed16fg>>
- [6] SWEIG, J. 2010. A New Global Player. [online]. Foreign Affairs, 2010. [cit. 2011.03.25.] Dostupné na internete: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/66868/julia-e-sweig/a-new-global-player>>
- [7] WHEATLEY, J. – LEAHY, J. 2011. Trade war looming, warns Brazil. [online]. Financial Times, 2011. [cit. 2011.03.22.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/6316eb4a-1c34-11e0-9b56-00144feab49a.html>>

AUTOR

Ing. Marián Šabo
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
00421267295422
marian.sabo@euba.sk

THE GROWTH OF WORLD COMMERCE AS ONE OF THE AREAS OF THE GLOBALIZATION OF WORLD ECONOMY

Elena A. Sidorova

Abstract. *Globalization of the world economy is one of the main tendencies of the world economic development. The growth of world commerce is one of its major areas. World commerce emerged in the 16-18th centuries but its principles were officially defined only in 1947. During the Cold War there existed two opposing camps, capitalists and socialists, which had different trade strategies. The global trade market was formed in early nineties, when the capitalist economy defeated the socialist one. As a result, a completely new model of world trade was established. In 2008 the world financial crisis broke out. At present, there is expected the recovery of world trade after its drastic decline in 2009.*

Keywords: *globalization, world commerce, protectionism, liberalization, World Trade Organization, world financial crisis.*

Globalization of the world economy is one of the main tendencies of the world economic development. Globalization of the economy can be defined in two different ways [1, p.18]. On the one hand, it is an unbiased process, which implies more intensive and profound cooperation in the sphere of economy among countries all over the world, as well as intensive internationalization of manufacture and capital. On the other hand, globalization can be regarded as the process of liberalization of world economic relations that includes the adoption of the open economy concept and the change of the role of nation states.

To the basic areas of globalization one can refer the intensification of international division of labor, the growth of world commerce, world-wide technological distribution, the increase of international capital movement, international migration of labor force [1, p.24]. In this essay the emphasis is put on one of these basic areas, notably on the growth of world commerce.

During a number of years, commerce used to favor capital movement, increase consumption of goods and services and encourage development of science and arts. World commerce emerged alongside with world market in the 16-18th centuries. At present, it represents the system of commodity-money relations made up of foreign trade of each country in the world.

World commerce developed gradually. However, its principles were officially defined in the international treaties only after World War II. In 1947 23 countries signed in Geneva the General Agreement on Tariffs and Trade (typically abbreviated GATT). The main duty of the agreement was to lower world trade barriers. As with the beginning of the Cold War in 1946 the world appeared to be split up into two opposing camps, capitalist and socialist, the development tactics of the world commerce could not coincide.

The countries that joined the socialist camp followed the policy of trade protectionism. Initially, the idea of trade protectionism belonged to an Argentinean economist Raul Prebisch, who worked out the dependency theory. According to this theory, if a developing country trades with a developed one, it inevitably becomes dependent on the more powerful partner. In addition, a developing country dooms itself to the export of low-quality goods to developed states and is obliged to import high-quality industrial goods from them. That's why developing countries primarily should map out a long-term strategy aimed at defending inner trade policies, and only afterwards they should think about opening up their markets. This doctrine turned out to be the basic document in the sphere of world commerce in the socialist countries.

Capitalist countries, in turn, headed for close integration of markets and liberalization of commerce [2]. They decided to take these measures for several reasons. Firstly, there was admitted the fact that the policy of trade wars and strict protectionism, which had been pursued by them after Great Depression (1929-1933), was one of the reasons for economic collapse and served as one of the motives because of which World War II outbreak. Secondly, the United States of America helped West Europe and Japan restore post-war economies (Marshall Plan) and opened up its flourishing market for them.

The system of world commerce that existed from 1945 to early nineties cannot be described as global. It can be characterized only as international and versatile [2]. It is a quite important fact that socialist countries did not participate in world trade. The third-world states acted either as passive observers or were not the members of this system at all. In practice, world commerce at that time was regulated and controlled by four countries. They are the USA, West Europe states, Canada and Japan. Altogether they made up an 80 % share of the world turnover [2].

The global trade market was formed in early nineties, when the capitalist economy defeated the socialist one. As a result, a completely new model of world trade was established. Generally, all countries in the world were divided into

developed and developing ones. In 1995 GATT was transformed into the World Trade Organization (WTO). Among its new goals were the spread of ideas and principles of world commerce at a global scale and the stimulation of the economic growth.

After the revolution on the international market, more and more countries decided to get involved into the liberalization of commerce. Industrially advanced countries started to invest very actively in developing countries and move some manufacture there (outsourcing). However, developed countries did not take into account the fact that developing markets could be their prospective competitors. Anyway, from 1994 to 2004 the turnover of India increased by 333 %, of China – by 487 %, of Chile – by 550 % and of Vietnam – by 575 % [2].

The booming economic growth gave some developing countries the opportunity to enter the markets of developed countries and to trade independently with other developing countries. Moreover, the accumulation of foreign exchange reserves by Petroleum Exporting Countries (that form OPEC) caused the alteration of world balance of financial resources and welfare in the world, which can be proved by the emergence of “sovereign austerity funds” [2].

One should also mention that developing countries started to support the globalization of the world economy and the liberalization of commerce in spite of uneven distribution of income caused by these processes. In western countries, on the opposite, there was growing the feeling of dissatisfaction with the open trade. The recent polls showed that industrially developed countries would like to go back to protectionist policy, which had had place before World War II. Consequently, the world trade system met unexpected glitch.

In 2008 the world financial crisis broke out. In the same year WTO published a report on world trade [10]. WTO confirmed the fact that the governments of several countries had already been following the policy of protectionism in practice. The period of world trade liberalization seemed to come to end [6].

In July 2009 WTO published the report on trade policy commitments and contingency measures. In the report there were named the arguments and circumstances in favor of augmenting the protectionism [5].

According to the experts from United Nations Organization (UNO), before the outbreak of the world economic crisis in 2008 there had been a permanent growth in world commerce [3]. Additionally, from their perspective, the crisis led to drastic reduction of world trade volume in developed countries from the turn of the 2008 year to the second quarter of 2009 because of the decrease of demand for import. During this period of time the volumes of world trade reduced by 30-50 % year on year. After that, the world commerce seemed to recover a little. But, in total, in 2009 its volume reduced by 13 %. This was the first decline in the post-war period. Besides the decline in demand, there was aggravated the situation on world financial markets. The borrowing cost rose and lack of trade credits took place. In the service trade the major losses suffered the spheres of tourism and shippings.

In a nutshell, the main reasons for decline in world commerce, according to the WTO specialists, are the following: a simultaneous decline in demand in the majority of countries all over the world, the growth of goods supply, the deficit of credit resources for financing trade operations and the increase of protectionist measures [5]. Nevertheless, the Director-General of WTO Pascal Lamy claimed at the meeting with heads of French companies on September 3, 2010: “Now we are looking forward to the recovery of trade after its drastic decline in 2009” [8]. In March 2010 WTO predicted the growth of world commerce by 9,5 % [4]. In September 2010 it raised its forecast to 13,5 % [8]. According to Sakhi Ubhi from London Capital Economics, world commerce will be able to return to the level prior to crisis by the end of 2011 if the growth rate remains the same [9]. Pascal Lamy, in turn, thinks that the strategy for 2011 cannot be predicted in details so far [8].

One should also highlight that in the world there exists no scientific research that shows advantages of protectionism over liberalization [6]. However, many economists believe that companies benefit from the liberalization of trade. If administrative and trade barriers are reduced, companies prefer in this case to export their goods and work on international markets. But if the government of any particular country prohibits competition, including the one by importers, then such a state appears in the poverty trap. Lately the experts of WTO have proven that protectionist policy is not efficient almost at all.

On November 12, 2010 during the summit in Seoul the leaders of G20 spoke about the governments’ intentions to go ahead with ending successfully the Doha round of negotiations on the liberalization of world trade that had been started in 2001 in the capital of Qatar (Doha). In the document, which was signed, there was made a point that 2011 is an appropriate year to finish this round of negotiations and that all members of the summit support liberalization and consider it to be a duty to prevent protectionism in world commerce [7].

All in all, from the point of view of the author of this article, the future of world commerce looks rather vague. World economic organizations, whose major duty comprises in regulating the world economy, do not carry out their responsibilities in a proper way. World commerce remains in complete chaos. On the one hand, one should create appropriate and clear management mechanisms at a supranational level. On the other hand, each country should vote for one particular strategy of the development of its trade. Only in this way a stable global system of world commerce that is not subject to all sorts of crises can be created.

REFERENCES

- [1] Глобализация – новое качество мировой экономики: учеб. пособие/ И.П. Фаминский. М., 2009.
- [2] Леманн Жан-Пьер. Близок ли закат свободной торговли? / Жан-Пьер Леманн // Россия в глобальной

- политике. – 2007. - №5, Сентябрь - Октябрь. – URL: http://www.globalaffairs.ru/number/n_9652.
- [3] Мировое экономическое положение и перспективы на 2010 год (резюме доклада ООН) // <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/wess2010.pdf>
- [4] Пахомов А.А. Воловик Н.П. Позиции России в международной торговле в 2009 г.// <http://www.iet.ru/ru/kommentarii/pozicii-rossii-v-mezhdunarodnoi-torgovle-v-2009-g.html>
- [5] Романчук Я. Вялая мировая торговля // <http://liberty-belarus.info/>
- [6] Романчук Я. Торговля и глобализация // <http://liberty-belarus.info/>
- [7] Economic information agency Prime-Tass - <http://www.prime-tass.ru/>
- [8] News agency RIA Novosti - <http://www.rian.ru/>
- [9] News agency Finam - <http://www.finam.info/>
- [10] World Trade Organization - <http://www.wto.org/>

AUTHOR

Elena A. Sidorova

Moscow

Russia

e-mail: ellen-sidorova@rambler.ru

GLOBAL IMBALANCES IN THE CURRENT WORLD

Chalotorn Sinproh

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstract: *The aim of the paper is to characterize and analyze the issue of global economic imbalances in the world today. Global economic imbalance is unprecedentedly huge, unsustainable and unequal. Firstly, the author analyzes the causal relationship between two parties, countries with surplus and countries with a deficit. The next section deals with the issue of economic imbalances and further analyzes the causes of imbalances. Following, it characterizes the risks of growing imbalances and risks to the sustainability of healthy growth. In the last section, the author also analyzed the resolution of global imbalances, dealing with the possible solutions of the current global imbalances discussed at the G-20 Summit in Pittsburgh as well.*

Keywords: *Global imbalances, current account deficit, current account balance, the U.S. economy, China's economy*

INTRODUCTION

The current account deficit is a quite common situation which can occur in any economic cycle. Currently, there are problems with long-term current account deficits in the developed countries such as France, Italy or Great Britain, although the extent of the current account deficit was higher than 3% of GDP. At the same time, the extent of U.S. current account deficit reaches upward trend and grew by more than 5% of GDP. If the state went on a long term would be increased and its scope, they could create major problems that the U.S. economy would be addressed so that reduces the scope of the deficit. Based on changes in the U.S. economy may also affect the domestic economy of any country. For example, it is within the tradable measure of the goods and the exchange rate. Thus, the changes in the U.S. economy will also affect other countries in the global economy.

Recently, several experts in different fields points to problems with the risk of dollar depreciation to solve the problem of the current account deficit. The issue of current account deficit of U.S. balance of payments, however, may be dealt with more options. While the fact was that in the past depreciation of the dollar was the main solution to this problem. Until now, if the currency lost value rapidly due to the very high deficit, it could cause a risk in the economic system and the world monetary system. Lately, it seems that however should be governed by the exchange rate. It would take a very long time because it is a consequence of the state of U.S. policy. Especially in Asian countries have tried to keep their currencies value to avoid problems with exports due to too high a valuation call.

Nevertheless, it appears that domestic factors in the U.S. alone will be unable to sanitize or help improved the current account deficit in North American. During the short period, the global economy could still constantly struggle with the problem of global economic imbalances. Likewise, there must be a definite solution for some kind of issues to offset this imbalance. Under this alternative should be able to use both sides, the countries with surplus and deficit countries, and could cooperate in the conduct of monetary policy.

"The crisis highlighted the need of many reforms to improve economic policy from financial regulation in order to address global imbalances,"

Ben Bernanke¹

1 GLOBAL IMBALANCES

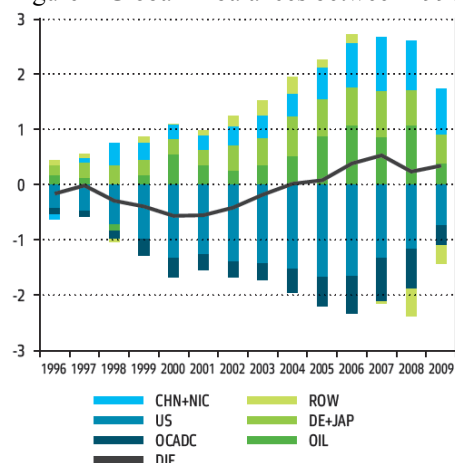
Global imbalances that have characterized the global and national economies during the turn of the century and almost throughout the first decade of the new century were largely degraded by the ongoing financial and economic crisis. In a more general level, the imbalance in the economy may occur mainly in the form of over-reliance on the financial sector (e.g. UK), too much emphasis on the export sector at the expense of domestic consumption (e.g. Germany, China), level of consumer debt (UK, USA) and large budget deficits / surpluses. While these imbalances have a link with the crisis, is expected to have a greater impact on the ability of Member States and other countries belonging to the association

¹ Fed chief said in a brief opening speech at the Conference on Asia

respond to the crisis, unlike the Chinese surplus and deficit, the U.S. and the accumulated surplus of oil exporting countries.

Figure 1 shows the development of global imbalances by selected countries during the blocks over the last ten years². There are visible deficits and surpluses of major oil-exporting countries and selected Asian newly industrialized economies, respectively USA. While the period between 2007 and 2008 were years when the imbalance has not spread, a significant decrease occurred in 2009 in connection with cyclical developments in the global economy. For instance, the U.S. economy due to the decrease in demand for imports significantly reduced the negative current account balance because of reduction in household consumption and investment demand. Reduction of surplus balances happened in returning surplus economies (Japan and Germany), respectively in oil exporting countries thanks to the fall in prices. The big challenge for the economy with a surplus is how to deal with this decline in external demand and hence lower surpluses in the future. Both these effects are also reflected in the development of global economy.

Figure 1 Global Imbalances between 1996-2009 (current account balance as a percentage of world GDP)

Source: IMF (2010), Fig. 4.1, customization.

Note: U.S. - USA, JAP + DE - Germany and Japan; NIC + CHN - China and newly industrialized economies (Hong Kong, Indonesia, Korea, Malaysia, Philippines, Singapore, Taiwan); OIL - oil export industries of the country; OCADC - other countries with current account deficits; ROW - rest of the world DIF - statistical discrepancies³.

Addressing global imbalances on IMF has focused on the problems of countries that have decided to break down long-term current account surpluses through policy changes such as changing the currency peg.

1.1 THE DEFICIT IN CURRENT ACCOUNT BALANCE USA

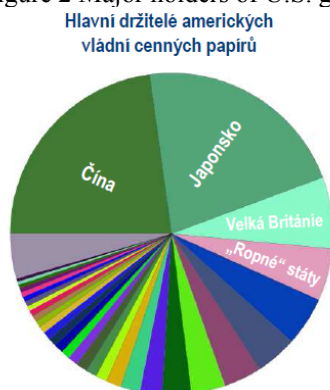
The low rate of U.S. national savings in the recovery of investment activity reflected in the current account deficit, which is on a quarterly basis in mid-2004 close to the 6% of gross domestic product⁴. The current account deterioration occurred despite the real effective depreciation of the dollar against other major currencies, which is not in the trade balance was not enough to show. This level of current account deficit is considered unsustainable in the long term, even if it is assumed that due to the relative strength of the U.S. economy, high oil prices and the expected growth in interest rates, leading to a reduction in the income balance, a current account deficit will be maintained over 5% of GDP over time. This will lead to further deterioration in the investment position of the United States. To stabilize the future debt will need to balance trade in goods and services in the future, showed relatively strong surpluses. This may result from a combination of rapid economic expansion in U.S. export markets, depression in domestic demand and further reducing the relative prices of American goods, i.e. continuing depreciation of the dollar. The world economy and financial stability in general are crucial that these combinations of options will be set. The worst option "hard landing" would be a turbulent weakening dollar accompanied by the growth of long-term dollar-denominated revenues. The result would be both relatively subdued import demands by increasing their prices and also the reduction of U.S. domestic demand generally results in high yields. Risk to the economy and the financial stability of U.S. and other countries is therefore, presented a potential sudden decrease of confidence of foreign investors and their willingness to finance these deficits.

2 Václav Ž. Ekonomické listy číslo 1, ročník I. : "Dynamika trhu práce v době krize a obnova vnější rovnováhy pohledem MMF" Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a management, Praha, 2010 str. 39

3 MMF: World Economic Outlook. IMF: Washington D.C., April 2010. ISBN 978-1-58906-915-2.

4 Forbes.: globální ekonomické nerovnováhy [online] [citované 19. 10. 2010.]. Dostupné na: <http://www.e-burza.cz/INFORMACNI-ZDROJE/Globalni-ekonomicke-nerovnovahy.html>. In 2009, however, it decreased by 40.5% to 419.9 billion USD, which means its lowest level since 2001. In percentage terms amounted to 2.9% of U.S. gross domestic product, the lowest percentage in the last 11 years.

Figure 2 Major holders of U.S. government securities

Source: Data: U.S. Department of Treasury graph: wikipedia.org

It is important not only in the relative size of the deficit due to the size of the U.S. economy, but also with regard to the global amount of savings. External positions of East Asian economies are a mirror image of developments in the United States. While the current account balances in the U.S. are significantly deficient, Asian countries recorded significant surpluses⁵.

1.2 ASIAN ECONOMIES

The Financial crisis can be ascribed to the broader macroeconomic framework. It can trace the link between the mortgage crisis, and another widely discussed a topic - global imbalances. The roots of the current financial crisis go deeper than the first sight. Hypothesis "surplus savings" (saving glut)⁶ relating to increasing external economic imbalances, with saving imbalances already held four years ago, said the current Fed chairman Ben Bernanke. Then, while he shared the belief that these processes can be corrected through a gradual, but he also warned the risk of unrestrained adaptation. According to this hypothesis, It is as well searching for the real causes and remedies of the current financial crisis⁷.

The overall current account surplus in countries of Southeast Asia covers nearly half the U.S. deficit. Current account surpluses and inflow of private foreign investment are putting the pressure on the appreciation of their currencies. The salient feature is the role of foreign, mainly Asian central banks to finance the current account deficit of U.S. balance of payments. These institutions intervene in the foreign exchange market against their currencies in order to keep their economies competitive advantage. In 2001 it was still sheltering investments foreign central banks and governments less than a tenth of U.S. current account deficit in 2003. The proportion of Asian central banks has increased to nearly one half. To some extent, since 2002 these institutions have been deputizing for the private capital. Most of the funds purchased by Asian central banks are invested in government bond of U.S. market in case of the mortgage market. This large amount of funds likely affect prices in these markets, which lead to the direction of declining in yields, although it is difficult to estimate to what extent. This circle is closed, which means a weaker currency allows higher sales of Asian goods in the U.S. and purchases of goods are financed de facto cheap loans to Asian central banks offering U.S. consumers and government. In the last decade of the last century brought into the world economy a new phenomenon - a significant increase in savings in the countries of East and Southeast Asia.

⁵ Pavel Řežábek.: Globální nerovnováhy a hospodářská politika ČR , [online] [citované 19. 10. 2010.]. Dostupné na: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/rezabek_20100224_globalni_nerovnovahy.pdf

⁶ Bernanke B. S.: The Global Saving Glut and the U.S. Current Account Deficit. Federalreserve.gov, březen 2005

⁷ Tomáš Vlk , David Marek Hloubějí pod povrch finanční krize: záplava úspor, globální nerovnováha a hypoteční krize [online] [citované 20. 10. 2010.]. Dostupné na: http://zahranicni.ihned.cz/c3-37532960-003J00_d-hlouběji-pod-povrch-finanční-krize-záplava-úspor-globalní-nerovnováha-a-hypoteční-krize

Table 1 A savings, investment and current account (% GDP)

ÚSPORY, INVESTICE A BĚŽNÝ ÚČET (% HDP)			
Čína			
	1987	1997	2006
hrubé národní úspory	37,3	41,8	53,8
hrubá tvorba kapitálu	37,3	37,9	44,4
saldo běžného účtu	0,0	3,9	9,4
Korea			
	1984	1994	2004
hrubé národní úspory	28,6	36,3	34,3
hrubá tvorba kapitálu	30,3	37,0	30,2
saldo běžného účtu	-1,4	-1,0	4,1
Thajsko			
	1987	1997	2007
hrubé národní úspory	27,2	32,8	32,0
hrubá tvorba kapitálu	27,9	33,7	29,9
saldo běžného účtu	-0,7	-2,1	2,2
Malajsie			
	1987	1997	2007
hrubé národní úspory	28,7	37,0	36,2
hrubá tvorba kapitálu	20,9	43,0	23,1
saldo běžného účtu	7,9	-5,9	14,3
Indonésie			
	1987	1997	2007
hrubé národní úspory	26,8	29,0	26,1
hrubá tvorba kapitálu	30,2	31,8	24,9
saldo běžného účtu	-2,8	-4,6	2,5
Filipíny			
	1987	1997	2007
hrubé národní úspory	17,1	19,9	29,5
hrubá tvorba kapitálu	17,5	24,8	15,0
saldo běžného účtu	-1,3	-5,3	4,5
Svět			
	1987	1997	2007
hrubé národní úspory	22,8	22,7	24,4
hrubá tvorba kapitálu	-	22,8	23,7

Zdroj: Světová banka

According to Table 1 shows⁸ that in China's gross national savings reached almost 54 percent of GDP. For comparison - the global average is 24 percent, in the U.S. reaching 12 percent savings in the euro area and creates a saving of 22 percent of GDP. High savings rate usually justifies this number of factors. Among them could provide an example of insufficient supply of financial services, where people can buy housing and consumer debt on things, but they must first save them.

2. DIRECTIONS FOR TACKLING GLOBAL IMBALANCES ARE KNOWN:

- Achieve structural adjustment of the U.S. economy by limiting domestic demand and stimulating national savings;
- Promote the structural and institutional reforms in China and other Asian economies, in order to strengthen their banking systems and the development of capital markets - thereby improving the level of financial intermediation and also stimulating domestic demand;
- Continue to improve the flexibility of exchange rates of Asian currencies⁹;
- Implement the reform of labor and goods markets in Europe and Japan in order to make these economies more

⁸ Legg A., Prasad N. a Robinson T.: Global Imbalances and the Global Saving Glut – A Panel Assessment Data. [online] [citované 20. 10. 2010.].

Dostupné na: http://zahranicni.ihned.cz/c3-37532960-003J00_d-hloubeji-pod-povrch-financni-krize-zaplava-uspor-globalni-nerovnovaha-a-hypotecní-krize

⁹ Marvin, Bolt. 2010. *Global Imbalances and the Impact on the U.S. Dollar*. [online]. [cit. 24. 10. 2010.] Dostupné na internete: <http://seekingalpha.com/article/221251-global-imbalances-and-the-impact-on-the-u-s-dollar?source=feed>

- flexible and having been an increase in domestic demand and confidence;
- Start the institutional and structural reforms in the oil producing countries to improve the investment climate;
- Support expenditure in areas where the wait can be significant for social benefits (education, health, infrastructure).

CONCLUSION

Small-scale imbalance is reflected deficiencies that exist in all markets and market participants to resolve by arbitration. Their effects are so transient and arbitration as the main prerequisite counts most mathematical models relating to the pricing and risk assessment. In a more general level, the imbalance in the economy may occur mainly in the form of over-reliance on the financial sector (e.g. UK), overly much emphasis on the export sector at the expense of domestic consumption (e.g. Germany and China), largely consumer debt (e.g. UK and U.S.) and large budget deficits or surpluses. On the one hand, we have a few rich countries with large current account deficits. One of them is United States, which has three and a half time larger than the deficit of all other OECD countries. On the other hand, we have a few rich countries and countries with intermediate income (such as Japan, Germany, China, Saudi Arabia and Russia) that have large current account surpluses. Having decided the emerging of financial crisis was to link a current account surplus of China and the U.S. current account deficit.

In the short term is expected that the risk of imbalances could not be filled. The global economy is not only showing remarkable resilience to shocks, as reflected by improved fundamentals, but also performing greater flexibility and reduced economic vulnerability of countries so called 'emerging markets'. It is discovered the frequent controversy about the value of the yuan that is kept artificially low, which has a negative impact on world trade. Even in oil exporting countries was to create a surplus, which can be attributed to the huge increase in oil prices. Even though the U.S. dollar remains the main reserve currency and base currency for trading and oil prices, people are motivated to keep savings in U.S. dollars.

Since 2000, it ceased to be a harmless phenomenon deficit in the United States and became a real problem. U.S. went from a balanced or a short record budget surplus to the deficit. Issuance of bonds with different maturities to finance this deficit did not lead to higher interest rates than it would expect to be, but to make cuts. To a large extent, this was due to purchase of bonds by China and other countries. This mechanism had adverse effects on the indebtedness of companies and individuals, and its effects have spread throughout the world. The market of U.S. government bonds is the largest and most liquid market in the world, but the problem lies in its entirety. According to the theory of the effective market, it would be supposed that the investor will direct his investments to a direction where he expects the highest return/income which is amended of a hazard ratio. Purchase of U.S. bonds by China, however, continued to the extent that a result of these purchases is pushing interest rates on bonds of all maturities. In a normal market situation would be expected that the transaction would bear the risk of creditors, but China is largely protected from the effects of the crisis and maintain sound and stable markets for government bonds, which are in the interest of both U.S. interests in China. If the flow of funds continues, it is necessary to ensure discipline - either through regulation or different policies.

In order to solve the problem, it requires an increase in saving rates, a long-term slowdown in economic growth and lower inflation in the U.S. and other developed countries, the change rate policy, reducing the rate of the increase domestic savings and investment rates in countries of East and Southeast Asia and oil exporting countries. Achieving this solution will not be easy especially given the fact that it should include an adaptation of the structure of the U.S. economy, with the previous excessive share of financial services. Similarly, the adjustment of the economy changes in the external relations of China and other countries with current-account surpluses would rise to the same exacting shift resources from export sectors into sectors that meet domestic needs.

In the medium term, however, the risk remains in high finance U.S. deficits that the world will have to tackle. The prevailing view of participants meeting in Pittsburgh in 2009 was that it should be coordinated at the global level. Whether it will go through increasing the role of IMF in the new financial architecture, or it will play a significant role to control the G20 and other groupings - it is still in a debate.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Bernanke B. S.: The Global Saving Glut and the U.S. Current Account Deficit. Federalreserve.gov, March 2005
- [2] Bernanke, B. (2005), The Global Saving Glut and the U.S. Current Account, remarks at the Sandridge Lecture, Virginia Association of Economics, Richmond, VA, 10 March.
- [3] Chinn, M. - Ito, H.(2008), Global Current Account Imbalances: American Fiscal Policy versus East Asian Savings, *IN Review of International Economics*, 16(3).
- [4] IMF.2005.Globalization & External Imbalances. In *World Economic Outlook Apr 2005*. USA: IMF Publication Services, 2005.ISBN 1-58906-429-1, p. 26-27.

INTERNET SOURCES

- [5] Česká národní banka. 2004. : *ZPRÁVA O FINANČNÍ STABILITĚ*, [online] [citované 22. 10. 2010.]. Praha. 2004. 9s. Dostupné na: www.cnb.cz/miranda2/export/sites/.../FS_2004_2.pdf
- [6] Forbes. 2009.: "Globalni-ekonomicke-nerovnovahy" [online]. Praha, 2010. [citované 20. 10. 2010.]. Praha. 2009. Dostupné na: <http://www.e-burza.cz/INFORMACNI-ZDROJE/Globalni-ekonomicke-nerovnovahy.html>
- [7] Forbes. 2009: globální ekonomické nerovnováhy [online] [citované 19. 10. 2010.]. Dostupné na: <http://www.e-burza.cz/INFORMACNI-ZDROJE/Globalni-ekonomicke-nerovnovahy.html>
- [8] Chinn, M. (2009), The Global Saving Glut: Rest in Peace? Mirage? Bete noir?, http://www.econbrowser.com/archives/2009/06/the_global_savi.html, June 22.
- [9] Krugman, P. (2005), Is There a Global Saving Glut? If So, Will it Persist?, http://economistsview.typepad.com/economistsview/2005/09/is_there_a_glob.htm

CONTACT

Ing. Chalotorn Sinproh
Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
Chalotorn.sinproh@euba.sk

GLOBAL AND ENVIRONMENTAL IMPACTS OF NEGATIVE ASPECTS OF ECOLOGIC BEHAVIOR

Alexander Turan

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstract: *This paper scrutinizes selected aspects of the environmental policy of different countries (especially developed or western countries) and their real impact on ecology. Only a couple of decades realized policy of ecologic and sustainable attitude, regardless of the original intention, is according to our opinion, currently unsustainable and incorrectly set. Genuine interest in ecology has been in many cases overcome by other (political and business) interests. We focused especially on the global impacts of biofuels on ecology, economy and thus social issues and addressed the problem from different views. We analyze the legislature in EU regarding the biofuels, commitments of the member states and their fulfilling, as well as some technical aspects as the energy balance of biofuels and possible impacts on the global crop prices.*

Key words: *sustainability, sustainable growth, ecology, biofuels, social impacts, ecologic impacts, impact on prices of crops*

INTRODUCTION

With the invention of the steam engine by James Watt in the second half of 18th century came a new chapter of human history. The industrial revolution enabled intensification of labor and new machines made possible increased productivity, which resulted in lower prices, higher consumption and economic boom which was followed by a steep increase of the human population of planet Earth. Ever larger scale of industrialization and growing demand powered with new breaking point technologies in the 20th and 21st century did not mean only the increase of wealth, but also growing disparities among different parts of the world. Continual decrease of obstacles of free trade, disappearing barriers that restrained the movement of capital or in many parts of the world easier movement of labor with globalization connected with interdependence resulted in a fast growing population. Unfortunately, industrialization, especially in the 20th century meant also pollution of the environment and a very high burden for the nature.

The Club of Rome was among the first ones to point out that the growth of economies and thus population does not only have pros, but also cons and that there are limits for the growth. *The Limits to Growth* (1972) predicts the future and sustainability of the exponential growth of civilization.¹ 1970's were years when for the first time many authors, philosophers, economists and people in general started to consider the reversed side of economic growth. For the first time GDP as the main indicator of well-being and economic growth was questioned. Flaws in the capitalist dogma were found and scrutinized for the first time from the aspect of ecology and sustainability which later became very important terms for economy and economists, but also for the general public. In 1987 G. H. Brundtland pointed out the future of global ecology through environmental protection and economic growth in *Our common future*, a report for UN.² This was the first publication talking about synergic ecologic and economic growth in the conditions of sustainability.

The process of introduction of sustainability and ecology as a concept taken from the nature that could be applied on the behavior of human race has been very successful as it is more or less a fact that general population, especially in western countries, is aware of the global ecologic problems. But the question should not stand whether or not we know about the ecologic problem, but whether we care and do something about this sensitive issue. It is very important that education from the lowest level has taken the issue of ecology and sustainability very seriously and has implemented it into the educational process which helped to spread the knowledge about ecology. Especially the "western" countries have taken the issue (seemingly) seriously.

If we look back to the end of previous century, we will find out that ecology and sustainability became largely publicly discussed and that was the most important incentive for entrepreneurs and thus businesses to implement the question of ecology and sustainability into their businesses. The problem was and according to my opinion still is that the issue was in most cases addressed from the wrong side or rather from the aspect of profit. As it emerged to be very profitable to be involved in ecology and apparently most of the companies exploited the potential of profit and in most cases did not consider the real contribution to sustainability.

Ecology and sustainability became a must-be, a fashion and a popular issue that was immediately addressed by businesses and bought and consumed by consumers. In this paper we focus on the negative impacts of ecology and

¹ MEADOWS, H. D. et al. 1972. *Limits to growth*. Signet. 1972. 205 pgs. ISBN 0451057679

² BRUNDTLAND, G. H. 1987. *Our common future*. Oxford University Press, USA. 1987. 400 pgs. ISBN 019282080X

sustainability as a marketing attitude and attitude of many producers, but still defend the original concept of ecologic economy, i.e. the economy in balance with nature, applied on the global economy and human population. Recently, the question of sustainable growth has been scrutinized and put under some criticism. Ecologic attitude is not being doubted, but the misinterpretation of this paradigm and misunderstanding of the concept must be cleared. Already the Greek philosophers pointed out that everything in the world is in motion and development, i.e. no system, whether ecologic, economic, political, social, demographic, etc., is permanently sustainable.³

LEGISLATIVE FOR BIOFUELS AND FULFILLING OF COMMITMENTS

In recent decades we have seen mostly political pressures exerted on industry to lower the emissions of carbon dioxide. Automobile industry was obliged especially in the EU, but also in other signatory countries of the Kyoto Protocol, to lower the CO₂ burden of their economies. This task seems to be very positive for the environment as we have seen a decrease in CO₂ burden of most of the large car manufacturers as well as many other factories. For instance, the average emissions of a new car decreased from 186 to 163g of CO₂ per km from 1995 to 2004 in EU⁴.

But not only positive trends related to the reduction of emissions have emerged in the last decade. To reduce the consumption of oil-based fuels, many governments begun to promote or even to enforce the use of biofuels in automotive industry. For instance, the EU tried to improve and boost the use of biofuels with directive 2003/30/EC on the promotion of the use of biofuels or other renewable fuels for transport, where it was enacted that by the end of 2005, the minimum part of biofuel in fuels must be 2% and it must increase to 5,75% by the end of 2010⁵. However, this directive was not legally binding and that may be the reason, that except Germany, Austria and Sweden, all other member states were unable to fulfill the requirements of this directive.⁶ Slovak republic used regulation no. 246/2006 Coll. about minimum amount of fuels produced from renewable resources in gasoline and diesel for automobiles introduced on the market of Slovak republic to implement the commitment to the objectives of the EU.⁷ In this regulation, firstly was stated that by the end of 2010, Slovak republic will increase the amount of gasoline produced from renewable resources in the gasoline mixture to 5,75%, but because of the character of the original directive, which was, as above mentioned, not legally binding, Slovak republic reconstructed its regulation and changed the desired amount to be reached from 5,75% to 3,7%.⁸ Czech Republic also was not able to fulfill the criteria set in the original directive and is currently on a level close to 4%⁹. Very low success of directive 2003/30/EC and recognizable progress made only by the 3 above mentioned countries eventuated in adoption of a new directive 2008/28/EC on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. This new directive is legally binding and comes with even stricter criteria to fulfill until 2020, but has a different attitude to the issue. The percentage criterion has been changed to 10% until 2020 and used biofuels must be "biofuels with a criterion of sustainability", i.e. these biofuels cannot originate from fields where the original forest was burned, swaps dried, or natural sights were destroyed, otherwise the "sustainable biofuel certificate" will not be granted.¹⁰

IMPACTS OF BIOFUEL USAGE ON ECOLOGY AND ENERGETIC BALANCE

The OECD warned member countries for their attitude to biofuels in a study where they estimated that the subsidies needed to reduce 1 ton of greenhouse gases with the biofuels cost the tax payers from 960 to 1700 USD.¹¹ The government subsidies for the biofuels will rise from 11 billion USD in 2006 to 25 billion globally in 2015.¹² If we consider the costs and the energetic intensity of the processes needed to make biofuels (seeding, fertilizing, irrigation, harvesting, processing, fermentation, distillation, drying, transport to the gas station etc.), then the production is arguably very costly and may not (as we will argue below) be effective. Ethanol, which is the most used biofuel and a common additive in the fuels is also significantly less energy intensive (about 34% less energy than by conventional

³ LANDA, I. 2011. Nová ideologie bohatých států. In *Ekologie a společnost*. ISSN 1210-4728, 2011, vol. 2, p. 27-29

⁴ British Petrol, 2011. In *BP Statistical review of world energy 2011*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2011_downloads/oil_section_2011.pdf>

⁵ Green-Car-Guide.com, 2011. In *Average car emissions to be 120g/km by 2012*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <<http://www.green-car-guide.com/articles/average-car-co2-emissions-to-be-120gkm-by-2012.html>>

⁶ Directive 2003/30/EC of the european parliament and of the council. [online]. 2011, [cit. 2011-15-2]. Available on the Internet: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Directive&an_doc=2003&nu_doc=30>

⁷ ePure.org, 2011. In *EU biofuels policy*. [online]. 2011, [cit. 2011-19-2]. Available on the Internet: <<http://www.epure.org/policy/eubiofuels>>

⁸ Nariadenie vlády 246/2006 Z.z. o minimálnom množstve pohonných látok vyrobených z obnoviteľných zdrojov v motorových benzínoch a motorovej naftě uvádzaných na trh Slovenskej republiky. 2006. [cit. 2011-17-2]. Available on the Internet: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>

⁹ ibid

¹⁰ ADÁMKOVÁ, A. 2011. Zastaví se vítězné tažení biopaliv? In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74

¹¹ Certifikace biopaliv. In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74

¹² *Biofuel Support Policies: An Economic Assessment*. OECD Publishing; Pap/Ado edition, 2008. 146 pgs. ISBN 978-9264049222.

¹³ ibid

gasoline¹³), which results in a worse mileage i.e. a shorter distance that a car can make using one liter of ethanol in comparison to conventional gasoline. It is also a fact, that because of biologic base, i.e. the plants, irrigation is needed. Water belongs to the most important substances on the earth and only 5 to 13%¹⁴ of fresh water, depending on the region, is used in households. In Africa, about 88% of fresh water is used in agriculture¹⁵, thus creates a shortage in many parts of the continent. Water intensive cultivation of plants that are needed to produce biofuels is in some regions the cause of even lower supply of water to the households. Table no. 1 displays the amount of water that needed to be used to generate 1 million BTU of energy from different energy sources.

Table no. 1: Water needed to generate 1 million BTU of energy from different sources

	Liters (from)	Liters (to)
Shale gas	2,3	21,9
Nuclear	30,2	52,9
Conventional oil	30,2	75,6
Synfuel-coal gasification	41,6	98,3
Coal	49,1	121,0
Oilshale	83,2	211,7
Tar sands oil	102,1	257,0
Ethanol from corn	9 487,8	109 998,0
Biodiesel from soy	52 920,0	283 500,0

Source: CASHMAN, K. In *Water protection council comparison shows nuclear, conventional oil next in line*. [online]. 2010 [cit. 2011-07-02], Dostupné na internete: <http://www.greeningofoil.com/post/Deep-shale-gas-drilling-uses-least-amount-of-water.aspx>

The fields on our planet are limited and the growth in the field size goes hand in hand with deforestation. So if we need more fields to supply lifted demand for plants to make biofuel, there are two (plus one) possibilities:

Transformation of an existing field from crops that serve to produce staple food to crops that will be processed to biofuel. At present state the cellulosic ethanol which uses the residual parts of plants from fields is only in development and unavailable for commercial use and thus most of biofuel produced is from those parts of plants that are edible (e.g. corn cobs or grains). Thus, transformation of fields for food or animal feed production into fields for biofuel production will eventuate in less food/animal feed production and thus increased prices of crops.

Creation of a new field. Since most of the fertile pastures and valleys have already been converted to fields and it is virtually impossible to grow crops on deserts or in areas with inhospitable climate, often deforestation is needed to create a field. Deforestation causes a decrease in biodiversity and soil erosion itself which is further developed by year-to-year cultivation of the fields, not mentioning the malignant effect of pesticides on fauna and flora and fertilizers on the ground waters etc. Furthermore, very often fire is used to burn the forests to secure the place for the future fields for plants used to produce biofuel (palm oil, cane, soya beans, corn etc.). In a case when fire is used, the land would have to produce the crops for biofuel from 70 to 300 years to erase the green gas burden made by deforestation where burning was used.¹⁶ This not only destroys the original fauna and flora, but also releases a significant amount of CO₂ into atmosphere. Later in the paper we will analyze the possible inefficiency of using biofuels and possible impact on world crop prices.

Utilization of unused parts of plants that were harvested (residual parts like bodies of plants except grains) to produce cellulosic ethanol. This possibility represents the only solution that would not pose negative impacts on the crop prices or environment or at least not into such extent as previously mentioned possibilities. Unfortunately, at present state of technology is not feasible and commercially realizable. The energy content of cellulosic biomass that could be utilized globally is the equivalent of 34 to 160 billion bbl. of crude oil annually¹⁷, while the annual production of crude oil in 2010 was approximately 29,2 billion bbl¹⁸. Cellulosic ethanol has a high potential of future use (as far as the estimates are concerned), but as we mentioned above, presently it is not commercially available.

¹³ International Energy Agency, 2011. *Alternative fuels FAQ*. [online]. [cit. 2011-15-2]. Available on the Internet: <http://www.eia.doe.gov/cneaf/alternate/page/faq.html#12>

¹⁴ Population reports, 2011. In *Solutions for a water-short world*. [online]. [cit. 2011-14-2]. Available on the Internet: http://info.k4health.org/pr/m14/m14chap2_2.shtml

¹⁵ ibid

¹⁶ LEAKE, J. – SWINFORD, S. 2007. The Times. In Top scientist says biofuels are scam. [online]. 2007, [cit. 2011-11-2]. Available on the Internet: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article1909827.ece>

¹⁷ KARPENKO, V. 2011. Budoucnost biopaliv. In *Eko – Ekologie a společnost*. ISSN 1210-4728, 2011, vol. 2, p. 25-26

¹⁸ British Petrol, 2011. In *BP Statistical review of world energy 2011*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2011_downloads/oil_section_2011.pdf

Several studies have assessed the sustainability of using biofuels in present conditions and using existing technologies. Many show the correlation of the boom in biofuels and the global prices of crops. It would be impossible to exactly unveil the impact of the crops and the growth of the volume of these crops used as raw materials to produce biofuels on the world crop prices because of a high pace of growth of human population, which is the main factor causing the rises of the prices of food, but also many other notable factors as global occurrence of natural disasters and their frequency, including global warming etc. Nevertheless a joint study from Cornell University and University of California – Berkeley study headed by professors Pimentel and Patzek came up with very interesting data showing the scale of inefficiency of biofuels. In the study the energy input and output for ethanol – main biofuel solution, was compared. According to the study¹⁹:

- Corn requires 29% more fossil energy than the fuel produced
- Switch grass (a high grass grown for the purposes of biofuel production in Americas) requires 45% more fossil energy than the fuel produced
- Wood biomass (used to create a liquid biofuel) requires 57% more fossil energy than the fuel produced

The study came up with similar results also for biodiesel:

- Soybean plants require 27% more fossil energy than the fuel produced
- Sunflower plants require 118% more fossil energy than the fuel produced

According to the above mentioned study all main types of biofuels are made with negative energy balance, i.e. more energy from fossil fuel burning power plants and from fossil fuel burning automobiles is used to produce the biofuels than the energy that they offer to their consumers.²⁰ In Czech Republic, the small amount of biofuels added into conventional fuels (around 4%) lifted the prices of gasoline by 30 – 40 haliers (100h=1CZK).^{21,22} Furthermore, ethanol cannot be transported with oil or gasoline by pipes because it is hygroscopic²³, it naturally picks up water and other pollutants and thus has to be transported by truck, which makes the transport more complicated and expensive and lifts the prices of final product (the mixture of conventional gasoline and ethanol). The possible water that could be transported into the engine and the fact that ethanol is a solvent, i.e. it dissolves plastic and rubber, which is used frequently in automobile engines, especially for seals and piping, can cause significant problems if not total failure of the engine, therefore other additives should be used to prevent negative effects of ethanol. The costs of the above mentioned additives increase the total price of fuel.

Just to transform 5% of the fuel used in the US to biofuel, it would be needed to convert 60% of soy crops to biodiesel production.²⁴ To meet the fuel demand of Great Britain, the country would have to have 25 million hectares of fields used to produce the plants for biofuel, but possesses only 5,7 million hectares of agricultural land.²⁵ Since the total area of Great Britain is 315 093 sq km, i.e. 31 509 300 hectares, a field needed to grow the crops for the biofuel only would have to have the size of 80% of area of Great Britain. At the present time biofuel is usually only blended into a much larger volume of conventional fuel, which is the reason why in many countries imports of crops for biofuel production are not needed. The use of biological part in fuels in EU is approximately 4%²⁶ and similarly in the US. If this number increases, it would mean more imports and more plants especially in developing countries to be grown for the purpose of biofuels.

¹⁹ LANG, S. S. 2005. *Cornell ecologist's study finds that producing ethanol and biodiesel from corn and crops is not worth the energy*. [online]. Cornell University News Service, 2005. [cit. 2009.06.10.] Available on the Internet: <<http://www.news.cornell.edu/stories/july05/ethanol.toocostly.ssl.html>>

²⁰ Note: In the research the scientists counted with the energy used by machinery needed to seed, maintain, irrigate and harvest the crops, energy needed to make fertilizers and pesticides, energy used for transport, fermentation, distillation, drying etc.

²¹ ADÁMKOVÁ, A. 2011. Zastaví se vítězné tažení biopaliv? In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74

²² Note: In Czech Republic, there is no consumer tax put on concentrated biofuels (E85, 37% biodiesel etc.). The taxation should be put on these fuels in the future. Originally it was thought, that the biofuels would need this kind of indirect subsidy until they are wide spread, because then their price would naturally decrease. However, this did not happen and the prices of biofuels have been higher throughout recent years, even at the time of oil peak in July 2008, when the crude oil was traded for 148 USD/bbl. Source: ADÁMKOVÁ, A. 2011. Zastaví se vítězné tažení biopaliv? In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74

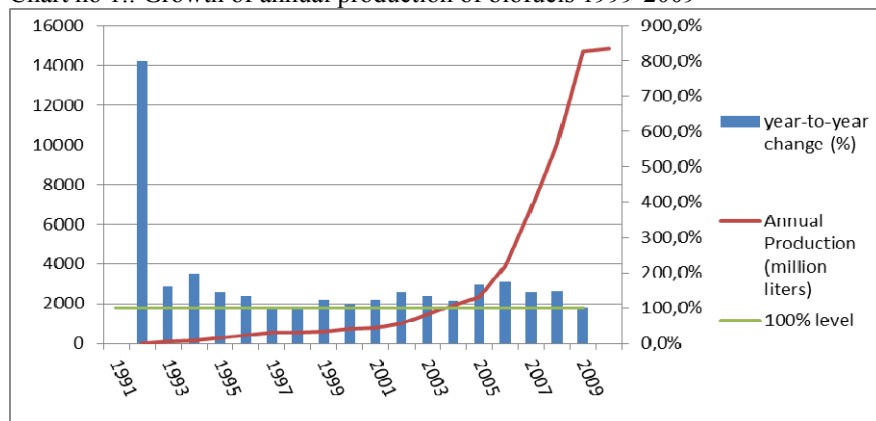
²³ Fuel testers, 2011. In *Ethanol fuel disadvantages*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <http://www.fuel-testers.com/ethanol_fuel_disadvantages.html>

²⁴ About.com, 2011. In *The pros and cons of biofuels*. [online]. 2011, [cit. 2011-20-2]. Available on the Internet: <<http://environment.about.com/od/fossilfuels/a/biofuels.htm>>

²⁵ Responsibletravelnews.com, 2011. In *Biofuels: Creating or solving global problems*. [online]. 2011, [cit. 2011-20-2]. Available on the Internet: <<http://responsibletravelnews.blogspot.com/2011/06/biofuels-creating-or-solving-global.html>>

²⁶ ePure.org, 2011. In *EU biofuels policy*. [online]. 2011, [cit. 2011-19-2]. Available on the Internet: <<http://www.epure.org/policy/eubiofuels>>

Chart no 1.: Growth of annual production of biofuels 1999-2009

Source: U.S. Energy information administration, 2009. *World production of biodiesel*. [online]. [cit. 2011-15-2]. Available on the Internet: <<http://www.eia.doe.gov/cneaf/solar.renewables/page/biodiesel/biodiesel.pdf>>

None of the studies done on the impact of biofuel crops on the world commodity prices could come up with a clear result, because of many factors influencing the prices of food and animal feed crops (as we have already mentioned above: global occurrence of natural disasters and their frequency, including global warming etc.). As early as 1798 T. R. Malthus formed “the population rule” in his book *An Essay on the Principle of Population*, where he assesses and predicts the future global situation in accordance with the population growth and the growth of food supply. Here he argues that land is finite and productivity can only be increased arithmetically, while the population is growing geometrically.²⁷ According to a British study, since 1990’s is the growth of agricultural production higher than the pace of growth of population, but the biofuels are putting a extraordinary pressure on land.²⁸ Our already above mentioned opinion, that the biofuel crops increase the prices of food is in line with the study *Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy Responses* by M. W. Rosegant, who assesses that biofuel crops are just one of the factors contributing to the growth of prices of food, albeit the major one. The study further suggests that: „The increased biofuel demand during the period 2000 - 2007, compared with previous historical rates of growth, is estimated to have accounted for 30 percent of the increase in weighted average grain prices.“²⁹

CONCLUSION

The findings of our study suggest that the strategy of governments of different countries in the field of sustainability and ecology may be questioned and may not be in line with ecologic attitude. Because of the short extent, we could only concentrate on one particular issue instead of more originally intended and so we chose to inquire the impacts of use of biofuel on many aspect of ecology and certain aspects of social-related issues. The conclusion of this work is that despite the original thought of green gasses reduction and thus helping the environment, the policy of supporting the biofuels was not set correctly and did not allow a natural development of the market with biofuels. Furthermore, the biofuels seem to have many negative social and ecologic effects in contrast to the original intention. These facts led us to a conclusion that the current policy should be changed to relief the pressure on certain commodity prices and social issues that are linked to the growth of biofuel plants. We would suggest lifting the tax burden on greenhouse gasses releasers and create a competition in the research field focused on the reduction of these gasses by offering a prize (financial and recognition) to inventors and innovators. Projects to reduce greenhouse gasses should be supported on universities, colleges and other schools. Campaigns to improve general awareness of greenhouse gasses and the possibilities of their reduction should be realized to increase the demand for cleaner energy. According to our opinion, natural, market-pulled development headed towards the greenhouse gasses reduction should be motivated in contrast to the present strategy of direct support of biofuel producers, which as shown above may not be an efficient solution.

LITERATURE AND SOURCES USED:

- [1] ADÁMKOVÁ, A. 2011. Zastaví se vítězné tažení biopaliv? In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74
- [2] BALÁŽ, P. et al. 2010. *Medzinárodné podnikanie* : na vlně globalizujúcej sa svetovej ekonomiky. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.

²⁷ LISÝ, J. et. al. 2003. *Dejiny ekonomických teórií*. 1. Edition Bratislava: IURA Edition. 386 p. ISBN 80-89047-60-2

²⁸ PFUDERER, S. – CASTILLO, M. 2008. *The impact of biofuels on commodity prices*. [online]. 2008, [cit. 2011-03-02]. Available on the Internet: <<http://www.defra.gov.uk/evidence/series/documents/impact-biofuels-commodities.pdf>>

²⁹ ROSEGNANT, M. W. 2009. *Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy*. [online]. 2009 [cit. 2011-11-02]. Available on the Internet: <<http://econ.tu.ac.th/class/archan/RANGSUN/EC%20460/EC%20460%20Readings/Global%20Issues/Food%20Crisis/Biofuels%20and%20Food%20Price/Biofuels%20and%20Grain%20Prices.pdf>>

- [3] BRUNDTLAND, G. H. 1987. *Our common future*. Oxford University Press, USA. 1987. 400 pgs. ISBN 019282080X
- [4] KARPENKO, V. 2011. Budoucnost biopaliv. In *Eko – Ekologie a společnost*. ISSN 1210-4728, 2011, vol. 2, p. 25-26
- [5] LANDA, I. 2011. Nová ideologie bohatých států. In *Ekologie a společnost*. ISSN 1210-4728, 2011, vol. 2, p. 27-29
- [6] LANG, S. S. 2005. *Cornell ecologist's study finds that producing ethanol and biodiesel from corn and crops is not worth the energy*. [online]. Cornell University News Service, 2005. [cit. 2009.06.10.] Available on the Internet: <<http://www.news.cornell.edu/stories/july05/ethanol.toocostly.ssl.html>>
- [7] LEAKE, J. – SWINFORD, S. 2007. The Times. In Top scientist says biofuels are scam. [online]. 2007, [cit. 2011-11-2]. Available on the Internet: <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article1909827.ece>>
- [8] LISÝ, J. et. al. 2003. *Dejiny ekonomických teórií*. 1. Edition Bratislava: IURA Edition. 386 p. ISBN 80-89047-60-2
- [9] MEADOWS, H. D. et al. 1972. *Limits to growth*. Signet. 1972. 205 pgs. ISBN 0451057679
- [10] PFUDERER, S. – CASTILLO, M. 2008. *The impact of biofuels on commodity prices*. [online]. 2008, [cit. 2011-03-02]. Available on the Internet: <<http://www.defra.gov.uk/evidence/series/documents/impact-biofuels-commodities.pdf>>
- [11] About.com, 2011. In *The pros and cons of biofuels*. [online]. 2011, [cit. 2011-20-2]. Available on the Internet: <<http://environment.about.com/od/fossilfuels/a/biofuels.htm>>
- [12] British Petrol, 2011. In *BP Statistical review of world energy 2011*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2011_downloads/oil_section_2011.pdf>
- [13] Certifikace biopaliv. In *Pro-Energy*. ISSN 1802-4599, 2011, vol 3, p. 72-74
- [14] *Biofuel Support Policies: An Economic Assessment*. OECD Publishing; Pap/Ado edition, 2008. 146 pgs. ISBN 978-9264049222.
- [15] Directive 2003/30/EC of the european parliament and of the council. [online]. 2011, [cit. 2011-15-2]. Available on the Internet: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Directive&an_doc=2003&nu_doc=30>
- [16] ePure.org, 2011. In *EU biofuels policy*. [online]. 2011, [cit. 2011-19-2]. Available on the Internet: <<http://www.epure.org/policy/eubiofuels>>
- [17] Fuel testers, 2011. In *Ethanol fuel disadvantages*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <http://www.fuel-testers.com/ethanol_fuel_disadvantages.html>
- [18] Green-Car-Guide.com, 2011. In *Average car emissions to be 120g/km by 2012*. [online]. 2011, [cit. 2011-18-2]. Available on the Internet: <<http://www.green-car-guide.com/articles/average-car-co2-emissions-to-be-120gkm-by-2012.html>>
- [19] International Energy Agency, 2011. *Alternative fuels FAQ*. [online]. [cit. 2011-15-2]. Available on the Internet: <<http://www.eia.doe.gov/cneaf/alternate/page/faq.html#12>>
- [20] Nariadenie vlády 246/2006 Z.z. o minimálnom množstve pohonných látok vyrobených z obnoviteľných zdrojov v motorových benzínoch a motorovej naftě uvádzaných na trh Slovenskej republiky. 2006. [cit. 2011-17-2]. Available on the Internet: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1>
- [21] Population reports, 2011. In *Solutions for a water-short world*. [online]. [cit. 2011-14-2]. Available on the Internet: <http://info.k4health.org/pr/m14/m14chap2_2.shtml>
- [22] Responsibletravelnews.com, 2011. In *Biofuels: Creating or solving global problems*. [online]. 2011, [cit. 2011-20-2]. Available on the Internet: <<http://responsibletravelnews.blogspot.com/2011/06/biofuels-creating-or-solving-global.html>>

AUTOR

Alexander Turan
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Obchodná fakulta
 Katedra medzinárodného obchodu
 Dolnozemska cesta 1
 852 35 Bratislava 5
 Slovenská republika
 Tel. č.: 0904 398 198
 e-mail: alex.turan.jr@gmail.com

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.

Викси Владислав Игоревич

Аннотация. *Отдельные экономисты и предприниматели утверждают, что государственная поддержка развития свободного рынка должна сводиться к одному - не мешать бизнесу работать. Происходящие же перекосы и злоупотребления говорят о том, что в специфических условиях нашей экономики и системы управления возродить предпринимательство без целенаправленной поддержки государства невозможно. Государственное регулирование процесса развития предпринимательства заключается в инициировании развития, стимулировании и поддержании деятельности в тех отраслях общественного производства, где возникли или прогнозируются диспропорции. Средний и малый бизнес сегодня требуют всесторонней социальной защиты, со стороны государства, предпринимательства и предпринимателей, в том числе и от криминальных структур, изменения системы социального страхования, изменение системы налогообложение среднего и малого бизнеса и т.д. В последние годы проблеме предпринимательства довольно большое внимание уделяли социологи и экономисты.*

Ключевые слова: *предпринимательство, предприниматель, (также бизнесмен, бизнесумен, бизнесперсона), рыночная экономика.*

Кто такой предприниматель? Что такое предпринимательство? Что представляет собой карьера предпринимателя? Эти вопросы возникают все чаще, отражая возросший интерес к данной области во всем мире. Тем не менее четкого общепринятого понятия предприниматель до сих пор нет. Ниже в таблице приводится история развития самого термина «предприниматель», или, как говорили раньше, «антрепренер» (слово «антрепренер» французского происхождения и буквально означает «посредник»).

Один из первых примеров посредничества дает нам Марко Поло, великий путешественник, первым из европейцев достигший Китая, стоявший у истоков развития торговли Европы с этой страной. Отправляясь в путешествие, он, как было принято в те времена, подписал контракт с купцом, и тот дал ему своих товаров для продажи. В те времена кредит торговцу предоставлялся обычно по ставке 22,5%, включая страховку. Роль купца в подобных сделках была пассивной, а торговца - активной. Именно торговец расковал жизнь, отправляясь в дальнейшее путешествие, именно на его долю выпадали все физические и душевные испытания, связанные с осуществлением своего предприятия. По завершении вояжа основную долю прибыли (до 75%) купец забирает себе, а торговцу приходилось довольствоваться лишь остатком. В средние века термин «антрепренер» употреблялся в двояком смысле - применительно к организаторам парадов и различных музыкальных представлений и к руководителям крупных производственных или строительных объектов. Руководитель такого проекта ничем ни рисковал - он всего лишь руководил всеми работами по его реализации, используя предоставленные ему ресурсы. Такими «предпринимателями» в средние века были, как правило, духовные лица, поскольку именно им поручалось выполнение крупных архитектурно-строительных проектов - возведение замков, фортификационных сооружений, общественных зданий, соборов и монастырей.

ИННОВАЦИОННОСТЬ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ

Инновационная теория предпринимательства связана с исследованиями американского экономиста Йозефа Шумпетера (1883-1950). Он выдвинул концепцию "созидательного разрушения" как условия динамического развития экономики. "Созидательное разрушение" обеспечивает создание новой производственной функции, которые характеризуется новыми комбинациями факторов производства и наибольшей экономической эффективностью. В соответствии с его теоретическими воззрениями предпринимателем может быть любой, кто осуществляет новые комбинации благодаря их новаторским способностям. В целом, Шумпетер в качестве назначения комбинирования выделяет следующие пять случаев:

1. Изготовление неизвестного потребителям, блага или создание нового качества известного блага;
2. Внедрение нового способа воспроизводства. Это могут быть инновации в процессе производства и коммерческой деятельности;
3. Освоение новых рынков или новых сегментов рынка;
4. Получение нового источника сырья или полуфабрикатов независимо от того, существовал этот источник прежде или просто не принимался во внимание, или считался недоступным, или его еще только предстояло создать;
5. Внедрение новых методов организации труда.

На основании этих посылок Й. Шумпетер считает, что предпринимателями следует называть хозяйственных субъектов, функцией которых является как раз осуществление новых комбинаций и которые выступают как его активный элемент, при этом право собственности на промышленное предприятие или вообще на любое имущество не является существенным признаком предпринимателя. Теоретические представления Й. Шумпетера являются непосредственным развитием представлений Ф. Найта. Именно с созданием новой производственной функции, создание которой не основано на опыте прошлого, связано возникновение уникальной неопределенности.

Виды предпринимательской деятельности и социально-экономический тип предпринимателя в рыночной экономике чрезвычайно разнообразны, но все они имеют единый родовый признак - стремление к коммерческому успеху и увеличению дохода. Многообразие предпринимательской деятельности и их правовых форм связано с различием форм собственности, на базе которых действуют предприниматели.

В нашей экономике, согласно Конституции 1993г. существуют различные формы собственности, на основе которых действуют предприниматели.

Гражданский кодекс впервые ввел в юридическую практику положения о хозяйственных товариществах и обществах. Это коммерческие организации, основная цель деятельности, которых получение прибыли. Они могут создаваться в разных областях экономической деятельности (промышленность, торговля, сельское хозяйство и т.д.). В форме товарищества или общества может быть организовано учебное заведение.

В западных странах в настоящее время предпринимательство характеризуется как особый, новаторский, антибюрократический стиль хозяйствования, в основе которого лежит постоянный поиск новых возможностей, ориентация на инновации, умение привлекать и использовать для решения поставленной задачи ресурсы из самых разнообразных источников. Предпринимательство как процесс, включает поиск новых идей, постановку целей, их оценку и воплощение в новом предприятии, превращающем идею в конкретный результат.

По мнению российских специалистов, предпринимательство представляет собой свободное экономическое хозяйствование в различных сферах деятельности (кроме запрещенных законодательными актами), осуществляемое субъектами рыночных отношений в целях удовлетворения потребностей конкретных потребителей, общества в товарах (работах, услугах), для получения прибыли (дохода), необходимой для саморазвития собственного дела (предприятия) и обеспечения финансовых обязательств перед бюджетами и другими хозяйствующими субъектами — кредиторами. Предпринимательство — это, как правило, рискованное дело, но тот, кто не рискует, не может, в конце концов, добиться успеха. Но риск риску рознь. Предприниматель, прежде чем решиться на создание собственного дела, должен произвести тщательные расчеты и обладать определенной интуицией, хорошо знать предполагаемый рынок сбыта и конкурентов.

Для развития в России предпринимательства существенное значение имеет понимание того, что не любое новое дело является предпринимательством (хотя любое начинание в области формируемой рыночной экономики можно было бы считать предпринимательством, конечно, с определенными оговорками). Предпринимательство в первую очередь связано с эффективным использованием всех факторов производства в целях экономического роста и удовлетворения потребностей. Основная функция предпринимательства в России должна состоять в том, чтобы производить, «доводить» до конкретных потребителей товары, услуги, работы и получать за это материальное и моральное вознаграждение.

МЕСТО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Характер предпринимательского потенциала России обусловлен переходным состоянием российской экономики. С одной стороны, Россия продемонстрировала способность к быстрому формированию предпринимательской инфраструктуры и самого класса предпринимателей, тем более что сами эти понятия на протяжении многих предшествовавших десятилетий воспринимались исключительно негативно. С конца 80-х гг. в стране образовались тысячи рыночных институтов, возникли миллионы собственников.

С другой стороны, многие рыночные структуры делают лишь первые шаги, например рынок ценных бумаг (фондовый рынок). Остается весьма заметной доля государства, как в национальном богатстве, так и в собственности акционированных и частично приватизированных предприятий. Есть все основания полагать, что в силу многих исторических и культурных традиций России сохранит значительный государственный сектор в будущем. Весьма велика, будет и роль государственного регулирования в экономике. При этом одной из характерных черт переходной экономики России является тесное переплетение частного и государственного капитала, заметная роль государственного аппарата, а значит, и государственного предпринимательства. Одновременно с этим сохраняется сильная зависимость частных предпринимателей от органов государственного управления и их многочисленных чиновников, имеющих огромные возможности для контроля за деятельностью частного бизнеса, его разрешения или запрещения, часто небескорыстно. Нельзя не отметить специфику состава формирующегося российского предпринимательского класса.

Согласно проведенным исследованиям 61 % российской бизнес элиты являются выходцами из прежних советской номенклатуры (партийной комсомольской хозяйственной) со всеми присущими ей традициями клановой закрытости специфической моралью и привычкой функционировать в контролируемой государством высокомонополизированной экономике. Часть этих кадров сумела адаптироваться к требованиям рынка

успешно осваивает новые знания и стиль поведения другая продолжает руководить предприятиями фирмами во многом по старинке полагаясь главным образом на личные связи и покровительства государственных чиновников.

Еще одна важная задача — перевести большинство старых российских предприятий (фирм) на рельсы рыночной экономики за счет учета воздействия рынка не только на его внешние условия хозяйствования, но и на внутренние, т. е. перестроить отношения в рамках компаний, внедрить современную систему управления, расширить экономическую демократию. Чрезвычайно важной представляется также задача формирования на приватизированных и акционированных предприятиях новой культуры отношений между работниками, многие из которых стали одновременно и собственниками, и управляющими, осознания акционерами своих прав и обязанностей. В этой связи чрезвычайно важны роль и усилия государства, а также других общественных институтов (образования, средств массовой информации и др.), направленные на формирование цивилизованного класса предпринимателей в нашей стране, законодательное и организационное обеспечение этого процесса.

К сожалению не малая часть нового предпринимательства вышла из прежнего “теневого”, бизнеса и находится под прямым контролем криминальных структур. Криминальные структуры втягивают в свою орбиту и вполне “чистый” бизнес, облагая его всевозможными поборами. Рэкет стал почти неотъемлемой частью российского предпринимательства в 90 гг. Таким образом исходные рубежи для формирования российского предпринимательского класса являются далеко не самыми благоприятными. Потребуется немало лет и усилий для выращивания не только умелых и опытных, но и “цивилизованных” предпринимателей. Пожалуй, одним из ключевых факторов, наряду с продолжением либеральных экономических реформ, является система образования, способная дать нынешним и будущим российским предпринимателям не только современные управленческие знания, но и привить определенную систему моральных ценностей, выработать новую предпринимательскую этику, широко распространившуюся в развитых странах. Учитывая весьма высокий образовательный и квалификационный уровень российских трудовых ресурсов, развитую систему образования, возможности для этого имеются. Другой ключевой фактор — осознание предпринимателями своей социальной ответственности. В такой стране, как Россия, где чувство социальной справедливости обострено, а от руководителя ожидают решения социальных проблем его подчиненных, предприниматели могут стать потенциально более важным элементом общественно-политической жизни, чем в некоторых странах с развитой рыночной экономикой.

Итак, предпринимательство является стержнем любой социально-экономической системы, основанной на началах частной собственности и конкуренции. Предприниматель-собственник, как мы увидели, -центральная фигура в гражданском и торговом обороте, он - главное действующее лицо рынка, гарант стабильности гражданского общества. Предприниматель не только организует производство товаров, но и сам принимает непосредственное участие в этом процессе; далее он организует все движение товарных масс и доводит их через посредство рынка до конечного потребителя, связывая таким образом экономическую жизнь общества в единое целое. Наряду с производством товаров он оказывает множество разнообразных услуг гражданам, приводит в движение финансовые и фондовые рынки, мобилизует интеллектуальный потенциал общества для развития науки и создания новых технологий, создавая тем самым предпосылки для ускорения научно-технического прогресса. Кроме того, уплачивая государству основную массу налогов, он, по существу, содержит государство, финансирует его основные расходы. Это означает, что именно предпринимательская деятельность позволяет государству обеспечить своим гражданам гарантированный материальный и образовательный уровень, соответствующее медицинское обслуживание, выплату пенсий и пособий. Очевидно, что чем активнее происходит эта деятельность, тем меньше связывается и ограничивается разными искусственными мерами энергия и предприимчивость предпринимателя, тем больше возможностей для проявления свободной инициативы предоставляют ему правовые нормы, законодательство, тем выше уровень жизни и социальной защищенности граждан.

Таким образом, мы видим, что предпринимательство, без сомнения, занимает центральное место в современном обществе. Ведь именно предприниматель является опорой и гарантом стабильности и устойчивого развития, как государства, так и гражданского общества; как экономической, так и политической жизни его граждан.

АВТОР

Викси Владислав Игоревич.

Москва

Россия

контактный телефон: 8(965) – 212 - 98 – 89.

e-mail: viksivlad@mail.ru

SEKCE 2

VÝVOJ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ZEMÍ SVĚTA - ŘECKO

Simona Bařáková

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *The business environment is usually distinguished on the external and internal environment. While the external environment is basically everything outside the imaginary of company, and can say that these factors affect all businesses in general, the internal environment is all the elements from which the company made, respectively it is those elements that are directly related to a particular company.*

Klíčová slova: podnikatelské prostředí, základní informace o teritoriu, ekonomická charakteristika země, doprava a cestovní ruch, komoditní struktura dovozu a vývozu

ÚVOD

Podnikatelské prostředí se zpravidla se rozlišuje na vnější a vnitřní okolí. Zatímco vnější okolí je v podstatě vše, co je za pomyslnými hranicemi podniku, a lze říci, že se tyto faktory dotýkají všech podniků obecně, vnitřní prostředí představuje všechny elementy, ze kterých se podnik skládá, resp. se jedná o ty prvky, které se bezprostředně týkají konkrétního podniku. Pak lze říci, že vnější okolí působí na podnik velmi intenzivně, avšak samotný podnik toto vnější okolí může ovlivnit jen velmi obtížně. Naproti tomu vnitřní okolí lze ovlivnit relativně velmi snadno.

ZÁKLADNÍ INFORMACE O TERITORIU

Oficiální název státu je Řecká republika (Elliniki Dimokratia). Rozloha je 131 957 km². Úřední jazyk je novořečtina. Nejčastěji používané cizí jazyky jsou angličtina a francouzština. Hlavním městem jsou Athény – spolu s Pireem a předměstími 3 894 573 obyvatel (údaj z posledního sčítání obyvatelstva v r. 2001).

Řecko je parlamentní republikou v čele s prezidentem. Řecký parlament je jednokomorový a zasedá v něm 300 poslanců.

Hlavou řeckého státu je prezident republiky. Prezidentem republiky může být zvolena osoba, která má minimálně 5 let před zvolením řecké státní občanství, otec nebo matka musí být řeckého původu a musí být starší 40 let. Osoba prezidenta republiky nemůže zastávat další funkce nebo vykonávat další činnost.

EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA ZEMĚ

Řecko patří v eurozóně k zemím s nejnižší úrovní HDP na obyvatele (zhruba 95 % průměru) a je označováno za jeden z jejích „slabých článků“. V systému mezinárodního obchodu zůstává zapojeno zejména službami (cestovní ruch a námořní doprava), speciálními zemědělskými a potravinářskými produkty (bavlna, tabák a tabákové výrobky, víno, olivový olej, hrozinky, citrusové plody), některými surovinami (bauxit, hliník a jeho produkty, koncentráty rud barevných kovů, ferrosilitiny, magnezit, azbest, cement) a produkty průmyslové výroby, zvláště spotřebním zbožím.

V roce 2008, kdy již většina zemí pocítila negativní dopad globální krize, v Řecku pokračovalo období hospodářského růstu (meziroční nárůst HDP +2,0 %). První náznaky počínající krize se projevily teprve v posledním čtvrtletí roku. Tehdejší vláda konzervativní strany Nová demokracie (ND) přijala několik protikrizových balíčků opatření, z nichž jako první byly schváleny balíček opatření na ochranu bankovních úvěrů a vkladů a balíček opatření na podporu bankovního sektoru v celkové hodnotě 28 mld. EUR.

V roce 2009 se plně projevil dopad globální krize umocněný chronickými strukturálními nedostatky řecké ekonomiky. Prohlubující se recese byla provázena razantním zhoršením stavu řeckých veřejných financí. Protikrizová opatření vlády ND se ukázala jako nedostatečná a nákladnost veřejného sektoru prohloubila fiskální nerovnováhu země.

V lednu 2010 předložila řecká vláda Evropské komisi aktualizovaný Program stability a růstu na léta 2010-2013, ve kterém se zavázala ke snížení rozpočtového deficitu pod 3 % HDP do roku 2012. Program zahrnoval první balíček úsporných opatření, který předpokládal omezení nákladů veřejného sektoru včetně mzdových škrtů a zvýšení spotřebních daní.

Po hloubkové revizi řeckých veřejných financí zveřejnil Eurostat v listopadu 2010 konečné hodnoty řeckého rozpočtového deficitu za léta 2006-09, ze kterých vyplývá, že za rok 2009 činil deficit 36,15 mld. EUR, tj. 15,4 % HDP, a veřejných dluh vystoupil na 126,8 % HDP. Toto zvýšení se promítne také do deficitu za rok 2010.

PŘEDPOVĚĎ

Vývoj řecké ekonomiky bude v příštích letech poznamenán:

- hlubokou recesí (návrh státního rozpočtu na rok 2011 předpokládá, že v r. 2010 klesne HDP o 4 % a v roce 2011 o další 2,6 %),
- úsilím řecké vlády o konsolidaci veřejných financí a odvrácení nebezpečí bankrotu státní pokladny, které si vynutí opatření směřující k dalšímu snížení rozpočtových výdajů, zvýšení rozpočtových příjmů, jakož i zásadní strukturální reformy,
- snížením soukromé i veřejné spotřeby včetně nákladů na veřejné investice,
- výrazným zvýšením nezaměstnanosti,
- posílením sociálního napětí.

Prognóza vývoje hlavních makroekonomických ukazatelů:

Rok	2010	2011	2012	2013
HDP (meziroční změna v %)	-4,0	-2,6	1,1	2,1
Inflace (%)	4,6	2,2	0,5	0,7
Bilance veřejného sektoru (% HDP)	8,1	7,6	6,5	4,9
Hrubý veřejný dluh (% HDP)	132,7	142,2		

Zdroj: Ministerstvo financí GR, Předběžný návrh státního rozpočtu na rok 2011
Pozn.: Údaje před revizí výše rozpočtového deficitu zveřejněné Eurostatem v listopadu 2010.

Základní makroekonomické ukazatele za posledních 5 let (HDP/obyv., vývoj objemu HDP, podíl odvětví na tvorbě HDP, míra nezaměstnanosti)

Objem HDP na obyvatele (v tis. €)						
Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
HDP na obyvatele	16,74	17,55	18,82	20,15	20,97	20,70

Zdroj: Řecký statistický úřad (EL.STAT.), Ministerstvo financí, Eurostat
Pozn.: HDP v tržních cenách.

Vývoj objemu HDP (meziroční změna v %)						
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	III.2010
Změna HDP	+3,7	+4,2	+4,0	+1,3	-2,3	-4,5

Zdroj: Řecký statistický úřad (EL.STAT.), Ministerstvo financí

Podíl odvětví na tvorbě HDP (v %)						
Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009

Primární sféra	4,92	4,91	3,91	3,84	3,70	3,77
Sekundární sféra	19,41	19,57	19,99	19,61	19,04	16,30
- průmysl včetně energetiky	12,81	13,55	13,30	13,57	14,21	11,80
- stavebnictví	6,60	6,02	6,68	6,04	4,83	4,50
Terciární sféra	75,67	75,52	76,11	76,55	77,26	79,93
- obchod, servisní služby, hotely, veřejné stravování, skladování a komunikace	33,09	33,00	33,64	33,50	34,59	33,53
- finanční služby, správa nemovitého majetku	19,51	18,99	18,56	18,76	18,36	19,77
- ostatní služby	23,08	23,53	23,90	24,28	24,31	26,63

Zdroj: Řecký statistický úřad (EL.STAT.), Ministerstvo financí

Poznámky: Jedná se o předběžné údaje, které jsou zveřejňovány pouze celoročně.

Vývoj nezaměstnanosti (podíl na pracovním potenciálu v %)						
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	II.2010
Nezaměstnanost	9,9	8,9	8,3	7,6	9,5	11,8

Zdroj: Řecký statistický úřad (EL.STAT.)

Územní rozmístění průmyslové výroby je dosud značně nerovnoměrné. Největší koncentrace průmyslu je v oblasti Athén a kolem největších přístavů (Pireus, Soluň, Patra, Volos).

Nejrozvinutějšími odvětvími zpracovatelského průmyslu je průmysl petrochemický, potravinářský a tabákový, textilní, obuvnický, těžební (v pořadí důležitosti dle objemů těžby v tunách: lignit, azbest, bauxit, magnezit, mramor) a metalurgický (hliníkářny, ocelárny). Trvalý pokles zaznamenává textilní a oděvní průmysl. Po „zlatém období“ olympijských a infrastrukturních projektů, které vyvrcholilo v roce 2003, vstoupilo řecké stavebnictví nejprve do relativního útlumu a poté do plné recese. Negativní dopad mezinárodní finanční a úvěrové krize se ve stavebnictví projevil již v roce 2008, kdy došlo k prvnímu poklesu jednotlivých ukazatelů, který se prohloubil v roce 2009. V roce 2010 se pokles proměnil v propad nejen v důsledku nedostatku prostředků na veřejné projekty a soukromou bytovou výstavbu, ale i díky zvýšení daňové zátěže nemovitostí. Agrární sektor patří tradičně k pilířům řecké ekonomiky. V posledních letech se však jeho podíl na tvorbě HDP rapidně snižuje, z 10,1 % v roce 1994 klesl v roce 2009 na necelá 4 % HDP. Citelný je pokles zemědělské produkce především u rostlinné výroby (obiloviny, bavlna, tabák, cukrová řepa a pomeranče).

DOPRAVA A CESTOVNÍ RUCH

Cestovní ruch má tradičně rozhodující podíl na růstu terciárního sektoru služeb a je označován za „těžký průmysl“ Řecka. Dle údajů Svazu řeckých podniků v cestovním ruchu (SETE) se cestovní ruch podílí na tvorbě HDP zhruba z 18 %.

Železniční doprava je v Řecku zatím poměrně málo rozvinutá. Z hlediska vnitřního pohybu osob a nákladu je v Řecku důležitější silniční doprava, která umožňuje spojení i s řídce osídlenými a obtížněji přístupnými oblastmi země. Námořní plavba patří tradičně ke stěžejním sektorům řecké ekonomiky. Dle Komory pro námořní plavbu se v posledních letech pohybuje její podíl na tvorbě HDP okolo 3,5 % a zaměstnává zhruba 3,5 % pracovního potenciálu země.

Řecko má rozsáhlá naleziště lignitu. Roční těžba činí zhruba 63 mil. tun. Řecko nemá jadernou elektrárnu a jaderná energie není součástí jeho energetického plánování. Většinu svých energetických potřeb (72 %) kryje Řecko z dovozu.

OBCHODNÍ BILANCE ZA POSLEDNÍCH 5 LET

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Vývoz (FOB) (mld. €)	12,7	14,0	16,6	17,1	17,3	14,4/15,3
Dovoz (FOB) (mld. €)	38,1	44,0	50,7	55,5	60,7	48,1/46,1
Bilance (mld. €)	-25,4	-30,0	-34,1	-38,1	-43,4	-33,7/-30,8

Zdroj: Řecký statistický úřad (EL.STAT), Centrální banka (CB)

* údaje EL.STAT/údaje CB – tyto údaje se vždy mírně liší, protože EL.STAT vychází z pohybu zboží, zatímco CB zachycuje finanční toky. Protože geografická a komoditní struktura je k dispozici pouze od EL.STAT, vychází další analýza z těchto údajů.

V roce 2009 došlo k propadu zahraničního obchodu jak na straně vývozu (meziročně -2,9 mld. €, tj. -17 %), tak na straně dovozu (meziročně -12,6 mld. €, tj. -21 %), což se odráží v poklesu deficitu obchodní bilance (meziročně -9,7 mld. €, tj. -22 %). Za pozitivní lze označit skutečnost, že pokles dovozu mírně převyšoval pokles vývozu.

KOMODITNÍ STRUKTURA VÝVOZU

Největší část řeckého vývozu tvoří průmyslové výrobky dle prvotní suroviny a potraviny a živá zvířata, která patří k typickým řeckým vývozním artiklům a v r. 2009 představovala jejich hodnota téměř 40 % celkového vývozu. Významný je také podíl chemikálií a strojů a přepravních zařízení. Podíl těchto skupin dlouhodobě roste. Naopak klesající tendence je patrná u vývozu minerálních paliv a olejů a různého průmyslového zboží. V této komoditě je významný vývoz metalurgických výrobků (z hliníku, niklu a mědi), výrobků kovozpracujících odvětví a textilních výrobků. V kategorii surovin má důležité místo především pálený magnezit a bauxit, olověné rudy, mramor a kaustický magnezit. Oproti roku 2008 zaznamenal nárůst pouze vývoz potravin a nápojů a tabáku.

KOMODITNÍ STRUKTURA DOVOZU

Vysokých objemových hodnot dosahuje obvykle dovoz minerálních paliv a olejů, v loňském roce však došlo k výraznému poklesu podílu této skupiny. Největší část řeckého dovozu představovaly stroje a přepravní zařízení, zejména zařízení pro energetiku, textilní stroje, zemědělské a kovoobráběcí stroje a zájem přetrvává o dopravní prostředky, chemikálie, různé průmyslové zboží, průmyslové výrobky dle prvotní suroviny a samozřejmě potraviny. V meziročním srovnání zaznamenal nárůst pouze dovoz nápojů a tabáku.

ZÁVĚR

Řecký stát se od roku 2009 potýká s ekonomickou krizí. Prognóza vývoje předpokládá, že od roku 2011 by se měla situace postupně zlepšovat.

LITERATURA

- [1] <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/recko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000795/#sec3>
- [2] <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/recko-vnitropoliticka-charakteristika/2/1000795/>
- [3] <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/recko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000795/>
- [4] <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/recko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000795/>

AUTOR

Simona Bařáková
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín

RUSSIAN INVESTMENT STORY: IS IT THE BEST IN BRIC?

Ivan Belyaev, Svetlana Ivanova

Plekhanov Russian University of Economics

Abstract: We are often subject to tirades about the supposed weaknesses of the Russian equity market, usually ending in the tired argument that Russia should not be part of BRIC. We tend to use Warren Buffet's approach, and to think in terms of book value (BV) and return on equity (ROE). On P/BV, Russia is now the only BRIC trading close to book value. Trailing ROE has been similar in the four markets. However looking deeper for requirement to generate book value over time, we summarize why superiority in certain key areas make this an especially attractive market.

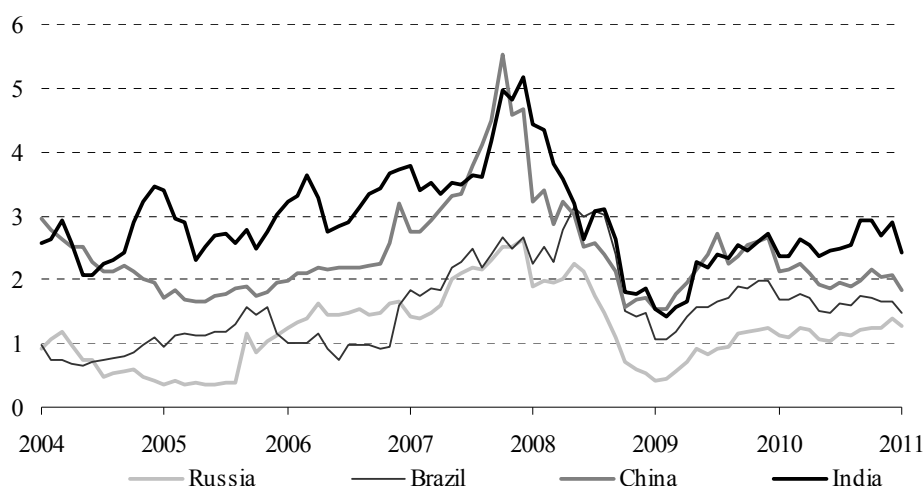
Keywords: Russia, BRIC, book value (BV), return on equity (ROE)

INTRODUCTION

If we set out an overview of how Russia compares with the rest of BRIC on a wide range of parameters often used by investors to criticize or compare, we will find that in many areas Russia measures up pretty well. Thus, in terms of raw material assets, resilience to global warming, education, innovation, the proportion of the middle class, macroeconomic strength, and the power of the convergence story, Russia is demonstrably superior to BIC. Contrary to popular belief, Russia compares well with its peers on metrics like ease of doing business, market size, transparency, infrastructure, health, crime, penetration, dividend yield, the Gini coefficient, and a number of other parameters. Apart from its vulnerability to oil prices, Russia's main drawback compared with BIC lies in weak institutions and systemic corruption, the result of a relatively short period of capitalist development and the oil boom. However, the rise of a law-based society, the increasing influence of the new middle class, and a new commitment to reform is likely to reduce the intensity of these problems, an issue that we intend to address in a subsequent piece on reform. Meanwhile, the poor relationship with the West is improving, meaning that the impetus behind anti-Russian propaganda is likely to weaken.

CHEAP VALUATION AND LONG-TERM ROE MATTER MOST FOR EQUITY INVESTORS

However, the more important question is which of the above mentioned parameters is most important for equity investors. There is no universally accepted definition of what it takes to be an attractive market, and this is perhaps why so much anti-Russian propaganda finds its way into investment analysis. We tend to follow Warren Buffet's lead, and to think in terms of book value (BV) and return on equity (ROE). The most attractive market, then, is the one where (1) book value available to shareholders will increase the most over any given period, and (2) where you are able to buy this book value cheaply today. If one defines the problem in these terms, the second part of the equation is fairly easy to work out, as we can merely look at the P/BV of listed markets.

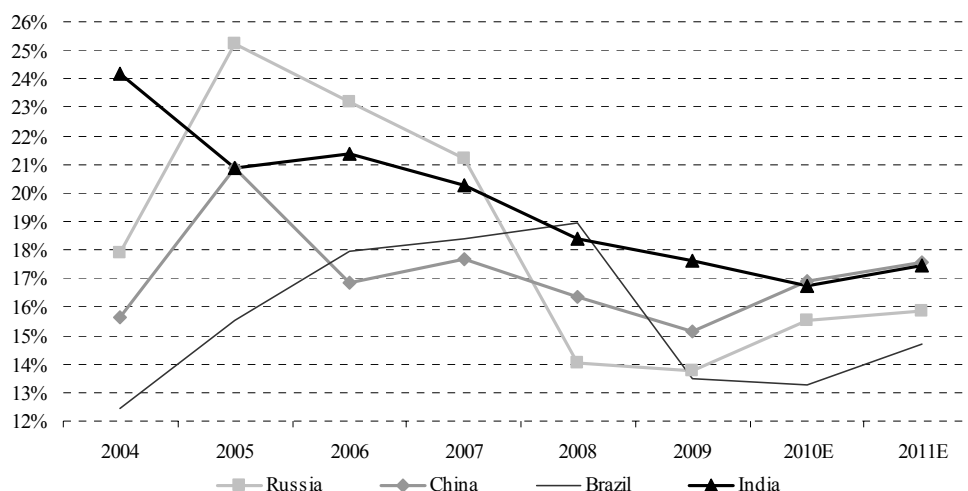

Pic. 1. Trailing P/BV by country

Source: Bloomberg

THREE GROUPS OF QUESTIONS RUSSIA SHOULD ADDRESS TO SUCCEED

So the question becomes what is required to generate book value over time, and the comparisons made between Russia and other markets should really be seeking to address this central question. We would tend to separate the question into three areas – what is needed for certain, what is probably needed, and what factors impact these?

Pic. 2. ROE in BRIC

Source: Bloomberg

We believe there to be three self-evident factors that are key for long-term ROE. Without these factors, it would be hard for companies to generate any value for investors over time.

The first one is macroeconomic stability. As we saw in Asia in 1997, and Russia thereafter, successful investment is not possible without macroeconomic stability. Crashes tend to destroy real book value and spark market panics.

Second is political stability. Equally, if markets go down the route of Hugo Chavez and Venezuela, they become uninvestable.

The final factor is corporate governance. This is important, as with poor corporate governance, investors cannot reap the rewards of what companies achieve. This is not an issue confined to Russia or emerging markets – during the great technology boom, certain US management teams were able to siphon off most of the value creation through options programs and the like.

We also highlight a series of separate factors that are surely good to have if you wish for high ROE levels:

- Competition. Limited competition helps increase ROE for the remaining players.
- Regulation. Poor or aggressive regulation can reduce ROE.
- Penetration. Low penetration enables companies to grow rapidly and makes higher ROE more likely.
- Assets. The possession of large amounts of assets enables companies to grow rapidly.
- Currency appreciation. This is the great underappreciated truth of emerging markets – a large percentage of returns over time for domestic stocks is derived from real currency appreciation.
- Commodity prices. High commodity prices are clearly vital for a commodity-producing market.

There are a series of issues that, while often cited as keys to investor concerns or interest about a market, are arguably important only insofar as they impact the factors that we highlight above. A case in point is GDP growth, which is well known not to be a determinant of market performance, but which might help certain companies. Other examples are the possession of a large middle class, which tends to encourage more political stability and a more rapid rise in penetration, or the possession of a sophisticated financial services sector, which tends to increase macroeconomic stability.

CONCLUSION

If we examine the Russian market in light of its attractiveness for equity investors, we can identify some clear strengths and weaknesses.

Russia's strengths are valuation, macroeconomic and political stability, as well as resilience to external threats like global warming. It enjoys the capacity for high corporate growth thanks to low penetration and large amounts of assets. And in certain sectors it exhibits structurally high ROE thanks to low levels of competition, or low cost structures.

Apart from oil price dependency, which is an aspect of macroeconomic fragility, Russia's weaknesses are weak corporate governance and a poor regulatory environment, both of which limit returns. We expect that time, stability and modernization will tend to reduce the power of these factors.

LITERATURE

- [1] *Bond, K. and Kuznetsov, A.* (2010) *Russia and Emerging Markets – Best of the BRICs*. Moscow: Troika Dialog
- [2] *Damodaran, A.* (2002) *Investment Valuation: Tools and Techniques For Determining the Value of Any Asset*. Second ed. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- [3] *Brealey, R.A. and Myers, S.C.* (2003) *Principles of Corporate Finance*. seventh ed.: McGraw-Hill

AUTHORS

Ivan Belyaev

Candidate for Specialist in Foreign-Economic Activity

Department of International Economic Relations

Plekhanov Russian University of Economics

Stremyannyi lane. 36

117 997 Moscow

Russian Federation

ivan.belyaev@inbox.ru

Prof. Svetlana Ivanova, PhD

Department of International Economic Relations

Plekhanov Russian University of Economics

Stremyannyi lane. 36

117 997 Moscow

Russian Federation

ivanova.svetlana@ymail.com

ANALÝZA TRHOVÉHO POTENCIÁLU EKOLOGICKÝCH VOZIDIEL KONCERNU VW NA SLOVENSKU

Anna Čillíková

Abstrakt: Príspevok poskytuje prehľad ekologických technológií v automobilovom priemysle, ich vývoj a potenciál na európskom a najmä na slovenskom trhu. V príspevku sa orientujeme najmä na trhový potenciál technológií, ktoré sú používané vo vozidlách koncernu Volkswagen. Na analýzu boli použité interné štatistiky importéra koncernových vozidiel na Slovensko – spoločnosti Porsche Holding, predajcu vozidiel – podniku Porsche InterAuto a štatistiky Združenia automobilového priemyslu na Slovensku.

Kľúčové slová: Ekologické technológie, BlueMotion, Hybrid, Greenline, trhový potenciál.

ANALÝZA TRHOVÉHO POTENCIÁLU EKOLOGICKÝCH VOZIDIEL KONCERNU VW NA SLOVENSKU

Automobilový priemysel (ďalej len AP) prešiel od svojho vzniku viacerými vývojovými štádiami. Súčasná nepriaznivá situácia v oblasti vyčerpatelných energetických zdrojov naznačuje, že AP čaká ďalší významný krok. Producenti prichádzajú na trh s novými, šetrnejšími ekologickými riešeniami. Sériová výroba nových modelov poháňaných palivami z alternatívnych zdrojov a produkujúcich len vodnú paru je ešte stále hľadbou budúcnosti, no už aj teraz sa zákazník môže rozhodnúť medzi viacerými úspornými alternatívami či už z ekonomického, alebo z ekologického hľadiska. Pod ekologickými technológiami nerozumieme len automobily na tzv. hybridný pohon, ale i ďalšie formy úspory paliva a znižovania produkovaných emisií, ako napríklad technológia BlueMotion vo VW, či automobily Greenline značky Škoda. Vo všeobecnosti možno považovať za úspornú, či ekologickú technológiu aj dieselový motor, ktorý má preukázateľne nižšiu spotrebu ako benzínový. Otázkou ale zostáva, ako je zákazník pripravený na takúto zmenu. Západné trhy sú známe vyspelejšími postojmi, zodpovednejším prístupom k ekológii a vyššou elasticitou dopytu než krajiny z bývalého sovietskeho bloku. Na obranu štátov zo stredo- a východoeurópskeho regiónu treba poznamenať, že na túto uvedomelosť majú spomínané západné krajiny lepšie podmienky. Preto sme sa v našej práci rozhodli porovnať postoje potenciálnych zákazníkov a spotrebiteľov zo západných krajín Európy a zo strednej a východnej Európy.

Slovensko, na ktoré sa naša práca prednostne orientuje, poskytuje vhodné podmienky na analýzy nielen kvôli výbornému zázemiu a tradícii automobilového priemyslu, ale aj vďaka rôznorodosti postojov vo vzťahu k novým technológiám. Slováci sú vo všeobecnosti konzervatívny národ a preto prijímajú každú zmenu ťažšie, než iné národy (napr. Česi, či Rakúšania). Na jednej strane chcú mať úspornejšie auto, no na druhej strane je pre nich ťažšie zaplatiť za automobil vyššiu cenu na začiatku, aj napriek budúcej úspore nákladov na prevádzku automobilu.

V posledných rokoch sa automobilky snažia čo najviac svoju značku prepojiť s pojmom ekológia. Zmenil sa totiž charakter a postoj ich zákazníkov k novým technológiám a silný lobing zo strany médií a rôznych inštitúcií spôsobil, že sa ľudia zameriavajú na produkty s nálepkou „Eko“ alebo „Bio“. Na automobilovom trhu v súčasnosti pôsobí veľmi silná konkurencia, ktorá jednotlivé podniky núti k neustálemu zlepšovaniu produktov. Pojem inovácie sa stal v tejto oblasti kľúčovým. To, čo bolo pred pár rokmi len snom niekoľkých ekologických aktivistov, sa dnes stáva základnou stratégiou spoločností a vládnych programov.

Európa predstavuje v celosvetovom meradle automobilovú veľmoc v oblasti vývoja a výroby automobilov. Podľa štúdií si udrží svoju pozíciu najväčšieho producenta automobilov minimálne do roku 2015. Vzhľadom na vysokú koncentráciu výroby, silný trh a neustále sa zvyšujúcu životnú úroveň, narastá aj počet automobilov na cestách. Tento nárast má okrem pozitívneho ekonomického efektu ešte jeden sekundárny dopad na životné prostredie. Na základe meraní emisií v roku 2006 možno konštatovať, že štáty Európskej únie sú po USA a Rusku tretí najväčší eminenti skleníkových plynov. Namerané emisie dosiahli hodnotu 8 ton na osobu. V porovnaní s Čínou, alebo Indiou je to štvornásobok. V prípade, že by štáty a ekonomické veľmoci neriešili túto situáciu a naďalej by produkovali rovnaké množstvá emisií, vzrástla by teplota v priemere o 3,5° C do roku 2050, pričom tento efekt by bol nezvratný.¹ Na základe série podobných meraní boli predstavitelia štátov donútení prijať potrebné opatrenia a začať pracovať na zlepšovaní tzv. globálnej energetickej ekonomiky. Európska únia prijala konkrétne kroky a znižovanie emisií začlenila aj do stratégie Európa 2020. Následne bol zostavený dokument Európska stratégia pre čisté a energeticky úsporné vozidlá, ktorý presne definuje ekologické technológie a ciele štátov Európskeho hospodárskeho priestoru v tejto oblasti.

¹ <http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro2010/enviro4/05energetika.pdf>, 13.3. 2011

Hlavným cieľom Stratégie je „vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii (inteligentný rast) a podporu ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje (trvalo udržateľný rast).“ Stratégia sa orientuje na inovácie pohonných hmôt vhodných pre konvenčné spaľovacie motory a na nové prelomové technológie, ktoré znižujú alebo úplne odstraňujú emisie uhlíka.

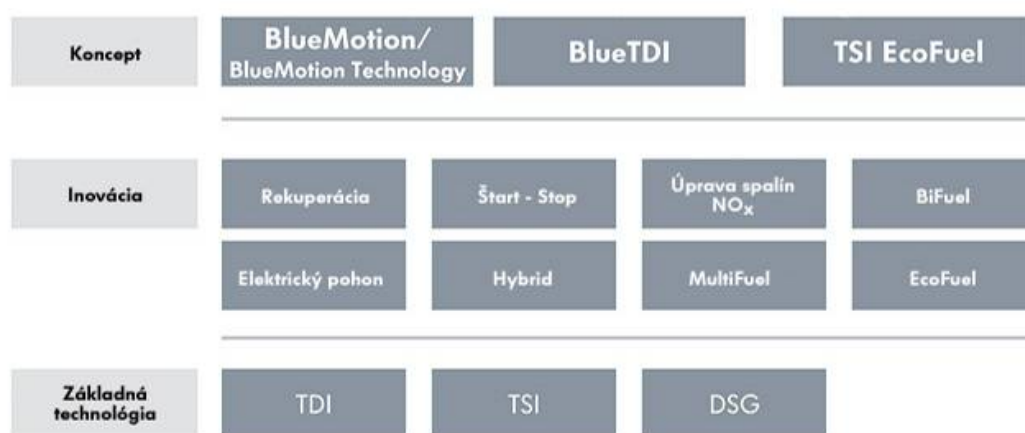
Vo všeobecnosti sa ekologické technológie rozdeľujú do troch skupín :

- alternatívne palivá do spaľovacích motorov, ktoré nahrádzajú naftu alebo benzín. Napríklad biopalivá alebo plynne palivá vrátane LPG, CNG a bioplynu,
- elektrické vozidlá, ktoré využívajú elektrický motor, energiu uskladňujú v batériách a nabíjajú sa elektrickou energiou. Patria sem aj dobíjateľné hybridné vozidlá (plug-in- hybrid),
- vozidlá s vodíkovými palivovými článkami, ktoré produkujú len vodnú paru. Využívajú ale tiež elektrické motory a preto ich vývoj prebieha súbežne s elektrickými vozidlami.

Na znižovanie emisií sa tiež zameriavajú emisné normy EURO, ktoré stanovujú limity výfukových exhalátov nových vozidiel. Upriamujú sa na obmedzenie množstva oxidu uhoľnatého (CO), uhľovodíkov (HC), oxidov dusíka (NO_x) a množstva pevných častíc (PČ). Neriešia ale hodnoty oxidu uhličitého ani sírnych zlúčenín. Normy sú záväzné pre výrobcov automobilov, ktorí uvádzajú nové vozidlá na trh. Renomované automobilky zvyknú spĺňať spomínané normy v predstihu a tento fakt zahŕňajú aj do svojich marketingových kampaní.

Ekológia sa momentálne vo vozidlách koncernu Volkswagen prejavuje najmä v úsporách paliva a v znižovaní emisií. Hospodárne vozidlá značky VW dnes využívajú technológie z rady BlueMotion Technologies. Tieto technológie združujú viaceré inovácie, ako napríklad technológiu Štart-Stop, rekuperáciu a zníženie emisií NO_x. Koncern ponúka niekoľko druhov spaľovacích motorov. Okrem klasického benzínového motora je to aj jeho inovácia – model TSI, ktorý poskytuje úsporu paliva porovnateľnú s naftovými spaľovacími motormi TDI. K výraznej úspore prispela aj inovácia existujúcich prevodoviek. Nové DSG prevodovky umožňujú v závislosti od spôsobu jazdy dosiahnuť spotrebu paliva nižšiu až o 10%. Zdokonalením spomínaných modelov motorov vznikli BlueMotion motory a motor EcoFuel. Prehľad BlueMotion technológií uvádzame v obrázku č. 1.

Obrázok č. 1 Prehľad BlueMotion technológií vo vozidlách VW

Zdroj: http://www.vw.sk/inovacie_tecnika/bluemotion/koncept/, 13.3. 2011

Okrem technológií BlueMotion patrí k ekologickým riešeniam značky VW aj nová rodina modelov pod značkou New small family (ďalej len NSF). Do tejto novej rodiny VW patria modely Up!, Space Up! a Space Up Blue!. K výrobcom áut New small family patrí aj slovenský výrobný závod v Bratislave. Stratégia NSF sa rozvíja postupne, najskôr sa počíta s výrobou nového dizajnu modelov, neskôr pribudne aj výroba elektromobilov, ktoré budú pre značku VW znamenať veľký technologický posun.

Od roku 2006 sa do portfólia koncernu VW zaraďujú aj úžitkové vozidlá s pohonom na zemný plyn. Plynový pohon EcoFuel sa týka dvoch vanov – VW Caddy EcoFuel a VW Touran EcoFuel. Efekt plynového pohonu sa prejavuje najmä vo výške prevádzkových nákladov vozidla. Náklady sa môžu oproti benzínovému pohonu znížiť o polovicu a oproti naftovému pohonu o 30%.

Značka Škoda nemá vzhľadom na charakter svojej cieľovej skupiny také vysoké ambície v oblasti ekológie ako VW. Napriek tomu sa aj v portfóliu tejto značky vyskytujú ekologicky optimalizované modely s označením GreenLine. Tieto vozidlá sú určené pre ekologicky uvedomelých zákazníkov, ktorí ale nemajú prostriedky na kúpu drahého „zeleného“ vozidla. Technológia GreenLine prináša zákazníkovi benefity v podobe zníženej spotreby a zníženého objemu emisií.

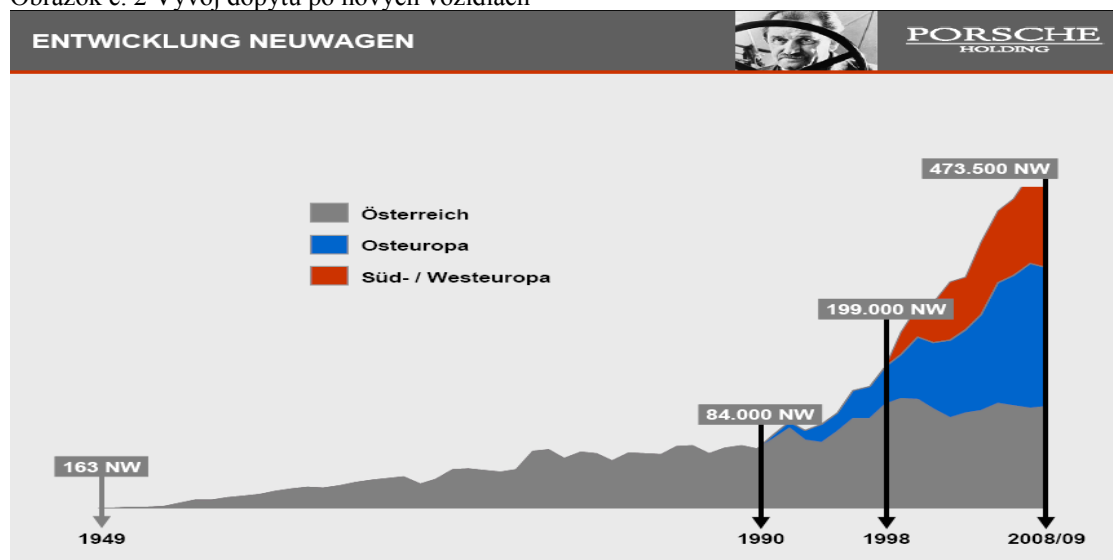
Modely vďaka filtru pevných častíc už v predstihu spĺňajú európsku normu EURO5. Súčasťou technológie je aj vypínateľný systém start-stop, ktorý je typický aj pre vozidlá značky VW a Audi. Tento systém prináša úsporu paliva o 10%.

Všetky spomínané technológie nespočívajú iba v transformácii motora. Aby boli ekologické technológie účinné, vyžadujú viaceré úpravy na zabezpečenie súhry motora, prevodovky, aerodynamiky a pneumatík.

Hybrid je najnovšou technológiou, ktorá je aktuálna najmä na zahraničných trhoch. Z koncernových značiek sa na hybridné technológie orientuje najmä Porsche a Audi, no do predaja bol už uvedený aj VW Touareg Hybrid. Pod hybridom rozumieme kombinovaný elektrický a benzínový pohon. Elektromotor má v hybride nižší výkon ako spaľovací a jeho efekt sa prejavuje najmä pri jazde v mestách. Pri elektromobiloch sa ale efektivita elektromotora prejavuje výraznejšie, čo súvisí s elektromagnetizmom. Elektromotory sa umiestňujú do kolies vozidla, medzi kolesá, alebo sa pripájajú na kľukový hriadeľ. Posledné spomínané umiestnenie sa dnes využíva u väčšiny existujúcich hybridov.

Pre potreby analýzy trhového potenciálu sme vychádzali z údajov Združenia automobilového priemyslu a z interných štatistík spoločnosti Porsche Inter Auto Slovakia a Porsche Holding. Vzhľadom na fakt, že ekologické technológie ako Greenline a BlueMotion sú na trhu len veľmi krátky čas, pri odhade trhového potenciálu vychádzame zo súčasného podielu na trhu automobilov. Krajiny strednej a východnej Európy sú vo všeobecnosti považované za ekonomicky slabšie v porovnaní so západom. Napriek tomu sa výrobcovia automobilov orientujú nielen na produkciu v týchto krajinách, ale aj na zvyšovanie predaja. Nasledujúci graf porovnáva vývoj dopytu po nových automobiloch v Rakúsku, krajinách strednej a východnej Európy a v krajinách južnej a západnej Európy.

Obrázok č. 2 Vývoj dopytu po nových vozidlách

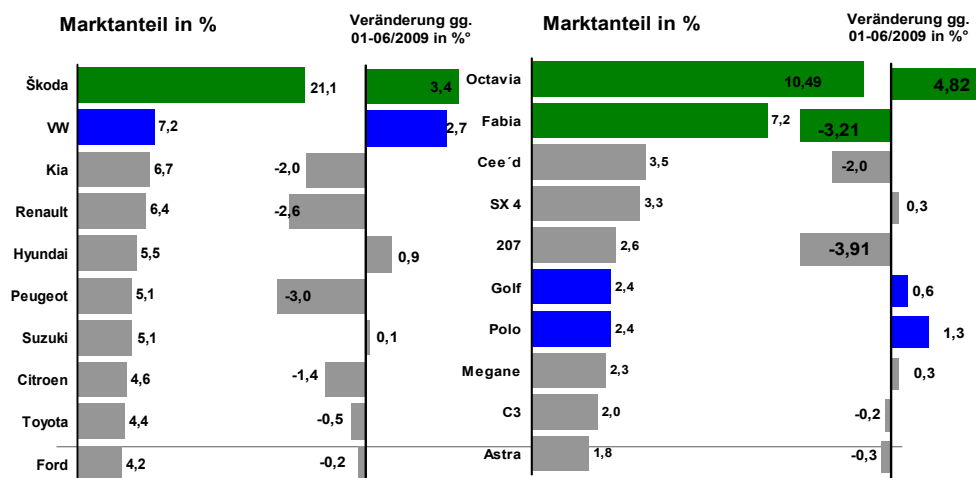
Zdroj : Interné štatistiky Porsche Holding GmbH

Trhový podiel najpopulárnejších značiek na Slovensku zobrazuje obrázok č. 3. Prvú priečku obsadila už tradične značka Škoda s modelmi Octavia a Fabia. Za ňou nasleduje VW s malými modelmi Golf a Polo.

Obrázok č. 3 Prehľad trhových podielov jednotlivých značiek a modelov

„SLOWAKEI“ TOP 10 MARKEN & MODELLE

PKW Markt 01-06/2010: 28 547 (-16 380, -36,5% gg. VJ)

Zdroj: Interné štatistiky Porsche InterAuto Slovakia

Cenový rozdiel medzi klasickým prevedením automobilu a vozidlom s technológiou BlueMotion je cca. 500 eur. Je logické, že pre zákazníka, ktorý si kúpe vozidlo nižšej strednej triedy (Polo), je tento cenový rozdiel markantný. V prípade modelovej rady Golf ale v posledných dvoch rokoch podiel predaných BlueMotion vozidiel narastá, viď tabuľka č. 1. a 2.

Tabuľka č. 1 a 2 Podiel predaných vozidiel BlueMotion v porovnaní s klasickými modelmi

Rok 2009				
Model		BM	NW	%
Golf	Variant	4	213	1,9%
Jetta		1	52	1,9%
Passat	Var	2	347	0,6%
		7	612	1,1%

Rok 2010				
Model		BM	NW	%
Golf		46	2216	2,1%
Golf	Plus	1	150	0,7%
Golf	Var	12	121	9,9%
Passat		10	467	2,1%
Passat	CC	2	113	1,8%
Passat	Var	7	444	1,6%
Polo		1	1727	0,1%
Tiguan		14	256	5,5%
Touran		2	213	0,9%
		95	5707	1,7%

Zdroj: Interné štatistiky Porsche InterAuto Slovakia

Podobný pomalý vývoj možno pozorovať aj v západných krajinách. Hlavný rozdiel je ale v zákazníkovi, ktorý si takéto vozidlo kúpi. Zatiaľ čo na západe kupujú malé ekologické vozidlá najmä jednotlivci, ako druhé, prípadne tretie auto do rodiny, na Slovensku si tieto technológie vyžiadali najmä zahraničné podniky (IKEA, SwissRe), ktoré aj takýmto spôsobom vyjadrujú svoj postoj k ekológii.

Zistili sme, že najvýznamnejším faktorom, ktorý by mohol pozitívne ovplyvniť správanie sa slovenských zákazníkov, by bola podpora predaja ekologických automobilov zo strany štátu, ktorá sa už osvedčila vo viacerých krajinách ako napr. vo Francúzsku. Slovenská vláda ale v blízkom časovom horizonte neplánuje žiadne podobné aktivity. Preto tento faktor pri celkovom hodnotení trhového potenciálu Slovenska hodnotíme negatívne. Rovnako negatívne pôsobí nízke povedomie o ekologickom portfóliu značky VW a veľký počet substitútov od iných značiek, ktoré sú pre bežného zákazníka známejšie.

Za pozitíva považujeme najmä silu značiek koncernu a vysoký podiel na trhu. Tieto faktory dávajú priestor na úspech ekologických technológií na Slovensku v prípade použitia vhodnej marketingovej komunikácie.

LITERATÚRA:

- [1] ĎAĎO, J. *Marketingová analýza*. Studia oeconomica (1997), Banská Bystrica. ISBN 80-8055-06-2
- [2] LEHMANN, D.; WINER, S. *Analysis for marketing planning*. Business publications (1988), Illinois. ISBN 0-256-05783-4
- [3] BEREKOVEN, L.; ECKERT, W.; ELLENRIEDER, P. *Marktforschung – Methodische Grundlagen und praktische Anwendung*, 12. Auflage. GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2009. ISBN 978-3-8349-1548-1
- [4] http://www.vw.sk/inovacie_technika/bluemotion/koncept/, 13.3. 2011
- [5] <http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro2010/enviro4/05energetika.pdf>, 13.3. 2011

ADRESA

Bc. Anna Čillíková
Malá 8
915 01 Nové Mesto nad Váhom
Slovenská republika

FINANČNÍ UKAZATELE MĚSTA (OBCE) A JEJICH VYPOVÍDACÍ SCHOPNOST

Tibor Hlačina, Jaroslav Kavka

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstract: *The analysis of the financial ratios of towns and villages and their informative function focused on the debt services are described in the paper.*

Key words: *Financial ratios, finance analysis, finance health, debt service, tax yield, indebtedness, total indebtedness, loans, economy.*

ÚVOD

Finanční ukazatele jsou základní nástroje jednoduché (elementární) finanční analýzy, neboť přinášejí odpovědi související s finančním “zdravím” sledovaného subjektu. S využíváním různých finančních ukazatelů souvisí i otázka, pro koho je finanční analýza důležitá. Jelikož se v této práci věnuji finanční analýze města, které patří do municipálního finančního systému, vybral jsem sedm ukazatelů, které hodnotí daňovou výtěžnost, velikost dluhu a objem dluhové služby. Ukazatel dluhové služby je ze všech těchto ukazatelů vůbec nejdůležitější prvek analýzy. Je to nástroj, podle kterého ministerstvo financí sleduje zadluženost obcí. Výsledek tohoto ukazatele je jedním z kritérií pro čerpání dotací ze státního rozpočtu a čerpání dotací z EU.

Mezi informační zdroje poskytující údaje o finančním hospodaření sledovaného subjektu, které jsou vhodné pro konstrukci vybraných ukazatelů k hodnocení daňové výtěžnosti, dluhové služby a zadluženosti, jak bylo již zmíněno, patří výkaz pro hodnocení plnění rozpočtu základního územního celku a rozvaha (balance) základního územního samosprávného celku. Výkaz pro hodnocení plnění rozpočtu základního územního celku seznamuje se schváleným rozpočtem, rozpočtem po změnách, a konečným výsledkem na konci roku. Rozvaha (balance) vychází z účetnictví, které obec jako účetní jednotka vede dle směrné účtové osnovy pro územní samosprávné celky. Další informaci použitou ve vzorcích výpočtu je počet obyvatel, který vychází ze statistik vypracovávaných Českým statistickým úřadem.

Použité ukazatele finanční analýzy:

- Ukazatel dluhové služby
- Celkový dluh
- Ukazatel zadlužení vůči majetku
- Schopnost úhrady dluhu
- Změna zadluženosti (dodělat)
- Daňová výtěžnost
- Dluh na 1 obyvatele

UKAZATEL DLUHOVÉ SLUŽBY

Jak bylo již zmíněno, ukazatel dluhové služby, je velmi dobrý nástroj k zjištění celkové zadluženosti obce.

Tento instrument byl zaveden vládou České republiky dne 14. dubna 2004 usnesením č. 346 o Regulaci zadluženosti obcí a krajů.

Vláda nařídila místopředsedovi vlády a ministru financí sledovat zadluženost obcí a krajů a každoročně předávat vládě zprávu o vývoji zadluženosti obcí a krajů. Výše uvedeným usnesením byl rovněž schválen postup Ministerstva financí při hodnocení zadluženosti obcí a krajů, definici a výpočet ukazatele dluhové služby.

Ministerstvo financí vypočítá každé obci a každému kraji definitivní ukazatel dluhové služby. Těm obcím a krajům, které překročí stanovenou výši ukazatele dluhové služby ve výši 30 %, tuto skutečnost Ministerstvo financí oznámí dopisem ministra financí s tím, že by měly přijmout taková opatření, aby v příštím období ukazatel dluhové služby nepřekročily. Přitom požádá dotčené obce a kraje, aby do 3 měsíců zdůvodnily překročení ukazatele dluhové služby a oznámily Ministerstvu financí, jaká opatření budou přijata. Dále ministr financí požádá o předložení Zprávy o výsledcích přezkoumání hospodaření za příslušný kalendářní rok a stanoviska zastupitelstva k této zprávě a rozpočtový výhled. Ministerstvo financí vyhodnotí vyžádané podklady; přitom zváží všechny skutečnosti, které vedly k překročení dané hranice.

Přitom budou dále brány do úvahy:

- celková zadluženost obce nebo kraje,
- celková zadluženost obce nebo kraje v přepočtu na 1 obyvatele,
- daňová výtěžnost vztažená na 1 obyvatele obce nebo kraje,
- trend zadluženosti v minulých letech,
- velikost obce nebo kraje,
- celková finanční situace obce nebo kraje,

V případě, že i v dalším roce obec nebo kraj překročí ukazatel dluhové služby, Ministerstvo financí předá seznam těchto obcí a krajů poskytovatelům prostředků ze státního rozpočtu a státních fondů, aby při projednávání žádostí těchto obcí a krajů o dotaci, o půjčku nebo o návratnou finanční výpomoc (NFV) přihlédli k této skutečnosti.

Překročení 30 % výše ukazatele dluhové služby nebude znamenat automaticky ztrátu možnosti získat státní dotaci. Je pouze jedním z kritérií, která použijí orgány poskytující dotace při konečném výběru těch obcí a krajů, které obdrží státní účelovou dotaci. Poskytovatelé uplatní toto kritérium při rozhodování o poskytnutí účelových dotací a půjček na nově zahajované akce.

Naopak, toto kritérium nepoužijí:

- u akcí již schválených a pokračujících z předchozích let,
- u dotací, které jsou součástí finančního vztahu státního rozpočtu k rozpočtům obcí a krajů, schválených v rámci zákona o státním rozpočtu na příslušný kalendářní rok,
- u dotací jmenovitě určených jednotlivým obcím a krajům a schválených v rámci zákona o státním rozpočtu na příslušný kalendářní rok,

Při rozhodování o poskytnutí dotace, půjčky nebo NFV bude muset být brán zřetel i na eventuální zvýšení zadluženosti z důvodu zajištění spolufinancování obce a kraje při účasti na programech financovaných z prostředků Evropské Unie. Poprvé byl v České republice vypočítán ukazatel dluhové služby v květnu 2004 za rok 2003.

Definice a výpočet ukazatele dluhové služby:

Dluhová služba

Obsah dluhové služby se definuje takto:

- zaplacené úroky (položka 5141 rozpočtové skladby),
- uhrazené splátky vydaných dluhopisů (položky 8xx2 rozpočtové skladby),
- splátky jistin (položky 8xx4 rozpočtové skladby),
- splátky leasingu (položka 5178 rozpočtové skladby).

Dluhová základna

Dluhová základna obsahuje:

- skutečně dosažené daňové příjmy v Tř. 1 a nedaňové příjmy v Tř. 2 za daný kalendářní rok, plus dotace souhrnného finančního vztahu (položky 4112 a 4212 rozpočtové skladby)
- prostředky finančního vztahu státního rozpočtu k rozpočtům obcí a k rozpočtům krajů podle přílohy zákona o státním rozpočtu na příslušný kalendářní rok.

Dluhová služba se poměřuje ke skutečnému objemu dluhové základny za uplynulý kalendářní rok. Výsledkem poměru bude ukazatel dluhové služby.

Vzorec výpočtu ukazatele dluhové služby:

$$\frac{\text{Dluhová služba}}{\text{Dluhová základna}} \times 100 = \text{Ukazatel dluhové služby (\%)}$$

Příklad: Tabulka č. 1: Výpočet ukazatele dluhové služby

Číslo řádku	Název položky	Odkaz na rozpočtovou skladbu	Finanční stav
1	Daňové příjmy (po konsolidaci)	třída 1	79.320,00
2	Nedaňové příjmy	třída 2	23.212,00

	(po konsolidaci)		
3	Přijaté dotace – finanční vztah	položka 4112 + 4212	16.053,00
4	Dluhová základna	ř. 1 + ř. 2 + ř. 3	118.588,55
5	Úroky	položka 5141	801,00
6	Splátky jistin a dluhopisů	položky 8xx2 a 8xx4	6.820,00
7	Splátky leasingu	položka 5178	141
8	Dluhová služba	ř. 5 + ř. 6 + ř. 7	7.762,00
9	Ukazatel dluhové služby v %	ř. 8 děleno ř. 4 *100	6,545319779

Zdroj: Účetní výkazy města za rok 2010

Ukazatel dluhové služby k 31.12.2010: **6,54%**

Ukazatel dluhové služby je od roku 2005 na nejvyšší procentuální úrovni. Přesto je stále vysoce pod limit 30% stanovený ministerstvem financí, což je dobrá pozice do budoucna z hlediska možnosti žádat o dotace.

UKAZATEL CELKOVÉHO DLUHU

Pro stanovení celkového dluhu jsou podkladem údaje zaznamenané v účetní rozvaze města. Jedná se o ukazatel, který vychází z členění v platné směrné účtové osnově a je součtem jedenácti konečných stavů vybraných syntetických účtů.

Celkový dluh obsahuje stav těchto syntetických účtů:

- 272 – Přijaté návratné finanční výpomoci mezi rozpočty,
- 281 – Krátkodobé bankovní úvěry,
- 282 – Eskontované krátkodobé dluhopisy,
- 283 – Vydané krátkodobé dluhopisy,
- 289 – Ostatní krátkodobé závazky (finanční výpomoci),
- 347 – Vypořádání přeplatků dotací a ostatních závazků se státním rozpočtem,
- 349 – Vypořádání přeplatků dotací a ostatních závazků s rozpočtem územních správních celků
- 951 – Dlouhodobé bankovní úvěry,
- 953 – Vydané dluhopisy,
- 958 – Dlouhodobé směnky k úhradě,
- 959 – Ostatní dlouhodobé závazky.

Tabulka č. 2: Celkový dluh města k 1. 1. 2010 a k 31. 12. 2010

	1.1.2010	31.12.2010
272	1.020.000,00	
281		
282		
283		
289		
347		
349		
951	24.617.300,00	18.988.700,00
953		
958		
959	2.362.060,51	2.191.132,51
Celkový dluh v Kč	27.999.360,51	21.179.832,51

Zdroj: Účetní výkazy města za rok 2010

Celkový dluh města k 31.12.2010: **21.179.832,51 Kč**

Stavy těchto syntetických účtů jsou uvedeny v rozvaze města, na straně pasivní. Z toho vyplývá, že dluh je stavovým ukazatelem, který vyjadřuje stav k danému okamžiku.

Město má zaznamenány zůstatky pouze na třech typech účtů z výše uvedeného výběru, a to na:

- 272 – Přijaté návratné finanční výpomoci mezi rozpočty,
- 951 – Dlouhodobé bankovní úvěry,
- 959 – Ostatní dlouhodobé závazky.

Město využívá k financování investičních akcí a dalších potřeb úvěrů (viz. tabulka č. 3). S krátkodobého hlediska nepředstavují tyto úvěry pro město ohrožení v rozpočtu.

UKAZATEL ZADLUŽENÍ VŮČI MAJETKU

Ukazatel zadlužení vůči majetku zjišťuje, zda nedochází u města k nadměrnému zadlužování majetku, a jestli má město dostatečný majetek na úhradu a krytí svých závazků.

Vzorec ukazatele zadlužení vůči majetku:

$$\frac{\text{Celkový dluh}}{\text{Stálá aktiva}} \times 100 = \text{Zadlužení vůči majetku města (\%)}$$

Částka celkového dluhu je dána součtem vybraných položek uvedených v rozvaze města. Stálá aktiva se dělí na hmotné, nehmotné a finanční. Jde o majetek města, který je uveden v účtové třídě nula ve směrné účtové osnově používané městem. Hlavní skupinou stálých aktiv je hmotný majetek, kde patří stavby, pozemky, soubory movitých věcí atd. Do vzorce jsou dosazeny údaje z účetnictví formou sestavené rozvahy pro účetní období 2010. Výsledné zadlužení je vyjadřováno v procentech.

Tabulka č. 3: Zadlužení vůči majetku města

	31.12.2010
Celkový dluh	21.179.832,51
Stálá aktiva	674.052.243,00
Hodnota ukazatele	3,1421

Zdroj: Účetní výkazy města za rok 2010

Zadlužení vůči majetku města k 31.12.2010: **3.14%**

Z důvodu individuální výše zadlužení, hodnoty majetku a rozdílné majetkové struktury u každé obce, není možné určit doporučovanou hranici zadlužení. Obecně platí, čím nižší zatížení majetku dluhem, tím lépe. Ve městě je zatížení majetku dluhem velmi nízké. Tento pozitivní výsledek je hlavně ovlivněn nízkým celkovým dluhem města.

SCHOPNOST ÚHRADY DLHU

Ukazatel schopnosti uhradit dluh vyjadřuje způsob posuzování zadluženosti obce, který je založen na schopnosti města vytvářet přebytek z běžného rozpočtu při zajišťování všech nezbytných činností obce, které musí provozovat. Srovnáním velikosti celkového dluhu a přebytku běžného rozpočtu lze zjistit nejkratší horizont možného vyrovnání se s dluhem. Vyjadřuje tedy schopnost okamžitě reagovat na případné odstoupení od dluhového závazku.

Vzorec ukazatele schopnosti úhrady dluhu:

$$\frac{\text{Celkový dluh}}{\text{Bežné příjmy – Bežné výdaje}} = \text{Schopnost uhradit dluh}$$

Tabulka č. 4: Schopnost úhrady dluhu

	2010
Dluh	21.179.832,51
Přebytek běžného rozpočtu	14.865.843,73
Hodnota ukazatele	0,142473128

Zdroj: Účetní výkazy města, zpracováno autorem

Schopnost úhrady dluhu k 31.12.2010: **0.14 let**

Hodnota celkového dluhu je dána součtem vybraných položek uvedených v rozvaze města. Rozdílový ukazatel složený z rozdílu mezi běžnými příjmy a běžnými výdaji se nazývá přebytek běžného rozpočtu. Při určování přebytku běžného rozpočtu se vychází z druhového členění rozpočtové skladby. Velikost běžných příjmů je určena součtem následujících dílčích příjmů upravených konsolidací:

- třída 1 – Daňové příjmy
- třída 2 – Nedaňové příjmy
- seskupení položek 41 – Neinvestiční přijaté dotace

Běžné výdaje jsou tvořeny položkami:

- třída 5 – Běžné výdaje upravené konsolidací

Informace, ze kterých vychází jmenovatel tohoto ukazatele, jsou obsaženy v sestavovaném výkazu pro hodnocení plnění rozpočtů obcí.

Při konstrukci tohoto ukazatele dochází ke kombinaci informací čerpaných ze dvou hlavních informačních zdrojů, účetnictví i rozpočtů, vedených a sestavovaných analyzovanou obcí.

Hodnota sledovaného ukazatele vyjadřuje počet let, kdy by byl nejdříve splacen dluh v případě, že by veškerý přebytek opakujících se příjmů nad běžnými výdaji byl použit na pokrytí dluhu. Při hodnocení se považuje za optimální dosahovat co nejnižší hodnoty ukazatele. Dobré výsledky lze spojovat s hodnotami **do 3,2 let** (průměr hodnoty ukazatele za obce v České republice).

DAŇOVÁ VÝTĚŽNOST

Daňová výtežnost je jedním ze základních ukazatelů ekonomické síly regionu města. Je součtem daní, kterými plynou do rozpočtu příjmy z daní z příjmu právnických osob, fyzických osob ze závislé činnosti a z podnikání, z daní z nemovitostí a z daně z přidané hodnoty. Ukazatel celkových daňových příjmů na jednoho obyvatele udává o tom, jaká částka celkových daňových příjmů města připadá na jednoho daňového plátce. Ve městě je k 31. 12. 2010 registrováno celkem 8395 plátců.

Vzorec výpočtu ukazatele daňové výtežnosti na 1 obyvatele:

Celkové daňové příjmy

Počet obyvatel

=

**Výtěžnost na 1
obyvatele (Kč)**

Vzorec je složen z celkových daňových příjmů zjištěných z výkazu pro hodnocení plnění rozpočtu a z počtu obyvatel města, kteří se podílí na platbě daní. Zkratky použité v tabulce: FO - fyzická osoba, PO - právnická osoba, ZČ - závislé činnosti, SVČ - samostatné výdělečné činnosti.

Tabulka č.5 Daňová výtežnost na obyvatele

pol.		31.12.2010
1111	Daň z př. FO ze ZČ - <i>obyvatelé</i>	13.138.405
1111	Daň z př. FO ze ZČ - <i>zaměstanci</i>	1.250.596
1112	Daň z př. FO ze SVČ - <i>obyvatelé</i>	1.032.436
1112	Daň z př. FO ze SVČ - <i>podnikatelé</i>	3.951.037
1113	Daň z př. FO vybírané srážkou	888.175

1121	Daň z př. PO	16.124.779
1211	Daň z přidané hodnoty	24.425.094
1511	Daň z nemovitosti	4.101.301
1361	Správní poplatky	3.640.020
	Místní poplatky	5.043.932
	Ostatní daně a poplatky	3.783.243
1122	Daň z př. PO za obce	1.741.201
	Daňové příjmy celkem	79.120.220
	Počet obyvatel	8.395
	Daňová výtěžnost na 1 obyvatele	9.425

Zdroj: Účetní výkazy města

Daňové výtěžnost na 1 obyvatele k 31.12.2010: **9.425 Kč**

Daňová výtěžnost má stoupající tendenci. Je to dáno zejména novelizací zákona o rozpočtovém určení daní. Tento ukazatel může být ovlivněn demografickým vývojem a zákony pro podnikatelskou činnost. Zvýšení počtu podnikatelských subjektů je také závislé na vývoji legislativy upravující podnikání. V dnešní době nelze očekávat výrazné zvýšení příjmů z daní podnikatelských subjektů z důvodu zjednodušení zahájení podnikání.

CELKOVÝ DLUH MĚSTA PŘEPOČÍTANÝ NA JEDNOHO OBYVATELE

Ukazatel celkového dluhu na jednoho obyvatele udává o tom, jaká částka celkového dluhu připadá na jednoho obyvatele města. Tento ukazatel se používá hlavně pro srovnávání mezi městy, které mají stejnou velikost. S tohoto ukazatele, tak jako z předešlého ukazatele daňové výtěžnosti na 1 obyvatele není příliš velká vypovídací schopnost. Ta se rozšíří až se srovnáním s hodnotami jiných ukazatelů daného města zaměřených na stejnou problematiku.

Vzorec ukazatele dluhu města na jednoho obyvatele:

$$\frac{\text{Celkový dluh}}{\text{Počet obyvatel}} = \text{dluh na 1 obyvatele (\%)}$$

Vzorec je složen z celkového dluhu zjištěného z vybraných položek uvedených v rozvaze a počtu obyvatel, který vychází ze statistik vypracovávaných Českým statistickým úřadem. Naposledy zjištěný údaj o počtu obyvatel naměřený ČSÚ v roce 2004 činí 14 166 obyvatel města.

Tabulka č. 6: Celkový dluh města na jednoho obyvatele, v Kč

	1.1.2010	31.12.2010
celkový dluh	27.999.360,51	21.179.832,51
počet obyvatel	14.166	14.166
dluh na 1 obyvatele	1.976,51846	1.495,117359

Zdroj: Účetní výkazy města, zpracováno autorem

Celkový dluh města přepočítaný na 1 obyvatele k 31.12.2010: **1.495 Kč**

Tento dluh je ve srovnání s jinými městy velmi nízký. Např:

Tabulka č. 7: Srovnání dluhu s některými městy v ČR

Město	V tis. Kč na jednoho obyvatele
Brno	20
Jihlava	2,1

TURNOV	5,9
Kopřivnice	3,7
Litomyšl	17,3
Pohořelice	5,5
Stráž pod Ralskem	15,7
Přerov	1,9

Zdroj: Internetové stránky jednotlivých měst

CELKOVÉ VYHODNOCENÍ FINANČNÍ SITUACE MĚSTA

Tabulka č. 8: Celkové vyhodnocení ukazatelů finanční pozice města

Vybrané ukazatele finančního hospodaření města	stav k 31.12.2010
Rozdíl příjmů a výdajů	1.140.912,27 Kč
Dosažené přebytky	14.516.584,83 Kč
Dluhová služba	6,54%
Celkový dluh	21.179.832,51 Kč
Zadlužení vůči majetku	3.14 %
Schopnost úhrady dluhu	0.14 let
Daňová výtěžnost na 1 obyvatele	9.425 Kč
Celkový dluh na 1 obyvatele	1.495 Kč

Zdroj: Účetní výkazy města

RESUMÉ

Hospodaření města skončilo za rok 2010 s finančním přebytkem ve výši 14.516.584,83 Kč, což koresponduje s konečným stavem vedeném v účetnictví na účtu 231. To jsou stavy finančních prostředků na bankovních účtech vedených v Komerční bance k 31.12.2010. Rozdíl příjmů a výdajů bez zahrnutí přebytku, splátek jistin a úvěrů za rok 2010 činí 1.140.912,27 Kč. Ukazatel dluhové služby, který vykazuje míru 6,54%, je nejvyšší od roku 2005. Tato skutečnost je ovlivněna především nízkým počtem příjmů v dotacích města, a také splátkami úvěrů pořízených za minulá období. I když je míra zadlužení vyšší než v předchozích letech, z celkového hlediska se dá říci, že tato hodnota je velmi nízká a zdaleka nepřekračuje kontrolní hranici 30% stanovenou ministerstvem financí. Celková zadluženost (bez úroků) činí 21.179.832,51 Kč a v přepočtu na 1 obyvatele tento dluh činí 1.495 Kč. Tato suma je podílem celkového dluhu a počtem obyvatel města, který vychází z údajů naměřených českým statistickým úřadem v roce 2004. Dalším z vybraných ukazatelů je zadlužení vůči majetku. Hodnota ukazatele zadlužení vůči majetku se odráží na celkovém dluhu, který je město schopno splatit za 0,14 roku při již zmiňovaných příjmech a výdajích rozpočtu. Poslední ukazatel daňové výtěžnosti vykazuje hodnotu 9.425 Kč na jednoho obyvatele. Celkové daňové příjmy činí 79 120 220 Kč. Všechny tyto výpočty vybraných ukazatelů finančního hospodaření města jsou vypracovány z účetních výkazů města k datu 31. 12. 2010.

Na příkladu města je zřejmé, že jeho hospodaření je na odpovídající úrovni, ale ne všechny města a obce v ČR jsou na tom tak dobře, mnohé mají s hospodařením značné problémy.

SUMMARY

The economical outcome of the Town resulted in financial surplus of 14 516 584,83 CC in the year 2010 which meets the results at the account no. 231. These results are kept at the banking system in Komerční banka on the 31st December 2010. The difference between incomes and cost without surplus, instalments of security and loans in 2010 is 1 140 912,27 CC. The ratio of loan service at the amount of 6,54% has been the highest since 2005. This situation is influenced by low subsidy and instalments for old loans. Even if the ratio of debt is higher than earlier we can generally say that this ratio is very low and it is too far from the limit 30% which was designated by the Ministry of Finance. The total debt (without interest) is 21.179.832,51 CC and the conversion to per capita the debt is 1 495 CC. The sum comes out as a fraction of total debt and number of inhabitants in the town as calculated by the statistics board in 2004. The other ratio is debt to the property. This ratio reflects the total debt which can be paid by the town within 0,14 year when the incomes and costs are as mentioned above. The last ratio of tax exploitation is 9 425 CC per capita. The total income from the tax is 79 120 220 CC. All the ratios were calculated from the figures as being at the accounting system of the town to 31st 12. 2010.

The example of the town shows a good economy but not all the towns in the Czech Republic have the same results. Many of them are in troubles.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] PEKOVÁ, J. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. 1. vyd. Praha : Management Press, 2004. 375 s. ISBN 80-7261-086-4.
- [2] RŮČKOVÁ, P. *Finanční analýza*. vyd. Praha: Grada Publishing a. s., 2007. 118s. ISBN 80-247138-61.
- [3] KINŠT, J. *Rozpočtová skladba v roce 2004: Strukturální politika EU a praktické příklady*. 1. vyd. Praha : Pragoeduca, 218 s. ISBN 80-7310-016-9.
- [4] *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2006-2008 [cit. 2008-04-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/index_sitemap.html>.

ADRESA:

Ing. Tibor Hlačina
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Česká republika
e-mail: hlacina@edukomplex.cz

Ing. Jaroslav Kavka
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Česká republika
e-mail: kavka@edukomplex.cz

FEATURES OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE WORLD IN THE POST-CRISIS PERIOD

Idrisov Magomed-Khadji

Plekhanov Russian Economic University

Abstract: *Global foreign direct investment (FDI) witnessed a modest, but uneven recovery in the first half of 2010. This sparks some cautious optimism for FDI prospects in the short run and for a full recovery further on. Thus, in the post-crisis period developing and transition economies are leading the FDI recovery and will remain favorable destinations for FDI. Current time the evolving nature and role of FDI varies among regions. This article provides information on features of FDI in the post-crisis period, including recent data and forecasts.*

INTRODUCTION

The importance of FDI in the international economy in general and in its development, in particular, has been pointed out many times before. Problems and policies towards foreign direct investment are major issues of the agenda of the UN Conference on Trade and Development (UNCTAD).

FDI plays an extraordinary and growing role in global economy. It can provide a company with new markets and marketing channels, cheaper production facilities, access to new technology, products, skills and financing. For a host country or the foreign firm which receives the investment, it can provide a source of new technologies, capital, processes, products, organizational technologies and management skills, and as such can provide a strong impetus to economic development.

1. THE IMPACT OF THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS

The dynamics of foreign direct investment has strongest links with the overall dynamics of economic growth (recession). During 2003-2007, FDI flows have confidently followed a positive trend, which largely based on a stable world economic growth, the reforms in the liberalization of investment and large-scale internationalization strategy, implemented by a growing number of transnational corporations (TNCs). This has led to historically record levels of FDI flows, which in 2007 reached \$ 1.8 trillion¹.

However, in the following year trend has been reversed. The current financial instability in the U.S. in summer 2007 was the first harbinger of the global crisis and led to a significant deterioration in the investment market. Already in early 2008, poor investment climate has affected many investment programs, also affecting FDI. The data available in the summer of 2008, revealed the decline in the first semester of 2008 as a transnational mergers and acquisitions (M & As), and FDI flows compared to the same period last year.

Despite some positive trends in 2008, the financial crisis struck again on the world economy by the end of the year, beginning with the bankruptcy of major U.S. financial giants such as Lehman brothers and AIG, and European financial institutions such as Fortis, Dexia, and a number of banks in Iceland.

It became obvious that such a collapse was only a tip of the iceberg of problems that had grown in the financial services industry, especially in the system and its regulation. Crisis, increasing in scope and significance, reflected the unprecedented turmoil in financial markets, dealing a blow by blow, as in both developed and developing economies. Several emerging economies such as Hungary, Latvia, Ukraine and Iceland turned to the International Monetary Fund for support.

Under conditions of the global economic downturn (and recession a number of leading world economies), lack of credit and enterprises' profits cut, many companies have announced plans to reduce production, staff and cost of capital, that the immediate impact on FDI. According to UNCTAD, the decline in the world FDI flows in 2008 reached 21%.

In my opinion, the following main factors of change in FDI are:

- Limited access to finance.
- Gloomy forecasts of experts.
- Reluctance to take risks.

¹ See: UNCTAD. World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. United Nations. Geneva, 2009, P. 21.

However, depending on the region and the country's crisis has had a different impact on FDI flows. It must be noted that this situation is quite different from those formed during previous financial crisis that originated in developing countries (for example, the Asian crisis of 1997) and a negative impact on FDI flows to some of these countries (Indonesia). On the contrary, the present crisis started in the developed world, although the effect has spread rapidly to developing or transitional economies. Thus, developed countries have suffered from the financial crisis itself, while developing economies in varying degrees; have felt its influence so far only indirectly, in most cases. All this could not affect the geographical distribution pattern of FDI flows.

2. THE OVERVIEW OF FDI FLOWS

Current time the half of global FDI flows go to developing countries and transitional economies.

FDI flows to developing countries and countries with economies in transition, after six years of uninterrupted growth in 2009 fell by 27% to \$548 billion (Table 1). Despite the decline in FDI, this group of countries seems to be more resistant to crisis, compared with developed countries, because in their case, the decline was smaller than in developed countries. Their share in global FDI inflows continued to grow: first time in history in developing countries and transitional economies are now supplying half of global FDI inflows.

Table 1: Flows of FDI by region, \$ billion, 2007-2009

Region	FDI inflows			FDI outflows		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
All countries	2 100	1 771	1 114	2 268	1 929	1 101
Developed countries	1 444	1 018	566	1 924	1 572	821
Developing countries	565	630	478	292	296	229
transitional economies	91	123	70	52	61	51

Source: UNCTAD, World Investment Report 2010. Table B.2.

After five years of upward trend of FDI outflows from developing countries and transition economies declined in 2009 to 21%. However, in the conditions of the enhancing role of TNCs from these countries, the reduction of FDI was also less sharp than in developed countries, where the outward FDI fell by 48%. Moreover, in developing countries, FDI levels are restored more quickly. The share of their outward investment is still much lower, but due to increasing growth rate it is approaching a quarter of the global total outward FDI.

In the group of the largest recipients of FDI, China - \$ 108.3 billion - in 2009, took second place after the United States - \$ 324.6 billion, half of the six main countries of destination of FDI flows are now developing countries and transitional economies. Over two thirds of transactions through cross-border mergers and acquisitions (M & As) continue to be committed with the participation of developed countries, but the share of developing countries and transitional economies as the host of the parties in these transactions has increased from 26% in 2007 to 31% in 2009 year. In addition, this group of countries in 2009 accounted for more than 50% of the projects from scratch. In the segment of outward investment Hong Kong (China), China and Russian Federation (in that order) are in the group's 20 largest investors in the world.

In 2009 experts stressed the decline in all components of FDI - equity investments, intercompany loans and reinvested earnings. Reduced levels of operations hit hard by an equity investment and reinvested earnings. However, due to improvements in the dynamics of corporate profits in the second half of 2009, there has been a modest recovery levels of retained earnings. In the first quarter of 2010, FDI flows have again become more dynamic. Volumes of cross-border M & As, that remained in 2009 at a low level of \$ 250 billion in the first five months of 2010 increased compared to the same period of the previous year by 36%².

FDI flows declined in all three branches - the extractive industries and agriculture, the manufacturing sector and service sector. It affected not only such cyclically developing industries like automobile and chemical industries. In 2009 also FDI reduced in industries that initially resisted the impact of the crisis, including the pharmaceutical and food industries. FDI inflows increased in 2009 compared to 2008, only for very few industries, namely electricity, gas and water supply, and manufacturing of electronic equipment, construction and telecommunications. In general, the hardest hit by the crisis of FDI in the manufacturing sector, as evidenced by the decline of cross-border M & As against 2008 levels by 77%. In the sector of the extractive industries and agriculture and services, reduction of such transactions was not as dramatically - by 47% and 57%. As a result, their share in world cross-border M & As continued to increase due

² See: UNCTAD. World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. United Nations. Geneva, 2009, P. 24.

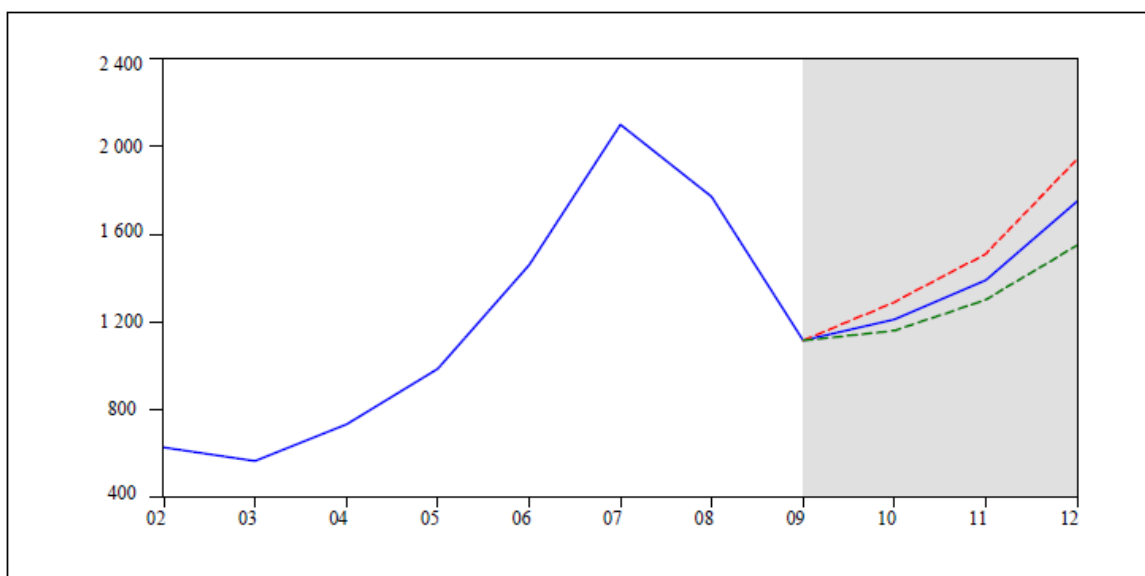
to the manufacturing industry. However, severely damaged some of the industry in this segment. Thus, in particular, in the case of financial services collapse was recorded in the value of cross-border M & As by 87%.

FDI posted by private equity funds fell in value by 65%, while FDI sovereign wealth funds (SWFs) increased in 2009 to 15%. The dynamics of FDI, private equity funds affected both the reduction of their operations to raise funds, and the slump in the market due to redemptions of funds. In 2009, the value of cross-border M & As of private equity funds fell to \$ 106 billion, that is less than a quarter of the peak in 2007. Nevertheless, in the case of smaller transactions there was some resistance to the crisis, and in fact the number of acquisitions involving private equity funds increased. In the segment of private equity investments in 2010 traced the signs of recovery; however, the proposed European Union (EU) regulatory regime may limit the number of prospective deals. In 2009, due to lower commodity prices and reduce the trade surplus decreased funding and FNB. However, reduction of their activity in the segment of FDI was observed, due to relatively high growth rates in emerging market countries, which belong to these funds. New investment moved to the extractive industries sector, agriculture and industries less vulnerable to the impacts of changing financial sector, as well as in developing countries.

3. FDI FORECASTS

If we talk about the prospects of growth of FDI, then there has been a trend in the second half of 2009, when the countries began to emerge from the peak.

Figure 1: Global FDI flows, 2002-2009 years, and projections for 2010-2012., \$ billion

Source: UNCTAD, World Investment Report 2010.

In the first half of 2010 there was a restoration of their levels, which allowed a certain amount optimistic commentaries about the dynamics of FDI in the short term (Figure 1). In the longer term restoration of the levels of FDI is likely to gather pace. Global investment flows are expected to exceed in 2010 \$1.2 trillion, will grow to \$1,3 - 1,5 trillion in 2011 and will be about \$1,6 - 2 trillion in 2012. However, these assessments of future FDI involve risks and uncertainties, including the fragility of the recovery of global economy³.

CONCLUSION

As a consequence of the global financial crisis, FDI fell sharply. However, due to implementation of reasonable economic policies by governments of the largest countries and their interaction, the recession is over and the time of economic growth started. As a result, multinational corporations began gradually to invest huge amounts mostly in developing transition economies.

Developing countries and transition economies in 2010, first attracted more FDI than the developed countries. In general, the growth of FDI in developed countries amounted to 0,7% in 2010, and in developing countries – 9,7%. Thus, FDI in Europe fell by 19,9% to \$289,8 billion, while in Japan - on 83,4% up to \$2 billion in the same time, FDI inflows into the U.S. economy grew by 43,3% / \$186,1 billion.

As for developing countries, the volume of direct foreign investment in China for the first time exceeded \$100 billion per growth at 6,3%, but fell in the Indian economy - by 31,5% to \$23,7 billion estimated UNCTAD, FDI into Russia's

³ See: UNCTAD, World Investment Report 2010. Geneva, 2010, P. 19.

economy grew from 2009 to 2010 by 2,5% - from \$38,7 billion to \$39,7 billion. The largest and most dynamic economies in terms of productivity, are China and India, where this rate rose in 2010 by 8,7 and 5,4% respectively. In the future, in my point of view, FDI in the next 2-3 years will reach pre-crisis period. First of all this will contribute to rising demand and cheap labor in developing and transition countries and financial possibilities of developed countries, which are interested in FDI. To attract investment, countries should reduce the political and economic risks. If you consider Russia, so the main risks are corruption and bureaucracy that strangles not only foreign investors but also domestic.

REFERENCES

- [1] Khasbulatov, RI World Economy and International Economic Relations. - M.: Gardariki, 2006. Part 1
- [2] Aliber, R.Z.: "A Theory of Direct Foreign Investment", in, Kindleberger C.P. *the International Corporation, A Symposium*, MIT press, 1970.
- [3] World Investment Report 2009 and 2010: http://www.unctad.org/ru/docs/wir2010overview_ru.pdf

AUTHOR

Idrisov Magomed-Khadji
Plekhanov Russian University of Economics
Stremyanniy lane. 36
117 997 Moscow
Russian Federation

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU ŠPANĚLSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ŠPANĚLSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Jana Klimovičová

Evropský polytechnický institut s.r.o.

Abstrakt: *The main aim of this thesis on the Analysis of Spain's tax system in terms of opportunities for Spanish business environment for businesses in the Czech Republic is to see whether – if the Czech businessmen should enter the local market. The theoretical part focuses on the description of the macroeconomic variables. The practical part deals with taxes, the current economy and its problems and future projections using neural networks.*

Klíčová slova: *Daňový systém, HDP, inflace, podnikatelské prostředí, založení společnosti, ekonomika*

ÚVOD

Jako daňový systém můžeme označit souhrn všech daní, které existují v daném státě. Zabezpečuje tedy jednotlivé funkce daní a konečné břemeno nese vždy občan. Daňový systém Španělska rozdělujeme na 3 základní úrovně zdanění a to na daně stanovené centrální vládou, daně vyměřované vládou a autonomními oblastmi a daně určené místními úřady. Španělský daňový systém rozeznává daně, dávky a poplatky a speciální poplatky. V celém Španělsku má vlastní daňový systém pouze Baskicko a Navarra.

O ŠPANĚLSKU

Španělsko leží na jihozápadním výběžku Evropy a rozkládá se na Pyrenejském poloostrově. Hlavní město je Madrid a je to 4. největší stát Evropy. Státní zřízení této země je království a hlavou státu je od roku 1975 král Juan Carlos I. Španělsko je členem EU, NATO, OSN, CE, OBSE a OECD. Měna této země je EURO.

EKONOMIKA ŠPANĚLSKA

Na Pyrenejském poloostrově praskla realitní bublina, a to poslalo ke dnu stavební sektor, který je pro španělskou ekonomiku významný. K nafouknutí bubliny přispěly také nízké úrokové sazby ECB, které vyústily v levné půjčky a vysokou inflaci. Španělsku tak zbyly vysoké dluhy a vysoká nezaměstnanost, která je kolem 20 %. Privátní sektor je předlužený a jeho vyhlídky na růst jsou chabé. To vše v kombinaci s více jak 11 % deficitem veřejných financí může vzbudit nedůvěru potenciálních investorů ve španělské dluhopisy.

Zemědělství – španělské zemědělství je ovlivňováno negativními faktory mezi které patří zejména členitý reliéf, málo vodních srážek, vysoká nadmořská výška, nezemědělská půda a neproduktivní terén. Půda, kterou lze obdělávat zaujímá pouze 38,81 % z celkové plochy.

Služby – obchod (60 %) je rozhodující složkou sektoru služeb a zejména velkoobchod a zprostředkování velkoobchodu představuje 1/3 všech tržeb v služebním sektoru. Osobní služby, kulturní a rekreační služby zaznamenaly nejdynamičtější růst tržeb. Zajímavou položkou jsou také podnikatelské služby.

Postavení služeb v zahraničním obchodu – španělské zahraniční investice hrají významnou roli hlavně v Latinské Americe. Převládající investice jsou do telekomunikací a cestovního ruchu, finančních a bankovních služeb.

Cestovní ruch – Španělsko je třetí nejnavštěvovanější zemí světa. Do státního rozpočtu jsou významným zdrojem příjmů příjmy z turistiky. V posledních letech se podíl HDP cestovního ruchu pohybuje na úrovni 11 %. Příjmy z turistiky dosáhly 48 mld. EUR. tento sektor zaměstnává zhruba 12 % pracovní síly.

Pracovní podmínky – za týden činní průměrná pracovní doba 40 hodin. Denně se může odpracovat maximálně 9 hodin. Dovolena, na kterou má každý zaměstnanec nárok nesmí být nižší než 30 dní. Státní svátky by neměli přesahovat 14 dní v roce. Minimální mzda je ve Španělsku každoročně stanovena vládou po konzultaci s odbory. V roce 2010 činila minimální hrubá mzda 624 EUR měsíčně nebo 20,8 EUR za den.

ZALOŽENÍ PODNIKU VE ŠPANĚLSKU

Při založení společnosti je nutno kontaktovat tyto instituce:

- Španělský centrální obchodní registr – ověřuje se jedinečnost obchodního jména
- Notář – status společnosti

- Finanční úřad příslušného autonomního společenství – platba daně z transferu, 1 % z výše základního kapitálu
- Španělský centrální obchodní registr – registrace v obchodním rejstříku
- Finanční úřad – přidělení DIČ

1. Živnostenské oprávnění na základě živnostenského listu

V daném oboru si český živnostník musí žádat u policie o rezidenční kartu a cizinecké identifikační číslo. Potom se přihlásí na správu sociálního zabezpečení a měsíčně odvádí fixní daň ve výši 400 EUR.

Založení společnosti

Postup založení je obdobný jako v ČR. Jeden z odpovědných zástupců musí mít nahlášený trvalý pobyt ve Španělsku. Mezi nejčastější a nejvíce doporučovanou formu společnosti patří společnost s ručením omezeným (Sociedad Limitada). K jejímu založení je zapotřebí minimální základní kapitál ve výši 3 000 EUR. Do obchodního rejstříku se provede zápis na základě zakládací listiny, která je notářsky ověřená. Na založení společnosti jsou náklady zhruba ve výši 1 000 EUR.

Pobočka

K povinnému zapsání do obchodního rejstříku Španělska je potřeba předložit úřední překlad zakládací listiny, která je ověřená, výpisy z obchodního rejstříku mateřského podniku a potvrzení mateřského podniku (zápis z valné hromady, že rozhodla otevřít ve Španělsku svou pobočku a jmenovala svého odpovědného zástupce), vše musí být legalizované španělskou ambasádou v Praze. Náklady na zřízení pobočky jsou zhruba 1 000 EUR.

Výhody a nevýhody podnikání

Španělsko je svou polohou atraktivní pro zahraniční investory. Má přístup k Atlantickému oceánu a Středomořskému moři s velkými přístavy a obchodním loďstvem. Středomořské klima s mírnými zimami a suchým létem podporuje návštěvnost a potenciální zákazníky pro mnohé podniky po celý rok.

Ve srovnání se západní Evropou a Amerikou je práce ve Španělsku málo placená, proto se mnoho lidí rozhodne, že by zde bylo výhodné začít podnikat. Podnikání ovšem vyžaduje znalost země, jazyka, obchodní kulturu a národní mentalitu. Na začátku svého podnikání bychom měli vybudovat zákaznickou základnu, která bude zahrnovat reklamu a zřizovací prostory. Většina začínajících podnikatelů si chce otevřít ve Španělsku bar nebo restauraci, přitom tyto podniky jsou nejvíce na prodej a to z následujících důvodů:

Bar – nejpopulárnější podnikání ve Španělsku. Podnikatelé myslí na miliony turistů, kteří každoročně Španělsko navštíví. Co ale nezvažují je, že existence barů je již drtivá pokrývající téměř všechny možné oblasti. To je hlavní důvod proč je spousta barů k prodeji.

Restaurace – riziko podnikání je totožné jako u otevření baru, ale je riskantnější, protože jídlo závisí na kvalitě kuchaře a pokud jsou hosté nespokojeni s podnikem to může jít rychle z kopce. Je výhodné založit si Take – away restauraci, jelikož tento trh ve Španělsku je stále nerozvinutý oproti jiným zemím Evropy.

DAŇOVÝ SYSTÉM ŠPANĚLSKA

Daňový systém rozčleňujeme do tří základních úrovní:

- Daně stanovené centrální vládou
- Daně vyměřované vládou a autonomními oblastmi
- Daně určované místními úřady

Daňový systém Španělska rozeznává:

- Daně (impuestos)
- Dávky a poplatky (tasas)
- Speciální poplatky (contribuciones especiales)

Pouze Baskicko a Navarra z celého Španělska má vlastní daňový systém.

Daně:

- Daň ze zisku společností - S platností od 1. 1. 1996 vstoupila zákonem 43/1995 reforma daně ze zisku společností, kterou ještě upřesnil Královský dekret 537/1997. Hlavním cílem bylo sjednocení pravidel pro stanovení daňového základu, systematické zjednodušení právní úpravy a účetních pravidel.
- Zvláštní kanárská zóna - Díky svému geografickému umístění a celkovému odloučení od pevniny se těší Kanárské ostrovy daňovému režimu Kanárských ostrovů na základě zákona 19/1994, který je doplněn Královským dekretem 3/1996 a zákonem 13/1996. Toto území je definováno jako Zvláštní kanárská zóna (ZEC) pro účely obchodní činnosti, zpracovatelské, výrobní a manipulační. Stálé provozovny, společnosti a pobočky, které chtějí využít výhod ZEC musí být zapsány do oficiálního rejstříku společností ZEC, který je veřejný.
- Zdanění příjmů fyzických osob - Od 1. 1. 1999 došlo k novelizaci právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob.

Zákon č. 40/1998 celou problematiku podstatně zjednodušil a přizpůsobil principům OECD, přičemž systém progresivního zvýšení daní v návaznosti na vykázaný příjem byl zachován současně. Zdanitelný příjem se nyní pohybuje v rozpětí od nejnižší sazby 15 % při příjmu do výše 3 670 EUR až po maximální sazbu 39 % odpovídající příjmu do 67 450 EUR a výš.

- Daň z přidané hodnoty - 1. 1. 1993 bylo upraveno DPH a sazby zvýšeny 1. 1. 1995. Zvláštní sazba DPH činní 16 % a vztahuje se na služby prodej zboží. 7 % sníženou sazbou se vyměřuje dovoz a prodej potravin (kromě alkoholických nápojů), krmiva pro zvířata, farmaceutické výrobky, voda, domy v soukromém užívání, tuzemská osobní doprava a přeprava zavazadel, divadla, kina, hotely, restaurace a sportovní služby. Nejnižší 4 % sazba DPH se vztahuje na mouku, mléko, chléb, sýr, vejce, ovoce a zeleninu, noviny, knihy, časopisy, invalidní vozidla, farmaceutické speciality, protézy invalidních osob a oficiálně sponzorované stavby.
- Majetková daň - Za vymezené transakce se vybírá daň z majetkových převodů, jejímž příkladem je korporativní transakce (založení společnosti, navýšení či snížení kapitálu společností) za kterou se vybírá 1 %, 6 % za převod nemovitosti, 4 % za převod movitých aktiv, 1 % za převod určitých práv k nemovitosti a 0,5 % za veřejné úkony dle obchodního práva.
- Spotřební daň - Zákon 38/1992 upravuje spotřební daň a vztahuje se na alkoholické nápoje, palivo, pivo a zpracovaný tabák. Nová spotřební daň a to z odběru elektrického proudu byla zavedena roku 2003 se sazbou 4,864 %. Jednotnou 6 % sazbou má daň z pojistných premií. Daň z nemovitosti, daň z motorových vozidel a daň z ekonomických činností patří mezi povinně vybírané místní daně.
- Volitelné místní daně - Tyto daně vyžadují souhlas municipality a jedná se o daně z výstavby a montáže. Na základě skutečných nákladů jakýchkoliv prací a stavebních činností se vypočte sazba daně, která se pohybuje mezi 2 – 4 % s tím, že vyšší sazba daně se aplikuje v městech nad 100 tisíc obyvatel.
- Zdanění právnických osob - Společnosti, které měly v předcházejícím daňovém období obrát nižší než 6 milionu EUR uplatňují sazbu ve výši 30 % u zdanitelného příjmu od 0 do 90 151 EUR a základní daňovou sazbu 35 % u zbytku zdanitelného příjmu.

PREDIKCE BUDOUCÍHO VÝVOJE

Od roku 2009 vývoj hospodářství ve Španělsku potvrdilo řadu zásadních slabín národního ekonomického modelu. Na tyto neduhy upozorňuje delší dobu MMF, OECD a přední světoví španělští ekonomové, od kterých v posledních 2 letech přicházely varovné signály. Španělská vláda toto varování odmítla vnímat a soustředila se spíše na sociální než podnikatelskou politiku.

Hlavní problémy španělského hospodářství:

- Ztráta konkurenceschopnosti
- Skladba tvorby HDP
- Vysoká nezaměstnanost
- Deficit státního rozpočtu a rostoucí veřejný dluh

Budoucí nutné reformy

- Snížení schodku státního rozpočtu na 6 %, očekávaný nárůst ekonomiky by měl být v letech 2011 – 2015 a to alespoň na 2,5 %.
- Usilovat o co největší shodu politických stran, aby mohly být realizovány nutné reformy.
- Prosazení důchodové reformy (odchod do důchodu v 67 letech).
- Provést reformu pracovního trhu, změnit pracovní právní předpisy a systém kolektivního vyjednávání.
- Změna struktury bankovního a finančního sektoru, dokončit reformy pravidel fungování trhu se zbožím a službami.

Nalezení příležitosti pro české podnikatele

Španělsko v posledních 14 letech patřilo mezi nejrychleji rostoucí ekonomiky v Evropě. Tento růst překazila hluboká finanční krize a země se rázem dostala mezi země nejvíce postiženou danou situací. Hlavním důvodem se stal kolaps stavebního sektoru, který způsobil velkou nezaměstnanost. Španělsku tedy hrozí recese a bude muset nastartovat rozsáhlé liberální politické i ekonomické reformy. Jelikož ekonomická situace ve Španělsku je stále vážná, českým podnikatelům bych v nejbližší budoucnosti nedoporučovala vstupovat na zdejší trh.

ZÁVĚR

Španělsko se řadí mezi čtvrtou největší zemi v Evropě a třetí nejnavštěvovanější zemí světa. Ekonomika zde jen vzkvétala a na špatné zprávy nebyla zvyklá dokud nepraskla bublina přehřátého realitního trhu. Ceny nemovitostí vzrostly o více než 200 % a to způsobilo realitní boom, který vyvolal vysokou zadluženost domácností a z velké části musel být financován ze zdrojů. To vše způsobilo vysokou nezaměstnanost, krach stavebního sektoru, zápornou inflaci,

HDP a vysoký státní deficit. Klesají i maloobchodní tržby a zejména prodej automobilů. Počátkem loňského roku se čtvrtá největší ekonomika eurozóny vymanila z recese, která trvala rok a půl. V letošním roce pod tlakem vládních úsporných opatření, slabé spotřební poptávky a vysoké zadluženosti ekonomika stagnuje.

LITERATURA:

- [1] *Španělsko-ekonomická charakteristika* [online]. 2010 [cit. 2010-10-21]. BusinessInfo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000541/>>.
- [2] *Geografie* [online]. 2010 [cit. 2010-10-21]. Španělsko.info. Dostupné z WWW: <<http://www.spanelsko.info/geografie.htm>>.
- [3] Unii začíná strašit španělská ekonomika. *EurActiv*. 12.3.2010, 3, s. 1-1. Dostupný také z WWW: <<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/unii-zacina-strasit-spanelska-ekonomika-007221>>.
- [4] *Španělsko - finanční a daňový sektor* [online]. 2010 [cit. 2010-10-25]. BusinessInfo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-financni-a-danovy-sektor/5/1000541/>>.
- [5] *Španělsko - životní a pracovní podmínky* [online]. 2010 [cit. 2010-10-27]. Integrovaný portál MPSV. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/spanelsko/>.
- [6] *Španělsko: Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu* [online]. 2010 [cit. 2010-11-11]. BusinessInfo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/spanelsko-zakladni-podminky-pro-uplatneni-ceskeho-zbozi-na/8/1000541/#sec3>>.
- [7] *Starting a Business in Spain* [online]. 2010 [cit. 2010-11-11]. Costablancauncovered.com. Dostupné z WWW: <<http://www.costablancauncovered.com/making-a-living/starting-a-business-in-Spain.html>>.

ADRESA:

Jana Klimovičová
Evropský polytechnický institut s.r.o
Obor: Finance a daně
Brněnská 14 E
695 01 Hodonín
e-mail: klimovickajanicka@centrum.cz

POPIS A PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ŠVÉDSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE.

Kamila Knoppová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích

Abstrakt: *Description and opportunity of market environment in Sweden for businessman subject and prediction of another development.*

Klíčová slova: *management, Švédsko, Švédové, makroekonomie, ekonomická situace, korupce.*

ÚVOD

Popis podnikatelského prostředí Švédska, geografické a sociální údaje, jaké jsou pracovní a pobytová povolení v této zemi. Dále jsem se zabývala postavením Švédska v globální ekonomice a DPH ve Švédsku. Podstatnou částí je také korupce v této zemi a analýza korupce. Dalším mým úkolem bylo zjistit vzájemný obchod mezi Švédskem, Asean a Naftou. Jelikož Švédsko, jako samostatný stát, s těmito sdruženími nespolečně pracuje, musela jsem tuto situaci vyřešit pomocí členství této země v EU. Co se týká struktury vzájemného obchodu mezi Švédskem a Českou republikou, popsala jsem smluvní základnu mezi těmito státy, hlavní komodity, které ČR vyváží a o které má Švédsko největší zájem. V poslední části jsem se zaměřila na Evropskou unii, její referendum, členské státy a postavení Švédska v této unii. Na závěr jsem měla zjistit, jaké jsou podnikatelské subjekty ve Švédsku. Na začátku této kapitoly jsem popsala, jaké jsou pracovní podmínky na trhu této země a jak se v ní cení práce. Dále bylo třeba zjistit, jaké jsou možnosti podnikání, uplatnění a hlavní položky vývozu z České republiky do Švédska a jaké je to podnikat v cizí zemi a jak v ní založit společnost.

STRUČNÝ POPIS ŠVÉDSKA:

Švédsko je největší a také nejméně zalidněný stát v Evropě. Má velmi dobře propracovaný systém sociálního zabezpečení, vysokou životní úroveň a hlavně velkou plochu přírody, která je stále člověkem nedotčená. Tento ráj však není zadarmo, poněvadž Švédové platí nejvyšší daně ve světě. Ačkoli jsou příjmy obyvatel vysoké, celkové sociální zabezpečení je přijde velmi drahé. Švédsko je rozlehlé a žije v něm téměř 9,5 milionu lidí. Třetina na jihu je hustěji obydlena, sever zůstává takřka liduprázdný. V okolí Stockholmu bydlí na jednom kilometru čtverečním téměř 252 obyvatel a v severní části pouhých 5.

Dále se práce zabývá základními geografickými a sociálními údaji, polohou a historií země, nerostným bohatstvím, zemědělstvím, pracovním trhem ve Švédsku, službami, pracovním a pobytovým povolením a náklady spojenými s životem ve Švédsku.

PODNIKATELSKÉ PROSTŘEDÍ

Švédské království je státem, kde je vysoká vzdělanost obyvatelstva, vyspělá infrastruktura, relativně nízké podnikové daně, fungující je zde právní i kontrolní režim a vysoký stupeň liberalizace. Na příčce ekonomické svobody je Švédsko na 21. místě. Tuto charakteristiku tvoří ze Švédského království místo s kultivovaným a vhodným prostředím k podnikání s minimálními investičními riziky. Jistotou komplikací mohou být investořům vysoká daňová břemena fyzických osob, složitý důchodový a sociální systém a neobvykle podstatná role odborových organizací.

Hladina nákladů ve Stockholmu je téměř o 20 – 30 % vyšší než v jiných částech Švédského království. Proto také v posledních letech dochází ke stěhování firem za hranice Stockholmu.

PRACOVNÍ A POBYTOVÉ POVOLENÍ VE ŠVÉDSKU

Důležitým dokladem umožňujícím pohyb na teritoriu Švédského království je identifikační průkaz nebo platný pas. Při plánovaném pobytu delším než jsou 3 měsíce je potřeba požádat o rezidentní povolení. Všichni občané Evropské Unie, včetně dětí, musí požádat o povolení pobytu jednotlivě. Žádost u mladistvých pod 18 let musí být zajištěna podpisem zákonného zástupce. Nemusí však vyplňovat žádný dotazník, který je částí žádosti o pobyt. Žádost o povolení pobytu může být i předložena až po vstupu uchazeče do Švédského království. Občané Evropské Unie a přímí rodinní příslušníci jsou vyjmuti z povinné žádosti o pracovní schválení ve Švédském království. K žádosti o poskytnutí pobytového povolení musí být předložena i kopie platného cestovního pasu a potvrzení opravňující vykonávat zaměstnání v těchto pracovních skupinách: zaměstnanec, samostatně výdělečně činná osoba, pracovník pracující

takzvaně na volné noze, student, pracovník, který pracuje takzvaně přes hranici, což je například mezi Norskem a Švédskem, důchodce a ostatní nevýdělečně činné osoby a dále také hlavní rodinní příslušníci občanů Evropské Unie ale i rodinní příslušníci studentů, mezi něž se řadí manželka nebo manžel.

HLAVNÍ MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE

- Hrubý domácí produkt - měří celkový dojem veškeré finální produkce v peněžních jednotkách vyrobený v dané zemi za určité období (zpravidla jeden rok) výrobními faktory umístěnými v dané zemi bez ohledu na to, kdo vlastní tyto výrobní faktory.
- Hrubý domácí produkt na hlavu
- Inflace – je obecně definována jako růst cenové hladiny.
- Nezaměstnanost
- Platební bilance – je statistický účetní záznam, sestavený podle pravidel podvojného účetnictví, který sumarizuje všechny ekonomické transakce mezi subjekty domácí země a subjekty ostatních zemí během daného časového období.

MAKROEKONOMICKÁ SITUACE VE ŠVÉDSKU

Švédské hospodářství roste v posledních několika letech tempem mezi 1,1 a 4,3 % ročně. Jako většina menších otevřených ekonomik je i švédská velmi závislá na tom, jak se vyvíjí hospodářská situace u jejích hlavních obchodních partnerů a také na celkovém vývoji světové ekonomiky. Optimistické vyhlídky však upevňují očekávané vyšší spotřeby nejen domácností, ale také vlády.

DPH VE ŠVÉDSKU

Základní daň z přidané hodnoty je 25%. Švédské království má spolu s Maďarskem a Dánskem nejvyšší daň z přidané hodnoty v Evropské unii.

Daň z přidané hodnoty

Od roku 2002 však platí snížený tarif ve výši 12 % a to na potravinové suroviny, potraviny a služby spadající do turistického ruchu. 6 % sazba je uvalena na tiskoviny, noviny, knihy, koncertní vstupenky nebo kina.

Od daně z přidané hodnoty jsou však osvobozeny například:

- sociální služby, zubní a lékařská péče
- některé druhy vzdělávání
- pojišťovací, finanční a bankovní služby

Spotřební daně

Je vybírána na některé typy dováženého zboží, jako je například tabák, alkohol a energie. Mezi další nepřímé daně v této zemi patří silniční daň.

Daně ze zaměstnání tvoří 64% z úhrnu celkového daňové zátěže občanů a poměr k hrubému domácímu produktu je to 33,4%. Podíly ekonomicky činných obyvatel jsou 48%, což zároveň stvrzuje dlouhověkost populace ve Švédsku.

Daně v procentech, poměřené k platu jsou velmi progresivní. Ve třídě 1000 – 19 900 švédských korun činil průměr daňových sazeb 18,2%, při výdělích nad jeden milion dělala průměrná daň až 64,7%.

Celní předpisy:

Obecně platí, že dovoz surovin je založen spíše na váze než na hodnotě. Omezení se vztahuje především na chráněné zemědělské produkty a automobily. Švédsko má sazbu na dovoz ze Spojených států amerických v rozmezí od 2% do 14% pro průmyslové výrobky.

POJEM KORUPCE

Korupce neboli úplatkářství se dá charakterizovat jako určité zneužívání postavení, které se spojuje s porušováním principů nestrannosti při určitém rozhodování. Je převážně motivováno materiálním ziskem nebo získáváním jiných lákavých výhod. Úplatkářství je projev chyby v řídicím a rozhodovacím procesu. Úplatkářství a účast na něm je mravní a etické selhání jednotlivce.

KORUPCE VE ŠVÉDSKU

Švédsko je státem, kde se úplatkářství objevuje jen zřídka. Transparency International uvedla, že v roce 2009 je hodnota Indexu vnímání korupce tak malá, že právě proto je Švédsko na 3. místě v pořadí států, které tímto průzkumem prošly. Objevuje se častý názor na to, že Švédové jsou hrdí, že jejich stát je relativně ušetřen korupcí v tradičním slova smyslu a považují korupci za špatnou, ale objevuje se skrytá korupce, kterou je velmi těžké zachytit. Jedna čtvrtina Švédů si ale myslí, že většina podnikatelů a státních úředníků se zabývá korupčními praktikami.

VZTAHY EU - ASEAN

I přes vyvinuté úsilí (i finanční) posledních let o podporu strukturovaného dialogu EU-ASEAN v různých oblastech (politika, spolupráce, obchod atd.) jsou konkrétní výsledky chabé a dialog s občanskými společnostmi i v jejich rámci zatím není dostatečný. Zdá se, že uplynulých deset let bylo spíše promarněnou příležitostí než příležitostí k posílení partnerství s oblastí, která je pro zájmy EU ve světě považována za strategickou. Typickým příkladem jsou obchodní jednání. Zatímco se EU a ASEAN dohodly na přerušení jednání, ASEAN uzavřel obchodní dohody s jinými světově významnými hospodářskými mocnostmi (Čínou, Indií, Austrálií a probíhají i jednání s USA, Jižní Koreou a Japonskem).

V zemích ASEAN, kde jsou organizace občanské společnosti nejrozšířenější (například v Indonésii, Thajsku a na Filipínách), jsou vztahy s EU produktivnější. Úkolem je nyní najít účinné způsoby spolupráce i s nejslabšími organizacemi občanské společnosti v ostatních zemích tohoto regionu.

KOMODITNÍ STRUKTURA ČESKÉHO VÝVOZU A DOVOZU

Skladba hlavních vývozních českých komodit je v poslední době úplně ustálená. V exportu převažují strojírenské výrobky, hlavně však osobní automobily a náhradní díly, periferní zařízení, kancelářské stroje a spotřební elektronika, čerpadla, různé kovové výrobky a vzduchotechnika. Dohromady obstarávají komodity strojírenství přibližně tři čtvrtiny exportu.

ŠVÉDSKO ČLENEM EU

Švédské království nastoupilo do EU teprve až roku 1995 a to ještě s dalšími dvěma státy, Rakouskem a Finskem. Podporuje další rozšiřování Evropské unie. Prioritou však je pro tento stát zaměstnanost, transparentnost Evropské unie a hlavně kooperace s Ruskem. Švédsko je stát přispívající do rozpočtu EU, aniž by něco dostávalo nazpět. Odmítlo vstup do Eurozóny a ponechalo si svou měnu, tedy švédskou korunu.

MOŽNOSTI PODNIKÁNÍ VE ŠVÉDSKU

Pokud se potencionální podnikatel rozmyšlí, jaké podnikání ve Švédsku začít, má největší šanci se uplatnit v těžbě nerostů, ve službách nebo v dopravě. Této příležitosti využily české firmy.

CENA PRÁCE VE ŠVÉDSKU

Ve Švédsku nebyla nikdy stanovena minimální mzda. V průměru je nejnižší mzda kolem 14 tisíc švédských korun, v přepočtu na českou korunu je to asi 40 000 korun, kterou dostávají například úklidové služby. Tato mzda se mění podle místa vykonávané práce. Zaměstnanec, který nedokončil vzdělání nebo si ho průběžně navyšuje, má mzdu nižší, než zaměstnanec vzdělaný. Vůdčí osoba pracující v bankovníctví má až o 22 700 švédských korun více, než osoba s průměrným platem. Pokud pracovník přemýšlí, zda se má ucházet ve Švédsku o práci, má tím větší šanci, čím vyšší je jeho vzdělání. Velkou šanci uplatnění mají také dělníci, kteří pro švédskou pracovní sílu téměř ztratili přitažlivost. Mezi tyto dělníky se řadí například konstruktéři nebo mechanici.

UPLATNĚNÍ A HLAVNÍ POLOŽKY ČESKÉHO VÝVOZU Z ČR DO ŠVÉDSKA

Obchody mezi Českou republikou a Švédskem jsou dobré, ale existují jisté mezery v českém vývozu do Švédska. Je potřeba se zaměřit na to, že některé české výrobky nemají ve Švédsku nijak velkou naději, že by uspěly a proto by prosazení těchto výrobků vyžadovalo velkou snahu.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci bylo mým úkolem zjistit, jaké jsou podnikatelské podmínky ve Švédsku pro české, ale i švédské firmy. Zpracování této práce mi dalo hodně informací o obou těchto zemích.

LITERATÚRA

- [1] KLÍMA, J. Makroekonomie. Praha : Alfa Publishing, s.r.o. 2006.
- [2] HAUGE, P. Průzkum trhu. Praha : Computer Press, 2003. ISBN 80-7226-917-8.
- [3] Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO). Businessinfo.cz [online]. 2010, poslední revize 1.10.2010
- [4] [cit.2011-02-13]. Dostupné z: < <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/svedsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000810/>>.

ADRESA:

Kamila Knoppová
Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel: 0420 572 548 035
e-mail: KnoppovaKamila@seznam.cz

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ A PŘÍLEŽITOSTÍ PRO ČESKÉ PODNIKATELE V INTEGRAČNÍM Seskupení ALADI

Martin Kolářik

Evropský polytechnický institut s.r.o. v Hodoníně

Abstrakt: Bachelor thesis should acquaint the reader with basic information on trade with the countries of South America, who are members of an integration grouping of ALADI. The aim of this bachelor is to analyze the business environment in South America. Furthermore, to expand the integration grouping ALADI, when it began, why it came into being and what is its main mission. Analyze in detail the organizational structure of the group member and rebuild the country and each of them write the basic economic and economic information. And in the end of this bachelor thesis I want describe trade between countries that are members of the ALADI and the European Union. The work aims to aptly describe the integration groupings ALADI and analyze potential business partners in any future investment or commercial transactions in the European Union.

Klíčové slova: integrační seskupení, mezinárodní obchod, trh, dohoda, politika, hospodářství, Evropská unie, Jižní Amerika, vzájemné obchodní vztahy, ekonomika, řídicí orgány

ÚVOD

V začátku bakalářské práce bude vyjádřen teoretický základ práce, který nám popíše přesněji čím se bude bodově tato práce zabývat. Prioritním stanoviskem práce je seznámit příležitostné obchodníky s konkrétními zeměmi, které se nachází v kontinentu Jižní Ameriky. U těchto zemí budou vyjádřeny především jejich makroekonomické ukazatele, jejich rozloha, počty obyvatel a v neposlední řadě to, se kterými zeměmi obchodují a zejména s čím obchodují.

V současné době v Jižní Americe obchod vzkvétá a to nejen tuzemský, ale také mezinárodní. Proto se stávají země Jižní Ameriky zajímavým potenciálním obchodním partnerem. Do těchto regionů se začíná investovat nemalé množství kapitálu a tyto regiony jsou velmi lákavým soustem pro velké mezinárodní firmy.

Musíme si ale položit otázku. Proč v Latinské Americe, kde je většina zemí rozvojových, tak vzkvétá obchod. Odpovědi by se daly hledat v mnohých knihách. Ale jak bude popsáno níže v této bakalářské práci, nejdůležitějším faktorem je to, že v Latinské Americe vznikli integrační seskupení, které podporují obchod a vztahy nejen mezi zeměmi na tomto kontinentě, ale i se zeměmi z ostatních světadílů. Mezi nejvýznamnější integrační seskupení, které není od věci jmenovat, už nyní v úvodu, patří integrační seskupení CARICOM, MERCOSUR a integrační seskupení ALADI, které je tématem této bakalářské práce.

O těchto seskupeních se dá říct následující. Jsou to nadnárodní integrace, které se snaží o sjednocení trhu na kontinentu Jižní Ameriky. Díky těmto seskupením se rozvíjí obchod v zemích, které jsou členy. Ruku v ruce s rozvíjením obchodu jde taky zvyšování životní úrovně obyvatel. To je sice běh na trochu delší trať, ale v posledních letech se na tomto bezpodmínečně tyto seskupení nemálo podíleli. A ať už jde o Spojené Státy, Evropskou unii, nebo státy Asie, je asi v zájmu kteréhokoliv z nich zvyšovat životní úroveň jejich obyvatel. Životní úroveň můžeme definovat jako míru uspokojování materiálních i nemateriálních potřeb a tužeb jednotlivce, nebo skupiny lidí a to zbožím nebo službami. Do životní úrovně můžeme zahrnout následující faktory : kvalita života, kvalita životního prostředí, kvalita výživy, zdravotnictví, zdravotní prevence. Životní úroveň hodně napovídá o úrovni vyspělosti státu a je v zájmu každé země pracovat na tom, aby byla co nejvyšší.

LATINSKÁ AMERIKA

Latinskou Amerikou považujeme země na kontinentu Jižní Ameriky, které se nachází jižně od USA. Rozprostírá se od jižních hranic USA až po Ohňovou zemi v blízkosti Antarktidy. Patří sem Mexiko, střední a jižní Amerika rovněž vybrané země Karibiku. V zemích Latinské Ameriky se mluví zejména románským jazyky, z nichž také pochází původní název Latin Amerika, který nahradil označení Iberoamerika. Jazyky o kterých zde mluvím jsou francouzština, portugalština a španělština. Mezi státy Latinské Ameriky geograficky spadají také státy Neloze, Guayana, Surinam, Falklandy a jako poslední Trinidad a Tobago. Z těchto ale do tohoto regionu můžeme zahrnout pouze Falklandy a Trinidad a Tobago, zbylé tři už do tohoto regionu nepatří.

Charakteristické pro latinskoamerický region je jeho velký rozvojový potenciál reprezentovaný vědeckotechnickým a inovačním potenciálem a přírodními zdroji. Největším problémem této oblasti byli v 80. letech ozbrojené konflikty, vysoká míra inflace a vysoké zadlužení. V druhé polovině 80. let došlo však k uklidnění politické situace a

k nastartování hospodářských reforem, které spočívali ve změně strategie industrializace (z importní substituce na exportní industrializaci), privatizaci, strukturálních reformách a liberalizaci obchodu. Tyto reformy, jejichž striktní zavádění dospělo až k finanční krizi, však měli také za následek zhoršování životních podmínek obyvatel.

ALADI

ALADI, vlastním originálním názvem „Asociación Latinoamericana de Integración“ je mezinárodní organizace tvořená státy kontinentu Jižní Ameriky. V českém znění můžeme ALADI znát pod pojmem Latinskoamerické integrační společenství. Je to v současné době největší Latinskoamerické seskupení.

Španělsky ASOCIACIÓN Latinoamericana DE INTEGRACIÓN (ALADI), organizace, která byla založena Smlouvou v Montevideu (srpen 1980) a stala se funkční v březnu 1981. Usiluje o hospodářskou spolupráci mezi jeho 12 členy – Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kuba, Ekvádor, Mexiko, Paraguay, Peru, Uruguay a Venezuela, kteří společně představují asi 20 000 000 km² území a více než 500 milionů lidí.

V roce 1980 byla založena v Montevideu smlouva (TM 80), kterou se stanovil komplexní právní rámec. Smlouva ALADI byla podepsána 12.8.1980. Byly v ní stanoveny hlavní zásady. Těmi jsou například, ekonomické sbližování zemí Latinské Ameriky k vytvoření společného trhu.

Zakládajícími členy tohoto společenství nejsou úplně všechny země Jižní Ameriky.

Jsou to :

- Argentina
- Bolívie
- Brazílie
- Ekvádor
- Chile
- Kolumbie
- Mexiko
- Paraguay
- Peru
- Uruguay
- Venezuela

Po sléze se k těmto zemím přidala také Kuba v roce 1999.

ZÁVER

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil na integrační seskupení ALADI. Začal jsem obšírně od toho kde se integrační seskupení nachází. To mě přivedlo k stručnému pojednání o Jižní Americe. Zmínil jsem se také o tom jaká má Jižní Amerika potencionální investiční parametry a jestli se vyplatí do těchto regionů investovat peníze. Dospěl jsem k závěru, že bezesporu se to dá v většině případů považovat za správný krok k zhodnocení svých financí.

ALADI jako integračnímu seskupení a hlavnímu pilíři této bakalářské práce byla věnována převážná část moji pozornosti a to se také promítlo na bakalářské práci. I když se informace nehledali většinou zrovna nejlíp nakonec jsem podle mého názoru splnil všechny předem určené body osnovy. V nemálo případech, např. 3., 4., a 6.bodu osnovy jsem musel najednoukrát zavítat na španělské stránky ze kterých jsem si musel překládat články a po sléze některé informace použít v této bakalářské práci.

Ale k samotným bodům bakalářské práce. V 1.bodě osnovy jsem věnoval , kterým je teoretický základ práce, jsem se věnoval tomu abych krátce Vás krátce seznámil s obsahem této práce. Do tohoto bodu spadali dva pod body a to charakteristika Latinské Ameriky, kde jsem popsal hospodářskou a politickou situaci. A druhým pod bodem byla ekonomická situace a investiční potenciál Latinské Ameriky.

V druhém bodě jsem se věnoval integračním seskupení v Latinské Americe a v pod bodech jsem potom popisoval integrační seskupení ALADI a psal o jeho historii.

Třetím bodem byly, vize, cíle a strategie integračního seskupení ALADI, název toho bodu už sám o sobě vyjadřuje o čem jsem v něm psal.

Ve čtvrtém bodě jsem se věnoval legislativě tohoto sdružení. Rozdělil jsem jej do tří pod bodů prvním bylo Usnesení Rady Ministrů LAFTA, druhým bodem protokol o výkladu z článku 44, Usnesení Rady ministrů z roku 2009.

V pátém bodě jsem v krátkosti nastínil mapu, rozlohu a počty obyvatel tohoto seskupení.

V šestém bodě jsem psal o řídicích orgánech sdružení ALADI.

LITERATURA

- [1] *Aladi* [online]. 2002-01-01, 2011-01-01 [cit. 2011-03-01]. Zeměpis. Dostupné z WWW: <<http://www.zemepis.com/>>.
- [2] BALDWIN, R. WYPLOSZ, CH. *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada Publishing, spol s.r.o., 2007. 379 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
- [3] BĚLOHLÁVEK, F.; KOŠTAN, P.; ŠULEŘ, O. *Management*. Praha : Computer Press, 2006. 721 s. ISBN 80-251-0396-3.
- [4] BRADLEY, R. SCHILLER, *Mikroekonomie*. Praha : Computer Press 2004, 451 s. ISBN 80-251-0109-6.
- [5] BRADLEY R. SCHILLER, *Makroekonomie*. Praha : Computer Press 2004, 459 s. ISBN 80-251-0169-x.
- [6] *Central Intelligence Agency, Guatemala* [online], 2008-2009, [cit. 2009-05-15] Dostupný na [www: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gt.html#People](http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gt.html#People)
- [7] CLIFFS, A. P. *Economist Micro & Macro*. Wiley Publishing, Inc., 2004. 324 s. ISBN 0-76455-399-x.
- [8] COLLINSON, Ch.; PARCELL, G. *Knowledge management*. Praha : Computer Press, 2006, 398 s. ISBN 80-251-0760-4.
- [9] ČTK [online] 2009 [cit. 2009-11-01]. Dostupný na [www: http://www.ct24.cz/svet/amerika/48614-salvadoru-bude-vladnout-levicovy-prezident/](http://www.ct24.cz/svet/amerika/48614-salvadoru-bude-vladnout-levicovy-prezident/)
- [10] ČTK [online]. 2008 [cit. 2009-11-01]. Dostupný na [www: http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/1344762/alvaro-colom-gesto](http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/1344762/alvaro-colom-gesto)
- [11] ČTK multimedia [online] 2008 [cit. 2009-11-01]. Dostupný na [www: http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/2474075/roberto-micheletti-politik-2474075](http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/2474075/roberto-micheletti-politik-2474075)
- [12] CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika*. Praha : Grada Publishing, spol s.r.o., 2002. 321 s. ISBN 80-247-0193-6.
- [13] FORET, M. *Marketingová komunikace*. Praha : Computer Press 2006, 443 s. ISBN 80-251-1041-9.
- [14] Gomez-Mera, Laura. *Obstacles to Regional Cooperation among Developing Countries: Evidence from the Case of Latin America and the* [online] 2007 [cit. 2009-05-15] PDF Dostupný na [www: http://www.allacademic.com/meta/p179759_index.html](http://www.allacademic.com/meta/p179759_index.html)
- [15] GRAHAM, B. s dodatky Zweig J., *Intelligentní investor*. Praha : Grada Publishing, spol s.r.o 2007, 503 s. ISBN 978-80-247-1792-0.
- [16] GRAHAM, B. *The Intelligent investor*. HarperCollins Publishers Inc. 2003, 495 s. ISBN 0-06-055566-1.
- [17] *Guatemala* [online], 2008-2009, [cit. 2009-05-15] Dostupný na [www: http://www.studentsoftheworld.info/pageinfo_pays.php3?Pays=GTM&Opt=economy](http://www.studentsoftheworld.info/pageinfo_pays.php3?Pays=GTM&Opt=economy)
- [18] HENDL, J. *Přehled statistických metod*. I Portál, s.r.o. 2006, 583 s. ISBN 978-80-7367-482-3.
- [19] KASHANI, K. a kolektiv. *Proč už neplatí tradiční marketing*. Praha : Computer Press 2007, 171 s. ISBN 978-80-251-1536-7.
- [20] KRÍŽKOVÁ, A.; PAVLICA, K. *Management generových vztahů*. Praha : Management press, nakladatelství ekonomické literatury 2006, 342 s. ISBN 80-7261-117-8.
- [21] *Learning unit: ALADI* [online]. 2007-01-21 [cit. 2011-03-01]. Agreement ALADI LATIN AMERICAN GROUP OF INTEGRATION and EENI. Dostupné z WWW: <<http://en.reingex.com/enaladi.asp>>.
- [22] LEBIEDZIK, M.; MAJEROVÁ, I.; NEZVAL, P. *Světová ekonomika*. Praha : Computer Press, 2007, 280 s. ISBN 978-80-251-1510-7.
- [23] MÁČE, M. *Finanční analýza obchodních a státních organizací*. Praha : Grada Publishing, spol s.r.o 2005 127 s. ISBN 80-247-1558-9.
- [24] MAS-COLELL, A.; MICHAEL, D. W. *Microeconomic Theory*. Oxford : University press 1995 322 s. ISBN 0-19-510268-1.
- [25] *Mercado Común Centroamericano* [online] 2008 [2009-09-20] dostupný na [www: http://www.agrocadenas.gov.co/inteligencia/documentos/perfil_mercado_MCCA.pdf](http://www.agrocadenas.gov.co/inteligencia/documentos/perfil_mercado_MCCA.pdf)
- [26] *Ministerstvo průmyslu a obchodu*, Ročenka [online] 2009, [cit.2009-06-15] Dostupný na [www: http://www.mpo.cz/dokument51690.html](http://www.mpo.cz/dokument51690.html)
- [27] *Ministerstvo zahraničních věcí České Republiky*, Guatemala [online] 2008-2009 [cit.2009-05-15] Dostupný na [www: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/guatemala/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/guatemala/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html)
- [28] *Ministerstvo zahraničních věcí České Republiky*, Salvador [online] 2008-2009 [cit.2009-05-15] Dostupný na [www: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/salvador/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/salvador/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html)
- [29] *Národní statistický úřad Guatemaly* [online] [2009-11-02] Dostupný na [www: http://data.un.org/Data.aspx?q=guatemala+datamart\[CDB\]&d=CDB&f=srID%3a6400%3bcrID%3](http://data.un.org/Data.aspx?q=guatemala+datamart[CDB]&d=CDB&f=srID%3a6400%3bcrID%3)
- [30] *NUMERO AFILIADOS AL IGSS-AGRICULTURA* [online], [2009-11-02] dostupný na <http://www.ine.gob.gt:443/pxweb2007/Database/Guatemala/Censo%202002/Censo%202002.asp>
- [31] OBSTFELD Maurice and Kenneth S. Rogoff, *Foundations of International Macroeconomics*, Hardcover, 1996, ISBN:0-05-057365-2.

- [32] *Procesor de integracion* [online]. 2011-01-01, 2011-01-01 [cit. 2011-03-01]. Informe industrial. Dostupné z WWW: <<http://en.reingex.com/enaladi.asp>>.
- [33] ŘEZÁČ, J. *Moderní management*. Praha : Computer Press, 2007. 397 s. ISBN 978-80-251-1959-4.
- [34] *Souhrnná teritoriální informace* [online] 2008-2009 [cit.2009-05-15] Dostupný na [www: http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/salvador-2007-10-31.pdf](http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/salvador-2007-10-31.pdf)
- [35] YOHE, W. G. *Study guide to accompany Samuelson and Nordhaus Economics*, twelfth edition, McGraw-Hill book company, London : 1985 302 s. ISBN 0-07-054687-8.
- [36] *Honduras* [online]. 2008 - 2009 [cit. 2008-09-01]. Dostupný na [www: http://www.studentsoftheworld.info/pageinfo_pays.php3?Pays=HND&Opt=climate](http://www.studentsoftheworld.info/pageinfo_pays.php3?Pays=HND&Opt=climate)

AUTOR

Martin Kolářík
 Evropský polytechnický institut s.r.o.
 Brněnská 14/E
 695 01 Hodonín

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU LOTYŠSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ LOTYŠSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Ivona Kopečná

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstract: Goal of bachelor work is provide comprehensive picture about economic, political and economical situation in Latvia for Czech subjects meet with results of economy after last ten years and estimate future development in Latvia and inform Czech entrepreneurs about possibility business in Latvia and by tax terms to help them in total orientation as is economy, law, cultural and show possibilities to business in this country. Results of analysis have help to Czech entrepreneur subjects and determine if this country is good for business environment.

Klíčová slova: Podnikatelské prostředí, ekonomické prostředí, Lotyšsko, Evropská unie, daňový systém, založení podniku, predikce vývoje, zahraničí, podnikatelé, příležitosti.

ÚVOD

Pro zpracování bakalářské práce jsem si zvolila téma Analýza daňového systému Lotyšska z pohledu příležitostí podnikatelského prostředí Lotyšska pro podnikatelské subjekty v ČR. Důvodem ke zvolení tohoto tématu je můj kladný vztah k této zemi, kterou jsem navštívila a procestovala a mám tam své přátele. Velice mě zaujalo obyvatelstvo svým vstřícným jednáním, milým vystupováním i pohostinností. Tam se ve mně zrodila představa o možnosti podnikání v této zemi. Podnikatelské prostředí každé země je ovlivněno přírodními podmínkami, geografickou polohou, ekonomickou a politickou situací, legislativou, etikou, sociální prostředím apod. Z těchto důvodů je získání základních informací o dané zemi jedním z prvních kroků, které je potřeba pro daný subjekt zajistit.

Lotyšsko je jedním z nejmenších členských států EU a nabízí českým podnikatelům mnoho příležitostí, a právě proto je třeba se touto problematikou zabývat. Vzájemná spolupráce obou podnikatelských subjektů bude jistě přínosem, neboť v obou zemích je možnost volného pohybu zboží, to znamená, že se neplatí cla, a tím se otevírá nový trh pro odběr výrobků a služeb. V této bakalářské práci se snažím zachytit nejdůležitější údaje, které je třeba znát, aby se firma mohla uvést na lotyšském trhu.

STRUČNÝ POPIS PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ LOTYŠSKA

Lotyšsko se nachází v severovýchodní Evropě. Je přímořským státem, rozprostírajícím se na východním pobřeží Baltského moře. Z hlediska geografické polohy je považováno za nejvíce znevýhodněnou zemi baltského regionu, protože postrádá blízkost Estonska k západním zemím (Finsku) nebo blízkost Litvy k Polsku a Německu. [1, s. 305] Na druhé straně zaujímá výhodnou pozici na důležité obchodní křižovatce, která spojuje západní Evropu a Rusko.

Obrázek č. 1: Lotyšsko na mapě Evropy

Zdroj: [2]

POVRCH

Povrch Lotyšska je převážně rovinatý, západní a východní část tvoří pahorkatiny a lesy s jezery a bažinami. Více než polovina země má nadmořskou výšku menší než 100 m. Nejnížší nadmořskou výšku má Středolotyšská nížina při dolních tocích řek Daugava a Lielupe, kde se reliéf na několika místech nachází dokonce pod úrovní mořské hladiny. Nejvyšší bod země Gaiziņkalns se nachází v nadmořské výšce 312 m a leží ve Vidzemsku ve středu země. [3]

ÚŘEDNÍ JAZYK

Oficiálním jazykem v Lotyšsku je lotyština. Patří k samostatné baltské větvi indoevropských jazyků, z nichž jsou nejpodobnější jazyky slovanské. Lotyština převzala při své gramatické reformě z češtiny čárky a háčky nad písmeny. Nejbližší řečí lotyštině je litevština. [4] Většina lidí Lotyšska mluví velmi dobře rusky, v posledních letech se domluví i anglicky a německy.

MĚNA

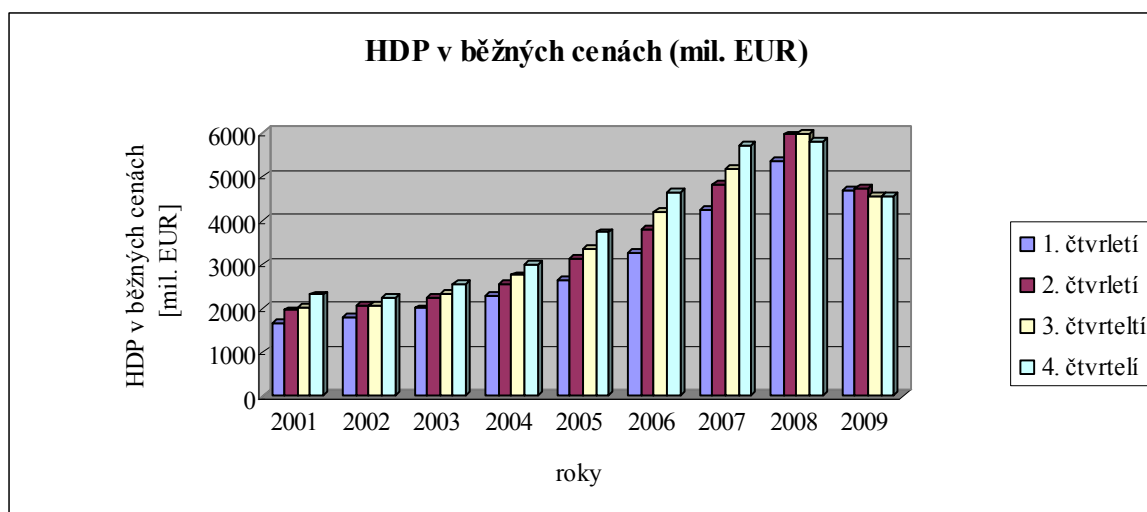
Lotyšská národní měna se nazývá lat. (mezinárodní zkratka je LVL, lotyšsky lats). 1 lat se skládá ze 100 santimů. Lat byl zaveden v říjnu roku 1993 v rámci příprav na přijetí eura. [5] Od 2. května 2005 je v ERM II, což je předstupeň pro zavedení eura. Pevný směnný kurs mezi latem a eurem byl stanoven na 0,702804 LVL = 1 EUR.

EKONOMICKÉ PROSTŘEDÍ

Při vstupu Lotyšska do Evropské unie v minulých letech prožívala zdejší ekonomika období velkého ekonomického rozmachu. Vyznačovalo se to tím, že lotyšská ekonomika byla z hlediska tempa růstu HDP nejrychleji rostoucí ekonomikou v Evropě, průměrný roční přírůstek hrubého domácího produktu dosahoval kolem 10 %. Podílel se na tom především výrazný růst bankovního sektoru, příliv zahraničních investic a finančních prostředků z fondu Evropské unie. Před rokem 2008 se země stala příkladem negativních důsledků přehřátí ekonomiky. Rychlý růst HDP a příjmů obyvatelstva vedl k výraznému zvýšení spotřebitelské poptávky, následné inflaci a současně k růstu schodku běžného účtu a zahraničního dluhu. Banky vydaly velké množství úvěrů, ať už hypotečních či spotřebních lidem, kteří neposkytují záruku ve splácení. Tím klesala schopnost splácet úvěry, což vedlo k tomu, že se zhoršila platební morálka firem. Banky vzhledem k deficitu obchodní bilance při přidělování půjček sáhly ke konzervativnímu opatření a zpřísnily přidělování úvěrů. Tím se ztížil přístup podnikatelských subjektů k půjčkám, následně došlo k propadu trhu s nemovitostmi. Rychlý růst HDP a příjmů obyvatelstva vedl k výraznému zvýšení spotřebitelské poptávky, následné vysoké míře inflace, která na přelomu května a června 2008 byla 17,9 %, a současně k růstu schodku běžného účtu a zahraničního dluhu. [6] Zhoršila se celková platební morálka. Ekonomika se tak dostala na sestupnou fázi již před globální ekonomickou krizí. Z nejrychleji rostoucí ekonomiky v rámci EU se tak stala nejrychleji klesající ekonomika. Možná by se částečně dalo krizi předejít, kdyby se v době velkého růstu vytvořily dostatečné rezervy ke stimulování ekonomiky i k podpoře sociálně slabých skupin obyvatelstva.

ČASOVÉ ŘADY HDP

Časové řady HDP nám věcně a časově porovnávají uspořádání hospodářského vývoje od minulých let až po současnost. Základním indikátorem podnikatelského prostředí Lotyšska je vývoj hrubého domácího produktu. Hrubý domácí produkt je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořena na daném území za určité období. Je to tedy součet soukromé spotřeby, vládní spotřeby, investic do výrobního zařízení a rozdíl mezi exportem a importem.

Jak vyplývá z uvedeného grafu, HDP v letech 2001 až 2004 bylo poměrně vyrovnané. Od roku 2005 tento ukazatel pozvolna stoupal. K prudkému nárůstu došlo ve IV. čtvrtletí 2007. Nejvyšší hodnoty byly dosaženy v roce 2008, zvláště ve III. čtvrtletí. Rok 2009 je již poznamenán prudkým poklesem hospodářského vývoje.

NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost v Lotyšsku je nevyšší v Evropské unii. V roce 2007 a na počátku roku 2008 byla míra nezaměstnanosti v této zemi jednou z nejnižších v EU.

Nezaměstnanost již řadu měsíců rizikově rostla, podle údaje z počátku října 2009 bylo na Úřadech práce registrováno 148 600 osob, tj. 13,3 % průčeschné populace. Předpokládané odhady se splnily i pro rok 2010, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla v prvním čtvrtletí roku 2010 historického maxima 20,4 % populace v produktivním věku. Nejvyšší podíl osob hledajících práci je mezi mladými lidmi ve věku od 15 do 24 let. Zde dosahuje míra nezaměstnanosti 39,4 %. [6] Je to způsobeno hlavně velkým propadem výkonů ve stavebnictví. Z tohoto důvodu se mladí Lotyši, vydávají hledat práci do zahraničí.

DAŇOVÉ PROSTŘEDÍ

Základní pravidla a principy daňové politiky Lotyšska jsou vymezeny v Zákoně o daních a poplatcích, který je v platnosti od roku 1995. Od té doby byl několikrát aktualizován, naposledy 1. 5. 2004, kdy Lotyšsko vstoupilo do EU. Správou daní se zabývají Státní finanční úřad a Státní fond sociálního pojištění a městské samosprávy.

ZÁKLADNÍ DANĚ A POPLATKY

- Daň z příjmu společností
- Daň z příjmu fyzických osob
- Daň z přidané hodnoty
- Spotřební daň
- Sociální daň
- Daň z nemovitosti
- Daň z přírodních zdrojů
- Cla
- Daň z hazardních her, sázek a loterií
- Silniční daň

ZÓNY VOLNÉHO OBCHODU

V Lotyšsku existují 4 zóny volného obchodu. Tyto oblasti zahrnují:

Rižský obchodní přístav a přístav Ventspils a Speciální ekonomické zóny Liepāja (rovněž přístav) a Rezekne. Město Rezekne leží ve vnitrozemí – ve východní části Lotyšska poblíž hranic s Ruskem a Běloruskem. Z hlediska cel a daní není území zón považováno za vnitrostátní území a jsou zde proto uplatňovány úlevy při platbě daní. Tyto volné zóny nabízí většinou podobné výhody pro investory. Od 1. 1. 2003 nemohou slevy překročit hodnotu 50 % celkové sumy. Základem pobídkového systému pro společnosti, které se v těchto zónách nachází jsou:

- sleva ve výši 80 % z daně z nemovitostí,
- sleva 80 % z daně z příjmu právnických osob (základní sazba je 25 %),
- 80 % sleva na daň z dividend, platů administrativního personálu a z plateb za využívání intelektuálních schopností,
- DPH 0 % na většinu zboží včetně jeho skladování a služeb poskytovaných uvnitř volných zón,
- osvobození od spotřební daně a celní daně na výrobky přivážené ze zahraničí a vyvážené do zahraničí. [7]

DAŇOVÉ ÚLEVY

Daně by neměly mít nepříznivý vliv na ekonomické subjekty tím, že by omezily výrobu, služby nebo konkurenceschopnost. Vysoké daně totiž snižují potenciální výnosy, mohou snížit množství investic, exportu, ale mohou podpořit i „šedou ekonomiku“. Nízké daně vytvářejí silné ekonomické podněty. Právě v Lotyšsku je jedním z nejatraktivnějších rysů podnikatelského prostředí 15 % daň z příjmu společností, která patří k nejnižším sazbám v EU. V Lotyšsku je rovněž možné na základě Zákona o dani z příjmů právnických osob při velkých investičních projektech uplatnit rychlejší odpisy při investování do základního majetku. Další výhodou je, že v případě vykazání ztráty v účetní závěrce, je možné ji převádět po dobu dalších 5 let pro účely optimalizace daní. Podle uvedeného zákona může být místní samosprávou poskytnuta také daňová úleva na daň z nemovitosti do výše 90 % sazby daně a 0 % DPH. Také cla neplatí investoři ze zemí EU. Rovněž výrazné daňové úlevy jsou poskytovány ve speciálních ekonomických zónách.

KORUPCE A STÍNOVÁ „ŠEDÁ“ EKONOMIKA

Vnitřním problémem Lotyšska je korupce, i když odhaleno je jen málo případů. Zdroje bohatství mnohých lidí, kteří jsou ve vysokých pozicích, jsou v mnohých případech nejasné. Konkrétní případy v Lotyšsku prověřuje „Úřad pro boj s korupcí“ KNAB. Korupci však nelze dokázat bez „auditů“ příjmů fyzické osoby. KNAB bojuje o zavedení tzv. „nulového daňového přiznání“. Ovšem Saeima schválení opět odložila. Přitom „nulové daňové prohlášení“ by mohlo ozdravit lotyšskou ekonomiku tím, že odhalí neplatíče daní. Živnou půdou pro korupci je především šedá ekonomika. Pro podnikatelskou sféru je tzv. šedá ekonomika (neplacení daní a následné „praní peněz“) způsob, jak v těžkém období přežít.

PŘÍLEŽITOSTI ČESKÝCH PODNIKATELŮ V LOTYŠSKU

Pro české podnikatele se nabízí velká příležitost v zajímavých cenách nemovitostí. V roce 2009 klesla hodnota nemovitostí téměř o polovinu v porovnání s rokem 2008 a tak trh s byty stagnoval. Jeho oživení se očekává nejdříve v roce 2011.

Tímto nabízí Lotyšsko řadu příležitostí pro české i zahraniční subjekty v oblasti realit jak pro průmyslovou výrobu, tak i administrativu a další činnosti. Jsou zde nabídky prázdných továrních hal a budov, často i v blízkosti atraktivních míst jako jsou historická centra měst, která jsou postupně přeměňována na centra s novým využitím např. komerční, zábavná nebo i nákupní centra. Pokles ekonomické aktivity vedl postupně k výraznému snížení poptávky po oficiálních budovách, bytech i průmyslových objektech, a tím se hodnota snižovala. Dobré podnikatelské prostředí podpoří strategická pozice hlavního města Rigy společně s nezamrzajícími přístavy Ventspils a Liepāja, které tvoří zónu volného obchodu, a tím nabízejí dobré podmínky pro rozvoj tranzitu a transportních služeb.

Největší příležitosti jsou v průmyslu potravinářském, polygrafickém, v obchodu, komerčních službách, farmacii, zábavním průmyslu i cestovním ruchu. Jak ukazuje vývoj, prostor pro další české investory zde nepochybně existuje. Z lotyšské strany je velký zájem o české investice, které představují základ pro modernizaci výroby, přebírání vyspělých technologií. Dále jsou to odvětví, které pomohou Lotyšsku v plnění závazků vůči Evropské unii např. ochrana životního prostředí nebo dlouhodobě perspektivní odvětví jako je zemědělství, doprava nebo strojírenství.

Jedná se o příležitosti v následujících odvětvích:

- Energetika – malé vodní nebo větrné elektrárny, nebo výstavba elektrárny na kombinovaný zdroj - bude vypsán tendr, na něm by se mohlo podílet i několik českých firem.
- Zemědělství – zařízení farem, nová technologická zařízení, pro mlékárny, masokombináty pekárny, na likvidaci odpadů z provozu.
- Strojírenství – opravárenské podniky (železnice, přístavy), dodávky nových technologií pro výrobu nápojů, obráběcí stroje, stroje na zpracování a těžbu dřeva.
- Doprava a infrastruktura – modernizace vozového parku (ekologické autobusy, vlaky, lokomotivy), železniční sítě.
- Výroba dopravních prostředků – modernizace vozového parku, modernizace dopravních sítí – zde je vypsáno velké množství tendrů.
- Ekologie – čistírny odpadních vod.
- Potravinářství včetně gastronomie – nové technologie v potravinářství, zájem o české restaurace s českou kuchyní, nové technologie do potravinářství.
- Stavebnictví – poptávka po různých druzích zateplení, i když v současnosti je silné ochlazení v oblasti nemovitostí. [8]

Lotyšský trh je velice náročný pro zahraniční investory. Šanci prosadit se v Lotyšsku mají pouze ty firmy, které nabídnou nejkvalitnější výrobky, a tím se mohou v tvrdé konkurenci uplatnit. Velkou výhodou každé firmy jsou pochvalné reference, zejména ze zemí Evropské unie. Česká republika a čeští podnikatelé jsou považováni za seriózní a kvalitní partnery. Lotyšští partneři očekávají rovněž i vhodnou nabídku možnosti financování.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zmapovat ucelený obraz o ekonomické, politické a hospodářské situaci Lotyšska, a tím zajistit kvalitní a přesné informace o této zemi podnikatelským subjektům v ČR. Po celkovém zpracování jednotlivých částí jsem došla k názoru, že by bylo vhodné seznámit se s touto zemí a navázat obchodní spolupráci.

Pro tuto zemi je důležitý vstup do EU 1. května 2004. V tomto období prožívala lotyšská ekonomika výrazný hospodářský růst, který od roku 2008 vystřídala hluboká hospodářská recese, kdy došlo k vysokému poklesu HDP. Pro lotyšskou ekonomiku byl vůbec nejhorším rok 2009. Nejnovější vývoj už zní pro tuto zemi optimističtěji, neboť HDP roste už umírněně, rostou příjmy z daní.

K základním problémům Lotyšska řadíme současný makroekonomický vývoj, doposud závislost na ruských trzích a nedostatečnou dopravní infrastrukturu. Ke slabým stránkám patří nízký bankovní kapitál, zavádění nové legislativy, která se často mění, nepřiliš vysoká profesionalita místních soudců a značná korupce.

V současné době chybí lotyšským firmám hotovostní peníze. V souvislosti se současnou hlubokou krizí lotyšské ekonomiky a zejména i lotyšské bankovní sféry, které jsou důsledkem jejího přehřátí, se stále více firem dostává do situace druhotné platební neschopnosti a následně pak nejsou schopny plnit své závazky vůči svým zahraničním partnerům. Na tuto pomoc je v současné době vyčleněno z mezinárodní půjčky 7,5 miliardy EUR

Na druhé straně Lotyšsko má i silné stránky, které mohou přilákat podnikatelské subjekty. K těm základním výhodám pro české podnikatele patří nízké ceny nemovitostí k podnikání. Tato země má stále relativně levnou pracovní sílu s poměrně vysokou kvalifikací a nízké daňové zatížení. poskytující silné zázemí pro nové i existující společnosti a mnoho příležitostí pro investory. V současné době potřebuje takové investiční akce, které budou vytvářet nová pracovní místa. Z tohoto důvodu zavedla lotyšská vláda velmi výhodná povolení např. příspěvky na vytvoření pracovního místa, prodej nemovitosti za cenu nižší než tržní apod. Další výhodou jsou daňové pobídky pro velké, střední a malé podnikatele např. 15 % daň z příjmu společnosti nebo slevy v zónách volného obchodu.

Domnívám se, že se mi podařilo úspěšně naplnit cíl bakalářské práce. Podnikání na každém trhu přináší určitá specifika, proto je důležité odhadnout i možná rizika. Tímto jsem se snažila upozornit na možné nástrahy, které lotyšský trh přináší a poznat i kladné stránky podnikatelského prostředí v Lotyšsku.

LITERATURA

- [1] BENDURE, G. Skandinávie a baltské státy: Dánsko, Estonsko, Faerské ostrovy, Finsko, Island, Kaliningradská oblast, Litva, Lotyšsko, Norsko, Sankt Peterburg, Švédsko. Praha : Nakladatelství Svojtka, 2001. 528 s. ISBN 8072374060.
- [2] Kartografie Jana Seta [on-line]. 2009 [cit. 2010-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.kartes.lv/?wp=11&sid=30&lg=4>>.
- [3] Česko-lotyšský klub [on-line]. 1998-2010 [cit. 2010-08-26]. Dostupný z WWW: <www.lotysko.unas.cz/clk/informace_o_lotysku/priroda.htm>.
- [4] KRUTILOVÁ, J. Pobaltské republiky: Litva, Lotyšsko, Estonsko. Průvodce do zahraničí. Praha : Nakladatelství Olympia, 2000. 165 s. ISBN 8070336552.
- [5] Velvyslanectví Lotyšské republiky v Praze [on-line]. 2004 [cit. 2010-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.mfa.gov.lv/cz/prague/o-lotyssku/lotysko-v-kostce/>>.
- [6] BusinessInfo [on-line]. 1997-2010 [cit. 2010-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lotysko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000682/>>.
- [7] BusinessInfo [on-line]. 1997-2010 [cit. 2010-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/lotysko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000682/>>.
- [8] MIKULA, V.: Umělé neuronové sítě a fuzzy systémy . Kunovice : Evropský polytechnický institut s.r.o. 2006. s. 60.

ADRESA:

Ivona Kopečná
Evropský polytechnický institut s.r.o. v Hodoníně
Obor Finance a daně
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
Mobil: 728 074 182
Telefon: 518 322 802
e-mail: epi-hodonin@edukomplex.cz

SYSTEM OF ENERGY SECURITY IN KAZAKHSTAN: STRUCTURE AND RISKS

Aisulu Kozhabayeva

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstract: Rich deposits of oil and natural gas in the country and the Caspian Sea attract the interests of energy consuming states to Kazakhstan. Therefore the top priority of Kazakhstan's economic policy is to solidify its positions in the energy space. Important objectives at present include strengthening the country's energy security, ensuring reliable and safe transit for hydrocarbons, and developing international cooperation over pipelines. However, the landlocked position, weak infrastructure, complex geopolitical environment and relatively small, young economy of Kazakhstan can raise some risks that can destabilize the energy security in Kazakhstan. The article is an attempt to define the peculiarities of energy security system of Kazakhstan and risks related to it, such as: terrorism, politico-military, geopolitical, political, territorial, price, technical and environmental risks.

Key words: energy security; Kazakhstan; geopolitical situation; risks; Central Asia; oil and gas.

INTRODUCTION

Energy security policy is one of the the main priorities of the states' strategy, including Kazakhstan.

Energy security can structurally be divided into „security of exporting countries" and "security of importing countries" [1]. Kazakhstan is an exporting country, for which energy security is a steady demand for a fair price. Going over to more detailed analysis of energy security, it is important to determine the complex of risks that makes the problematic potential of this sphere actual and at the same time structures the concept of energy security [2]. We'll take a detailed look at some of the risks in relation to Kazakhstan.

1 TERRORISM RISKS

Taking into account actualization and escalation of terrorism, mainly ideological, religious and political terrorism, at the present stage there is a real threat of use of this method with destructive elements in the field of oil and gas production, in the areas of energy transportation, as well as oil refineries and other facilities of the energy sector of Kazakhstan.

Besides actual damage to property terrorist acts can significantly destabilize the global market of raw materials. In addition, terrorist attacks can provoke a political crisis in the state, and in case of terrorist sabotage to initiate a military conflict. In Central Asia, islamist radicals have shown themselves as a major destabilizing force several times:

1. During the civil war in Tajikistan (1991-1992).
2. During the Osh events in Kyrgyzstan.
3. During the attempts of IMU (Islamic movement of Uzbekistan) militants to intrude into Uzbekistan.
4. Under the conditions of increasing threats from the Taliban movement (at the end of 1990-s).
5. In the Andijan events in Uzbekistan (2005).

With the fall of the Taliban regime „Islamic factor of Talibans“ lost value for the geopolitics of the region. Nevertheless, the potential of the "Islamic factor" lies in such realities as the activities of Islamist radical structures "jihadists" and "Takfir" and their relationship with the global jihadists".

In 2007 the Republic of Kazakhstan embraced a new military doctrine, better adapted to new threats and challenges of our time, the strategic aspects of which were formed on the basis of the experience of leading foreign countries, in particular the U.S.

2 POLITICO-MILITARY RISKS.

Threats of military conflicts and direct military conflict between states in the areas of oil production and transportation of raw materials can cause risks. Thus, "Iran created a dangerous precedent in the summer of 2001, threatening to use force to prevent the raids of ships, which carried out oil exploration in disputed areas of the Caspian Sea, supported by Azerbaijan. Iranian warships and fighter jets suspended the work of research vessel British Petroleum (BP)-Amoco in the Araz-Alov-Sharg the Azerbaijani sector of the Caspian Sea, as Iran disputes water borders of the sea "[3]. Disputed areas of the Caspian Sea are of certain risks for Kazakhstan too.

3 GEOLITICAL RISKS.

Over the past 10 years, and particularly in recent years there is a tendency that the level of competition in the global energy field and, consequently, on the world political, diplomatic, military and politico-military levels considerably increases. This trend is conditioned by the emergence of new global-scale actors, which are primarily China and India.

Today these countries, especially China, breaks down the US monopoly in the regions called by the USA as "the zone of its strategic interests" - the Middle East, Central Asia, the Caspian region, Latin America.

Today, Kazakhstan becomes a major energy supplier to China, which, in turn, became the largest customer to Kazakhstan. The Chinese investments in the energetic sphere of Kazakhstan reached 1,5 bln. doll in 2011. There are two Kazakh-China oil pipelines, which were being constructed, the one of which has been commissioned last year and supplies about 15 mln tonn of oil per year, the other one is under construction. China skillfully enough, in terms of diplomacy, and quite effectively, in terms of its geopolitical and geo-economic strategy, performs transition to a world political and economic leadership, not going over to confrontational relationship with the largest and major world powers, especially U.S.

In spite of the widespread opinion that China has an expansion policy in Central Asia, Chinese scholars are convinced that China „has very limited national interests as a great power outsider in the Caspian region. It has no intention but normal commercial consideration“ [4].

As for US presence in the energy sector of Kazakhstan, USA energy companies (Chevron) were among the first non-CIS foreign investors in Kazakhstan. According to the contract, oil reserves of 6-9 bn barrels will be developed in one of the largest oil-fields of the world by Kazakh – American joint venture Tengizchevroil over 40-year period.

At the end of 1990s and the beginning of 2000s the USA began to take more active policy position, which was linked to the aim to weaken the geopolitical influence of Russia and become more independent in the transportation of oil and gas. Russia's parliament refused to ratify the Energy Charter Treaty; consequently the foreign firms were not allowed to access the transportation infrastructure in the Russian Federation. Therefore, the USA and the EU agreed to construct a new pipeline bypassing the Russian Federation, which was more a political decision than economic.

Although the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) was not economically effective because the transportation took place through the troubled areas of Caucasus (Nagorny Karabachos and Georgia), after series of negotiations, Kazakhstan decided to join this western oil pipeline in June 2006. BTC was the first route that would avoid the Russian territory and diversified oil export, on one hand. On the other hand, Kazakhstan needed the support of the United States in geopolitical terms and definitely it needed the foreign investments. The USA invested the essential amount into Kazakhstan, total up to 13.8 bln doll from 1991-2007, which is about 30 % of all the direct foreign investments to Kazakhstan [7].

Kazakhstan intends to develop actively nuclear power. In this regard, the concept and the state program of the uranium industry and nuclear energy development has been worked out, and much attention is paid to international cooperation with countries with advanced technologies in this field, primarily United States, that is one of the leaders in the field of nuclear energy. One of the directions of Kazakh and US cooperation in nuclear energy can be an initiative to establish an international nuclear fuel bank (INFB) under the supervision of International Atomic Energy Agency (IAEA). At the same time, it is not excluded that the intensification of bilateral cooperation of the United States and the KZ in the field of nuclear energy will be faced with certain difficulties caused by the negative attitude of the regional (nuclear) powers, first of all- Russia.

On the first hand, International nuclear fuel bank in Kazakhstan will compete directly with a similar institution in Angarsk, Russia, and, on the second hand, bilateral expansion of cooperation between Washington and the Central Asian country is considered by Russia as an attempt to reduce the influence of Moscow in the region.

As for the EU, growing disbalance between demand and supply during the last years (reduction of oil, natural gas and coal) and disputes between Russia and Ukraine in 2006, Russia and Belarus in 2007, the EU began to seek alternative sources of energy, and the Caspian countries formed a such group. It adopted a lot of documents during 2006-2008 period: Green Paper „A European strategy for sustainable competitive and secure energy“, „External energy relations – From principles to action“, „Action plan for the period 2007-2009“, in 2006 the Memorandum of Understanding with Kazakhstan, „The EU and central Asia: Strategy for a new partnership“ and others. Kazakhstan's relations with the countries of EU rest on a framework of agreements, the most important of which is Partnership of Cooperation Agreement (PCA). The EU assisted Kazakhstan and other Central Asian countries with the programs of the Interstate Oil and Gas Transport to Europe (INOGATE) and Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia (TRACECA). TACIS was one of the first programs that provided technical assistance to the post-Soviet countries.

At the same time, the implementation of the European strategy faces some serious obstacles. Other states, first of all, Russia and China have stronger positions in Central Asia. However, Kazakhstan's political leaders make attempts to keep a balance between Russia and China. Still, the EU has some advantages in its relationship with Kazakhstan. First, the EU is able to offer essential foreign investments and programs. The purpose of TRACECA and INOGATE programs is to ensure that the development of Caspian Basin's energy reserves serves European interests. In contrast, Russia cannot invest in Kazakhstan's economy since it needs a great sum of investments for improving its energy infrastructure.

4 POLITICAL RISKS.

Oil and gas factors are one of the major factors influencing the relationship between states. Thus there can be observed the intensification in the bilateral relations between Russia and Kazakhstan in the oil and gas sector, the agreements on the development of the nuclear industry (in particular, mining and enrichment of uranium) have been signed. It should be noted that the countries jointly develop minefields in the Caspian Sea, also created a joint venture on gas processing of the Karachaganak field on the Orenburg Gas Processing Plant (Russia). Thus, Russia gets stable source of imported raw material, and Kazakhstan gets the access to the assets of a major Russian electric utilities. Unfortunately, it should be noted that currently, there preserves incoordination of actions by Russian and Kazakhstan's energy ministries as regard to the rational use of transit potential of the EurAsEC. In particular, Gazprom applies discriminatory measures against kazakh producers in the transit of natural gas resources from Kazakhstan to Europe via Russian territory. There are differences in the working out the transit tariffs for Russian and Kazakh oil exporters[8]. In addition, Kazakhstan has the only export route (Caspian Pipeline Consortium), which carries natural gas to the European part near to Russia. That's why, due to landlocked position in the center of the continent, Kazakhstan always needs to rely on the good will of its neighbors for transporting oil and gas. This approach doesn't obviously work towards an equal relationship and doesn't cause the interest of Kazakh companies to continue the transport by the old routes.

Preventing these risks fully seems to be unlikely, however, a significant minimization of risks in Kazakhstan is taking place.

5 TECHNICAL RISKS.

Technical risks are connected to the fact that refineries in certain regions are dependent on oil from specific fields. For example, Pavlodar refinery (Kazakhstan) depends on the Tyumen Oil (Russia). Such kind of segmentation in the case of a crisis in the country can create serious local shortages of raw material (and accordingly oil), and jumps of the prices for oil products, destabilizing not only the markets but also the socio-political situation in the country.

6 PRICE RISKS.

High raw material prices brought in significant corrections in domestic aspects of development in Kazakhstan as the exporting country, because on the one hand, they opened up new opportunities for the development of economic, political and socio-political reforms, on the other hand, made actual the approaches for the further development of its own energy sectors through the activation of investments and revenues into the state budget. Strengthening its own economic development at the expense of locomotive role of the energy sector, Kazakhstan has expanded the circle of foreign policy challenges to ensure the own international and national security, which was not on the agenda before.

Current high oil prices and the weak predictability of their fluctuations carry considerable risks, where the energy sector is the engine of economic and political development. Theoretically, a sharp decrease in raw material prices can lead to the conditions under which there will arise a situation of budget deficit in Kazakhstan, which may affect all spheres of national development.

In this regard, strategy making to respond those or other fluctuations in raw material prices, as well as setting oil price corridor on state, regional and international levels, which is optimal in terms of energy security, is a task of top priority for all participants in the process of energy cooperation, especially for Kazakhstan, a country exporting raw materials.

7 TERRITORIAL RISKS

Territorial risks for Kazakhstan can be divided into:

- risks of the disputed territories. Topical example of this situation is the unresolved territorial legal status of the Caspian Sea, which has caused emergence of economic, political, military and political risks for the subjects of regional cooperation; Russia, Kazakhstan and Turkmenistan considers to launch the Transcaspian gas pipeline project, which envisages the construction of the Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE) pipeline in Southern Caucasus, which is complete and ready to pump gas. The route will allow the export of natural gas to Europe through Azerbaijan, Georgia and Turkey. This pipeline will export Kazakh gas to Europe through a link to the BTE pipeline. However, it should be noted that this project involves some risks, that include the legal status of the Caspian Sea, which directly affects the policy of laying the underwater pipeline, as well as some political, environmental and technological issues.
- Risks associated with the unfavorable seismic situation in the areas of extraction and transportation of raw materials. For example, an oil pipeline from the Caspian region Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline passes through a highly seismic zone of the port of Ceyhan. In addition, the Georgia pipeline runs through difficult mountainous area, and dangerous in terms of seismicity.

8 ENVIRONMENTAL RISKS.

Upsetting fragile ecological balance is a global problem. Today, there often appears a situation when environmental aspects in the process of rapid development in the energy sector in Kazakhstan do not receive adequate attention: adverse exposure of open sulfur storage at Tengiz to the environment, harmful emissions of power plants to the atmosphere, accidents on pipelines and boring rigs in the Caspian Sea, significant consumption of fresh water resources for energy, etc. Mentioned problems in Kazakhstan at present are being transformed into global environmental issues.

The maximum possible correlation of environmental and energy interests balance is the only way to preserve an acceptable ecosystem. First of all, it is necessary to emphasize the importance of using new technologies minimizing environmental risks of oil and gas production.

CONCLUSION

The viewed approximate structuring of risks in the sphere of energy security in Kazakhstan allows to define the processes which can destabilize the system of energy security in Kazakhstan. For the purposes of the risks minimization, Kazakhstan adopted a military doctrine in 2007, which is more adapted to the new threats and challenges of modern time, the strategic aspects of which were formed on the basis of foreign leading countries experience, the USA in particular. Kazakhstan has become a full member of such regional organizations as Collective Security Treaty Organization (CSTO), Shanghai Cooperation Organization (SCO), Eurasian Economic Community (EvrAzES).

In 2006 within the framework of the Shanghai Cooperation Organization its members announced the formation of the Energy Club. The main aim of this club is to coordinate efforts and exchange information in order to integrate countries into a common energy market connecting six states—China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, and Uzbekistan which are the members of the SCO. The member-states, especially Tajikistan and Kyrgyzstan, expect an improvement of their economic situation.

Eurasian Economic Community is the most effective organization in the energy field, whose members, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, and Tajikistan have committed themselves to adopting common policies on trade, migration, currency exchange, and infrastructure development. Gradually the EAEC members began to expand the overall mandate to form a single energy area, a single transport area, a gas alliance, a single securities stock market and a new Ruble zone (Gleason G., 2008).

It is important to note that the Energy Charter was the first international document that was signed by Kazakhstan in December of 1991 immediately after the proclamation of independence. This Treaty is key to the enhancement of the country's export potential. The document sets forth the principles of unimpeded and non-discriminatory transit of energy resources – an issue which is extremely to Kazakhstan as an intercontinental state.

The energy sector was and remains one of the main factors influencing domestic and foreign policy of the Republic of Kazakhstan. In its international energy sector Kazakhstan adheres to a multi-vector policy.

Due to its complex geopolitical position and the development of the so-called Great Game among powerful countries like the USA, Russia, China, and the EU, Kazakhstan strives to achieve a balance and advantage from this situation. President Nazarbayev's "multi-vector" foreign policy has recently led him into new strategic, long-term bilateral deals with Russia.

Solution to the problems of territorial risks of the legal status of the Caspian Sea is one of the major challenges for Kazakhstan, which requires political and diplomatic flexibility within an adequate constructive dialogue with Caspian states. In order to effectively ensure the political and economic interests of coastal states, Kazakhstan proposes to establish the territorial sea in the Caspian Sea, fishing zone and the common water area, according to the norms of UN Convention on the Law of the Sea 1982, related to the modes and the width of the different areas of the sea. Negotiations on these issues are held within the ad hoc working group on the Convention on the legal status of the Caspian Sea at the level of deputy foreign ministers of the Caspian states. The legal status of the Caspian Sea is coordinated by Kazakhstan also on bilateral and trilateral consultations.

Ratification of Kyoto Protocol by the Parliament of Kazakhstan - the program to limit emissions into the atmosphere, contributes the reduction of ecological risks. Although many developed countries such as USA, are not in a hurry to ratify the Protocol. Not only the reduction of emissions will allow people to breathe easier, but also will attract investment in Kazakhstan.

REFERENCES:

- [1] Kokoshin A.A. 2006. Mezhdunarodnaya energeticheskaya bezopasnost. - M.: Evropa, 2006. 80 s. (mirovoy poriadok). C. 8.
- [2] Tulepbergenova G. 2007. Sistema energeticheskoi bezopasnosti: ponyatie, struktura i risky // In: «Sayasat». Number 11.(november)2007.
- [3] http://www.eurasianet.org/russian/departments/business/articles/eav_082201ru.shtml
- [4] By Ly Gang. 2005. Great powers' cooperation and China' roles in the Caspian region. Conference materials of Kazakhstan Institute of Strategic Researches. Perspectives for regional cooperation development in the Caspian

- region. Almaty, KISI Conference, May 27, 2005, 20.
- [5] Forsythe, R. 1996. The politics of oil in the Caucasus and Central Asia. Adelphi, Paper 300, Retrieved from <http://www.iiss.org/publications/adelphi-papers/adelphi-paper-list/>.
- [6] Kazakhstan Foreign Ministry Press Service. 2007. Kazakhstan seeking closer strategic partnership with the USA. Retrieved from <http://en.government.kz/site/news/052007/11>.
- [7] Tazhin, 2007, <http://www.mfa.kz>.
- [8] Esdauletova A.M. 2008. Energeticheskaya bezopasnost: Evropeyskiy soyuz, Rossiya, Kazakhstan. Moscow 2008. Retrieved from <http://www.politex.info/content/view/475/30/>.
- [9] Yesdauletova A.M. 2009. Kazakhstan's energy policy: its evolution and tendencies. In: Journal of US-China Public Administration. USA 2009, Volume 6, No.4 (Serial No.47). ISSN 1548-6591.
- [10] Rakhmatulina G. 2010. Kazakhstan's Positions in the Regional energy space. In: Central Asia's Affairs 2010. Number 3-2010. Retrieved from <http://www.kisi.kz/img/docs/5057.pdf>.
- [11] Erzhanov T. 2010. Kazakhstansko-Amerikanskoe sotrudnichestvo v sfere yadernoi energetiki. In: Analytic 2/2010. Retrieved from <http://www.kisi.kz/img/docs/4868.pdf>

AUTHOR

Mgr. Aisulu Kozhabayeva
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
Bratislava
Tel.: +421908668688
aisulu.kozhabayeva@euba.sk

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ESTONSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE

Petra Krahulíková

Evropský polytechnický institut s.r.o v Kunovicích

Abstrakt: *The conversion from communication level to information one, brings the difference also in to understanding and consequence of manager's and company employe's improvement of information and knowledge. Long term goal of information community is management of information and knowledge. Management of knowledge belongs today to the modern trend of company administration. Curently information literacy is about to human ability to behave effectively in information company.*

Klíčová slova: *makroekonomické ukazatele, globalizace, korupce, geografie, demografie, inflace, státní rozpočet*

GEOGRAFICKÉ PROSTŘEDÍ ESTONSKA

Obrázek č.1: Estonsko na mapě Evropy

Oficiální název: Estonská republika

Krátká forma: Estonsko

Rozloha a vzdálenosti

Rozloha: 45 227 km²

Celková délka hranic: 1 450 km a z toho vodní 769 km, suchozemská 681 km

Estonsko je zelená země, lesy pokrývají 50,5% území státu

Vzdálenosti z Tallinu do:

- Helsinky 85 km;
- Riga 310 km;
- Petrohrad 350 km;
- Stockholm 375 km.

Podnebí: mírné vlhké

Počet ostrovů: 1 521

Největší ostrovy jsou Saaremaa, Hiiumaa a Muhu.

Estonsko je země tisíce jezer, největší z nich je Čudské jezero a jezero Võrtsjärv.

Nejvyšší bod: Suur Munamägi (318 m n.m.)

Rozsah teplot (průměrná denní): -2,0 ° C v zimě (může klesnout až na -20 ° C obvykle v únoru) a +19,4 ° C v létě (může narůst až na +30 ° C zpravidla v červenci).

Poslední oficiální sčítání lidu bylo provedeno v roce 2000.

Počet obyvatel: 1.364 mil. (Zdroj: registr obyvatel)

Hustota obyvatel: 31 obyvatel na km²

Podíl městského obyvatelstva (1.01.2008): 69,4%

Podíl venkovského obyvatelstva: 30,6%

Porodnost v roce 2008 byla 12,0 na 1000 obyvatel, zatímco úmrtnost dosáhla 12,4 na 1000 obyvatel.

Největší etnické skupiny: Estonci (69%), Rusové (26%), Ukrajinci (2%), Bělorusové (1%) a Finové (1%).

LEGISLATIVA:

Vznik: 24. 2. 1918 - vyhlášení estonské republiky

20. 8. 1991 - obnovení nezávislosti

Hlava státu: Od 9.10 2006 Toomas Hendrik Ilves.

Estonsko je demokratická republika s jednokomorovým parlamentem (101 poslanců volených na období 4 let) jako nejvyšším zákonodárným orgánem a s prezidentem (voleným parlamentem nebo rozšířeným volitelským sborem na období 5 let) jako hlavou státu. Politický charakter Estonské republiky odpovídá základním principům právního státu a pluralitní demokracie. Estonsko je nyní již členem Evropské unie (od 1.5 2004) a rychle se přizpůsobuje zcela novým podmínkám ve všech oblastech.

Bezpečnostní politika státu dosáhla 2.4 2004 velmi ceněného členství v NATO, do něhož bylo Estonsko pozváno na pražském summitu v listopadu roku 2002.

INFRASTRUKTURA (DOPRAVA, TELEKOMUNIKACE, ENERGETIKA)

Estonsko má zvláštní druh vlastního paliva - olejová břidlice (angl. oil shale). Je používáno v komplexu tepelných elektráren na severovýchodě Estonska, v oblasti kolem Narvy. Podle Baltského fóra pro životní prostředí patří Estonsko v produkci oxidu uhličitého *per capita* nejen na první místo v Pobaltí, ale na jedno z předních míst v Evropě.

Estonsko nemá žádnou jadernou elektrárnu. Estonský rozvodný systém elektrické energie je stále ještě napojen na **RF**. Tato skutečnost vzbuzuje v Estonsku jisté obavy. Jako východisko se jeví výstavba podmořského kabelu, který spojí Estonsko s Finskem. Existuje již estonsko-finské konsorcium - dalšími partnery jsou Švédové, Norové a Lotyšši.

Slibné odvětví představuje lodní doprava. Spojení s Helsinkami prostřednictvím trajektů funguje vícekrát za den, existuje spojení i s dalšími evropskými přístavy. Lodní dopravu může ovlivnit počasí, protože Finský záliv při výjimečných zimách zamrzá.

Železniční doprava je kromě tranzitu zboží a ropy z RF do přístavů využívána málo.

Zdůrazňována je potřeba obnovit železniční spojení mezi Tallinnem a Rigou a dále Vilniusem prostřednictvím Rail Baltica - analogického projektu k silničnímu tahu Pobaltím k ruským hranicím Via Baltica. Projekt tohoto železničního spojení se však nezačne uskutečňovat dříve než za 4 roky - funkční železniční spojení z Evropy do Tallinnu tedy neexistuje.

EKONOMICKÉ FAKTORY:

Měna:

1 kroon - EEK (estonská koruna) = 100 centů (centů).

Fixní vazba na EUR : 1 EUR=15,6466 EEK (neměnné od roku 1992)

Vývoz: stroje, dřevo, textil, potraviny, kovy, chemické výrobky

Dovoz: stroje, chemické výrobky, potraviny, textil

Odběratelské země: Finsko, Švédsko, Rusko, Litva, Německo, USA

Dodavatelské země: Finsko, Rusko, Švédsko, Německo, Japonsko

Estonsko, nejsevernější ze tří malých pobaltských republik, leží na východním pobřeží Baltského moře a sousedí na jihu s Lotyšskem a na východě s Ruskem. Na severu, odděleno Finským zálivem, leží Finsko. V roce 1991, po půl století

sovětské vlády, kterou řada západních států nikdy neuznala, získalo Estonsko znovu nezávislost. Estonci, jejichž jazyk se podobá finštině a kteří mají s Finy společný původ, opatřují významné kulturní dědictví, které přetrvalo mnoho staletí cizí nadvlády.

Estonsko mělo nejvýkonnější ekonomiku ze všech bývalých sovětských republik. Stejně jako většina z nich se muselo vyrovnat s nevyhnutelnou ekonomickou transformací, spočívající v přechodu od centrálně plánované ekonomiky ke kapitalistickému systému tržního hospodářství, který zrealizovalo ze všech nejrychleji.

V zemědělství dominuje chov skotu na mléko a prasat. Rostlinná výroba produkuje zejména krmiva (ječmen), žito, oves a brambory. Významnou roli má i rybolov. Za sovětské vlády se silně zmenšily plochy lesů, čímž utrpěl dřevozpracující průmysl, nyní probíhá intenzivní znovu zalesňování. Estonsko má malé nerostné zdroje s výjimkou hořlavých břidlic, které slouží jako palivo pro velké tepelné elektrárny a jako surovina pro chemický průmysl. Další rozvinutá odvětví jako elektrotechnika, výroba přístrojů a spotřebního zboží (zejména bavlněný textil) jsou závislá na dovozu surovin. Přes estonské přístavy prochází i významná část ruského zahraničního obchodu, mimo jiné ropa.

Technologické faktory

Estonsko je stejně jako Česká republika na střední technologické úrovni. Významné jsou ICT technologie. Technologický pokrok v oblasti ICT vedl nejen ke snížení nákladů na komunikaci, ale také rozšířil množství zboží a služeb, které mohou být obchodovány v mezinárodním měřítku, a umožnil fragmentaci produkce mezi zeměmi. Proto jsou přístup k ICT a jejich využívání chápány jako základní složky úrovně technologického prostředí dané ekonomiky.

PRŮMYSL – STRUKTURA TEMPA RŮSTU VÝROBY V JEDNOTLIVÝCH OBORECH

V 90. letech nastal v Estonsku pokles průmyslové výroby. Udržely se či vyvinuly i většinově ruskojazyčné firmy jak např. prosperující Baltic Ship Repairers nebo např. firma Elcoteq, která kompletuje telefony pro finskou Nokii. Její úspěch naznačuje, jaká výroba má v Estonsku šanci - nenáročná na suroviny, využívající kvalifikované síly, spojená s informačními technologiemi a ekonomicky napojená na Skandinávii.

Stavebnictví

Stavebnictví představuje v Estonsku rychle se rozvíjející odvětví, což vnímají i výrobci a obchodníci ze sousedních států, a tak např. v oblasti stavebních mechanismů existuje silná skandinávská konkurence. Estonskou firmou, která se zabývá prodejem českých stavebních strojů, je KRK Moigu, Galvex, která vyrábí pozinkované plechy. Pro Českou republiku je zajímavá tím, že její nový vlastník je od roku 2008 firma ArcelorMittal a patří mezi největší exportéry do České republiky. Zvláště v Tallinnu je rozvoj estonského stavebnictví jednoznačně patrný. Staví se především administrativní budovy a nákupní centra. Obytné budovy se staví minimálně. Platí zde přísné stavební předpisy, které zcela omezují likvidaci starých domů.

Zemědělství

Podíl zemědělství na tvorbě HDP je přibližně 3%. V Estonsku je asi 800 zemědělských podniků a přes 34 tisíc soukromých farem. Průměrná rozloha soukromé farmy je 22 ha. Podmínky farmářů jsou tvrdé - farmáři se potýkají s obvyklými vysokými výrobními náklady a nízkou kupní cenou svých produktů. **citace**

Přibližně polovina estonského území je pokryta lesy. Perspektivním odvětvím v zemi je těžba a zpracování dřeva. Dřevo se vyváží, z čehož těží mnoho zahraničních firem.

Estonsko má také vlastní zpracovatelský průmysl. Zhruba 7,2 % estonských lesů je přísně chráněno zákonem - toto množství vysoce překračuje množství v jiných evropských zemích.

Rybolov

Řada rybích výrobků na trhu je dovážena z Litvy, Lotyšska a Norska. Estonsko má kapacity i pro rybolov na širém moři a každoročně se účastní rybolovu lososů a makrel na základě kvót přidělovaných Komisí pro rybářství v severovýchodním Atlantiku.

Estonsko je aktivním členem mezinárodní Komise pro rybářství v Baltském moři, která mu přiděluje kvóty na lov sledů a šprotů, zejména v oblasti Finského a Řížského zálivu.

Služby

Cestovní ruch – turisté většinou přijíždějí z Finska, jelikož pro ně jsou zde ekonomicky výhodné ceny.

informační technologie - Estonsko se v nich nechalo inspirovat Skandinávií. Výsledkem je široká dostupnost informačních technologií včetně mobilního telefonického spojení, internetového bankovníctví atd.

47 % populace používá internet, 38 % má doma počítač a z nich 71 % je připojeno k internetu. Všechny estonské školy mají internetové připojení. 62 % populace používá internetové bankovníctví a 74 % mobilní telefon.

INFLACE

Inflace je jedním z ekonomických jevů, který vyjadřuje růst cenové hladiny. Míra inflace se měří pomocí cenových indexů. Cenová hladina popisuje vztah mezi celkovým množstvím peněz a celkovým objemem služeb a statků, které jsou vyjádřeny v penzích. Na množství peněz má vliv nejvíce centrální banka a na množství peněz má vliv jen tržní síly a produkční schopnosti hospodářství.

Inflace byla nejsledovanější v době přijetí eura. Estonsko splnilo v listopadu 2009 maastrichtské kritérium cenové stability. Předpovědi dalšího vývoje inflace naznačují, že i v roce 2011 bude míra inflace dostatečně nízká.

STÁTNÍ ROZPOČET

K charakteristikám estonského hospodářství patřilo do roku 2007, že státní rozpočet byl sestavován jako vyrovnaný, případně přebytkový. Rokem 2008 se však situace mění, deficit státního rozpočtu dosáhl 5,2 miliardy EEK (0,33 miliardy EUR) a je nutné počítat s několikaletým obdobím, kdy státní rozpočet bude deficitní. Díky rozvážnému chování vlády v dobách konjunktury bylo koncem roku 2008 na účtu státních rezerv 25 miliard EEK (1,6 miliard EUR), a stát se tedy nedostává do neřešitelných problémů s placením svých dluhů, protože deficity se pohybují o řád níže, než jsou rezervy.

Státní rozpočet (v miliardách EEK)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
příjmy	48,41	55,12	64,4	79,18	94,71	84,90	85,7
výdaje	45,35	52,80	61,6	72,44	87,63	90,10	87,3
saldo	3,06	2,32	2,8	6,74	7,08	-5,2	-1,6

Tabulka 1: Státní rozpočet Estonska

Zdroj: Estonská národní banka

BANKOVNÍ SYSTÉM

Bankovní sektor Estonska je stabilizovaný, tvoří ho především 5 bank, které jsou z větší části ve skandinávských rukou. Největší estonskou bankou je Swedbank (je součástí stejnojmenné švédské bankovní skupiny), druhá největší banka Ühispank patří švédské SEB, třetí v pořadí je Sampo pank vlastněná Finy.

Pro estonské banky je charakteristické masivní využívání internetového bankovníctví. Celkem má estonské internetové bankovníctví cca 780 000 klientů. Telefonní bankovníctví používalo 250.000 klientů. Množství debetních a kreditních karet dosáhlo 1 600 00, přičemž 62 % obyvatel spravuje své účty prostřednictvím elektronického bankovníctví. **citace**

ADRESA:

Petra Krahulíková

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699

686 04 Kunovice

e-mail: petra.krahulikova@seznam.cz

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU NIZOZEMÍ Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ NIZOZEMÍ PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Zuzana Krejčířiková

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstract: *In the introduction to the theoretical basis and general information about the Netherlands. It deals closely with the tax system and compares it with the Czech Republic. Describes the company in the Netherlands, an example of establishing a company in the Netherlands, compared with the Czech Republic. It analyzes the import, export, and the top 10 suppliers and customers. Attempts to find opportunities in the Netherlands for the Czech players, or how to start a business in the Netherlands and how they apply to imports.*

Klíčové slova: *Nizozemí, daňová soustava, obchodní společnosti, analýza.*

ÚVOD

V úvodu je teoretický základ a všeobecné informace o Nizozemí. Podrobněji se zabývá daňovou soustavou a srovnává ji s Českou republikou. Popisuje obchodní společnosti v Nizozemí, příklad založení společnosti v Nizozemí, srovnání s Českou republikou. Analyzuje import, export a top 10 dodavatelů a odběratelů. Pokouší se nalézt příležitosti v Nizozemsku pro české subjekty, popřípadě, jak založit podnik v Nizozemí a jak se uplatnit při dovozu.

1) POPIS NIZOZEMÍ:

Nizozemsko, známé pod slovy tulipány a větrné mlýny, leží severozápadně v Evropě u pobřeží Severního moře. Tuto zem, plnou nížin, obklopuje Německo a Belgie. Žije zde přes 16 milionů obyvatel na 41 526 km². Hlavní město je Amsterdam je od roku 1808, toto historické a kosmopolitní město křižují 3 linky metra, 17 tramvajových tras, lodní linky a mnoho ostatních dopravních tras. Mnoho známých osobností žilo v Amsterdamu, z našich českých spisovatelů například Jan Amos Komenský, který zde strávil svá poslední léta života. Žil na jedné z nejprestižnější ulici Amsterdamu. Odmítl práci profesora na Amsterdamské akademii, aby se mohl věnovat své práci a vydal zde více jak polovinu díla Veškeré spisy didaktické (Opera didactica). Sídlo vlády, parlamentu a královny je v Haagu. Haag je významným sídlem i mnoha organizací například Mezinárodní soudní dvůr, Mezinárodní trestní soud. Jejich vlajka se skládá ze tří vodorovných pruhů barvy červené, bílé a modré.

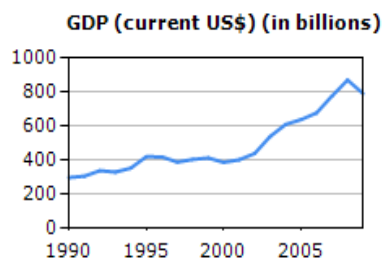
2) MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE NIZOZEMÍ A EXPORT, IMPORT

Rychlé informace

HDP (hrubý domácí produkt):	388.669 mil. \$
Inflace:	2,60 %
Růst HDP:	4,00 %
Národní product na obyvatele:	34.320 \$
Podíl zemědělství na tvorbě HDP:	3,30 %
Podíl průmyslu na tvorbě HDP:	26,30 %
Podíl služeb na tvorbě HDP:	70,40 %
Příjmy státního rozpočtu:	134.000 mil. \$
Výdaje státního rozpočtu:	134.000 mil. \$

obr 1: Vlajka Nizozemska
Zdroj: [1]

Netherlands 792.1 (2009)

Source: WDI and GDF 2010

3) ZALOŽENÍ PODNIKU V NIZOZEMÍ

Nizozemští podnikatelé a obchodníci jsou hodnoceni jako dobrými obchodními partnery, drží své slovo, dodržují a požadují etiku při obchodních jednáních. Smlouvu si můžete uzavřít i ústně, jsou poctiví a nepodvádějí. Díky daňovým úlevám při založení holdingu je dalším důvodem, proč se firmy uchylují právě do Nizozemí. Další důvody jsou ty, že mají rychlejší soudy, lepší zákony, ochranu majetku.

Daňový systém pro firmy umožňuje daňové úlevy i pro subjekty ze zahraničí. Nejlepší cesta, jak získat tyto informace o daňových úlevách a podmínky s nimi spojené, najít daňového poradce.

Např.:

- Naamloze vennootschap (NV) – akciová společnost
Základní kapitál je minimálně 45 000 EUR, musí být zaplacen min. 20 %. Počet zakladatelů je minimálně 1. Další podmínky jako státní příslušnost nebo místo pobytu zakladatelů nejsou stanoveny. Jménem společnosti sjednává kontrakty a vstupuje do obchodního jednání.
- Bestolen vennootschap met Beperkte (BV) – společnost s ručením omezeným [11]
Základní kapitál je minimálně 18 000 EUR, musí být zaplacen min. 20 % vkladu. Počet zakladatelů je minimálně 1. Také další podmínky jako státní příslušnost nebo místo pobytu zakladatelů nejsou stanoveny. Ředitel a majitel nesmí být jedna osoba.

4) DAŇOVÝ SYSTÉM NIZOZEMÍ – PŘÍKLADY

Daňový systém Nizozemí je podobný jako v České republice. Velká daňová reforma proběhla v lednu roku 2001, aby se přiblížili zásadám Evropské unie. Reforma zavedla větší základnu objektu, které jsou zdaněny, ale jsou zdaňovány menšími daňovými sazbami.

- Daň z příjmu právnických osob (corporate tax)

Daň platí pro zisk právnických osob, jak soukromých tak veřejných. Jsou dvě daňové sazby: 20% do 200 000 EUR, 25,5% nad 200 000 EUR. Od roku 2011 se mají dvě daňové sazby rozšířit na tři a to do skupin: 20% do 40 000 EUR, 23% nad 40 000 EUR, 25,5% nad 200 000 EUR. Dividendy se zdaňují sazbou 15%.

- Daň dědická a darovací (inheritance and gift tax)

Daň dědická vzniká smrtí zůstavitele. Celková hodnota peněz nebo majetku, z které se vypočítá tato daň z majetku osobě, která majetek nabíla (dědic). Ceny se liší od vztahu mezi dědicem a zůstavitelem. Daň se odvíjí od ceny majetku, sazba je v rozmezí od 5 – 68%.

Dědické a darovací sazby v %

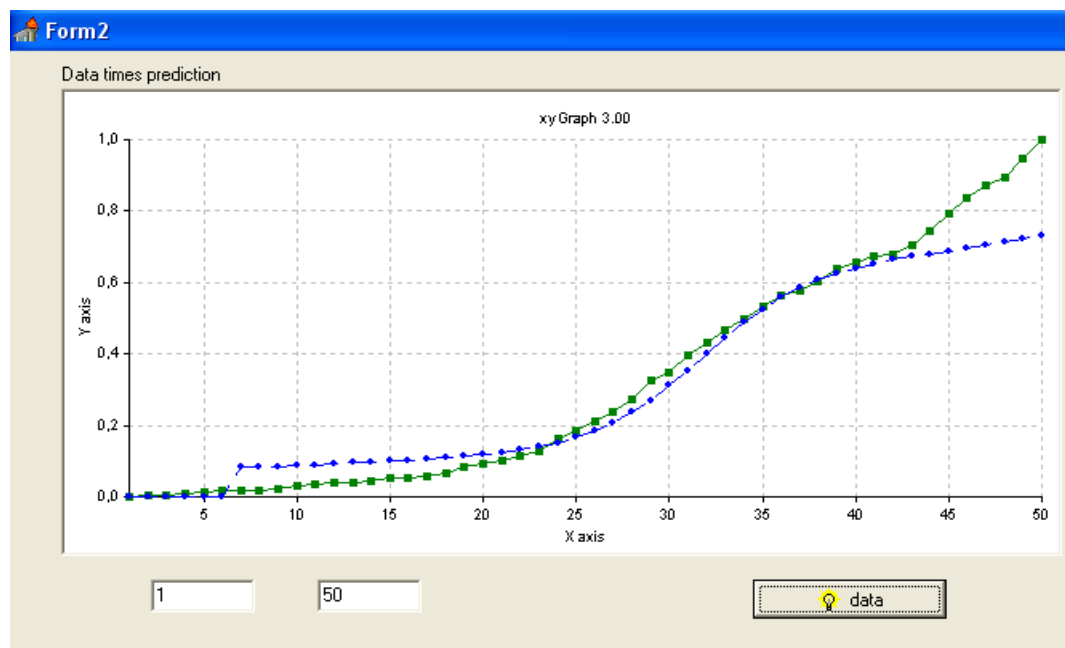
Základ daně v EUR	Kategorie 1	Kategorie 2	Kategorie 3
Až do výše € 22,382	5	26	41
€ 22,382 - 44,758 €	8	30	45
€ 44,758 - 89,504 €	12	35	50
€ 89,504 - € 178,999 €	15	39	54
€ 178,999 - 357,987 €	19	44	59
€ 357,987 - 894,948 €	23	48	63
Nad € 894,948	27	53	68

- Daň z přidané hodnoty (Value added tax)

Mají dvě sazby: první – jídlo aj. 6% (výjimky knihy, léky, vstupy do divadel, muzeí), druhá – nepotraviny a luxusní zboží 19%. Předmětem daně jsou např.: dovoz zboží ze zemí mimo EU, poskytování služeb a zboží podniky v Nizozemí. Daň se určuje z prodejní ceny. Osvobození od daně jsou zdravotnické služby, sociální služby, pohřby, služby vzdělávacích zařízeních. Neexistuje zde registrační limit jako v České republice.

5) PREDIKCE BUDOUCÍHO VÝVOJE

Pro predikci budoucího vývoje je zapotřebí mnoha dat. Pomocí Statistického úřadu v Nizozemsku se dalo dopátrat vývoje HDP a dle toho určit, jeho budoucí vývoj. HDP je peněžní celková hodnota služeb a statků, která byla vytvořena za dané období na určitém území. Čisté ceny jsou uvedeny v mil. EUR od roku 1946 až do roku 2009.

International trade agriculture products, top ten gainers and losers

☐ Exports

☒ Imports

☒ Goods

☐ Countries

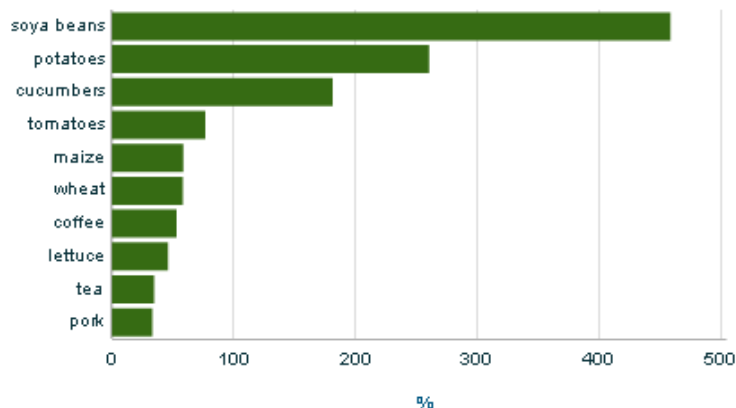

Month

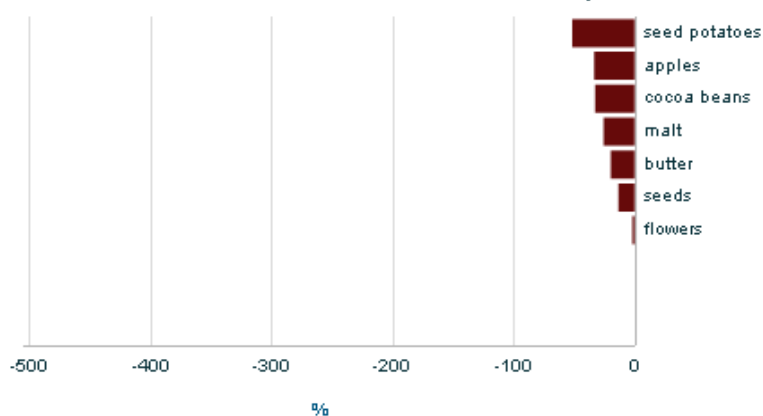
Nov 2010

compared to same month previous year

Top ten Gainers ▲

▼ Top ten Losers

Source: Statistics Netherlands

International trade agriculture products, top ten gainers and losers

☐ Exports

☒ Imports

☐ Goods

☒ Countries

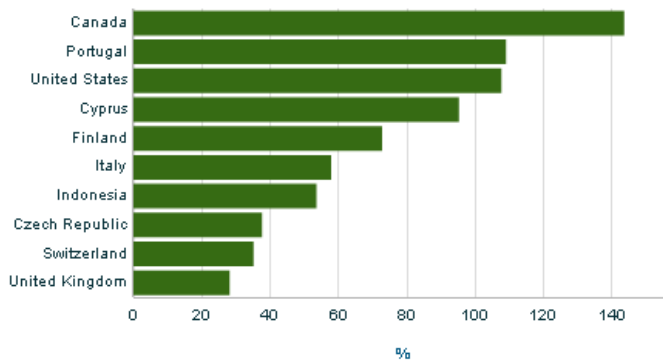

Period

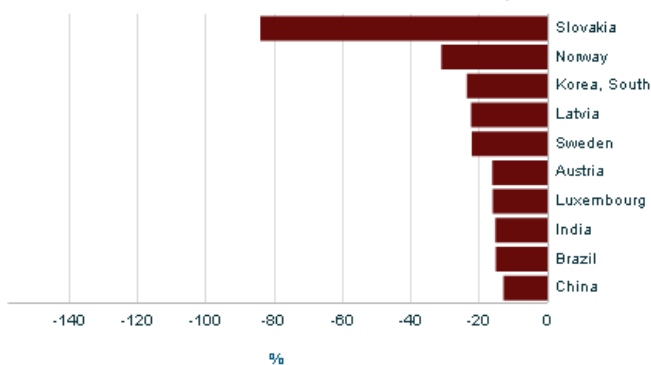
Jan to Nov 2010

compared to same period
previous year

Top ten Gainers ▲

▼ Top ten Losers

Source: Statistics Netherlands

AUTOR

Zuzana Krejčířiková
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA JAPONSKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA

Romana Lachkovičová

Evropský polytechnický inštitút, s. r. o.

Abstrakt: *Japonsko má tretiu najväčšiu ekonomiku na svete a je tiež štvrtým najväčším vývozcom a piatym najväčším dovozcom. Má vysoké HDP na obyvateľa a je jednou z vedúcich priemyselných krajín.*

Kľúčové slová: *ekonomika, nezamestnanosť, inflácia, HDP, kríza, teritoriálna štruktúra*

Abstract: *Japan has a third largest economy in the world and is also the fourth largest exporter and fifth largest importer. Japan has a high GDP per capita and is one of the leading industrial countries.*

Keywords: *economic, unemployment, inflation, GDP, crisis, territorial structure*

ÚVOD

Japonsko je jednou z krajín, ktorá bola krízou zasiahnutá najviac. Momentálne známky oživenia sú dôsledkom masívnych fiskálnych stimulov a politiky centrálnej banky. Veľkou výzvou zostáva posun od politicky riadeného vzostupu k samostatne dlhodobo udržateľnému rastu.

EKONOMIKA

Ekonomika Japonska je tretia najväčšia ekonomika na svete, hneď po USA a Číne. Podľa medzinárodného menového fondu má krajina HDP na jedného obyvateľa 32.608 dolárov. Od roku 1960 Japonsko zažilo veľmi rýchly ekonomický rast, ktorý bol označovaný ako povojnový Japonský zázrak. S priemerným rastom 10% v roku 1960, 5% rastom v roku 1970 a 4% v roku 1980, Japonsko bolo schopné vytvoriť a udržať sa na druhom mieste v svetovej ekonomike od roku 1968.

V rokoch 80tych došlo vo svete ku globalizačnému rastu. Svet zažíval hlboké politické, ekonomické a sociálne zmeny. Vo veľkom rozsahu ju podporila finančná liberalizácia v priemysle vyspelých krajínach. Japonská vláda bola preto prinútená prijať rozhodnutie o liberalizácii pohybu kapitálu. Po druhej kríze, ktorá si vyžiadala začiatkom osemdesiatych rokov obnovu japonského hospodárstva, vznikol v polovici osemdesiatych rokov jenový šok. V druhej polovici dekády však v Japonsku nastal hospodársky boom, ktorý sprevádzali špekulatívne bubliny.

HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT (HDP)

Podľa údajov japonského Úradu vlády v roku 2009 čelila krajina najhoršiemu hospodárskemu prepadu za posledných 35 rokov. Pokles HDP bol spôsobený dramatickým znížením vývozu vďaka nízkemu dopytu na zahraničných trhoch. Japonské nominálne HDP za kalendárny rok 2009 dosiahol vyše 475 miliárd jenou, tj. cca 5 078 mld USD. Reálny pokles HDP oproti roku 2008 bol -5,0%.

Na tvorbe japonskej HDP sa najvýznamnejšie podiela terciálna sféra (cca 70%), čo odpovedá statusu Japonska ako jednej z ekonomicky najvyspelejších krajín sveta. Priemyselná výroba sa na tvorbe HDP podiela cca 28%. Primárna sféra (poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, ťažba nerastných surovín) vytvára menej než 2% HDP. Podiel poľnohospodárstva už dlho zostáva zhruba na rovnakej úrovni, ktorá vyplýva z jeho strategického a sociálneho významu.

Japonské HDP vzrástlo o 0,9% v období júl-september 2010. V treťom štvrtroku vzrástol dopyt o 1,0%.

NEZAMESTNANOSŤ

Vďaka špeciálnemu prístupu k zamestnanosti je počet nezamestnaných v Japonsku relatívne nízky v porovnaní s ostatnými vyspelými priemyselnými krajinami. Vzhľadom k hlbkej a rozťahanej recesii národnej ekonomiky v 90tych rokoch zaznamenala nezamestnanosť relatívny rast. V roku 1995 činila miera nezamestnanosti 3,2%, čím po prvý krát prekročila hranica 2 milióny osôb. V auguste 2009 dosiahla miera nezamestnanosti rekordných 5,7% čo predstavovalo najväčšiu nezamestnanosť v povojnovej histórii.

TERITORIÁLNA ŠTRUKTÚRA

Regionálne je pre japonský zahraničný obchod je najvýznamnejšou oblasťou Ázia s 54% podielom na celkovom vývoji resp. s 45% podielom celkového dovozu. Prepád vývozu do Spojených štátov a EU bol zhruba dvojnásobný oproti vývozu do Číny.

V roku 2009 sa stala Čína najdôležitejšou vývoznou destináciou Japonska a to po prvý krát v povojnovej histórii. Rastúci dopyt hlavne v druhej polovici r. 2009 v Číne a ďalších rozvíjajúcich sa krajinách v Ázii bol záchranou pre japonský priemysel, s čím súvisí aj pokračujúce masívne presuny výrobných kapacít japonského priemyslu do okolných krajín.

Na druhom mieste v dôležitosti pre japonskú ekonomiku je obchod s USA, s ktorým udržiava Japonsko dlhodobý výrazný obchodný prebytok. Tretím najväčším obchodným partnerom sú krajiny ktoré sú členom ASEAN a štvrtým najdôležitejším partnerom je EU.

PROGNÓZA

Štátny dlh na úrovni 200 % HDP, čo je najvyššia úroveň v rámci rozvinutých krajín, je vážnym problémom Japonska. Vzhľadom k tomu, že sa rozpočtový deficit blíži úrovni 10 % HDP, je pravdepodobné, že štátny dlh porastie za hranicu 200 % HDP aj v ďalších rokoch. Kľúčom k riešeniu je dlhodobý hospodársky rast vrátane ukončenia deflácie.

Starúca populácia je ďalším problémom Japonska. Pokiaľ pôrodnosť zostane na súčasnej úrovni, podľa vládnych prepočtov sa v roku 2050 celková japonská populácia zníži na 95 miliónov, pričom 40 % populácie bude vo veku nad 65 rokov. Tým sa výrazne zvýši záťaž pre pracujúcu populáciu, ktorá bude musieť hradiť výdaje na penziu, zdravotné a dlhodobú opateru.

Japonsko je na jednom z prvých miest na svete v oblasti R&D s výdajmi v tejto oblasti na úrovni 3,7 % HDP, čo je základom vysokej konkurencie schopnosti japonskej ekonomiky. Ďalšou silnou stránkou Japonska sú ľudské zdroje vrátane jednej z najvyšších úrovní vzdelanosti.

Podľa centrálnej banky Bank of Japan bude japonská ekonomika na medziročnej bázi v roku 2011 expandovať o 2,1 %. Dôvodom optimistickej predpovede je hlavne fakt, že Japonsko bude profitovať z rastu v ázijských krajinách a pozitívnych efektov domácej spotreby vychádzajúcich z prebiehajúcich stimulačných opatrení.

V Japonsku je venovaná veľká pozornosť oblasti životného prostredia, tj. problematike plnania záväzkou Japonska na znížovanie emisií CO₂ v období 2008 – 2012 a príprave nového medzinárodného mechanizmu pre znížovanie emisií po roku 2012. Na obdobie po roku 2012 je zameraných niekoľko japonských iniciatív ako je iniciatíva Cool Earth 50, zameraná na zníženie emisií o 50 % k roku 2050, návrh Japonska na poskytnutie finančnej pomoci vo výške 10 mld. USD na prenos technológií na ochranu životného prostredia do rozvojových krajín a návrh na vytvorenie „multilaterálneho fondu“, spoločne so Spojenými štátmi a Veľkou Britániou na podporu aktivít rozvojových krajín na riešenie klimatických zmien. Na konci januára 2010 japonská vláda rozhodla, že bude participovať na Dohode z Kodane (Copenhagen Climate Agreement) a oficiálne potvrdila sekretariátu UNFCCC japonský záväzok ku zníženiu emisií skleníkových plynov o 25 % k roku 2020 oproti úrovni roku 1990.

Predpokladá sa, že tempo rastu HDP krajiny v nasledujúcom fiskálnom roku, sa spomalí na 1,5 %. Miera nezamestnanosti by podľa vládneho odhadu mala klesnúť na 4,7 %.

ZÁVER

Japonsko sa bráni strate konkurencieschopnosti tým, že hľadá nové nápady a technológie pre zahájenie produkcie nových výrobkov. Otvára sa tak veľká príležitosť pre české inovačné firmy, vývojové pracoviská, vedecké a technologické parky. Japonská strana je pripravená investovať do dokončenia výzkumu a vývoja inovačných technológií a zahájiť výrobu buď ja Japonsku alebo formou joint-venture zo zahraničným podnikom.

Zvyšuje sa priemerný vek obyvateľstva, vďaka čomu sa do popredia záujmu značnej časti spotrebiteľov dostávajú výrobky pre seniorov obecné, výrobky uláčajúce životu chorým a menej pohyblivým osobám a výrobky pre lepšie využitie voľného času starších občanov.

Tiež sa ale súčasne zvyšuje aj podiel obyvateľstva s obmedzeným rodinným rozpočtom. Pre niektoré vrstvy obyvateľstva sa drahé značkové výrobky, hlavne renomovaných európskych výrobcov, stávajú stále menej dostupné, a na trhu tým vzniká priestor pre kvalitné neznámkové výrobky za nižšiu cenu.

LITERATÚRA

- [1] SEDLÁK, Mikuláš . *Japonská ekonomika* . prvé vydanie . Bratislava : IURA EDITION, spol. s.r.o., 2003. 263 s. ISBN 80-89047-72-6.
- [2] *TradingEconomics.com - Free Indicators for 231 Countries* [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Trading Economics. Dostupné z WWW: <<http://www.tradingeconomics.com/Economics/GDP-Growth.aspx?Symbol=JPY>>.
- [3] *TradingEconomics.com - Free Indicators for 231 Countries* [online]. 2010 [cit. 2010-11-20]. Trading Economics. Dostupné z WWW: <<http://www.tradingeconomics.com/japan/unemployment-rate-imf-data.html>>.

- [4] *Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 2010 [cit. 2010-12-29]. BussinesInfo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/japonsko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000424/>>.

ADRESA

Romana Lachkovičová
Evropský polytechnický institut, s. r. o.
Osvobození 699
Česká republika
E-mail: r.lachkovicova@gmail.com

FOREIGN INVESTMENT INFLOW INTO ECONOMY OF RUSSIAN FEDERATION

Farida Latypova

Plekhanov Russian Economic University

Abstract: *Global financial crisis has influenced dramatically the economies of many countries including Russia. Thus, one of the consequences of the global financial crisis is the decline of foreign investment inflow into economy of Russia. Multinational companies are withdrawing their investments due to high risks, limited resources and the difficulties of accessing credit resources. This article provides information on the investment inflow into economy of Russia during the crisis period, including recent data and structure of investment.*

INTRODUCTION

Foreign investment attraction is one of the strategic goals of the Russian economy. Russia has witnessed a large increase in foreign direct investment inflows over the last few years, thanks to a growing domestic market, rich human capital and natural resources.

Constraints on foreign business are being abolished and the regulatory environment has improved. However, several sectors remain closed to foreign investment. Current regulations restrict foreign involvement in the banking sector, and the government has restricted foreign access to 42 strategic sectors of the Russian economy, including nuclear energy, natural monopolies, military and special machinery, the space industry, and subsoil development.

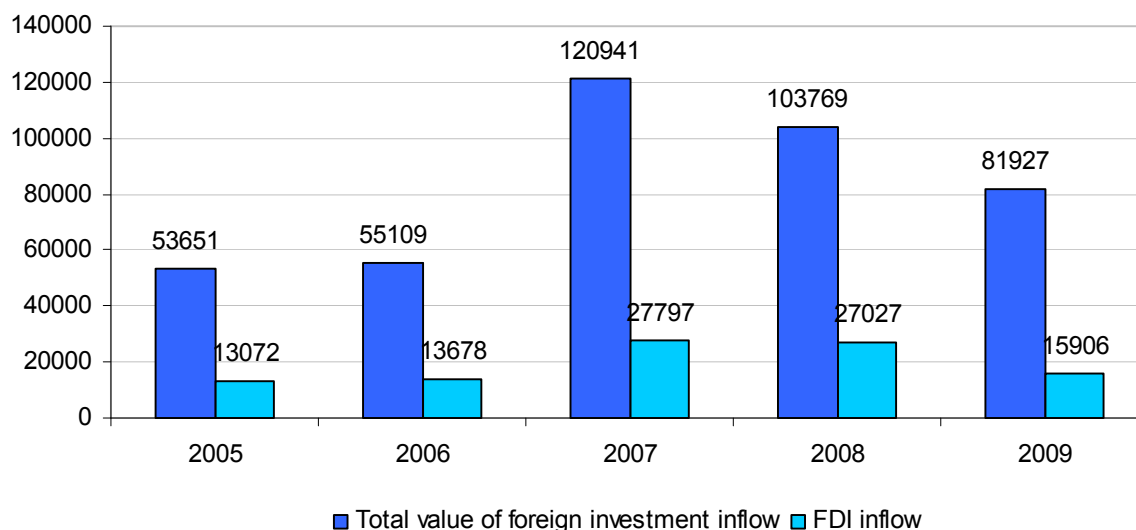
1. FOREIGN INVESTMENT INFLOW

The inflow of foreign investment to Russia has decreased. This primarily is due to the global financial crisis. Thus, multinational companies are withdrawing their investments due to high risks, limited resources and the difficulties of accessing credit resources.

The inflow of foreign investment in Russia grew till 2007, reaching \$120.9 billion. In 2010, foreign investment continues to decline. According to the Federal State Statistics Service, for the 1st half of 2010 Russian economy received 30.4 billion dollars of foreign investment. This is 5.5% less than in the same period last year. Foreign direct investment fell by 11% to \$5.4 billion. While portfolio investment, i.e. investment in the purchase of securities and shares in the 1st half of 2010 decreased by 19% - to \$ 700 million, greater part of investments came in the so-called other investments - the loans. Other investments received in the amount of 24.261 billion dollars, which is 3.8% less than the inflow for the same period last year. Thus, the loans had 79.8% of foreign investments for the quarter.

Foreign direct investment is the most attractive form of capital inflow to the recipient's country, as it is invested in real productive assets and involves a lot of positive effects for the economy. Positive effects include as the creation of additional jobs and increase of tax revenues. Moreover, foreign investment contributes to the development of infrastructure, the inflow of technology and managerial expertise. In this regard, the percentage of FDI in total foreign investment attracted to the economy is very important from the standpoint of efficiency of the capital attracted to the country. So, in 2009 it was 19.4%, against 23% in 2007.

Chart 1. Foreign investment inflow into Russia, US Dollars

Source: Rosstat "Investment in Russia", 2009. Table 4.3. author's calculations

In 2009, UNCTAD published a "World investment prospects survey 2009-2011, according to which Russia is among five countries with the greatest expected flow of direct foreign investment in 2009-2011. Russia is also among the most attractive economies for foreign direct investment. By UNCTAD forecast, FDI inflows into Russia's economy in 2011 will be around \$1.8 trillion. However, according to Alexei Kudrin, the Minister of Finance, Russia's economy will be able to reach the pre-crisis level only in 2013.

2. DESTINATIONS OF INVESTMENT INFLOWS

As shown in Table 1 below, the services sectors have consistently been the largest receiver of foreign investment. In 2009, 30.2% of foreign investment inflow falls on the services sector, accounting \$24.7 million.

27,8% of foreign investment falls on the sector of wholesale and retail trade, amounting \$22.8 million. The inflow of foreign investment in the manufacturing industry remains at a high level, in 2009 it amounted to 27,1% or \$22.216 million.

Table 1. Destinations of foreign investment inflows into Russia (%)

Agriculture, hunting and forestry	0,2	0,6	0,4	0,8	0,6
Mining and quarrying	11,2	16,6	14,4	12	12,6
<i>mining and quarrying of energy producing products</i>	9,6	14,1	13,1	9,5	10,1
<i>mining and quarrying, except of energy producing products</i>	1,6	2,5	1,3	2,5	2,5
Manufacturing	33,5	27,5	26,4	32,7	27,1
<i>manufacture of food products</i>	2,2	2,5	2,4	3,8	2,9
<i>manufacture of chemicals and chemical products</i>	15,1	7,2	3,6	3,2	6,5
<i>manufacture of metals and fabricated metal products</i>	2,7	2,8	1,4	2,4	1,9
<i>manufacture of transport equipment</i>	6,4	6,8	12,6	14	5,5
<i>manufacture of coke and mineral oil</i>	1,8	2,6	2,5	2,7	3,2
Services	15,9	29,7	16,6	24,9	30,2
<i>construction</i>	0,4	1,3	2,4	3,3	1,2
<i>wholesale, retail, repair activities</i>	7,2	9,6	5,5	4,7	16,8
<i>of which communication only</i>	6,1	8,5	2,7	1,3	4,8
<i>financial intermediation</i>	3,4	8,5	3,7	4,8	3,3

Source: Rosstat "Russian statistical bulletin", 2009. Table 23.20. Rosstat "Russia in numbers" Table 24.09. and author's calculations

Available statistics do not fully allow the geographical origin of the investment inflows to be cross-referenced with their sectoral destination. However, the EU Member States seem to be the largest investors in almost all sectors of the Russian economy.

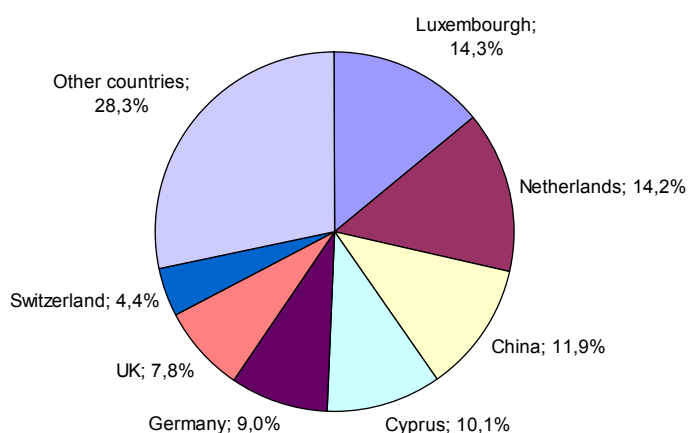
3. ORIGINS OF FOREIGN INVESTMENT INFLOWS INTO RUSSIA

During the pre-crisis period, in 2007, the main inflow of foreign investment comes from the UK, reaching \$26.3 million or 21.8% of total foreign investment inflow into Russia. Cyprus' investments amounted \$20,6 million, and investment inflow from the Netherlands - \$18.8 million.

However, in 2009 the structure of foreign investment inflows has changed dramatically. Thus, in the first place is Luxembourg, with \$11.7 million or 14.3%. In second place are the Netherlands with the inflow of \$ 11.6 million, and in the third - China. Chinese foreign investment inflow in 2009 amounted to \$9.8 million.

This change in the structure of foreign investment is mainly due to the fact that the global financial crisis has had a strong impact on the UK economy. Thus, the GDP of Great Britain for the period from 2007 to 2009 decreased by 32,3%, while outward FDI declined by 85.6%¹.

Chart 2. Origins of foreign investment inflows into Russia (%)

Source: Rosstat "Russia in numbers" Table 24.11. and author's calculations

In the I quarter of 2010, Luxembourg mainly invested in real estate transactions, renting and business services, and financial activities. Netherlands, mainly invested in telecommunication services, Cyprus - in agriculture, Germany - in resource extraction, Switzerland – in manufacturing and metallurgy industry. It should also be noted that Luxembourg and Cyprus are the offshore zones. Capital earned in Russia, goes to offshore companies located in Luxembourg and Cyprus, and then comes back to Russia in the form of foreign investment.

CONCLUSION

Global financial crisis has not only influenced the total value of investment inflow but also the destinations of investment inflows and its origins. The biggest part of investment inflows still comes in the form of the so called loans. However, the key weakness is the low FDI level. The increase in net FDI and total net capital inflows is a sustainable long-run trend and not a temporary blip, Russia must still improve the legal framework for FDI and the investment climate in the country.

REFERENCES

- [1] Federal law "On foreign investment in Russian Federation" 25 June 1999.
- [2] Rosstat "Investment in Russia", 2009. Table 4.3.
- [3] Rosstat "Russian statistical bulletin", 2009. Table 23.20.
- [4] Rosstat "Russia in numbers" Table 24.09
- [5] Rosstat "Russia in numbers" Table 24.11.
- [6] Statistical Bulletin, Foreign Direct Investment 2008, Office of National Statistics (UK)
- [7] World Investment Prospects Survey 2009-2011. UNCTAD

¹ Statistical Bulletin, Foreign Direct Investment 2008, Office of National Statistics (UK)

AUTOR

Farida Latypova
Plekhanov Russian Economic University
Stremyanny per. 36
117997, Moscow
Russia

HODNOCENÍ HOSPODAŘENÍ, FINANCOVÁNÍ A NÁVRH INOVOVANÉ FINANČNÍ STRATEGIE OBCE MIKULČICE

Romana Lípová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Hodonín

Abstract: *This thesis deals with the evaluation of management, financing and design innovative financial strategies Mikulčice community. The first part defined by the municipal authorities, financial and ownership structure, income and expenditure side, the economic and financial analysis methodology. Another part contains the organizational structure, including SWOT analysis, the here are local taxes and charges levied by the municipality. Then follows the development of revenue and expenditure budget of the municipality Mikulčice 2006 – 2009th. The main part consists of evaluation of community through financial indicators analysis. Monitoring i also the financial outlook for the years 2011 – 2014, from which then created an innovative design community.*

Klíčová slova: hospodaření, finanční analýza, obec Mikulčice, příjmy a výdaje rozpočtu,

ÚVOD

V mé bakalářské práci se zaměřím na problematiku obce Mikulčice, ve které bydlím. Tato obec je ze zákona základní územní samosprávný celek vymezený geograficky, v němž žijí občané, kteří mají právo na samosprávu prostřednictvím zákonů. Práce bude rozdělena do několika tematických celků, ve kterých budu především řešit financování a finanční strategii obce, ale také její celkové hospodaření. Vybrala jsem si to z toho důvodu, že studuji Finance a daně a také proto, že mě hospodaření naší obce zajímá.

OBEC MIKULČICE

Obec Mikulčice leží v nížinné krajině Dolnomoravského úvalu mezi městy Hodonín a Břeclav v národopisné oblasti Podluží, které tvoří jižní část Slovácka.

Jde o zemědělskou obec, známou pěstováním ovoce a zeleniny, které se v místním zemědělském podniku zpracovávají na zahuštěné polotovary (dřeně). Tradiční je i zdejší vinařství. V současné době má obec 1966 obyvatel.

ROZPOČET OBCE

Je finanční plán, jímž se řídí její hospodaření. Je sestavován pouze na období jednoho kalendářního roku v návaznosti na rozpočtový výhled, dále na základě údajů z rozpisu státního rozpočtu na příslušný rok a v návaznosti na jiné veřejné rozpočty, k nimž má obec finanční vztah.

Rozpočet se sestavuje zpravidla jako vyrovnaný, ale může být schválen i jako přebytkový, jestliže některé příjmy daného roku jsou určeny k využití v následujících letech, nebo jsou-li určeny ke splácení jistiny úvěru. Rozpočet může být schválen jako schodkový a to pouze v případě, že schodek bude možné uhradit některými z následujících možností:

- finančními prostředky z minulých let (položky 81x5),
- smluvně zabezpečenou půjčkou, úvěrem, návratnou finanční výpomocí (položky 81x3) nebo výnosem z prodeje vlastních dluhopisů (položky 81x1),
- prodejem finančních aktiv, vázaných v jiné formě, než jsou peněžní prostředky na bankovním účtu (dlužné nebo majetkové cenné papíry) (položky 81x7).

Z výše uvedeného vyplývá, že nesmí dojít ke schválení schodkového rozpočtu, jež nebude mít schodek finančních prostředků krytý.

ROZPOČTOVÉ PŘÍJMY

Největší podíl na celkových příjmech obce ve všech sledovaných letech měly přijaté dotace, které činili 50 % a největší část tvořili v roce 2009. Naopak v roce 2008 tvořili nejmenší část a jejich podíl byl pouze 5 %. Druhý významný podíl z celkových příjmů měly daňové příjmy, což je pro obec typické. Jejich podíl se pohyboval okolo 38 %, přičemž největší byl v roce 2008. Tyto dva podíly tvoří nejdůležitější a největší část příjmů. Nedaňové příjmy z celkových

příjmů se pohybovaly okolo 7 %. Nedocházelo u nich k žádným značným výkyvům na rozdíl od kapitálových příjmů, jejichž vývoj byl nerovnoměrný a tvoří 5 % celkových příjmů.

ROZPOČTOVÉ VÝDAJE

Rozpočtové výdaje představují běžné a kapitálové výdaje

Rozpočet obce Mikulčice v období 2006-2009, kdy zcela převažují kapitálové výdaje, které z celkových výdajů činí 59 %. Zbylou část představují běžné výdaje a ty činí 41 %.

SWOT ANALÝZA

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA

Zastupitelstvo obce je složeno z členů zastupitelstva obce. Počet členů zastupitelstva obce se stanovuje na každé volební období v souladu se zákonem § 67 nejpozději do 85 dnů před dnem voleb do zastupitelstev obcí. Počet členů zastupitelstva je zpravidla závislý na počtu obyvatel obce. Dále jsem, patří starosta obce, místostarosta, kontrolní a finanční výbor.

ANALÝZA VÝVOJE HOSPODAŘENÍ OBCE MIKULČICE V LETECH 2006 - 2009

Obec Mikulčice hospodaří a řídí se rozpočtem obce, který schvaluje její zastupitelstvo. Rozpočet obsahuje jednotlivé příjmy a výdaje na příslušné rozpočtové roky. Schodek dosahoval výši v průměru přibližně 3,5 milionu Kč, kdy výdaje převyšovaly příjmy. Mezi schváleným a skutečným existují však jisté rozdíly způsobené zejména výdajovou stránkou rozpočtu, kdy předpokládané výdaje byly vyšší než výdaje skutečně vynaložené na hospodaření obce.

FINANČNÍ ANALÝZA

Vertikální analýza

Vertikální analýza spočívá v tom, že se na jednotlivé položky účetních výkazů pohlíží v relaci k nějaké veličině. Vertikální analýza zjišťuje procentní podíl jednotlivých položek výkazů na stanoveném základu. Při analýze rozvahy bývají položky výkazu vyjádřeny jako procento z celkových aktiv.

Horizontální analýza

Zkoumá změny absolutních ukazatelů v čase, vyjadřuje změnu v určité položce v procentech nebo indexem (buď řetězovým, nebo bazickým). Porovnání jednotlivých položek výkazů v čase se provádí po řádcích, horizontálně, proto tedy hovoříme o horizontální analýze absolutních ukazatelů.

- Analýza rozdílových ukazatelů
Rozdílové ukazatele vyjadřují rozdíl dvou absolutních ukazatelů. Mezi ukazatele rozdílové patří například *čistý pracovní kapitál, čistý pracovní majetek a zisk*.
- Analýza poměrových ukazatelů

Ukazatele zadluženosti

Měří v jakém rozsahu je podnik financován cizími zdroji. Hodnotí převážně finanční strukturu podniku.

Ukazatele platební schopnosti

Jednou ze základních podmínek podniku jeho existence je schopnost hradit své závazky.

Pojem likvidita znamená momentální schopnost podniku hradit své platné závazky

Je měřítkem okamžité, resp. krátkodobé platební schopnosti podniku.

ZÁVĚR

Obec by se měla snažit vybudovat průmyslovou zónu a nalákat investory a podnikatele, kteří by daný problém vyřešili a snížili tak její nezaměstnanost. V obci se bude budovat nová bytová zóna, která zajistí příliv nových rodin a tím se zvýší počet obyvatel. Obec zajišťuje občanům spoustu statků a služeb (sportovní, kulturní vyžití, zdravotní středisko a další).

LITERATURA:

- [1] PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů* Praha: Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2789-9
- [2] Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
- [3] MARKOVÁ, H. *Finance obcí, měst a krajů*. 1. vyd. Praha: Orac, 2000. 192 s. ISBN 80-86199-23-1. s. 34.
- [4] PEKOVÁ, J. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2004. 375 s. ISBN 80-7261-086-4.
- [5] ŽIVĚLOVÁ, I. *Finanční řízení podniku*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1998. 105 s. ISBN 80-7157-339-6.
- [6] SYNEK, M. a kol. *Manažerská ekonomika*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1996. 456. s. ISBN 80-7169-211-5. s. 347.
- [7] JANKŮ, M. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. 502 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-883-5. s. 202.

ADRESA:

Romana Lípová
Evropský polytechnický institut, s.r.o. Hodonín
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
Tel: 720 626 803
E-mail: Shakec@centrum.cz

FINANCOVÁNÍ A ANALÝZA HOSPODAŘENÍ OBCE VALTICE

Barbora Málková

Evropský polytechnický institut, s.r.o., Hodonín

Abstract: *The bachelor thesis deals with the analysis the management of the municipality of Valtice in the years 2007 – 2010. The first theoretical part focuses on the knowledge of the municipality and the municipal budget. The second part deals with the characteristics of the municipality Valtice. The third part analyzes the revenue and expenditure budget of the municipality from 2007 to 2010 and in the last part are proposed a measures, that could lead to better management of the municipality Valtice.*

Klíčová slova: *Obec, rozpočet, rozpočtová soustava, rozpočtová skladba, rozpočtový proces, příjmy obce, výdaje obce, financování, hospodaření obce.*

ÚVOD

Předložená bakalářská práce se bude zabývat hospodařením obce Valtice. Je důležité vědět, jak tato obec hospodáří, protože dobré hospodaření obce je velmi zásadní pro její další vývoj.

Cílem této bakalářské práce je provést analýzu hospodaření obce Valtice v letech 2007 – 2010 a navrhnout doporučení, která by mohla zlepšit stav hospodaření této obce. Tedy návrhy, jak zvýšit příjmy do obecního rozpočtu a snížit výdaje.

Práce je rozdělena na čtyři části. První část je teoretická, zde jsou vysvětleny a definovány pojmy související s územní samosprávou, s vymezením a postavením obcí, rozpočtovou soustavu České republiky, s hospodařením obce a strukturou obecního rozpočtu. Tato teoretická část je zpracována z dostupné literatury, která je uvedena v seznamu a je důležitým podkladem pro další části bakalářské práce.

Ve druhé analytické části jsou uvedeny základní údaje a celková charakteristika obce Valtice, která by měla seznámit s obcí. Je zde také provedena SWOT analýza obce.

Třetí část zahrnuje podrobnou analýzu hospodaření obce. Analýza je zaměřena na celkový rozpočet sledovaných let a dále na analýzu jednotlivých příjmů a výdajů obce v letech 2007 – 2010. Data potřebná pro analýzu rozpočtu sledovaných let jsou získány z finančních výkazů FIN 2 – 12 M, poskytnutých od obce Valtice. Tyto výkazy jsou sestaveny vždy k 31.12. příslušného roku.

V poslední části práce jsou předloženy vlastní návrhy, které by mohly vést ke zlepšení hospodaření obce. Doporučení by mohla být pro obec užitečná.

ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA

Územní samospráva je forma veřejné vlády a veřejné správy – umožňuje samostatné spravování věcí veřejných na území menším než je stát. V České republice máme z pohledu samosprávy dvoustupňový systém. Obec (někdy je užíván i pojem místní samospráva) je základní jednotkou územní samosprávy a druhým stupněm jsou kraje. Kraje jsou vyšší územní správní celky a věcně vznikly k 1.1.2001 dle zákona č. 347/1997 Sb. V České republice je vymezeno 14 krajů.

OBEC

Obec je charakterizována jako základní územní samosprávné společenství občanů. Obec tvoří celek na určitém území a tento celek je vymezen hranicemi území obce. Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů. Při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.

MAJETEK OBCE

Vlastní majetek je podstatný ekonomický předpoklad k tomu, aby existovali územní samosprávy (obce, kraje). Co se týče hospodaření obcí s majetkem, tak podle zákona o obcích jsou povinny pečovat o zachování majetku a rozšiřovat

svůj majetek. Obec musí svůj majetek chránit před poškozením, odcizením, zničením nebo před neoprávněnými zásahy a její povinností je závčas prosadit právo na náhradu škody a pravomoc na vydání bezdůvodného obohacení. Obec máj nařizeno vést evidenci svého majetku a musí svůj majetek využívat účelně a hospodárně.

Z hospodaření s tímto majetkem plynou příjmy do rozpočtu celku. O způsobu využívání majetku obce rozhodují orgány obcí, které jsou také za toto hospodaření odpovědny občanům, kteří je jako své zástupce tímto úkolem pověřili v okamžiku, kde je do orgánů samosprávy zvolili.

ROZPOČET OBCE

Na úrovni územních samosprávných celků jsou sestavovány rozpočty obcí a krajů (územní rozpočty). Rozpočty územních samosprávných celků jsou nazývány decentralizovanými peněžními fondy. V těchto fondech se soustřeďují příjmy, které získá obec (kraj) přerozdělením v soustavě rozpočtů a příjmy vytvořené jejich vlastní činností. Územní rozpočet je stejně jako jiné veřejné rozpočty v rozpočtové soustavě tvořen, užíván a rozdělován na základě nenávratného, neekvivalentního a nedobrovolného (hlavně u daní) způsobu financování.

Rozpočet a celý rozpočtový proces je nástrojem zabezpečení a financování politiky obce, je také bilancí, která dává očekávané příjmy a výdaje obce do souladu. Územní rozpočet je také finančním plánem, který je sestavován na období jednoho roku. Dlouhodobým cílem hospodaření obce by měl být vyrovnaný rozpočet. V poslední době se klade důraz i na sestavování rozpočtového výhledu. Územní celky v ČR mají od roku 2001 povinnost sestavovat rozpočtový výhled. Rozpočtový výhled je pomocným nástrojem územního samosprávného celku a slouží pro střednědobé finanční plánování, umožňuje zkvalitnění řízení hospodaření a poskytuje celkový pohled na výsledek hospodaření a finanční situaci územního celku. Sestavuje se zpravidla na 2 až 5 let, které následují po roce, kdy se sestavuje roční rozpočet. Každá obec i kraj tento výhled sestavuje alespoň ve čtyřech hlavních ukazatelích: celkové příjmy, celkové výdaje, celkové pohledávky, celkové závazky.

FINANCOVÁNÍ OBČÍ V ČR

Nejvýznamnější skupinu příjmů rozpočtů obcí v ČR tvoří vlastní příjmy, z nich jsou největší daňové příjmy. Mezi daňové příjmy obcí zahrnujeme svěřené daně z nemovitostí, sdílené daně (daň z příjmů), místní a správní poplatky a také daň z přidané hodnoty. Místní poplatky (vlastní místní daně) jsou zatím málo výnosné.

Další významnou skupinou vlastních příjmů rozpočtů obcí jsou nedaňové příjmy. Mezi tyto běžné příjmy řadíme příjmy z pronájmu majetku a příjmy z prodeje neinvestičního majetku. Do nedaňových příjmů dále zahrnujeme příjmy z uživatelských poplatků za veřejné statky – za stravování v jídelnách škol, za odvoz komunálního odpadu, příjmy za knihovnické služby, poplatky za parkování a další, pokud je občané platí obci přímo. Dalším, někdy i docela významným příjmem rozpočtů obcí jsou příjmy z podnikání obcí.

Z prodeje, zejména nemovitého majetku, plynou obci vlastní kapitálové příjmy, pokud je však možné tento majetek prodat.

Obce jsou finančně nesoběstačné, proto z cizích nenávratných příjmů rozpočtů obcí jsou pro obec podstatné dotace. Za poslední léta podíl dotací z rozpočtové soustavy do rozpočtů obcí roste. K růstu dochází hlavně z důvodu růstu povinností, které vyplývají z přenesené působnosti obcí v rámci reformy veřejné správy. Většina dotací plyne do rozpočtů obcí ze státního rozpočtu.

Protože jsou daňové příjmy rozhodující skupinou příjmů v rozpočtech obcí, má vliv na hospodaření obcí způsob a lhůty převádění daňových příjmů na účet rozpočtu obce i způsob převádění dotací.

Největší skupinou výdajů rozpočtů obcí v ČR jsou běžné výdaje, které souvisí s financováním zabezpečování veřejných statků. Běžné výdaje představují v průměru zhruba 2/3 z celkových výdajů rozpočtů obcí.

S financováním investic spojujeme také kapitálové výdaje. Obce získávají ze státního rozpočtu i ze státních fondů na financování investic nenávratné účelové kapitálové dotace. Kapitálové výdaje měst a obcí v ČR jsou kryty i návratnými finančními prostředky. Především se používá investiční úvěr, ale také se používají zdroje z emise komunálních obligací. K financování investic jsou obcím udělovány i půjčky z rozpočtové soustavy, avšak jen v malé míře.

Soběstačnost rozpočtů obcí v ČR podstatně zvýšilo vyčlenění podílu na dani z příjmů a od roku 2001 i podílu na DPH. Obce se značně liší v míře soběstačnosti. Za poslední léta jsou výkyvy v míře soběstačnosti výsledkem změny struktury příjmů rozpočtů obcí, protože se zvyšuje podíl dotací na rozšířenou přenesenou působnost.

PŘÍJMY ROZPOČTU OBCE

Příjmy územních rozpočtů představují jeden z hlavních zdrojů majetku obcí. V poslední době se zvyšuje tendence posilovat vlastní příjmy územních rozpočtů. Vlastní příjmy jsou takové příjmy, o jejichž objemu a struktuře může rozhodovat sama územní samospráva.

Daňové příjmy

Daňové příjmy jsou jedním z nejvýznamnějších zdrojů příjmů obcí v ČR. Představují asi polovinu celkových příjmů obcí. Daňové příjmy můžeme rozdělit na:

- Svěřené daně
- Sdílené daně
- Místní poplatky
- Správní poplatky

Nedaňové příjmy

Na rozdíl od daňových příjmů, kdy pravomoc obcí při jejich ovlivnění byla minimální, je u těchto nedaňových příjmů možnost jejich ovlivnění větší. Představují významnější zdroj do obecních rozpočtů. Mezi nedaňové příjmy obcí řadíme příjmy z užitelských poplatků, příjmy od různých organizací zřízených obcemi, příjmy z pronájmu a prodeje vlastního majetku, z realizace finančního majetku, úroky z poskytnutých úvěrů, příjmy z vlastního podnikání a ostatní nedaňové příjmy. Můžeme říci, že určitým způsobem se jedná zejména o příjmy z vlastní hospodářské činnosti.

Dotace a transfery

Obce ČR jsou kromě činnosti v rámci samostatné působnosti odpovědné i za výkon přenesené působnosti. K jejímu financování slouží hlavně dotace a správní poplatky. Dotace tvoří velmi významnou část příjmů rozpočtů obcí. Mimo dotací na financování přenesené působnosti jsou obcím vypláceny nejčastěji účelové dotace, a to jak *běžné* (na financování provozních potřeb), tak *kapitálové* (investiční). Dotace lze také rozdělit podle způsobu, jakým je obce získávají, a to na *nárokové* dotace (obce mají na tyto dotace automaticky nárok a dostávají je pravidelně, nemusí o ně žádat) a *nenárokové* dotace (obec musí o tyto dotace žádat, musí splnit určitá kritéria).

Návratné příjmy

Příjmy návratného charakteru musí obec vrátit svým věřitelům. Tyto příjmy jsou významným zdrojem příjmů obcí zejména na financování dlouhodobých investic. Do návratných příjmů můžeme zahrnout tyto skupiny příjmů:

- Úvěry a půjčky od domácích i zahraničních peněžních ústavů
- Emise komunálních obligací
- Návratné finanční výpomoci a půjčky ze státních fondů.

Ostatní příjmy

Mezi ostatní příjmy obcí můžeme zahrnout kapitálové příjmy (např. výnosy z vlastnictví cenných papírů), příjmy ze sdružování finančních prostředků (na základě společné dohody více obcí se sdružují prostředky na financování společných potřeb, např. k vybudování společných vodovodů, kanalizací), dary, výnosy z veřejných sbírek a další.

VÝDAJE ROZPOČTU OBCE

Obec může finanční prostředky vynakládat jen přes svůj rozpočet a to prostřednictvím svých výdajů. Velikost výdajů územních rozpočtů (obcí a krajů) se stále zvyšuje, tato skutečnost je odrazem zvýšené autonomie (samostatnosti) a odpovědnosti územní samosprávy za zabezpečování a financování veřejných statků a služeb na svém území, ale také růstu veřejného sektoru jako celku. Rozsah výdajů obcí je omezen hlavně ze strany příjmů.

Nejčastěji využívané je toto členění výdajů:

- Z ekonomického hlediska – třídí výdaje na běžné a kapitálové
- Z hlediska rozpočtové skladby – členění druhové
- Podle infrastruktury – člení výdaje na ekonomickou a na sociální infrastrukturu
- Podle funkcí veřejného sektoru – člení výdaje na alokační činnosti, na redistribuční činnosti a na stabilizační činnosti
- Podle rozpočtového plánování – plánované a neplánované

CHARAKTERISTIKA OBCE VALTICE

Obec Valtice je součástí Jihomoravského kraje. Nachází se tedy na jižní Moravě mezi Břeclaví a Mikulovem, při hranicích s Rakouskem. Valtice patří mezi nejvýznamnější turistická místa v celé České republice, jsou proslulé krásným zámekem a vinařstvím. Území obce se člení na 2 katastrální území – větší Valtice a jihovýchodně od Valtic

ležící Úvaly. Rozloha katastrálního území Valtic činí 3.820 ha a rozloha Úval činí 965 ha. K 1. 1. 2009 v obci Valtice trvale bydlelo 3 584 obyvatel.

SHRNUTÍ HOSPODAŘENÍ OBCE VALTICE

Hospodářské výsledky obce v letech 2007 – 2010 jsou zobrazeny v následující tabulce. Uvedená položka saldo hospodaření v tabulce je výsledkem rozdílu mezi příjmy a výdaji rozpočtu obce.

Rok	2007	2008	2009	2010
Skutečné příjmy	67 169 078	71 936 546	66 741 991	90 741 086
Skutečné výdaje	64 573 495	81 204 948	91 142 186	84 991 801
Saldo hospodaření	2 595 583	- 9 268 402	- 24 400 195	5 749 285

Obec Valtice hospodařila s přebytkem příjmů nad výdaji v roce 2007 a v roce 2010. V roce 2007 tento přebytek příjmů dosáhl výše 2 595 583 Kč a v roce 2010 byl přebytek v částce 5 749 285 Kč. V roce 2008 a 2009 byl zaznamenán schodkový rozpočet obce. V roce 2008 měla obec deficit v částce - 9 263 402 Kč a v roce 2009 byl ještě o něco výraznější deficit ve výši - 24 400 195 Kč. Obec však sestavuje svůj rozpočet vyrovnaně, deficity rozpočtu v jednotlivých letech byly kryty vlastními úsporami obce a také úvěrem.

Hlavním zdrojem příjmů obce jsou daňové příjmy a přijaté transfery. Nejvýznamnějším příjmem z oblasti daňových příjmů je daň z přidané hodnoty a dále také daně z příjmů fyzických osob i právnických osob. Co se týče transferů, tak obec je příjemcem investičních i neinvestičních transferů. Investiční transfery tvoří dominantní část. Tyto transfery obec obdržela ze státního rozpočtu, od regionálních rad a od kraje, díky kterým postavila například tělocvičnu, zrekonstruovala náměstí, vybudovala komunikaci a také díky těmto transferům mohla zateplit základní školu a jiné. Nedaňové a kapitálové příjmy nejsou pro obec z hlediska objemnosti významné. Na nedaňových příjmech se nejvíce podílí příjmy z poskytování služeb a výrobků. Kapitálové příjmy obci plynou z prodeje nemovitostí a pozemků, ostatního dlouhodobého hmotného majetku, ale také z přijatých darů a příspěvků na pořízení dlouhodobého majetku. Vzhledem k tomu, že obec nevlastní mnoho nemovitostí a není v obci zájem o pozemky v katastrálním území Úval, jsou kapitálové příjmy minimální.

Celkové výdaje jsou svým způsobem závislé na příjmech, které obec obdržela. Převážnou část výdajů obce tvoří běžné výdaje, vynaložené hlavně na platy zaměstnanců, mzdy, odměny, nákup služeb, platby za elektrickou energii, opravy a udržování. Další příčinou vysokých výdajů, zejména kapitálových, bylo mnoho uskutečněných investičních akcí ve sledovaných letech. Jak už bylo zmíněno, výdaje byly vynaloženy především na výstavbu tělocvičny, na vybudování komunikace, cyklostezky a na rekonstrukci náměstí.

ZÁVĚR

Cílem vypracované bakalářské práce bylo provést analýzu hospodaření obce Valtice v letech 2007 až 2010 a předložit návrhy, které by vedly ke zlepšení hospodaření obce, tedy ke zvýšení přílivu finančních prostředků do obecního rozpočtu a snížení výdajů. Toto zhodnocení bylo provedeno na základě teoretických znalostí a na základě analýzy jednotlivých příjmů a výdajů obce.

Bakalářská práce byla zpracována pro obec Valtice, která se nachází v Jihomoravském kraji a má 3 584 obyvatel (k 1. 1. 2009).

Práce byla rozčleněna do čtyř hlavních částí. První část je výsledkem teoretických poznatků, objasnila základní pojmy týkající se obce a rozpočtu. Druhý bod práce je zaměřen na charakteristiku obce, na základní informace o obci, občanskou vybavenost apod. V další části práce byla provedena analýza rozpočtu jako celku a analýza příjmů a výdajů podle rozpočtové skladby z hlediska druhového členění, podle něhož jsou příjmy rozčleněny do čtyř tříd a výdaje do dvou tříd. Jednotlivé třídy byly podrobně analyzovány. Provedená analýza rozpočtů jednotlivých let ukázala, že v letech 2007 a 2010 byly výdaje nižší než dosažené příjmy, tedy bylo hospodaření obce přebytkové. V roce 2008 a 2009 bylo hospodaření deficitní, příjmy byly nižší než výdaje. Příjmy i výdaje se v jednotlivých sledovaných letech lišily, bylo to způsobeno rozdílnou činností obce v těchto jednotlivých letech. Deficity rozpočtů však byly kryty vlastními úsporami obce a úvěrem. Z provedené analýzy je také patrné, že obec je závislá do značné míry na poskytnutých transferech.

V poslední části jsou podány návrhy, které by mohly sloužit obci a být předloženy zastupitelstvu obce při hledání možností, jak zvýšit příjmy a snížit výdaje obecního rozpočtu. V oblasti příjmů bylo navrženo pokračování v získání dalších dotačních titulů, dále bylo navrženo zpracování nového územního plánu, zavedení poplatků v místní obecní knihovně, zvýšení cen z pronájmu pozemků, prodej pozemků ve vlastnictví obce a zvýšení poplatku z ubytovací

kapacity. Snížení výdajů se týkalo převážně běžných výdajů, tedy reorganizovat pracovní místa v obci a uspořít tím finanční prostředky na výplatu mezd a dále bylo navrženo snížit výdaje vynaložené na veřejné osvětlení v obci.

Předložená bakalářská práce má sloužit zastupitelstvu obce Valtice.

LITERATURA

- [1] PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů*. Praha : Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-2097-5.
- [2] Česko. Zákon č. 128 ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecní zřízení). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 38, s. 1737-1764. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=128/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>. ISSN 1211-1244.
- [3] PEKOVÁ, J.; PILNÝ, J. a JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2008. 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
- [4] MARKOVÁ, H. *Finance obcí, měst a krajů*. 1. vyd. Praha : Orac, 2000. 190 s. ISBN 80-86199-23-1.
- [5] PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Grada Publishing, 2009. 304 s. ISBN 978-80-247-2789-9.
- [6] PEKOVÁ, J. *Veřejné finance*. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : ASPI, 2008. 580 s. ISBN 978-80-7357-358-4.
- [7] *Lednicko Valtický areál* [online]. [cit. 2010-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.lednicko-valticky-areal.cz/mapa.php>>.
- [8] *Město Valtice* [online]. [cit. 2010-12-27]. Dostupné z WWW: <http://www.valtice.eu/?page_id=1428>.
- [9] Interní materiály obce Valtice
- [10] MYRON, G. BURTON.; *Shop Projects Based On Community Problems, Woodwork*. Boston, New York : Ginn And Company; Reprint edition, 1915. 382p. ISBN 200-702-281-642-25.

ADRESA:

Barbora Málková
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
tel: 723/417999
e-mail: barcamalkova@seznam.cz

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA RAKÚSKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA

Alexandra Michňová

Evropský polytechnický institut, s. r. o.

Abstrakt: Rakúska ekonomika sa radí medzi najvyspelejšie v Európskej únii. V poslednom období sa rakúskej ekonomiky výrazne dotkla globálna kríza, čo je badateľné na ekonomickom raste. Prognóza je však pre nasledujúci rast veľmi prijateľná.

Kľúčové slová: HDP, kríza, rast, pokles, nezamestnanosť, inflácia, globalizácia, otvorenie pracovného trhu

Abstract: The Austrian economy is between the most advanced economics in European Union. In last terms the global crisis has markedly aggrieved at Austrian economic, what is noticeable on economic growth. The forecast is for growth following very acceptable.

Keywords: GDP, crisis, growth, decline, unemployment, inflation, globalization, the opening of the labor market

ÚVOD

Rakúsko sa väčšinou počas svojej histórie radilo medzi vyspelé krajiny v Európe, čo ho ale rakúsku ekonomiku nerobí nedotknuteľnou voči svetovým udalostiam. Svetová kríza sa odrazila aj v národnom hospodárstve rakúska, čo je badateľné na poklese všetkých ekonomických ukazovateľoch. Napriek tomu obyvatelia Rakúska vnímajú túto situáciu celkom pozitívne. Aj prognózy sa vyjadrujú v kladných číslach, zvýši sa HDP, zníži verejný deficit, postupne sa zvýši nezamestnanosť.

HOSPODÁRSTVO

Rakúsko, krajina, ktorá po druhej svetovej vojne patrila k najchudobnejším v Európe, sa vyvinulo v posledných desaťročiach v jednu z najbohatších krajín sveta. Úroveň, ktorú dosahuje v dnešnej dobe je výsledkom nie len tisícročnej histórie postavenia Rakúska ako monarchie, ale aj veľkého úsilia o obnovu a modernizáciu krajiny po 2. Svetovej vojne a aj výsledkom podpísanej dohody v roku 1955, tzv. štátna zmluva a tak sa mohlo Rakúsko vyhnúť komunistickej ére akú malo väčšina jeho susedov. Jeden z faktorov úspechu rakúskeho povojnového rozmachu bolo sociálne partnerstvo. Dobrá spolupráca medzi zástupcami zamestnancov a zamestnávateľov bol základom primeraných miezd a investícií. Hospodársky rozmach bol ukončený naftovou krízou v sedemdesiatych rokoch. Pre rakúske hospodárstvo posledných desiatich až pätnástich rokov mal veľký význam vstup Rakúska do EU (1995), otvorenie bývalého východného bloku a rozšírenie EU smerom na východ.

HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT

Rakúsko patrí medzi najvyspelejšie ekonomiky Európskej únie v HDP dosahuje za posledné obdobie dosahuje cez 120 % priemeru EU 27. Má nadpriemernú úroveň produktivity práce a nákladov, čo tvorí priemerné hodinové náklady práce približne 130 % z priemeru EU 27. Medzi hlavné faktory konkurenčnej výhody patria sofistikované podnikové prostredie, technologická pripravenosť, kvalita sociálnych a vzdelávacích služieb alebo infraštruktúra. Zatiaľ čo inovačná výkonnosť, kvalita vzdelania a výskumné základne alebo úroveň ekonomickej slobody zaostávajú oproti ďalším vyspelým ekonomikám sveta.

Ekonomický rast Rakúska sa však v posledných rokoch spomalil. Prudký pokles HDP má na svedomí ochladenie globálnej ekonomiky, ktoré viedlo k redukcii dopytu a spotreby. Rakúsko ako malá krajina je veľmi závislá na exporte, preto výkyvy globálnej ekonomiky veľmi ľahko badať. Svedčia o tom aj ekonomické ukazovatele exportu a importu za posledných 10 rokov.

VNÍMANIE GLOBALIZÁCIE V RAKÚSKU

Globalizácia vďaka moderným informačným a komunikačným technológiám zmenila svetovú ekonomiku na systém, v ktorom sú ekonomické subjekty po celom svete vzájomne prepojitelné flexibilnými sieťami.

Rakúšania a aj Európania vnímajú globalizáciu skôr negatívne. Ľudia sa boja nebezpečia, ktorým sa môžu sami sebe stať vo vlastnej krajine. 51 % Rakúšanov súhlasí s tvrdením, že „globalizácia je hrozbou pre zamestnanosť a spoločnosť v Rakúsku“. Naopak 41 % súhlasí s tvrdením, že „globalizácia predstavuje dobrú príležitosť pre rakúske firmy“. V celej Európe je považovaná globalizácia pomernou menšou väčšinou 42 % za príležitosť pre vnútroštátny trh, než ako hrozbu, za ktorú považuje globalizáciu 41 %.

PROGNÓZA

Podľa najnovšej prognózy HDP Rakúska sa zvýši v nasledujúcom roku 2011 o 1,8 % až 2 % a to vďaka expanzii exportu. Tento odhad je o niečo lepší v prospech Rakúska ako predpovedá prognóza Európskej komisie, ktorá predpovedá zvýšenie HDP v ďalšom roku o 1,7 %. Na budúci rok by mala rakúska ekonomika mierne zrýchliť tempo svojho rastu, ale neprekročí hranicu 3 %, ktoré dosahovala v rokoch 2004 až 2007, kedy ťažila z rozmachu východoeurópskych krajín.

Väčší prírastok HDP, vyššie príjmy z daní a nižšie výdavky pomôžu rakúskej vláde udržať schodok verejných financií v budúcom roku v rozsahu 4,1 až 4,3 % HDP, čo je lepší výsledok ako 4,7 %, ktoré ministerstvo financií očakávalo pri zostavovaní rozpočtu.

Rakúsko chce do roku 2013 zredukovať verejný deficit pod 3 percentá. Rakúska vláda zvýši dane a zníži výdavky, aby zredukovala svoj rozpočtový schodok na 4 % hrubého domáceho produktu (HDP) v roku 2011 a do roku 2013 ho stlačila pod povolenú hranicu 3 % HDP.

Vláda očakáva, že deficit verejných financií krajiny sa tento rok zvýši na 4,7 % z vlaňajších 3,5 %. Dôvodom sú balíčky stimulov, rast nákladov bánk na zabezpečenie finančnej stability a zároveň zníženie príjmov z daní. Bez redukcie výdavkov a zvýšenia daní by sa rozpočtový schodok Rakúska v roku 2011 prehĺbil na 5 % HDP.

NEZAMESTNANOSŤ

Finančná a hospodárska kríza, ktorá prepukla v roku 2008 sa odrazila aj na Rakúskom pracovnom trhu. Kvôli výraznému poklesu zahraničného aj domáceho dopytu nastal v roku 2009 úbytok pracovných miest a to prispelo k výraznému nárastu nezamestnanosti.

Rakúsko v roku 2010 dosiahlo svojou 5,1 % nezamestnanosťou 4. miesto z najnižšou nezamestnanosťou v Európe. Na prvých priečkach pred Rakúskom sa umiestnilo Švajčiarsko, Holandsko a Nórsko, ktoré má najnižšiu nezamestnanosť v Európe, 3,7 %. Česká republika sa umiestnila za rok 2010 na 13. mieste s 8,3 %.

INFLÁCIA

Rakúsko vykázalo za rok 2009 najnižšiu infláciu 0,5 %, čo je najnižšia hodnota inflácie od roku 1953. Tejto historickej nízkej hodnoty sa dosiahlo predovšetkým vďaka nízkym cenám pohonných látok, ktorých cena bola oveľa nižšia ako v predchádzajúcom roku. 0,5 % je však druhý historicky najnižší stav inflácie, pretože v roku 1953 zaznamenala rakúska ekonomika defláciu – 0,7 % po skončení 2. svetovej vojny. V decembri však začala inflácia rásť, vďaka zvýšeniu cien pohonných látok a bývania, čím sa dostala na úroveň 1 %, infláciu tiež tlmili časté zľavy potravín.

OSOBNÁ SITUÁCIA RAKÚŠANOV

Rakúšania považujú svoj život za výborný. 88 % Rakúšanov je spokojných so svojím životom, čo je i 10 % viac ako je priemer v Európe. Jeden z piatich Rakúšanov je dokonca veľmi spokojný s vlastným životom. Napriek finančnej kríze majú Rakúšania stále dobrý pocit, pokiaľ sa jedná o vlastnú prácu a finančnú situáciu. 69 % je spokojných so svojou prácou a 72 % je spokojných s finančnou situáciou vo vlastnej domácnosti. V ostatných častiach Európy mala kríza väčší vplyv na ľudí. Napríklad, len 54 % Európanov si myslí že ich pracovná situácia je dobrá a len 64 % taktiež vidí svoju finančnú situáciu kladne.

Nezamestnanosť (43 %) a ekonomickú situáciu (36 %) považujú Rakúšania za naliehavější problém, ktorému čelí ich krajina. Napriek nízkej inflácii, 50 % Rakúšanov vníma rastúce ceny ako najviac naliehavý osobný problém nasledovaný ekonomickou situáciou. V ostatných častiach Európy považujú obyvatelia infláciu (38 %) a ekonomickú situáciu (28 %) za tiež dva najdôležitejšie problémy.

OTVORENIE PRACOVNÉHO TRHU

Rakúsko pri vstupe nových členských krajín v roku 2004 využilo tzv. prechodné obdobie, aby sa zamedzilo prílevu pracovnej sily z nových členských krajín. Prechodné obdobie slúži ako prostriedok ochrany domáceho trhu práce a to pôvodného trhu i nového trhu členského štátu EU.

Rakúsko využívalo počas svojho prechodného obdobia systém pridelenia pracovného povolenia na základe zákonom stanovených kvót, tzv. Bundeshöchstzahl. To znamená, že je presne stanovený počet cudzincov, ktorí môžu pracovať

v Rakúsku, čo tvorí 8 % rakúskej pracovnej sily. Číslo sa sumarizuje mesačne a v prípade naplnenia kvóty nie je možné, aby boli vystavené ďalšie pracovné povolenia.

Avšak od 1. apríla 2011 pracovné povolenie nebude potrebné nikde. Od tohto dátumu vstúpi Česká republika do Európskej únie ako plnohodnotný štát. Spolu s Rakúskom otvoria svoje pracovné trhy aj Nemecko, Malta, Lichtenštajnsko a Švajčiarsko. Analytici predpokladajú, že narastie počet záujemcom aj z Českej republiky o prácu v Rakúsku a ďalších krajinách s otvorenými trhmi. Tento nárast nebude veľmi vysoký, pretože poväčšine všetci čo chceli pracovať v Rakúsku už pracujú. Bude sa dať jednoduchšie zamestnať, pretože odpadne potreba vybavovania si pracovného povolenia a potvrdenia z pracovného trhu. Nielen zamestnať sa bude dať jednoduchšie, ale aj začať podnikanie bude ľahšie. Požiadavky na pracovníka sa však nezmenia. Stále budú žiadani hlavne vysokokvalifikovaní zamestnanci s výbornými znalosťami nemeckého jazyka, vo väčšine prípadov aj anglického jazyka a príslušné vzdelanie.

ZÁVER

Kladný postoj Rakúšanov na svoj život v krajine vyplýva z toho, že vidno na rakúskej ekonomike silu. Aj zakolísanie na svetových trhoch sa snaží vyrovnávať čo najrýchlejšie. Za najväčší problém je považované percento nezamestnanosti. Strach z prílevu lacnej pracovnej sily po otvorení trhu je, ale otvorenie trhu prospeje aj podnikateľskému prostrediu, pretože môže prilákať viac podnikateľov z iných štátov, čo povedie k posilneniu ekonomiky.

LITERATÚRA

- [1] ABRHÁM, Josef, et al. Současná Evropa, Ročník XIV, č. 2/2009 : Klastrové politiky v Německu a Rakousku (případové štúdie s implikací pro ČR). Praha : Vysoká škola ekonomická : Nakladatelství Oeconomica, 2009. [300 s.]. ISSN 1804-1280
- [2] Hnonline.sk [online]. 24.9.2010 [cit. 2011-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://hnonline.sk/firmyafinancie/c1-46555040-rakusko-porastie-pre-lepsie-vysledky-vyvozu>>.
- [3] WKO.at : hospodárska komora Rakúska [online]. 2010 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <http://wko.at/statistik/jahrbuch/yb_2010_internet.pdf>.
- [4] EUROPA : European Commission [online]. 2009 [cit. 2010-12-28]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_at_en_exec.pdf>.
- [5] EuroInfo : Všetko o členstve Slovenka v Európskej únii [online]. 20.1.2011 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroinfo.gov.sk/pristup-na-pracovny-trh-3cd.html>>.

ADRESA

Alexandra Michňová
Evropský polytechnický institut, s. r. o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Česká republika
e-mail: a.michnova@centrum.sk

RUSSIAN OFFSHORE COMPANIES IN CYPRUS: TRENDS AND PROSPECTS

Mariya Molchanova

Plekhanov Russian Economic University

Abstract: *Global financial crisis impacted greatly the economies of many countries, reaching this tremendous scale due to the capital flight from these countries and regions. Offshore companies play a huge role in initiating the financial outflow. The article provides information on the role of offshore jurisdictions on the whole and analyses partnership between Russia and Cyprus.*

INTRODUCTION

There are high tax rates and tough exchange control in many countries. Entrepreneurs want to reduce taxes and enlarge their profits. Offshore companies give them an opportunity to avoid payment of high taxes. Besides preferential tax treatment offshore zones offer high level of bank and commercial secrecy, confidentiality and absence of exchange restrictions. Registration of a company in an offshore zone makes it possible to develop its activity internationally, because preferential tax treatment applies only to non-residents of offshore jurisdictions. For all these reasons offshore business is widely-spread all over the world.

THE VARIETY OF OFFSHORE ZONES

Nowadays offshore accounts contain approximately 60% of world financial resources. Nearly 50% of the world turnover of goods is held by companies registered in offshore zones.¹

The choice of a certain zone and beneficial tax rates depends on specialization of the company, on the needs at different stages of development and on the characteristics of its deals. There are four basic criteria for classifying offshore jurisdictions: tax rates, necessity of annual accounting report, avoidance of double taxation and confidentiality. According to these criteria offshore jurisdictions are divided into three groups:

1. Small countries of the Third World. They have low taxation and high level of confidentiality. There is practically no governmental currency control that is why annual accounting reports are not necessary. Usually the companies registered in these offshore zones pay fixed annual charge (Bahama Islands, the British Virgin Islands, the Cayman Islands, Panama, Seychelles, Belize, Barbados, Anguilla, Bermuda, etc.)
- Countries, which give big tax remissions to its offshore companies. Annual accounting report is demanded. Registration and services are more expensive in these offshore zones, but the image of the companies, registered there, is very high. (Cyprus, Malta, Singapore, China, the USA (Delaware, Wyoming), etc.)
- Countries, which are not included in offshore zones officially. Nevertheless the taxation is low there (especially for foreign investors). Besides, there is reduction of taxation due to avoidance of double taxation. (The UK, Luxembourg, Liechtenstein, Switzerland, the Netherlands, Belgium, Austria, etc.)

Entrepreneurs use offshore schemes to utilize the benefits of offshore companies effectively. The variety of offshore schemes is explained by the difference of areas of their application and the specifics of a particular business. One of the common uses of offshore companies is an establishment of the outpost as well as subsidiaries in Russia or other countries. As a result, a foreign company conducts business by means of its office in Russia, and reserves the right to use the accounts in foreign banks and participate in various international commercial transactions.

INVESTMENT PARTNERSHIP BETWEEN RUSSIA AND CYPRUS

The Republic of Cyprus is one of the most popular jurisdictions in Russia, for the registration of non-resident offshore companies from 90 years of XX century. The reason was the agreement on avoidance of double taxation between the USSR and Cyprus signed in 1982. Subsequently it was extended between the governments of Russia and Cyprus in 1998. Billions of dollars were transferred to the offshore companies in Cyprus every year, a substantial part of that money returned to Russia as foreign investment some time later.

For a long time, Cyprus was a low-tax jurisdiction, providing the possibility of the use of international business companies for the purpose of tax planning. Until 2002 an agreement on avoidance of double taxation allowed you to pay tax in Cyprus on income received in Russia on a tax rate of 4.25%. In 2004 due to the entry of Cyprus into the European Union and the necessity to comply with tax harmonization in the EU, the income tax rate was 10%, but still

¹ IFA consulting - Offshore companies, www.ifa-consulting.com/index.php?t=en_simple&front=1&cms_mode=1&section=6

the lowest in the European Union (Ireland income tax rate is 12.5%)². There are other factors affecting the choice of Russian businessmen in favor of an offshore company exactly in Cyprus. The Republic of Cyprus, characterized by a stable political situation, has developed financial and banking infrastructure, powerful sector of professional services and positive international image. Besides, Cyprus adopted International Financial Reporting Standards.

As a result, Cyprus has become the most popular offshore jurisdiction in the first half of 2010 for the Russian Federation. There are about 60 - 80 thousand companies registered as Russian citizens. And revenues from offshore services business, primarily Russian, took second place in fiscal revenues of Cyprus after the tourism industry³. Russian Federation remains one of the main investors for Cyprus. For the six months of 2010, Russia has invested in Cyprus 16.6 billion dollars that is 23.8% of total Russian investment abroad during this period. According to the statistics, Cyprus is also one of the main investors for Russia: the accumulated volume of Cyprus investments to Russia at the end of June 2010 amounted to about 53.8 billion dollars (a 20.5% of all investments from abroad), including direct investments - 38.28 billion⁴. One of the reasons for this fact is the "repatriation" of capital, because the bulk of investments from Cyprus comes to Russia from companies of Russian origin.

NEW CHALLENGES OF SIGNING THE PROTOCOL BETWEEN RUSSIA AND CYPRUS

Substantial part of profit taxes of Russian companies does not move to the Russian budget, this cash flow is directed to offshore zones. In this regard, in October 2010, Russia and Cyprus signed a protocol amending the agreement on avoidance of double taxation. It was signed by Finance Minister of Cyprus Charilaos Stavrakis and Deputy Finance Minister of Russia Sergei Shatalov.

The protocol specifies certain terms used in the agreement, corrected the points regulating conciliation in dispute issues. The most significant change is the new version of Article 26 "Exchange of information" and 27 "Assistance in collection of taxes". In particular, the article 26 includes a new clause, which explains that country should provide requested information even if the party has no interest in it. A new article entitled "Limitation of Benefits" expanded the agreement. It emphasizes the abolition of tax benefits in case the main purpose of the establishment or existence of the residency is obtaining these benefits which would not be available otherwise.

CONCLUSION

Global financial crisis caused a real struggle with offshore zones. States seek to replenish its coffers during the crisis, while offshore zones allow companies to reduce tax payments. Russia and Cyprus, in turn, signed a protocol amending the agreement on avoidance of double taxation. And even though Cyprus will lose the status of "safe heaven", but it remains a country with low tax rate. Moreover, there is a necessity of recognition a company to be Russian (from both states) to oblige it to pay taxes in Russia. When the protocol comes into force, Cyprus will be excluded from the "unfair list" of the Ministry of Finance, which will allow Russian companies to receive dividends from Cyprus without any tax. On this basis, we can assume that the role of Cyprus as a window for investment in Russia will not radically change, and cooperation between Russia and Cyprus in the framework of the offshore business will work, acquiring new shapes and patterns.

REFERENCES

Books:

- [1] Khasbulatov, RI World Economy and International Economic Relations. - M.: Gardariki, 2006. Part 2

Internet resources:

- [1] http://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d04/171inw18.htm (Official website of the Russian State Committee on Statistics)
- [2] <http://www.ifa-consulting.com/> (IFA consulting - Offshore companies)
- [3] <http://www.eltoma-offshore.com/pages/Cyprus-offshore-company-benefits.html> (Eltoma Holdings Limited)
- [4] http://www.bbc.co.uk/russian/business/2010/10/101007_medvedev_cyprus_taxes.shtml (BBC Russia)
- [5] <http://www.consultant.ru/law/hotdocs/10837.html> (ConsultantPlus)
- [6] http://www.vedomosti.ru/finance/news/1118953/kipr_pomozhet_rossii_sobrat_nalogi (Newspaper "Vedomosti Finance")
- [7] <http://www.interaffairs.ru/print.php?item=615> (Journal "International Affairs")

² Eltoma Holdings Limited, <http://www.eltoma-offshore.com/pages/Cyprus-offshore-company-benefits.html>

³ BBC Russia, http://www.bbc.co.uk/russian/business/2010/10/101007_medvedev_cyprus_taxes.shtml

⁴ Official website of the Russian State Committee on Statistics
http://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d04/171inw18.htm

AUTHOR

Mariya Molchanova
Plekhanov Russian Economic University
Stremyanny per. 36
117997 Moscow
Russia

POPIS A PŘÍLEŽITOSTI PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ KYPRU PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE

Eva Neumannová

Evropský polytechnický institut s.r.o. Kunovice

Abstrakt: *Description and opportunity of market environment in Cyprus for businessman subject and prediction of another development.*

Klíčové slova: *Kyperská republika, makroekonomické ukazatele, korupce, spolupráce s Českou republikou a ostatními světovými organizacemi.*

Bakalářská práce charakterizuje Kyperskou republiku jak v oblasti geografických podmínek, tak v oblasti ekonomické situace a postavení Kypru v globální ekonomice. Hlavním tématem byla spolupráce České republiky a Kypru a postavení Kypru vůči Evropské unii.

ÚVOD

Podrobná analýza prostředí Kypru z pohledu geografických a ekonomických podmínek. Postavení a funkce Kypru v globální ekonomice. Dále pak spolupráce a postavení Kypru v Evropské unii a mezi ostatními světovými organizacemi jako jsou například ASEAN a NAFTA. Vyhodnocení korupce na Kypru mezinárodní spolupráce mezi Českou republikou a Kyprem.

GEOGRAFICKÉ PODMÍNKY NA KYPRU

Kypr je od 1. května 2004 právoplatným členem Evropské unie, 1. ledna 2008 se také přidal k eurozóně. Kyperská republika leží v severovýchodní části Středozemního moře. Kyperská ekonomika se nyní vyznačuje stabilitou a slušným ekonomickým růstem. Systém práva vychází z anglického zvykového práva a převážná většina zákonů je přeložena do angličtiny. Kypr je rozdělen na dvě části – řeckou a tureckou. Z toho řecké obyvatelstvo tvoří asi 80 % z celé populace. Pro podnikání, založení podniku či jakoukoliv pracovní příležitost, uvažujeme pouze o řecké části, která je mnohem vyspělejší a má mezinárodně uznávanou vládu. Nachází se zde 3 mezinárodní letiště, pravidelné lodní dopravní spojení, kurýrní i poštovní služby.

V roce 2004 proběhlo na Kypru referendum o sjednocení ostrova, které kdyby bylo přijato, vytvořilo by Sjednocenou Kyperskou republiku a celá tato republika by vstoupila do Evropské unie. I když byl v severní části plán přijat nadpoloviční většinou, v řecké části ostrova bylo striktně proti téměř 70 % obyvatelstva.

SLUŽBY NA KYPRU:

Kyperská republika se opírá především o sektor služeb. Tento sektor zahrnuje komunální, finanční, sociální, pojišťovací, hotelové a restaurační služby. Ve službách bylo v roce 2009 zaměstnáno asi 74 % obyvatelstva. Tento sektor je na Kypru poměrně diversifikován, jeho páteří stále zůstávají služby související s cestovním ruchem, avšak pozice cestovního ruchu jako lídra v Kyperské republice, rok od roku klesá

Co jsou to makroekonomické ukazatele:

1. Hrubý domácí produkt – zkratka HDP

Hrubý domácí, je souhrn všech hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích činností, které jsou považovány v systému národního účetnictví za produktivní.

Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele

Reálný růst HDP

Výdaje na tvorbu hrubého kapitálu

Zahrnuje tvorbu hrubého fixního kapitálu, změny stavu zásob a pořízení mínus úbytky cenností. [9]

Vývoj zboží a služeb

Tento údaj vychází z obchodní a platební bilance

Vývoz a dovoz

Inflace a nezaměstnanost

Bilance běžného účtu

Bilance finančního účtu
Devizové rezervy bez zlata
Zahraniční dluh
Saldo státního rozpočtu

EKONOMIKA NA KYPRU

Na Kypru dominuje sektor služeb, který tvoří až čtyři pětiny HDP. Cestovní ruch, finanční služby a prodej a pronájem nemovitostí jsou nejdůležitějšími oblastmi ekonomiky. Nepravidelné tempo růstu cestovního ruchu se za posledních 10 let mění díky politické nestabilitě a ekonomickým podmínkám v západní Evropě. Nicméně, tato ekonomika, která je pod kontrolou vlády, je výrazně nad průměrem EU od roku 2000. Kypr přijal Euro jako svou národní měnu 1. ledna 2008. Agresivní způsob úsporného programu, jehož cílem bylo připravit půdu pro euro, pomohl otočit prudce rostoucí deficit státního rozpočtu (6,3 % v roce 2003) na přebytek ve výši 1,2 % v roce 2008, a snížení inflace na 4,7 %. V roce 2009 se výrazně snížila poptávka ve stavebnictví a hlavně také v oblasti cestovního ruchu, díky rostoucí ekonomické krizi. DPH v Kyperské republice má 4 základní sazby: 15 %, 5 %, 8 % a 0 %.

Základní sazbě podléhá veškeré zboží a veškeré služby, na něž se nevztahuje žádná nižší sazba nebo vynětí z DPH.

8 % sazbě, neboli snížené, podléhají hlavně služby související s cestovním ruchem, restaurační či hotelové, autobusová doprava, ale i taxislužby. Nezahrnuje se zde však alkohol, na ten je uvalena základní sazba.

5 % sazbě neboli snížené, podléhají především časopisy, tiskopisy, noviny, knihy, plyn a přeprava osob v městských autobusech, nebalená voda, potřeby pro invalidní osoby, ale také zmrzlinové výrobky, výrobky z cereálií, kořeněné a slané výrobky z brambor, a také ořechy. Na Kypru také existuje nulová DPH, ta se vztahuje hlavně na potraviny a léky a také na vývoz. Z povinnosti k DPH jsou zcela vyjmuty tyto služby: nájemné, finanční služby a pojištění, zdravotnictví, převod nemovitého majetku.

DOHODY A VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE KYPRU A ČESKÉ REPUBLIKY

Česká republika uzavřela s Kyperskou republikou úspěšná jednání v roce 1999. I po vstupu obou zemí do Evropské unie – 1. Května 2004 zůstala řada bilaterálních smluv původní, jejich ustanovení byla nahrazena pozdější úpravou obsaženou v *acquis communautaire*. Na základě českých statistických údajů zaznamenal vzájemný obchod s Kyprem v roce 2009 zvýšení oproti roku 2008, a to především v důsledku zvýšeného českého vývozu o cca 25 %. Obrat zahraničního obchodu v roce 2009 souhrnně vzrostl meziročně o 20 % a dosáhl cca 60 mil. EUR, z nichž asi 68 % představovaly vývozy na Kypr. Dovozy z Kypru se podle našich oficiálních statistik zvýšily oproti roku 2008 o 8 % a dosáhly rekordní výše 18,5 mil. EUR. Aktivní saldo ČR se zvýšilo meziročně přibližně o 34 % a dosáhlo hodnoty 23 mil. EUR, což je vyšší než hodnota kyperských dovozů do ČR.

Podle kyperských statistických údajů doznal obrat zahraničního obchodu s ČR naopak meziroční pokles, a to o cca 33 % a dosáhl 19,6 mil. EUR. Pokles zaznamenal v minulém roce i kyperský dovoz z ČR, když se meziročně snížil o 37 % na 11,5 mil. EUR. Největším vývozcem na Kypr zůstává již po mnoho let společnost Škoda Auto a.s.

POSTAVENÍ KYPRU V EVROPSKÉ UNII

Kypr patří mezi novými členy Evropské unie k těm nejvyspělejším. Kypr i nadále podporuje rozšiřování Evropské unie a to o Chorvatsko, také o Makedonii a Bývalou Jugoslávii a i další země Balkánu. Avšak otázka vstupu Turecka do Evropské unie je na Kypru nevyřešená. Nejprve se musí vyřešit otázka rozdělení Kypru na tureckou a řeckou část. Turecko musí také Kyperskou republiku uznat. Avšak ani toto není ještě zárukou bezproblémového vstupu do Evropské unie.

MOŽNOSTI PRO PODNIKATELE

Asi nejvýznamnější oblastí pro práci na Kypru, je cestovní ruch. Podnikatelé si zde mohou založit jak společnost s ručením omezeným, tak společnost akciovou či offshorovou. Jelikož Kypr býval dříve daňovým rájem, je zde řada zahraničních společností. Kypr je téměř po celý rok vyhledávanou turistickou lokalitou. Proto většina podnikatelů zakládá hotely, restaurace, ubytování v soukromí nebo cestovní agentury či kanceláře. Tyto podniky zakládají v turisticky nejoblíbenějších lokalitách, jako jsou například Larnaca, Ayia Napa, Protaras nebo Limassol.

ZÁVĚR

Dozvěděli jsme se mnoho informací o Kyperské republice jak z geografického pohledu, tak i z ekonomického pohledu. Zjistili jsme, jaký je vztah Kypru vůči Evropské unii a postavení Kypru v globální ekonomice. Seznámili jsme se s možnostmi práce na Kypru, podmínkami.

LITERATÚRA

- [1] TREŇČIANSKA, E. *Zahraniční obchod*. Bratislava : Sprint, 2000. ISBN 80-88848-30x.
- [2] HILL, Ch.W. L. *International business – competing in the global market place*. New York : McCraw-Hill, 2009. ISBN 978-0-07-128798-2.
- [3] BATEMAN, G.; EGANOVÁ, V. *Encyklopedie Zeměpis světa*. Praha : Columbus, 1999. ISBN 80-7176-022-6

ADRESA:

Eva Neumannová
Evropský polytechnický institut s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Email: e.miss@seznam.cz

PROBLEMATIKA ZAHRANIČNÉHO OBCHODU UKRAJINY PO PREZIDENTSKÝCH VOĽBÁCH 2010

Ivan Povch

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: *Ukrajina svojou geografickou polohou je významným determinantom geopolitických, geobezpečnostných a geoekonomických vzťahov voči Európskej únii ale i Ruskej federácii. Príprava Ukrajiny na vstup do Európskej únie je náročným ekonomickým ale i vnútropolitickým procesom sociálnoekonomického vývoja ukrajinskej spoločnosti. Spolupráca s Európskou úniou vytvára možnosti rozširovania ekonomickej spolupráce s jednotlivými členskými krajinami. Príspevok je zameraný na rozvoj zahraničného obchodu so Slovenskom*

Kľúčové slova: *Ukrajina, prezident, zahraničný obchod, Ruska federácia*

ÚVOD

Ukrajina, ako náš východný sused a partner, predstavuje pre Slovenskú republiku veľmi dôležitého partnera. Od skončenia studenej vojny zohráva osobitne dôležitú vyvažovaciu funkciu medzi USA, západnou Európou a Ruskom. Ukrajina predstavuje geopolitické ohnisko a zároveň katalyzátora budúceho vývoja v tomto regióne. Často spomínaná regionálna rozdvojenosť ukrajinskej identity rozdeľujúca krajinu na tri hlavné časti (východ, stred a západ) prekračuje diferenciáciu na základe rozdielnosti používaného jazyka, konfesie a viery. Spopularizovalo sa však členenie na západnú a východnú Ukrajinu. Východná časť sa vykryštalizovala pod vplyvom ruskej ríše a predstavuje pre Rusov popri Bielorusku kolísku ich civilizácie. Západná časť sa formovala najprv pod patronátom Poľsko-Litovského štátu, neskôr Poľska a napokon Rakúsko-Uhorskou monarchiou.

Za poslednú dobu sme mali možnosť sledovať na ukrajinskej domácej politickej scéne viacero turbulentných udalostí. Jednou z tých najdôležitejších v súčasnosti sa stala, zo 10.2.2010 prebehlo posledné kolo prezidentských volieb na Ukrajinu, ktoré vyhral V. Janukovyč. Terajší prezident Ukrajiny.

Pred tým ako nastúpiť do prezidentského kresla V. Janukovyč sľúbil, že prinesie Ukrajine stabilitu a rôzne zmeny čo majú pozdvihnúť ukrajinské postavenie vo svetovom rebríčku. A mohli sme aj vidieť výsledky, lebo po 100 dňoch prezidentstva hlavy Ukrajiny Viktora Janukvyča bola hneď viditeľná stabilizačná moc a rôzne predprípravy na reformy. Ale to bol iba začiatok. Nový líder má ambicióznejšie plány: zaradiť krajinu do tonového svetového rebríčka. Aspoň taký je lajtmotív vystúpenia Viktora Janukovyča v parlamente, kde predložil program reforiem, ktoré majú premeniť Ukrajinu na prekvitajúci štát.

1. CIELE ZAHRANIČNO-OBCHODNEJ POLITIKY UKRAJINY

Situáciu na Ukrajinu dlhodobo výrazne ovplyvňuje jej geostrategická poloha z ktorej vychádzala pri formovaní základnej premisy svojej zahraničnej politiky. Deklarovaná zahraničná politika smerovaná na integráciu do európskych a euroatlantických štruktúr (NATO, EÚ) vyvoláva veľký odpor u značnej časti obyvateľstva i politickej garnitúry.

Platí to predovšetkým o NATO. Kým predchádzajúci prezident a predchádzajúca premiérka tvrdo presadzovali kurz do NATO, vtedajšia opozícia a značná časť obyvateľstva požadovala v tomto rozhodnutí všeludové referendum.

Nový prezident aj nová vláda začínajú meniť orientáciu Ukrajiny. NATO už nie je prioritou. Z obchodno ekonomického pohľadu Ukrajina bude aj naďalej viazaná na spoluprácu s Ruskou federáciou a krajinami SNŠ, nakoľko takmer 40 % ukrajinského exportu smeruje do RF a SNŠ. Čoraz viac sa však začína orientovať Ukrajina v obchodno-ekonomických vzťahoch na EÚ. Potom čo podpísal prezident V. Juščenko dohodu o vstupe Ukrajiny do WTO (5.2.2008), začala Ukrajina ihneď rokovať s EÚ o vytvorení zóny voľného obchodu medzi EÚ a Ukrajinou. Zóna voľného obchodu prinesie pre Ukrajinu mnohé obchodné výhody v podobe rozšírených možností exportu.

Ukrajina si v oblasti obchodnej politiky uplatňuje vlastné pravidlá hlavne vo vzťahu k certifikácii. V individuálnych prípadoch akceptuje certifikáty EÚ a Európskych štandardov, na základe ktorých vystavuje vlastné certifikáty ukrajinskými certifikačnými úradmi.

OBCHODNÉ DOHODY

Ukrajina má podpísané multilaterálne obchodné dohody v rámci medzinárodných organizácií v ktorých je členom. S EÚ má podpísanú Dohodu o partnerstve a spolupráci. Snahou Ukrajiny je dosiahnuť podpísanie dohody o Zóne

voľného obchodu s EÚ. Ukrajina už má podpísané všetky bilaterálne dohody o voľnom prístupe tovarov a služieb s členskými krajinami WTO.

2. ZAHRANIČNO-OBCHODNE VZŤAHY UKRAJINY ZO SLOVENSKOM

Zo Slovenska bol export v roku 2008 v hodnote 20 837 miliónov Sk, čo je o 8,5 percenta viac ako v roku 2007 (19 203 miliónov Sk). Import z **Ukrajiny** bol v objeme 15 793 miliónov Sk, čo je o 4,9 percenta viac ako v roku 2007 (15 058 miliónov Sk). Celkový objem zahraničného obratu medzi Slovenskou republikou a **Ukrajinou** v roku 2008 bol 36 630 miliónov Sk. Slovensko má s **Ukrajinou** aktívne saldo vo výške 5 044 miliónov Sk. Za rok 2009 sa na Slovensko doviezol z **Ukrajiny** tovar v hodnote 252 miliónov eur. Z celkového objemu dovozu na Slovensko tvorí dovoz z **Ukrajiny** len 0,65 percenta. Index 2009/2008 je 48,2. Vývoz na **Ukrajinu** predstavoval 292 miliónov eur, čo je z celkového vývozu Slovenskej republiky 0,73 percenta. Index 2009/2008 celkove je 42,2. Slovensko má aktívne saldo v hodnote 40 miliónov eur. Celkový obrat predstavoval 544 miliónov eur. Aj z uvedených hodnôt vidieť, aký negatívny vplyv na zahraničnoobchodné vzťahy mala hospodárska a finančná kríza. Za prvý polrok 2010 predstavoval dovoz z **Ukrajiny** na Slovensko 216 miliónov eur (v štruktúre celkového dovozu to predstavuje 0,38 percenta) a vývoz 140 miliónov eur (v štruktúre je to 0,62 percenta). Celkový obrat bol v objeme 357 miliónov eur. Slovensko má s **Ukrajinou** negatívne saldo vo výške 76 miliónov eur. Index 2010/2009 je pri dovoze 163,9 a pri vývoze 100,9. Vývoz tvoria hlavne stroje a zariadenia, vozidlá, základné kovy a výrobky z kovov, plasty a plastové výrobky, nerastné výrobky a chemikálie, dopravné zariadenia a potraviny, zariadenia pre domácnosť, dyhy, preglejky, drevotrieskové dosky, liečivá a pod. Dovoz z **Ukrajiny** tvoria predovšetkým surové materiály, základné kovy a výrobky z nich, produkty chemického priemyslu, stroje a zariadenia, elektrická energia, drevo, odevy, prostriedky na rozvod elektrickej energie a pod.

Tabuľka č.1: Vývoj HDP Ukrajiny v %

rok	meziroční změna	srovnání s rokem 1990
1991	91,3	91,3
1995	87,8	47,8
2000	105,9	43,2
2004	112,1	61,0
2005	102,7	62,7
2006	107,6	67,3
2007	107,3	72,2
2008	102,1	74,1
2009	88,0	65,2

Zdroj: Štatistický úrad Ukrajiny

Tabuľka č.2: Základný socialno-ekonomický ukazovateľ SNŠ 2009

	HDP ve stálých cenách v %	průmyslová produkce ve stálých cenách v %	index spotřebitelských cen
Ukrajina	84,1	76,0	116,3
Azerbajdžán	109,0	108,2	101,5
Arménie	84,0	90,1	103,1
Bélorusko	99,6	96,3	113,2
Kazachstán	99,8	100,7	107,4
Kyrgistán	102,8	88,5	107,5
Moldavsko	92,3	76,8	99,9
Rusko	89,7	88,0	111,9
Tadžikistán	103,1	92,6	106,6
Uzbekistán	108,0	109,1	n. a.

Zdroj: Štatistický úrad Ukrajiny

Vývoj vzájomného zahraničného obchodu medzi Ukrajinou a Slovenskom (v mil. SK).

	2004	2005	2006	2007		2008	
	mil. SK	mil. SK	mil. SK	mil. SK	mil. EUR	mil. SK	mil. EUR
Dovoz	13.185,1	15.817,8	17.223,7	15.058	500	15.793	524
Vývoz	9.505,7	12.021,9	15.658,6	19.203	637	20.837	692
Obrat	22.680,8	27.839,7	32.882,3	34.261	1.137	36.630	1.216
Saldo	- 3.679,4	- 3.795,9	-1.565,1	+4.145	+137	+5.044	+168

PRIAME ZAHRANIČNÉ INVESTÍCIE

Za 18 rokov **ukrajinskej** nezávislosti zahraniční investori investovali do **ukrajinskej** ekonomiky 40 026,8 milióna USD. V prepočte na jedného obyvateľa je to 868,2 USD. V minulom roku zahraniční investori do ekonomiky **Ukrajiny** vložili 4 410,4 milióna USD priamych investícií (v roku 2008 to bolo 6 073,2 milióna USD). **Ukrajina** za obdobie svojej nezávislosti investovala v zahraničí 6 223,3 milióna USD. V roku 2009 to bolo 20,2 milióna USD (v roku 2008 – 65 miliónov USD). **Ukrajina** investovala do 18 krajín EÚ. Slovensko je medzi deviatimi krajinami EÚ, do ktorých **Ukrajina** ešte neinvestovala. Celkovo **Ukrajina** investovala do 51 krajín sveta. Investície Slovenska na **Ukrajine**. Celkové investície zo Slovenska predstavujú k 1. januáru 2010 objem 106,4 milióna USD, čo predstavuje 16. miesto z 27 krajín EÚ. **Ukrajina** k 1. januáru 2010 na Slovensku neinvestovala.

Najväčšia čiastka investícií z celkového investovaného kapitálu bola usmernená do spoločnosti ktoré uskutočňujú finančnú činnosť, na operácie s nehnuteľným majetkom, prenájom, inžiniering a poskytnutie služieb podnikateľom, do obchodu, opravy áut, bytových výrobkov a predmetov osobnej spotreby, a stavebníctva.

Očakával sa, že tento trend bude pokračovať aj v nastávajúcich rokoch. Prezident a vláda vyzývali investovať predovšetkým do poľnohospodárstva, rozvoja služieb, infraštruktúry – najmä výstavby a rekonštrukcii ciest, vodovodov, kanalizácií, parkovísk ale tiež rozvoja malého a stredného podnikania a rozvoja vidieka. Vláda orientuje investorov aj na technológie šetriace el. energiu a životné prostredie.

Veľké zahraničné investície sa očakávajú aj v súvislosti s modernizáciou ukrajinského plynovodného systému ako aj s organizovaním záverečného turnaja Majstrovstiev Európy vo futbale, ktoré sa budú konať na Ukrajine v roku 2012. Pôjde o investície na výstavbu štadiónov, letísk, diaľnic, hotelov a pod. EURO-2012 sa bude konať okrem Kyjeva tiež v Charkove, Donecku a Ľvove. Ukrajina za obdobie svojej nezávislosti investovala do zahraničia investície v celkovom objeme 6 223,3 mil. USD. V roku 2009 to bolo 20,2 mil. USD (v roku 2008 to bolo 65 mil. USD. Ukrajina investovala do 18 krajín EÚ. Slovensko je medzi 9 krajinami EÚ do ktorých Ukrajina ešte neinvestovala. Celkom Ukrajina investovala do 51 krajín sveta.

3. DÔLEŽITÉ PODMIENKY PRIENIKU FIRIEM DO PODNIKATEĽSKÉHO PROSTREDIA UKRAJINY

Pri vážnejších obchodných, výrobných a kooperačných aktivitách potencionálnych investorov a obchodníkov zo SR na Ukrajine sa odporúča slovenským podnikateľom vopred navštíviť Obchodno-ekonomické oddelenie v Kyjeve s cieľom konzultovať prvé ich kroky na ukrajinskom trhu. OBEO je pripravené kontaktovať slovenských podnikateľov najmä s predstaviteľmi oblastnej štátnej správy, samosprávy, okresov, s obchodnou komorou i ďalšími inštitúciami, ktoré môžu vhodne usmerniť a uľahčiť následné kontakty a rokovania s ďalšími zainteresovanými ukrajinskými organizáciami. Je totiž lepšie zo strany najmä začínajúceho slovenského podnikateľa na ukrajinskom trhu získať v predstihu relevantné informácie o teritóriu, zvyklostiach v ňom a následne už konkrétne začínať rokovania so svojimi potencionálnymi ukrajinskými partnermi.

Legislatíva Ukrajiny sa postupne štandardizuje a prispôsobuje bežným európskym meradlám a zvyklostiam. Účasť mnohých významných európskych a svetových koncernov, ktoré spojili svoje výrobné a komerčné aktivity s ukrajinským trhom, sú len dokreslením uvedeného stavu. Ak si aj slovenské podnikateľské subjekty dobre marketingovo preveria ukrajinský trh, na ktorý chcú vstúpiť, ak si dôkladne preveria svojich potencionálnych obchodných partnerov, niet dôvodov, aby na ňom svoje aktivity aj úspešne nerealizovali.

Oproti existujúcej situácii v SR, neporovnateľné miesto pri presadzovaní a lobovaní za akékoľvek významnejšie zahraničné podnikateľské aktivity, teda aj slovenské, má stále na Ukrajine štátna sféra a to tak na úrovni oblastí, ako aj okresov. Odporúča sa ovládať ukrajinský, alebo ruský jazyk. Pri ceste na Ukrajinu automobilovou dopravou /cudzím motorovým vozidlom, služobným / je potrebné mať k dispozícii plnomocenstvo overené notárom k prechodu cez hraničný prechod. Plnomocenstvo vyžaduje 11 ukrajinská strana. Pre občanov SR neplatí vízová povinnosť. Pre Ukrajincov platí vízová povinnosť, od 01.01.2008 žiadajú o Schengenskú vízu.

Priestor pre slovenskú podnikateľskú verejnosť na Ukrajine je v oblasti stavebných materiálov. Slovenské subjekty nájdu uplatnenie v elektro-energetickom odvetví, čo sa týka zariadení a technológií s dôrazom na regionálnu úroveň. Výrazný priestor je v oblasti poľnohospodárstva a poľnohospodárskej techniky. Obdobná situácia je v oblasti výstavby infraštruktúry, kde Ukrajina hľadá partnerov s úverovými možnosťami. Takmer každé väčšie mesto očakáva investície zo zahraničia na rekonštrukciu bytového fondu, ulíc, kanalizácie, čističiek odpadových vôd a pod. Slovenské subjekty majú perspektívu aj v oblasti životného prostredia kde financovanie sa predpokladá zo zdrojov EBRD a SB ako aj pri alternatívnych zdrojoch výroby elektrickej energie.

Pre slovenskú podnikateľskú verejnosť, ktorá sa rozhoduje vstúpiť na trh Ukrajiny s perspektívou rozšírenia aktivít aj na ostatné krajiny SNŠ sa odporúča posúdiť možnosť kooperačnej činnosti v oblasti výroby s ukrajinskými firmami a to predovšetkým z dôvodu lacnejšej pracovnej sily.

ZAVER

Najhoršie, čo môže Ukrajinu stretnúť, je trvalá snaha vnímať túto krajinu ako jablko sváru medzi Západom a Ruskom. Politici by mali začať vnímať Ukrajinu ako svojbytný štát a povzbudzovať ju nie ku konfrontácii s Ruskom, ale na využitie ako jej obrovského potenciálu, tak aj jej výhodnej polohy medzi Západom a Východom. Emotívny prístup a skupinové sebecko, ktorých je dnes ukrajinská vnútorná politika plná, nevedie k riešeniu: neexistuje jednojazykové riešenie etnických problémov Ukrajiny a nemožno zabudnúť na vzájomnú závislosť ekonomiky Ukrajiny a Ruska. Upokojenie politickej situácie by zodpovedalo aj českým národným záujmom. Podľa informácií Ministerstva priemyslu a obchodu obrat zahraničného obchodu Česka s Ukrajinou v prvých jedenástich mesiacoch minulého roka predstavoval 3,02 miliardy Sk, čo je medziročný pokles takmer o polovicu. Komora pre hospodárske styky so SNS pripravila celý rad projektov pre podporu vzájomného obchodu. Je ale zrejme, že žiaduce zvýšenie vzájomnej ekonomickej spolupráce vyžaduje aktívnejšiu podporu štátu a nové prístupy z centrál Európskej únie.

AUTOR

Ing. Ivan Povch
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
ivan.povch@gmail.com
+421 908 615 487

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU LITVY Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ LITVY PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Denisa Šebestová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích

Abstrakt: *This bachelor thesis deals with the analysis of the tax system of Lithuania. The opportunities of the business environment for the enterprises in the Czech Republic are searched. Furthermore it endeavours for delimitate areas of economy which the entrepreneur from the Czech Republic could find employment in. To solve this problem was the use of information on investment climate, labor force and the current economic situation. The tax system has been tested, which compared the rates of taxes in the Republic of Lithuania and the Czech Republic.*

Klíčová slova: *analýza, daň, nevýhoda, podnikání, podnikatel, příležitost, sazba, subjekt, výhoda.*

ÚVOD

V bakalářské práci je zkoumána problematika podmínek k podnikání v Litvě, dále jsou analyzovány jejich výhody nebo naopak nepříznivé vlivy pro české podnikatelské subjekty z hlediska daňového a ekonomického vývoje. Litevská republika se vždy řadila mezi země Evropské unie s nejnižší sazbou daní pro právnické osoby. Po finanční krizi se ale parlament rozhodl sazby zvýšit a proto je důležité analyzovat současný stav. Jelikož se stále více podnikatelů rozhoduje pro vykonávání své podnikatelské činnosti v zahraničí, je důležité vymezit hlavní přednosti a stanovit, proč právě Litva je vhodným místem k obchodnímu působení.

Cílem bakalářské práce je analyzovat daňový systém v Litvě. Budou zjišťovány výhody a nevýhody daňového systému Litvy a ČR z pohledu českých podnikatelských subjektů. Sazby daní v Litevské republice a v ČR budou podrobeny srovnání. Poté následuje vyhodnocení, zda je výhodnější z daňového hlediska, zahájit podnikání v Litvě nebo v ČR. Dalším záměrem je najít ty oblasti podnikatelského prostředí Litvy, které jsou zajímavé pro podnikatele z ČR. Součástí je i popsání výhod a nevýhod a pravidel založení podniku v Litvě pro různé právní formy podnikání.

GEOGRAFICKÉ PROSTŘEDÍ

Litva je největší z pobaltských států. Se svými zhruba 3,5 milionu obyvatel je lidnatější než Estonsko a Lotyšsko. Patří mezi přímořské státy ležící ve východní Evropě. Litevská republika má rozlohou 65 300 km². Hlavním městem je Vilnius. Město má asi 600 tisíc obyvatel. Povrchem je nízkopoložená rovina, která je ve třech oblastech zvrásněná hřebeny ledovcových morén tvořící oblasti s charakterem vysočiny. Litvou protéká 722 řek. Území tvoří více než 3 000 jezer ledovcového původu, které zabírají okolo 1,5 % povrchu. Dalších 27,9 % plochy země představují lesy. Přírodní chráněná území v Litvě zabírají 11 % celkové plochy země. Mezi chráněná území patří pět národních parků, pět rezervací a třicet regionálních parků. V Litvě je chladnější počasí a častější srážky než v ČR.

POLITICKÉ PROSTŘEDÍ

Státním zřízením Litvy je parlamentní demokratická republika s jednokomorovým parlamentem a prezidentem. Litevský parlament se nazývá Seimas a v jeho čelu stojí předseda. Ten je po prezidentovi druhou nejvýznamnější osobou. Litevský systém je možno charakterizovat jako poloprezidentský. Prezident i vláda jsou voleni v přímých a všeobecných volbách. Prezident je volen ve všelidovém hlasování na 5 let. Parlament se skládá ze 141 mandátů, ty jsou voleny ve smíšeném volebním systému.

Prezidentské volby se konaly v květnu roku 2009. Volby vyhrála Dalia Grybauskaitė a do svého funkčního období nastoupila 12. července 2009.

SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Počet obyvatel v Litvě je asi 3,6 milionu. Z pobaltských zemí má nejvíce národnostně homogenní obyvatelstvo. Litevci tvoří 81 %, Rusové 8 %, Poláci 7 % a 0,1 % Židé. Jsou také z pobaltských zemí nejvíce rozptýleni po světě. Je to důsledek emigrace z politických a ekonomických důvodů, ke které došlo v 19. a 20. století.

V současné době činí minimální mzda 232 Euro (800 Litů). Od roku 2010 se řadí mezi země s nejnižší minimální mzdou také Lotyšsko, Estonsko, Maďarsko, Česká republika, Slovensko a Polsko.

INVESTIČNÍ KLIMA V LITVĚ

Během několika posledních let byla Litva pro zahraniční investory, hlavně pro své příznivé investiční klima a dobré podnikatelské podmínky, stále zajímavější. Přispěl k tomu i působivý hospodářský růst, obrovský nárůst zahraničních investic, stabilní měna a velké investiční prostředí, ve kterém Litva zaujímá přední místo působení v oblasti Baltského moře. Hlavním důvodem, proč se společnosti rozhodnou investovat v Litvě jsou tržní potenciál (dobré místo pro obchod s východní trhy) a kvalifikované a konkurenceschopné ceny práce. Další výhodou je politická stabilita a dobrá dopravní infrastruktura.

Díky nízké úrovni omezujících předpisů pro podnikání, jednoduchosti daňového systému a efektivitě právního prostředí se Litva nachází docela vysoko na stupni mezi státy Evropské unie. Založit nový podnik se dá v Litvě asi za 26 dní. Úroveň celkového zdanění je v Litvě z deseti nových zemí EU nejnižší a činí 15,4 procenta.

VOLNÉ EKONOMICKÉ ZÓNY

Volné ekonomické zóny jsou zřízeny v klíčových dopravních a průmyslových centrech v Klaipėdė a Kaunasu, které byly vybrány kvůli moderní infrastruktuře, dobře rozvinuté průmyslové základně a zkušené pracovní síle. O zřízení volných ekonomických zón rozhodl v červnu 1995 Parlament Litevské republiky. K účasti v těchto zónách jsou způsobilé jak domácí, tak zahraniční firmy, korporace a sdružení.

Výhody volných ekonomických zón:

- Daňové prázdny po dobu prvních 6 let a 50–ti procentní snížení daně pro následujících 10 let
- Žádné clo
- Žádná daň z přidané hodnoty ani spotřební daně
- Žádné silniční daně
- Žádné daně z nemovitostí
- Žádná devizová omezení
- Zefektivnění a zjednodušení celních a správních postupů
- Speciální odpisy pro investice a další náklady na dlouhodobý majetek a nové investice

EKONOMICKÁ SITUACE V LITVĚ

Litva se pomalu zotavuje po finanční krizi. V roce 2010 již zaznamenala ekonomika první oživení. Začal růst průmysl i jiná odvětví, zvýšila se spotřeba i investice a začal se rozvíjet i mezinárodní obchod. Hospodářské oživení v Evropě je stále nestabilní, ale rychlejší, než se očekávalo. Oživení eurozóny je řízeno zvyšující se popravkou a dočasným charakterem spojeným s inventarizací cyklu (cyklu zásob). Situace poptávky na trhu práce se začala pomalu stabilizovat. Ekonomické údaje ukazují, že nejnižší bod recese byl již překročen, a další vývoj bude záviset především na vývoji na exportních trzích.

Velkou nevýhodou je, že Litva není trhem měkkým. Je zde již veškeré zboží a vysoká konkurence. Najít volné segmenty trhu již vyžaduje systematické úsilí při vědomí, že jde o relativně malý trh. Tvrdší životní podmínky mají za následek, že značná část venkovského obyvatelstva žije v podmínkách naturálního hospodářství, a proto se jako spotřebitel účastní na trhu jen minimálně.

DAŇ Z PŘIDANÉ HODNOTY

Legislativní úprava je velmi podobná jako v České republice. Základní sazba daně je v Litvě U nás je sazba daně určena v základní výši na 20 % a snížená sazba na 10 %. Ale kvůli plánované důchodové reformě v České republice, se vláda rozhodla navýšit sníženou sazbu daně z přidané hodnoty na 14 % s účinností od 1. ledna 2012. Například ceny léků a lékařských služeb budou příznivější pro občany v Litevské republice a to až o 9 %. Rozdíl základní sazby činí pouze jedno procento, ale i to může hrát velkou roli při výpočtu daňové povinnosti u firem, jejichž roční obrát se pohybuje v milionech Euro.

DAŇ Z PŘÍJMŮ PRÁVNICKÝCH OSOB

Od 1. ledna 2011 se základní sazba daně zvýšila z 15 % na 20 %. Sazba 13 % se vztahuje na malé a střední podniky s méně než deseti zaměstnanci a ročním ziskem nižším jak 500 tisíc Litů. Je součástí investičních pobídek. Podnikatelské subjekty v Česku odvádějí 19 % sazbu daně z příjmu, je zde rozdíl pouze 1 % ale v minulých letech patřila Litva mezi země s nejnižšími sazbami daní v Evropské unii. Ještě v roce 2010 platila sazba 15 %.

Ale i přes vyšší sazby daní zde mohou čeští podnikatelé nalézt výhodné podmínky. Při splnění určitých kritérií, může být po dobu šesti let společnost zcela osvobozena od daňové povinnosti. Po dobu dalších deseti let se pak sazba daně z příjmu snižuje na polovinu. Osvobození se v zónách vztahuje i na daň z dividend. Tyto investiční pobídky existují

pouze ve volných ekonomických zónách, které Česká republika nemá. Podmínkami jsou například, že společnost musí být registrována ve volné ekonomické zóně a investice musí činit nejméně 1 milion Eur.

ZÁVĚR

Určitě můžeme na světě nalézt vhodnější místo k uskutečňování podnikatelské činnosti než na litevském trhu. Ale pokud si člověk musí vybrat mezi Litvou a Českou republikou, vítězí Litva. Nabízí mnohem příznivější podmínky, na trhu působí i velké množství firem specializujících se na poradenskou činnost v oblasti podnikání. Kladem je i snadnější dostupnost úvěrů.

Nevýhodou podnikání v Česku je panující korupce, nekvalitní zákony a špatná vymahatelnost práv. Litevci si na rozdíl od Čechů, potrpí na dodržování etického chování v podnikatelské sféře. Pracovní síla v Česku není tak kvalifikovaná a znalost cizích jazyků není na takové úrovni, jako v jiných členských státech EU.

LITERATURA

- [1] KRUTILOVÁ, Jana. *Pobaltské republiky : Litva, Lotyšsko, Estonsko*. 1. vyd. Praha : Olympia, 2000. 165 s. ISBN 80-7033-655-2.
- [2] PALLOKAT, Jan. *Pobaltí : Estonsko-Lotyšsko-Litva*. 1. české vyd. Ostfildern : Mairdumont, 2006. 128 s. ISBN 3-8297-6345-X.
- [3] WILLIAMS, N.; HERRMANN, D.; KEMP, C. *Estonsko, Lotyšsko, Litva*. 1. české vyd. Praha : Svojtka & Co., 2004. 393 s. ISBN 80-7237-901-1.
- [4] *Zastoupení Evropské unie v České republice* [online]. 2005-2010 [cit. 2010-12-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.Euroskop.cz/494/sekce/politicky-system/>>.
- [5] *Zastoupení ministerstva zahraničních věcí v České republice* [online]. 2009 [cit. 2010-11-18]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/litva/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html>.
- [6] *Zastoupení Velvyslanectví České republiky ve Vilniusu* [online]. 2009 [cit. 2011-01-14]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/vilnius/cz/obchod_a_ekonomika/zvyklosti_pri_obchodnim_jednani_v_litve/index.html>.
- [7] *Právní portál Infolex* [online]. 2003 [cit. 2011-01-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.infolex.lt/portal/ml/start.asp?act=dobiz&lang=eng&file=business.climate.html#1>>.
- [8] *Banka Litevské republiky* [online]. 1990 - 2011 [cit. 2011-01-14]. Dostupné z WWW: <http://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2010_m_lapkricio_men>.
- [9] *Portál Evropského parlamentu v ruštině* [online]. 2010 [cit. 2010-12-14]. Dostupné z WWW: <<http://myep.delfi.lt/news/minimalus-darbo-uzmokestis-lietuvoje--vianas-maziausiu-es.d?id=35814859>>.

ADRESA:

Denisa Šebestová
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
Tel.: 608 911 114
e-mail: sebinka@seznam.cz

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU MAĎARSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ MAĎARSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR.

Dominika Ševelová

Evropský Polytechnický Institut, s. r. o. v Hodoníně

Abstrakt: *The aim of this work is an analysis of Hungary's tax system in terms of opportunities for Hungarian business environment for businesses in the country. In the first part of the developed theoretical basis. In other parts of the brief description of Hungary's business environment. It builds on the analysis of Hungary's business environment. This paper describes the advantages and disadvantages and the rules of establishment in Hungary of the different legal forms of business. Furthermore, analysis of the tax system in Hungary and in view of Hungary's business environment, opportunities for businesses in the country. Based on historical data using the theory of neural networks is made predictions and defined areas of the economy of Hungary, where companies can find opportunities Republic.*

Klíčová slova: *analýza, podnikání, podnikatelské prostředí, daňový systém, predikce*

ÚVOD

Maďarská republika je vnitrozemský stát ležící ve střední **Evropě**. Díky své poloze (Panonská pánev), se jedná převážně o rovinatou zemi, která byla z větší části přeměněna na zemědělskou půdu. Maďarsko je členskou zemí Severoatlantické aliance (NATO), členskou zemí Evropské Unie (r. 2004), a mnoha dalších mezinárodních organizací. Současným prezidentem je Pál Schmitt, který se úřadu ujal v roce 2010.

PRŮMYSL

Průmyslová výroba Maďarské republiky je především soustředěna na zpracovávání hliníku a potravinářství, postupně se zde také rozvíjí i jemná mechanika. Poslední dobou je kladen také větší důraz na rozmach chemického a farmaceutického průmyslu.

PRŮMYSLOVÉ PARKY

Průmyslový park je vymezená oblast země, která slouží pro rozvoj průmyslu. Na území Maďarské republiky byl otevřen první průmyslový park v roce 1992. V současné době je počet průmyslových parků 210 a počet podnikání, které zde působí okolo 4000. Více než třetina průmyslové výroby a exportu je uskutečňována prostřednictvím firem, které působí v průmyslových parcích. Tyto parky jsou druhým největším zaměstnavatelem v Maďarské republice, první je samotný stát.

ZEMĚDĚLSTVÍ

Maďarská republika je nečastěji považována za **zemědělskou zemi**. Je to způsobeno především polohou země a plochou orné půdy, která je největší v Evropě. Mezi plodiny, které se zde nejčastěji pěstují, patří především kukuřice, pšenice, slunečnice a tabák. Dále je hodně rozvinuté **pěstování vinné révy s tím související vinařství**. Velkou plochu zabírají i ovocné sady.

PRÁVNÍ FORMY PODNIKÁNÍ

AKCIOVÁ SPOLEČNOST

U akciové společnosti je výše základního kapitálu min. 20 mil. HUF. Nejsou žádné omezení týkající se počtu společníků, jejich občanství či místa bydliště.

SPOLEČNOST S RUČENÍM OMEZENÍM

Základní kapitál musí dosáhnout výše min 500.000 HUF. Kapitál musí být splacen alespoň z 50 %. Nejsou žádné omezení týkající se počtu společníků, jejich občanství či místa (státu) bydliště. V případě, že základní kapitál převyší 50 mil. HUF nebo průměrný počet zaměstnanců na plný úvazek převyší 200, ve společnosti musí být vytvořena **dozorčí rada**. Dozorčí rada musí mít 3 – 15 členů.

DAŇ Z PŘÍJMŮ PRÁVNICKÝCH OSOB

Daň z příjmů právnických osob na území Maďarské republiky byla v roce 2010 zvýšena na 19%. Zvláštností v systému daní z příjmu právnických osob je tzv. zjednodušená podnikatelská daň (EVA) zavedená zákonem XLII z roku 2002. Systému EVA mohou využít ty právnické osoby, jejichž roční celkový příjem v daňovém roce nepřekročí hranici 25 milionů forintů.

VZÁJEMNÁ OBCHODNÍ SPOLUPRÁCE MR S ČR

Vzájemná česko-maďarská obchodní výměna je pevně provázána v řadě oborů, přesto je však ještě řada oborů, které skrývají velký potenciál rozvoje vzájemné spolupráce. To se týká zejména oblastí prioritního významu pro další rozvoj maďarské ekonomiky, definovaných v Národním rozvojovém plánu Maďarska na roky 2007-2013

Jedná se zejména o oblasti:

- informatika a komunikace,
- biotechnologie a zdravotnický průmysl,
- obchodní obslužná a logistická centra,
- automobilový průmysl,
- cestovní ruch,
- průmysl životního prostředí

NOVÉ MOŽNOSTI PRO ČESKÝ EXPORT (STAVEBNICTVÍ)

Velké investiční, kooperační i dodavatelské možnosti pro české firmy se otvírají v souvislosti s realizací Národního rozvojového plánu na roky 2007-2013, zaměřeného na čerpání ze Strukturálních fondů EU.

I v budoucnosti bude zachován význam stavebnictví, kde se jedná zejména o **velké infrastrukturální investice** při rekonstrukci silničních a dálničních sítí, železničních svršků, při výstavbě nových úseků dálnic a rychlostní komunikace a železničních koridorů zapojených do systému Evropských koridorů. Mezi největší investice v MR ve střednědobém horizontu budou patřit také **investice do ekologie**. V oblasti **energetických staveb** je největší chystanou investicí bezesporu prodloužení životnosti jaderné elektrárny Paks. Tato jaderná elektrárna patří již od svého začátku provozování mezi nejspolehlivější zařízení na výrobu elektřiny z jádra.

ZÁVĚR

Maďarská republika je díky své poloze považována, především za zemi s **vysokou úrovní zemědělství** - patří mezi evropské země s největší oblastí orné půdy. V současné době se vláda Maďarské republiky soustřeďuje především na rozvoj v oblasti průmysl – **narůstá počet průmyslových parků** na tomto území.

V poslední době podnikatelské subjekty z České republiky projevují **velký zájem o** obchodování s podnikateli z Maďarské republiky. Jedná se zejména o **spotřební zboží, jako jsou potraviny, stavebnictví a strojírenství**.

ZDROJE

- [1] <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/maďarsko/pravidla-pro-podnikani-v-maďarsku/1000690/42834/>
- [2] http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/maďarsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprac_e_s_cr.html
- [3] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%>

ADRESA:

Dominika Ševelová
Evropský Polytechnický Institut, s. r. o.
Obor: Finance a daně
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU POLSKA Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ POLSKA PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Veronika Šimčíková

Evropský polytechnický institut s. r. o. v Hodoníně

Abstrakt: *The aim of this work is an analysis of Poland's tax system opportunity to view the business environment for Poland businesses in the country. The first chapter is elaborated theoretical foundation. In other chapters described the business environment of Poland. It is an analysis of the business environment of Poland.*

Klíčová slova: *analýza, podnikatelské prostředí, daňový systém*

ÚVOD

Polská republika leží ve střední Evropě u pobřeží Baltského moře. Povrch tvoří většinou nížiny a pahorkatiny, na jižních hranicích hory. Jsou tu rozsáhlé jezerní plošiny. Podnebí je přímořské až kontinentální. V Polsku je rozvinutá dopravní síť. Od roku 1999 je Polská republika členem Severoatlantické aliance NATO, od roku 2004 Evropské unie.

EKONOMICKÉ PROSTŘEDÍ POLSKA

Během devadesátých let se Polsko vytrvale drželo politiky ekonomického uvolnění se smíšenými výsledky. Vývoj sektoru soukromého podniku povzbudila privatizace malých a středních státních společností a liberálního práva na založení firem nových. Vývoj sektoru soukromého podniku byl hlavní pohonnou stanicí pro polský ekonomický růst. Zemědělský sektor zůstane postižený, nicméně strukturální problémy, nadbytek labouristické, nedostatečné malé firmy, a nedostatek investice. reorganizace a privatizace citlivých sektoru (např. uhlí) byl také pomalý, ale nedávné zahraniční investice do energie a oceli zrychlily privatizace. Nedávné reformy ve zdravotnictví, vzdělání, penzijním systému a státní správy měli větší následek než očekávat fiskální tlaky. Další pokrok ve veřejných financích závisí hlavně na privatizace polských zbývajících státních sektorů, redukce státního zaměstnání, opravení daňového zákoníku atd.

ZEMĚDĚLSTVÍ

Zemědělství zaměstnává 27,5% pracovní síly, ale přispívá k HDP pouze 38%. Toto ukazuje na relativně nízkou produktivitu. Na rozdíl od průmyslového sektoru, zemědělský sektor v Polsku zůstal v průběhu několika desetiletí komunistického režimu většinou v soukromých rukou. Většina z dřívějších státních farem je nyní pronajímána farmařským nájemcům. Nedostatek úvěrových zdrojů brzdí snahu o prodej bývalé státní zemědělské půdy. V Polsku je 2 miliony soukromých farem které jsou na 90% celé hospodářské půdy. Tyto farmy jsou malé. Polsko je vývozce cukru, zpracovaného ovoce a zeleniny, ma a mléčných výrobků. Procesory často spoléhají na importy k přílohovým domácím nabídkám pšenice, zrna, rostlinného oleje, který se obecně nedostatečně setká s domácí poptávkou. V Evropě je Polsko vedoucí producent brambor a žita a je jeden z největších producentů cukru. Polsko je také významný producent zrna, prasat a dobytka.

PRŮMYSL

Před druhou světovou válkou byla polská průmyslová základna soustředěna v uhlí, textilu, chemikáliích, strojním zařízení a sektory s oceli. Dnes je to rozšířeno to hnojiv, petrochemikálií, elektrických a strojních zařízení, elektroniky a aut. Poskyt průmysl trpěl během 2. světové války a mnoho prostředků bylo nasměrované k rekonstrukci. Komunistický ekonomický systém uložený v pozdních 40. letech vytvořil velké e nemotorné ekonomické struktury provozované pod těsným centrálním vedením. Z části byla ekonomika Polska ve srovnání s jinými ekonomikami v centrální Evropě ubohá. V roce 1990 Mazowieckiho vláda začala úplný reformační program nahrazení centralizovaného plánovaného hospodářství s tržním systémem. Zatímco výsledky byly celkově působivé, mnoho velkých státní průmyslových podniku, zvláště železnice a dolování, ocel a sektor obrany, zůstaly odolní proti změně a požadované redukci velikosti přežít v ekonomice otevřeného trhu.

ZAHRANIČNÍ OBCHOD

V roce 1996 obchodovalo Polsko ze 70% s členy v EU. Polsko se připojilo k EU v květnu 2004. Před tím se staralo o oblastní integraci a obchod přes Centrální evropskou volnou obchodní dohodu (CEFTA), který zahrnoval Maďarsko, Českou republiku, Slovensko a Slovinsko. Většinu importů Polska jsou investiční statky potřebné pro průmyslové vybavení a pro výrobní vstupy. Proto je deficit očekávaný a mohl by být dokonce pokládán za pozitivní v tomto bodě. Polsko je člen Světové obchodní organizace a Evropské unie. Platí, že v EU je obvyčejný externí tarif ke zboží od jiných zemí (včetně USA).

ZALOŽENÍ PODNIKU V POLSKU ČESKÝM PODNIKATELSKÝM SUBJEKTEM

Ekvivalent k české společnosti s ručením omezeným je v Polsku tzv. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (Sp. z o.o.). Minimální hranice základního kapitálu činí 50 tisíc PLN, výše jednoho podílníka je minimálně 500 PLN. Počet zakladatelů není omezen, nicméně jestliže převyšuje základní kapitál částku 500 tisíc PLN a je-li podnik vlastněn více než 25 osobami, je nutné jmenovat dozorčí radu s minimálním počtem tří členů.

DAŇ Z PŘÍJMŮ FO

Dani z příjmů FO v Polsku podléhají jednak rezidenti, kteří mají neomezenou daňovou povinnost, a dále non-rezidenti s omezenou daňovou povinností. Zákon o daních z příjmů rozděluje příjmy na následující kategorie:

- Příjmy ze závislé činnosti (tzn. příjmy ze zaměstnání a penze)
- Příjmy z nezávislé činnosti
- Příjmy ze specifických sektorů zemědělství
- Příjmy z podnikání
- Příjmy z pronájmu
- Příjmy z vlastnictví práv (duševních, průmyslových atd.)
- Příjmy z prodeje nemovitostí, vlastnických práv a movitých věcí
- Ostatní příjmy

Od daně z příjmů FO jsou osvobozeni:

- Příjmy ze zemědělské činnosti
- Příjmy z lesnictví
- Příjmy na základě zdědění či darování

DAŇ Z PŘÍJMŮ PO

Poplatníky daně z příjmů PO jsou akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, dále státní podniky a družstva. Společnosti, které jsou v Polsku rezidenty, podléhají neomezené daňové povinnosti. Za rezidenty jsou považovány společnosti se sídlem nebo vedením situovaným na území Polska.

DAŇ Z PŘIDANÉ HODNOTY

Polsko aplikuje standardní sazbu DPH ve výši 22% a dvě snížené sazby daně ve výši 7% a 3%. Snížená sazba daně ve výši 7% se vztahuje na stavební materiál, hotelové služby, přepravu osob, sektor zemědělství a lesnictví a zdravotní péči. Snížené sazby daně ve výši 3% podléhají např. mléko, maso nebo ruční výrobky. V Polsku má plátců povinnost se zaregistrovat k DPH v případě, že jeho obrát za předcházející zdaňovací období přesáhne 10 000 EUR. Plátců podávají dle výše obrátu daňové přiznání buď měsíčně nebo čtvrtletně.

ZÁVĚR

Každá polská firma má možnost provádět zahraniční obchod, a to jak vlastním zbožím, tak zbožím jiných výrobců, s výjimkou některých druhů zboží speciálního charakteru, na které je vyžadována licence (zbraně, jaderné materiály atd.). Prodej českých výrobků je prováděn přímo odběrateli - především u zboží investičního charakteru (např. obráběcí stroje, investiční celky apod.) nebo do velkoobchodů (hlavně zboží spotřebního charakteru, potraviny atd.). V ojedinělých případech je možno umístit zboží v celních skladech. Maloobchodní síť se pod vlivem velkých západních řetězců rychle koncentruje a vstoupit na trh bez vstupu do hypermarketů je velmi obtížné, i když v poslední době dochází k vytváření polských sítí maloobchodů, u kterých však platí podobná pravidla jako u hypermarketů, tj. zápisné, apod. Polští dovozci velmi neradi obchodují prostřednictvím obchodních firem, zprostředkovatelů a pod. a téměř vždy hledají kontakty na přímého výrobce. Zahraniční dodavatelé, kteří si chtějí udržet kontrolu nad prodejní sítí, uzavírají s místními velkoobchody smlouvy, poskytují jim úvěry nebo pracují na bázi exkluzivity jednotlivých regionálních distributorů.

LITERATURA

- [1] <http://slovane.ic.cz/slovane/polsko/polsko.htm>
- [2] http://www.natoaktual.cz/na_summit.asp?y=na_summit/clenskestatynato.htm
- [3] http://europa.eu/abc/european_countries/eu_members/index_cs.htm
- [4] <http://www.crr.cz/cs/programy-eu/obdobi-2007-2013/cil-3-evropska-uzemni-spoluprace/op-preshranicni-spoluprace/opps-cr-polsko/>

ADRESA:

Veronika Šimčíková
Evropský Polytechnický Institut, s. r. o.
Obor: Finance a daně
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín

INOVAČNÁ POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE

Jana Sokolová

Abstrakt: Vo výskume a vývoji Európska únia stále zaostáva za svojimi tradičnými konkurentmi USA a Japonskom, ktoré posilňujú svoju pozíciu v globálnej konkurencii, a zároveň sa začínajú presadzovať nové ekonomiky v oblastiach, ktoré sú tradičné pre Európu (Čína, India a pod.). Je to spôsobené jednak nižšími investíciami do výskumu než v USA, ktoré sú až o tretinu menšie, a tiež inovačnou aktivitou európskych podnikov. Medzi jednotlivými členskými krajinami môžeme badať značné rozdiely. Príspevok prezentuje inovačnú výkonnosť členských krajín Európskej únie a predstavuje doteraz najdôležitejší a najkonkrétnejší pokus o integrovanú európsku politiku v oblasti inovácií, ktorou je iniciatíva „Únia inovácií“.

Kľúčové slová: Inovácie, Európa 2020, inovačná výkonnosť, Únia inovácií

Abstract: In Research and Development the European Union still lags behind its traditional competitors USA and Japan, which strengthen their position in global competition, and also new economy begins to gain ground in fields which are traditional for Europe (China, India, e.c.). This is due to R&D investment that is one-third lower than in USA and also due to innovation activity of European companies. We can observe large difference between member states of the European Union. This article presents innovation performance of member states of European Union, and it is the most important and most concrete attempt to integrated innovation policy that is initiative "Innovation Union".

Key word: Innovation, Europe 2020, innovation performance, Innovation Union

ÚVOD

Budúcnosťou Európy sú inovácie. Európska komisia vydala významný dokument, venujúci sa problematike inovácií, Zelenú knihu o inovácií (Green Paper of Innovation) v ktorej sa inovácie chápu ako

- obnovovanie a zvyšovanie sortimentu výrobkov a služieb a relevantných trhov
- vznik nových metód výroby, zásobovania a distribúcie
- uvádzanie zmien do riadenia, organizácie práce a pracovných podmienok a do know how pracovnej sily.[2]

V uvedenom dokumente sa za hlavný zdroj inovácií považuje technologická inovácia, ktorá je založená na výskume a vývoji, na rozdiel od netechnologickej inovácie opierajúcej sa o využitie nahromadených praktických skúseností. Inovácie sú dôležitou otázkou z hľadiska budúcnosti ako aj fungovania Európy.

Začiatkom marca 2010 predseda Európskej komisie José Manuel Barroso predstavil nový hospodársky plán „Európa 2020“. Táto stratégia je postavená na troch prioritných oblastiach, ktoré sú vzájomne prepojené – inteligentný rast, udržateľný rast a inkluzívny rast. Európska komisia stanovila 5 základných cieľov, ktoré by mala EÚ splniť do roku 2020. V súvislosti s inováciami nás zaujíma cieľ, ktorým je dosiahnuť úroveň investícií do výskumu a vývoja 3 % HDP EÚ. Stratégia nahradila Lisabonskú agendu z roku 2000, ktorej sa nepodarilo premeniť EÚ na „najdynamickejšiu ekonomiku založenú na znalostiach“ do roku 2010.[5]

INICIATÍVA „ÚNIA INOVÁCIÍ“

Brusel označil výskum, vzdelávanie a vytvorenie Únie inovácií za hlavné piliere stratégie Európa 2020. Je to z toho dôvodu, že inovácie majú pre úspešné moderné hospodárstvo kľúčový význam. Sú kľúčom pri tvorbe hospodárskej politiky a hlavným spôsobom vytvárania pracovných miest v hospodárstve. Čo sa týka inovácií, je EÚ naďalej pred Indiou a Ruskom, avšak Brazília a Čína významne napredujú. Naďalej sa nedarí prekonať medzeru medzi v inováčnej výkonnosti medzi krajinami EÚ a jej hlavnými konkurentmi, ktorými sú USA a Japonsko. Hlavnou iniciatívou Európy 2020 je „Únia inovácií“. Únia inovácií stanovuje strategický prístup k inováciám, ktorý je podporovaný na najvyššej politickej úrovni. Snahou Európy v rámci tejto únie inovácií bude zameranie na výzvy akými sú zmena klímy, energetická a potravinová bezpečnosť, zdravie a starnutie populácie, tiež v spolupráci s tretími krajinami. Jej cieľom je podnietiť a urýchliť inovácie v Európe, ako tiež odstrániť prekážky, ktoré bránia prieniku dobrých nápadov na trh. Budú sa využívať intervencie verejného sektora, aby sa stimuloval súkromný sektor a odstránili spomenuté prekážky ako nedostatok financií, fragmentované výskumné systémy a trhy, nedostatočné využívanie verejného obstarávania týkajúceho sa inovácií a pomalé stanovovanie noriem. Z dôvodu krízy zanikli milióny pracovných miest. Ak sa

dosiahne cieľ zvýšiť investície do výskumu a vývoja na 3 % HDP, do roku 2025 by sa mohlo vytvoriť 3,7 milióna pracovných miest a zvýšiť ročný HDP o 795 miliárd eur. [6]

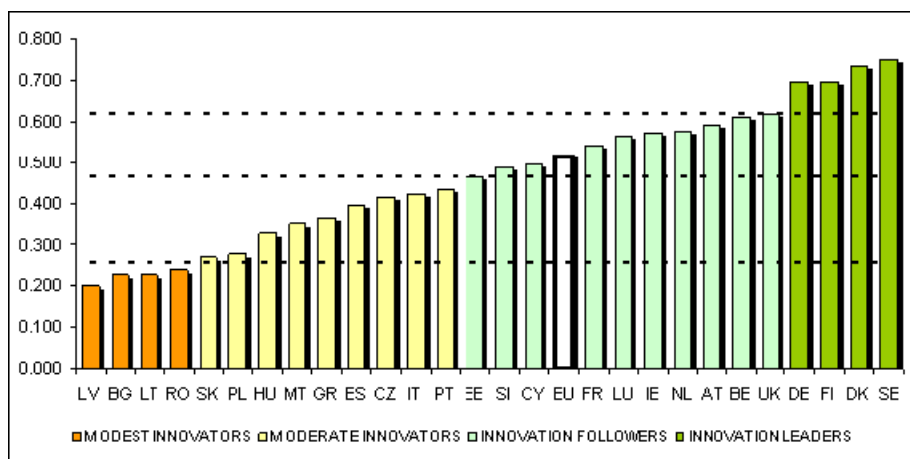
Únia inovácií obsahuje nasledovných desať kľúčových prvkov: [3]

- **Európske inovačné partnerstvá** medzi verejným a súkromným sektorom skvalitnia výskum a vývoj, skoordínujú investície, urýchlia normalizáciu a zvýšia dopyt. Komisia poskytne počiatočný kapitál, aby pritiahla financovanie zúčastnených strán. Takéto partnerstvá pomôžu prispôbovať právne predpisy a normy aktuálnemu stavu, aby lepšie zodpovedali požiadavkám súčasnej ekonomiky.
- Komisia vytvorila **25 ukazovateľov v porovnávacíj tabuľke Únie inovácií** a kontrolný zoznam vlastností úspešných inovačných systémov. Vytvorí sa nový ukazovateľ týkajúci sa podielu rýchlo rastúcich inovačných spoločností v ekonomike. Komisia bude podporovať systém nezávislého hodnotenia univerzít.
- **Opatrenia predložené komisiou na zlepšenie prístupu k finančným prostriedkom**- Komisia navrhne režim cezhraničného rizikového kapitálu a posilní režimy EÚ v spolupráci s Európskou investičnou bankou, akým je napríklad finančný nástroj na zdieľanie rizík a vymenuje vedúceho pracovníka na posilnenie cezhraničného súladu inovačných podnikov s investormi.
- **Existujúce výskumné iniciatívy sa posilnia.** Právnym záväzkom vyplývajúcim z Lisabonskej zmluvy je Európsky výskumný priestor a do roku 2014 Komisia navrhne opatrenia na jeho vytvorenie. Prinesie to väčšiu súdržnosť medzi európskymi a vnútroštátnymi výskumnými politikami, zníženie byrokracie a odstránenie prekážok mobility výskumných pracovníkov. Výsledkom bude tiež maximalizácia otvoreného prístupu k výsledkom verejne financovaného výskumu. Komisia posilní vedeckú základňu pre tvorbu politiky prostredníctvom svojho Spoločného výskumného centra.
- V roku 2011 Komisia zriadi Európsku radu pre dosiahnutie vedúceho postavenia Európy v dizajne a európske označenie špičkového dizajnu.
- V roku 2011 Komisia začne hlavný program výskumu verejného sektora a sociálnej inovácie a vypracuje porovnávaciu tabuľku inovácií v európskom verejnom sektore. Navyše odštartuje pilotný projekt európskych sociálnych inovácií s cieľom poskytnúť expertízu sociálnym inovátorom a navrhnúť, aby sa sociálne inovácie stali hlavným zmyslom programov v rámci Európskeho sociálneho fondu. Bude viesť konzultácie so sociálnymi partnermi o rozširovaní inovačnej ekonomiky do všetkých pracovných úrovní.
- Návrh Komisie, aby vlády vyčlenili osobitné rozpočtové prostriedky na verejné obstarávanie v oblasti inovačných výrobkov a služieb. Vytvoril by sa tak trh verejného obstarávania v hodnote minimálne 10 miliárd eur ročne pre inovácie, ktorými sa zlepšujú verejné služby. Komisia poskytne zmluvným subjektom z rôznych členských štátov poradenstvo pri spoločnom verejnom obstarávaní.
- Začiatkom roka 2011 vypracuje Komisia legislatívny návrh na urýchlenie a modernizáciu procesu stanovovania noriem s cieľom umožniť interoperabilitu a podporiť inovácie.
- Režim duševného vlastníctva v Európe je potrebné zmodernizovať. Dohoda o patente EÚ by podnikom ročne ušetrila 250 miliónov eur. Komisia v roku 2011 predloží návrhy týkajúce sa európskeho trhu vedomostí pre patenty a poskytovanie licencií.
- Na účely podpory inovácií sa preskúmajú rámce štrukturálnych fondov a štátnej pomoci. Komisia pomôže členským štátom lepšie využiť 86 miliárd eur zo štrukturálnych fondov určených na výskum a inovácie na obdobie rokov 2007 až 2013. Navrhne rámec štrukturálnych fondov po roku 2013 s väčším zameraním na inovácie. V roku 2011 preskúma rámec štátnej pomoci.

Na monitorovanie implementácie Únie inovácií v rámci stratégie Európa 2020 je určený nástroj Hodnotiaca správa Únie inovácií 2010 (Innovation Union Scoreboard). Základom pre jej prvé vydanie je European Innovation Scoreboard (EIS). EIS je nástroj vyvinutý na základe iniciatívy Európskej komisie, v rámci Lisabonskej stratégie. Zostavuje sa každoročne od roku 2001 za účelom sledovania a porovnávania relatívnej inovačnej výkonnosti členských krajín Európskej únie prostredníctvom viacerých ukazovateľov. Tak ako aj EIS, Innovation Union Scoreboard poskytuje porovnávanie hodnotenie inovačnej výkonnosti EÚ27 a relatívne silné a slabé stránky ich systémov výskumu a inovácií. Zoznam 29 ukazovateľov je v IUS nahradený 25 indikátormi, ktoré lepšie zachytávajú výkonnosť národných výskumných a inovačných systémov ako celok.

Hlavné zistenia IUS 2010 sú: [1]

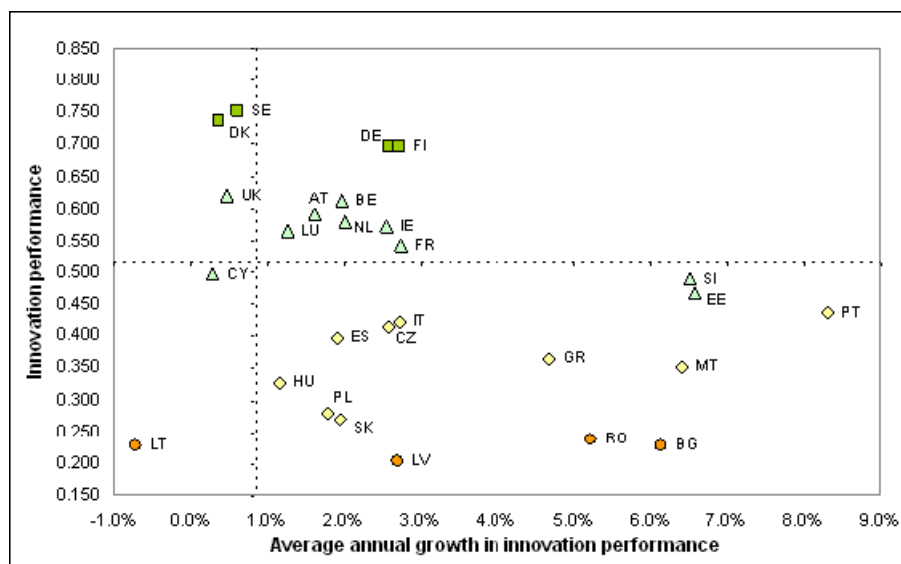
Na základe priemernej inovačnej výkonnosti meranej 24 ukazovateľmi, členské štáty spadajú pod štyri skupiny. Inovačnými lídrami zostali Dánsko, Fínsko, Nemecko a Švédsko, ktorých výkonnosť je vysoko nad priemerom EÚ27. Veľká Británia, Rakúsko, Belgicko, Cyprus, Estónsko, Francúzsko, Írsko, Luxembursko, Holandsko a Slovinsko majú výkonnosť blízku k EÚ27 a patria do skupiny inovačných nasledovníkov. Priemernými inovátormi sú Česká republika, Grécko, Maďarsko, Taliansko, Malta, Poľsko, Portugalsko, Slovensko a Španielsko, kde výkonnosť je nižšia ako v EÚ27. Poslednú skupinu tvoria opäť dobiehajúce krajiny, kam spadajú členské štáty EÚ ako Bulharsko, Litvy, Lotyšsko a Rumunsko.

Obrázok č. 1: Inovačná výkonnosť krajín EÚ
Prameň: www.proinno-europe.eu/overview

Priemerná výkonnosť je meraná prostredníctvom zloženého indikátora v nadväznosti na údaje pre 24 indikátorov. Najnižšia možná výkonnosť má hodnotu 0, maximálny možný výkon hodnotu 1. Priemerná výkonnosť v roku 2010 reflektuje výkonnosť z roku 2008/2009 z dôsledku oneskorenia v dostupnosti údajov. Výkonnosť inovačných lídrov predstavuje o 20% alebo viac než výkonnosť EÚ27, inovační nasledovníci majú inovačnú výkonnosť nižšiu než o 20% nad úrovňou EÚ27, ale vyššiu ako o 10% pod úrovňou EÚ27, výkonnosť miernych inovátorov je o 10% nižšia ale nie nižšia ako 50% výkonnosti EÚ27, a nakoniec výkonnosť dobiehajúcich krajín je nižšia ako 50% EÚ27.

Bulharsko, Estónsko, Malta, Rumunsko, Portugalsko a Slovinsko sú rastový vodcovia s priemerným ročným tempom rastu 5%. Toto priemerné ročné tempo rastu je hodnotené s 5 ročnou periódou. Pokračuje tu stabilná konvergencia, kde menej inovatívne členské krajiny v priemere rastú rýchlejšie ako viac inovatívne členské štáty. Zdá sa však, že tento proces konvergenzie spomaľuje (obrázok č.3). Zatiaľ čo mierni inovátori a dobiehajúce krajiny nepochybne dobiehajú vyššiu výkonnosťnú úroveň inovačných lídrov a inovačných nasledovníkov, neexistuje tam však žiadna konvergencia medzi jednotlivými členskými štátmi v rámci týchto dvoch skupín s nízkou výkonnosťou. Ku konvergencii dochádza medzi členskými štátmi EÚ v rámci skupiny inovační lídri a osobitne v rámci skupiny inovační nasledovníci. Konvergencia medzi skupinami sa zdá byť silnejšia ako konvergencia v rámci skupiny. Výpočet je založený na absolútnych zmenách v ukazovateľoch. Všetkým krajinám s výnimkou Litvy sa zvýšila inovačná výkonnosť v čase. Portugalsko zažíva najrýchlejší rast vo výkonnosti.

Obrázok č. 2: Konvergencia v inovačnej výkonnosti
Prameň: www.proinno-europe.eu/overview

Priemerná miera rastu pre štyri skupiny ukazuje, že je medzi skupinou konvergencia, inovační nasledovníci rastú rýchlejšie ako inovační lídri, priemerní inovátori rastú rýchlejšie ako dobiehajúce krajiny. Dobiehajúce krajiny rastú pomalšie ako priemerní inovátori a to hlavne v dôsledku toho, že Litva zaostáva v raste. Priemerná ročná miera rastu v EÚ je 0,85% za päťročné obdobie. Rast je obzvlášť silný v ukazovateľoch **otvorených excelentných atraktívnych**

výskumných systémoch a duševnom vlastníctve. Výkonnosť sa zhoršila v ukazovateľoch financií a podpory, firemných investícií inovátorov.

Skupina	Tempo rastu	Lídri v raste	Priemerní v raste	Zaostávajúci v raste
Inovační lídri	1,60%	Fínsko, Nemecko		Dánsko, Švédsko
Inovační nasledovníci	2,60%	Estónsko, Slovinsko	Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Írsko, Luxembursko, Holandsko	Cyprus, UK
Priemerní inovátori	3,50%	Malta, Portugalsko	Česká republika, Grécko, Maďarsko, Taliansko, Poľsko, Slovensko, Španielsko	
Dobiehajúce krajiny	3,30%	Bulharsko, Rumunsko	Litva	Lotyšsko

Tabuľka č. 2: Lídri inovačného rastu

Prameň: http://www.proinno-europe.eu/sites/default/files/docs_EIS2010/IUS_2010_final.pdf

Krajiny na vrchole rebríčka zdieľajú veľký počet silných stránok v ich národných výskumných a inovačných systémoch. Neexistuje jediný spôsob, ako dosiahnuť vysoký stupeň inovačnej výkonnosti. Mnoho inovačných lídrov má vedúce postavenie v rámci výdavkov podnikov na vedu a výskum. Všetci inovační lídri majú vyššie ako priemerné skóre vo verejno-súkromných publikáciách na milión obyvateľov, čo poukazuje na dobré prepojenie medzi vedeckou základňou a podnikmi. Všetci európsky top inovátori taktiež excelujú v komercializácii ich technologických znalostí, čo je demonštrované ich dobrou výkonnosťou indikátora licencie a patentové príjmy zo zahraničia. Okrem toho, celková dobrá výkonnosť inovačných lídrov odráža vyrovnaný národný výskumný a inovačný systém. Hoci každá krajina má svoje špecifiká, politické reakcie by sa nemali pokúsiť venovať iba relatívnym slabým stránkam v národných výskumných a inovačných systémoch, ale tiež mať vyrovnanejšie výkony vo všetkých kategóriách ukazovateľov.

Hlavný typ/dimenzia inovácií/indikátor	Zdroj dát
Skupina aktivátorov inovácií	
<i>Ludské zdroje</i>	
1.1.1 Noví absolventi doktorandského štúdia na 1000 obyvateľov vo veku 25-34 rokov	Eurostat
1.1.2 % populácie vo veku 30-34 rokov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním	Eurostat
1.1.3 % mladých vo veku 20-24 rokov s ukončeným stredoškolským vzdelaním	Eurostat
<i>Otvorené, excelentné, atraktívne výskumné systémy</i>	
1.2.1 Medzinárodné vedecké spoločné publikácie na milión obyvateľov	Science Metrix/Scopus
1.2.2 Vedecké publikácie medzi 10% najviac citovanými publikáciami na svete ako % z celkových vedeckých publikácií krajiny	Science Metrix/Scopus
1.2.3 Študenti doktorandského štúdia s pôvodom mimo krajín EÚ ako % všetkých doktorandských študentov	Eurostat
<i>Financovanie a podpora</i>	
1.3.1 Výdavky na výskum a vývoj verejného sektora (% z HDP)	Eurostat
1.3.2 Rizikový kapitál (% z HDP)	Eurostat
Firemné aktivity	
<i>Podnikové investície</i>	
2.1.1 Výdavky na výskum a vývoj súkromného sektora (% z HDP)	Eurostat
2.1.2 Výdavky na inovácie – non R&D (% z celkových tržieb)	Eurostat
<i>Väzby a podnikanie</i>	
2.2.1 Inovujúce malé a stredné podniky (% zo všetkých MSP)	Eurostat
2.2.2 Inovujúce podniky kooperujúce s ostatnými podnikmi (% zo všetkých MSP)	Eurostat
2.2.3 Verejno-súkromné spoločné publikácie na milión obyvateľov	CVTS/Thomson Reuters
<i>Duševné vlastníctvo</i>	
2.3.1 PCT patentové žiadosti na miliardu HDP (v PKS €)	Eurostat
2.3.2 PCT patentové žiadosti týkajúce sa spoločenských výziev na miliardu HDP (v PKS €) (zmierňovanie klimatických zmien, zdravie)	OECD/Eurostat
2.3.3 Obchodné značky Spoločenstva na miliardu HDP (v PKS €)	OHIM/Eurostat
2.3.4 Dizajny Spoločenstva na miliardu HDP (v PKS €)	OHIM/ Eurostat
Výstupy	
<i>Inovátori</i>	
3.1.1 MSP zavádzajúce inovácie produktu alebo procesu (% zo všetkých MSP)	Eurostat
3.1.2 MSP zavádzajúce marketingové alebo organizačné inovácie (% zo všetkých MSP)	Eurostat

3.1.3 Rastúce inovatívne firmy	N/A
<i>Ekonomické efekty</i>	
3.2.1 Zamestnanosť v poznatkovo intenzívnych činnostiach (výroba a služby) (% z celkovej zamestnanosti)	Eurostat
3.2.2 Export medium a high-tech produktov ako podiel z celkového exportu	Un/ Eurostat
3.2.3 Export poznatkovo intenzívnych služieb ako % z celkového exportu služieb	Un/ Eurostat
3.2.4 Predajnosť nových inovácií pre trh a pre firmy (% z celkového obratu)	Eurostat
3.2.5 Licencie a patentové príjmy zo zahraničia ako % z HDP	Eurostat

Tabuľka č. 3 Dimenzie inovačnej výkonnosti v IUS

Zdroj: http://www.proinno-europe.eu/sites/default/files/docs_EIS2010/IUS_2010_final.pdf

ZÁVER

V oblasti inovácií sa Európa stretáva s problémami ako nízka dostupnosť financií, vysoké náklady na patentovanie, rozdielne právne a daňové pravidlá, zastarané predpisy a postupy, príliš pomalé schvaľovanie noriem, nedostatky vo verejnom vzdelávaní a v inovačných systémoch, neschopnosť strategicky využívať verejné obstarávanie a roztrieštenosť úsilia. Riešením by mohla byť „inteligentná“ fiškálna konsolidácia, pretože EÚ potrebuje dôslednú fiškálnu konsolidáciu a výdavky podporujúce rast. Mali by sa zlepšiť rámcové podmienky: vytvoriť skutočný trh EÚ s fondmi rizikového kapitálu, konať v oblasti s právami duševného vlastníctva, zdieľať vynikajúce poznatky a skúsenosti týkajúce sa obáv spoločnosti, rýchlejšie stanovovať európske normy, používať najlepšie postupy vo verejnom obstarávaní. Dôležité je monitorovanie úsilia jednotlivých členských štátov a EÚ v rámci Stratégie 2020, dokončiť Európsky výskumný priestor do roku 2014 a poveriť jednotlivé zloženia Rady úlohami s cieľom dosiahnuť „Úniu inovácií“. [4]

LITERATÚRA

- [1] Innovation Union Scoreboard 2010: Comparative analysis of innovation performance [online]. Dostupné na internete: <http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics/page/innovation-union-scoreboard-2010>.
- [2] EUROPEAN COMMISSION: Green Paper on Innovation 1995 [online]. Dostupné na internete: http://aei.pitt.edu/1218/1/innovation_gp_COM_95_688.pdf
- [3] „Únia inovácií“ – premena nápadov na zamestnanosť, ekologický rast a sociálny rozvoj [online]. 2010. Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1288&format=HTML&aged=1&language=SK&guiLanguage=en#footnote-1>
- [4] J. M. Barroso: Inovačné priority pre Európu [online], 04.02.2011, [cit. 20.02.2011]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/innovation_sk.pdf
- [5] Stratégia „Európa 2020“ [online]. Euro Info. [cit. 19. 02. 2011]. Dostupné na internete: <http://www.euroinfo.gov.sk/europedia/posobenie-eu/strategia-europa-2020-7b3.html>
- [6] Budúcnosť je v inováciách [online]. Európska komisia. [cit. 19. 02. 2011]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/news/science/101006_1_sk.htm

AUTOR

Bc. Jana Sokolová
Mierová 616/7
Sládkovičovo 925 21
Tel.: 0907 289 781
e-mail: janka.sokolova@gmail.com

VÝZNAM RUSKEJ FEDERÁCIE V 21. STOROČÍ

Gabriela Sopková

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: V období globálnej finančnej krízy a prestavby globálneho bezpečnostného systému bol v roku 2009 prijatý v Ruskej federácii veľmi očakávaný a dôležitý dokument – Stratégia národnej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2020. Cieľom predkladaného príspevku je zvýrazniť hlavné oblasti záujmu Ruskej federácie stanovené v Stratégii a ich komplexnú analýzu vzhľadom na ich podiel v globálnom bezpečnostnom systéme vo svete. Súčasťou príspevku je aj zhodnotenie situácie z pohľadu plnenia Stratégie Ruskom v roku 2011. V neposlednom rade príspevok upozorňuje aj na potenciálne hrozby a úskalia pre svet ako i samotné Rusko, ktoré vyplývajú z prijatej Stratégie.

Kľúčové slová: Stratégia národnej bezpečnosti, bridlicový plyn, kaspický región, Skolkovo, konkurencieschopnosť, rusko-čínska spolupráca, diverzifikácia

Abstract: In the time of global financial crisis and rebuilding of global security system was in 2009 approved in the Russian Federation very expectant and significant document – the Russian national security strategy to 2020. The aim of proposed article is to underline the main areas of interest of the Russian Federation specified in the Strategy and its complex analysis in respect of its part in global security system in the world. Including part of article is also evaluation of situation from the point of subserving the Strategy by Russia in 2011. Last but not least the article warn also of potential threats and obstacles for the world and also for Russia itself, which result from the approved Strategy.

Key words: National security strategy, shale gas, Caspian region, Skolkovo, competitiveness, russian-chinese cooperation, diversification

Najfrekvencovanejšou témou súčasnosti je, najmä pokiaľ ide o svetové hospodárstvo, dopady globálnej ekonomickej krízy a v súvislosti s ňou postavenie krajín na svetovej scéne. Média každodenne informujú o jej dopade na jednotlivé štáty a ekonomiky. Prudký pád cien na celom svete a rekordné straty, ktoré zaznamenali burzy spôsobili šírenie krízy do všetkých sfér života. Liberalizácia, ktorá je považovaná za sprievodný jav globalizácie, odbúrala národné ochranné mechanizmy a tak spôsobila, že kríza sa stala nielen veľmi toxickou ale aj infekčnou. Dôsledky globálnej krízy môžeme zhrnúť nasledovne:

- oslabenie obchodných väzieb v dôsledku recesie národných hospodárstiev. Oslabenie obchodnej integrácie bude mať vplyv na krajiny, vo výraznej miere zapojené do globálneho trhu,
- dezintegrácia a rast izolacionizmu, najmä medzi tradičnými partnermi, ktorí budú musieť redefinovať svoje národné záujmy. Príkladom v tomto smere je posun EU k Rusku, ale tiež posilnenie väzieb Rusko - Čína,
- nárast významu konkurencieschopnosti ako nástroja udržania sa na medzinárodných trhoch,
- vznikne nová rozhodovacia pozícia pre rozvojové krajiny. HDP Číny by mal prekonať HDP Spojených štátov amerických už v roku 2027,
- USA prídu o výrazný podiel svojej mocenskej dominancie vo svete
- najdôležitejšími lídrami vo svetovom hospodárstve sa stanú krajiny BRIC – Brazília, Rusko, India a Čína.

Súčasnú krízu môžeme teda považovať za jednu z najvýznamnejších výziev na udržateľnosť globalizačného procesu. Cieľom príspevku je poukázať na schopnosť Ruskej federácie čeliť spomínanej kríze a na schopnosť tejto krajiny vytvoriť aj v čase nepriaznivých ekonomických podmienok jasnú stratégiu ďalšieho rozvoja.

Na začiatku šírenia krízy do sveta sa krajiny ako **Rusko**, Čína, ale aj Brazília a India označovali ako krajiny, ktoré budú v pretrvávajúcom úpadku „lokomotívou“ svetového hospodárstva. Krajiny prijali odvážne stratégie, ako čo najlepšie predchádzať negatívnym dopadom a ako čo najrýchlejšie naštartovať národné ekonomiky. Avšak správy z decembra 2008 mierne korigovali entuziazmus, ktorý prevládal v myšlienke, že Rusko prežije krízu bez vážnejších dôsledkov. Ruská ekonomika musela počas krízy čeliť slabnúcemu rubľu, rastúcej inflácii, rastúcej nezamestnanosti, klesajúcemu domácejmu dopytu, klesajúcim príjmom z predaja ropy a uškodil jej aj odlev zahraničného kapitálu po vojne v Gruzínsku. Hlavný ekonóm Svetovej banky pre Rusko Z. Bogetic v roku 2008 uviedol: „Zlá situácia na trhu s ropou,

¹ BARAN, J. 2009. *Možné geopolitické dôsledky prebiehajúcej hospodárskej krízy*. 2009. [online]. [cit. 2010.09.06.]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1210&Itemid=423

odlev kapitálu a zhoršenie bežného účtu platobnej bilancie. Aj týmito slovami by sme mohli charakterizovať súčasnú ekonomickú situáciu v Rusku a nemožno očakávať, že sa v najbližšej budúcnosti zlepší.“² Najdôležitejší strategický sektor v Rusku – energetika tiež neostal v čase finančnej krízy bez odozvy. Podľa generálneho riaditeľa Gazprom Alexandra Medvedeva stratil Gazprom, pre Rusko strategický podnik, v dôsledku sporu medzi Ukrajinou a Ruskom 2 mld. USD. Zvyšuje sa tiež zadlženosť Gazpromu v dôsledku náročného investičného programu budovania plynovodov a rozvoja ťažby v čase finančnej krízy. Ruský prezident Dmitrij Medvedev na margo vtedajšej ekonomickej situácie v Rusku: „nepovažujem situáciu za dramatickú, ale je zložitá, v čomsi je jednoduchšia, v čomsi komplikovanejšia ako v iných krajinách. Ale v priemere asi je taká, ako vo väčšine štátov. Avšak nemôže nás uspokojiť dnešný stav ruského hospodárstva. Úloha jeho diverzifikácie je jednou z najdôležitejších a hlavných v súčasnosti. Ide predovšetkým o založenie vysoko technologickkej, inovačnej ekonomiky, aby sme sa zbavili vysokého stupňa závislosti od exportu surovín.“³

V období globálnej finančnej krízy Rusko zareagovalo jednoznačne. Ruský prezident Dmitrij Medvedev podpísal 12.05.2009 výnos o schválení „Stratégie národnej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2020“. Realizácia stratégie má za úlohu stať sa mobilizačným faktorom rozvoja národného hospodárstva, skvalitnenia života obyvateľstva, zabezpečenia politickej stability v spoločnosti i ekonomického rastu a zvýšenia konkurencieschopnosti a prestíže Ruskej federácie (nové geopolitické rozdelenie sveta). Jej hlavným zámerom je premena Ruska na svetovú veľmoc v podmienkach multipolárneho sveta a zároveň dosiahnuť, aby sa z Ruska stala jedna z 5 najväčších ekonomík sveta v podmienkach HDP.⁴ D. Medvedev o stave a perspektíve ruského hospodárstva: „Nemôže nás uspokojiť dnešný stav ruského hospodárstva. Úloha jeho diverzifikácie je jednou z najdôležitejších a hlavných v súčasnosti. Ide predovšetkým o založenie vysoko technologickkej, inovačnej ekonomiky, aby sme sa zbavili vysokého stupňa závislosti exportu surovín.“⁵ Vyjadrenie ruského prezidenta môžeme zhodnotiť ako pokus o vytvorenie ekonomiky s výstupmi s vysokou pridanou hodnotou.

Stratégia národnej bezpečnosti Ruska je výrazne zameraná na zahranično-politický rozmer. Potvrdzuje silnejšie trendy zvyšovania asertivity Ruska na medzinárodnej scéne. Čo sa týka zahraničnej politiky, prioritným smerom Ruska je spolupráca s krajinami Spoločenstva nezávislých štátov. Avšak prekvapujúca sa môže zdať skutočnosť, že dôležitosť vzťahov v skupine BRIC (Brazília, Rusko, India a Čína) a RIC (Rusko, India, Čína) sa nachádza v Stratégii národnej bezpečnosti pred skupinou SNŠ (Spoločenstvo nezávislých štátov). Jedinou krajinou, ktorá sa v dokumente spomína konkrétne sú USA. Snaha Ruska v tejto oblasti sa opiera o budovanie strategického a rovnoprávného partnerstva. Hlavnými prioritami sú zmluvy v oblasti odzbrojenia a kontroly nad zbraňami, nešírenie zbraní hromadného ničenia, narastanie protiteroristickej spolupráce, zníženie stavu strategických útočných zbraní, atď. Zámerom Ruskej federácie v euroatlantickom priestore zodpovedá vytvorenie kolektívnej bezpečnosti na dohovorenom právnom základe.

V dokumente je aj osobitná časť venovaná energetickým zdrojom Ruska. Krajina priznáva používanie energetických zdrojov ako nástroj politického vplyvu. Zároveň však treba upozorniť na fakt, že Rusko nevylučuje možnosť využitia vojenskej sily v prípade, ak by nastali problémy v oblasti konkurencieschopnosti kvôli energetickým surovinám.⁶

STRATÉGIA NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI RUSKA – VÍZIA ALEBO REÁLNA PERSPEKTÍVA?

Už prešiel rok od podpísania Stratégie ruským prezidentom D. Medvedevom a tak môžeme (aj keď ešte nie komplexne, pretože stratégia je naplánovaná až do roku 2020) pomaly začať hodnotiť jej prvé výsledky pre Ruskú federáciu.

V prvom rade ruský prezident spomínal v dokumente potrebu Ruskej federácie orientovať sa na založenie vysoko technologickkej, inovačnej ekonomiky. Túto snahu ruského prezidenta môžeme vidieť v založení veľmi perspektívneho projektu – inovačného centra Skolkovo. Toto vyrastajúce výskumné centrum pre moderné technológie na moskovskom predmestí by malo byť obdobou kalifornského technologického centra Silicon Valley. „Rusko sa začalo uberať kurzom na modernizáciu a pozbavenie sa surovinového zamerania svojej ekonomiky“,⁷ - prezident D. Medvedev to vyhlásil na tlačovej konferencii v Moskve po rokovaníach s nemeckým prezidentom Ch. Wulfom. V tejto súvislosti nadobúda na aktuálnosti aj rusko-nemecká iniciatíva Partnerstvo pre modernizáciu. Táto iniciatíva by mala napomôcť k rastu investícií potrebných na realizáciu aj takých projektov ako je Skolkovo. Za partnera v spolupráci na projekte Skolkovo môžeme považovať aj USA. A. Schwarzeneger, guvernér amerického štátu Kalifornia, na zasadnutí Americko-obchodnej priemyselnej komory vyhlásil: „dúfame, že budeme môcť Rusku pomôcť napríklad v oblasti vysokých technológií, biotechnológií a zavedení moderných technológií. Počítame s rozvojom nadchádzajúcej spolupráce

² SME, 2008. Svetová banka znížila predpoveď rastu Ruska. In. SME, [online], 18.11.2008, [cit. 2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/4181331/svetova-banka-znizila-predpoved-rastu-ruska.html>

³ KOMPIŠOVÁ, I. 2009. Postavenie Ruska v súčasných medzinárodných vzťahoch vo svetle prijatia novej Stratégie národnej bezpečnosti RF. 2009. [online]. [cit. 2010.08.06.]. Dostupné na internete: http://www.euractiv.sk/fileadmin/images/Postavenie_Ruska_v_sucasnych_MV_-_analiza.pdf

⁴ GEOPOLITICS IN THE HIGH NORTH, 2009. Russian national security strategy. [online]. [cit.2010.10.12.]. Dostupné na internete: http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=87:russian-national-security-strategy&catid=1:latest-news

⁵ SME, 2008. Svetová banka znížila predpoveď rastu Ruska. In. SME, [online], 18.11.2008, [cit. 2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/4181331/svetova-banka-znizila-predpoved-rastu-ruska.html>

⁶ Mnohí analytici sa zhodujú, že by mohlo ísť o situáciu v Kaspickom regióne, kde sa Rusko usiluje o zachovanie monopolného postavenia na transport ropy a zemného plynu z kaspického regiónu ďalej na západ.

⁷ HLAS RUSKA, 2010. Rusko sa uberať kurzom na modernizáciu. [online]. [cit.2010.10.12.]. Dostupné na internete: <http://slovak.ruvr.ru/2010/10/12/25618147.html>

s Ruskom.⁸ Jednou z priorit Skolkova je zapojenie do účasti v inovačných projektoch aj vedcov pochádzajúcich z Ruska.⁹

Obrázok č. 1 - Projekt Skolkovo

Zdroj: <http://slovak.ruvr.ru/data/2010/09/21/1222517224/3Campus-SKOLKOVO.jpg>

V súvislosti so zahraničnou politikou Ruska sa v dokumente spomína prioritný rozvoj spolupráce s krajinami SNŠ. Táto spolupráca sa týka hlavne dvoch oblastí a to energetickej a vojenskej. Čo sa týka vojenskej oblasti, momentálne Rusko posilňuje spoluprácu policajných zborov a rozvediek SNŠ. Má záujem vytvoriť spoločnú policajnú databázu, v ktorej budú údaje potrebné pre vyšetrovanie kriminálnych činov v postsovietskom priestore. Jeden z dôvodov tejto iniciatívy je aj rastúce znepokojenie Ruska so situáciou najmä v Strednej Ázii, odkiaľ smerujú do Ruska obrovské zásielky afganského heroínu. Energetická spolupráca sa v poslednom období vyostrila konkrétne s Bieloruskom. Obe krajiny sa v lete 2010 dostali do konfliktu kvôli cenám zemného plynu. Rusko najskôr obmedzilo dodávky plynu do Bieloruska. Ich obnovenie Moskva podmienila vyrovnaním dlhov. Minsk na druhej strane hrozil zastavením tranzitu zemného plynu cez Bielorusko do Európy. Napriek týmto miernym nezhodám Rusko plánuje pridať dynamizmus integračným procesom v SNŠ. Rusko v tomto roku predsedalo Spoločenstvu nezávislých štátov a venovalo zvláštnu pozornosť hlavne napomáhaniu rozvoja vedy, realizácii inovácií a príprave mnohostrannej dohody o pásme slobodného obchodu. Ďalším dôležitým partnerom Ruska v rôznych oblastiach spolupráce, ktorý sa spomína v dokumente je Európska únia. „*Spolupráca medzi Ruskom a Európskou úniou, a budovanie ich dobrej susedskej politiky sú nevyhnutné pri dosahovaní bezpečnosti, stability a prosperity celého európskeho kontinentu.*“¹⁰ Rusko je veľmi dôležitým strategickým partnerom pre EÚ v oblasti energetiky, na druhej strane je EÚ pre Rusko najdôležitejším hospodárskym partnerom, preto je aj snaha o budovanie a prehľbovanie vzájomného partnerstva. Základným dokumentom upravujúcim vzťahy medzi EÚ a Ruskom je **Dohoda o partnerstve a spolupráci (PCA)**, ktorá bola podpísaná v roku 1994 na ostrove Korfu a vstúpila do platnosti v roku 1997. Dohoda svojim obsahom pokrýva celý rad činností od medzinárodnej podpory a pomoci v otázkach bezpečnosti až po vytvorenie demokratickej spoločnosti. Platnosť Dohody o partnerstve a spolupráci vypršala 30. novembra 2007. V súčasnosti prebiehajú medzi Ruskom a EÚ rozhovory o novej dohode. Súčasná dohoda, ktorej platnosť bola predĺžená, kým nebude ratifikovaná nová vytvára inštitucionálny rámec pre pravidelné konferencie na úrovni summitov. Predposledný summit EÚ – Rusko sa konal dňa 31.05.2010 v Rostove na Done. Dvojdenú schôdzku zorganizoval ruský prezident Dmitrij Medvedev. Výsledkom dvojdnového summitu je podľa Hermana Van Rompuya ochota EÚ podporiť plán prezidenta Dmitrija Medvedeva na modernizáciu Ruska. Rusko a EÚ spustili spoločný program na podporu západných investícií a technológií pre Ruskú federáciu pod názvom „Partnerstvo pre modernizáciu“, ktoré krajina nevyhnutne potrebuje, aby znížila závislosť svojej ekonomiky od produkcie ropy a plynu. Vedenie únie prisľúbilo, že Rusku poskytne financie na reformu jeho súdnictva a na boj s korupciou, ktoré sa uskutočnia v rámci plánu modernizácie. EÚ sa tiež ponúkla, že pomôže Rusku v jeho snahách sa stať členom Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Avšak rozhovory na summite nevyriešili pálčivú otázku bezvízového cestovania. Medzi dokumenty, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu strategického partnerstva EÚ a Ruska ďalej patria **Spoločná stratégia Európskej únie k Rusku (CSR)**, ktorá má jasne stanovené strategické ciele a to stabilnú, otvorenú demokraciu v Rusku podchytenú prosperujúcou trhovou ekonomikou, udržanie stability a bezpečnosti na európskom kontinente a integráciu

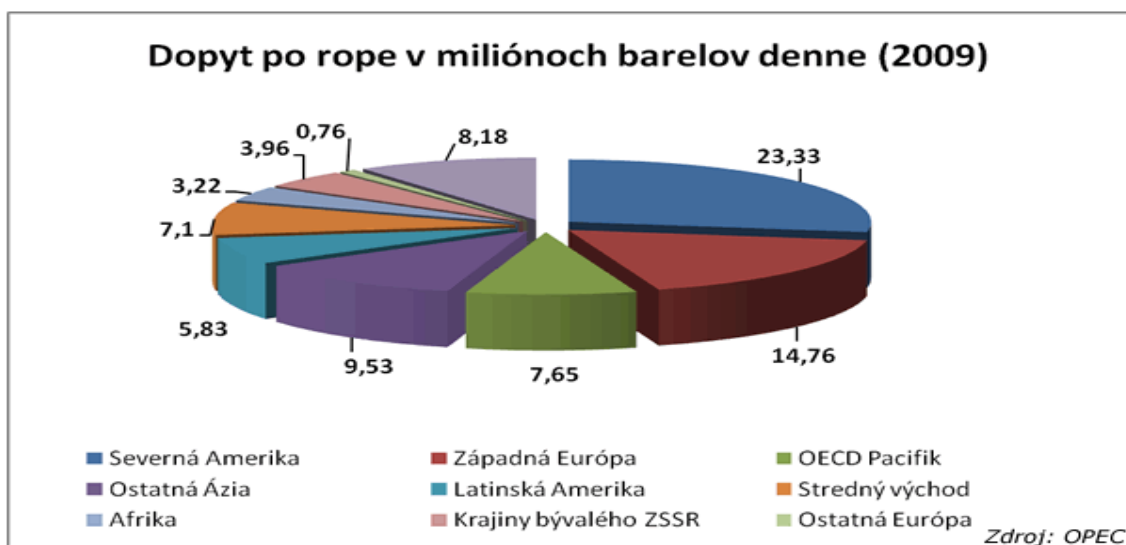
⁸ HLAS RUSKA, 2010. *Spolupráca Ruska a USA v oblasti vysokých technológií*. [online]. [cit.2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://slovak.ruvr.ru/2010/10/11/25314640.html>

⁹ Ruský inovačný Fond Skolkovo chce k spolupráci pozvať ruských vedcov – Andreja Gejma a Konstantína Novosoljova, ktorí sa stali laureátmi Nobelovej ceny za rok 2010.

¹⁰ BALÁŽ, P. – KAŠŤÁKOVÁ, E. 2009. Rusko a perspektívy spolupráce s EÚ (s osobitným zameraním na SR). Bratislava: vydavateľstvo EKONÓM, 2009. 54 s.

Ruska do CEES¹¹ (od roku 2003 CES - Spoločný ekonomický priestor), **Ruská strednodobá stratégia vo vzťahu k Európskej únii**, ktorá vychádza z potreby založenia multipolárneho sveta v ktorom sa predpokladá, že jedine komplementarita jednotlivých ekonomík môže zabezpečiť prosperitu na kontinente aj do budúcnosti a **Strategický plán Európskej únie pre Rusko**, ktorého základným cieľom je snaha posilniť vzťahy medzi EÚ-RF prostredníctvom poskytnutia pomoci zo strany EÚ pri inštitucionálnych, právnych a administratívnych reformách.

V osobitnej časti Stratégie bola obsiahnutá aj oblasť energetických zámerov Ruska. V súčasnosti je veľmi diskutovanou otázkou oblasť kaspického regiónu, konkrétne Azerbajdžanu, Turkmenistanu, Kazachstanu. Je síce zrejmé, že kaspický región nemôže v odhadoch zásob ropy a zemného plynu prevážiť nad bezkonkurenčným postavením Perzského zálivu, avšak v budúcnosti by sa mohol stať tento región jeho veľmi cennou alternatívou. Azerbajdžan, Turkmenistan a Kazachstan môžeme považovať za koherentný energetický celok. Tzv. „kaspická trojka“ sa preto dostala do pozornosti všetkých najvýznamnejších svetových mocností. Ak nepočítame záujmy Spojených štátov amerických ako najväčšieho svetového konzumenta, Rusko usiluje o zachovanie monopolného postavenia na transport ropy a zemného plynu z kaspického regiónu ďalej na západ. Svoje záujmy má v spomínanom regióne i Čína a rovnako ako západné mocnosti víta akékoľvek obmedzenie ruského monopolu. Do popredia sa dostáva aj fakt, že zmenou politického vedenia v Turkmenistane na začiatku roku 2007 možnosti predaja ropy a zemného plynu mimo tradičného ruského odberateľa výrazne vzrástli. Avšak tu prichádza dôležitá otázka. Je obmedzenie ruského monopolu pre tento región bezpečné? Vojna v Gruzínsku nám ukázala, kam až je Rusko ochotné zájsť pre udržanie svojej regionálnej dominancie.

Obrázok č. 2 – Dopyt po rope podľa regiónov (2009)

Zdroj: <http://www.trimbroker.com/images/obchodujem/Komodity/ropa-dopyt.gif>

Ďalšou dôležitou kapitolou pre Rusko v oblasti energetiky je aj otázka rusko-čínskej spolupráce. Medzinárodná agentúra pre energiu (IEA) odhaduje, že v roku 2011 predbehne Čína USA v spotrebe ropy a predbehne i Japonsko na mieste druhého najväčšieho importéra. Preto je logické, že Rusko sa obracia práve na túto krajinu. Spoločným projektom súčasnosti je postavenie rafinérie neďaleko Pekingu so spracovateľskou kapacitou 13 mil. ton ropy ročne. So spustením prevádzky sa počíta v roku 2015. Vlastníkmi závodu budú China National Petroleum Corp a ruská štátna spoločnosť Rosneft. Rusko bude pre rafinériu dodávať okolo 70 % suroviny. Avšak aj keď sa energetická spolupráca Rusko - Čína prehĺbuje, aj naďalej zostávajú hlavnou prekážkou uzavretia dohody o dodávke ruského plynu do Číny cenové podmienky. Nanešťastie pre Rusko – každý stratený rok znižuje jeho šancu, že ruský plyn skutočne do Číny potečie, pretože možnosti Číny pre dovoz sa v poslednom období rozšírili. Navyše Čína má aj veľký potenciál ťažby vlastných nekonvenčných ložísk. Avšak nie je to len kaspický región alebo Čína čo Rusko zaujíma. V poslednom období si Rusko začalo uvedomovať, že z Európy prichádza pre neho nová hrozba a tou je – bridlicový plyn. Ak Európa začne ťažiť vlastné ložiská plynu v bridlicových geologických vrstvách, mohla by sa v dohľadnej dobe zbaviť dominancie ruského Gazpromu na trhu zemného plynu. Potenciál pre ťažbu plynu z bridlíc majú všetky krajiny v západnej a strednej Európe. Odborníci poukazujú na fakt, že zemný plyn v bridliciach zmenil severnú Ameriku – z dovozcu zemného plynu sa zmenila na potenciálneho exportéra v priebehu desaťročia. Veľa ruských expertov považuje zásoby bridlicového plynu za ohrozenie svojho podielu na trhu a z toho vyplývajúceho politického vplyvu v Európe. Najbližšie roky ukážu, ako sa tejto novej hrozbe postaví Gazprom a celkovo Ruská federácia a či sa zmení geopolitická rovnováha vo svete. Uvidíme, či aj v tejto situácii bude Rusko uplatňovať stanovisko použité v Stratégii –

¹¹ CEES (Common European Economic Space) je myšlienka Spoločného európskeho ekonomického priestoru. Oficiálne bola prezentovaná na summite EÚ – RF v máji 2001. Vtedajší predseda Európskej komisie Romano Prodi ju navrhol svojmu ruskému partnerovi Vladimírovi Putinovi. Na summite v Sankt Peterburgu v roku 2003 bol tento návrh premenovaný na Common Economic Space – tzn. Spoločný ekonomický priestor (CES).

a to hrozbu využitia vojenskej sily v prípade, ak by nastali problémy v oblasti konkurencieschopnosti kvôli energetickým surovinám.

Ruská federácia v čase globálnej finančnej krízy čelila viacerým hrozbám. Medzi najzávažnejšie môžeme zaradiť slabnúci rubel, nárast nezamestnanosti, klesajúce príjmy z predaja ropy a rastúcu infláciu. V tom istom období prijalo Rusko aj veľmi dôležitý dokument – „Stratégiu národnej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2020“. Tento dokument vytýčil hlavné oblasti záujmu krajiny a jej ďalšieho smerovania. Zároveň Stratégia národnej bezpečnosti deklarovala fakt, že Ruská federácia má ambíciu stať sa svetovou veľmocou v podmienkach multipolárneho sveta. Rok 2010 nám priniesol z pohľadu plnenia Stratégie viaceré poznania. V prvom rade môžeme v tomto roku pozitívne zhodnotiť naštartovanie inovačnej ekonomiky Ruska (projekt Skolkovo). Ďalším pozitívnym ukazovateľom, že Stratégia nie je len vízia ale aj reálna perspektíva je oblasť zahraničnej politiky krajiny, konkrétne spojitost' s krajinami SNŠ (spoločná policajná databáza). Na druhej strane nám rok 2010 priniesol aj poznanie, že Ruská federácia je ochotná tvrdo bojovať za udržanie svojej regionálnej dominancie (Gruzínsko, možno „kaspická trojka“), zároveň sa však snaží uspieť aj na nových, pre ňu perspektívnych trhoch (Čína). V konečnom dôsledku môžeme zhodnotiť, že Ruská federácia má perspektívu postupne naplňať Stratégiu národnej bezpečnosti. Tento trend je však ešte veľmi chatrný a krehký, keďže revitalizácia svetovej ekonomiky je na jednej strane pomerne pomalá, no na druhej strane nové hrozby sa Rusku nevyhýbajú (bridlicový plyn). Avšak ani tieto hrozby nemôžu uprieť Rusku fakt, že je jednou z najvýznamnejších mocností 21. storočia.

Tento príspevok bol vypracovaný na Katedre medzinárodného obchodu OF EUBA ako súčasť výskumného projektu: VEGA 1/0771/10: „Determinanty energetickej politiky EÚ a ich vplyv na konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky v období hospodárskej krízy“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BALÁŽ, P. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. 5. vyd. Bratislava : SPRINT, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.
- [2] BALÁŽ, P. – KAŠŤÁKOVÁ, E. 2009. *Rusko a perspektívy spolupráce s EÚ (s osobitným zameraním na SR)*. Bratislava: vydavateľstvo EKONÓM, 2009. 180 s. ISBN 978-80-225-2691-3.
- [3] BARAN, J. 2009. *Možné geopolitické dôsledky prebiehajúcej hospodárskej krízy*. 2009. [online]. [cit. 2010. 09. 06.]. Dostupné na internete: http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1210&Itemid=423
- [4] ENERGIA, 2010. *Gazprom: Dohoda o plyne s Bieloruskom sa meniť nebude*. . [online].[cit.2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://www.energia.sk/clanok/zemny-plyn/gazprom-dohoda-o-plyne-s-bieloruskom-sa-menit-nebude/1007/>
- [5] GEOPOLITICS IN THE HIGH NORTH, 2009. *Russian national security strategy*. [online]. [cit.2010.10.12.]. Dostupné na internete: http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=87:russian-national-security-strategy&catid=1:latest-news
- [6] HLAS RUSKA, 2010. *Spolupráca Ruska a USA v oblasti vysokých technológií*. [online]. [cit.2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://slovak.ruvr.ru/2010/10/11/25314640.html>
- [7] HLAS RUSKA, 2010. *Rusko sa uberá kurzom na modernizáciu*. [online]. [cit.2010.10.12.]. Dostupné na internete: <http://slovak.ruvr.ru/2010/10/12/25618147.html>
- [8] KOMPIŠOVÁ, I. 2009. *Postavenie Ruska v súčasných medzinárodných vzťahoch vo svetle prijatia novej Stratégie národnej bezpečnosti RF*. 2009. [online]. [cit. 2010.10.12.]. Dostupné na internete: http://www.euractiv.sk/fileadmin/images/Postavenie_Ruska_v_sucasnych_MV_-_analiza.pdf
- [9] SME, 2008. Svetová banka znížila predpoveď rastu Ruska. In. *SME*, [online], 18.11.2008, [cit. 2010.10.11.]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/4181331/svetova-banka-znizila-predpoved-rastu-ruska.html>
- [10] SME, 2008. Svetová banka znížila predpoveď rastu Ruska. In. *SME*, [online], 18.11.2008, [cit. 2010.10.12.]. Dostupné na internete: <http://ekonomika.sme.sk/c/4181331/svetova-banka-znizila-predpoved-rastu-ruska.html>

AUTOR

Ing. Gabriela Sopková
Ekonomická univerzita v Bratislave
Obchodná fakulta
Katedra medzinárodného obchodu
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
mobil: 0903 562 587
gabika.sopkova@gmail.com

ANALÝZA DAŇOVÉHO SYSTÉMU ITÁLIE Z POHLEDU PŘÍLEŽITOSTÍ PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ ITÁLIE PRO PODNIKATELSKÉ SUBJEKTY V ČR

Lucie Uherková

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

ÚVOD

Pro firmy, které chtějí využít výhod mezinárodního trhu je nejdůležitější výběr vhodného zahraničního trhu. Pokud je firma rozhodnuta, na který zahraniční trh chce vstoupit, musí provést řadu průzkumů komoditního výzkumu a důvody proč podnikat ve vybrané zemi. Itálie je ideální země k podnikání nebo otevření firemní pobočky. Má významnou pozici v Evropě, širokou síť infrastruktury, poskytuje podporu pro zahraniční firmy (agentura Invitalia). Itálie patří také mezi země, které prostřednictvím svého otevřeného trhu nabízejí zahraničním společnostem velmi zajímavé obchodní příležitosti ve většině důležitých výrobních odvětví. Především se jedná o textilní průmysl, sklářský průmysl, zdravotnickou techniku, potraviny a bio-paliva.

VSTUP NA VYBRANÝ ZAHRANIČNÍ TRH

Vstup na zahraniční trh patří mezi mimořádně důležitá rozhodnutí managementu firmy. Neméně důležitý je však i výběr zahraničního trhu nebo trhů. Výběr musí být systematický na základě zhodnocení tržních možností identifikace země nebo skupiny zemí. Ve světě je velké množství atraktivních států pro podnikání a je obtížné zhodnotit všechny příležitosti. Firmy vstupují na mezinárodní trh z různých důvodů. Některé firmy reagují na objednávky ze zahraničí. Většina firem však vstupuje na mezinárodní trh aktivně s cílem využít výhod této formy podnikání.

KRITÉRIA PRO VÝBĚR ZAHRANIČNÍHO TRHU

Pokud je firma rozhodnuta, na který zahraniční trh chce vstoupit, musí provést řadu průzkumů komoditního výzkumu. Tento průzkum je trvalý. Existuje mnoho kritérií, podle kterých se může firma rozhodnout, na který zahraniční trh vstoupí.

GEOGRAFICKÁ KRITÉRIA

Jsou v mezinárodním marketinku často používána. Trh je možné členit podle ekonomické a kulturní příbuznosti geografických zón (skandinávské země, Pobaltí), podle zemí (trh Maďarska, Slovenska), podle územněsprávního členění (vybrané spolkové země v Německu), podle velikosti měst (firma se zaměří na města s více než 100 tis. obyvateli), podle hustoty osídlení (distribuční firmy budují hypermarkety v aglomeracích s hustým osídlením), podle klimatu (vybavení automobilů klimatizací). [1]

Ekonomická kritéria

- Podle úrovně infrastruktury
- Podle míry podpory investic
- Podle růstu inflace
- Dle ceny pracovní síly
- Podle hrubého národního produktu
- Dle daňového zatížení
- Podle možností dovozu a vývozu
- Podle platební bonity země

Demografická kritéria

- Patří k základním segmentačním kritériím zejména proto, že informace tohoto typu jsou snadno dostupné. Jedná se např. o následující kritéria: pohlaví (trh výrobků pro muže a ženy), věk (trh důchodového pojištění), velikost rodiny (velká rodinná auta), etnická příslušnost (mimořádně důležité kritérium v etnicky různorodých zemích, a náboženské vyznání).

Sociálně-demografická kritéria

- Seskupování podle počtu obyvatel a hustoty osídlení
- Podle věkové struktury obyvatel
- Podle míry struktury vybraných produktů

ZALOŽENÍ PODNIKU V ITALII ČEKÝM PODNIKATELSKÝM SUBJEKTEM

Itálie patří mezi země, které prostřednictvím svého otevřeného trhu nabízejí zahraničním společnostem velmi zajímavé obchodní příležitosti ve většině důležitých výrobních odvětví. Především se jedná o textilní průmysl, sklářský průmysl, zdravotnickou techniku, potraviny a bio-paliva.

Občané Evropské unie mají právo podnikat v Itálii buď dočasně anebo trvale a to za stejných podmínek jako občané Itálie. Dále mají právo získat povolení k pobytu, které trvá pět let. O povolení je třeba požádat na příslušném policejním okrsku do 8 dnů od příjezdu do země. Všichni živnostníci, kteří chtějí pracovat v Itálii, se musí zaregistrovat v seznamu vedeném regionálními profesními komorami.

Ke každé obchodní komoře je příslušná jedna živnostenská komora. Občané členských států unie musí před zahájením činnosti prokázat kvalifikaci pro provozování živnosti v domovské zemi. Téměř na všechny živnosti je zapotřebí licence.

PRÁVNÍ FORMY PODNIKÁNÍ

Nejvíce rozšířeným typem společností, které jsou v Itálii zakládány jsou akciové společnosti (S.p.A – Società per Azioni) a společnosti s ručením omezeným (SRL – Società a Responsabilità Limitata).

Přehled právních forem:

- Všeobecné partnerství (SNC - Società in nome collettivo)

Veřejné obchodní společnosti jsou určeny pro firmy od malých až středních a mohou být založeny dvěma a více členy. Nevyžaduje se minimální kapitál a všichni členové ručí společně a nerozdílně za dluhy a závazky společnosti. Každý partner může být aktivně zapojen do řízení společnosti.

- Akciová společnost (Società per Azioni)

Minimální základní kapitál musí dosáhnout 120 000 EUR a alespoň 30% základního kapitálu musí být uloženo v bance. Společnost může být založena prostřednictvím zakladatelské smlouvy nebo jednostranným aktem jediného akcionáře. Akciová společnost musí vést seznam akcionářů.

- Společnost s ručením omezeným (Società a Responsabilità Limitata)

Minimální základní kapitál musí dosáhnout 10 000 EUR. Dozorčí rada není vyžadována, pokud kapitál společnosti nepřekročí 120 000 EUR anebo po dvou následujících letech nesplnil dvě ze tří podmínek: příjmy z prodeje převyšší 6 250 000 EUR, během posledního fiskálního roku je počet zaměstnanců vyšší než 50, aktiva podniku přesáhnou v účetní závěrce částku 3 125 000 EUR.

- Podnik jednotlivce (OSVČ)

Výhodou podnikání jednotlivce je jednoduchost založení a žádné nároky na základní kapitál podniku. Aby mohl podnikatel podnik založit, musí se zaregistrovat v rejstříku firem u místní hospodářské komory. Nevýhodou tohoto podnikání je plná zodpovědnost a ručení vlastníka za podnik.

DAŇOVÝ SYSTÉM ITÁLIE

Daňový systém v Itálii přistupuje k zahraničním firmám stejně jako k domácím. Vlastní platby daní probíhají především prostřednictvím bankovního převodu na banky pověřené státem. Pokud se tedy firma rozhodne v Itálii podnikat, bude povinná příjmy získané v Itálii zdanit podle italských zákonů.

PŘÍMÉ DANĚ

- Daň s příjmů právnických osob

Podniky v Itálii od roku 2008 odvádějí 27,5 % ze zdanitelného základu. Daň je zpravidla odváděna ve dvou pololetních zálohách ve výši odvozené od daňové povinnosti v předchozím roce. Zálohy jsou vyrovnány po podání daňového přiznání. Společnostem, které nevyvíjejí žádnou činnost, je vyčíslena určitá minimální daň odvíjející se od majetku společnosti. [2]

- Daň s příjmů fyzických osob

S platností od 1. 1. 2007 jsou v Itálii aplikované následující sazby daně:

- 23% pro příjmy do 15 000 EUR
- 27 % pro příjmy v rozmezí 15 000 a 28 000 EUR
- 38% pro příjmy v rozmezí 28 000 a 55 000 EUR
- 41% pro příjmy v rozmezí 55 000 a 75 000 EUR
- 43% pro příjmy v rozmezí nad 75 000 a více EUR

- Kromě uvedených sazeb se uplatňuje dodatková daň solidarity ve výši 4% pro příjmy nad 100 000 EUR. [2]

OBECNÍ DAŇ Z NEMOVITOSTI

Podléhá jí každý, kdo vlastní nemovitost či pozemek v Itálii bez ohledu na státní příslušnost. Výše daně je vypočtena na základě „oficiální hodnoty“ majetku. Daň je uvalována místními úřady. Obecní úřady si mohou k dani připočítat poplatek např. za sběr odpadu, úklid ulic či pláží. Toto zvýšení se pohybuje okolo 200 – 250 EUR za rok.

DĚDICKÁ DAŇ

Byla znovu zavedena v roce 2006. Existují 2 sazby:

- 4 % pro manžele/manželku, děti a vnoučata, ti jsou do výše 1 mil. EUR od daně osvobozeni
- 6 % pro méně blízké příbuzenské vztahy, kde je osvobození stanoveno do výše 100 000 EUR [2]

NEPŘÍMÉ DANĚ

Sazby DPH jsou v Itálii tři – 20 %, 10 % a 4 %. Registrace k DPH je povinná pro všechny podnikatelské činnosti vykonávané na území Itálie. Podnikatelé musí o začátku podnikání informovat daňový úřad a přihlásit se k platbě DPH. Podniky jednotlivců se mohou registrovat na příslušném úřadě v daném okrese dle místa bydliště, společnosti se registrují na úřadě v místě právního sídla společnosti. [2]

ZÁVĚR

Italský trh nabízí mnoho možností i pro české podnikatelské subjekty. Příležitosti mohou hledat v různých oborech, jako je například strojírenství, v užitkovém a dekorativním skle, kde navzdory levné čínské konkurenci neztrácí český křišťál na italském trhu dobré jméno. Je tedy jen českých podniků, jaké příležitosti na italském trhu naleznou a zda budou úspěšně provádět podnikatelskou činnost a budou schopni přeměnit své poznatky a zvyky daného zahraničního trhu ve svůj prospěch a k dosažení zisku.

[1] *Businessinfo.cz* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rubrika/italie/100683/>

[2] *Cssz.cz* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-2-2008-systemy-socialniho-zabezpeceni-v-eu---italie.htm>

AUTOR

Lucie Uherková

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699

686 04 Kunovice

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTŘEDÍ NĚMECKA V LÉTECH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCE DALŠÍHO VÝVOJE

Pavlaína Veselská

Evropský polytechnický institut, s. r. o.

Abstrakt: Germany is one of the largest world countries. *It has got a* developed and very powerful economy, but it still faces with the problems of the whole world. One of the most serious global problems is the corruption that has ruled the world. This article focuses on corruption in Germany, describes the course, *participants* and anti-corruption *means* trying to reduce corruption.

Klíčové slova: podnikatelské prostředí, korupční jednání, korupce, míra korupce, index CPI, protikorupční jednání.

ÚVOD

Spolková republika Německo patří k největším státům světa s nejvýkonnější ekonomikou, ale i přesto se taková mocná země potýká s problémy, které zasahují celý svět. Jedním z největších problémů současného světa je korupce. Je jedním z neaktuálnějších témat. V Německu je nízká úroveň korupce, ale i tak platí, že se od korupce nejde úplně očistit.

SITUACE V OBLASTI KORUPČNÍHO JEDNÁNÍ

Agentura Transparency International se zabývá korupcí a korupčním jednáním. Tato organizace začala od roku 1996 každoročně uveřejňovat index vnímání korupce, který má zkratku CPI (Corruption Perception Index). Index CPI je jedním z nejspolehlivějších pramenů získání informací o vývoji korupce. Zjišťuje míru vnímání korupce ve společnosti. Index ukazuje vzájemný vztah mezi průzkumy, které se zaměřují na představitele podnikatelského sektoru, odborné veřejnosti a analytiky, jak zahraniční, tak domácí. Každý rok organizace sleduje vývoj korupce a dokumentuje všechny změny.

Korupce je vnímána jako zneužití veřejné moci a zdrojů pro soukromý účel a požitků. Korupce je definována jako chování, které nevnímá a nedodržuje obecné pravidla společnosti. Nedodrží to, co je od ostatních členů společnosti vyžadováno, očekáváno a vynucováno. Důvodem takového chování je většinou snaha získat pro sebe, svoji rodinu, přátele nebo příbuzné výhody, za které zaplatí celá společnost.

Korupce neexistuje jen na domácím trhu, v mnohých případech je korupce využívána i při obchodování v rámci zahraničního obchodu podniků. Je to tzv. index importu korupce a vyjadřuje, jak daná země využívá korupční jednání při průniku na cizí trhy. Je tomu tak právě v Německu - na domácím trhu je země téměř bez korupce, na druhou stranu je jednou ze zemí, která při svém zahraničním obchodování neotálí s uplácením.

MÍRA KORUPCE

Míra korupce v Německu je na celkem nízké úrovni. Korupce jednotlivých zemí je hodnocena na základě zkušeností odborných podnikatelů a analytiků, kteří rozhodují o umístění země v žebříčku 0 až 10. Přitom nula znamená nejvyšší úroveň korupce a stupeň deset znázorňuje nejnižší úroveň korupce.

V následující tabulce jsou uvedeny míry korupce v Německu v letech 2000 až 2010 a pořadí, na kterém se Německo nacházelo mezi dalšími asi 180 pozorovanými státy. Údaje jsou převzaty z oficiálních internetových stránek agentury Transparency International.

Rok	Míra korupce (stupnice 0 – 10)	Umístění ve světě
2000	7,6	17. místo
2001	7,4	20. místo
2002	7,3	18. místo
2003	7,7	16. místo
2004	8,2	15. místo
2005	8,2	16. místo
2006	8,0	16. místo

2007	7,8	16. místo
2008	7,9	14. místo
2009	8,0	14. místo
2010	7,9	15. místo

Tab. č. 1: Míra korupce v Německu
Zdroj [2]

Počet případů korupce se v Německu v posledních letech stále více zvyšuje. První dozvuky byly po volbách v září roku 1998, kdy bývalý německý kancléř Helmut Kohl zvýšil povědomí německé populace, že korupce v národní politické scéně není jen problém v politickém systému rozvojových zemí, ale i ve středu své vlastní komunity. Někteří politicky aktivní členové byli tvůrčí a vytrvalí v obcházení německých předpisů financování politických stran, a to buď pro jejich osobní prospěch, nebo nepřímý osobní prospěch, což může být zvýšení financí své strany.

Můžeme uvést následky skandálu společnosti Elf, kde se ukázalo, že bývalý kancléř Helmut Kohl byl údajně zapleten do obrovské korupční aféry, kde využil své politické kampaně. Orgány v Německu zkoumali nákup německé ropné společnosti v roce 1992, kde peníze údajně proudili na financování do volební kampaně pro znovuzvolení Helmuta Kohla.

Helmut Kohl, který vykonával funkci německého kancléře, v roce 1999 připustil, že po několik let přijímal protiprávní politické dary, které pomáhali jeho Křesťanskodemokratické straně udržet moc. Kohl odmítl poskytnout vyšetřovatelům jména dárců. Německo bylo považováno za relativně čisté od korupce až do pádu bývalého kancléře. Dnes se naopak zdá, že Křesťanskodemokratická unie (CDU) nemá monopol na politické korupci. Poslední skandály vyvedly z míry kancléře Schorödera a jeho levicovou Sociálnědemokratickou stranu. Další prominentní případ zahrnuje potvrzení, že obchodník se zbraněmi poskytoval dary politickým stranám a politikům. Podle časopisu Economist německá policie v roce 2000 vyšetřovala minimálně 1 243 obvinění z podplácení v souvislosti s veřejnými zakázkami.

OPATŘENÍ PRO SNÍŽOVÁNÍ KORUPČNÍHO JEDNÁNÍ

V Německu vzniklo Spolkové centrum občansko-politického vzdělávání tři roky po založení Spolkové republiky. Cílem tohoto centra je podpora porozumění politice, posílení politicky se uplatňovat a upevnit demokratické vědomí. Bylo jasné, že Německo není stát s demokratickými základy. V demokratickém politickém seskupení a tržním mechanismu se musí dodržovat pravidla a předpisy, jinak se celý systém zhroutí. Existuje mnoho preventivních nástrojů, které zabraňují vzniku korupce.

V Německu je zavedena Směrnice spolkové vlády k prevenci korupce ve státní správě. Ukazuje, že hlavní důraz se bere na prevenci a na vnitřní audit a to ve všech podnicích a institucích. Nevýhody této směrnice jsou v tom, že je zaměřena na vedoucí a šéfy, jak mají ve svých úřadech postupovat proti korupci. Směrnice však nezahrnuje případ, kdy korupci vede ministr. Směrnice zahrnuje existenci osoby, na kterou se mohou zaměstnanci úřadů a jiných státních institucí obracet s jednotlivými podezřeními z korupce v jejich pracovním prostředí. Pro mnoho ministrů je to zmocněnec pro prevenci proti korupci, tato osoba není členem policie, ale pochází ze Spolkového centra občansko-politického vzdělávání.

Jinou metodou odhalení korupce může být zavedení institutu korunního svědka, pro kterého plyne beztrestnost výměnou za pomoc při odhalení korupce. Nemusí se jednat jen o beztrestnost, ale nebudou stíháni za tak vysoký trestný čin nebo kauzu bude vést soud nižší instance. Mnichovský generální prokurátor Christoph Strözt však tvrdí, že tato metoda není nijak významná, na druhou stranu však není zbytečná. Prokurátor Strözt vedl vyšetřovatelský tým v obrovské korupční kauze v německé firmě Siemens, do které bylo zapleteno 270 lidí. Soud odsoudil dva nejvyšší členy vedení společnosti. Firma dostala pokutu 600 tisíc EUR a byla povinna zaplatit vysoké soudní vyrovnání. Při odhalování korupce se velmi osvědčila v praxi spolupráce s různými subjekty, které se vyskytují v oblastech, kde může vznikat korupce. Jsou to třeba subjekty ze zdravotnictví nebo farmacie.

V Německu je trest firem za korupci možný a to i bez existence nějakého zákona. Německo trestá firmy v případech, že firma korupčním jednáním získá protiprávní výhodu. Pokud dojde ke korupci v podniku, je dobré, co nejrychleji prokázat vinu odpovědného vedoucího nebo ředitele, potom je firma trestána za to, že neučinila patřičné kroky, aby v podniku nevznikala korupce. Firma dostane pokutu, ale jak stanovuje německý zákon, je možné po uzavření soudního řízení proti odpovědnému vedoucímu nebo řediteli odebrat firmě prospěch, který díky korupčnímu jednání získala. V již zmiňované kauze německé firmy Siemens soud stanovil odškodné ve výši 400 milionů EUR.

ZÁVĚR

I když korupce v Spolkové republice Německo je na nízké úrovni, musí stát využívat opatření k jejímu odstraňování. Osoby a firmy, které ve svůj prospěch nebo prospěch jiné osoby či firmy využijí korupci, musí nést za své nekalé činy následky.

LITERATURA

- [1] VYMĚTAL, P. Kde se daří korupci?. *EUROPEUM : Institut pro evropskou politiku* [online]. 29. 1. 2004 [cit. 2011-01-24]. Dostupný z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=672>.
- [2] *TRANSPARENCY INTERNATIONAL : The global coalition against corruption* [online]. [cit. 2011-01-24]. TI Corruption Perceptions Index 2000. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi/2000>.
- [3] SCHRÖDER, D.; SCHUMBACH, C.; KOSS, M. *Country Reports on Political Corruption and Party Financing GERMANY* [online]. 2004. 13 s. [2011-01-25] Dostupné také na WWW: <<http://www.transparency.org/content/search?cx=011301395855252246152%3Adso1vyx3hck&cof=FORID%3A11&ie=UTF-8&q=germany&sa.x=0&sa.y=0#965>>.
- [4] MIGUET, A. *Political Corruption and Party Funding in Western Europe* [online]. 2004. 11 s. [2011-01-25] Dostupné na WWW: <<http://www.transparency.org/content/search?cx=011301395855252246152%3Adso1vyx3hck&cof=FORID%3A11&ie=UTF-8&q=germany&sa.x=0&sa.y=0#965>>.
- [5] POKORNÝ, M. Boj proti korupci? Jdete špatnou cestou, vzkazují němečtí experti. *IHNed.cz : Online zprávy Hospodářských novin* [online]. 15. 4. 2010, [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://domaci.ihned.cz/c1-42569520-boj-proti-korupci-jdete-spatnou-cestou-vzkazuji-nemecti-experti>>. ISSN 1213-7693.

AUTOR

Pavčina Veselská
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice

ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO PROSTREDIA BELGICKA V ROKOCH 2000 AŽ 2010 A PREDIKCIA ĎALŠIEHO VÝVOJA

Roman Zajíček

Evropský polytechnický institut, s. r. o.

Abstrakt: Belgická ekonomika v posledných rokoch pocítila silu globálnej vlny hospodárskej a ekonomickej krízy, čo sa prejavilo aj na makroekonomických ukazovateľoch krajiny. Silná pozícia krajiny v rámci medzinárodného obchodu, jej však dávajú možnosti na vzhopenie ekonomickej situácie, čomu nasvedčujú aj prognózy do ďalšieho obdobia.

Kľúčové slová: hrubý domáci produkt, kríza, rast, pokles, nezamestnanosť, inflácia, vývoz, dovoz.

Abstract: The Belgian economy in recent years experienced a wave of global economic power and economic crisis, which was also reflected in macroeconomic indicators of the country. Country's strong position in international trade, and give it opportunities to rally the economic situation, suggest what the forecast period to the next.

Keywords: gross domestic product, crisis, growth, decline, unemployment, inflation, export, import.

ÚVOD

Oficiálny názov Belgicka je Belgické kráľovstvo, rozloha je 30 527,9 km², a počet obyvateľov k 1. 1. 2010 bol viac ako 10 mil. Belgicko je rozdelené do 3 regiónov Vlámsko, Volomsko a Brusel a ďalej do 10 provincií. Hlavné mesto je Brusel s viac ako 1 mil. obyvateľmi. V krajine sa hovorí tromi úradnými jazykmi – holandsky, nemecky a francúzsky.

EKONOMIKA

Belgická ekonomika bola vďaka politike vyrovnaného rozpočtu až do roku 2008 vo fázy stabilného rastu. Táto politika jej zaistovala znižovanie verejného dlhu voči HDP a tým vytvárala priaznivé makroekonomické podmienky pre ožiovovanie ekonomiky. Avšak globálna ekonomická a následne hospodárska kríza sa prejavila aj na silnej ekonomike Belgicka. Čo sa prejavilo aj na makroekonomických ukazovateľoch. Napriek sile, ktorú tieto krízy ukázali v iných krajinách, prognózy na rok 2010 a taktiež aj 2011 sú dobré a čísla pozitívne.

HOSPODÁRSTVO

Belgická ekonomika je silne závislá od svetových trhov, 70 % HDP pochádza práve zo zahraničného obchodu a patrí medzi 10 najväčších vývozcov na svete. Hospodárska kríza, ktorá postihla vo veľkej miere aj hlavných Belgických odberateľov (susedné krajiny Nemecko, Francúzsko, Holandsko), viedla k zrúteniu zahraničného obchodu krajiny. Vývoz krajiny v roku 2009 klesol o 17,3 % čo znamenalo vážny problém pre ekonomiku krajiny, rovnako však poklesol aj dovoz do krajiny a to o 20,3 %, čo v konečnom súčte znamená, že krajina vykazuje aktívne saldo obchodnej bilancie. V prvých piatich mesiacoch roku 2010 dochádza k opätovnému rastu vývozu a dovozu o 16,1 % resp. 16,5 % a bilancia vykazuje kladné saldo vo výške 4 058 miliárd €. Tento rast je považovaný za signál vystupovania Belgicka z krízy. Dlhodobým problémom Belgického hospodárstva zostáva, tak ako vo väčšine krajín EÚ, starnutie populácie.

HRUBÝ DOMÁCI PRODUKT

V objemovom indexy HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PPS), ktorý sa vyjadruje vo vzťahu k Európskej únii, kedy priemer je nastavený na rovnú 100, Belgicko dosahuje nadpriemerné hodnoty, v roku 2000 to bolo až 126, najnižšia hodnota za posledných 10 rokov bola v roku 2008 a to 115, čo však predstavuje nadpriemer Európskej únie. Percentuálne zobrazenie rastu umožňuje porovnanie rastu ekonomík s ostatnými krajinami. Medziročný rast Belgického HDP je veľmi kolísavý, pohybuje sa medzi hodnotami -2,9 % v roku 2009 kedy Belgicko plne zasiahla hospodárska kríza, až po 3,7 % v roku 2000. V roku 2010 však už dosiahlo hodnotu 2 % čo ukazuje priaznivú prognózu do ďalšieho vývoja krajiny.

INFLÁCIA

Priemerná ročná inflácia sa až do roku 1999 držala na hodnotách okolo 1 %, avšak v roku 2000 dosiahla hodnotu 2,7 %. Počas nasledujúcich siedmich rokov nezaznamenala inflácia Belgicka žiadny zásadný výkyv, pohybovala sa na rozmedzí hodnôt od 1,5 (v roku 2003) do 2,7 % (roku 2000). Avšak v roku 2008 sa prudko zvýšila na úroveň 4,5 % čo predstavovalo najvyššiu infláciu za ostatných 24 rokov. V roku 2010 dosiahla priemerná ročná miera inflácie hodnotu 2,3 %, čo je takmer priemerná hodnota Európskej únie.

NEZAMESTNANOSŤ

Hospodárska kríza sa na trhu práce prejavuje so značným oneskorením. Aj keď média počas celého roku 2009 a 2010 prinášali správy o zatváraní veľkých firiem a veľkom prepúšťaní, oficiálne štatistiky tieto scenáre nepotvrdili a miera nezamestnanosti sa v roku 2010 pohybovala na hodnote 8 % čo je v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi, priemerná hodnota s ktorou Belgicko bojuje od roku 2002. Rozdiely v jednotlivých regiónoch sú odlišné. Flámsko má problém so zamestnaním obyvateľstva nad 50 rokov, zatiaľ čo Valonsko má problém so zapojením do práce mladých osôb a čerstvých absolventov.

PROGNÓZA VÝVOJA

Belgicko má dlhodobu dva závažné problémy a to náklady vyplývajúce zo starnutia populácie a náklady za štátny dlh, ktorý po dlhšej dobe úspechov začína opäť stúpať – v roku 2009 dosiahol úrovne 6 % HDP. V roku 2010 dosiahol Belgicko rozpočtový schodok 4,6 % HDP, čo je výrazné zlepšenie, zároveň je to o 2 % menej než očakávala Európska komisia. Úniou požadované 3 % chce Belgicko dosiahnuť v roku 2012. "Tento rok by sme sa mohli opäť zaradiť medzi najlepších študentov v rámci Európskej únie a eurozóny," povedal Leterme pri prezentácii výsledkov štátneho rozpočtu za minulý rok. Dosiahnutie stability Belgicko predpokladá v roku 2015 .

V oblasti starnutia populácie sa Belgicko zaviazalo odvádzať 0,3 – 1,5 % HDP do zvláštného fondu pred financovania nákladov na starnutie populácie. Z tohto fondu bude Belgicko financovať sociálne výdaje až do roku 2030. Z dlhodobého hľadiska bude musieť Belgicko prijať opatrenia v tejto oblasti, napr. zvýšenie vekovej hranice odchodu do dôchodku, obmedzenie predčasného odchodu do dôchodku, zvyšovať podiel zamestnaných osôb a ďalšie. Odhady pre rok 2011 v otázkach nezamestnanosti predstavujú hodnoty 8,3 až 9 %. Cieľom belgickej vlády v ekonomickej oblasti dlhodobu zostáva reforma trhu práce a podpora vytvárania nových pracovných miest. Vláda sa usiluje v súlade s Lisabonskými cieľmi o zvýšenie celkovej zamestnanosti z 61 % prístupného obyvateľstva na 70 %. Reforma trhu práce sa dotkne aj podmienok podpory v nezamestnanosti a teda tak vytvárať tlak na ochotu prijať ponúkané pracovné miesta.

Inflácia pre rok 2011 sa očakáva medzi hodnotami 1,4 - 1,9 %. Čo by predstavovalo mieru pod priemerom EÚ.

POSTAVENIE BELGICKA V GLOBÁLNEJ EKONOMIKE

Komoditná štruktúra vývozu a dovozu je charakterizovaná hospodárskou vyspelosťou Belgicka a mierou zapojenia do medzinárodného obchodu. V štruktúre vývozu hlavné pozície patria odvetviám s vysokou pridanou hodnotou, ako strojárstvo, energetika, dopravné prostriedky, výrobky chemického a farmaceutického priemyslu a taktiež potraviny. Najvyšší podiel na celkovom vývoze mali výrobky chemického a farmaceutického priemyslu – 32,7 %, druhou najsilnejšou komoditou stroje a automobilový priemysel, s podielom 21,6 %. Avšak pokles v roku 2009 zasiahol všetky odvetvia. V roku 2010 prichádza oživenie Belgického vývozu najmä v oblastiach drahých kameňov a kovov, nerastných látok, umelej hmoty a aj chemickej výroby. Pokles na vývoze v roku 2010 už tradične zaznamenala položka strelivo a zbrane. V štruktúre dovozu sa na hlavné pozície v roku 2010 dostávajú tie isté komodity ako v štruktúre vývozu, drahé kamene a kovy, nerastné látky, umelá hmota a aj chemická výroba. To potvrdzuje spracovateľskú úlohu belgického priemyslu, ktorý nemá vlastné surovinové zdroje. Dovezie, spracuje, vyvezie.

ZÁVER

Vzhľadom na pretrvávajúcu krízu na globálnych trhoch a tým spomalenie Belgického vývozu situáciu v Belgicku v roku 2010 vystihuje vyhlásenie guvernéra Belgickej národnej banky: „Recesia v Belgicku skončila, kríza však stále trvá!“ Belgická ekonomika vážne pocítila rozsah krízy na globálnych trhoch. Vyhliadky do budúcnosti sú však priaznivé a ukazujú silu Belgickej ekonomiky, ktorá sa snaží v čo najkratšom čase vysporiadať so zakolísaním na svetových trhoch. Najväčším problémom pre krajinu zostáva vysoký verejný dlh voči ktorému sa však krajina snaží bojovať reformami čo sa jej aj podľa hodnôt úspešne darí.

LITERATÚRA

- [1] Belgie: Zahraniční obchod země [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/belgie-zahranicni-obchod-zeme/6/1000809/>>.
- [2] Belgicko chce snížit deficit pod 4 procentá [online]. [s.l.] : [s.n.], 2011 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5717709/belgicko-chce-znizit-deficit-pod-4-percenta.html>>.
- [3] Belgie: Ekonomická charakteristika země [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/belgie-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000809/>>.
- [4] Belgie: Základní informace o teritoriu [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/belgie-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000809/>>.
- [5] Dočasná belgická vláda slíbila, že sníží deficit [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://hnonline.sk/firmyafinancie/c1-49455820-docasna-belgicka-vlada-slubila-ze-znizi-deficit>>.

ADRESA

Roman Zajíček
Evropský polytechnický institut, s. r. o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
Česká republika
e-mail: zajo351@gmail.com

SEKCE 3

VPLYV TRADÍCIÍ NA SPOTREBITELSKÉ SPRÁVANIE

Natália Blahutová

Univerzita Mateja Bela

Abstrakt: Spotrebiteľovo správanie ovplyvňuje veľa rôznych faktorov. Keď chce byť marketingový manažér úspešný, potrebuje poznať svojich cieľových spotrebiteľov a faktory, ktoré vplyvajú na ich spotrebiteľské správanie. Okrem iného musí sa usilovať spoznať aké majú zvyky, tradície, nákupné návyky. Na úvod si ujasníme niekoľko kľúčových pojmov súvisiacich s danou témou.

Kľúčové slová: Tradície. Kultúra. Spotrebiteľ. Spotrebiteľské správanie. Rodina. Dedina. Mestá.

FAKTORY DETERMINUJÚCE SPOTREBITELSKÉ SPRÁVANIE

„Spotrebiteľa charakterizujeme ako jednotlivca, ktorý kupuje výrobky a služby na osobnú spotrebu, na použitie v rodine, prípadne ako dar pre inú osobu.“ (Kulčáková, 2007) Každý spotrebiteľ má svoje potreby, ktoré sú stavom pociťovania nedostatku niečoho, čo sa subjektívne prežíva s napätím a príjemne pri uspokojení. Rast potrieb a zmeny v ich uspokojovaní závisia od rozvoja vedy, techniky, kultúry, od životných podmienok, od profesie, od tradícií, ako aj od dosiahnutého stupňa ich uspokojovania. Prostriedkom na uspokojovanie potrieb je spotreba.

So spotrebiteľom a spotrebou úzko súvisí aj spotrebiteľské správanie. Spotrebiteľské správanie možno definovať ako „správanie, ktoré spotrebiteľia prejavujú pri hľadaní, nákupe, používaní, hodnotení, disponovaní výrobkami a službami, od ktorých očakávajú, že uspokojia ich potreby“ (Schiffman- Kanuk, 2004).

Faktory, ktoré ovplyvňujú spotrebiteľské správanie rozdeľujeme na spoločenské, kultúrne a psychologické. Do spoločenských faktorov zaraďujeme referenčné skupiny, rodinu a spoločenská rola a postavenie. K normálnemu správaniu ľudí patrí život v skupinách. Ľudia v skupinách majú spoločný cieľ, vzájomnú závislosť a všeobecne uznávajú podobné hodnoty. Referenčné skupiny stanovujú normy a hodnoty, ktoré ovplyvňujú správanie. Sú to sociálne skupiny, ktorých jednotlivec prijíma ich hodnoty a normy. Referenčné skupiny delíme na sekundárne a primárne. Najvýznamnejšou primárnou referenčnou skupinou je rodina. Vo všeobecnosti pod primárnou skupinou chápeme malé skupiny, ktoré majú malý počet členov, dochádza v nich k častému osobnému kontaktu a dôvernosti. Sekundárne skupiny sú veľké skupiny, styk medzi členmi nie je pravidelný, skôr občasný a viac formálny. Človek patrí do viacerých skupín. Jeho postavenie v každej z nich môžeme nahradiť pojmami rola a status. Rola je správanie jednotlivca, aké od neho očakávajú ostatní členovia danej skupiny, s ohľadom na jeho status.

Do psychologických faktorov ovplyvňujúcich spotrebiteľské správanie zaraďujeme motiváciu, vnímanie, poznávanie a učenie a postoj. Motivácia je hnacia sila, ktorá vedie človeka ku konaniu. Spotrebiteľia sa pri uspokojovaní určitej potreby rozhodujú medzi viacerými výrobkami, ktoré môžu túto potrebu uspokojiť. Majú výrobkovo- špecifické ciele, ktoré sú ovplyvnené skúsenosťou, kultúrou, učením, apod. Človek so silným motívom je pripravený konať. Jeho správanie však závisí od spôsobu vnímania situácie. Vnímanie je odraz skutočnosti v ľudskej myslí.

„Kultúrne faktory pozostávajú z materiálnych a nemateriálnych zložiek. Materiálne prvky predstavujú spotrebné statky, kultúrne artefakty, architektonické diela a pod. K nemateriálnym zložkám kultúry patria sociálne normy, poznatky, idey, tradície, zvyky, symboly, rituály, mýty, tabu atď.“ (Kulčáková, 2007).

Každá kultúra pozostáva z menších subkultúr alebo skupín. Rozlišujeme štyri typy subkultúr. Patria sem:

- národnostné skupiny.
- náboženské skupiny,
- rasové skupiny,
- zemepisné oblasti.

Poznanie týchto subkultúr má dôležitý význam pri nachádzaní odlišností v spotrebiteľskom správaní. Tieto odlišnosti pozorujeme pri výbere produktu, ale aj v reakciách na použité marketingové nástroje.

Osvojenie kultúry je základnou podmienkou človeka na zaradenie sa do určitej ľudskej spoločnosti. Kultúru si človek osvojuje prostredníctvom sociálnej interakcie. Proces, ktorým sa kultúra od narodenia vstupuje jednotlivcom sa nazýva výchova. Kultúra usmerňuje jednotlivcov, určuje, čo je primerané a čo neprimerané správanie, ako sa ľudia majú správať v rôznom veku, rôzneho spoločenského postavenia, aké sú zvyky a pod. Rozdiely v kultúre sa odrážajú v akceptovaní a preferovaní rôznych produktov. Poznanie kultúrnych vzorov je dôležité pre skúmanie spotrebiteľského správania a je dôležitým momentom v poznávaní jeho zmeny. Kultúra je rôzna v mieste a v čase.

TRADÍCIE A ICH VPLYV NA SPOTREBITEĽSKÉ SPRÁVANIE

Tradície chápeme ako súhrn zvykov, obyčají, pravidiel, názorov a podobne, prechádzajúcich z generácie na generáciu. Tradície sú zložkou každej kultúry. Kultúru by sme mohli zadefinovať ako to, čo umožňuje „bohatý sociálny život na vysokej úrovni, konštituujujúci ľudstvo ako celok, jeho zvyky a štýl, vkus, sviatky, rituály – všetko, čo viaže jednotlivca ku skupine, ku koreňom, čo ich včleňuje do komunity, ktorá je vyjadrením ich spoločnej vôle a myslenia, viaže ich k ľuďom tvoriacim morálnu jednotu“ (Bloom, 1987).

„Spoločnosť a kultúru, v ktorej človek vyrastá a žije, výrazne ovplyvňujú jeho záujmy, túžby, želania, aktivity, záľuby. Kultúrne faktory výrazne ovplyvňujú spotrebiteľské správanie, pretože sú významným určujúcim faktorom ľudského správania v spoločnosti. V kultúre možno identifikovať trendy, ktoré majú vplyv na spotrebiteľské správanie, prejavujúce sa v:

- zbližovaní kultúr
- zmene hierarchie hodnôt
- globalizácii životného štýlu,
- duchovnej obrode,
- meniacich sa stravovacích zvykoch,
- ochrane zdravia,
- ochrane životného prostredia,
- obrode národných kultúr,
- renesancii umenia, (Kulčáková, 2007).

Jednotlivé komponenty kultúry, ktoré nadobudli relatívnu stabilitu, počas života jednej generácie sa stanú tradíciou, ak prejdú medzigeneračnou transmisíou. Tradície sa šíria z generácie na generáciu. Vnímanie tradícií jednotlivcami sú ovplyvňované rôznymi faktormi, ako sú:

- rodina,
- vzdelávacie inštitúcie,
- zamestnanecké skupiny a skupiny tvorené voľno časovými aktivitami,
- kultúrne vzory z bulvárnej tlače,
- rozhlasové a televízne vysielanie,
- migrácia obyvateľstva,
- demografické zmeny,
- viera a iné.

Tieto faktory vnucujú jednotlivcom nový rytmus denného a sviatočného dňa a nakoniec sa spotrebiteľ stáva nositeľom jeho kultúrnych hodnôt.

Z uvedených zložiek budeme venovať osobitnú pozornosť rodine. Rodinu chápeme ako „zoskupenie ľudí, ktoré sa vyznačuje súžitím po určité časové obdobie a ktorí sú navzájom spojení manželstvom alebo pokrvným príbuzenstvom,“ (Pernerová, 1999). „Rodina je základňou pre vznik a zmenu hodnôt, noriem, imperatívov a tým sa podieľa na prenose a uchovávaní kultúry, tradícií a je schopná vytvárať socializačný základ individua“ (Golema- Dobřík, 1996). Práve prostredníctvom rodiny, či už tej, v ktorej vyrástol alebo tej, do ktorej sa oženil (vydala) získava jednotlivec kúpne návyky a rôzne postoje, z ktorých viaceré sú založené na zdieľaní tradícií.

V minulosti sa tradície šírili prevažne smerom od starých rodičov na deti a vnúčatá. Tento jav sa nazýva generačná a obgeneračná transmisia. Dochádzalo k nej hlavne vo vidieckom prostredí, kde starí rodičia ostávali doma s vnúčatami a rodičia, keďže mali veľa síl, pracovali na poli alebo statku. V tomto období starí rodičia učili svoje vnúčatá všetkým svojim vedomostiam a tradíciám, ktoré počas života nadobudli. Avšak dnes už táto transmisia stráca na význame, keďže v mnohých prípadoch ľudskú prácu nahradili stroje a tak ostáva rodičom viac času na svoje deti.

Skôr sa stretávame s opačnými prípadmi. Keď sa starí rodičia učia od svojich vnúťat. Dochádza k tomu hlavne vďaka prilevu nových technológií do každodenného života. Nie jeden z nás zažil boje s počítačmi, mobilnými telefónmi, mikrovlnnými rúrami, ktoré kedysi neexistovali a museli sa naučiť, ako sa ovládajú, aby ich mohli využívať.

Ďalším významným faktorom vplývajúcim na tradície je migrácia obyvateľstva. Ľudia odchádzajú do zahraničia za rôznym účelom, na dovolenky, za prácou a pod. Po príchode späť domov prinášajú okrem spomienok, fotografií, darčiekov pre svojich blízkych aj určité inovácie spojené s tradíciami. Tieto tradície by sme mohli nazvať prevzaté tradície, lebo nevznikli priamo v našej kultúre, ale uznávame ich, ako keby to bola pravda. Stačí, keď si spomenieme na vznik tradície oslavy dňa svätého Valentína. Dva týždne pred Valentínom sú obchody ružové, červené, všade vidieť samé srdiečka a iné predmety vykresľujúce lásku.

Ďalší faktor, ktorý má vplyv na tradície je urbanizácia. Rozdielne sa uznávajú tradície na dedine a v meste. Na dedinách sa silnejšie dodržiavajú tradície, čo je spojené s určitým typom samozásobiteľského charakteru a potrebou zachovania tradičného rodinného života v snahe zachovať a zveľaďovať rodinný majetok.

„Ak chceme vysvetliť jedinečnosť zvykov danej kultúry, musíme predpokladať, že tieto zvyky predstavujú určitú jedinečnú kombináciu možných zvykov. Z toho vyplýva, že jednotlivé zvyky, tradície sú síce podstatné, ale ich kombinácia je ešte podstatnejšia“ (Benedictová, 1934). Pre pochopenie by som uviedla príklad týkajúci sa vianočných sviatkov. Na Slovensku sa oslavujú Vianoce 24. decembra. Tradíciou je bohatá večera a rozbaľovanie štedrých darčiekov. V Anglicku je tradíciou bohatá večera 24. decembra a rozbaľovanie darčiekov až 25. decembra ráno.

V Belgicku sa neprikladá až taký veľký dôraz Vianociam. Počas Štedrého dňa sa vyberú na večeru do reštaurácie a na Prvý sviatok vianočný si rozbaľujú menšie darčeky. V tento deň sa spolu stretávajú pri slávnostnej večeri.

Tradície môžeme rozdeliť na pozitívne a negatívne. Pozitívne pôsobiace tradície zvyšujú spotrebu. Pre lepšie pochopenie by som uviedla príklad Veľkej noci. Jedna z tradícií zaužívaných počas Veľkej noci je oblievanie dievčat a ich následné navoňanie. V súvislosti s touto tradíciou vzrastá dopyt po veľkonočných voňavkách. Na druhej strane môžeme pozorovať aj negatívne pôsobiace tradície. Negatívne tradície sú charakteristické tým, že znižujú dopyt po jednotlivých druhoch tovaru. Jednou z klasických negatívnych tradícií je dodržiavanie pôstu. Spotrebitelia, ktorí sa postia, majú zakázané konzumovanie mäsa, ako aj potravín, ktoré pochádzajú od teplokrvných zvierat, teda aj mlieko, syr a vajcia. Z čoho vyplýva, že v období pôstu klesá dopyt po týchto výrobkoch. Podľa toho by šikovný marketingový manažér mohol byť úspešný s predajom tovarov, ktoré nespádajú do charakteristiky pôstnych jedál. Mohlo by ísť hlavne o cestoviny, strukoviny, zeleninu a ovocie.

Tradície sú úzko späté s rituálmi, akými sú rodinné udalosti. Do tejto kategórie patria narodenia detí, sobáš, pohreby, oslavy jubileí a iné významné rodinné udalosti. Silné korene majú tradície, ktoré súvisia s náboženstvom danej kultúry. Tradície sa časom menia. Jedni zanikajú, iné vznikajú. Zmeny prebiehajú v rámci jednotlivých generácií. Preberáme ich z generácie na generáciu, preberáme ich aj z iných kultúr. Tradície je potrebné udržiavať a rozvíjať nielen z kultúrneho hľadiska, ale udržanie a rozvíjanie viacerých z nich je významné aj z marketingového hľadiska.

ZÁVER

Ak chce byť manažér úspešný na domácom, aj medzinárodnom trhu, musí sa okrem iných dôležitých faktorov zamerať aj na spoznanie osobitostí jednotlivých kultúr, pričom by mal klásť dôraz aj na poznanie tradícií. Tieto vedomosti mu pomôžu dosahovať lepšie výsledky v predaji výrobkov, ktorých spotreba sa viaže na dodržiavanie rôznych tradícií.

LITERATURA

- [1] BEŇUŠKOVÁ, Z. *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. Bratislava : VEDA, 2005. 224 s., ISBN 80-224-0853-0.
- [2] HLÔŠKOVÁ, H. *Tradičná kultúra a generácie*. Bratislava : Ústav etnológie SAV, 2000. ISBN 80-89997-08-9.
- [3] HRADISKÁ, E.; ŠULEK, M. *Psychológia v marketingu*. Banská Bystrica : TRIAN, s.r.o., 1999. 114s., ISBN 80-8055-197-9.
- [4] KANOVSKÝ, M.: *Kultúrna a sociálna antropológia*. Bratislava : Chronos, 2006. ISBN 80- 89027- 10- 5.
- [5] STOLIČNÁ, R.: *Tradičná strava Slovenska*. Bratislava : VEDA, 2000. ISBN 80- 224- 0625- 2.

AUTOR

Natália Blahutová
Ekonomická fakulta UMB
Tajovského 10
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika

TRENDY BUDOUČÍCH PROFESÍ

Soňa Halová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstrakt: Česká ekonomika a trh práce se budou v příštích letech muset přizpůsobit situaci, kdy počet absolventů, přicházejících na trh práce, významně poklesne. Zaměstnání, která patřila před půl stoletím k nejžádanějším, jsou v dnešní době neatraktivní. Proto vznikne mnoho nových profesí.

Klíčová slova: Vzdělání, profese, škola, znalost, trend, kariéra, demografický vývoj, problém, trh práce, ekonomika.

Abstract: Czech economy and the labor market in the coming years will have to adapt to the situation where the number of graduates entering the labor market drops significantly. Employment, which included a half-century to the most popular, are now unattractive. Therefore, create many new jobs.

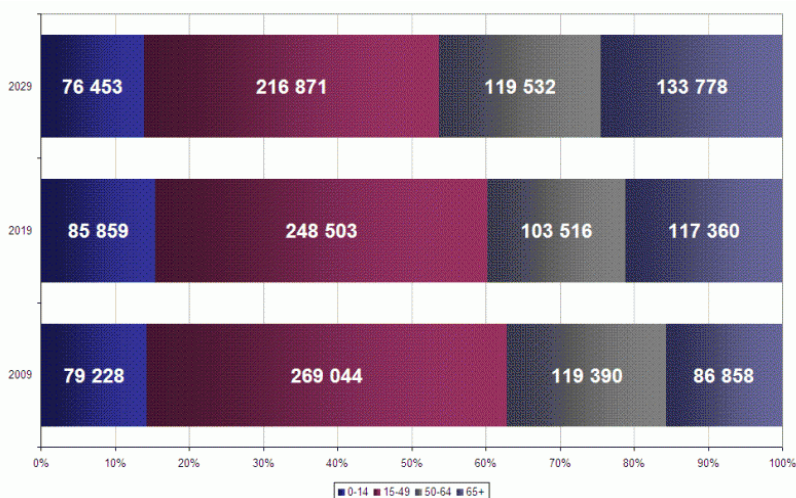
Key words: the education, the profession, the school, the knowledge, the trend, the career, the demographic, the problem, the labor market, the economy.

ÚVOD

Výběr vhodné profese se začíná formovat již při vstupu do základní školy, tedy obecně vzato se vzděláváním. Vzdělání je souhrn znalostí, které získáme pomocí vzdělávání, výuky příp. studia specifických vědomostí. Je tedy důležitý, výběr vhodné školy, protože to může být začátek naší úspěšné kariéry. Tento příspěvek si klade za cíl zformovat vývojové tendence budoucích profesních zaměření. A to především zmapováním demografického vývoje a současných trendů vývoje pracovních profesí, které jsou ovlivňovány globálními hospodářskými problémy.

DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Česká ekonomika a trh práce se budou v příštích letech muset přizpůsobit situaci, kdy počet absolventů, přicházejících na trh práce, významně poklesne. V mnoha případech tak trh práce nezíská dostatečnou náhradu za pracovníky, odcházející do důchodu. Tzn., že populace české společnosti stárne, a to se projeví ve všech oblastech ekonomiky České republiky. Na trhu práce tak budou chybět pracovníci pro stále větší okruh profesí. Zároveň budou zaměstnavatelé muset přizpůsobovat pracovní procesy v podnicích i samotnou náplň práce pro jednotlivá pracovní místa. Možným řešením tohoto problému je důchodová reforma, která, však nevyřeší problém se stárnutím obyvatel, spíše tento problém jen odloží. Mezi další řešení můžeme začlenit i migraci obyvatel, která s sebou nese rizika, např. změnu kultury a migrace, která zase může být omezena např. jazykovou bariérou, politickou i ekonomickou situací.

Graf. č. 1: Věková struktura obyvatelstva

Zdroj: [1]

VÝVOJ PRACOVNÍCH PROFESÍ

Zaměstnání, která patřila před půl stoletím k nejžádanějším, jsou v dnešní době neatraktivní. Ve druhé polovině 20. století bylo důležité, aby byli lidé vyučení, uměli řemeslo, které by je a jejich rodiny uživilo. Dnes se pohled na řemeslnické profese změnil. Svět si dnes žádá středoškoláky a zejména vysokoškoláky. Evropa se chce stát znalostní ekonomikou. Co bylo dříve považováno za vysokoškolské vzdělání, je dnes považováno spíše za středoškolské kurikulum. Dle statistik je predikce, že v blízké budoucnosti bude dále přetrvávat největší zájem o studium ekonomiky a managementu.

V dnešní době roste a všeobecně bude růst i poptávka po počítačových programátorech a IT odbornících. Z pohledu atraktivnosti povolání budou převládat obory lékařské a technické.

Mezi nově vznikající profese bude patřit např. bioinformatik, který se bude zabývat genetikou a výzkumem DNA. Další profese, po které se bude očekávat vysoká poptávka, jak je zřejmé z demografického vývoje, je profese domácí ošetrovatelky. Dříve toto povolání neexistovalo, dnes se stále rozšiřuje a zviditelňuje. A se zvyšujícím se počtem stárnoucí populace, bude školených pracovníků – opatrovníků seniorů, potřeba víc a víc.

Mezi další profese, které budou stoupat na žebříčku popularity, budou učitelé. Bez vzdělání nemá budoucnost nikdo. Nutno však dodat, že vzniknou nové didaktické výukové metody. Studenti tak budou moci studovat prostřednictvím on-line studia a vybírat on-line kurzy z celého světa podle mezinárodních osnov.

Se zvyšující se stresovou zátěží bude zapotřebí psychologů, kteří nás budou zbavovat psychické zátěže. Jedna z profesí, která byla, je a bude perspektivní i v budoucnu, je profese právnická. Mezi další žádanou profesí bude např. kvantový finanční analytik, který bude radit svým klientům s finančními investicemi. Tím, že se bude zvyšovat počet zaměstnanců a lidí ucházejících se o práci, poroste počet a význam tzv. pracovních náborářů, což jsou agentury, které budou pomáhat lidem s hledáním jejich zaměstnání. Dobré vyhlídky v budoucnu budou mít i experti na marketing.

ZÁVĚR

Za několik let bude většina z nás z největší pravděpodobnosti vykonávat úplně jiné zaměstnání a je úplně možné, že se bude jednat o profese, které dneska ještě nikdo nezná. Dnes už ale víme, že zvýšenou konkurenci na trhu práce můžeme předejít zvyšováním vzdělání, a to na úrovni vysokoškolského studia. Pořád však bude platit, že jen ti nejlepší „přežijí“.

LITERATURA

- [1] *Demografický vývoj a jeho dopady na trh práce* [online]. 2010 [cit. 2011-03-09]. Dostupné z WWW: <http://www.sipkhk.cz/data-statistiky/demograficky-vyvoj/demograficky-vyvoj-kraje-a-jeho-dopady-na-trh-prac/>
- [2] *Didaktika práce* [online]. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1296>
- [3] Schéma vzdělávací soustavy [online]. 2010 [cit. 2011-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.uiv.cz/clanek/149/1731/parametry-produktu>
- [4] VODÁK, J.; KUCHARČÍKOVÁ, A. Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Praha : GRADA, 2011. 240 s. ISBN 978-80-247-3651-8

AUTOR

Mgr. Soňa Halová
Tyršova 1711
696 62 Strážnice
email: halova@edukomplex.cz

Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice

SPRÁVA MIMOVLÁDNÝCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ

Terézia Holúbková

Žilinská Univerzita v Žiline

Abstrakt: Práca sa zaoberá problematikou správy a významom správnych orgánov v riadení mimovládnych neziskových organizácií. Autor v príspevku vyjasňuje pojem „governance“ a prezentuje prehľad prístupov a názorov rôznych autorov na túto tému. Mimovládny neziskový sektor sa stal so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie dôležitou súčasťou národného hospodárstva a jeho význam neustále rastie. Problematika správy mimovládnych neziskových organizácií je aktuálnou témou, ktorá získava čoraz väčšiu dôležitosť.

Kľúčové slová: správa, správne orgány, mimovládne neziskové organizácie, mimovládny neziskový sektor

ÚVOD

Mimovládny neziskový sektor (ďalej len MNS) prešiel za viac ako 20 rokov demokratického vývoja našej krajiny procesom formovania. Správa a fungovanie správnych orgánov by sa mali stať v súčasnosti kľúčovou prioritou v rámci vytvárania stabilných mimovládnych neziskových organizácií (ďalej len MNO) na Slovensku, ktorých existencia nestojí len na jednom človeku. „Dobrá správa je rozhodujúcim prvkom pre rast a udržateľnosť MNO.“¹ „Efektívnosť celej organizácie závisí na efektívnosti jej riadenia. Vedenie organizácie si stále viac vyžaduje nielen schopných manažérov, ale aj silné správne rady.“² Správa organizácie má podobne ako v ziskovej sfére značný vplyv na výkonnosť organizácie. Funkčné správne orgány sú nevyhnutné pre otázky vytvárania vízie, poslania, celkovej stratégie a koncepčných cieľov organizácie.

Správa MNO je pomerne nová, v zahraničí prudko sa rozvíjajúca oblasť³, ktorá bude potrebovať ľudí špecializujúcich sa na túto problematiku. Úroveň správy a fungovanie správnych orgánov v MNO v Slovenskej republike, prihladnúc k jeho špecifikám a pomerne krátkej existencii v porovnaní so zahraničím, sa javí ako nesystémové a neprepracované. Predpokladáme, že v súčasných podmienkach Slovenskej republiky sa nevenuje správe MNO adekvátna pozornosť. Na Slovensku chýbajú informácie a výskumy o fungovaní správnych orgánov, a preto by objasnenie ich fungovania prinieslo dôležité poznatky pre teóriu a prax neziskového sektora.

Správa a konkrétne fungovanie správnych orgánov je proces, ktorý môže byť vysvetlený na základe viacerých teórií a modelov, ktoré sa navzájom prekrývajú alebo si vzájomne oponujú. Jednoznačný a jednoduchý návod ako spravovať MNO neexistuje, pretože ľudia v neziskovom sektore sú rôzni, jednotlivé organizácie sú odlišné a aj situácie, v ktorých správne orgány pracujú sa diferencujú.

VYMEDZENIE POJMU SPRÁVY (GOVERNANCE)

Anglické slovo „governance“ pochádza z latinského výrazu „gubernare“ a znamená riadiť, viesť, smerovať. Pre pojem „governance“ je ťažké nájsť v slovenčine jeho ekvivalent. Význam tohto slova sa v slovenskej terminológii rozlišuje od významu anglického, kde má svoju dlhodobú tradíciu. Doslovný preklad tohto anglického termínu je vláda, vládnutie. Vymetal⁴ vymedzuje vládnutie ako štúdium a porozumenie moci, vzťahov a zodpovednosti. Vláda zahŕňa interakciu medzi štruktúrami, procesmi, ktoré určujú spôsob, akým je uplatňovaná moc, ako sú prijímané rozhodnutia. Vládnutie je teda umenie vedenia spoločností a organizácií.

V literatúre sa najčastejšie môžeme stretnúť so slovným spojením „corporate governance“, ktoré sa prekladá ako správa alebo spravovanie spoločností. Koncept „corporate governance“ pochádza z anglo-amerických krajín a bol vytvorený predovšetkým pre akciové spoločnosti kótované na burze. V týchto akciových spoločnostiach bolo nutné vyriešiť konflikt záujmov medzi riadiacimi štruktúrami a akcionármi. Tento termín vo všeobecnosti vyjadruje spôsob

1 Dostupné na: http://multimedia.peacecorps.gov/multimedia/pdf/library/M0070_mod5.pdf, An NGO Training Guide for Peace Corps Volunteers, Module 5: Effective NGO Governance

2 ŠEDIVÝ, M. - TURNEROVÁ, J.: Role správní rady v řízení neziskové organizace. Praha: ICN, 2003, s 7

3 CORNFORTH, C.: The Governance of Public and Non-profit Organisations: What Do Boards Do?. New York: Routledge, 2005

4 VYMĚTAL, P.: Proměny teoretických koncepcí governance. Príspevok na III. Kongres politológov, 2006

rozdeľovania a uplatňovania moci v spoločnosti alebo organizácii. Princíp spočíva v rozložení kompetencií tak, aby moc a zdroje neboli zhromaždené v rukách jednej osoby alebo skupiny.

Na Slovensku sa môžeme stretnúť s viacerými pomenovaniami a v praxi nie je výnimkou ani používanie anglického originálu „governance“. Niektoré krajiny (napríklad Nemecko) používajú iba anglický výraz, bez toho aby ho prekladali. V českej knihe „Jak spravovat nevládní neziskové organizace“ od Marilyn Wyatt bol použitý preklad slova „governance“ ako vedenie. My budeme v tomto príspevku k anglickému výrazu „corporate governance“ používať slovenský ekvivalent pojem správa (spravovanie) organizácie. Termín spoločnosť sme nahradili termínom organizácia, keďže sa naša práca venuje MNO.

Pre pojem „governance“ neexistuje všeobecne akceptovaná základná definícia. Veľkou výzvou a dôležitou úlohou do budúcnosti je snaha zjednotiť odbornú verejnosť v názore, aká problematika do správy spoločností patrí a čo tvorí obsah tohto pojmu. Rôzni autori prichádzajú s rôznymi definíciami, ktoré zachytávajú rôzne aspekty a niekedy sa významne odlišujú.

Uvedieme preto viacero známych definícií. Medzi najjednoduchšie patrí príklad z anglického kódexu správy spoločností od Adriana Cadburyho, ktorý definuje „governance“ ako „systém, ktorými sú spoločnosti riadené a kontrolované.“⁵ Organizácia spojených národov definuje pojem „governance“ ako proces rozhodovania a následného implementovania týchto rozhodnutí. Ďalšiu z možných definícií uvádza Špaček: „Governance“ je všeobecne vymedzený ako spôsob ovládnutia štátu alebo organizácie.“⁶ Táto definícia je pomerne široká a jej obsah je neurčitý. Autori Malý, Theodor a Peklo⁷ zahrňujú do správy spoločnosti procesy, štruktúry a vzťahy, s ktorých pomocou správne orgány dohliadajú na činnosť svojich exekutívnych pracovníkov.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Správa spoločností je relatívne mladý vedný odbor (80. roky minulého storočia), preto ešte nie sú presne vymedzené oblasti, ktoré sa do tohto odboru zaraďujú. Pre porozumenie správy MNO je dôležité vysvetliť historický vývoj tohto vedného odboru. Pojem „corporate governance“ je neodmysliteľne spojený s existenciou moderných kapitálových spoločností. Tieto spoločnosti prešli dlhodobým historickým vývojom, pokiaľ sa dostali do dnešnej podoby, pre ktorú je charakteristické oddelenie osôb vlastníkov od osôb, ktoré spoločnosť riadia. Prvé zmienky o riadení a správe spoločností možno nájsť už v osemnástom storočí v knihách od Adama Smitha napr. v „Bohatstvo národov“ alebo „Lectures on Justice, Police and Arms“. Adam Smith v nich popisuje možný problém vychádzajúci z oddelenia vlastníctva a exekutívy. S prvými pokusmi o vypracovanie určitých zásad správy a riadenia sa stretávame až v 90. rokoch 20. storočia. Patria medzi ne napríklad „Cadburyho“ report z roku 1992 alebo zásady OECD vydané v roku 1999. Až po roku 2000 sa problematike správy spoločností začala venovať väčšia pozornosť. Hlavnú zásluhu možno pripísať účtovným škandálom amerických spoločností napríklad WorldCom či Enron. Európska komisia reagovala na tieto účtovné škandály a vydala celú radu doporučení a smerníc, ktoré mali zabrániť podobným škandálom ako prípad Enronu. V roku 2004 OECD aktualizovala a doplnila zásady z roku 1999 pre správu spoločností („OECD Principles of Corporate Governance“)⁸.

Významným výsledkom hľadania najvýstižnejšej definície správy je poznanie, že sa jedná o systémový predmet, ktorý je tvorený prienikom radu činností a iných vyhranených odborov, na ktorých hraniciach sa nová disciplína tvorí a kryštalizuje. Z uvedeného vyplýva, že správa spoločností má multidisciplinárny charakter. Hlavnými odbormi, ktorých poznatky sú využité v správe spoločností sú: ekonómia, financie, manažment, právo, psychológia, sociológia, etika. Správa MNO sa však nedá len prevziať z podnikateľskej sféry a jednoducho aplikovať na neziskový sektor. Obsahuje totiž veľa osobitostí a špecifik, ktoré si vyžadujú individuálny prístup a individuálne riešenia. V správe neziskových organizácií je dôraz kladený najmä na systém vnútornej kontroly a na rovnomerné rozloženie rozhodovacích právomocí medzi riadiacu a správnu zložku. Takéto rozdelenie právomocí zaisťuje ochranu verejného záujmu a predchádza snahe jednej osoby alebo skupiny ovládnuť organizáciu.

S rozvojom skúmania odboru správy spoločností sa objavujú nové okruhy, ktoré možno do tejto témy zaradiť. Medzi základné patria:

- úloha, kompetencie a zodpovednosť správnych orgánov a ich optimálne zloženie
- úloha manažmentu (exekutívy)
- úloha štátu (najmä v oblasti legislatívy)
- analýza modelov správnych orgánov - skúmanie výhod a nevýhod rozdielnych modelov správy organizácií, ktoré sa vyvinuli v rôznych krajinách

⁵ CADBURY, A. (1992), prevzaté z: Kavalír, P.: Hodnocení corporate governance v České republice. Working paper CES VŠEM.[cit. 2.júla 2010]. Dostupné na: http://www.vsem.cz/data/docs/gf_WPNo14.pdf, s.2

⁶ ŠPAČEK, D.: Vybrané přístupy, metody a nástroje managementu regionální a místní správy a jejich kontext. Brno: ESF MU, 2008, str. 11

⁷ MALÝ, M. a kol. : Řízení a správa společností. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002, str. 9

⁸ Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>

- úloha záujmových skupín
- spoločenská zodpovednosť spoločnosti ku svojmu okoliu
- meranie výkonnosti spoločnosti

V našom príspevku sa zameriame predovšetkým na úlohu správnych orgánov v MNO.

ROZDIEL MEDZI SPRÁVNÝM ORGÁNOM A MANAŽMENTOM

Každá organizácia by mala mať prehľadne a zrozumiteľne definované vzťahy medzi správnymi a výkonnými orgánmi. Základom sú dobre spracované organizačné dokumenty. Správna rada by mala dohliadať na riadenie organizácie, ale neriadiť ju sama, ani priamo nehosposodáriť s jej zdrojmi. Rozlíšenie správy od riadenia je tým dôležitejšie, čím zložitejšia je činnosť organizácie a čím viac zdrojov organizácia používa. Rozhodnutia správnych orgánov často vykonáva manažment organizácie (exekutíva), ktorý je zodpovedný za každodennú činnosť organizácie. Manažmentom organizácie môže byť poverený jednotlivec alebo samostatný orgán. V nadáciách, v neziskových organizáciách túto úlohu väčšinou zastáva výkonný riaditeľ, ktorý je zamestnancom organizácie a ktorý je menovaný správnym orgánom.

SPRÁVNE ORGÁNY V MNO

Všetky MNO nehladiac na ich veľkosť, štruktúru, pôsobnosť majú vlastný správny orgán. Správne orgány predstavujú jeden zo základných nástrojov správy organizácií. Sú ustanovené za účelom realizácie viacerých úloh vyplývajúcich zo správy organizácie. Ich štruktúra, veľkosť a vzájomné vzťahy vychádzajú z platnej legislatívy a zo zvykov v danej krajine. Správne orgány sa preto môžu v rôznych štátoch od seba odlišovať. MNO na Slovensku majú dva typy správnych orgánov. Jedná sa o správnu radu a dozornú radu, ktorá dozerá na finančné záležitosti.

SPRÁVNA RADA

Pojem správna rada vychádza z anglického originálu „board of directors“. V slovenčine sa len výnimočne môžeme stretnúť s doslovným prekladom „rada riaditeľov“. Správna rada spája neziskovú organizáciu s jej okolím. Jej úlohou je zabezpečiť primerané podporovanie organizácie okolím a zaistiť, aby získané prostriedky boli efektívne využívané. Správna rada je kolektívnym orgánom, to znamená, že prijíma rozhodnutia kolektívne. Správne orgány MNO sú založené na dobrovoľnej práci. Protikladom je podnikateľský sektor, kde je členstvo v správnych radách honorované.

ÚLOHY SPRÁVNEJ RADY

V zahraničí sa môžeme stretnúť s viacerými autormi⁹, ktorí sa venujú vymedzeniu úloh a postavenia správnej rady v neziskových organizáciách. Spomenieme desať základných úloh správnych rád¹⁰:

1. stanovenie poslania a cieľov organizácie
2. výber výkonného riaditeľa
3. podpora výkonného riaditeľa organizácie a jeho hodnotenie
4. zabezpečenie efektívneho plánovania organizácie
5. zabezpečenie potrebných zdrojov
6. efektívne riadenie zdrojov
7. definovanie, monitorovanie a zdokonaľovanie programov a ponúkaných služieb
8. posilňovanie pozitívneho vnímania organizácie na verejnosti (public relations)
9. zabezpečovanie právnej a etickej bezúhonnosti organizácie
10. prijímanie a zaškoľovanie nových členov správnej rady a hodnotenie vlastnej činnosti

PREDSEDA SPRÁVNEJ RADY

Úlohou predsedu správnej rady je najmä koordinácia a efektívna práca rady. Medzi hlavné povinnosti predsedu patrí zvolávanie, riadenie stretnutí správnej rady a príprava ich programu spolu s výkonným riaditeľom. Ďalšími úlohami predsedu sú dohľad nad výberom nového riaditeľa a hodnotenie jeho výkonu. Predseda zastupuje záujmy a ciele organizácie na verejnosti.

⁹ CORNFORTH, C.: The governance of public and Non-Profit Organisations. New York: Routledge, 2005

¹⁰ ŠEDIVÝ, M. - TURNEROVÁ, J.: Role správní rady v řízení neziskové organizace (se zaměřením na obecně prospěšné společnosti). Praha: ICN, 2003. str. 15-20

NEVYHNUTNOST SPRÁVY V MNO

Koncepcia správy presadzuje myšlienku spravodlivého, transparentného a spoločensky zodpovedného chovania organizácií. Jednou z najhlavnejších charakteristík MNS je jeho samostatnosť a nezávislosť od štátu. To však neznamená, že MNO nie sú štátom podporované. MNO majú niekoľko zvýhodnení oproti ziskovým organizáciám a sú mnohokrát priamo či nepriamo podporované z verejných financií, preto by mali poskytovať verejný prospech a mali by vykazovať vysoký stupeň zodpovednosti. Zodpovednosť znamená v širšej definícii pravidelné vykazovanie, že organizácia používa svoje zdroje primerane a v súlade s účelom, na ktoré boli poskytnuté. Zodpovedná MNO je transparentná a kedykoľvek pripravená poskytnúť záznamy verejnej kontrole, ale aj svojim darcom a iným zainteresovaným skupinám (členom, klientom, darcom, vládny orgánom). Táto transparentnosť umožňuje kontrolu MNO a podporuje prehľad o adekvátnosti jej aktivít. Správne orgány predstavujú mechanizmy spoločnosti pre dohliadanie nad fungovaním týchto organizácií. Fungujúce správne orgány môžu pomôcť MNO pracovať efektívnejšie, zabezpečiť transparentnosť, dôveryhodnosť organizácie a prevenciu pred zneužitím moci a verejnými škandálmi.

ZÁVER

Správa neziskových organizácií a úloha správnych orgánov je témou, ktorá v Európe nemá dlhú tradíciu, ale postupne sa jej význam zvyšuje. Problematika správy neziskových organizácií na Slovensku nie je známa a nevenuje sa jej dostatočná pozornosť. Lepšie fungovanie správnych orgánov MNO môže napomôcť zlepšiť efektivitu a transparentnosť MNS, a tak reagovať na trend „governance“ v EÚ. Spoločenská potreba riešenia tohto problému v rovine teoretickej aj praktickej je nesporná.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] CHAIT, P.R. *Ako pomôcť svojej správnej rade*. Bratislava : Edícia Preklady, 1999.
- [2] CORNFORTH, C. *The Governance of Public and Non-profit Organisations: What Do Boards Do?* New York : Routledge, 2005.
- [3] DRUCKER, F.P. *Řízení neziskových organizací*. Praha : Management Press, 1994. ISBN 80-85603-38-1.
- [4] LABIE, M. *Economie sociale, non-profit, tiers secteur: a la recherche d'un cadre de gouvernance adéquat*. Bruxelles : De Boeck Université, 2005.
- [5] MALÝ, M. a kol. *Řízení a správa společností*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2002. ISBN 80-24504-29-4.
- [6] ONDRUŠEK, D. a kol. *Čítanka pre neziskové organizácie*. Bratislava : PDCS, 1998, ISBN 80-967890-5-8.
- [7] ŠEDIVÝ, M.; TURNEROVÁ, J. *Role správní rady v řízení neziskové organizace (se zaměřením na obecně prospěšné společnosti)*. Praha : ICN, 2003. ISBN 80-86423-08-5.
- [8] ŠPAČEK, D. a kol. *Vybrané přístupy, metody a nástroje managementu regionální a místní správy a jejich kontext*. Brno : ESF MU, 2008.
- [9] VYMĚTAL, P. *Proměny teoretických koncepcí governance. Příspěvek na III. Kongresu politologů*, 2006. ISBN 978-80-902176-0-7.
- [10] WYATT, M. *Jak spravovat nevládní neziskové organizace: Správní rady a předsednictva*. Budapešť : The European Center for Not-for-Profit Law, 2004. ISBN 963-216-963-8.

ADRESA

Ing. Terézia Holúbková
Žilinská Univerzita v Žiline
Fakulta PEDAS
Katedra Ekonomiky
Univerzitná 1
01026 Žilina
Tel.: +421-41-5133-201
Email: terezia.holubkova@fpedas.uniza.sk

SROVNÁNÍ PŘÍSTUPŮ BANK V ČR VE VZTAHU KE SVÝM KLIENTŮM A DOPORUČENÍ NA OPATŘENÍ MANAGEMENTU BANK

Marie Jestřábová

Evropský polytechnický institut s.r.o.

ÚVOD

V současném světě není snadné vyznat se v produktech a finančních službách. Zatím co některé finanční instituce se s viditelnými výsledky snaží své klienty edukovat, transparentně je informovat o změnách a novinkách, jiné naopak vsází na nepřehlednost svých služeb i cen. Je nereálné myslet si, že v budoucnu se všechny společnosti budou chovat proklientsky. S tím, jak se vyvíjí naše společnost, zlepšují se technologie a život v moderní společnosti vyžaduje přijímat a reagovat na nové produkty, se člověk zároveň začíná ztrácet v záplavě informací a jen s obtížemi rozlišuje co je pro něj důležité a co méně. Aby moderní člověk mohl životem proplovat a zbavit se alespoň finančních starostí, potřebuje kvalitního finančního partnera. Partnera, na kterého se může spolehnout a se kterým vytvoří pomyslný vztah nezaložený jen na má dáti-dal.

TEORETICKÝ ZÁKLAD

Na začátku 20. století bylo bankovníctví v Česku ovlivněno vznikem Československé republiky v roce 1918. Hlavní změnou pro bankovníctví bylo zřízení centrální banky.

Národní banka Československá zahájila svou činnost 1. dubna 1926, prvním guvernérem byl V. Pospíšil. Byla akciovou společností s povahou veřejného ústavu, získala na 15 let výhradní právo vydávat v ČSR bankovky při povinnosti udržovat kurz Kč k plnohodnotným zlatým měnám na úrovni posledních dvou let [4, s. 51]

V období okupace se snížil výrazně počet bank. České banky byly převedeny pod kontrolu německých vlastníků a kde to nebylo možné, tak bylo přistoupeno k násilné likvidaci. I po roce 1945 docházelo ke snižování počtu bankovních institucí. Po roce 1990 bylo v ČSFR pouze 5 bank, ale na konci roku 1991 bylo již 24 bank. Do roku 1993 docházelo ke zvyšování počtu bank, následovala stagnace a od roku 1997 docházelo k pomalému snižování bank. K 10.9.2010 tvořilo bankovní soustavu České republiky 40 komerčních bank a poboček zahraničních bank.

Založit banku v České republice podle zákona č. 21/1992 Sb., může jen právnická osoba se sídlem v ČR a to na základě povolení České národní banky. Je potřeba alespoň 500 mil. korun jako základní jmění. Mezi základní činnost banky patří zejména přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů.

KLIENT BANKY

Banka si velmi dobře uvědomuje, že na prvním místě musí být klient. Banka může mít výbornou bankovní strategii, může mít dokonale vytvořený plán, může být jednička na bankovním trhu, ale když nebude mít klienta, tedy potenciálního zákazníka, pak je tato banka nepotřebná a na trhu zbytečná. Klient je nejdůležitější článek pro banku, který není závislý na bance, ale je tomu přesně naopak.

KOMERČNÍ BANKY NA ČESKÉM TRHU

ČESKÁ SPOŘITELNA

Vznik České spořitelny sahá až do roku 1825, kdy začala činnost Spořitelny české, tedy nejstarší předchůdce České spořitelny. Na tuto tradici spořitelnictví navázala Česká spořitelna v roce 1992, jako akciová společnost. Nyní má tato banka 5,3 milionu klientů, což je číslo, které dokazuje její pevné postavení na českém trhu. V roce 2000 se stala Česká spořitelna členem Erste Group, což je jedna z předních poskytovatelů finančních služeb ve východní a střední Evropě, která má 17,5 milionů klientů v osmi zemích.

ČESKOSLOVENSKÁ OBCHODNÍ BANKA

ČSOB byla založena státem v roce 1964 jako banka, která poskytuje služby v oblasti financování zahraničního obchodu. V červnu 1999 byla privatizována a jejím hlavním vlastníkem se stala belgická KBC Bank, která je součástí skupiny KBC. V červnu 2000 ČSOB převzala Investiční a poštovní banku (IPB). Působí pod dvěma obchodními značkami – ČSOB a Poštovní spořitelna, která používá pro svoji činnost širokou síť České pošty. Klienti ČSOB mohou navštívit 248 poboček v České republice. Zákazníci Poštovní spořitelny mají k dispozici 52 Finančních center Poštovní spořitelny a 3310 míst České pošty.

RAIFFEISENBANK

Raiffeisenbank a.s. působí v České republice od roku 1993 a nabízí široké spektrum bankovních služeb pro soukromé osoby, ale i pro podnikatele. V roce 2006 se spojila s eBankou a integrační proces byl dokončen v létě roku 2008. Tato banka má k dispozici více jak 100 poboček a klientských center, poskytuje také služby specializovaných hypotečních center, osobních a firemních poradců. Raiffeisenbank se řadí na 5. místo v České republice jako největší na našem trhu, která má celková aktiva ve výši 192 miliard korun

KOMERČNÍ BANKA

Komerční banka je mateřská společnost Skupiny KB, kterou tvoří devět společností. KB patří do mezinárodní společnosti Sociétés Générales. Řadí se na přední bankovní instituce v ČR a v regionu střední a východní Evropy. Poskytuje širokou nabídku služeb v oblasti retailového, podnikového a investičního bankovníctví, ale také penzijní připojištění, stavební spoření, faktoring, spotřebitelské úvěry a pojištění, které je možno uskutečnit na široké síti poboček KB. Služby Komerční banky využívalo v roce 2009 1,62 milionu zákazníků, kteří mají k dispozici 398 poboček a 685 bankomatů v České republice.

Její chloubou můžeme označit, že jako první vybavila celou bankovní síť čipovou technologií. Také sbírá každý rok „medaile“ v soutěži Zlatá koruna, která uděluje vyznamenání za nejlepší finanční produkty na trhu.

HYPOTEČNÍ ÚVĚR

V dnešní době pokud chceme financovat bydlení, nebo postavit novou nemovitost a nemáme své osobní finanční zdroje, pak je nejmodernější a nejlepší vzít si hypoteční úvěr od banky. Jsou dvě základní formy hypotečních úvěrů podle využití:

- účelové
- neúčelové, např. tzv. americká hypotéka, kterou lze využít na financování čehokoliv. Hlavní zásada je ale u všech hypoték stejná – musíte za ni ručit nemovitostí. Na našem trhu převahují klasické hypotéky, které financují vlastní bydlení – nákup nemovitosti, výstavba, rekonstrukce, modernizace nebo vypořádání více spoluvlastníků. Hypoteční úvěry dále dělíme podle maximální výše, kterou může klient získat. Tato výše se odvíjí od hodnoty zastavené nebo pořízované nemovitosti.

KOMPARACE SPOKOJENOST KLIENTA V ČR A V EVROPĚ

V tiskovém prohlášení „Český bankovní sektor v roce 2005“ je ze všeobecného pohledu uvedeno, že :

- spokojenost zákazníků se službami českých bank byla v roce 2009 na nejnižší úrovni od roku 2005
- významně se zhoršuje loajalita zákazníků
- zákazníci v ČR zvýšili své očekávání ohledně poskytovaných služeb
- předpokládán pokles hospodářského optimismu zákazníků není nijak výrazný. Může to být způsobeno relativně mírným průběhem hospodářské krize.

NÁVRH NA ZLEPŠENÍ PŘÍSTUPU BANK KE KLIENTŮM

Pokrok v přístupu bank se za posledních 20 let posunul výrazně kupředu. Je ovšem nutné v rostoucí konkurenci neustále usilovat o zlepšení, popř. mít schopnost nabídnout „něco navíc“ , aby daný zákazník rád využíval našich služeb i nadále, a neměl pocit, že konkurence nabízí lepší služby za nižší cenu.

NÁVRH NA ZLEPŠENÍ

- otevírací doba bank
- čekací lhůta
- benefity při platbě debetní kartou
- přizpůsobení velikosti platebních karet
- možnost fotografie majitele na platební kartě
- možnost digitálně zpracovaného podpisu na platební kartě.
- vytvoření balíčku služeb pro segment v důchodovém věku

ZÁVĚR

Jedním z hlavních cílů banky, tak jako všech podnikatelských subjektů, je zisk. Zisk banky je tvořen jak jejich finanční činností (investováním volných finančních prostředků na finančním trhu), tak poplatky za služby, které banka poskytuje a tzv. čistým úrokem, který je tvořen rozdílem mezi úroky přijatými a poskytnutými. Proto právě péči o své stávající a potencionální klienty by měla být dána jistá důležitost a banky by na ni neměly zapomínat.

Nedílná a velmi důležitá je komunikace. Komunikace je o přenosu a zprostředkování zpráv, dat a informací a její zpětnou vazbu. Umění komunikovat s klientem je prvotním úkolem úspěšného prodeje produktu klientovi. Klient požaduje veškeré, srozumitelně předané informace k nabízenému produktu, samozřejmě by měla být i další spolupráce, která závisí od vyčerpávající, avšak nevtíravé komunikace banky a klienta. Teprve nabídkou našich produktů oslovujeme potenciálního zákazníka a dostáváme se do jeho podvědomí. Způsob, jakým klienta oslovíme, musí být správně zvolený tak, abychom dosáhli našich cílů.

POUŽITÁ LITERATURA:

- [1] *Profil České spořitelny* [online]. 2010 [cit. 2010-11-27]. Www.csas.cz. Dostupné z WWW: <http://www.csas.cz/banka/menu/cs/banka/nav00057_profil>.
- [2] *O společnosti CSOB* [online]. 2010 [cit. 2010-11-28]. Www.csob.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Profil-CSOB/Stranky/default.aspx>>.
- [3] *Základní informace* [online]. 2010 [cit. 2010-12-04]. Www.kb.cz. Dostupné z WWW: <<http://kb.cz/cs/o-bance/o-nas/zakladni-informace.shtml>>.
- [4] *Profil banky* [online]. 2010 [cit. 2010-12-01]. Www.rb.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.rb.cz/o-bance/o-bance/profil-banky/>>.
- [5] *Www.businessinfo.cz* [online]. 1997-2011 [cit. 2011-02-24]. Slovník bankovních a finančních pojmů. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/slovník-bankovních-a-finančních-pojmů/1000728/#S>>.

AUTOR

Marie Jestřábová
Evropský polytechnický institut s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice

LOCAL SELF-GOVERNMENT AS THE BODY IMPLEMENTING THE LOCAL SOCIAL POLICY

Katarzyna Kowalczyk

Kielce School of Economics, Tourism and Social Sciences

Abstract: *As a result of the transformation which took place in Poland in 1990, in the political, economic, and business changes, a new social reality appeared. Decentralization of the state and significant economic-business changes were made. Local self-governments were constituted: district, county and provincial, which were assigned numerous competences and tasks, including also tasks from the sphere of social policy and social welfare. The idea of local self-government justifies delegating the tasks from the sphere of social policy and social welfare. The district is the smallest territorial body of the self-government administration, which is characterized by its independence.*

The community chooses in general elections their representatives (the borough leader or president, or mayor and councillors) who exercise authority on behalf of their electors and for their good. The district self-government is obliged to meet the needs of its residents. Depending on those needs it creates its policy and realises it. The tasks of social assistance are realised by the district following the principle of support, under the Act on social assistance and the district strategy for solving social problems.

Key words: *local self-government, social problems, social policy*

Major changes which took place in Poland after the year 1990 mainly concerned the political and economic transformations. The reforms resulted in the reorganization of the state and its tasks. As a result of decentralization of the state, local self-governments were appointed. The local self-governments were responsible for tasks to be performed, including the tasks from the sphere of local social policy.

Entrusting the social assistance to local communities and their organizations is grounded in the idea of self-government. 'The term self-government is used in provisions in two meanings: firstly, in a traditional sense, to determine the decentralized administration, performed by groups of people choosing their representation, and secondly, to emphasize a certain degree of independence of the institutions and organizations not engaged in any administration.'¹

The local self-government is elected in general elections by the local community of an administratively and territorially defined area. Chosen in general elections representatives of the local self-government, called councillors, exercise the term (4 - year) power, making up the district council. Councillors exercise their functions on a voluntary basis, as representatives of the local community, on behalf of and for the good of that community. The idea of decentralization of the state and the creation of local self-governments was to give power to local communities. In this way local communities can co-decide on matters important to them.

The role of the local self-government is to meet the collective needs in a given local community. Since the self-government is a form of decentralization of the state, it carries out the tasks of public administration. 'The local self-government is an institution of local or environmental democracy, which gives the community the power to self-govern their own matters within the limits imposed by the law, either in a direct way or by means of bodies selected by them.'² The local self-government governs its own matters independently, and the supervision of its operation is only possible in the forms provided by the law.

The administrative reform made in 1998 reorganized the tasks of social assistance. Establishing the Constitution of the Republic of Poland made a new territorial division creating two new tiers of self-government. These self-governments were granted to carry out, among other tasks, also social tasks of the state. These tasks were divided between the central authorities, i.e. governmental - covering the whole of Poland, and the self-governmental acting in a designated territorially part of Poland. The local self-government comprises three levels of its activity, i.e. the district, county and province. All three tiers of the self-government have the legal entity. They preserve a complete independence to one another, and cooperate with one another in partnership.

In the district, the relevant bodies express the will of the local community. The council of the district, county and province is the legislative body. However, the executive body in a rural district is the borough leader, in a rural - urban is the mayor, and in the municipality is the president. The borough leader, the mayor and the president carry out the tasks entrusted to them by the office. In the rural district it is the district office, in the rural - urban district it is the

¹ Wierzbowski M., Wiktorowska A.; (in) Polskie prawo administracyjne. (ed.) Służewski J. Warsaw 1992, p. 49.

² Zawadzki S., (in) Lang W., Wróblewski J., Zawadzki S.; Teoria państwa i prawa. Warsaw 1986, p. 220.

municipal council, and in the municipality it is a city council. The county administration realizes the executive power in the county. In the province, the self-government is carried out by the province council and the province administration. Establishment of local self-governments and giving them the tasks from the sphere of social policy and social assistance is not complete. Still, some of these tasks remain to be implemented by the government administration. In accordance with the Article 163 of the Constitution of the Republic of Poland, public tasks (except from the tasks reserved by the law) are exercised by the local self-government. 'The Constitutional Court in the Resolution of 27 October 1994 (In 10/93, OTK 1994, vol. II, p. 197) states that all the tasks of the local self-government are the tasks of public character which meet the needs both of local and national communities. In narrow terms, they will meet the immediate, recurring and simultaneously typical social needs, such as in the sphere of health care, social assistance, and education. A broad approach means meeting all the needs, even indirect, for example, for establishing and maintaining interpersonal contacts.'³

In the article 15 of the Act on social assistance there are listed the general tasks from the sphere of social policy and social welfare. They are:

- granting and payment of benefits provided for by the law - it refers to the question of determining entitlement to benefits, including the conduct of administrative proceedings
- and issuing decisions, and the actual transfer of non-monetary benefits and the payment of cash benefits;
- social work - as a non-monetary benefit has been raised to the rank of major forms of support; mentioning it among the main tasks of social assistance also indicates how much importance is attached to this benefit;
- conduct and development of the necessary social infrastructure - it means, above all, the establishment and maintenance of social welfare agencies, and support (especially financial) institutions pursuing social tasks, carried out by other entities;
- an analysis and assessment of the phenomena creating the demand for social assistance benefits - such phenomena include, first of all, unemployment, poverty and homelessness.⁴ 'An important task of social assistance is proper identification of social needs. They can be equated with human needs, which in turn are understood as a state of lack. It is also assumed that the need represents a certain force which organizes perception, thinking and action in order to transform the existing state of things perceived as an unsatisfactory state satisfying the human in the biological, mental and spiritual spheres.'⁵

The Law on social assistance establishes the main lines of action of social policy, and thus social welfare, but their directory is not final and will remain open for the local self-government depending on the present needs of the local community.

The tasks in the field of social policy and social welfare can be divided into two groups: government and self-government tasks.

Local authorities carry out the tasks of their own district, which are to meet the needs of local communities and are financed from own funds or from special closed-end grants such as subsidies granted to local self-governments from the state budget to carry out their tasks. The tasks of the local self-government are legally substantiated, and assigned to specific local self-governments: district, county and province.

The basis for introducing changes following the provisions of the Act on the local self-government was the principle of decentralization and subsidiarity. Local self-governments also carry out the tasks from the scope of the tasks of the government administration as so called assigned tasks. Tasks assigned from the scope of the government administration are exercised by the local self-government does in the name and on behalf of the government administration, which also funds the implementation of these tasks from the state budget funds. The local self-government carries out the assigned tasks on the basis of an act, or agreement. Provisions of the Polish Constitution give the possibility to the government administration to entrust the tasks to be carried out by the local self-government. However, there is no possibility to entrust and execute the district's own tasks for the government administration. Within its own tasks, the local self-government carries out the obligatory tasks, that is mandatory, and optional or not-mandatory, that is voluntary. In the field of social policy and social welfare the local self-government, in order to ensure proper implementation of these tasks, creates organizational units. Local self-government entities support the local self-governments and exercise tasks in the sphere of public needs. Establishment and operation of specific local self-government entities is stored in specific acts: on the district self-government, the county self-government and the provincial self-government. The Social Welfare Act of 29 November 1990 (amended in 2004) imposed obligations on the district, county and province self-governments to establish and maintain the basic social welfare agencies, that is: at the district level - social assistance centres, at the county level - centres of family support, and at the province level - the regional centre of social policy. Not all organizational units in the field of social welfare were clearly qualified by the Act for a particular local self-government. Nursing homes, support centres, etc., organizational units of social assistance may be the district, county and province units. In accordance with the principle of help, the most complex tasks in the implementation of social policy and social assistance are the tasks of the district. Districts are the smallest territorial units, they are most familiar

³ Niewiadomski Z.; Samorząd terytorialny. Ustrój i gospodarka. Warsaw – Bydgoszcz 2001, p. 53.

⁴ Borkowski L., Krajewski R., Szymański S.; Komentarz do ustawy o pomocy społecznej. Kutno 2007, p. 43

⁵ Ibid, p.43

with the problems of the local community, and are closest to those in need, those who need care, help and support. The Social Welfare Act of 12 March 2004 defines social assistance as an institution of social policy of the state. 'Social assistance is one of the oldest forms of activities currently included in the social policy.'⁶ 'Social assistance is a necessary and integral part of the right to social security.'⁷ The scope of social assistance activities includes all financial resources, and public institutions which are to provide recognized as essential, important, and necessary social needs. This is 'not only, therefore, the material or institutional aid, but something more, showing a good heart, as well as different forms, methods, means of support.'⁸

The Social Welfare Act requires from the district self-government the following own tasks of a compulsory nature:

the design and construction of a district strategy for solving social problems with a particular emphasis on social assistance programs, prevention and solving the alcohol problems and others, whose aim is to integrate people and families from high risk groups;

drawing up the balance of the district needs for social assistance;

providing shelter, providing food and necessary clothing to those in need;

granting and payment of term benefits;

granting and payment of benefits targeted;

granting and payment of benefits targeted to cover expenses arising from a random event;

granting and payment of benefits targeted to cover expenditure on health services for the homeless and others who do not have income and the possibility of obtaining benefits under the National Insurance Fund in the National Health Fund;

granting benefits targeted in the form of a credited ticket;

payment of contributions to the pension scheme instead of a person who resigns from employment in connection with the need to provide direct personal care for a chronic or seriously ill family member, and mother, father or siblings, they live with;

social work;

organization and provision of care services, including specialist at the place of residence, with the exception of specialist care services for people with mental disorders;

conducting and providing places in residential educational institutions of a day support or protected housing;

creation of a district system of prevention and care of the child and family;

giving meals to children;

providing a funeral, including the homeless;

directing to a social welfare home and incurring the charges for staying there for the residents of the district;

help those who have difficulty in adapting to life after their release from prison;

preparation of reporting and transferring it to the competent province governor, also in electronic version, with the use of a computerized system;

creating and maintaining a centre of social assistance, including providing salaries for the staff.⁹

The district self-government also implements its own tasks. When carrying out these tasks, the district has a certain freedom of settlement, since they are optional, that is, discretionary tasks. Carrying out these tasks, the district should bear in mind particularly the good of its people. Own tasks of the district are:

- 1) granting and payment of special targeted benefits;
- 2) granting and payment of aid for economic empowerment in the form of grants, loans and assistance in kind;
- 3) conducting and providing places in district nursing homes and centres of support and directing to them people who need help;
- 4) undertaking other tasks in the field of social welfare resulting from identified district needs, including creating and implementing protective programs;
- 5) cooperation with the local employment office in the scope of propagating offers of jobs and information about job vacancies, propagating the information on services of vocational guidance and training.¹⁰

The tasks from the scope of the government administration which are performed by the district self-government are:

- 1) granting and payment of regular benefits;
- 2) payment of health insurance contribution specified in the regulations on general insurance in the National Health Fund;
- 3) organization and provision of specialist care services at home for people with mental disorders;
- 4) granting and payment of benefits targeted to cover expenses connected with natural or environmental disasters;
- 5) conducting and development of the infrastructure of environmental self-help homes for people with mental disorders;

⁶ Podolski K., Turnowiecki W.; *Polityka społeczna*. Gdańsk 1998, p. 169.

⁷ Jończyk J.; *Prawo zabezpieczenia społecznego*. Kraków 2001, p.390 – 391.

⁸ Patyński W.; *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*. Warsaw 2003, T.I, p.234.

⁹ Borkowski Ł., Krajewski R., Szymański S.; *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*. Kutno 2007, p. 46.

¹⁰ *Ibid*, p. 47.

- 6) implementation of tasks resulting from the government social assistance programs, designed to protect the quality of life of individuals, families and social groups, and the development of specialist support;
- 7) granting and payment of benefits targeted, as well as providing shelter, food and clothing necessary for foreigners.¹¹

As a result of amendments to the Law on Social Welfare (Consolidation Act OJ 2009, No. 175, item. 1362, as amended., and OJ of 2009 No. 202 pos. 1551 of 1 December 2009.) the permanent benefit belongs to the responsibility of the district. Financial resources to pay these benefits are given to the local self-government in the form of the grant from the state budget. Executing the tasks of social policy and social welfare at all levels of the local self-governments require partnerships and collaboration in the implementation of the regional social policy, consistent with the direction of the social policy of the state. In order to this partnership, the Social Welfare Act imposed a specific obligation on all levels of local self-governments. This is the 'construction and realization of the district strategy for integrating solving the social problems with a particular emphasis on social assistance programs, prevention and solving alcohol problems and others, whose aim is to integrate people and families from the high risk groups.'¹² This strategy is a consequence of the document adopted at the EU Summit in 2000, namely the Lisbon Strategy, which implies a 'change of the social model, among others, through reducing poverty and social exclusion.'¹³ 'The new European model of the social policy should support the economic development and to respond to economic and demographic challenges. The main element of this model is to maintain social cohesion. Counteracting marginalization leads to an increase in social cohesion, especially important at the level of local communities.'¹⁴

'The most important change which took place in 1990, was, however, creating the bases for the local social policy in relation to the reactivation of the local self-government in Poland. This phase of decentralization of the state created the possibility of an independent social policy in the district.'¹⁵

BIBLIOGRAPHY

- [1] Borkowski Ł., Krajewski R., Szymański S., *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*. Kutno 2007.
- [2] Bulanda E., *Przejęcie wypłaty świadczeń rodzinnych przez gminę*. Gazeta Samorządu i Administracji 2004, No 9.
- [3] Jończyk J., *Prawo zabezpieczenia społecznego*. Kraków 2001.
- [4] Kamiński T., *Praca socjalna i charytatywna*, Warsaw 2002.
- [5] Niewiadomski Z., *Samorząd terytorialny. Ustrój i gospodarka*. Warsaw – Bydgoszcz 2001.
- [6] Patyński W., *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*. Warsaw 2003.
- [7] Piotrowski J., *Zabezpieczenie społeczne. Problematyka i metody*. Warsaw 1996.
- [8] Podoski K., Turnowiecki W., *Polityka społeczna*. Gdańsk 1998.
- [9] *Polityka społeczna. Materiały do studiowania* (ed.) Rajkiewicz A., Supińska J., Księżopolski M., Katowice 1998.
- [10] Ratyński W., *Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce*. Warsaw 2000.
- [11] Sierpowska I., *Prawo pomocy społecznej*. Kutno 2007.
- [12] Sobczak J., Wiśniewska – Mucha A., (red.) *Pomoc społeczna w praktyce*. Vol. I – III, Warsaw 2007.
- [13] *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Górnio w latach 2007 – 2013*, Górnio 2005.
- [14] *Świadczenia rodzinne*. Wydawnictwo prawnicze „Leges”. Kutno 2004.
- [15] Wierzbowski M., Wiktorowska A., (w:) *Polskie prawo administracyjne*. (ed. Służewski J. Warsaw 1992).
- [16] Zawadzki S., (w:) Lang W., Wróblewski J., Zawadzki S., *Teoria państwa i prawa*, Warsaw 1986

AUTHOR

Katarzyna Kowalczyk
Kielce School of Economics, Tourism and Social Sciences
ul. mjr. Jana Piwnika "Ponurego" 49
25-666 KIELCE
Poland

¹¹ Borkowski Ł., Krajewski R., Szymański S.; *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*. Kutno 2007, p. 49.

¹² Ibid, p. 45 – 46.

¹³ Sobczak J., Wiśniewska – Mucha A. (ed.); *Pomoc społeczna w praktyce*. Warsaw 2007. part II, chapter. 1, sub-section 2.1, p. 1.

¹⁴ Ibid, p. 3.

¹⁵ Sobczak J., Wiśniewska – Mucha A.; (ed.) *Pomoc społeczna w praktyce*. Part II, chapter. 1. sub-section. 2.1.

SPOTREBITEĽSKÝ TEST V MARKETINGU

Denisa Lipnická

Univerzita Mateja Bela

Abstrakt: Výskumný projekt je zameraný na uplatnenie metódy spotrebiteľského testu ako významného nástroja hodnotenia kvality výrobkov. Cieľom teoretickej časti práce je identifikovať spôsoby hodnotenia kvality, v rámci nich vymedziť a popísať význam metódy spotrebiteľského testu. Cieľom výskumnej časti je vykonať predvýskum formou dotazníka, následne vykonať spotrebiteľský test vybranej kategórie výrobkov (jogurtov) a tento vyhodnotiť. Na základe vykonaných foriem výskumu je možné formulovať odporúčania zamerané na zvýšenie kvality výrobkov a ich lepšie prispôsobenie požiadavkám spotrebiteľov. Výskumná časť projektu uvádza analýzu jednotlivých foriem výskumu. Slovenskí spotrebiteľia uprednostňujú domáce výrobky – jogurty pred zahraničnými. Pri nákupe sa rozhodujú podľa prvkov, resp. vlastností výrobkov, ktoré pre nich predstavujú kvalitu daného výrobku. Pri jednotlivých formách výskumu (dotazník, spotrebiteľský test) vyšli rovnaké preferencie domácich komerčných značiek. Výskum potvrdil, že privátne značky sú aj napriek odstráneniu ich značkovej identifikácie hodnotené horšie ako komerčné značky. V závere projektu sú zhrnuté najdôležitejšie výskumné zistenia.

Kľúčové slová: kvalita, marketingový výskum, spotrebiteľský test, preferencie a požiadavky spotrebiteľov

ÚVOD

V poslednom období sa pojem kvalita stáva neoddeliteľnou súčasťou nášho života. Úspech, v živote človeka, v existencii podniku alebo vo fungovaní každého odvetvia ekonomiky je založený na kvalite. Na kvalite vedomostí, skúseností, rozhodnutí, na kvalite poskytovaných produktov a služieb. V existencii podnikov, pri dosahovaní ich základného podnikového cieľa, sa kvalita stáva konkurenčnou výhodou, otázkou ich prežitia a ďalšieho rozvoja v neustále meniacom sa trhovom prostredí. Každý výrobca alebo obchodník si potrebuje overiť kvalitu svojich poskytovaných produktov. Je potrebné zistiť, do akej miery výrobok spĺňa očakávania a požiadavky cieľovej skupiny spotrebiteľov a uvedomiť si, že kvalita a jej vnímanie nie sú nemenné, najmä čo sa týka vývoja podnikateľského a konkurenčného prostredia.

SPOTREBITEĽSKÝ TEST – NÁSTROJ HODNOTENIA KVALITY PRODUKTOV

Norma STN EN ISO 9000:2000 Systémy manažérstva kvality – základy a slovník, definuje kvalitu ako mieru, s akou súbor vlastných charakteristík (výrobku, systému alebo procesu) spĺňa požiadavky zákazníkov a ďalších zainteresovaných strán (In: Mateides, A. – Strašík, A. 2004, s.17). Môže ísť o definovanie kvality produktu, služby, procesu, zdrojov, a taktiež systému manažmentu. V našom projekte sme sa zaoberali analýzou a testovaním kvality vybranej kategórie mliečnych výrobkov.

Spotrebiteľ vníma kvalitu inak ako výrobca. Spotrebiteľia si vždy utvoria svoj názor na kvalitu produktu na základe užitku, ktorý mu poskytuje. Vo svojej mysli priradia produktu určitú pozíciu a zaradia ho do svojho rebríčka medzi ostatné produkty (Mateides, A. – Strašík, A. 2004, s.33). Práve pozitívna skúsenosť spotrebiteľa s produktom prispieva k vytvoreniu si vzťahu spotrebiteľa k danému produktu, a teda aj značke. Splnenie očakávaní spotrebiteľov a ich požiadaviek na kvalitu je kľúčovým faktorom zvyšovania konkurencieschopnosti podniku a udržania si stabilnej trhovej pozície.

Kvalitu produktu hodnotí nielen zákazník, výrobca, ale aj rôzne inštitúcie a spolky, ktoré obhajujú záujmy spotrebiteľov, prostredníctvom ich informovania a poskytovania odborného poradenstva alebo realizáciou rôznych porovnávacích testov produktov. Príkladom môže byť Asociácia spotrebiteľov Slovenska alebo inštitúcie zamerané na testovanie kvality produktov, ako D-test alebo Test magazin.

Za účelom porovnávania skutočnej kvality rôznych produktov sa používajú špeciálne hodnotiace postupy. Niektoré z nich kompletizujú výsledky porovnávania jednotlivých hodnôt do jedného súhrnného ukazovateľa kvality. Prehľad základných metód hodnotenia kvality uvádzame v nasledujúcej tabuľke číslo 1:

Tabuľka 1 – Metódy hodnotenia kvality (Veber, J. 2002, s.139)

Metóda hodnotenia kvality	Základné druhy:
Spotrebiteľské testy	– interný a externý test, – dojmový a skúsenostný test, – test jednoduchý, eliminačný a substitučný.

Kvalimetrické metódy	– metóda váženého súčtu poradí, – metóda štandardných hodnôt, – metóda najlepších hodnôt, – metóda Pattern, Korter a iné.
Benchmarking	

V rámci marketingového výskumu, pozornosť na výrobok, jeho vlastnosti a kvalitu, upriamuje výrobkový výskum a v rámci neho **metóda spotrebiteľského testu**, ktorej problematike a využitiu sa sme sa v našom výskumnom projekte bližšie venovali. Zo spotrebiteľského, resp. zákaznického hľadiska je pre výrobcov dôležité, aby ich výrobky zodpovedali potrebám a požiadavkám cieľovej skupiny zákazníkov. Výrobcovia potrebujú poznať neuspokojené miesta na trhu, dôkladne poznať zákaznícky segment, pre ktorý je výrobok určený. Nevyhnutné je testovanie nielen nových výrobkov pred uvedením na trh, ale aj existujúcich výrobkov v rôznych fázach životného cyklu. Výrobné testy zamerané na spotrebiteľské, resp. zákaznícke hľadisko sa nazývajú spotrebiteľské testy, ktoré môžeme rozdeliť na testy koncepcie výrobku, testy dojemové a **testy skúsenostné**, ktoré sme realizovali v rámci výskumu nášho projektu (Přibová, M. a kol. 1996, s.161).

Skúsenostný test vychádza z predpokladu, že testujúca osoba musí svoj názor opierať o skúsenosť s testovaným výrobkom. Umožňuje najhlbšie poznanie výrobku na základe jeho praktického používania počas presne vymedzenej doby. Ide o skutočné testovanie výrobku ako celku, predovšetkým však jeho čiastkových vlastností a charakteristík spotrebiteľom. Testovaným spotrebiteľom je možné predložiť jeden, ale aj viac výrobkov súčasne. Pri hodnotení viacerých výrobkov súčasne je možné zistiť preferencie medzi nimi a vytvárať tak dokonalý výrobok, ktorý spája všetky požadované vlastnosti. Osobitou formou skúsenostného testu je tzv. slepý test. Testovanej osobe je prezentovaný výrobok bez akejkoľvek „značkovej“ identifikácie. Výhodou tohto testu je odstránenie vplyvu značky známeho výrobcu, ktorej znalosť môže výrazne ovplyvniť objektivitu hodnotenia výrobku spotrebiteľom (Kozel, R. a kol. 2006, s.205, Přibová, M. a kol. 1996, s.161). Pri realizovaní výskumu nášho projektu sme využili práve metódu spotrebiteľského testu, konkrétne formu skúsenostného, resp. slepého testu.

Cieľom teoretickej časti nášho výskumného projektu bolo identifikovať spôsoby hodnotenia kvality výrobkov, v rámci nich vymedziť a popísať význam spotrebiteľského testu a opísať proces jeho vykonania. Na základe teoretických východísk a zozbieraných sekundárnych údajov k uvedenej problematike, cieľom výskumnej časti projektu bolo vykonať predvýskum formou dotazníka ohľadom preferencií rôznych značiek vybranej kategórie mliečnych výrobkov, následne vykonať spotrebiteľský test, tento vyhodnotiť a navrhnúť odporúčania pre výrobcov ako možnosti lepšieho prispôsobenia výrobkov požiadavkám spotrebiteľom. Objektom výskumu bola metóda spotrebiteľského testu, ktorú sme aplikovali na vybranú kategóriu mliečnych výrobkov. Predmetom skúmania bol priebeh, proces uskutočnenia tejto metódy a jej vypovedacia schopnosť o kvalite testovanej kategórie výrobkov.

TESTOVANIE A HODNOTENIE KVALITY VYBRANEJ KATEGÓRIE VÝROBKOV - JOGURTOV

Spotrebiteľský test bol realizovaný na vybranej kategórii mliečnych výrobkov, konkrétne jogurtov. Dôvodom výberu tejto kategórie výrobkov je rozmanitosť jej vlastností a znakov kvality. V súčasnosti trh ponúka široký výber jogurtov, rôznych značiek, rôznych vlastností, cien a kvality. Pri tejto kategórii výrobkov bolo možné prostredníctvom predvýskumu, formou dotazníka, zistiť preferencie spotrebiteľov pri kúpe jogurtov a kritériá na základe, ktorých ich vnímajú ako kvalitné. Na základe dotazníka, bolo možné vybrať najpreferovanejšie výrobky do spotrebiteľského testu. Touto metódou bolo možné zistiť skutočné vlastnosti jogurtov a porovnať výsledky nielen s výsledkami dotazníkov, ale aj výsledkami zozbieraných sekundárnych výskumov.

V rámci predvýskumu, boli respondentom mladšej vekovej kategórie od 20 do 30 rokov distribuované dotazníky, vyhodnotením ktorých, bolo možné zistiť nielen preferencie jednotlivých značiek jogurtov, ale aj faktory, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie spotrebiteľov pri nákupe. Zamerali sme sa na preferencie spotrebiteľov medzi domácimi a zahraničnými značkami, či už komerčnými alebo privátnymi.

Uskutočnený spotrebiteľský test umožnil skutočné testovanie výrobku viacerými spotrebiteľmi a úplné spoznanie jeho vlastností a kvality. Vybraná kategória výrobkov - jogurtov bola posudzovaná najmä z hľadiska chutnosti, aby bolo možné posúdiť celkovú harmóniu chuti, sladkosti, kyslosti, ako aj konzistenciu samotného výrobku. Výber výrobkov do testu prebiehal nezávisle na výrobcach, spotrebiteľský test nebol zameraný na žiadnu konkrétnu značku alebo výrobcu. Pri voľbe metódy testovania sme v rámci spotrebiteľského testu vybrali tzv. slepý test. Testujúcim spotrebiteľom boli predkladané výrobky bez akejkoľvek „značkovej“ identifikácie a orientovali sa len podľa základných vlastností výrobku, navonok viditeľných a zistených po jeho ochutnaní.

Značky jogurtov a ich rôzne druhy sme vybrali do spotrebiteľského testu na základe zozbieraných sekundárnych údajov rôznych výskumov týkajúcich sa danej problematiky. Výber jogurtov bol ovplyvnený aj ich výrobcami a krajinami pôvodu. Porovnaním celkového hodnotenia privátnych a komerčných značiek od tých istých výrobcov, bolo možné porovnať ich kvalitu a zistiť, nakoľko sa svojimi vlastnosťami navzájom zhodujú. Do testu bolo vybraných deväť slovenských, štyri české a dva nemecké jogurty. V piatich prípadoch išlo o privátne značky obchodných reťazcov, z ktorých tri boli domáceho pôvodu. Testované boli v troch kategóriách, a to biele nízkotučné, jahodové polotučné

a čokoládové plnotučné jogurty. Vybraní spotrebitelia pri testovaní výrobkov vyplňali vopred pripravené hodnotiace hárky.

Porovnaním výsledkov predvýskumu a uskutočneného spotrebiteľského testu, bolo možné zistiť viacero zaujímavých skutočností. Spotrebitelia za vyššiu cenu nie vždy dostanú kvalitnejší výrobok, napríklad s vyšším podielom ovocnej zložky, čokolády alebo z hľadiska hustoty, resp. konzistencie jogurtu. Testujúcim spotrebiteľom chutili viac tučnejšie jogurty, čo sa odzrkadlilo aj v ich celkovom hodnotení. Výsledky predvýskumu ukázali, že výrazne najpreferovanejšie značky jogurtov sú Zvolenský jogurt, Danone a Rajo. Slovenskí spotrebitelia uprednostňujú domácich výrobcov jogurtov, pretože práve dve z troch najpreferovanejších značiek sú domáceho, slovenského pôvodu.

Najpreferovanejšia značka, Zvolenský jogurt, získala v spotrebiteľskom teste, vo všetkých troch testovaných kategóriách pozitívne hodnotenie. Uvedený jogurt vyrába mliekareň „Senoble“, ktorej cieľom je uvádzať na trh jedinečné výrobky s dôrazom na kvalitu. Uvedenú skutočnosť mliekareň nielen sľubuje, ale podľa uskutočnených výskumov, spotrebiteľom aj naozaj poskytuje.

Na druhom mieste, rovnaké spotrebiteľské preferencie získali značky Danone a Rajo. Dôvodom umiestnenia značky Danone na druhom mieste bola skutočnosť, že respondenti nepoznajú celú dĺžku jej produktového mixu a jej výrobky ako Activia, či Supercremo si nespájajú so značkou Danone. Za najčastejšie dôvody preferencie boli uvádzané ich výborná kvalita, viacero príchutí, pekné balenie, účinná reklama a kvalitná značka. Značka Rajo získala pozitívne hodnotenie nielen v nami realizovanom spotrebiteľskom teste, o jej kvalite svedčia aj zozbierané výsledky sekundárnych výskumov. Prekvapivé hodnotenie získal jogurt Activia od značky Danone. Nielen z vyhodnotenia dotazníkov, ale aj prostredníctvom otázky v spotrebiteľskom teste, je to jeden z najobľúbenejších jogurtov. V kategórii nízkotučných jogurtov sa Activia umiestnila z hľadiska celkového hodnotenia na druhom mieste, v kategórii polotučných jahodových jogurtov získala najhoršie celkové hodnotenie, ktorého dôvodom bol najmä nízky podiel ovocnej zložky s neprírodnou chuťou. Počas testovania ani jeden z testujúcich spotrebiteľov nespoznal svoj obľúbený jogurt Activia a nepriradil mu vlastnosti, ktoré boli v dotazníku uvádzané ako dôvody vysokej obľúbenosti tohto jogurtu.

Tretou najpreferovanejšou značkou je značka Zott. Testovaná bola v kategórii jahodových jogurtov, kde jogurt Jogobella získal najlepšie celkové hodnotenie.

Štvrté miesto, v preferenciách spotrebiteľov, získala privátna značka obchodnej siete Tesco. Uvedená značka je najpreferovanejšou privátnou značkou. K uvedenej skutočnosti významne prispieva jej široké zastúpenie v rôznych regiónoch Slovenska. V nami realizovanom spotrebiteľskom teste, jogurt obchodnej siete nezískal pozitívne hodnotenie a opakovane by si ho nekúpil žiadny z testujúcich spotrebiteľov. Dôvodom výberu uvedeného jogurtu do spotrebiteľského testu, bol jeho výrobca Mliekareň Kopanice Selce pri Banskej Bystrici, ktorý sľubuje vysokú kvalitu a prirodzené zloženie výrobku, a taktiež jeho cena, ktorá patrí k najvyšším nielen z pomedzi privátnych, ale aj komerčných značiek.

Privátna značka nemeckej obchodnej siete Kaufland sa z hľadiska preferencií umiestnila na predposlednom mieste. Značka získala pozitívne hodnotenie nielen v nami realizovanom spotrebiteľskom teste, ale aj v sekundárnych výskumoch. Uvedená privátna značka dokázala konkurovať aj známejším komerčným značkám, čo potvrdzuje skutočnosť, že spoločnosť Kaufland ponúka svojim zákazníkom za najnižšiu cenu aj primeranú kvalitu.

Z hľadiska preferencií spotrebiteľov sa na poslednom mieste umiestnila zahraničná značka Yoplait, ktorá na Slovenskom trhu nie dostatočne známa. Značka bola testovaná v kategórii jahodových jogurtov a vďaka svojej prirodzenej ovocnej zložke, získala pozitívne hodnotenie nielen v našom výskume.

ZÁVERY A VÝSLEDKY

Nami realizovaný výskum potvrdil, že privátne značky sú aj napriek odstráneniu ich značkovej identifikácie hodnotené horšie ako komerčné značky. Jedinou výnimkou bola privátna značka nemeckej obchodnej siete Kaufland. Nielen nízka kvalita privátnych značiek obchodných sietí je dôsledkom ich nízkej preferencie medzi spotrebiteľmi, ale ich preferencia významnou mierou závisí aj od dostupnosti jednotlivých obchodných sietí v rôznych regiónoch Slovenska. Spotrebiteľský test potvrdil aj skutočnosť, že mladšia generácia spotrebiteľov je citlivejšia na reklamu a rôzne iné formy podpory predaja a nevie dostatočne oceniť tradičnú receptúru a prirodzené zloženie výrobku.

Porovnaním dvoch realizovaných foriem výskumu (dotazník, spotrebiteľský test) sa potvrdili rovnaké preferencie domácich komerčných značiek (Zvolenský jogurt, Rajo), avšak odlišné preferencie domácich privátnych značiek ako Tesco alebo CBA. V rámci kategórie zahraničných značiek výrazne odlišné preferencie získala značka Yoplait. V dotazníku bola označená za najmenej preferovanú značku, pričom po jej reálnom skúsení ju spotrebitelia označili ako druhý najlepší jahodový jogurt. Rozdielne preferencie a následne hodnotenie získala aj značka Danone a jej jahodový jogurt Activia. Odlišné preferencie získala aj privátna značka obchodnej siete Kaufland, keď v spotrebiteľskom teste patrila medzi najlepšie hodnotené privátne značky.

V realizovanom spotrebiteľskom teste, testujúci spotrebitelia uvádzajú, že svoj obľúbený jogurt vnímajú ako kvalitný na základe jeho chutnosti a príchute, zloženia a taktiež ceny. Svoj obľúbený jogurt určitej značky by vo väčšine prípadov vymenili za iný, len ak by za rovnakú cenu dostávali nižšiu kvalitu jogurtu, alebo by si za nižšiu cenu mohli kúpiť kvalitnejší jogurt s lepšou chuťou, zdravším zložením a vyšším podielom pridanej ovocnej zložky. Len v dvoch prípadoch spotrebitelia uvádzajú, že by svoj obľúbený jogurt vymenili na základe dobrej reklamy a pekného obalu

konkurenčnej značky. Na základe uvedených skutočností, sme zamietli stanovený predpoklad, ktorým sme predpokladali, že existuje rozdiel medzi vnímaním kvality výrobku (jogurtu) a kritériami, ktoré rozhodujú o nákupe jogurtov. Spotrebiteľia sa pri nákupe jogurtov rozhodujú podľa prvkov, resp. vlastností výrobkov, ktoré pre nich predstavujú kvalitu daného výrobku.

Spotrebiteľia, na jednej strane, môžu vnímať kvalitu výrobku prostredníctvom známej značky, ktorá je masívne propagovaná v rôznych médiách. Avšak, po kontakte s touto značkou a skutočnom vyskúšaní výrobku, môžu svoj názor na kvalitu výrazne zmeniť. Predovšetkým, v prípade potravinárskych výrobkov, teda aj jogurtov, spotrebiteľia môžu kupovať výrobok odlišný od toho, ktorý je uvedený na obale, či v reklame. Uvedená skutočnosť sa porovnaním výsledkov predvýskumu a spotrebiteľského testu potvrdila vo viacerých prípadoch. Spotrebiteľský test je významným nástrojom marketingovej komunikácie, ktorý umožňuje spotrebiteľom zistiť skutočnú kvalitu a hodnotu výrobkov, bez ohľadu na skutočnosť, či ide o viac alebo menej známu domácu, resp. zahraničnú značku. Výsledky tejto metódy sú cenným východiskom a zdrojom informácií pre výrobcov v oblasti kvality nielen svojich poskytovaných výrobkov, ale aj konkurenčných.

V našom výskumnom projekte sme mali možnosť sledovať metódu spotrebiteľského testu, jej prípravu, priebeh a na základe výsledkov poukázať na jej mimoriadny význam. Získané výsledky a poznatky nám umožnili formulovať závery a odporúčania v oblasti kvality výrobkov a ich lepšieho prispôsobenia požiadavkám spotrebiteľov. Tieto môžu významnou mierou prispieť k lepšiemu postaveniu domácich výrobcov na slovenskom trhu, čím sa podporuje ich konkurencieschopnosť oproti zahraničným výrobcom mliečnych výrobkov.

LITERATÚRA:

- [1] ANDRÁŠIKOVÁ, J. 2006. *Kvantitatívny marketingový výskum – Danone*. Diplomová práca. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správna fakulta – Podnikové hospodárstvo., 2006
- [2] CLEMENTE, M. *Slovník marketingu – Klíčové pojmy a termíny*. Brno: Computer Press, 2004
- [3] KITA, J. a kol. *Marketing*. Bratislava: Iura Edition, 2002
- [4] KOTLER, P. *Inovativní marketing – Jak kreativním myšlením vítězit u zákazníků*. Praha: Grada Publishing, 2005
- [5] KOTLER, P.; ARMSTRONG, G. *Marketing*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1992
- [6] KOTLER, P.; ARMSTRONG, G. *Marketing: an introduction*. New Jersey: Prentice Hall, 2003
- [7] KOZEL, R. a kol. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006
- [8] KOUDELKA, J. *Spotřební chování a marketing*. Praha: Grada Publishing, 1997
- [9] KULČÁKOVÁ, M. *Výskum trhu*. Bratislava: Sofa, 1994
- [10] MALHOTRA, N. K. *Marketing research: an applied orientation*. New Jersey, 1999
- [11] MATEIDES, A.; ĎAĎO, J. *Manažérstvo kvality služieb*. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o., 2004
- [12] MATEIDES, A.; STRAŠÍK, A. *Manažérstvo kvality*. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o., 2004
- [13] PILC, L. 2010. Vybrať si dobrý jogurt je umenie. In: Pravda 2010 [online]. Dostupné na internete: http://zdravie.pravda.sk/vybrat-si-dobry-jogurt-je-umenie-doe-/sk-zvyziva.asp?c=A100908_144934_sk-zvyziva_p31.
- [14] PRIDE, W. M. – FERRELL, O. C. *Marketing: concepts and strategies*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 2000
- [15] PŘIBOVÁ, M. a kol. *Marketingový výskum v praxi*. Praha: Grada Publishing, 1996
- [16] RESURRECCION, A. *Consumer sensory testing for product development*. Gaithersburg: Aspen Publishers, Inc. 1998
- [17] RICHTEROVÁ, K. *Vybrané kapitoly a příklady z výskumu trhu*. Bratislava: Edičné stredisko ekonomická univerzita, 1995

ADRESA

Bc. Denisa Lipnická
Šmidkeho 9
Zvolen 960 01
Slovenská republika

U3V JAKO NÁSTROJ ZKVALITNĚNÍ ŽIVOTA SENIORŮ ...ANEB IZOLACI STARŠÍ GENERACE JIŽ DÁVNO ODZVONĚNO

Miroslava Lovichová, Iva Jevčáková

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *Univerzita třetího věku (U3V) flexibilně reaguje na potřeby a požadavky seniorů 21. století. Neustále rostoucí zájem starších lidí s chutí a vůlí smysluplně trávit svůj čas, vzdělávat se, dovídat se novinky ze světa vědy a současně se seznamovat s lidmi a odborníky z praxe vytváří a podporuje primární cíl a záměr všech U3V v České republice. Dá se říci, že základ k položení univerzit třetího věku byl tu již odedávna, jen samozřejmě bez nějaké oficiální formulace. Přístupy ke zřízení univerzit třetího věku jsou de facto ve všech zemích společné. Základní bází je určitá dobrovolnost vzdělávat se, volný průběh studia a v převážné míře i absence probíhajícího klasického hodnocení v podobě zápočtů či zkoušek. Velký důraz a vlastně i převažující obliba spočívá u kurzů výpočetní techniky. Snad každý chce v dnešní době být „in“ a alespoň v té základní míře umět ovládat Internet a být schopen s ním nakládat a pracovat.*

Klíčová slova: *univerzita třetího věku, senioři, vzdělání, život, studium.*

Abstract: *The University of the Third Age (U3A) responds flexibly to the needs and requirements of seniors at the 21st century. The continuously growing interest in elder people with taste and will spend their time meaningfully, learn the news from the world of science and at the same time get to know people and practitioners creates and supports the primary objective and purpose of the U3A in the Czech Republic. We can say that laying the foundation for the University of the Third Age has always been there, but of course without any official language. Approaches to the establishment of Universities of the Third Age are in all countries in common. Basic is a voluntary base to learn, their course of study, and largely as the absence of ongoing trials in the classical form of credits or examinations. Great emphasis, and indeed the overwhelming popularity of the course consists of computer technology. Almost everybody today wants to be "in" at least at the basic level to be able to control the Internet and be able to deal with it and work.*

Key words: *University of the Third Age, senior, education, life, study.*

....., lidé se mají učit pokud nejvíce možno. Svět zajisté temnot svých zproštěn býti nemůže, leda rozjetím pochodně moudrosti. Lidé vzdělaní v pravdě lidmi jsou. Ztratíš-li čas života, ztratíš sám sebe.“

(Jan Amos Komenský, Desatero ke šťastnému životu)

Začít úvod příspěvku tímto citátem z významného díla našeho Učitele národů – Jana Ámose Komenského, představuje určitou zodpovědnost, která spočívá ve vytvoření opravdu kvalitního příspěvku na konferenci, jejíž stěžejní název je „Naše civilizace v 21. století“.

Dá se říci, že 21. století nese s sebou určitý řetězec změn. Tyto změny zasahují do všech oblastí našeho běžného osobního a profesního života. Zásadní přeměny se však odehrávají v oblasti výchovy a vzdělávání člověka.

Formy vzdělávání v dnešní době existují v různé podobě. Jejich rozmanitost je velice pestrá a prakticky každý si může najít svoji vlastní podobu, charakter a typ vzdělání. Tyto typy vzdělání bychom mohli rozdělit podle četných hledisek, avšak do popředí se v současné době dostává tzv. vzdělávání seniorů, a to v rámci celoživotního vzdělávání.

V posledním desetiletí začal doslova „boom“ v zakládání univerzit třetího věku, pod zkratkou U3V. Důvodů, proč se tato zařízení, instituce či univerzity zřizují, je celá řada. Nejčastěji jsou uváděny důvody jako například udržení či zlepšení kvality života seniorů. Jde také o snahu zabránit izolaci seniorů, poskytnou jim příležitost setkávat se s lidmi podobného věku a dát jim možnost dalšího osobního rozvoje a smysluplného naplnění jejich volného času. Rovněž existuje snaha o zkvalitnění komunikace napříč generacemi a zabránit tak, nebo alespoň potlačit určité sociální napětí, což je velice pádný argument, převážně pokud máme na mysli, již zmíněnou, komunikační stránku života.

Proč se tedy zřizují tzv. univerzity třetího věku, jsme si uvedli. Jaká je ale forma a hlavně průběh samotného studia seniorů je záležitostí druhou. Velice cenné je popis a nějaké to srovnání U3V v České republice, některých evropských zemí, Spojených států Amerických, Austrálie a Nového Zélandu či Jihoafrické republiky.

ČESKÁ REPUBLIKA

V České republice se začalo seniorské vzdělávání rozvíjet nejdříve na humanitních univerzitách v 80. letech minulého století. K prvním patřila Univerzita Palackého v Olomouci a Univerzita Karlova v Praze, v krátkém čase je následovala Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. První přednášky byly zaměřeny na otázky týkající se člověka a jeho vztahu k přírodě a společnosti a otázky přímo související s problematikou stárnutí. V 90. letech začaly postupně univerzity v seniorském vzdělávání uplatňovat témata související s jejich studijními programy. Věková hranice je 50+. Významným mezníkem v rozvoji U3V v ČR byl rok 1995, kdy vznikla Asociace Univerzit třetího věku České republiky a později rok 2003, kdy vláda na základě Národního programu přípravy na stárnutí populace rozhodla o poskytnutí dotační podpory veřejným vysokým školám na rozvoj infrastruktury U3V ve výši 15 mil Kč/rok v letech 2003 – 2007. V současné době je v ČR zřízeno 19 univerzit třetího věku. [1]

SLOVENSKO

Vzdělávání seniorů na Slovensku je velice podobné tomu, jak to probíhá v ČR. První U3V byla zřízena na Univerzitě Komenského v Bratislavě, a to v roce 1990. Celkem má Slovensko k dispozici 13 pracovišť se zaměřením na U3V. Je zde zřízena rovněž tzv. Asociácia univerzit tretieho veku. Tato asociace pomáhá při tvorbě a realizaci Národního programu ochrany starších lidí. Své aktivity vyvíjí také v oblasti kultury, sportu a turistiky pro seniory. [1]

POLSKO

Polsko bylo první zemí ve střední Evropě, kde vznikla univerzita třetího věku, a to v roce 1975 ve Varšavě. Nyní je v Polsku celkem 22 univerzit třetího věku. [2]

NĚMECKO

V Německu si každá spolková země průběh a strukturu studia U3V řídí po svém. Mezi nejznámější instituce patří Univerzita v Ulmu, která byla založena v roce 1994 jako centrum pro všeobecné vědecké další vzdělávání. Vznikla jako reakce na rostoucí poptávku po dalším vzdělávání pro dospělé v kterémkoli věku, zejména však pro seniorskou populaci. V Německu je velice rozšířen i tzv. SeniorenNet či Seniorentreff, což je klub seniorů na internetu, díky kterému mohou senioři nacházet nové přátele a komunikovat s celým světem. Důležitý je fakt, že internetové stránky jsou speciálně upraveny pro seniorské uživatele (např. nabídka úprav, zvětšení písma, možnost hlasitého předčítání textu – z výchozího nastavení v PC, ...). [3]

RAKOUSKO

Studenti – senioři mají na rakouských vysokých školách možnost studovat společně s mladšími generacemi. Vzdělávání seniorů je v celém Rakousku placené samotnými účastníky. U3V ve Vídni má dlouholetou tradici, která spadá až před rok 1970. Věková hranice studentů je nižší než u nás – u žen je to 40 let, u mužů 45 let. Společným cílem těchto zařízení a institucí je zvýšení kvality života ve stáří a podpora schopnosti seniorů a jejich společenské uznání. [3]

HOLANDSKO

V Holandsku nabízí seniorům déle než 50 let kurzy na úrovni univerzit „a college HOVO“ (Hoger Onderwijs voor Ouderen)¹, neboli Vyšší vzdělávání pro starší. Účastníky jsou lidé starší 50 let, průměrný věk uchazečů se pohybuje okolo 60 let. Momentálně v Holandsku existuje 15 „HOVO“, nebo-li 15 U3V. V rámci studia na univerzitách třetího věku se konají i tzv. workshopy, které jsou zde velice populární. Někteří studenti-senioři mají možnost participovat na výzkumných projektech. [3]

ŠVÝCARSKO

Ve Švýcarsku je celkem 9 univerzit třetího věku. Podmínky studia na U3V ve Švýcarsku vyžadují splnění podmínky dosažení věku pro dané studium. Věková hranice se pohybuje od 60 let, případně od 55 let za podmínky vstupu do předčasného důchodu. [3]

¹ Srov. http://au3v.vutbr.cz/soubory/Rancirov_2007/prispevky/hug.pdf.

VELKÁ BRITÁNIE

První britská U3V vznikla v Cambridge v roce 1981. Hlavním mottem U3V je „učení pro radost“. Neexistují zde žádné zápočty, zkoušky, hodnocení či kvalifikace. Jedním z hlavních cílů U3V je zpřístupnit vzdělávání všem starším osobám. [4]

FINSKO

Ve Finsku funguje celkem 9 univerzit třetího věku, s tím rozdílem, jako ve většině uvedených zemí, že tady není věková hranice stanovena, nejsou tedy kladeny požadavky na věk a dosažené vzdělání. Finsko je velice úspěšné v získávání peněžních prostředků z různých projektů, které univerzity třetího věku podporují. [5]

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

V USA fungují tzv. „Osher“, a to na podobném principu jako U3V. Přidružují se většinou ke známým univerzitám, s nimiž však sdílí pouze stejné jméno, jinak existují na dobrovolnické bázi – vyučuje zde ten, kdo má o vyučování zájem. Vyučující jsou zde převážně učitelé v penzi. Velmi rozšířené je využívání internetu. Jsou založeny různé formy studia seniorů, kde se řeší případné vzdělávání a další záležitosti týkající se studia seniorů. [4]

AUSTRÁLIE A NOVÝ ZÉLAND

V současné době bychom v Austrálii našli 125 univerzit třetího věku. Nejstarší je univerzita třetího věku v Melbourne, která byla založena v roce 1984. V Austrálii a na Novém Zélandu jsou velice rozšířené tzv. Virtuální univerzity třetího věku. Austrálie je de facto kolébkou virtuálních univerzit, ať už klasických, či univerzit třetího věku. [4]

JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA

U3V zde rovněž představují instituce, založené na dobrovolnické bázi a neziskových organizací. Kurzy se zpravidla konají v domě lektora a každý kurz má svůj specifický způsob realizace. Lektory jsou buď akademičtí pracovníci v důchodu, nebo dobrovolníci. [6]

Ze všech zmíněných zemí mají senioři na výběr širokou škálu předmětů a kurzů. Pravděpodobně nejvíce jsou zastoupeny počítačové kurzy a také kurzy jazykové. K dalším obvyklým tématům patří historie, literatura či umění. Nedílnou součástí bývají i kurzy trénování paměti. Účast na vzdělávacích aktivitách není povinná, obvykle není ani ověřování nabytých vědomostí (např. formou zkoušky). U3V jsou zpravidla realizovány dobrovolníky. Díky tomu se však může lišit kvalita a úroveň výuky. Žádná z prezentovaných aktivit neposkytuje ucelené vysokoškolské vzdělání a senioři nezískávají akademický titul.

Co se týká predikce vývoje a udržení „životnosti“ univerzit třetího věku, můžeme říci, že U3V jistě nevymizí ze struktury vzdělávání ve vyšším věku, a to jak v rámci univerzit, tak i v rámci různých institucí a dalších zařízení.

Názorně si můžeme uvést příklady predikce budoucího vývoje, dle Českého statistického úřadu:

Podle nejnovější projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050 vypracované Českým statistickým úřadem bude počet osob starších 65 let intenzivně přibývat, počet dětí naopak ubývat. Podle střední varianty projekce dojde do roku 2050 k více než zdvojnásobení počtu obyvatel ve věku nad 65 let, přičemž u nejstarších osob, tj. nad 85 let, dojde dokonce k zpětínásobení jejich dosavadního počtu. U počtu dětí ve věku 0-14 let dojde k poklesu o více než jednu čtvrtinu.

Demografické stárnutí populace, které lze charakterizovat zejména růstem relativního zastoupení osob ve věku nad 65 let, mělo doposud poměrně klidný průběh a jednalo se především o takzvané stárnutí zespoda věkové pyramidy. To znamená, že se snižoval podíl osob ve věku do 15 let, zatímco osob ve vyšším věku přibývalo pouze velmi pozvolně. Podle nejnovější projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050, kterou vypracoval Český statistický úřad závěrem roku 2003, však již za dva tři roky **začne počet osob starších 65 let intenzivně přibývat**, neboť se tohoto věku začnou dožívat početně silnější generace narozených po roce 1940. Na intenzitě nabere tento proces, jež bude charakteristickým rysem populačního vývoje České republiky v celé první polovině 21. století, v období 2011-2017, a to v důsledku přechodu silných poválečných ročníků přes tuto věkovou hranici. Relativní zastoupení osob nad 65 let v populaci poroste ale také díky poklesu počtu narozených.

Tab. 1: Budoucí vývoj složení obyvatel podle hlavních věkových skupin, ČR, 2002-2050

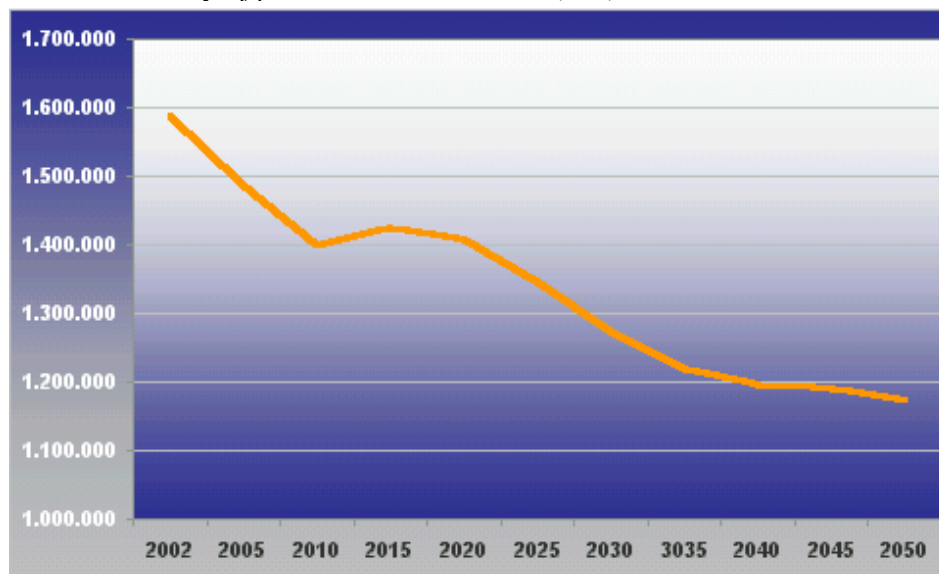
	0-14	15-64	65+
2002	1 589 766	7 195 541	1 417 962
2005	1 487 148	7 302 144	1 446 681
2010	1 400 028	7 286 202	1 596 812
2015	1 426 352	7 011 496	1 864 146
2020	1 408 644	6 786 952	2 088 333
2025	1 346 384	6 669 506	2 201 310
2030	1 274 155	6 520 205	2 308 073
2035	1 219 739	6 337 422	2 399 918
2040	1 197 000	5 964 564	2 633 554
2045	1 190 477	5 569 751	2 862 020
2050	1 173 004	5 309 251	2 956 079

Tab. 2: Budoucí vývoj složení obyvatel podle hlavních věkových skupin, ČR, 2002-2050 (v %)

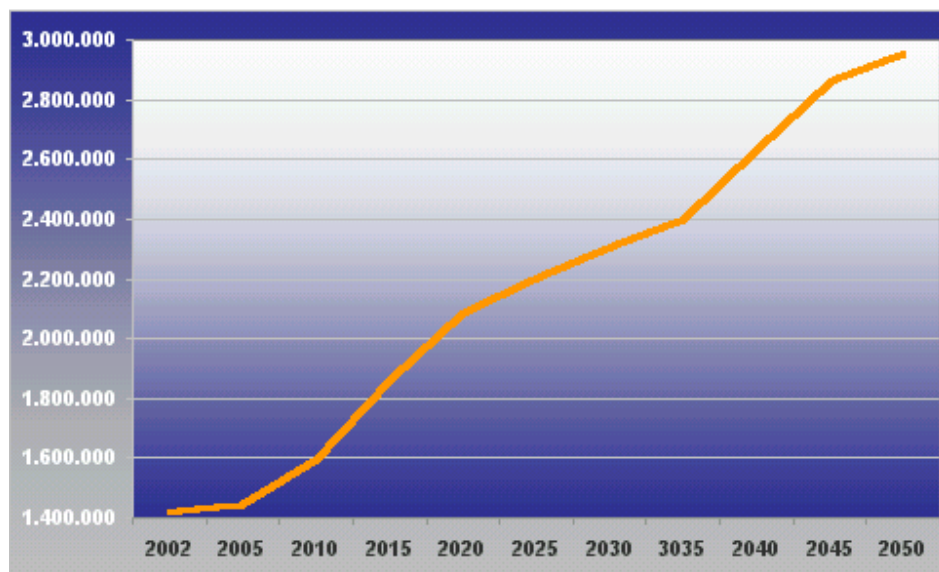
	0-14	15-64	65+
2002	15,6	70,5	13,9
2005	14,5	71,3	14,1
2010	13,6	70,9	15,5
2015	13,8	68,1	18,1
2020	13,7	66,0	20,3
2025	13,2	65,3	21,5
2030	12,6	64,5	22,8
2035	12,2	63,6	24,1
2040	12,2	60,9	26,9
2045	12,4	57,9	29,7
2050	12,4	56,3	31,3

Podle střední varianty projekce Českého statistického úřadu bude počet dětí ve věku 0-14 let plynule klesat do roku 2010, mezi lety 2010 a 2015 dojde k mírnému nárůstu, po roce 2015 se však opět počet těchto osob začne snižovat. Z **1 589 766** osob ve věku 0-14 let v roce 2002 dojde do roku 2050 k poklesu na **1 173 004**, tj. o **416 762** (viz *tabulka 1 a graf 1*). K opačnému trendu bude docházet **ve vývoji budoucího počtu osob starších 65 let**, jež bude mezi lety 2002 a 2050 plynule narůstat, přičemž **dojde k více než zdvojnásobení** tohoto počtu. Z **1 417 962** osob v roce 2002 dojde k nárůstu na **2 956 079** osob v roce 2050, tj. o **1 538 117** osob (viz *tabulka 1 a graf 2*). Co se týče percentuálního zastoupení hlavních věkových skupin v populaci, dojde mezi lety 2002 a 2050 k poklesu podílu dětí ve věku 0-14 let z **15,6 %** na **12,4 %**, u osob starších 65 let dojde k velmi výraznému nárůstu z **13,9 %** na celých **31,3 %** (viz *tabulka 2*).

Graf 1: Budoucí vývoj počtu osob ve věku 0-14 let, ČR, 2002-2050

Graf 2: Budoucí vývoj počtu osob ve věku nad 65 let, ČR, 2002-2050

Z obyvatelstva staršího 65 let nejvýrazněji poroste počet nejstarších osob, tj. osob ve věku nad 85 let. Zatímco počet osob ve věku 65-74 let se podle výsledků projekce zvýší mezi lety 2002 a 2050 zhruba **1,7krát** (z 818 702 na 1 415 382 osob), počet osob ve věku 75-84 let se však zvýší už více než **2krát** (z 501 081 na 1 043 570 osob) a počet osob nad 85 let dokonce více než **5krát** (z 98 179 na 497 127 osob). Růst počtu osob ve věku 85 a více let má mnoho důležitých důsledků pro společnost, jelikož právě osoby v tomto věku již většinou mají horší zdravotní stav a tudíž vyžadují častější sociální a zdravotní péči než mladší osoby v důchodovém věku.

Z uvedených grafů a tabulek můžeme konstatovat, že k pozvolnému stárnutí populace dochází a docházet bude, a to dle predikce až do roku 2050. Snad i z tohoto důvodu je třeba více se orientovat na starší generace, a poskytnout jim možnosti na zkvalitnění života a více je začlenit do životního koloběhu. Snahou je, jak již bylo zmíněno, vyvarovat se nějakým sociálním či generačním rozporům a abychom si všichni uvědomili, že z nás jednou také budou senioři.

POUŽITÉ ZDROJE:

- [1] KOTRBA, Š. *The new generation*. [online]. Publikováno 2.7. 2009 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z <http://blisty.cz>.
- [2] TUOMI, I. *Open Educational Resources: What they are and why do they Matter* [online]. Publikováno 24. 10. 2010 [cit. 2011-03-19]. Dostupné z <http://www.oecd.org/edu/oer>.
- [3] HANDY, CH. *Hlad ducha*. Praha: Management Press, 1999. 119 s.
- [4] BOHUSLAVOVÁ, L., a kol. *Evropské vzdělanostní portfolio*. Praha: Klett, 2009.
- [5] ILMARINEN, J. *Towards a longer worklife – Ageing and the quality of worklife in the European Union*. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, Ministry of Social Affairs and Health, 2006.
- [6] MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika*. Praha: CODEX Bohemia, 1998. S. 18 – 19.

AUTOŘI

Ing. Miroslava Lovichová
 Chromeč 74
 789 01 Zábřeh 1
 tel.: 608 609 378
 e-mail:lovichova@edukomplex.cz

Mgr. Iva Jevčáková
 Dvorní 26
 696 18 Lužice
 tel: 606 152 168
 e-mail:jevackova@edukomplex.cz

SÚČASNÉ MIGRAČNÉ VÝZVY EURÓPSKEJ ÚNIE

Milan Lukáč

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Cieľom príspevku bolo identifikovať migračné výzvy v rámci Európskej únie, analyzovať vzrast krajne pravicových a proti imigrácii zameraných politických strán, ako aj rozbor pozície týchto politických subjektov po posledných voľbách v severnej Európe, a tiež postavenie Národného frontu v posledných lokálnych voľbách vo Francúzsku. Príspevok sa venuje ako pracovnej migrácii v EÚ, tak aj bezpečnostnej migrácii do EÚ, ktorá nadobudla vzhľadom na súčasné politické nepokoje a prevraty v okolitom svete nový rozmer. Do rozboru migrácie je taktiež zahrnutý aj historický aspekt migrácie a možné migračné výzvy pre EÚ do budúcnosti. V rámci časti vzrast krajnej pravice naprieč EÚ príspevok analyzuje ako ekonomický, tak aj kultúrny a náboženský aspekt tohto fenoménu.

Kľúčové slová: migrácia, krajná pravica, Európska únia, kultúra, voľby

Bez zveličenia možno konštatovať, že ľudské dejiny sú dejinami migrácie. Od nepamäti sa sťahujú jednotlivci, kmene, národy, presúvajú sa na menšie i väčšie vzdialenosti, niekedy viac, niekedy menej dobrovoľne.

Rovnako môžeme ale konštatovať, že migrácia nebol vždy jav bezproblémový. Ako v minulosti, tak aj dnes sa stretáme s názormi, podľa ktorých je imigrácia hrozbou. V súvislosti s intenzifikáciou prisťahovalectva a prisťahovaleckých tokov eskalujú rovnako aj problémy, ktoré pramenia z kultúrnych, náboženských, etnických, ale aj ekonomických a ďalších faktorov.

Ľudia migrujú v podstate neustále už od kamennej doby. V niektorých bohatých krajinách je migrácia dokonca súčasťou nedávnych dejín – USA či Austráliu možno označiť za krajiny, ktoré tvorili a formovali prisťahovalci. Migrácia bola ale počas svojej histórie často vnímaná v negatívnom svetle. Aj napriek mnohým kladom, ktoré migrácia prináša pre rozvoj národných ekonomík, považujú pôvodní obyvatelia imigrantov nezriedka za ľudí, ktorí ich oberajú o prácu, nadmerne využívajú ich sociálny systém, sú neprispôsobiví, ohrozujú národnú a náboženskú identitu atď.

Migrácia je teda jav celkom normálny a migranti vo väčšine prípadov určite nie sú špekulanti. Často utekajú pred útlakom či terorom, ešte častejšie pred dezolátnymi životnými podmienkami a chudobou. Rozhodnutie opustiť vlasť, rodinu a svoje prostredie ale aj tak nie je vôbec jednoduché. Vyžaduje si mimoriadnu odvahu a motiváciu – v hre sú často dlhoročné úspory celej rodiny. Prisťahovalec tak nesie bremeno veľkej zodpovednosti.

Ďalším faktorom, ktorý úzko súvisí s migráciou je populačný vývoj Európskej únie. Vývoj populácie EÚ ma klesajúcu tendenciu, pri čom je možné povedať, že o približne 50 rokov bude tento problém už značne citelný a z dlhodobého hľadiska môže predstavovať významný faktor problémov v sociálnej politike jednotlivých štátov. Možným riešením tejto situácie je substitúcia úbytku obyvateľstva EÚ prisťahovalectvom. Pri uvedenom riešení sa ale naskytuje otázka štruktúry prisťahovaleckého obyvateľstva, ktorú v súčasnosti tvoria najmä pri migrácii z bezpečnostného hľadiska ľudia nízko kvalifikovaní hľadajúci svoje nové bydlisko ako východisko zo zlých sociálnych podmienok.

Čo sa týka migrácie v rámci Európskej únie, v súčasnosti sa často stretávame najmä s problematikou pracovnej migrácie. Z historického hľadiska sa počet zahraničných pracovníkov v západnej Európe zdvojnásobil z 3 na 6% pracovnej sily v období od roku 1960 do 1973.¹ Najvyššie hodnoty zaznamenávali štáty ako Veľká Británia a Francúzsko, ktoré umožňovali relatívne otvorený prístup obyvateľom zo svojich bývalých kolónií na svoj trh. Podobný trend zaznamenávalo aj Nemecko, kde v priebehu 25 rokov (od roku 1960) vzrástol počet prisťahovalcov (skoro z polovice Turkov) o 4 milióny. Hlavný migračný prúd do EÚ motivovaný pracovnými príležitosťami skončil ropnou krízou v roku 1973.

Kritika migrácie ľudí za prácou je podnecovaná najmä obavami z príchodu lacnej pracovnej sily a následného negatívneho vplyvu na domáci pracovný trh ako aj sféru sociálneho zabezpečenia. V konečnom dôsledku sa nie je čomu diviť, že členské štáty EÚ zaujímajú rezervovaný postoj k pracovnej migrácii, pretože sa obávajú, že benefity zo svojej historicky budovanej prosperity, vysoko kvalitnej práce odzrkadlenej do vysokých miezd a štedrého sociálneho systému nebudú niesť tí, ktorí sa aktívne pričínili k dosiahnutiu tejto pozície, ale úžitok budú znášať ľudia, ktorí ako keby „nastúpili na idúci vlak smerujúci do raja“. Uvedenú záležitosť umocňujú ešte aj obavy zo vzrastu kriminality, spôsobenej najmä imigrantmi ocitajúcimi sa v stave chudoby a podobné deviácie spojené s imigráciou v spoločnosti. Na druhej strane sa ale vyskytuje fakt, že väčšina spomínaných štátov sú členmi EÚ, z čoho vyplýva aj povinnosť ustanovená v asociačných zmluvách otvoriť svoj pracovný trh pre ostatné členské štáty EÚ.

¹ HALL, B. 2000. Immigration in the European Union: problem or solution? In *OECD Observer*. [online]. 2000. [cit. 2011-03-18]. Dostupné na internete: <<http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/337/>>

Od deväťdesiatych rokov a najmä v poslednej dekáde (2000-2010) možno pozorovať ďalší fenomén týkajúci sa migrácie v Európe, a síce migráciu z dôvodov bezpečnostných. Konflikty ako na blízkom východe a v bývalých republikách Sovietskeho zväzu, tak aj v Afrike nútia ľudí opúšťať svoje domovy a hľadať bezpečné útočisko pre svoj život. Štáty s pobrežnou hranicou, ako napr. Taliansko, Malta, Španielsko a Grécko sú vystavované intenzívnym náporom utečencov najmä z afrického kontinentu, pri čom nedávne konflikty v Egypte, Tunisku, Líbyi, na Pobreží slonoviny, atď. ešte zosilnili nápor prisťahovalcov. Frekventovanú migráciu z afrického kontinentu môžeme taktiež pozorovať zo Somálska, Sudánu, Eritrei a Etiópie.

POSILŇOVANIE POZÍCIE KRAJNE PRAVICOVÝCH POLITICKÝCH STRÁN V EÚ

Východisko súčasného posilňovania pozície krajne pravicových politických strán vo voľbách v jednotlivých členských štátoch EÚ možno hľadať vo viacerých oblastiach. Ako prvý by som uviedol ekonomický rozmer tejto situácie.

Vzhľadom na zhoršujúce sa ekonomické, ako aj sociálne podmienky v EÚ zasiahnutej globálnou ekonomickou krízou, možno hľadať práve v tejto skutočnosti vzrast popularity krajnej pravice vo voľbách. Politické strany krajne pravicového charakteru využili danú situáciu v svoj prospech a prispôbili svoju politickú stratégiu náladám voličov – znechutenie zo zhoršenej ekonomickej situácie a straty zamestnania prepojili s rastom prílevu migrantov za prácou. Ľudia, ktorí stratili prácu a ocitli sa v neblaženej situácii uvítali krajne pravicovými politickými stranami nastolenú myšlienku a podľahli psychologickému nátlaku týchto politických strán, ktoré využili práve zlú sociálnu situáciu ľudí v svoj prospech. Rovnakú stratégiu získania moci môžeme retrospektívne sledovať v získaní moci Adolfom Hitlerom po veľkej hospodárskej kríze v rokoch 1929 – 1933.

Ďalším východiskom súčasnej situácie je kultúrny aspekt európskej civilizácie. Všeobecne môžeme konštatovať, že príchod príslušníkov iného štátu, inej kultúry, iných zvykov a tradícií vie ochotnejšie akceptovať obyvateľstvo žijúce v multikultúrnych spoločnostiach. Napr. obyvateľstvo v USA je už niekoľko desaťročí každodenne konfrontované s prenikaním prvkov rozličných svetových kultúr. Na základe prieniku mnohých kultúr do spoločnosti USA sa preto vytvoril pojem „Melting Pot“, ktorý znamená integráciu jednotlivých kultúr do spoločnosti ako celku, splynutie čiastkových kultúr a súčasne aj určitú stratu identity východiskových kultúr.

Európa je naopak utvorená z národných štátov. Hoci sa Európska únia dlhodobo usiluje o vytvorenie multikulúrneho nadnárodného spoločenstva s pevne zakotvenými hodnotami vrátane rešpektovania inakosti minoritných kultúr (ako aj prisťahovaleckých), je zjavné, že spoločnosť ťažšie znáša konfrontáciu s inou kultúrou. Populistické krajne pravicové strany využívajú aspekt straty kultúrnej identity jednotlivých štátov v rámci Európskej únie s čím spoločne aj konfrontujú prílev prisťahovalcov do členských štátov.

Na kultúrny aspekt migrácie je úzko napojený aj náboženský aspekt. Vzhľadom na pevne korené kresťanstvo v Európe je rastúci vplyv angažovania sa moslimov zo strany kresťanov neprehliadnuteľný. Budovanie mešít, moslimské prisťahovalecké štvrte a komunity, to všetko vyvoláva obavy u domácich obyvateľov. Násilný prejav Islamu spájaný s extrémizmom, neúctou k ženám a rovnako aj s teroristickými útokmi posilňuje nedôveru obyvateľov k týmto skupinám a v konečnom dôsledku vyvoláva orientáciu týchto ľudí na úplne opačnú stranu – krajinú pravicu, ktorá svojimi politickými ambíciami a predsavzatiami rieši práve túto problematiku a poukazuje na narušenie domácej spoločnosti prisťahovalcami. Krajne pravicové politické strany taktiež poukazujú na zlé sociálne podmienky, súcítia so sociálne slabšími vrstvami (ktorých početnosť sa v období kríz značne zväčšuje) a prikláňajú sa k autoritatívnemu prejavu štátu založeného na prioritě bezpečnosti. Nástrojom získavania svojich voličov je tiež faktor strachu – ako už bolo spomínané, strach zo straty kultúrnej identity, strach zo straty náboženstva, ako aj z strach z teroristických útokov, atď. Úspešnosti uvedených strán dopomáhajú nepriamo aj médiá, prostredníctvom ktorých sa ľudia dozvedajú o náboženských nepokojoch a teroristických útokoch na celom svete, ktoré si automaticky prenesú na seba a situáciu v svojom regióne.

VZRAST ANTI-IMIGRAČNÝCH POLITICKÝCH STRÁN NAPRIEČ SEVERNOU EURÓPOU

Viditeľný vzrast prítomnosti krajne pravicových politických strán možno pozorovať aj smerom na severovýchod od Holandska, ktoré je tiež dobre známe prítomnosťou strany s identickými hodnotami pri tvorbe svojej politiky (PVV – Strana pre slobodu). Tieto strany sa angažujú vo sfére politiky apelujúc na svojich voličov rôznou zmesou nacionalizmu, euroskeptizmu a otvorenou xenofóbiou.

V nadchádzajúcich parlamentných voľbách vo Fínsku, ktoré sa uskutočnia 17. apríla 2011, sa predpokladá, že politická strana True Finns sa pokúsi zapojiť do zostavenia vlády. Táto politická strana bola donedávna ešte málo známa a k svojej popularite jej napomohla najmä kritika prisťahovalectva, opozícia k EÚ, väčšie tresty za kriminálne činy, atď. Podľa predbežných odhadov ju politická preferencia občanov radí na rovnakú úroveň, ako tri najvýznamnejšie politické subjekty vo Fínsku. Podľa odborníka v oblasti politológie z Helsinskej univerzity „bude ťažké ju vynechať z negociácií, ak vo voľbách získa dostatočný počet kresiel“. Líder strany Timo Soini sa usiluje o získanie postu ministerského predsedu. Fínski mainstreamoví politici taktiež uznali vzostup a rast vplyvu strany True Finns, pričom deklarujú, že by si vedeli predstaviť spoluprácu s touto stranou. Uvedená politická strana rozšírila svoj dosah z miestneho pôsobenia na celoštátne a jej voličov získava naprieč všetkými sférami obyvateľstva. V jej agende dominuje najmä protiimigračná

pozícia a nesúhlas s Európskou úniou v poslednej dobe ešte zosilnili jednotlivé bail-outy južných členov EÚ. Jej vplyv môže byť tiež pozorovateľný v nesúhlase fínskej vlády v nedávnych rokovaníach v rámci eurozóny.

Ďalšou nordickou stranou, ktorá sa vyznačuje značným vplyvom na vládu Dánska je strana Danish People's Party (DF) - Dánska ľudová strana. Pod jej vplyvom na menšinovú stredo-pravicovú koalíciu sa v poslednej dekáde zmenil dánsky imigračný režim na jeden z najprísnejších v Európe. Líderka DF – Pia Kjaersgaard je často považovaná za dánsku najmocnejšiu ženu po kráľovnej. Povzbudená vymenovaním vlády ako svoji dánski bratia, čo sa nakoniec nepotvrdilo, pretože ostatné politické strany sa vyhýbali SD. Švédsky minister pre integráciu – Erik Ullenhag ich obviňuje z netolerance a islamofóbie, čo avšak nič nemení na tom, že ich politické preferencie neustále rastú.

Ostatné európske štáty neboli taktiež imúnne voči vzniku podobných krajne pravicových politických telies. Od roku 2009 je v Európskom parlamente reprezentovaná British National Party. Belgická Vlaams Belang má stále silu v nefunkčnej belgickej politike. Zdá sa, že vírus sa rozmáha.

FRANCÚZSKO A KRAJNÁ PRAVICA

Voľby do miestnych zastupiteľstiev, ktoré sa konali v nedeľu 20. marca 2011, dopadli jasnou výstrahou stranu súčasného prezidenta Nicolasa Sarkozyho (Union pour un Mouvement Populaire - UMP). Uvedené lokálne voľby sa vyznačovali rekordnou abstenciou vo svojom prvom kole, čo v konečnom dôsledku dopomohlo krajne pravicovému Národnému frontu (Front National) získať svoje celkovo najlepšie preferencie v celoštátnych voľbách. Viac ako 55 percent voličov sa nezúčastnilo nedeľných volieb, čo umožnilo Národnému frontu získať viac ako 15 percent hlasov v konečnom prepočte, čo znamenalo prekonanie zatiaľ najvyšších preferencií v roku 2004 – 12 percent.² S uvedenými preferenciami sa stal Národný front iba o 2 percentá zaostávajúci za stranou Nicolasa Sarkozyho, čo znamená značné ohrozenie strany súčasného francúzskeho prezidenta 14 mesiacov pred prezidentskými voľbami.

Získanie hlasov na zvolenie zástupcov do lokálnych zhromaždení, ktoré kontrolujú rozpočet škôl, ciest a rodinných prídavkov, je tradične pre Národný front ťažké získať. Sobotňajšie voľby potvrdzujú skutočnosť rastu nespokojnosti s ekonomickými reformami a politickou elitou ako celku. Sarkozyho UMP si poškvrnila povest' ambicióznou stratégiou integrácie veľkej francúzskej moslimskej minority, čo je presný programový a názorový protiklad k Národnému frontu. Z uvedeného vyplýva, že voliči neprijímajú danú prístupovú stratégiu pozitívne, majú strach z cudzej kultúry, čo v konečnom dôsledku koreluje s názormi a preferenciami v ďalších (aj vyššie spomenutých) štátoch západnej Európy.

Jean-Paul Delevoye, odchádzajúci francúzsky ombudsman a tiež bývalý senátor departmentu Pas de Calais, ktorý je obviňovaný z kontrolovania sporu medzi občanmi a štátom, poukazuje, že sobotňajšia voľba je vyjadrením vyčerpanosti spoločnosti a od súčasnej vládnucej elity je požadovaný nový rozmer politickej reakcie. Komentátori taktiež upozornili na prílišný vyvodzovanie záverov z výsledkov z uvedených lokálnych volieb.

Opoziční socialisti získali 24,9 percent, čo bolo o jedno percento menej ako výsledok v roku 2004, keď sa konali rovnaké voľby do lokálnych rád. Výsledok volieb teda znamená, že v 20% z 2026 lokálnych rád, v ktorých sa ešte bude konať druhé kolo volieb, bude mať FN svojho kandidáta.

Ľavica získala spoločne tretinu celkových hlasov, pri čom v náraste získania hlasov dominovala Európska ekologická strana zelených a komunisti. Jeden zo starších predstaviteľov socialistov komentoval vyskytnutú situáciu slovami, že ľudia stratili svoju názorovú politiku. Následne dodal, že voľba nebola taktická, čo je odkaz ako pre pravicu, tak aj pre ľavicu.

Európska únia v rámci svojich ambiciózných cieľov rastu konkurencieschopnosti v svetovej ekonomike, ako aj budovania ekonomiky založenej na vedomostiach nesmie zabúdať na určité skutočnosti, ktoré sa v súčasnosti začínajú prejavovať v rámci jednotlivých štátov. Rast krajnej pravice, a s ním spojené fenomény ako xenofóbia, nacionalizmus, rasizmus, atď. nie je aj na základe historického hľadiska stav potešujúci a dopomáhajúci k budovaniu demokratickej spoločnosti postavenej na základe úcty k človeku, ľudskej dôstojnosti, slobody, rovnosti a solidarity. Na druhej strane treba ale brať do úvahy určitú mieru kultúrnej konzervatívnosti jednotlivých európskych národov a s ním spojenú aj sťažnosť akceptáciu multikultúrneho modelu spoločnosti. K priaznivému postoju občanov EÚ k migrácii taktiež neprosievajú skutočnosti ohľadom netolerantného charakteru Islamu a s ním spojenými problémami naprieč EÚ.

² THE ECONOMIST. 2011. On the march. In *The Economist*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/node/18398641>>

³ HOLLIGER, P. 2011. Far right makes gains in France. In *Financial Times*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/fec0fcc4-53e4-11e0-8bd7-00144feab49a.html#axzz1IPNMmIR0>>

Migrácia je jav normálny a prirodzený, a v prípade Európskej únie aj jedným z možných riešení svojho demografického vývoja. Z tohto hľadiska je potrebné, aby EÚ zaujala k danej skutočnosti jasné stanovisko a začala uvedené záležitosti riešiť, výsledkom čoho by bola multikultúrna demokratická spoločnosť.

ZDROJE:

- [1] BIGNELL, P.; ATKINS, Ch. 2011. Far-right group to become a political party. In *The Independent*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: <<http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/far-right-group-to-become-a-political-party-2233613.html>>
- [2] BUFFERY, V. 2011. Sarkozy suffers poll setback as far-right closes in. In *Reuters*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-25]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/2011/03/20/us-france-sarkozy-idUSTRE72J41F20110320>>
- [3] DAY, M. 2010. Rise of Hungary's far-Right Jobbik party stirs disturbing echoes of the 1940s. In *The Telegraph*. [online]. 2010. [cit. 2011-03-21]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/hungary/7549950/Rise-of-Hungarys-far-Right-Jobbik-party-stirs-disturbing-echoes-of-the-1940s.html>>
- [4] EURACTIV. 2010. European far-right defends Sarkozy's Roma policy. [online]. 2010. [cit. 2011-03-21]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.com/en/future-eu/european-far-right-defends-sarkozy-s-roma-policy-news-497414>>
- [5] HALL, B. 2000. Immigration in the European Union: problem or solution? In *OECD Observer*. [online]. 2000. [cit. 2011-03-18]. Dostupné na internete: <<http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/337/>>
- [6] HOLLIGER, P. 2011. Far right makes gains in France. In *Financial Times*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/cms/s/0/fec0fcc4-53e4-11e0-8bd7-00144feab49a.html#axzz1IPNMmIR0>>
- [7] LOVE, B. 2011. French vote, far-right hopes to consolidate gains. In *Reuters*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <<http://uk.reuters.com/article/2011/03/27/uk-france-elections-idUKTRE72Q16320110327>>
- [8] MACSHANE, D. 2010. Rise of the Right. In *Newsweek*. [online]. 2010. [cit. 2011-03-21]. Dostupné na internete: <<http://www.newsweek.com/2010/09/24/europe-the-rise-of-the-extreme-right.html>>
- [9] RODDEN, M. 2011. Is the extreme right on the rise in France? In *RFI*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <<http://www.english.rfi.fr/france/20110326-ruling-ump-disarray-over-far-right-push>>
- [10] SORMAN, G. 2011. The appeal of far-right soft populism. In *Guardian*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-25]. Dostupné na internete: <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/belief/2011/mar/30/far-right-soft-populism-appeal>>
- [11] THE ECONOMIST. 2011. On the march. In *The Economist*. [online]. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/node/18398641>>
- [12] THE SYDNEY MORNING HERALD. 2011. The new face of Europe's far right. [online]. 2011. [cit. 2011-03-23]. Dostupné na internete: <<http://www.smh.com.au/world/the-new-face-of-europes-far-right-20110311-1brb0.html>>

AUTOR

Ing. Milan Lukáč
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
E-mail: milan.lukac@euba.sk

OPTIMALIZÁCIA SYSTÉMU ODMEŇOVANIA ZAMESTNANCOV VO FIRME ENNI – NAILS S.R.O.

Denisa Martinkovičová

Evropský polytechnický institut s. r. o. Hodonín

Abstrakt: *The basic principle on which it is based remuneration system in the company's internal justice, which is assured through internal equilibrium vacancies (tariff system) and use of internal labor margins. In determining the wages agreed to take account also the results of the survey pay, reach a level of competence and qualifications required, salary budget appropriations and funds available in the company.*

Kľúčové slová: *odmeňovanie, mzdy, mzdový systém, plat, bonusy, faktory*

ÚVOD

Vo všeobecnosti prevláda názor, že odmeny zamestnancov by mali byť závislé na ich pracovnom výkone, lebo len tak budú motivujúce. Pracovný výkon je v mnohých prípadoch ťažko merateľný a s rozvojom ekonomiky narastá práve počet a podiel s problematickou merateľnosťou pracovného výkonu. Meranie výkonu je pomerne náročné, vyžaduje disciplinovanosť a sústavnú kontrolu výkonu. Problémom je aj presná kvantifikácia vplyvu faktorov výkonu nezávislých na úsilí a schopnostiach zamestnanca.

FORMY MZDY

Formy mzdy poznáme základnú, pohyblivú, podiely na hospodárskom výsledku. Základná mzda sa rozdeľuje na časovú, výkonostnú, podielovú, zmluvnú, kombinovanú a naturálnu. Pohyblivá patria tam prémie, jednorázové odmeny. A podiely na hospodárskom výsledku je to kapitálová účasť a účasť na zisku.

Časová mzda je najstaršia a najrozšírenejšia forma mzdy. Základom pre časovú mzdu je odpracovaný čas nie množstvo vykonanej práce. Zamestnancom sa poskytuje vo forme hodinového, denného, týždenného, respektívne mesačného zárobku.. /1/

MZDOVÝ SYSTÉM V PODNIKU

Predstavuje významnú zložku v nákladoch podniku. Mzda závisí od vnútropodnikových a vonkajších faktorov.

Vnútropodnikové mzdové faktory:

- Faktory, ktoré súvisia s požiadavkami na pracovné miesto a jeho postavením v organizačnej štruktúre, zdrojom informácií je popis práce, špecifikácia práce a hodnotenie práce pracovníka daného pracovného miesta
- Faktory, ktoré súvisia s pracovným chovaním zamestnanca, s výsledkom práce, vedomosťami, schopnosťami. Zdrojom informácií je hodnotenie pracovníka.
- Faktory, ktoré sa týkajú podmienok pracovného miesta a zvlášť tie, ktoré môžu mať dopad na ochranu zdravia a bezpečnosť zdravia pracovníka.

Ďalšie členenie vnútropodnikových mzdových faktorov:

- Charakteristika práce - zahŕňa vzdelanie, kvalifikáciu, schopnosť, skúsenosť, fyzickú kondíciu.
- Charakteristika pracovného procesu: rozhodovanie, zodpovednosť, tvorivosť, riešenie problémov, vzťah ku kolegom, iniciatíva, organizovanie, presnosť, spoľahlivosť.

Vonkajšie mzdové faktory:

- situácia na trhu práce
- odmeňovanie pracovníkov v iných podmienkach
- životná úroveň spoločnosti
- platné zákony a predpisy
- výsledky kolektívneho vyjednávania

Mzdový systém podniku by mal poskytnúť spravodlivý a vnútorne vyvážený základ pre motivovanie a peňažne odmeňovanie zamestnancov. Do tvorby a implementácie mzdového systému podniku by mal byť angažovaný projektový tím, ktorého vedením je spravidla poverený manažér útvaru riadenia ľudských zdrojov.

MZDOVÉ FORMY

Najčastejšie formy odmeny sú mzdové formy:

- časová mzda a plat
- úkolová mzda
- podielová mzda
- dodatková mzdová forma

ČASOVÁ MZDA A PLAT

Časová mzda a plat je hodinová, týždenná alebo mesačná čiastka, ktorú dostáva zamestnanec za svoju prácu. Sú to najpoužívanejšie základné mzdové formy. Na ich základe zamestnanci vnímajú spravodlivosť a zrovnateľnosť systému odmeňovania.

ÚKOLOVÁ MZDA

Úkolová mzda je najjednoduchší a najpoužívanejší typ poberajúcej formy, ktorá sa používa hlavne pri odmeňovaní robotníckej práce. Pracovník je platený určitou čiastkou za každú jednotku práce, ktorú odvedie. Číže mzda je tvorená násobkom počtu odvedených jednotiek práce krát odmena za jednotku práce. Odmena za jednotku práce je založená na tom, čo sa považuje za spravodlivú odmenu priemerného pracovníka.

PODIELOVÁ MZDA

Pri podielovej mzde, ktorá sa uplatňuje hlavne v obchodných činnostiach, alebo v niektorých službách, je odmena pracovníka celkom, alebo len z časti závislá na predanom množstve. V prvom rade ide o priamu podielovú mzdu. V druhom prípade má pracovník garantovaný základný plat a k nemu dostáva províziu za predané množstvo. Výhodou je priamy vzťah odmeny k výkonu.

DODATKOVÉ MZDOVÉ FORMY

Dodatkové mzdové formy spravidla odmeňujú výkon, zásluhy, alebo oboje.

Môžu byť:

- viazané na individuálny výkon;
- viazané na kolektívny výkon;
- jednorazové;
- periodicky sa opakujúce / 2 /

Medzi najčastejšie dodatkové formy patria:

- Odmena za úsporu času - táto forma bonifikuje pracovníka za odvedené žiadané množstvo práce behom kratšej doby než stanovuje forma.
- Prémie - poskytujú sa k časovej alebo úkolovej mzde.

Môžu byť:

- periodicky sa opakujúce za uplynulé obdobie so závislosťou na odvedenom výkone;
- jednorazové (bonus, mimoriadna odmena), ktoré sa poskytujú za mimoriadny výkon, za vynikajúce plnenie pracovných úloh, za iniciatívu, za výborné pracovné správanie.

Bonus môže byť v peňažnej i nepeňažnej forme (vecný, výlet, dovolenka).

- Osobný príplatok - používa sa k ohodnoteniu náročnosti práce k dlhodobu dosahovaným vynikajúcim výsledkom práce pracovníkov.
- Odmeňovanie zlepšovacích návrhov - táto forma odmeny môže byť odvodená buď od prírastku zisku, alebo od poklesu, čo súvisí samozrejme so zlepšovacím návrhom.
- Príplatky - môžu byť povinné alebo nepovinné. Závisí to od dohody organizácie s odbormi v kolektívnom vyjednávaní. /3/

ZÁVER

V súčasnosti je veľmi dôležitá téma odmeňovanie systému zamestnancov. Veľmi dôležité pre odmeňovanie zamestnancov je vzdelanie . Ľudia v dnešnej dobe chcu zarábať čo najviacej, tak sa snažia sa zdokonaľovať vo svojom vzdelaní.

LITERATÚRA

- [1] KLEIBL, J.; HÜTTLOVÁ, E.; DVOŘÁKOVÁ, Z. *Stimulace pracovníku a tvorba mzdových soustav*. Praha : VŠE 1998, 147s. ISBN 80-7079-202-7.
- [2] Doc. Ing. Rolf Grunwald, CSc. Ing. Jaroslava Holečková, Z Finanční analýza a plánování podniku. Vysoká škola ekonomická v Prahe 16 s. ISBN 80 – 7079 – 257 – 4.
- [3] Goodridge,M.: Payment By Time.s.304 v : Bowey,A.M.- Lupton,T.(edit.): Managing Salary and Wage Systems. Aldershot, Gower 1989.

ADRESA:

Denisa Martinkovičová
Evropský polytechnický institut s. r. o.
Brněnská 14/E
695 01 Hodonín
Tel: 723 808 690
e - mail: martinkovicova.denisa@gmail.com

KLIMATICKÉ ZMENY

Alžbeta Pint'ová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Konzumný životný štýl so sebou okrem priaznivých následkov, akými sú rast životnej úrovne a výkonnosti ekonomiky, so sebou ale prináša aj negatívne stránky, najmä v ekologickej oblasti. Medzi najväčšie problémy súčasnosti patria antropogénne vyvolané klimatické zmeny podmienené predovšetkým globálnym otepľovaním, vyvolaným zvyšovaním koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére, ktorá od predindustriálneho obdobia výrazne vzrástla. Ich následky môžu so sebou priniesť znižovanie biodiverzity, výhyn a sťahovanie ekosystémov, zmeny hydrologických pomerov, zintenzívňovanie a zvyšovanie frekvencie extrémov počasia atď. Tieto následky sa premietnu aj v hospodárskej oblasti v takmer všetkých odvetviach ekonomiky a môžu ohroziť aj také základné funkcie ako produkcia poľnohospodárskych výrobkov, či dostatok pitnej vody. Keďže náklady na predchádzanie klimatickým zmenám sú nižšie v porovnaní s nákladmi na prispôsobovanie sa ich následkom, je dôležité dohodnúť sa na medzinárodnej koordinácii činností na ich odvrátenie a tieto dohody dôsledne dodržiavať.

Kľúčové slová: klimatické zmeny, skleníkové plyny, skleníkový efekt, globálne otepľovanie, emisie

História rozvoja ľudskej spoločnosti je úzko spätá s transformáciou prostredia človeka a jeho prispôbovaním potrebám ľudí. Postupom času, s rozvojom a prehlbovaním deľby práce – postupne z lokálnych podmienok jednotlivých krajín, cez regionálnu úroveň, až na úroveň medzinárodnú, sa aj ťažisko hospodárskej činnosti presunulo z trhov lokálnych a vnútroštátnych na trhy medzinárodné.

Jedným z hlavných zlomov v ekonomickom vývoji patrí priemyselná revolúcia, ktorá prepukla v druhej polovici devätnásteho storočia v Anglicku a znamenala využitie výsledkov vedecko-technického pokroku, v dôsledku ktorých sa začalo masové automatizovanie výroby, rozvoj dopravy a transportu a prehlbovanie globalizačných tendencií vo svetovom hospodárstve.

Krajiny, ktoré boli a sú schopné sa prispôbiť neustále rastúcim globalizačným a integračným tendenciám postavili rast výkonnosti svojich ekonomík na zvyšovaní produktivity práce a stupňovaní využívania prírodných zdrojov. Pod vplyvom liberalizácie a rastu významu medzinárodného obchodu boli schopné aj krajiny, ktoré nedisponovali kolóniami, využívať prírodné zdroje v globálnom meradle. Prístup k zdrojom teda prestal byť determinovaný geografickou lokalizáciou jednotlivých štátov a s rozvojom dopravnej infraštruktúry a znižujúcimi sa nákladmi transportu sa zintenzívil stupeň využitia zdrojov v celosvetovom meradle.

Rozvoj svetového hospodárstva, ktorý bol až do prvej polovice dvadsiateho storočia (do prepuknutia ropných šokov) postavený na využívaní lacnej uhlíkovej energie z neobnoviteľných prírodných zdrojov, prispel k zvyšovaniu životnej úrovne a blahobytu, najmä v priemyselne vyspelých krajinách.

Rast životnej úrovne rozvinutých krajín so sebou priniesol rast dopytu, ktorý viedol k rastu výroby, zintenzívňovaniu využívania prírodných zdrojov, rastu zamestnanosti, rozvoju nových odvetví, ďalšiemu zvyšovaniu životnej úrovne a blahobytu obyvateľstva a rastu výkonnosti hospodárstva ako celku. Tento multiplikačný efekt okrem priaznivých dopadov na život obyvateľstva rozvinutých krajín so sebou však priniesol aj negatívne aspekty rozvoja. Medzi ne patrí najmä devastácia prirodzeného prostredia človeka, jeho neúmerne využívanie a premena na sídla; masové využívanie neobnoviteľných prírodných zdrojov, vedľajšie produkty a odpad pochádzajúci z výroby a vytvorenie konzumného spôsobu života, spojeného s vzorcami správania, spotreby a výroby, ktoré sú z ekologického hľadiska trvalo neudržateľné.

Medzi najväčšie a najzávažnejšie problémy globálnej ekonomiky patria negatívne ekologické vplyvy spôsobu života niekoľkých predošlých generácií. Ekologické problémy pramenia z a vyúsťujú do fenoménu nazývaného klimatické zmeny (zmeny podnebia).

Presná a všeobecne záväzná definícia klimatických zmien v súčasnosti neexistuje. Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC) – medzinárodná organizácia založená Environmentálnym programom OSN (UNEP) a Svetovou meteorologickou organizáciou (WMO) s cieľom na základe súčasných poznatkov poskytovať vedecký pohľad na znalosť klimatických zmien a ich potenciálne environmentálne a sociálno-ekonomické dôsledky – klimatickú zmenu definuje ako „zmenu stavu klímy, ktorá sa dá preukázať (napr. použitím metód štatistického testovania) zmenami priemerných hodnôt a/alebo ich kolísavosťou, a ktorá pretrváva dlhšiu dobu, väčšinou desiatky a viac rokov. Vzťahuje sa k akejkoľvek zmene klímy v priebehu času, bez ohľadu na to, či je spôsobená prirodzenými výchyľkami, alebo ľudskou činnosťou.“ Naproti tomu, UNFCCC – Rámcový dohovor OSN o zmene klímy - pod klimatickou zmenou

rozumie „zmenu klímy, ktorá je priamo, alebo nepriamo pripísateľná ľudskej činnosti, mení zloženie atmosféry a je pozorovateľná popri prirodzenej premenlivosti počas dostatočného časového úseku“.¹

GLOBALNE OTEPLEOVANIE

Z vedeckých výskumov vyplýva, že rozhodujúcou príčinou klimatickej zmeny je globálne otepľovanie vyvolané neustále sa zvyšujúcim účinkom skleníkového efektu. Skleníkový efekt je prirodzený jav, ktorý udržiava teplotu pri povrchu Zeme približne o 30 °C vyššiu oproti teplote, aká by bola dosiahnutá bez jeho pôsobenia. Pri takejto teplote by panujúce podmienky neumožňovali život v jeho súčasnej podobe.

Pôsobením skleníkového efektu sa časť slnečného žiarenia, ktorá by sa za normálnych okolností od povrchu Zeme odrazila späť do vesmíru, zachytáva v atmosfére a určitými jej zložkami (skleníkovými plynmi) je transformovaná do infračerveného spektra. Hlavnými skleníkovými plynmi sú vodná para (H₂O), oxid uhličitý (CO₂), metán (CH₄), halogénové deriváty uhlíkovodíkov (zlúčeniny chlórfluorovodíkov, tzv. freóny), ozón (O₃) a oxid dusný (N₂O).

Zvyšovanie účinku skleníkového efektu súvisí so zvyšujúcou sa koncentráciou skleníkových plynov v atmosfére.

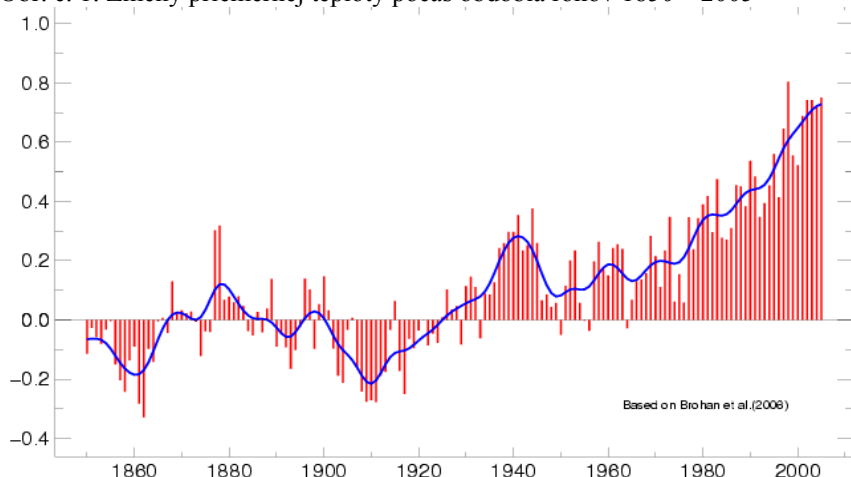
Vzhľadom na skutočnosť, že pravidelné meteorologické merania sú pomerne novým javom a z obdobia pred priemyselnej revolúcie nie sú k dispozícii výsledky v dostatočnej kvalite a množstve, časť vedeckej verejnosti odmietať spájanie globálneho otepľovania so zvyšujúcou sa koncentráciou skleníkových plynov v atmosfére a tieto javy hodnotila ako nezávislé a paralelné.

Vzhľadom na zložitosť klimatických dejov a spätné väzby medzi nimi, i na to, že v vedecké poznatky o kauzálnych závislostiach medzi jednotlivými dejmi, o miere intenzity a ich vzájomného vplyvu, ako aj ich citlivosť na ďalšie podnety sú neúplné, žiaden z doteraz použitých modelov neprináša úplne presné výsledky a projekcie budúceho stavu. Modely pracujú s určitou pravdepodobnosťou a ich výstupy sú charakteristické určitou mierou variability.

Vyhodnotenia výsledkov novších vedeckých štúdií, najmä vplyvom zapojenia čoraz výkonnejšej počítačovej techniky a rozvoja a zvyšujúcej sa kvality modelovania klimatických procesov, prinášajú neustále presnejšie výsledky a projekcie budúceho stavu a trendu vývoja. Ukazuje sa, že vplyv človeka na zmenu klímy je nielen nepopierateľný, ale, že ľudská činnosť je hlavnou príčinou vzniku globálneho otepľovania. Globálne otepľovanie primárne spôsobuje zvyšovanie teplôt, ktoré následne vyvoláva ďalšie konzekvencie (napr. ústup ľadovcov, roztápanie permafrostu, zvyšovanie hladiny morí, častejší výskyt extrémov počasia, zvyšovanie frekvencie a intenzity záplav určitých oblastí, rozširovanie púští atď.)

Zmenu priemernej teploty pri povrchu Zeme počas rokov 1850 - 2005 prezentuje obrázok č.1. Priemerné teploty jednotlivých rokov sledovaného obdobia sú zobrazené v pomere k celkovej priemernej teplote obdobia rokov 1861 – 1900.

Obr. č. 1: Zmeny priemernej teploty počas obdobia rokov 1850 – 2005

Zdroj: Zdroj: Stern, N.H: The Economics of Climate Change: the Stern review. Cambridge: Cambridge university press, 2008. ISBN: 9780521700801, str. 5.

Priemerný rast teploty počas obdobia piatich dekád medzi rokmi 1956 a 2005 dosahoval 0,13 °C, čo predstavuje takmer dvojnásobok v porovnaní s obdobím rokov 1906 – 2005.

Posun teploty o 2°C, čo predstavuje hranicu, ktorá je pre udržateľnosť ekosystémov katastrofická, možno očakávať v horizonte 20 až 40 rokov. Náhla klimatická zmena môže spôsobiť výrazné zníženie diverzity biologických druhov – tak rastlinných, ako aj živočíšnych. Ekosystémy sú schopné zvládnuť maximálny posun z juhu smerom na sever o 200

¹ Intergovernmental Panel on Climate Change, 2008: *Climate Change 2007: Synthesis Report*, 2008. ISBN 92-9169-122-4, str. 30. Dostupné na: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf

km sa sto rokov. Rýchlosť migrácie stromov dosahuje nanajvýš niekoľko desiatok kilometrov v priebehu obdobia jedného storočia. Pri pokračovaní súčasného trendu tempa zmien teploty a klímy by ale ekosystémy museli byť schopné sťahovania sa rýchlosťou 300 - 500 km za sto rokov, aby sa čo možno v najväčšom rozmedzí zachovala dnešná biodiverzita.²

Dôsledky zmeny klímy sa výrazne prejavujú už v súčasnosti, napríklad za poslednú dekádu prší na severe Európy o 10 – 40% viac (podľa jednotlivých teritórií), kým naopak v južnej časti Európy dochádza k výraznému poklesu zrážok, pričom podľa výsledkov meraní meteorologických staníc v tomto teritóriu dopadá v priemere o 20-25% zrážok menej. Zmeny nastávajú aj v oblasti biosféry, kde bolo zistené dramatické rozšírenie niektorých druhov živočíchov o milióny kilometrov oproti teritóriu ich pôvodného výskytu (napr. kôrovec, žijúci v Severnej Amerike a severnej Európe), no u iných druhov je pozorovaný ich ústup (napr. obojživelníky, koralové...) a mnohé rastliny rozkvetajú skôr a vydržia kvitnúť až o 30 – 40 dní dlhšie. Toto podstatne presahuje premenlivosť klímy, ktorá bola charakteristická pre posledných tisíc rokov, a rozmerom kolísania sa približuje charakteristikám klímy, ktoré boli známe v období pred 10 až 12 tisíc rokmi.³

Citlivosť systému biosféry Zeme na dlhodobé pretrvávajúce zmeny teplôt pri povrchu je pomerne vysoká – počas poslednej doby ľadovej bola priemerná ročná teplota približne len o 4 °C nižšia ako v súčasnom období.

Hlavným problémom a nebezpečenstvom, ktoré sa vyskytuje v súvislosti s klimatickými zmenami je ich globálny dosah a nerovnomerné pôsobenie na jednotlivé krajiny. Rozdiely dopadov klimatických zmien sa vyskytujú v intenzite ich vplyvu na jednotlivé krajiny. Najviac ohrozené sú rozvojové krajiny, najmenej rozvinuté krajiny, pobrežné oblasti a štáty – u nich nebezpečenstvo rastie priamo úmerne s veľkosťou rozlohy pobrežného územia s nízkou nadmorskou výškou a počtom obyvateľov žijúcich v týchto oblastiach a malé ostrovné štáty. Ďalším problémom je, že účinky klimatických zmien dopadajú na všetky krajiny, nielen na krajiny, ktoré ich svojou najmä hospodárskou činnosťou v najvyššej miere vyvolávajú a znásobujú ich účinkov.

ZMENY MNOŽSTVA A KONCENTRÁCIE SKLENÍKOVÝCH PLYNOV V ATMOSFÉRE

Hlavnou príčinou globálneho otepľovania vyvolávajúceho klimatické zmeny je zvyšovanie koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére Zeme. Koncentrácia skleníkových plynov v atmosfére sa od prepuknutia priemyselnej revolúcie sa významne zvýšila. Podľa výsledkov väčšiny klimatických modelov zdvojnásobenie predindustriálnej koncentrácie skleníkových plynov by viedla k zvýšeniu priemernej celkovej teploty o 2 – 5 °C.

Hodnoty koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére v porovnaní s predindustriálnym obdobím stúpili asi o 52%, čo predstavuje nárast o takmer 100 ppm⁴. Len za obdobie medzi rokmi 1970 – 2004 bol zaznamenaný 70% nárast ich koncentrácie, pričom súčasná priemerná hodnota dosahuje približne 455 ppm CO₂-eq (rozpätie hodnôt sa pohybuje od 433–477 ppm CO₂-eq). Vzhľadom na rozdielne chemické a fyzikálne vlastnosti medzi jednotlivými skleníkovými plynmi, ktoré sa prejavujú rozdielnymi dôsledkami, sa pre porovnanie ich účinkov zaviedol jednotný základ. Za jednotnú bázu vyjadrovania všetkých emisií bola určená jednotka „ekvivalentné množstvo oxidu uhličitého“⁵. „Ekvivalentný“ v tomto prípade znamená majúci rovnaký otepľujúci efekt za 100 rokov.

Najvyšší nárast emisií skleníkových plynov od roku 1970 bol zaznamenaný zo sektoru výroby energie – o 145%, emisie spôsobené sektorom dopravy vzrástli za rovnaké obdobie o 120% a tieto dva sektory zaznamenali najvyšší rast emisií skleníkových plynov. Emisie spôsobené priemyselnou výrobou vzrástli od roku 1970 takmer o 65%, využívanie a zmena krajiny spolu s lesným hospodárstvom zaznamenali 40% zvýšenie emitovania skleníkových plynov do atmosféry. Najpomalší rast emisií skleníkových plynov bol v období od roku 1970 zaznamenaný v sektore poľnohospodárstva (27%) a domácností a obchodu – 26%.⁶

Najdiskutovanejším skleníkovým plynom, ktorému sa venuje najväčšia pozornosť, je oxid uhličitý – CO₂.

V súčasnosti je v biosfére uložených približne 2000 mld. ton uhlíka, prevažne vo forme oxidu uhličitého.

Priemerný ročný prírastok emisií uhlíka do atmosféry (najmä v podobe emisií oxidu uhličitého) predstavuje približne 796 gigaton (Gt). Väčšia časť tohto množstva, približne 55 %, sa do ovzdušia uvoľnila činnosťou biosféry, najmä prostredníctvom oceánov a činnosťou zelených rastlín. Prirodzené toky emisií uhlíka do atmosféry sa vyrovnávajú množstvom uhlíka z atmosféry, ktorý prúdi späť do oceánov a biosféry a je spotrebovávaný v priebehu rôznych biologických procesov. Bez pôsobenia ľudského faktora by teda bola zachovaná prirodzená rovnováha medzi uvoľňovaním a ukladaním uhlíka v biosfére. V dôsledku ľudskej činnosti sa do atmosféry uvoľňuje množstvo emisií uhlíka, ktorý nie je využitý v ďalších procesoch a postupne sa v atmosfére hromadí.

Jedným z najväčších problémov súvisiacich s emisiami oxidu uhličitého do atmosféry je doba jeho viazanosti v atmosfére. Antropogénne podmienené emisie CO₂ vypúšťané do atmosféry v nej zotrávajú približne 150 rokov, čím dochádza k neustálemu hromadeniu jeho množstva a zvyšovania jeho koncentrácie v ovzduší.

² Acot, P, 2005: *Historie a změny klimatu od velkého třesku ke klimatickým katastrofám*. Praha: Karolinum, 2005. 237 s. ISBN 8024608693. s. 197

³ Workie, M.T, 2007: *Vývoj a perspektivy světové ekonomiky: přínosy informačních technologií a hrozby klimatických změn*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2007. 332s. ISBN: 978-80-7144-159-5. s. 269

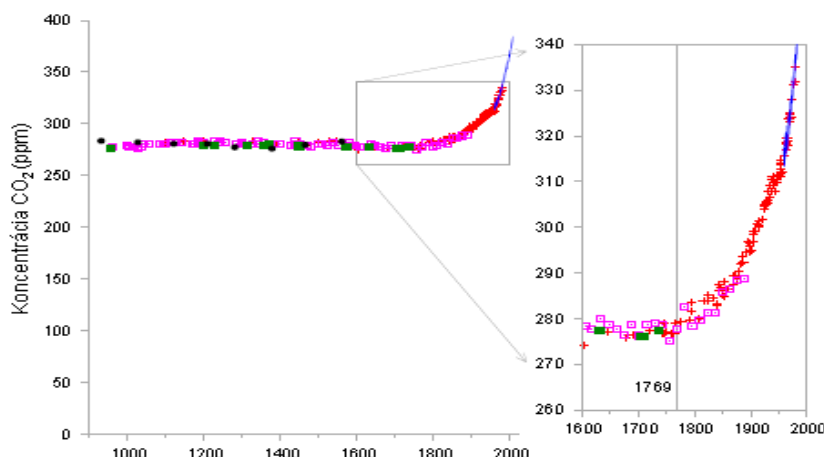
⁴ ppm = parts per milion, jednotka vyjadrujúca pomer medzi objemom a hmotnosťou

⁵ ozn: písmená „eq“ pridané za jednotku množstva, napr. jedna tona CO₂ ekvivalentu: „1tCO₂-eq“

⁶ IPCC, 2007: *Climate Change 2007: Mitigation. Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [B. Metz, O.R. Davidson, P.R. Bosch, R. Dave, L.A. Meyer (eds)], Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, ISBN 978-0-521-70598-1. s. 104

Celkové množstvo emisií CO₂ zaznamenalo v období rokov 1970 – 2004 približne 80% nárast, pričom medziročná miera rastu dosahovala 1,9%, čo v absolútnej hodnote predstavovalo každoročné emisie v objeme od 21 do 38 Gt. V súčasnosti sa oxid uhličitý podieľa na celkovom objeme antropogénne podmienených emisií skleníkových plynov približne 77%. V dekáde rokov 1995 – 2004 bol zaznamenaný priemerný medziročný rast jeho množstva o 0,92 Gt CO₂-eq, pričom v období rokov 1970 – 1994 dosahovala miera rastu jeho množstva 0,43 Gt CO₂-eq ročne. Za najvýraznejší rast emisií CO₂ počas obdobia rokov 1970 – 2004 sú zodpovedné sektory energetiky a cestnej dopravy. Emisie pochádzajúce z priemyselnej výroby, domácností a sektoru služieb počas tohto obdobia oscilovali okolo priemerného trendu, ktorý ostával na približne rovnakej úrovni.

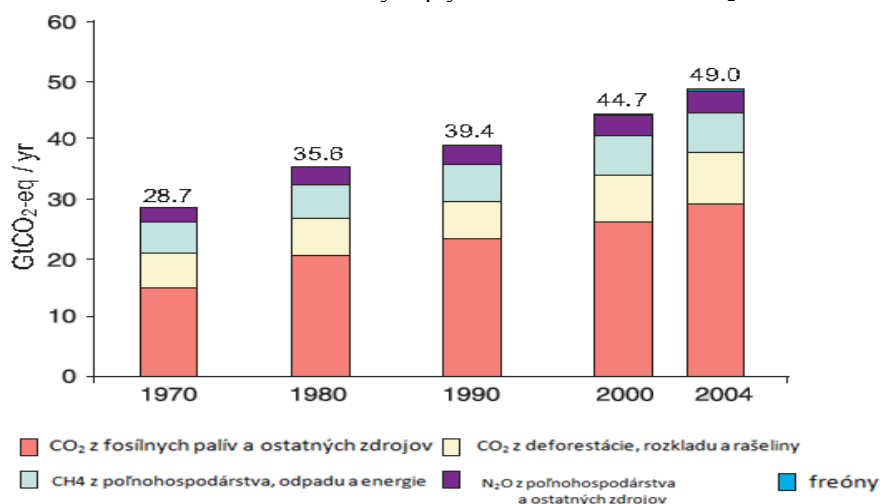
Obr. č.2: Vývoj koncentrácie CO₂ v atmosfére

Zdroj: MacKay, D: Obnoviteľné zdroje energie - s chladnou hlavou, Technická univerzita v Košiciach 2010, ISBN: 978-80-553-0417-5, str. 6

Súčasnú celkovú množstvo emisií metánu v atmosfére vzrástlo od roku 1970 približne o 40%. Táto situácia predstavuje nárast približne o 11% oproti stavu z roku 1190. Od roku 1970 bol zaznamenaný 84% nárast pri emisiách spôsobených spaľovaním a využívaním fosílnych palív (12% nárast oproti roku 1990), zatiaľčo úroveň emisií zapríčinených poľnohospodárskou výrobou ostala na približne rovnakej úrovni.⁷ Nárast emisií oxidu dusného oproti roku 1970 predstavuje približne 50% (11% oproti roku 1990). Bol spôsobený najmä zvýšením globálneho outputu poľnohospodárstva a nárastom fertilizácie. Naproti tomu, v priebehu tohto obdobia, úroveň industriálnych emisií NO₂ poklesla.

Obr. č.3: Množstvo emisií skleníkových plynov v Gt ekvivalentu CO₂ za rok

Zdroj: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2008: *Climate Change 2007: Synthesis Report*, 2008. ISBN 92-9169-122-4, str. 36. Dostupné na: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf

⁷ IPCC, 2007: *Climate Change 2007: Mitigation. Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [B. Metz, O.R. Davidson, P.R. Bosch, R. Dave, L.A. Meyer (eds)], Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, ISBN 978-0-521-70598-1. s. 103

DÔSLEDKY KLIMATICKÝCH ZMIEN

Charakteristickým znakom dôsledkov klimatických zmien je relatívna nezávislosť lokalizácie ich prepuknutia od miesta príčiny ich vzniku. Kvôli komplexnosti, vzájomnej previazanosti a zložitosti spätných väzieb medzi jednotlivými klimatickými dejmi majú globálny charakter a určitý jav ako výskyt realizácie nepriaznivého dôsledku klimatických zmien môže vyvolať výskyt iného javu v inej časti sveta (napr. silé El Niño má za následok nielen mohutné privalové dažde na severozápadnom pobreží Južnej Ameriky, ale aj presmerovanie monzúnových dažďov v tichooceánskej a ázijskej oblasti, a taktiež suchá, ktoré panujú v tom istom období v Austrálii).

S globálnymi zmenami podnebia je úzko spätá aj problematika biologickej diverzity a zmien ekosystémov. Pri pokračujúcich tendenciách ľudskej činnosti, ktoré vedú k devastácii prírodného prostredia dochádza k čoraz intenzívnejšiemu znižovaniu populácií rôznych rastlinných a živočíšnych druhov. Pod vplyvom globálneho otepľovania taktiež dochádza k postupnému presunu ekosystémov charakteristických pre určité oblasti smerom do chladnejších pásiem a teritórií. S touto migráciou druhov, najmä živočíšnych, je spojené nebezpečenstvo rozšírenia rôznych napr. cudzopasníkov alebo druhov hmyzu, ktoré môžu prenášať najrôznejšie choroby, doteraz v určitých teritóriách prakticky nepoznané, čo bude znamenať nápor na zdravotné systémy jednotlivých krajín. Ďalšie zvýšenie náporu na zdravotníctvo krajín bude predstavovať aj fakt zvyšujúcich sa priemerných teplôt a prípadov prehriatia organizmu človeka s rôznym stupňom následkov. Vo vyspelých krajinách intenzitu tohto problému ešte môže zvyšovať ich dlhodobý demografický vývoj zaznamenávajúci trend starnutia obyvateľstva, pretože starší ľudia majú zvýšené problémy s termoreguláciou a dôsledky problémov s prehriatím organizmu znášajú horšie ako mladšie generácie.

Dôležitým dôsledkom globálnej klimatickej zmeny je nielen transformácia suchozemských ekosystémov, ale aj zmeny v ekosystémoch svetového oceánu. Vplyvom zvyšovania povrchových teplôt a následného roztápania ľadovcov sa mení aj teplota, hustota a salinita morí a oceánu, čo negatívne vplyva na morské ekosystémy, a tým i na niektoré odvetvia hospodárstva pobrežných štátov, najmä rybolov. Zmeny v hustote a teplote oceánskej vody majú vplyv aj na zmenu oceánskeho prúdenia, napr. v Atlantickom oceáne, kde sa Golfským prúdom presúva množstvo teplej vody, ktorá otepľuje aj pobrežie Európy a postupne sa smerom k severnému pólu ochladzuje a obracia k pobrežiu Severnej Ameriky, kde dochádza k jej opätovnému otepleniu a cirkulácii smerom k európskemu pobrežiu. Už je ale pozorovaná zmena vzdialenosti bodu obratu prúdenia teplej vody, ktorá sa skracuje zhruba o jednu tretinu. Pri úplnom zastavení Golfského prúdu hrozí európskemu pobrežiu strata zdroja tepla a zmena podnebia Európy približne na podmienky v súčasnosti panujúce na Sibíri. Otepľovanie oceánov a roztápanie ľadovcov pravdepodobne bude viesť k zvyšovaniu morskej hladiny, čo ohrozí značnú časť populácie pobrežných štátov, pretože ľudské sídla sú budované prevažne na pobreží.

Za jeden z najdôležitejších dôsledkov klimatických zmien sa považuje zmena hydrologických pomerov, čo môže vynútiť nielen zmeny v poľnohospodárskej výrobe, ale aj ohroziť produkciu potravín v mnohých častiach sveta, kde sa dnes poľnohospodárske plodiny pestujú. K problému celkových hydrologických pomerov sa ešte pravdepodobne pridá aj nedostatok pitnej vody pre obyvateľstvo mnohých krajín.

S klimatickými zmenami súvisí aj zvýšenie počtu a intenzity výskytu náhlych extrémov počasia, ako sú nadmerné suchá a záplavy. Tie už v súčasnosti majú dopad nielen na sektor poisťovníctva, ale negatívne ovplyvňujú aj poľnohospodárske výnosy, čo sa prejavuje zvýšením ceny outputov agrárneho sektora.

Klimatické zmeny si pravdepodobne vyžadujú nielen systémové zmeny v niektorých odvetviach jednotlivých ekonomík (napr. poisťovníctvo), ale môžu aj významne ohroziť produkciu potravín, ich dostatočné dodávky a kvalitu v globálnom meradle.

Pri oteplení o 5 – 6 °C sa predpokladajú 5 – 10% straty v globálnom HDP⁸, pričom predpokladané náklady na prevenciu dôsledkov klimatických zmien sú nižšie v porovnaní s predpokladanými nákladmi na prispôbovanie sa im.

V rámci účinného boja proti klimatickým zmenám je potrebné skoordinať činnosť jednotlivých krajín, dohodnúť sa na stratégiách a programoch zníženia a/alebo odvrátenia následkov klimatických zmien a vytvoriť účinné mechanizmy kontroly dodržiavania týchto dohôd.

Nájsť a presadiť prijateľné riešenie problému klimatických zmien bude náročné, keďže účinný boj proti nemu si vyžaduje dlhodobý horizont, počas ktorého dôjde k postupnej zmene doterajších štandardných vzorcov výroby a spotreby, a taktiež zvýšené náklady v podobe investícií do ekologicky udržateľného procesu výroby a úrovne a štruktúry spotreby.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

- [1] Acot, P 2005: Historie a změny klimatu od velkého třesku ke klimatickým katastrofám. Praha: Karolinum, 2005. 237 s. ISBN 8024608693
- [2] Intergovernmental Panel on Climate Change, 2008: Climate Change 2007: Synthesis Report, 2008. ISBN 92-9169-122-4, str. 30. Dostupné na: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf
- [3] IPCC, 2007: Climate Change 2007: Mitigation. Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [B. Metz, O.R. Davidson, P.R. Bosch, R. Dave, L.A. Meyer (eds)], Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA., ISBN 978-

⁸ Stern, N.H, 2008: *The Economics of Climate Change: the Stern review*. Cambridge: Cambridge university press, 2008. ISBN: 9780521700801, str. ix

0-521-70598-1

- [4] MacKay, D: Obnovitelné zdroje energie - s chladnou hlavou, Technická univerzita v Košiciach 2010, ISBN: 978-80-553-0417-5
- [5] Stern, N.H, 2008: The Economics of Climate Change: the Stern review. Cambridge: Cambridge university press, 2008. ISBN: 978052170080
- [6] Workie, M.T, 2007: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: prínosy informačných technológií a hrozby klimatických zmien. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2007. 332s. ISBN: 978-80-7144-159-5

AUTOR

Alžbeta Pint'ová
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
85235 Bratislava
alzbeta.pintova@gmail.com

MAJÍ BÝT ZRUŠENI PŘÍSEDÍCÍ?

Karel Šabata, Ondřej Šabata

Evropský polytechnický institute, s.r.o.

Vztah veřejnosti k justici je po změnách provedených po roce 1989 komplikovaný. Veřejné mínění často zdůrazňuje nedůvěru k práci justice a soudů. Svou roli sehrává rovněž činnost redaktorů, kteří mnohdy upřednostní negativní informaci hovořící o selhání jedince v justici, před pozitivní informací. Jen poskrovnu lze ve sdělovacích prostředcích nalézt čistě pozitivních informací o práci justice. Převažují spíše informace, na podkladě nichž laik získává nedůvěru k práci soudců či státních zástupců. Hovoří se dokonce o jevu „viktimizace společnosti“, tedy o tom, že široká veřejnost se zejména působením medií pocituje obětí kriminality, bez v konkrétním případě objektivního důvodu.

Domníváme se, že překonat často vyjadřovanou nedůvěru k justici, je možné větším zapojením veřejnosti do práce justice. V tomto směru sehrává podstatnou roli laický prvek v justici. Tedy ne uzavírat justici před okolním světem, naopak motivovat občana k účasti na práci justice. Ne odmítat veřejnost soudního řízení a vést kabinetní právní spory, ale naopak posilovat podíl občanů na rozhodnutí soudů. Nikoliv bezmyšlenkovitě aplikování právních předpisů, ale překonání formalismů práce justice vyjádřením právního vědomí laické veřejnosti.

V poslední době probíhaly legislativní práce, které měly za cíl prakticky zrušit stávající institut přísedících.

POHLED NA ÚČAST LAIKŮ NA ROZHODOVÁNÍ SOUDŮ?

Účast laiků na rozhodování soudů byla v nedávné době předmětem diskuse rovněž ve sdělovacích prostředcích.

V tomto příspěvku prezentujeme vlastní pohled na danou problematiku.

Jsme názoru, že vždy záleží na konkrétní právní úpravě a také na společenské situaci. Podle nás však účast laiků na rozhodování soudu přináší v obecné rovině velké výhody, které si v běžné aplikační praxi pod břemen mnoha pracovních povinností dostatečně neuvědomujeme. Mezi výhody, které se samozřejmě uplatní, jen je-li systém zapojení laiků do rozhodování soudů správně nastaven, bychom zařadili:

- spojení právního pozitivismu a normativismu s lidskostí, empatií, etikou, neboť laik je ten, kdo bude (má-li k tomu prostor) prosazovat spíše lidský a etický rozměr dané životní události, o které se před soudem jedná, naopak předseda senátu bude spíše prosazovat normativní pohled na souzenou věc,
- prosazení zdravého lidského pohledu na souzenou věc, kdy jedno z úsloví anglosaského práva zdůrazňuje, že při rozhodování soudu je více zapotřebí právního svědomí než právního vědomí,
- vtažení veřejnosti do rozhodnutí soudu, čímž se minimalizují námitky o zaujatosti justice, o úplatnosti justice o tom, že „nějak si to mezi sebou domluví“,
- kontrola veřejnosti objektivní činnosti soudu.

P. Scholtz zdůrazňuje na příkladu anglosaské právní oblasti, že aplikace práva před soudem je zde založena na využití common law a equity. Equity je výrazem etickým norem, které se staly právními normami. Tam, kde ochrana common law nestačí, přichází na pomoc equity. Equity nestrpí, aby zlo zůstalo bez nápravy a koriguje tvrdý a přísný systém common law. P. Scholtz formuluje názor, že prvek laických soudců představuje ochranu proti tvrdosti zákona, a proti jednání, které zákon nestačí adekvátně sankcionovat.¹

Bez ohledu na shora uvedené však lze v konkrétní věci připustit jak kladný, tak i záporný efekt z rozhodování laiků. Záleží proto zejména na konkrétní právní úpravě laického prvku.

Laický prvek v našem právním řádu představuje institut přísedících. Přísedící mohou například přehlasovat předsedu senátu a docílit tak podle okolností případu spravedlivější trest s přihlédnutím k osobě pachatele a okolnostem případu. Současně však mohou například přehlížet určité pochybnosti, tedy dostatečně nereflektovat presumpci nevin.

HISTORICKÝ POHLED

Uplatnění laického prvku v soudnictví není výdobytkem vývoje justice po roce 1948, ani po roce 1989.

Laikové se na rozhodování věci podíleli již ve středověku, kdy v období od roku 1600 až do 19. století bylo soudnictví vykonáváno převážně soudci, kteří neměli právnícké vzdělání. V Rakousku pak se až v roce 1781 stalo právnícké vzdělání podmínkou výkonu soudcovské činnosti.²

Na tomto místě lze učinit krátkou vsuvku. Ani souzení ze strany soudců – „laiků“ není dnes v civilizovaném světě neznámým institutem. Například ve Velké Británii se uplatňuje institut smírčích soudců, kteří vykonávají jurisdikci bez

¹ SCHOLTZ, P. Význam a postavení přísedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s. 3

² SIVÁK, F., MALÝ, P. Dějiny státu a práva v Československu do roku 1918

právníckého vzdělání bez potřebné právní praxe. Tito rozhodují jako samosoudci. Jejich působnost je omezená na kauzy menší důležitosti, v trestněprávní oblasti by šlo v zásadě o přečiny. Základním úkolem smírčích soudců je dosáhnout vyřešení sporu co nejschůdnější cestou. Značně tak napomáhají státním soudům. Vykazují přitom vysoké procento úspěšnosti v rozhodování.³

Účast lidu na výkonu soudní moci se v různých dobách a v různých zemích hodě liší. Počátky uplatňování tohoto principu jsou ve středověké Anglii a jsou spojeny s porotními soudy.⁴

Ani u nás však není institut porotních soudů neznámý. Počátky je nutno hledat v roce 1848, kdy došlo k prvnímu pokusu o zřízení porotních soudů, které nejprve rozhodovaly ve věcech tiskových, poté došlo k rozšíření jejich působnosti, avšak již v roce 1851 byly zrušeny. K jejich obnově pak došlo v Čechách a na Moravě na podkladě trestního řádu č. 119/1873 ř.z. Tato právní úprava byla převzata recepční normou i Československou republikou.⁵

Porotní soudy rozhodovaly o těžkých trestných činech obecně kriminálních, dále o trestných činech politických a spáchaných obsahem tiskopisu. Porotní soudy byly zřizovány pro obvod krajského soud. Skládaly se ze 12 –ti porotců, kteří rozhodovali vinu a ze 3 soudců z povolání, kteří rozhodovaly o výši trestu. Porotní soudy však neměly po druhé světové válce dlouhého trvání, neboť byly v roce 1948 zrušeny a neexistovaly v žádné ze socialistických zemí.⁶

SOUČASNÁ SITUACE NA KONTINENTU A V ANGLOSASKÉM PRÁVU

Jak již bylo naznačeno je zapojení laického prvku do soudnictví v každé zemi odlišné. Problém zapojení laiků do justice je přitom navýsost problém aktuální. Například v roce 1992 vypukly v Los Angeles rozsáhlé černošské nepokoje. Tyto byly důsledkem rasového konfliktu a nesouhlasu černošských obyvatel s rozhodnutím zcela bílé poroty, která soudila 4 bělošské policisty za brutální napadení černocha Rodneyho Kinga. V souvislosti s medializací měl soud velký problém s hledáním vhodných nestranných porotců.⁷

Tento případ naznačuje základní problém zapojení laického prvku do justice. Je třeba najít model, který by zaručil, že jako laici budou rozhodovat osoby nestranné, nezáujaté, vážené, které budou odrážet v konkrétním případě, co nejvíce částí společnosti. Tomuto tématu se budu věnovat rovněž dále v našem článku. Na tomto místě však připouštíme hypotetický problém sestavování nezáujaté poroty. I v našich podmínkách se setkáváme s extremistickými projevy, zejména vůči Romům. Položme až provokativní otázku. Byli bychom dnes v České republice schopni sestavit porotu, která by případ Roma obviněného posuzovala nezáujaté, zvláště, pokud by v určitém místě se vyskytovala například loupežná přepadení, za které by byl obžalován, častěji, kdy podezření by padalo na osoby romského etnika, bylo by možno sestavit porotu bez předsudků?

Základnímu rozdělení právních oblastí na oblast anglosaského práva a na oblast kontinentálního práva odpovídá rovněž rozčlenění formy, kterým je laický prvek zapojen do rozhodování soudu.

V anglosaském právu se laický prvek na rozhodnutí soudu projevuje ve formě poroty.

V kontinentálním systému práva je základní formou uplatnění laického prvku na rozhodování soudu institut přísedících.⁸

J. Ivor považuje zapojení laiků do rozhodování soudů za projev kontroly veřejnosti nad prací justice.⁹ Tuto kontrolu podle něj plní jak poroty v anglosaském právu, tak rovněž přísedící v našem právním řádu.

V. Mathern klade otázku, do jaké míry jsou v našich podmínkách schopni přísedící ovlivnit rozhodnutí soudu v konkrétní věci.¹⁰

P. Scholtz pak na příkladu USA uvádí, že to, co si veřejnost představuje pod porotou ve Spojených státech amerických je jen část skutečnosti. Soudce v USA totiž nemá možnost se před jednání seznámit s vyšetřovacím spisem obžaloby. O tom, zda dojde k nařízení jednání totiž rozhoduje velká porota, která je vyšetřujícím orgánem. Úkolem velké poroty je totiž určit, zda ve věci jsou prezentované důkazy dostatečné k tomu, aby mohlo být jednání před soudem. Druhým typem poroty je tzv. petty jury, což je ad hoc kolektivní orgán, kterou si u nás veřejnost představuje pod pojmem poroty a porotního rozhodování.¹¹

SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČR

Jak již bylo uvedeno laický prvek v našem soudnictví představuje institut přísedících, který vychází z instituce soudce z lidu z předchozí doby.

³ SCHOLTZ, P. Význam a postavení přísedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s. 18.

⁴ SCHELLEOVÁ, I, SCHELLE, K. a kolektiv: Soudnictví (historie, současnost a perspektivy), Praha 2004, s. 32.

⁵ SCHELLEOVÁ, I, SCHELLE, K. a kolektiv: Soudnictví (historie, současnost a perspektivy), Praha 2004, s. 32.

⁶ PLUNDR, O: Organizace justice a prokuratury, Praha 1971, s. 14-17

SCHELLEOVÁ, I, SCHELLE, K. a kolektiv: Soudnictví (historie, současnost a perspektivy), Praha 2004, s. 32.

⁷ SCHOLTZ, P. Význam a postavení přísedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s. 13

⁸ SCHOLTZ, P. Význam a postavení přísedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s. 16,18., dále srov. přednáška prof. J.

Ivora v Bratislavě, Akademie Policejního sboru SR, říjen 2007.

⁹ Srov. přednáška v Bratislavě, říjen 2007.

¹⁰ MATHERN, V. Slovenské trestné právo, Justičná revue č. 6-7/2001, s.309.

¹¹ SCHOLTZ, P. Význam a postavení přísedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s.16-17.

Současná právní úprava přisedících je v zákoně o soudech a soudcích. Přisedící okresních soudů volí zastupitelstva obcí v obvodu příslušného okresního soudu. Přisedící krajských soudů volí zastupitelstva krajů, jejichž území je alespoň zčásti v obvodu příslušného krajského soudu. Kandidáty do funkce přisedících navrhuje členové příslušného zastupitelstva.

Počet přisedících určuje předseda příslušného soudu. Předseda soudu stanoví rovněž počet přisedících zvlášť pro jednotlivá zastupitelstva. Předseda příslušného soudu vydá přisedícímu osvědčení o zvolení, a to po složení slibu, nebo jestliže slib neskládá, pak po opětovném zvolení.

Přisedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat zákon podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.

Přisedícím, kteří jsou v pracovním nebo v obdobném vztahu přísluší za dobu, po kterou vykonávají funkce náhrada mzdy ve výši průměrného výdělků, kterou poskytuje stát. Stát hradí přisedícím rovněž hotové výdaje. Mimo to jim náleží za každý den jednání paušální náhrada za výkon jejich funkce, stanovená vyhláškou.

Aktuálně se připravuje změna právní úpravy, která omezí institut přisedících. Dostatečně jsme prokázali, že legislativní změna v tomto směru odporuje tradici, a to jak v naší zemi, tak rovněž v kontinentální Evropě. Chystané legislativní změny také odporují právnímu stavu zapojení laiků do soudnictví, jak toto existuje v civilizovaných zemích.

AKTUÁLNÍ PROBLÉMY PŘISEDÍCÍCH V ČR

Mezi základní problémy přisedících v České republice lze označit:

- „zdůchodcování“ přisedících, neboť z našich vlastních zkušeností plyne, že věkový průměr přisedících je poměrně vysoký,
- nezájem o výkon funkce přisedících, kdy konkrétní osoba se spíše nechá přemluvit zástupcem obce, aby přistoupila na tuto funkci,
- nedostatečný společenský status, kdy z výkonu funkce jim plynou fakticky převážně potenciální problémy, ať ve společenských či pracovních vztazích,
- zaměstnavatelé nechtějí uvolňovat přisedící pro výkon jejich funkce, což vede k tomu, že funkci přisedícího vykonávají z velké části důchodci,
- nejsou rovnocenní partneři soudců profesionálů a i když je porada soudu před vyhlášením rozsudku tajná, přesto již z průběhu jednání plyne, že vše podstatné určuje soudce profesionál sám.
- neznají problematiku, kterou mají rozhodovat, kdy je zřejmé, že jde o laiky, avšak často například při projednávání případů s problematikou obchodního práva, je zřejmé, že dostatečně se v případě samém neorientují, což lze mnohdy odvodit z otázek, které položí vyslýchanému.

Je přitom však nutno uvést, že tyto problémy jsou řešitelné. Problém věku přisedících řeší právní úpravy v Rakousku či ve Spolkové republice Německo zakotvením nejvyššího věku přisedících na 65 resp. 70 let.

Rovněž si lze představit jiná pravidla výběru přisedících. Lze uvažovat po vzoru z anglosaského práva, že by přisedící byli i u nás vybíráni losem ze seznamu voličů. Je možné zakotvit výkon této funkce jako všeobecnou občanskou povinnost, které je každý se povinen podřídit, pokud na něho padne los.

P. Scholtz cituje Jeremy Bentahama, a tvrdí, že výběr laiků pro výkon soudnictví by měl být ponechán náhodě, neboť člověk má vždy nekalé zájmy, ale náhoda je nemá. Pokud laiky jmenuje člověk, spravedlnost nemá stejné šance, pokud jsou laici jmenováni náhodou, má spravedlnost stejné šance.¹² S těmito názory se ztotožňuji.

V. Mathern klade otázku, zda je přisedící skutečně rovnoprávný s předsedou senátu, či zda má rozhodující slovo v senátě předseda senátu. Pokládá dále otázku, zda jsou v seznamech přisedících zakotveny všechny složky společnosti. Navrhuje senáty s větším počtem přisedících, aby se tak minimalizovaly námitky k možnému ovlivnění soudu.¹³

Souhlasíme s tímto názorem, kdy se domníváme, že rozšíření počtu přisedících by vytvářelo rovněž určitou protiváhu předsedovi senátu.

Rozhodně se však neztotožňujeme s nejnovějšími snahami výkonné moci omezit a zrušit institut přisedících.

MÁ SMYSL V ČR UVAŽOVAT O ZŘÍZENÍ POROT V TRESTNÍCH VĚCECH

Předně nyní nic nenasvědčuje takovým záměrům. Dokonce legislativní práce probíhají naprosto opačným směrem, kdy i stávající institut přisedících má být prakticky zrušen. Přesto se domníváme, že následující zamyšlení je odůvodněné.

J. Fenyk hovoří o tendenci trestního řízení směrem ke kontradiktornosti řízení.¹⁴ Někdy se u nás hovoří, byť pejorativně, o amerikanizaci práva. I z mých vlastních zkušeností plyne, že trestní řízení se vyvíjí k větší spornosti řízení.

¹² SCHOLTZ, P. Význam a postavení přisedících v rozhodování senátů. Rigorózní práce. Bratislava 2002., s. 17.

¹³ MATHERN, V. Slovenské trestné právo, Justičná revue č. 6-7/2001, s.309.

¹⁴ FENYK, J. Veřejná žaloba, díl první, s.

Zejména v řízení před soudem dochází k tomu, že řízení je stále více sporem mezi obžalobou a mezi obhájcem zastupujícím obviněného.

Jsme názoru, že pokud bude pokračovat tato tendence, nebudou stávající zásady trestního řízení dostatečné. Nyní je úloha předsedy senátu rozhodující. Vyžaduje se zjištění skutkového stavu, o němž nejsou pochybnosti. Toto garantuje zejména sám soud. Jsou-li pak pochybnosti o vině obviněného, je třeba rozhodnout ve prospěch obviněného. To opět garantuje zejména soud.

Bude-li pokračovat spornost řízení, dojde nepochybně i k omezování role soudu při dokazování. Tyto shora naznačené principy nebude dost dobře možné udržet. Při značném posílení spornosti řízení, nebude soud již schopen garantovat rozsah opatření skutkového stavu věci a bude do značné míry na aktivitě a šikovnosti stran, jakých důkazů nabídne více. Pak by však mělo být, podle mne, ponecháno na laické porotě, aby rozhodla otázku viny. V takovém typu procesu by to měl být laický prvek, kdo na základě empatie, lidskosti, etiky a lidského pohledu na věc zkonstatuje nebo odmítne vinu obžalovaného. Ponechání tohoto rozhodnutí na profesionálním soudci by bylo příliš ve prospěch pachatelů, neboť ve sporném řízení bude vznikat mnohem častěji situace, kdy se obhajoba bude snažit navodit dojem pochybnosti. Při čistě pozitivistickém pohledu na takový případ by soudce profesionál musel dospívat na základě pochybností častěji ke zprošťujícím rozhodnutím. Avšak v trestním řízení jde také o otázku spravedlnosti.

I když by se mohlo čistě teoreticky zdát, že s posilováním aktivity obhajoby a obžaloby před soudem, nevzniká vysloveně potřeba porotního rozhodování, jsem názoru, že takové úvahy si vynutí praxe zejména i závažnějších trestných činů. Nelze přehlížet, že soud je v kontradiktorním a sporném procesu spíše pozorovatelem, což zásadně mění pozice stran.

Jinými slovy není, podle nás, dost dobře možné, připouštět prvky anglosaského práva do vlastního řízení a nepřizpůsobit tomu instituce přizpůsobené pro adekvátní rozhodování.

ZÁVĚR:

I když příspěvek působí v očích dnešní doby jako alternativní k hlavnímu myšlenkovému legislativnímu proudu, domníváme se, že má smysl právě na akademické půdě takové alternativní pohledy prezentovat. Laický prvek v soudnictví má velký význam při zachování práva na spravedlivý proces, v návaznosti na článek 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Vtažení veřejnosti do rozhodování soudů může přinést neobyčejný efekt v podobě zvýšení důvěry občana ve spravedlivé rozhodování sporů a ve spravedlnost ve státě. Za negativní jev pak považujeme vyjadřování nedůvěry v soudy. Jde totiž o třetí moc ve státě v systému dělby moci. Vyjádření nedůvěry v soudy je současně vyjádřením nedůvěry ve stát a ve spravedlnost a je konstatováním nedůvěry v právní stát. Jde o lidská práva a jejich ochranu, kdy moderní společnost integruje dnes téměř výlučně právě aspekt ochrany lidských práv. Účast lidu na rozhodování soudu je projevem jisté suverenity lidu ve státě.

AUTOŘI

JUDr. Karel Šabata
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
sabata@edukomplex.cz

Ing. Ondřej Šabata
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
sabatao@edukomplex.cz

FINANČNÍ ANALÝZA A NÁVRH STRATEGIE ORGANIZACE PEČOVATELSKÁ SLUŽBA HOMEDICA, O. P. S.

Petra Šefčíková

Evropský polytechnický institut, s.r.o., Hodonín

Abstrakt: Bakalářská práce popisuje finanční analýzu jako nástroj pro uživatele této analýzy, její význam a zdroje, na základě kterých poskytuje informace. Dále jsou v ní obsaženy vybrané druhy metod finanční analýzy (analýza stavových ukazatelů, analýza poměrových ukazatelů, analýza rozdílových ukazatelů), které jsou v následujícím bodě uplatněny na organizaci, jakožto předmětu bakalářské práce. To, čím je organizace schopna konkurovat ostatním organizacím a jaká je její velká přednost, zahrnuje třetí bod osnovy. Následující částí je strategie organizace, v níž jsou obsaženy nejdůležitější a nejzákladnější strategické cíle. Silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby byly prozkoumány metodou Swot analýza. Konečnou fází je vlastní návrh inovace strategie a financování, jež zahrnuje strategický plán tvořený etapami.

Abstract: Bachelor Thesis describes the financial analysis like an instrument for users of this analysis, its meaning and resources that provide information. The work contains choosen kinds of analysis (Analysis of status indicators, Analysis of financial ratios, Analysis of differential characteristics) which are applied on organization then such as the subject of the work. Why is organization able to compete to other companies and what is its the biggest advantage are written in the third point of outline. Next part is strategy of organization in that are contained the important and the fundamental strategy goals. Strenghts, Weaknesses, Opportunities and Threats were explored by method called Swot analysis. Final part is own propasal of inovation of strategy and financing that contain Strategy plan created by stages.

Klíčová slova: Finanční analýza, horizontální analýza, vertikální analýza, poměroví ukazatelé, analýza rozdílových ukazatelů, bilanční pravidla.

ÚVOD

Název bakalářské práce zní – Finanční analýza a návrh strategie organizace Pečovatelská služba Homedica, o.p.s. Jedná se o organizaci poskytující pomoc seniorům, zdravotně postiženým a chronicky nemocným v jejich domácím prostředí. Hlavním cílem této práce bude stručný a výstižný popis teorii finanční analýzy a její následné uplatnění ve finanční analýze konkrétní organizace. Poté stručně a výstižně charakterizovat organizaci, její předmět činnosti a hlavní přednosti a vytvoření plánu financování a strategie pro dlouhodobou činnost v následujících obdobích.

V teoreticko-metodologické části je obsažen význam finanční analýzy, zdroje informací, odkud se čerpá k vytvoření finanční analýzy. Dále jsou zde zahrnuty analýzy poměrových ukazatelů a rozdílových ukazatelů, které jsou v předposlední části bakalářské práce uplatněny pro zhodnocení finančního zdraví organizace. Nedílnou složkou této části jsou užívané metodické nástroje finanční analýzy, popis finančních účetních výkazů a přehled uživatelů finanční analýzy. Účelem této části je zformovat soustavu podkladů k následnému převedení do praktické části finanční analýzy. Cílem předposlední části práce pojmenované aplikační část, je aplikace neboli přenesení teoretických materiálů do praktických, konkrétních příkladů organizace. Jsou v ní detailně rozebrány poměrové ukazatele a jejich analýzy, které jsou doplněny o podrobný rozbor vertikální a horizontální analýzy Výkazu zisků a ztrát a Rozvahy. Obsahem tohoto celku je také definování strategie a Swot analýza organizace.

Poslední část obsahuje návrh inovace strategie a financování organizace, nové možnosti financování a jejich využití. Součástí bude také znázorněna analýza parametrů (výnosy, náklady, hospodářský výsledek, aktiva a pasiva celkem a tržby za vlastní výkony, výrobky, služby a zboží) v obdobích 2004 až 2009 a prognóza budoucího vývoje organizace v letech 2010 – 2013 v podobě strategického plánu.

FINANČNÍ ANALÝZA OBECNĚ

Finanční analýza informuje jejich uživatele (zaměstnance, manažery, investory) o finančním neboli peněžením zdraví podniku. Nejčastějším a základním postupem finanční analýzy je rozbor analyzující změny a výpočty indexů jednotlivých položek u absolutních hodnot (vertikální a horizontální analýza účetních výkazů).

VÝZNAM FINANČNÍ ANALÝZY

Pomáhá manažerům se rozhodovat na základě informací, které získají z finanční analýzy. Je jejím zdrojem pro to, jak se orientovat v řízení a vedení firmy. Protože bez kvalitních a přesných informací nelze chápat a porozumět situaci, ve které se podnik nachází a hlavně, co se dá od podniku očekávat (jak velké je riziko spojené s investováním do firmy nebo jakého výnosu bude podnik dosahovat). Účelem je podat komplexní, ucelenou finanční situaci o podniku.

ZDROJE INFORMACÍ PRO FINANČNÍ ANALÝZU

1. Informace z finančních výkazů – roční zprávy, účetní výkazy finančního a vnitropodnikového účetnictví, rozvaha.
2. Dalším zdrojem informací jsou tzv. kvantifikované informace – kalkulace (nákladové a cenové), statistika jak podniková, tak ekonomická, podnikové plány a evidence (poptávka, zaměstnanost, odbyt).
3. Posledními údaji, které tvoří zdroj, jsou nekvantifikované informace – za tyto informace jsou považovány zprávy auditorů nebo vedoucích pracovníků, nezávislé prognózy nebo odborný tisk.

ÚČETNÍ VÝKAZY FINANČNÍ ANALÝZY

Do účetních výkazů finanční analýzy patří Rozvaha, Výkaz zisku a ztrát, Přílohy k účetním výkazům a Výroční zpráva.

UŽIVATELÉ FINANČNÍ ANALÝZY

O finanční zdraví firmy mají zájem především subjekty, které se podílí na jejím hospodářském výsledku. Dalšími zájemci o ekonomickou a finanční situaci podniku jsou osoby určitým způsobem zainteresovány na vývoji podniku. Mezi tyto subjekty a uživatele patří:

- Akcionáři
- Manažeri
- Investoři
- Zaměstnanci
- Banky a jiní věřitelé
- Obchodníci s cennými papíry

METODICKÉ NÁSTROJE FINANČNÍ ANALÝZY

Při zpracovávání finanční analýzy se využívá základní dělení metod:

Elementární neboli **základní metody** – podkladem jsou ukazatele, což jsou odvozená čísla z účetních výkazů nebo samotné účetní výkazy.

Členění elementárních metod

1. Analýza stavových ukazatelů
 - Horizontální analýza (meziroční srovnání)
 - Vertikální analýza (analýza struktury výkazů)
2. Analýza soustav ukazatelů
 - Pyramidový rozklad ukazatelů
 - Analýza ukazatelů přidané hodnoty
 - Různé typy složených indexů
3. Přímá analýza poměrových ukazatelů
 - Analýza ukazatelů zadluženosti
 - Analýza ukazatelů likvidity (splatnosti)
 - Analýza ukazatelů rentability (ziskovosti)
 - Analýza ukazatelů aktivit
 - Analýza ukazatelů na bázi cash flow
 - Analýza ukazatelů kapitálového trhu
4. Analýza rozdílových a tokových ukazatelů
 - Analýza pracovního kapitálu
 - Analýza cash flow (peněžních toků)

HORIZONTÁLNÍ ANALÝZA

Horizontální analýza nebo také známá pod pojmem trendová analýza přebírá data získávaná z účetních výkazů (Výkazu zisku a ztráty nebo rozvahy), popřípadě z výroční zprávy. Zabývá se meziročním porovnáváním hodnot (přidané

hodnoty, kapitálu nebo zisku). Zjišťují se také procentní (relativní) změny, která je technikou procentního rozboru. Změny jednotlivých položek jsou sledovány horizontálně, po řádcích. Proto se nazývá horizontální analýza absolutních dat.

VERTIKÁLNÍ ANALÝZA

Jedná se o analýzu, v níž se vztahují určité hodnoty účetního období rozvahy k celkové bilanční sumě. Jsou posuzovány jednotlivé části majetku a kapitálu. Jelikož u této analýzy nezávisí na meziroční inflaci, umožní tak srovnat výsledky analýzy z různých let. Proto se využívá ke srovnání v prostoru (srovnávání různých podniků navzájem) a i v čase (srovnatelnost časových evolučních trendů ve firmě za více let) = umožňuje srovnání účetních výkazů daného roku s výkazy z předchozích let a podniků o různých velikostech. Technicky rozbor je prováděn v jednotlivých letech od shora dolů. Proto pojem vertikální analýza.

ANALÝZA POMĚROVÝCH UKAZATELŮ

Poměrovými ukazateli se rozumí vzájemný vztah mezi několika absolutními ukazateli jejich podílem. Aby vypočtený intenzivní (poměrový) ukazatel měl určitou odpovídající schopnost, musí mezi poměrovými položkami existovat vzájemná souvislost. Ukazatelé poměrové analýzy se stanovují na základě výkazů finančního účetnictví. Při volbě ukazatele je třeba si uvědomit, kterého a čeho chceme analýzou těchto ukazatelů dosáhnout. Nejčastěji vycházejí z rozvahy a výkazu zisku a ztráty /výkaz Z/Z/. Údaje plynoucí z rozvahy jsou veličiny, jež mají stavový ekonomický charakter (zachycují okamžitý stav, určité datum). Údaje zjištěné z výkazu Z/Z charakterizují výsledky, které plynou z činnosti za určité období (jsou tokovými ukazateli, intervalovými veličinami). Aby se stavové ukazatele přiblížily intervalovým, doporučuje se počítat je průměrem (například jako průměry měsíčních hodnot nebo ze stavů k 31. 12. a 1. 1.). Poměroví ukazatelé umožňují získat nenákladný a rychlý obraz o finančních charakteristikách firmy.

ANALÝZA ROZDÍLOVÝCH UKAZATELŮ

Tato analýza slouží ke zanalyzování a řízení likvidity účetní jednotky. Jsou označovány jako fondy finančních prostředků.

ZÁVĚR

Na základě zjištění informací o finanční analýze bylo dokázáno, že je nepostradatelnou složkou při zhodnocování finanční situace podniku. Při zpracování této analýzy jsme zjistili, že existuje spousta ukazatelů a metod, jejichž význam je v určitých částech zjišťování finančního zdraví, specifický. K tomu, aby finanční analýza splňovala svůj účel, musí daná organizace nebo podnik, na který má být tato metoda praktikována, vykazovat a zveřejňovat pravdivé, správné a prokazatelné údaje. V opačném případě by následky pro podnik mohly být velmi negativní.

Finanční analýza slouží k posouzení úvěruschopnosti klienta, jeho bonity, intenzity hospodaření firmy a ekonomického rozhodování. Její význam spočívá v přípravě podkladů pro kvalitní a dobré fungování firmy. Jsou při tom využívány informace jak minulé, současné a předpovídající firemní stav, tak určité metody a postupy. K vyhodnocení firemní úspěšnosti je zapotřebí ekonomické prostředí - celkový ekonomický a hospodářský stav firmy. Jde o rozbor ekonomické a finanční situace podniku. Pro sestavení finanční analýzy jsou používány účetní výkazy, které slouží jako hlavní zdroj informací. Tyto informace jsou čerpány z běžně dostupných dokumentů a výkazů, finančního účetnictví, kalkulací, vnitropodnikové evidence. Z těchto podkladů jsou informace převáděny do grafických výstupů.

Cílem práce bylo zjistit finanční stav organizace Pečovatelská služba Homedica, o.p.s. Práce je rozdělena na tři části – metodologická část, ve které jsou zahrnuty metody, význam, uživatelé a zdroje finanční analýzy. Další částí je praktická, která zahrnuje analýzy aplikované na danou organizaci. Poslední součástí práce je vlastní návrh řešení a inovace problematiky. V tomto případě se jednalo o inovaci strategie a financování organizace.

Na základě grafů stavové analýzy, ve které byly zkoumány položky jak z Rozvahy, tak z Výkazu zisku a ztráty, bylo zjištěno, že pasivní a aktivní položky Rozvahy stoupají. Stejný jev vykazují i náklady a výnosy Výkazu zisku a ztráty.

U analýzy poměrových ukazatelů, konkrétněji ukazatelů aktivity, díky malým hodnotám vázanosti celkových aktiv nemusí organizace k expandaci vynakládat příliš vysoké finanční zdroje. Vyšší hodnota než u obratu celkových aktiv znamená možnost pořídit nový investiční majetek. Ve všech letech by tak mohla učinit. Dále týkající se dob obratu pohledávek a závazků jsou velmi proměnlivé. Kromě let 2004 a 2009 je organizace ve značné výhodě, neboť hodnoty doby obratu pohledávek jsou nižší než hodnoty doby obratu závazků. Znamená to, že pohledávky jsou organizací splaceny dříve než by musela hradit své závazky čerpáním z dalších finančních zdrojů. U ukazatelů likvidity lze usoudit, že okamžitá likvidita je z většiny zajištěna. Pohotovostní likvidita v letech 2004, 2007 a 2008 vykazuje velmi

dobrych výsledků, a to díky vysokým pohledávkám vůči závazkům. Z tabulky analýzy provozních (výrobních) ukazatelů je zřejmé, že hodnoty nejsou příliš vysoké, tudíž není vysoká materiálová spotřeba.

V analýze rozdílových ukazatel byly zjišťovány ukazatele: čistý pracovní kapitál, čisté pohotové prostředky a čistý peněžní majetek. Čistým pracovním kapitálem se rozumí částka, která v organizaci zůstane po uhrazení krátkodobých závazků. Výsledky týkající se tohoto ukazatele mají proměnlivý charakter. Většinou se jedná o vysoké záporné hodnoty, takže přebytečné množství finančních prostředků v organizaci není.

Odpověď na otázku, zda by se organizace mohla udržet v pozici konkurenčněschopné z ní, že ano, neboť, jak již bylo zmíněno, spolupracuje s agenturou, která organizaci dává tento status. Jedinou obrovskou hrozbou, která by mohla nepříjemně ovlivnit činnost organizace je světová krize, se kterou souvisí dotační podpora.

V závěru práce je uveden vlastní návrh budoucího vývoje hlavních parametrů a strategický plán, jež by se v budoucnu mohl stát malým přínosem pro zpracování skutečného plánu organizace. Práce končí návrhem inovace financování a strategie.

LITERATURA

- [1] BARAN, D. a kolektiv. *Finančno - ekonomická analýza podniku v praxi*. 2. vydání. Bratislava : IRIS, Vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2008. 131 s. ISBN 978-80-89238-13-2.
- [2] GUINN, A.; KRATOCHVÍL, O.; MATUŠÍKOVÁ, I. *Strategický management malých a středních podniků*. 1. vydání. Kunovice : Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2007. 139 s. ISBN 978-80-7314-125-7.
- [3] HOLEČKOVÁ, J. *Finanční analýza firmy*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008. 208 s. ISBN 9788073573928.
- [4] KISLINGEROVÁ, E.; HNÍLICA, J. *Finanční analýza : krok za krokem*. 2. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008. 135 s. ISBN 9788071797135.
- [5] KNOX, P.; AGNEW, J.; MCCARTHY, L.; *The Geography of the World Economy*. 3rd edition. London : Hodder Arnold, a member of the Hodder Headline Group, 2003. 427 p. ISBN 0-340-80712-1.
- [6] LANDA, M. *Jak číst finanční výkazy*. 1. vydání. Brno : Computer Press, a.s., 2008. 176 s. ISBN 978-80-251-1994-5.
- [7] MÁČE, M. *Finanční analýza obchodních a státních organizací : praktické příklady a použití*. 1. vydání. Praha : GRADA Publishing, a.s., 2006. 156 s. ISBN 80-247-1558-9.
- [8] NÝVLTOVÁ, R.; MARINIČ, P. *Finanční řízení podniku : Moderní metody a trendy*. 1. vydání. Praha 7 : Grada Publishing, a.s., 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3158-2.
- [9] RŮČKOVÁ, P. *Finanční analýza : metody, ukazatele, využití v praxi*. 2. vydání. Praha : GRADA Publishing, a.s., 2007. 120 s. ISBN 978-80-247-2481-2.
- [10] SEDLÁČEK, J. *Finanční analýza podniku*. 1. vydání. Brno : Computer Press, a.s., 2007. 254 s. ISBN 978-80-251-1830-6.
- [11] SEDLÁČEK, J. *Účetní data v rukou manažera : finanční analýza v řízení firmy*. 2. vydání. Brno : Computer Press, 2001. 220 s. ISBN 9788072265626.
- [12] STUTZ, P. F.; WARF, B. *The world Economy – Resources, location, Trade, and Development*. 5th edition. New Persey : Maxmillian College Publishing Company, Inc., 1994. 515 p. ISBN 0-13-243689-2.
- [13] VALDEZ, S. *An introduction to Global Financial Markets*. 5th edition. London : Copyright Licensing Agency, 2007. 455 p. ISBN 13-978-0-230-00635-5.
- [14] Kolektiv akademických pracovníků Vysoké školy ekonomické v Praze, *Politická ekonomie*, 2010. roč. 58, č. 3/2010, 1. vydání. OECONOMICA, 432 s. ISSN 0032-3233.
- [15] Kolektiv akademických pracovníků, ACTA OECONOMICA PRAGNESIA, 2010, roč. 18, č. 3/2010, 1. vydání. Vysoká škola ekonomická v Praze, 100 s. ISSN 0572-3043.
- [16] Kolektiv pracovníků AMBIT, *Fresh marketing*. 2010, roč. VI, č. 7 + 8/2010, 1. vydání. AMBIT-MEDIA, a.s., 74 s. ISSN 1803-9197.
- [17] Kolektiv pracovníků Mladé fronty, *Strategie*. č. 29/30/2010, 1. vydání. Mladá fronta, 2010. 51 s. ISSN 1210-3756.
- [18] Oeconomica Publisher.; *Pratur Economic Papers*. 2010. year 19th, 1st edition. University of Economics, 94 p. ISSN 1210-0455.
- [19] Redakce časopisu E+M, *Ekonomie a Management*, 2010, roč. XIII, č. 1/2010, 1. vydání. Technická univerzita v Liberci, 155 s. ISSN 1212-3609.
- [20] Team workers of Audiovisual and Culture Executive Agency.; *Key Data on Education in Europe*. 2009, 1st edition. Audiovisual and Culture Executive Agency, 276 p. ISSN 1725-1621.
- [21] *BusinessInfo.cz*. [online]. 2009 [cit. 2010-12-26]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/dane-ucetnictvi/techniky-a-metody-financni-analyzy/1000465/53421/>.

- [22] *Komunitní plánování sociálních služeb Hodonín*. [online]. 2009 [cit. 2011-02-02]. Dostupné z WWW: <http://www.kpss-hodonin.cz/view.php?navezclanku=o-komunitnim-planovani&cislocclanku=2009060007>*Pečovatelská služba Homedica, o.p.s.* [online]. 2009 [cit. 2010-10-15, 22:10]. Dostupné z WWW: <http://www.ps-homedica.cz/kdo-jsme>.
- [23] *Komunitní plánování sociálních služeb – metodika*. [online]. [cit. 2011-02-02]. Dostupné z WWW: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:UFhS-tDefPcJ:www.agorace.cz/dokumenty/publikace/Metodika.pdf+komunitn%C3%AD+pl%C3%A1nov%C3%A1n%C3%AD+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESjcSWDfB0E0BWBfxQ0_lbFsTUK9Kq6nbbBs7Ve4fJTdB8MVWupmaRRiB5-vdWYZPGHhsQrSrXSDUfGrcWCWo9BR4ecYFyQglyHptOAFyD63y2CaMIIt09ZyQKRPM8o29wp2Qee&sig=AHIEtbQrOxyGFeGB0M7_JudqznXADXnQBA.
- [24] *Pečovatelská služba Homedica, o.p.s.* [online]. 2009 [cit. 2010-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.ps-homedica.cz/kdo-jsme>.
- [25] *Pečovatelská služba Homedica, o.p.s.* [online]. 2009 [cit. 2011-01-27]. Dostupné z WWW: <http://www.ps-homedica.cz/pujcovna-kompenzacnich-pomucek>.
- [26] Výroční zpráva 2004.
- [27] Výroční zpráva 2005.
- [28] Výroční zpráva 2006.
- [29] Výroční zpráva 2007.
- [30] Výroční zpráva 2008.
- [31] Výroční zpráva 2009.
- [32] Výkaz zisku a ztráty 2004.
- [33] Výkaz zisku a ztráty 2005.
- [34] Výkaz zisku a ztráty 2006.
- [35] Výkaz zisku a ztráty 2007.
- [36] Výkaz zisku a ztráty 2008.
- [37] Výkaz zisku a ztráty 2009.

ADRESA:

Petra Šefčíková
 Evropský polytechnický institut, s.r.o.
 Brněnská 14/E
 695 01 Hodonín
 Tel: 721 590 563
 email: Sefcula@seznam.cz

OCHRANA SPOTREBITEĽA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE

Zuzana Švábová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Cieľom tohto príspevku bolo niekoľko. Prvým bolo oboznámiť čitateľov s problematikou ochrany spotrebiteľa v Slovenskej republike a zhodnotiť jej efektívnosť a účinnosť s poukázaním na legislatívu a inštitucionálne zabezpečenie. Druhým cieľom bolo oboznámiť čitateľov so systémom ochrany spotrebiteľa v Spolkovej republike Nemecko a poukázať na rozdiely týkajúcej sa úrovne ochrany so Slovenskom. Príspevok sa hlbšie zaoberá definíciou pojmu spotrebiteľ, ktorá nie je dodnes vyriešená a spotrebiteľskou politikou.

Abstract: There were more objectives of this discusses. The first objective was to acquaint readers with issues of consumer protection in Slovak Republic and to assess its effectiveness and efficiency with mention to legislation and institutional system. The second objective was to acquaint the readers with the system of consumer protection in Germany with mention to point at the level of differences regarding customer protection. The discusses deeply focus on the term of consumer, which has not been solved out yet and consumer policy.

ÚVOD

V Európskej únii žije približne 490 mld. obyvateľov, ktorí spolu vytvárajú až 57%¹ európskeho HDP. Je preto nevyhnutné, aby EÚ disponovala takou spotrebiteľskou politikou, aby žiadny obyvateľ- spotrebiteľ členského štátu nemal strach z nakupovania z dôvodu poškodenia jeho zdravia alebo bezpečnosti. pričom každý jeden z nich, bez toho, aby si to uvedomoval sa zakúpením tovaru a služby stáva automaticky spotrebiteľom.

Spotrebiteľmi sú naozaj všetci, nie len zákazník nakupujúci v supermarkete, ale i zákazník poisťovne, banky, pacienti či cestujúci v dopravnom prostriedku. Spotrebiteľmi sú tiež aj politici. Napriek tejto skutočnosti je ešte stále vo veľa v mnohých politických rozhodnutiach spotrebiteľ prikrátky. Aj názor, že spotrebiteľská politika je dôležitou súčasťou sociálnej trhovej ekonomiky a hospodárskej politiky vo veľa prípadoch vyvoláva otázku, prečo túto „dôležitosť“ nepociťujú aj samotní spotrebiteľia.

K ochrane spotrebiteľa sa pristupovalo mnoho rokov veľmi nezodpovedne a ani v EÚ to nebolo inak. Dlhé stáročia bojovali spotrebiteľia o svoje práva, ktorých sa im nie a nie dopýtať. Z tohto dôvodu je aj spotrebiteľská politika pomerne novou politikou ES.

Na to, aby sa dostala do dnešnej podoby prešla dlhú cestu. Najvýznamnejším rokom pre ochranu spotrebiteľa spomínajúci sa vo väčšine odbornej literatúry je rok 1962, kedy J. F. Kennedy vo svojom príhovore vyslovil nezabudnuteľnú myšlienku: „Spotrebiteľia sú najväčšou ekonomickou skupinou, ktorej hlas zostáva často nevypočutý.“ Zároveň vyslovil štyri základné práva spotrebiteľa a to právo na bezpečnosť produktov, právo na informácie, právo na výber a právo byť vypočutý. Tieto v roku 1967 doplnil Lyndon Johnson o právo na spotrebiteľskú výchovu a právo na vzdelávanie.²

Odvtedy sa práva spotrebiteľov začali konečne riešiť, a to možno aj preto, že si vlády začali uvedomovať, že spotrebiteľia sa veľkou časťou podieľajú na tvorbe HDP, a keď sa nebudú cítiť chránení, nebudú veľmi míňať svoje finančné prostriedky, čo bude mať značne negatívny dopad na ekonomiku tej ktorej krajiny.

Pohľad na spotrebiteľa sa v Európe zmenil podpísaním Maastrichtskej zmluvy, kedy sa spotrebiteľská politika začala pokladať za samostatnú oblasť majúcu vlastné ciele, priority a prostriedky ich dosahovania. Vtedajší Čl. 129a (dnešný Čl. 153) určil, že Spoločenstvo musí prispievať k posilňovaniu ochrany spotrebiteľa. ³

DEFINÍCIA POJMU SPOTREBITEĽ

Napriek dôležitosti a významnosti ochrany spotrebiteľov nie je doposiaľ v jednotlivých členských krajinách ujasnená definícia základného pojmu spotrebiteľ, čo vyvoláva otázku, ako môže byť tento dostatočne chránený, keď ani samotné štáty nie sú jednotní v tom, kto vlastne spotrebiteľ je?

¹ European Communities, 2007: EU Consumer policy strategy 2007-2013. [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [citované 2011-4-2]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/doc/cps_0713_en.pdf ISBN 978-92-79-06115-8

² Hraško, J. a kol.: Spotrebiteľské teórie a realie. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 1994. 246 s.

³ Knoblochová, V. 2006. Vývoj oblasti ochrany spotrebiteľa v EÚ od počiatku v r. 1951 až do súčasnosti. Odraz tohoto vývoje v komunitárnej legislatíve. [online]. [citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: www.mpo.cz/zprava7587.html

S určitostí môžeme povedať, že sa jedná o slabšiu stranu vo vzťahu k výrobcovi a podnikateľovi. Na otázku, prečo slabšiu, je jednoduchá odpoveď. Výrobca, či predávajúci disponuje odbornými a profesnými schopnosťami a znalosťami predstavujúcimi pre často neinformovaného a naivného spotrebiteľa určité nevýhody, ktoré sa objavujú napr. pri podpise vzorových zmlúv, za často nevýhodných podmienok spotrebiteľských úverov, či pri cenovej politike, s ktorou musí spotrebiteľ často len súhlasiť. Samotná myšlienka ochrany spotrebiteľa sa zakladá na vyvážení danej nerovnosti poskytnutím primeranej ochrany spotrebiteľom.

Ďalej sa s určitostí jedná o bežného účastníka trhu, ktorý spotrebováva a užíva poskytnuté tovary a služby. Občan sa stáva spotrebiteľom zo súkromnoprávného pohľadu hneď pri vstupe do zmluvného vzťahu s podnikateľom a to hlavne pri nákupe tovarov a služieb.⁴

Pri určovaní definície spotrebiteľa je potrebné ujasniť si nasledovné. Spotrebiteľom môže byť každá osoba. No každá osoba môže byť aj podnikateľom. Podľa daného by sa mala ochrana vzťahovať aj na spotrebiteľa a aj na podnikateľa. Rozlišujúcim znakom, ktorým identifikujeme spotrebiteľa, bude účel, za ktorým vykonali právny úkon. Napr. ak si právnik kúpi počítač na súkromné účely, je spotrebiteľ, ale ak si daný počítač kúpi pre svoju advokátsku činnosť, je podnikateľ. Všeobecne by sme mohli teda povedať, že spotrebiteľom je každá osoba, ktorá nakupuje a spotrebováva služby pre vlastnú potrebu a na súkromné účely.⁵

Aký by bol však postup, ak by nastala situácia, kedy by išlo o vzťah spotrebiteľ-spotrebiteľ? V nemeckom práve panuje na danú problematiku názor, že ak jeden spotrebiteľ jedná voči druhému spotrebiteľovi, stráca tento status spotrebiteľa a tým pádom aj danú ochranu.⁶

Podme sa však ďalej pozrieť ako pojem spotrebiteľ definuje slovenské, rakúske a nemecké právo. Na účely daného je potrebné vysvetliť si isté skutočnosti.

V nemeckom a rakúskom práve rovnako ako u nás, je pojem spotrebiteľ odvodený od činnosti spotrebovávania a užívania produktov a služieb. Rovnaký pojem označuje slovo konzument, čo je odvodený názov spotrebiteľa.

Pojem spotrebiteľ v nemeckom práve upravuje § 13 Občianskeho zákonníka (Bürgerliches Gesetzbuch, ďalej len BGB), ktorý hovorí, že „spotrebiteľom je každá fyzická osoba, ktorá vstúpila do obchodnej transakcie za účelom, ktorý nie je určený na komerčné účely a nesúvisí s jej povolaním.“⁷

Rakúske právo definuje spotrebiteľa v §1 Abs 1 Z1,2 Zákona o ochrane spotrebiteľa z roku 1979 (Konsumentenschutzgesetz, ďalej len KschG).⁸ Na označenie spotrebiteľa používa synonymum rovnakého významu „konzument“. Označuje ním každú osobu, ktorá uzavrie obchod za účelom, ktorý nesúvisí s jej podnikaním. Ako som už spomenula, spotrebiteľ nie je jasne vymedzený ani v európskom práve.

Podľa čl.33 písm. e) a čl. 34 ods.2 pododst.2 ZES je spotrebiteľom vrátane konečného súkromného spotrebiteľa aj priemyselný odberateľ priemyselných produktov. Podľa čl. 82 písm. b) je spotrebiteľom konečný užívateľ či priemyselný spracovateľ. Podľa čl. 87 ods. 2 písm.a) je naopak spotrebiteľom len konečná osoba.⁹

Slovenské právo definuje spotrebiteľa v Zákone 250/2007 Z.z. O ochrane spotrebiteľa a Občianskom zákonníku. Zákon 250/2007 Z.z. definuje spotrebiteľa v § 2 nasledovne: „Spotrebiteľom sa na účely tohto zákona rozumie fyzická osoba alebo právnická, ktorá nakupuje výrobky alebo používa služby pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti.“¹⁰

Tu môžeme pozorovať zmenu oproti definícii v nemeckom Občianskom zákonníku, kde je spotrebiteľom iba fyzická osoba. V slovenskom zákone je však spotrebiteľom aj právnická osoba, ktorá ale vykonáva transakciu pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov jeho domácnosti. Občiansky zákonník definuje spotrebiteľa z hľadiska problematiky spotrebiteľských zmlúv, kde podľa § 52 ods. 4: „Spotrebiteľ je osoba, ktorá pri uzavieraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti.“¹¹ Definícia označuje spotrebiteľom každú osobu, teda fyzickú, právnu osobu, neziskové spoločenstvo či nadáciu.

Medzi zákonom o ochrane spotrebiteľa č.250/2007Zb. a Občianskym zákonníkom, nastáva nesúlad v určitej terminológii. Napr. „pojem vec“, používajúci sa v Občianskom zákonníku, sa nahrádza v zákone o ochrane spotrebiteľa pojmom výrobok a služba. Pri označení zmluvných strán sa používajú v Občianskom zákonníku pojmy „kupujúci, predávajúci“ v zákone o ochrane spotrebiteľa sú subjektmi „spotrebiteľ, predávajúci.“¹²

Ako môžeme pozorovať, nevyriešenou otázkou v definícii spotrebiteľa je to, či je ním len fyzická osoba, alebo možno za spotrebiteľa považovať aj osobu právnickú. Príčinou tohto nesúladu je hlavne to, že transponované smernice členských štátov vychádzali hlavne z princípov minimálnej harmonizácie, a tak mohli členské štáty poskytnúť ochranu právnickým i fyzickým osobám.¹³

4 Horová, O.: Ochrana spotrebiteľa, VŠE Praha, Praha: 2004, s. 7.

5 Kroeger, H. E.: Der Schutz der „marktschwächeren“ Partei im internationalen Vertragsrecht. Metzner, Frankfurt am Main: 1984, s. 11

6 Kotoučová, J.: K pojmu „spotrebiteľ“ v české právni úpravě.[online].[citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/43.pdf>

7 §13 Bürgerliches Gesetzbuch

8 §1 Abs 1 Z1,2Konsumentenschutzgesetz

9 Lurger, B.: Österreichisches und europäisches Konsumentenschutzrecht. Wien: Springer, 2008. 337s.

10 § 2 ods. 1 zákona 250/2007 o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona SNR č.372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

11 40/1964 Zb. Občiansky zákonník z 26.4.1964 v znení č. 477/2008 Z. z.

12 Drgoncová, J.: Spotrebiteľské právo v Slovenskej republike a Európskej únii. Šamorín: Heuréka, 2007. 576s.

13 EÚ si nevie poradiť s ochranou spotrebiteľov. [online].[citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/interview/eu-si-nevie-poradiť-s-ochranou-spotrebiteľov-016500>

Návod na to, ako daný nesúlad možno vyriešiť, sú rozsudky Európskeho súdneho dvora, z ktorých možno pozorvať trend prikláňajúci sa skôr k tomu, že spotrebiteľom je len fyzická osoba.

Významným rozsudkom v tomto smere je rozsudok súdneho dvora z 22. Novembra 2001 v súdnom spore C-541/99 a 542/99 Cape Snc verus Idealservice, kedy sa Komisia, francúzska a talianska vláda zhodla, že pojem spotrebiteľ sa vzťahuje len na fyzickú osobu.¹⁴

Spotrebiteľov by mala chrániť spotrebiteľská politika EÚ. Tá však napriek dôležitosti danej témy pre spoločnosť len harmonizuje ich ochranu v jednotlivých štátoch. Problémom súčasnosti je do akej miery by mala byť spotrebiteľská politika harmonizovaná, či úplne alebo čiastočne.

Spotrebiteľov EÚ by mala chrániť spotrebiteľská politika, ktorej koncepciu si vytvára každý členský štát osobitne.

SPOTREBITEĽSKÁ POLITIKA

Čo je vlastne spotrebiteľská politika? Na túto otázku môžeme odpoveď nájsť v množstve odbornej literatúry, z ktorej by sme mohli zosumarizovať jej spoločné znaky a to: ochrana spotrebiteľa, garantom je štát, informovanosť spotrebiteľa. Z týchto znakov možno vyvodiť vlastnú definíciu, podľa ktorej je možné spotrebiteľskou politikou nazývať úsilie štátu vytvárať také podmienky na trhu, aby bol spotrebiteľ dostatočne chránený pred nekalými praktikami obchodníkov, informovaný a vzdelaný vo všetkých smeroch týkajúcich sa aktivít predajcov spojených s predajom tovarov a služieb spotrebiteľovi na trhu.

Na Slovensku je garantom spotrebiteľskej politiky na základe zákona č. 274/1993 Z.z. o vymedzení pôsobnosti orgánov vo veciach ochrany spotrebiteľov, Ministerstvo hospodárstva.¹⁵

Myslím, že problémy neefektivity ochrany spotrebiteľa na Slovensku pramenia práve tu. Ministerstvo hospodárstva je činné v toľkých dôležitých okruhoch, pri ktorých sa okruh ochrany spotrebiteľa stráca.

Spotrebiteľská politika sa na Slovensku nesie v znamení nasledovných cieľov, ktoré boli definované na základe stratégie spotrebiteľskej politiky EÚ na roky 2007 – 2013:

1. Ochrana zdravia a bezpečnosti spotrebiteľov,
2. Posilnenie postavenia práv spotrebiteľov,
3. ochrana a podpora ekonomických záujmov spotrebiteľov,
4. zlepšenie spokojnosti spotrebiteľov v oblasti dostupnosti informácií pre spotrebiteľov, týkajúcich sa výberu, kvality, dostupnosti a bezpečnosti tovarov a služieb,
5. vzdelávanie spotrebiteľov,
6. zabezpečenie vysokej úrovne ochrany spotrebiteľa lepším poradenstvom spotrebiteľom,
7. podpora rozvoja činnosti nevládných spotrebiteľských organizácií.¹⁶

Ak by chcelo MHSR splniť dané zásady, muselo by zo svojho rozpočtu uvoľniť dostatok finančných prostriedkov. Najdôležitejšie je podľa môjho názoru vzdelávanie spotrebiteľov umožnením ľahkého prístupu k informáciám o výrobkoch a službách. Na to by mali slúžiť spotrebiteľské združenia, ktoré sú činné vo väčších mestách Slovenska. Na ich podporu a rozvoj uvoľnilo MHSR v roku 2009 sumu 152 000 EUR, čo nie je podľa môjho názoru dostačujúce.

Danou sumou finančných dotácií pre spotrebiteľské združenia, stále zaostáva za vyspelými krajinami, pričom sa po tejto stránke nachádza na úrovni Litvy.¹⁷

V porovnaní s Nemeckom je za ochranu spotrebiteľa zodpovedné samostatné ministerstvo a síce Ministerstvo pre výživu, ochranu spotrebiteľa a poľnohospodárstvo. Tu si nemôžem odpustiť poznámku, že dané ministersvo vzniklo až po prepuknutí krízy BSE v r. 2000, čo ma len utvrdzuje v tom, že štát začína chrániť svojho občana až, keď sa niečo stane. V Nemecku ďalej pôsobí v každej spolkovej republike spotrebiteľská centrála, ktorá poskytuje spotrebiteľom informácie prostredníctvom svojich poradných miest, ktorých bolo na konci roka 2010 okolo 320 a cieľom pre rok 2011 je mať týchto poradných miest 400¹⁸, čo v prepočte na obyvateľa vychádza 1 poradné miesto na 200 tis. obyvateľov. Síce v porovnaní so slovenskom, kedy na jedno spotrebiteľské združenie pripadá 300000 obyvateľov, nie je tento rozdiel veľký, keď sa však pozrieme na financovanie aktivít na ochranu spotrebiteľa uvidíme markantný rozdiel. Rozpočet na ochranu spotrebiteľa v Nemecku činil za rok 2010 skoro 23 mil. EUR, z ktorých 9 mil. EUR uvoľnilo Ministerstvo pre výživu, ochranu spotrebiteľa a poľnohospodárstvo.¹⁹ To je v porovnaní s horeuvedenou sumou 150 tis. EUR skoro 150 násobne viac.

14 Lurger, B.: Österreichisches und europäisches Konsumentenschutzrecht. Wien: Springer, 2008. 337s.

15 Knopp, J. a kol.: Ochrana spotrebiteľa: Príručka na uplatňovanie smerníc EÚ na ochranu spotrebiteľa v SR. 1. vyd. Bratislava: Slovenská obchodná a priemyselná komora, 2004. 99 s. ISBN 80- 89105- 17- 3

16 Stratégia spotrebiteľskej politiky SR na roky 2007-2013. [online]. [citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: www.economy.gov.sk/strategia-spotrebiteľskej-politiky-na-roky-2007-2013-5859/127544s

17 Stratégia spotrebiteľskej politiky SR na roky 2007-2013. [online]. [citované 2011-9-2]. Dostupné na internete: www.economy.gov.sk/strategia-spotrebiteľskej-politiky-na-roky-2007-2013-5859/127544s

18 Wir über uns. [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: http://www.vzbv.de/go/wir/wir_ueber_uns/index.html

19 Die Stimme der Verbraucher. [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: http://www.vzbv.de/downloads/Jahresbericht_vzbv_2009_2010.pdf

Dané sporebiteľské centrály jednotlivých spolkových republík zastrešuje Spotrebiteľská centrála Spolkovej republiky Nemecko (Der Verbraucherzentrale Bundesverband, ďalej VZBV), ktorej sídlo sa v súčasnosti nachádza v Berlíne.

Ciele spotrebiteľskej politiky v Nemecku²⁰:

1. Zaisťovanie pre spotrebiteľov priateľskejšie pravidiel na finančnom trhu,
2. zaisťovanie rovnakých príležitostí a spravodlivú hospodársku súťaž v oblasti zdravotnej starostlivosti
3. zaisťovanie poskytovania vzdelávania a informácií pre spotrebiteľov,
4. zlepšiť práva spotrebiteľov v digitálnom svete,
5. Vytvoriť systém nezávislého spotrebiteľského poradenstva.

Čo sa prvého bodu týka, spotrebiteľia často nie sú informovaní o finančných produktoch. Informácie pre nich sú nerozumiteľné a zložité a často sa pri tomto type produktov stretávame s nekalými metódami. Riešením by malo byť zabezpečenie centrálného dohľadu nad finančným trhom, s tým, že všetci poskytovatelia by podliehali rovnakým pravidlám o kvalifikácii, transparentnosti, registrácii a poistení prípadnej škody na majetku. Ďalej by mali byť jednotné záväzné normy na informácie o produktoch a službách.

Zaisťovanie rovnakých príležitostí a spravodlivú hospodársku súťaž v oblasti zdravotnej starostlivosti chce vyriešiť jednotlivými podcieľmi. Prvým z nich je urobiť koniec druhotriednemu poskytovaniu zdravotnej starostlivosti a to tým, že by sa malo ukončiť poskytovanie druhotriednej starostlivosti protekčným pacientom a zabezpečením možnosti pre všetkých spotrebiteľov dostať sa k odbornému lekárovi včas. Zaoberať rovnakú úroveň zdravotného poistenia pre všetkých, čím by sa predišlo diskriminácii.

Spotrebiteľ potrebuje dostačujúce relevantné informácie, ktoré by mu pomohli pri rozhodovaní o kúpe. Popritom zohrávajú dôležitú rolu aj sociálne a ekologické podmienky, za ktorých boli dané produkty vyrábané. Preto je nevyhnutné, aby všetky vyrábané produkty mali zodpovedajúce označenie, zloženie výrobku a podmienky za akých bol produkt vyrobený. Toto by malo platiť nie len pre potraviny, ale aj pre autá a finančné produkty.

Vzhľadom na to, že dve tretiny Nemcov využívajú internet, je nevyhnutné podniknúť kroky na splnenie daného cieľa v tejto oblasti. Tu sa hlavne jedná o ochranu údajov, ktorá býva prostredníctvom hackarov ohrozená. Je preto nevyhnutné prijať aspoň minimálne normy na ochranu údajov a zabezpečiť ich dodržiavanie.

Zabezpečenie posledného cieľa je dôležité hlavne pre rýchly rast trhu a technológií, ktorý so sebou prináša množstvo nových informácií, ktoré spotrebiteľia nemajú možnosť zachytiť. Avšak kto by im mal poskytovať objektívne poradenstvo, resp. Kto by mal byť tým "sprievodcom na trhu"? Predovšetkým by to mali byť spotrebiteľské centrály jednotlivých spolkových republík a poradné miesta. Cieľom je zaisťovať stav, v ktorom by 20% všetkých nemeckých domácností mohli využiť osobné poradenstvo.

I keď je nemecký systém na ochranu spotrebiteľa dobre nastavený, prieskum spokojnosti s ochranou spotrebiteľa, ktorého sa v roku 2009 zúčastnilo 20000 spotrebiteľov, ukázal zaujímavé výsledky.

Spotrebiteľia sú so situáciou v Nemecku prevažne nespokojní, len 29% z opýtaných vyjadrili svoju spokojnosť. Najviac sú nespokojní s nemeckými železnicami a mobilnými oprátormi. Napriek tomuto negatívemu tvrdeniu veľká polovica respondentov súhlasí s výrobcom, že v Nemecku je ochrana spotrebiteľa v porovnaní s inými krajinami EÚ na vyššej úrovni.²¹

ZÁVER

Záverom môžeme konštatovať, že ochrana spotrebiteľa nie je napriek svojej dôležitosti dostatočná. V oblasti otázky harmonizácie, by som doporučila úplnú harmonizáciu smernice o právach spotrebiteľov, čím by sa vytvorila rovnaká úroveň ochrany vo všetkých štátoch. Zároveň by som doporučila zjednotenie definície pojmu spotrebiteľa, ktorá je veľmi rozdielna.

Ako môžeme vidieť medzi jednotlivými členskými štátmi panuje značná rôznorodosť poskytovania ochrany spotrebiteľom. Ako príklad som uviedla porovnanie Nemecka a Slovenska, kde na jednej strane funguje ochrana spotrebiteľa na vysokej úrovni, s dostatočným inštitucionálnym a finančným zabezpečením a na strane druhej, kde ochrana spotrebiteľa sa stáva oblasťou, ktorej sa venuje málo pozornosti a je podporovaná minimom finančných prostriedkov.

Predpokladá sa, že dobre informovaný spotrebiteľ si vie racionálne vyhodnotiť najlepšiu možnosť v trhových transakciách. Avšak pripúšťa sa aj zlyhanie trhu, ktoré je vždy na úkor spotrebiteľov. K ich poškodovaniu dochádza z dôvodu absencie informácií o cene produktov, nedostatku informácií o kvalite tovarov a služieb, ktoré sú mu ponúkané a ťažkosti pri porovnávaní medzi konkurenčnými výrobkami. Spotrebiteľská politika sa všeobecne zaoberá týmito nedostatkami a snaží sa prijať opatrenia na ich odstránenie.

20 Die Stimme der Verbraucher. [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: http://www.vzbv.de/downloads/Jahresbericht_vzbv_2009_2010.pdf

21 Verbraucherschutz in Deutschland -was meinen die Verbraucher?[online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: www.vzbv.de/mediapics/verbraucherbefragung_2008.pdf

POUŽITÁ LITERATÚRA A INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1] DRGONCOVÁ, J.: Spotrebiteľské právo v Slovenskej republike a Európskej Únii. Šamorín: Heuréka, 2007. 576 s. ISBN 978-80-89122-45-5
- [2] HOROVÁ, O.: Ochrana spotrebiteľa, VŠE Praha, Praha: 2004, s. 7.
- [3] HRAŠKO, J. a kol.: Spotrebiteľské teórie a realie. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 1994. 246 s.
- [4] KNOPP, J. a kol.: Ochrana spotrebiteľa: Príručka na uplatňovanie smerníc EÚ na ochranu spotrebiteľa v SR. 1. vyd. Bratislava: Slovenská obchodná a priemyselná komora, 2004. 99 s.
- [5] KRÖGER, H. E.: Der Schutz der „marktschwächeren“ Partei im internationalen Vertragsrecht. Metzner, Frankfurt am Main: 1984, s. 11.
- [6] LURGER, B.: Österreichisches und europäisches Konsumentenschutzrecht. Wien: Springer, 2008. 337s.
- [7] STEFFENS, H.: Správanie spotrebiteľov a spotrebiteľská politika. 2. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2006. 134s. ISBN 80-225-1911-1

Internetové zdroje

- [8] European Communities, 2007: EU Consumer policy strategy 2007-2013. [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. [citované 2011-4-2]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/doc/cps_0713_en.pdf ISBN 978-92-79-06115-8
- [9] EÚ si nevie poradiť s ochranou spotrebiteľov. [online]. [citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/interview/eu-si-nevie-poradiť-s-ochranou-spotrebiteľov-016500>
- [10] Kotoučová, J.: K pojmu „spotrebiteľ“ v české právní úpravě. [online]. [citované 2011-7-2]. Dostupné na internete: <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/43.pdf>
- [11] Stratégia spotrebiteľskej politiky SR na roky 2007-2013. [online]. [citované 2011-9-2]. Dostupné na internete: www.economy.gov.sk/strategia-spotrebiteľskej-politiky-na-roky-2007-2013-5859/127544s
- [12] Die Stimme der Verbraucher. [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: http://www.vzbv.de/downloads/Jahresbericht_vzbv_2009_2010.pdf
- [13] Verbraucherschutz in Deutschland -was meinen die Verbraucher? [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: www.vzbv.de/mediapics/verbraucherbefragung_2008.pdf
- [14] Wir über uns. [online]. [citované 2011-10-2]. Dostupné na internete: http://www.vzbv.de/go/wir/wir_ueber_uns/index.html

AUTOR

Zuzana Švábiová
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
85235 Bratislava

HLAVNÁ INICIATÍVA STRATÉGIE EURÓPA 2020: EURÓPSKA PLATFORMA NA BOJ PROTI CHUDBE

Diana Totkovičová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: V súčasnosti až 80 miliónov Európanov čelí chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Európska komisia vypracovala súbor opatrení na zamedzenie ich príčin a zmiernenie dôsledkov. Tieto opatrenia nesú názov Európska platforma na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Platforma je jednou z hlavných iniciatív novej stratégie EÚ pre ďalšie desaťročie – Európa 2020 a predznamenáva štart novej fázy európskych politík týkajúcich sa sociálneho začlenenia a sociálnej súdržnosti. Platforma nadväzuje na politický stimul roku 2010, ktorý bol vyhlásený za Rok boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu.

Kľúčové slová: chudoba, sociálne vylúčenie, materiálna deprivácia, Európa 2020, inklúzia, energetická chudoba, chudoba v zamestnaní.

V roku 2010 sa skončila prvá desaťročná etapa spoločnej stratégie EÚ zameranej na rast a zamestnanosť – lisabonskej stratégie. Od roku 2008 sa postupne pripravuje nadväzujúca stratégia na ďalšie obdobie, ktorá nesie názov Európa 2020. Návrh tohto nového hospodárskeho plánu bol zverejnený Európskou komisiou 3. marca 2010.

Prioritami stratégie Európa 2020 boli zvolené inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast. Inkluzívny rast je spojený s tvorbou súdržnej spoločnosti, ktorej vybudovanie obnáša dosiahnutie vysokej miery zamestnanosti, investície do zručností, modernizáciu trhov práce, systémov vzdelávania, sociálnej ochrany a v neposlednom rade boj proti chudobe. Rovnako dôležité je však aj posilňovanie územnej súdržnosti, ktorá predpokladá distribúciu výhod hospodárskeho rastu do všetkých európskych regiónov. Starnutie obyvateľstva a rastúca konkurencia sú výzvy, ktorým musí Európa čeliť. Úspech je možné dosiahnuť na základe plného využitia pracovnej sily, čo je podmienené okrem iného aj tvorbou politík na podporu rodovej rovnosti.

EÚ bude v budúcnosti čeliť problému úbytku pracovných síl v dôsledku demografického vývoja. V súčasnosti však zápasí s nízkym len dvojitým podielom zamestnaného obyvateľstva v produktívnom veku. Kritickými skupinami sú najmä ženy, starší pracovníci, ale aj absolventi. Existuje vysoké riziko, že tieto skupiny obyvateľstva mimo pracovného zaradenia stratia kontakt s trhom práce. Dopyt po kvalifikovanej pracovnej sile neustále rastie, naopak počet voľných pracovných miest, pre ktoré postačuje nízka kvalifikácia klesá. Predlžovanie pracovného života je preto spojené s potrebou získavať a rozvíjať nové zručnosti. Celoživotné vzdelávanie však ale prináša viac výhod tým vzdelanejším ako nízko kvalifikovaným. Ďalšou sférou, na ktorú je nutné sa sústrediť je boj proti chudobe, sociálnemu vylúčeniu a zmenšenie rozdielov v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti. Cieľom je podporovať zdravé a aktívne starnúce obyvateľstvo a vytvoriť podmienky pre sociálnu súdržnosť a vyššiu produktivitu.

K prioritě inkluzívny rast sa vzťahujú dve zo siedmich iniciatív stratégie Európa 2020, ktoré boli vypracované Komisiou na dosiahnutie cieľov stratégie. Sú nimi:

- **„Program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta“** na modernizovanie trhov práce a posilnenie postavenia ľudí podporovaním rozvíjania ich zručností počas celého ich života s cieľom zvyšovať účasť na trhu práce a lepšie zosúladiť ponuku na trhu práce s dopytom, vrátane pracovnej mobility.
- **„Európska platforma na boj proti chudobe“** na zabezpečenie sociálnej a územnej súdržnosti, aby všetci mohli využívať výhody plynúce z rastu a zamestnanosti a aby ľudia žijúci v chudobe a sociálnom vylúčení mali možnosť žiť dôstojný život a aktívne sa podieľať na živote spoločnosti.

EURÓPSKA PLATFORMA NA BOJ PROTI CHUDBE A SOCIÁLNEMU VYLÚČENIU

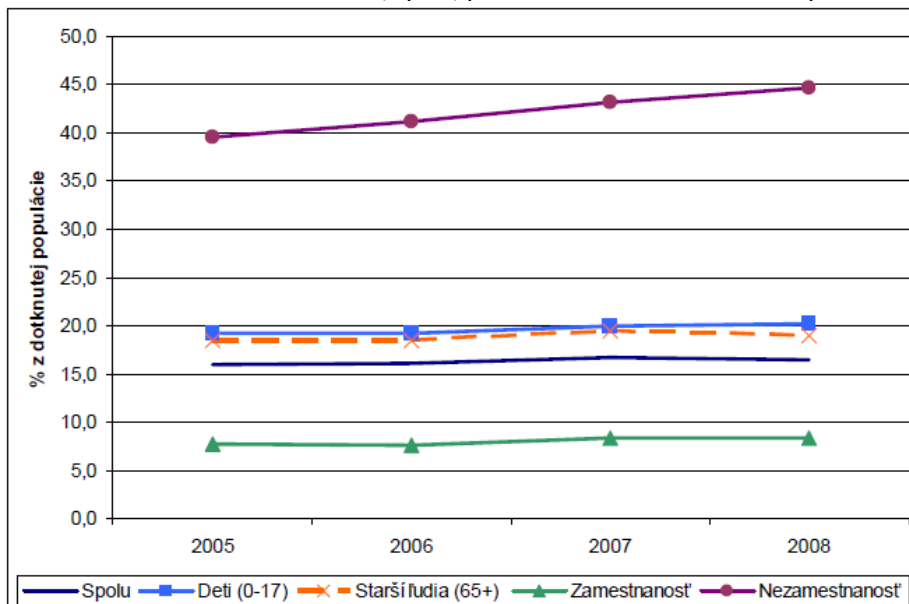
Spoločným cieľom EÚ v nasledujúcom desaťročí je zbaviť 20 miliónov ľudí chudoby a sociálneho vylúčenia. Úlohou jednotlivých členských štátov je stanoviť vlastné vnútroštátne ciele, ktoré budú zohľadňovať osobité podmienky v tom ktorom štáte. Prvoradý cieľ znižovania chudoby a vylúčenia bol stanovený Európskou radou na základe troch ukazovateľov: miera rizika chudoby¹ (po sociálnych transferoch), index materiálnej deprivácie² a percento ľudí

¹ podľa definície chudoby schválenej Európskou radou v roku 1975 sa za „chudobných“ považujú „jednotlivci alebo domácnosti, ktorých zdroje sú také malé, že ich vylučujú z minimálne akceptovateľného spôsobu života v krajine, v ktorej žijú“. Medzná hodnota ohrozenia chudoby je nastavená na 60 % celoštátnej strednej hodnoty pravidelného disponibilného príjmu (po sociálnych transferoch)

žijúcich v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce. Úlohou platformy je dosiahnuť, aby sa členské štáty, inštitúcie EÚ a kľúčové zainteresované strany spoločne zaviazali bojovať proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu.

V roku 2008 žilo v Únii 80 miliónov ľudí pod hranicou chudoby, čo je 16,5 percenta našej populácie. Ženy tvoria viac ako polovicu týchto ľudí a 20 miliónov z nich sú deti. Mladých ľudí, migrantov a ľudí s minimálnymi kvalifikáciami, ktorí sú často odkázaní na dočasné a málo platené práce, sa najviac dotkol rast nezamestnanosti v dôsledku hospodárskej krízy, a tým ich vystavil zhoršovaniu ich životných podmienok. Presnejšie jeden z piatich mladých ľudí na trhu práce je nezamestnaný, miera nezamestnanosti cudzích štátnych príslušníkov je o 11 percentuálnych bodov vyššia ako u obyvateľov EÚ, pričom u nízkokvalifikovaných ľudí rastie nezamestnanosť dvakrát rýchlejšie ako u vysokokvalifikovaných.

Graf č.1: Miera ohrozenia chudobou, spolu, podľa veku a zamestnaneckého postavenia; 2005-08

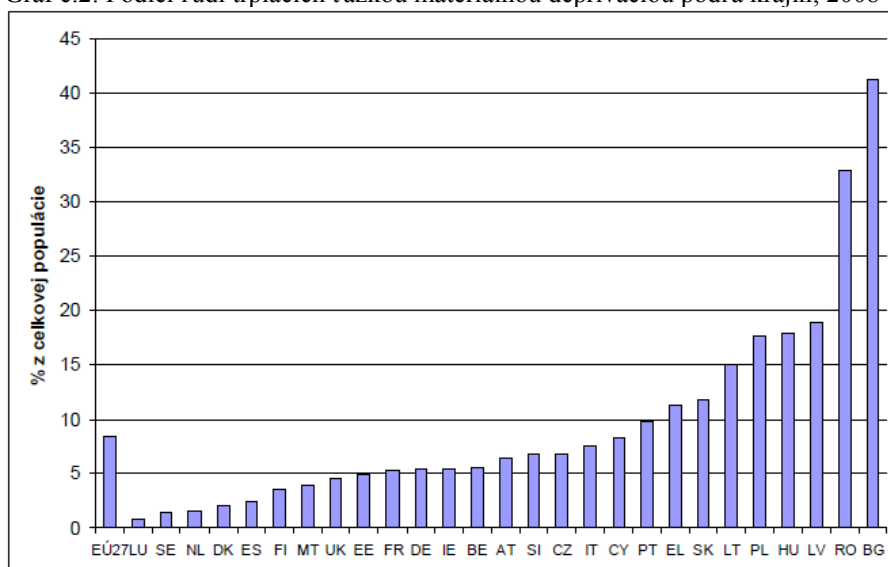

Zdroj: Európska Komisia. 2010. *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:SK:PDF> >

Nezamestnanosť je hlavnou príčinou chudoby ľudí v produktívnom veku. Riziko chudoby u nezamestnaných je vyše päťkrát vyššie ako u ľudí so zamestnaním (44 % proti 8 %). Chudoba a vylúčenie z trhu práce spolu úzko súvisia a najviac je to vidno u žien a mladých ľudí. Nízky zárobok, minimálne kvalifikácie a nízka zamestnanosť však môžu viesť k chudobe v zamestnaní. Od roku 2000 sa počet ľudí, ktorí čelia chudobe v zamestnaní zvýšil následkom rastu dočasnej práce a práce na polovičný úväzok. **Chudoba v zamestnaní** zároveň ovplyvňuje situáciu celých rodín, ktoré sú závislé od jediného príjmu zo zamestnania. Spomedzi nich patria osamelí rodičia a rodiny s jedným príjmom ku skupinám, ktoré sú najviac ohrozené chudobou v zamestnaní. Nedostatok dostupnej starostlivosti o dieťa bráni plnej účasti týchto ľudí na trhu práce. Starší ľudia sú v porovnaní s celkovou populáciou rovnako vystavení vysokému riziku chudoby (19 %) a v mnohých krajinách sú obyvatelia v staršom veku obzvlášť vystavovaní materiálnej deprivácii.

² Ľudia sa považujú za „materiálne deprivovaných“, ak trpia najmenej 4 z 9 deprivácií: ľudia si nemôžu dovoliť a) zaplatiť nájom alebo účty za služby spojené s bývaním, b) mať v dome primerane teplo, c) nečakané výdavky, d) jesť každý druhý deň mäso, rybu alebo rovnocennú proteínovú stravu, e) raz do roka týždeň dovolenky mimo domova, f) auto, g) práčku, h) farebný televízor alebo i) telefón.

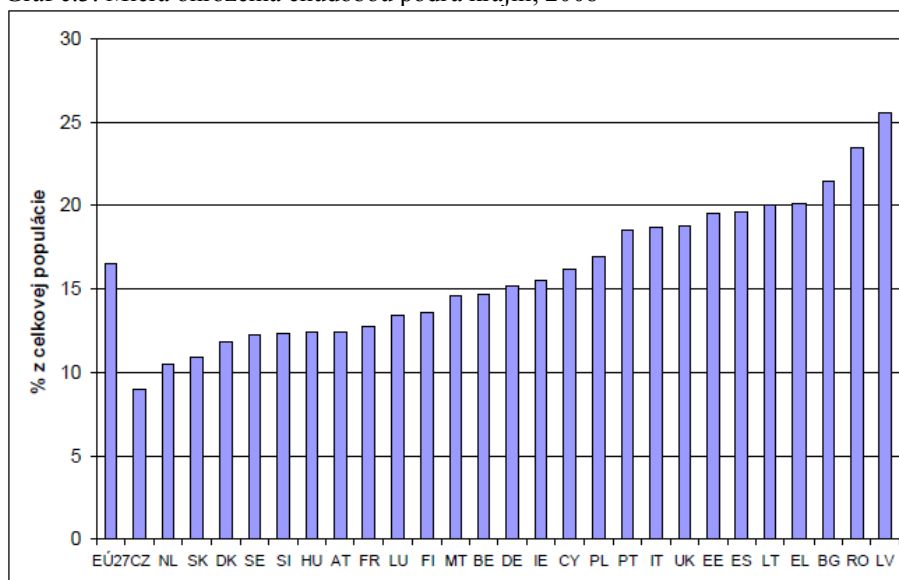
Graf č.2: Podiel ľudí trpiacich ťažkou materiálnou depriváciou podľa krajín; 2008

Zdroj: Európska Komisia. 2010. *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:SK:PDF>

Medzi najzávažnejšie formy chudoby a deprivácie patrí bezdomovectvo a vylúčenie z bývania. Mimoriadne vážna deprivácia sa prejavuje aj v podobe tzv. **energetickej chudoby**, kedy domácnosti nemajú prístup ku kúreniu, chladeniu, k teplej vode, svetlu a iným nevyhnutným domácim potrebám. Ďalšími prípadmi vylúčenia sú finančné vylúčenie vychádzajúce z nedostatku prístupu k bankovým službám a taktiež vysoká zadlženosť môžu brániť v hľadaní zamestnania, a tým viesť k trvalej marginalizácii a chudobe. Hospodárska kríza ešte viac umocnila vysokú mieru vystavenia sociálnym rizikám. Najmä migrujúcu populáciu zvýšená nezamestnanosť v mnohých prípadoch zasiahne ako prvú. V prvom kvartáli roku 2010 presiahla nezamestnanosť cudzích štátnych príslušníkov hranicu 21 %. V prípade tejto populácie je strata zamestnania často kombinovaná s nedostatočným prístupom k záchranným sieťam sociálneho zabezpečenia. Určité etnické menšiny, z ktorých najväčšiu skupinu tvoria Rómovia (približne 10 až 12 miliónov ľudí v Európe), sú neúmerne postihnuté viacnásobnou depriváciou. Ľudia so zdravotným postihnutím alebo takí, ktorí trpia chronickými ochoreniami, sú v mnohých prípadoch vystavovaní vážnym hospodárskym a sociálnym ťažkostiam, ktoré často pohltia celý domáci rozpočet, na ktorom sú závislí: okolo 6,5 milióna ľudí ohrozených chudobou alebo vylúčením uvádza, že trpí určitou formou zdravotného postihnutia.

Graf č.3: Miera ohrozenia chudobou podľa krajín; 2008

Zdroj: Európska Komisia. 2010. *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:SK:PDF>

Súčasný stav v tejto oblasti je pre Európu nepripustný. Hlavná zodpovednosť je síce na pleciach členských štátov, ale stratégia Európa 2020 pomáha vypracovať na mieru šité politiky a činnosti v boji s chudobou a sociálnym vylúčením.

Dosiahnutie cieľovej miery chudoby v EÚ si bude vyžadovať spojenie všetkých snáh a nástrojov na vnútroštátnej úrovni i na úrovni EÚ.

Na úrovni EÚ sa bude Komisia usilovať o:

- premenu otvorenej metódy koordinácie v oblasti sociálneho vylúčenia a sociálnej ochrany na platformu pre spoluprácu, partnerské hodnotenie a výmenu osvedčených postupov a na nástroj na podporovanie záväzku verejných a súkromných zúčastnených strán znížiť sociálne vylúčenie a prijať konkrétne opatrenia, a to aj prostredníctvom cielej podpory zo štrukturálnych fondov, najmä z Európskeho sociálneho fondu,
- vytvorenie a realizovanie programov na podporu sociálnej inovácie pre najzraniteľnejšie skupiny, najmä zabezpečením inovatívnych možností vzdelávania, odbornej prípravy a zamestnania pre znevýhodnené komunity, programov na podporu boja proti diskriminácii (napr. postihnutých ľudí) a vytvorenie nového programu na začlenenie migrantov, aby mohli naplno využívať svoj potenciál.
- posúdenie primeranosti a udržateľnosti systémov sociálnej ochrany a dôchodkových systémov a stanovenie spôsobov pre zabezpečenie lepšieho prístupu k systémom zdravotnej starostlivosti.³

Na vnútroštátnej úrovni budú členské štáty musieť:

- podporovať zdieľanú kolektívnu a individuálnu zodpovednosť v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu,
- stanoviť a uplatňovať opatrenia zamerané na riešenie osobitných okolností mimoriadne ohrozených skupín (napr. rodín s jedným rodičom, menšín, Rómov, ľudí s postihnutím a ľudí bez domova),
- využívať svoje systémy sociálneho zabezpečenia a dôchodkové systémy v plnej miere s cieľom poskytnúť primeranú podporu príjmu a zabezpečiť prístup k zdravotnej starostlivosti.⁴

Komisia rozdelila novú iniciatívu – Európska platforma na boj proti chudobe celkom do piatich oblastí:⁵

- plnenie činností v rámci celého spektra politík,
- výraznejšie a efektívnejšie využívanie fondov EÚ na podporu sociálneho začlenenia,
- podpora sociálnych inovácií podložených dôkazmi,
- práca vo forme partnerstiev a využívanie potenciálu sociálneho hospodárstva,
- zlepšenie koordinácie politík jednotlivých členských štátov.

Prvá oblasť sa zameriava na boj proti chudobe a vylúčeniu na úrovni **európskych politík**. Hľadanie riešení si vyžaduje prístup, ktorý prechádza naprieč všetkými politikami. Nutná je lepšia koordinácia mikro a makroekonomických politík, ktoré presahujú tradičný rámec politík týkajúcich sa sociálneho začlenenia a sociálnej ochrany. Nevyhnutné bude najmä efektívne využívanie synergie s inými hlavnými iniciatívami stratégie Európa 2020. Jednotlivé opatrenia v tejto oblasti idú teda ruka v ruku s oblasťou zamestnanosti, sociálnej ochrany a prístupu k službám, vzdelania a politiky mládeže, prisťahovalectva a integrácie, sociálneho začleňovania a nediskriminácie.

Najbezpečnejším východiskom z chudoby je získanie **zamestnania**, preto je potrebné sa zamerať na zabezpečenie udržateľného intenzívneho rastu počtu pracovných miest. Zvyšovaním zamestnanosti a kvalifikácie pracovnej sily sa zaoberá ďalšia hlavná iniciatíva stratégie – Program pre nové zručnosti a nové pracovné miesta.

Systémy **sociálnej ochrany** boli vplyvom krízy podrobené obrovskému tlaku. V dôsledku obmedzených verejných zdrojov tak nízko príjmové skupiny obyvateľov majú stále nedostatočný prístup k záchranným sociálnym sieťam. Najefektívnejšou a najlepšie udržateľnou cestou zvládnutia chudoby a sociálneho vylúčenia je prevencia a skorá intervencia v snahe zabrániť tomu, aby sa ľudia, ktorí sa ocitli v chudobe, nedostávali ešte do oveľa ťažších a problematickejších sociálno-ekonomických situácií. Základom prevencie a zvládania chudoby starších ľudí je v prvom rade adekvátna a dlhodobá udržateľnosť dôchodkových systémov, čo je zložité v podmienkach rýchlo starnúcej Európy. Zároveň vzniká potreba zefektívnenia a zvýšenia dostupnosti kvalitnej zdravotnej starostlivosti v dôsledku rastu dopytu po zdravotných a sociálnych službách. V súčasnosti Európska komisia vyvíja snahu presvedčiť členské štáty, aby automaticky nastavili svoje legislatívy upravujúce dôchodkové systémy tak, aby sa penzijný vek viazal na priemernú dĺžku života.

Vážnou problémovou oblasťou sa stáva aj riadenie migrácie a integrácia migrantov. Viac ako 30 miliónov ľudí, čo zodpovedá 6,4 % obyvateľstva, žijúcich v krajinách EÚ sú cudzinci. Proces ich integrácie je zložitý a vyžaduje si úsilie v niekoľkých oblastiach. Zahŕňa dostupnosť pracovného trhu, bývania, verejných služieb (najmä služieb sociálneho zabezpečenia vzdelávania), súkromných služieb (banky, poisťovne atď.) a vybudovanie sociálnych a kultúrnych vzťahov s komunitou, ako aj účasť na politických procesoch.

³ Európska Komisia. 2010. *Európa 2020. Stratégia pre zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: < http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SK_ACT_part1_v1.pdf >

⁴ Európska Komisia. 2010. *Európa 2020. Stratégia pre zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: < http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SK_ACT_part1_v1.pdf >

⁵ Európska Komisia. 2010. *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:SK:PDF> >

V októbri 2010 dala Európska komisia podnet na preskúmanie rozpočtu EÚ. Cieľom je získať prostriedky na financovanie cieľov stratégie a to prostredníctvom inteligentnejšieho míňania. Na účely európskej platformy proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu majú osobitný význam **Európsky sociálny fond** a **Európsky fond regionálneho rozvoja**, pričom dôležitú úlohu zohráva aj Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka a iné zložky rozpočtu EÚ. Európsky sociálny fond každoročne podporuje rekvalifikačné kurzy pre viac ako päť miliónov nezamestnaných osôb. Aktivitu ESF v oblasti integrácie v súčasnosti dopĺňa Európsky fond pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín (v prípade migrantov) a Európsky fond pre utečencov (v prípade utečencov). Únia má v pláne zaviesť nový nástroj mikrofinancovania „**Progress**“, ktorý by pomáhal sociálne zraniteľným osobám s poskytovaním pôžičiek a umožnil by im tak odštartovať ich vlastné podnikanie. V tejto finančnej činnosti by sa angažovala najmä Európska investičná banka, ktorá by na to vyčlenila 500 miliónov eur.

Treťou oblasťou, ktorou sa platforma zaoberá je lepšia **propagácia inovácií v sociálnej politike**. Tento bod je založený na variácii prístupov v rôznych lokálnych oblastiach. Použité opatrenia sa potom vyhodnotia a určí sa to, ktoré najúčinnejšie zlepšuje život ľudí, práve v danom regióne. Pre lepšiu ilustráciu, ide napríklad o skúšanie rôznych spôsobov distribúcie a riadenia existujúcich sociálnych dávok na konkrétnych skupinách. Komisár pre zamestnanosť, sociálne veci a inklúziu László Andor k tomuto prístupu ešte dodal, že predpokladá, že poslúžia predovšetkým na zlepšenie situácie menšinových skupín, napríklad Rómov.⁶

EÚ vyzýva k novému **partnerstvu** medzi európskymi inštitúciami, členskými štátmi všetkými európskymi, národnými, regionálnymi a miestnymi zainteresovanými stranami. Komisia chce úzko spolupracovať aj s mimovládnyimi organizáciami, ktoré by mohli pomôcť vytvárať pracovné miesta a poskytovať služby na najnižšej, lokálnej úrovni. Táto myšlienka sa súhrnne označuje ako **sociálna ekonomika**.

Členské štáty musia v boji proti sociálnemu vylúčeniu a chudobe prevziať vedúcu úlohu. Pokrok dosiahnutý v prvoradom ciele znižovania chudoby a ostatných cieľoch a hlavných iniciatívach bude zhodnotený v ročnom prieskume rastu, ktorý Komisia zverejňuje vždy v januári. Členské štáty majú teraz každoročne informovať o svojich stratégiách vo svojich **národných reformných programoch (NRP)**. Správy o sociálnych cieľoch stratégie sa stanú neoddeliteľnou súčasťou týchto reformných programov. Komisia bude ich návrhy hodnotiť a chce ďalej zaistiť vzájomnú previazanosť a spoluprácu medzi všetkými krajinami Únie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] Európska Komisia. 2010. *Európa 2020. Stratégia pre zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete:< http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SK_ACT_part1_v1.pdf>
- [2] Európska Komisia. 2010. *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete:< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:SK:PDF>>
- [3] Euractiv. 2010. *EÚ vyhlásila vojnu chudobe*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete:< <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/eu-vyhlasila-vojnu-chudobe-016414>>
- [4] Euractiv. 2011. *Brusel chce, aby sa dôchodky viazali na priemernú dĺžku života*. [cit. 2010.02.20]. Dostupné na internete:< <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/brusel-chce-aby-sa-dochodky-viazali-na-priemernu-dzku-zivota-016677>>

AUTOR

Bc. Diana Totkovičová
Obchodná fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
tel.: +421905655547
e-mail: totkovicova@gmail.com

⁶ <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/eu-vyhlasila-vojnu-chudobe-016414>

KRIMINALITA ČESKÉ REPUBLIKY A JEJÍ ASPEKTY

Veronika Voráčová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích

Abstrakt: *The main goal is to explain and analyze the general crime rate in the Czech Republic. For our society is very important to have constant evaluation of crime. We should make appropriate arrangements according to its development, that will reduce crime.*

Klíčová slova: *kriminalita, trestný čin., nový trestní zákoník, Schengenský prostor a Evropský zatykáci rozkaz.*

ÚVOD

Kriminalita je celosvětovým problémem, který se stává jednou z mnoha základních priorit každého státu. Zasahuje bohužel stále větší procento našeho obyvatelstva a řadí se tak ke každodenním problémům všech lidí. Stejně tak, jako procházela naše společnost vývojem, měnila se i povaha kriminality. Velký zlom nastal v roce 1989, kdy vlivem změny politického uskupení byly položeny základy nové, svobodné společnosti, ale také vznikly nové možnosti páchaní trestné činnosti. Kriminalita se tak stává stále více naléhavější otázkou řešení ale i prevence.

POJEM KRIMINALITA

Kriminalita je obecně chápána jako souhrn přestupků a trestných činů, které porušují právní jednání. Veškeré tyto činy jsou uvedeny v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. K jejich popisu slouží většinou faktory, jako je čas, rozsah, prostor, struktura a pohyb. Kriminalitou se zabývá věda, kterou nazýváme kriminologie. Kriminalita, jako pojem, je v dnešní době součástí života každého občana. Vypovídá o tom její rychlý nárůst v České republice, ale také ostatních zemí světa. Kriminalita svým obětem přináší ztráty, které mohou poznamenat finanční, fyzické a psychické stránky člověka. Pokud kriminalita i nadále poroste, bude se zároveň s ní zvyšovat i počet těch, kteří s ní získali určitou osobní zkušenost.

HOSPODÁŘSKÁ KRIMINALITA

Trestné činy hospodářské patří k velice nebezpečným pro svoje následky. Hospodářská kriminalita se vyznačuje škodlivým jednáním pro společnost. Znamená to tedy poškozování soukromých, veřejných a státních zájmů v ekonomické oblasti. Jedná se o trestné činy páchané v souvislosti s hospodářskou činností (výrobní, obchodní) při správě majetku. Tato aktuální problematika je nadále společenským a závažným jevem, který ovlivňuje společnosti v České republice a po celém světě. Hospodářská kriminalita se vyznačuje svou nebezpečností zejména v tom, že její rozrůstání míří do různých odvětví a směrů.

OBEČNÁ KRIMINALITA

Obecná kriminalita se podílí na celkové kriminalitě nejvýznamněji. Zahrnuje formu násilného i nenásilného jednání. Prostředí, kde je kriminalita nejčastěji páchána jsou odlehlá a lidmi málo navštěvovaná místa, jako jsou okraje měst, lesy nebo rekreační chatové oblasti. V nočních hodinách je výskyt trestné činnosti velký také na těchto místech: nádraží, podchody, parky, zákoutí, diskotéky a sídliště.

NÁSILNÁ KRIMINALITA

Je součástí obecné kriminality a řadíme ji k jejím nejzávažnějším typům. Násilná je zejména proto, že je páchána proti lidskému životu a zdraví. Tento vysoký podíl násilné trestné činnosti vzbuzuje u občanů velký pocit nejistoty. Násilné trestné činy jsou umístěny v trestním zákoníku v hlavě první, což jsou trestné činy proti životu a zdraví. Dále pak například také ve zvláštní části hlavy druhé. Dříve jsme je mohli najít v hlavě sedmé trestního zákona.

MRAVNOSTNÍ KRIMINALITA

Mravnostní kriminalita představuje vážný problém v každé společnosti, a to jak v minulosti, dnes, tak i v budoucnu. Mravnostní kriminalita je spjata s pohlavním pudem. Netolerované projevy pohlavního chování nepůjde nikdy zcela

postihnout, ani vymítit, neboť jde o intimní oblast lidského života, tedy poměrně utajenou před okolím. Úkolem společnosti je především sexuální výchovou mládeže odstranit tabu, které sexem stále přetrvává a tak omezit kriminalitu spojenou se sexuálním pudem.

MAJETKOVÁ KRIMINALITA

Majetková kriminalita tvoří převážnou část celkové kriminality (65 %). Její hlavní charakteristickou vlastností je útok proti majetku, ať už fyzických nebo právnických osob. Tuto trestnou činnost páchají zejména muži a to až v 90 %. Recidivisté se podílejí na této kriminalitě více než z poloviny, a to především kvůli velice nízké objasněnosti (20 %). Tento druh kriminality je obsažen zejména v páté hlavě trestního zákoníku pod názvem Trestné činy proti majetku.

PREVENCE KRIMINALITY

Prevence kriminality je chápána jako seskupení opatření a snaha státních orgánů předcházet páchání kriminální činnosti. V praxi je však velmi obtížné dosáhnout toho, aby jednotlivá opatření, týkající se prevence, vytvořila propojený a dobře fungující systém a jednotlivé kroky na sebe vzájemně navazovaly. Při procesu utváření takovýchto opatření je velice důležité brát v potaz aktuální situaci a brát na vědomí také příčiny a tendence současné kriminality. Tato opatření mají společný cíl a to nejen snížit závažnost a rozsah kriminality a snížit její následky, ale také zvýšit pocit bezpečí všem občanům. Jsou rozdělena do několika skupin. Sociální prevence, situační prevence a prevence viktimizace a pomoc obětem trestných činů.

PŘÍČINY PÁCHÁNÍ KRIMINALITY

Otázka příčin kriminality je velmi důležitá zejména z důvodu její možné prevence. Pouze známé příčiny mohou být odstraněny, nebo alespoň z části zmenšeny do takové míry, aby byla kriminalita co nejvíce snížena. Představa nulové kriminality je téměř nemožná. I když je šance vymezení všech možných příčin páchání kriminality, vždy se objeví překážky, které tomu zabraňují. Může to být například nedostatek finančních prostředků. Je také téměř nemožné odstranit nepředvídatelné situace v lidském životě jako jsou například náhoda, silný afekt, nebo také psychická nemoc.

Příčiny páchání kriminality jsou definovány individuálními a sociálními faktory. K individuálním faktorům patří zejména psychologické složení pachatele a geneticky získané sklony. K sociálním faktorům pak řadíme vliv rodiny, prostředí, vzdělání a médií. Dále sociálními faktory mohou být hospodářské a kulturní podmínky v určité společnosti. Příčiny páchání kriminality spočívají ve vývojových zvláštěnostech a ve struktuře, ve které lidé žijí. Velký vliv na ně má rodina, přátelé a další lidé, se kterými se setkávají. Ovlivňování člověka, ať už pozitivní nebo negativní, začíná již v dětství a během vývoje. V tomto období se totiž vyvíjejí citové a morální složky osobnosti. Nejzávažnější příčiny, které vedou člověka ke spáchání trestných činů jsou především nedostatky v rodinné výchově.

PACHATEL TRESTNÉHO ČINU

Nový trestní zákoník upravuje pojem pachatel a je definován takto:

- Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. [3, s. 17]
- Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala. [3, s. 17]

Trestná součinnost je chápána jako činnost, které se účastní spolupachatelé nebo vedle pachatele i jiné osoby. Tyto osoby se na trestné činnosti podílejí tím způsobem, že daný trestný čin úmyslně vyvolají nebo tento čin usnadňují. Další činností, kterou se na trestné činnosti podílejí je, že osobám na trestném činu zúčastněným usnadňují uniknout trestnímu stíhání či trestu.

Kriminologie je multidisciplinární věda. Jedna ze čtyř částí, kterými se kriminologie zabývá je směřována právě na pachatele. Pachatele jako osobu chápe ve větší šíři než samotné trestní právo. Z pohledu této nauky jsou důležité především společenské vztahy, ve kterých se pachatelé pohybují a ve kterých žijí. Kriminologie se zabývá také osobnostmi pachatelů, a to jejich sociodemografickou a psychologickou charakteristikou.

SCHENGENSKÝ PROSTOR

Českou republiku lze považovat za součást Schengenského prostoru od 21. prosince roku 2007. Došlo tak ke zrušení veškerých kontrol po celém hraničním území se sousedními státy. Po tomto zrušení je možný přechod přes hranice kdykoliv a kdekoliv pokud se jedná o sousední státy.

Po vstupu do Schengenského prostoru došlo k posílení regionů poblíž hranic. Rozvíjí se tak i spolupráce s městy, které se nachází v sousedních státech. Impulem pro rozvoj cestovního ruchu a přes hraniční spolupráce bylo odstranění hranic a větší možnost svobodného pohybu. Schengenský prostor je prostorem bezpečnosti, práva a především volného pohybu osob. Být členem Schengenského prostoru znamená zapojení se do společné spolupráce a respektování tak pravidel ochrany vnějších hranic, vízové povinnosti a policejní spolupráce a ochrany osobních údajů. Přes všechny klady a přínosy doprovází začlenění České republiky do Schengenského prostoru i zápory, jako je například šikana českých řidičů na hranicích s Německem.

EVROPSKÝ ZATÝKACÍ ROZKAZ

Účelem evropského zatýkacího rozkazu je co nejvíce zjednodušit a zároveň urychlit proces předávání osob, které jsou hledané ve členských státech. V České republice bylo Rámcového rozhodnutí do právního řádu implementováno novelou trestního řádu zákonem č. 539/2004 Sb., který je účinný od 1.11. 2004.

Co se týče zavedení Evropského zatýkacího rozkazu, je ve všech 27 členských státech hodnocen velmi kladně a považuje se tak za velký úspěch. Je to prokázáno hned několika faktory. První z nich se týká počtu předaných osob, který výrazně vzrostl v porovnání s předchozími roky. Druhým faktorem je velké a podstatné zjednodušení a zkrácení předávacího procesu.

ZÁVĚR

Cílem je blíže přiblížit a analyzovat obecnou kriminalitu v rámci České republiky. Je velmi důležité pro naši společnost, aby byla kriminalita neustále vyhodnocována a dle jejího vývoje byly přijímány patřičná opatření, která povedou ke snížení trestné činnosti.

LITERATURA

- [1] SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 174 s. ISBN 978-80-86708-21-8.
- [2] CHMELÍK, J. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha : Linde, 2009. 279 s. ISBN 978-80-7201-778-2.
- [3] Česko. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. In *Trestní předpisy*. 2010, částka 159, s. 5-135. ISBN 978-80-7208-782-2.
- [4] SCHEINOST, M. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

ADRESA:

Veronika Voráčová
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Management a marketing zahraničního obchodu
Osvobození 699
686 04 Kunovice

PENZIJNÍ REFORMA – LIDÉ VERSUS STÁT?

Stanislav Vrba, Tibor Hlačina

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *Prognózy vývoje demografické struktury obyvatelstva České republiky jsou spíše pesimistické než naopak. Snahy reformovat penzijní systém proto nejsou záležitostí novou. Je otázkou do jaké míry bude současný návrh změn reflektovat měnící se poměr věkových skupin v neprospěch ekonomicky činných a zejména jaké budou její dopady na tu kterou sociální skupinu.*

Klíčová slova: *reforma penzijního systému, penzijní fondy, demografická struktura, snížená a základní sazba daně z přidané hodnoty, opt – out, státní důchod, doživotní renta, výplatní plán*

JE REFORMA NEZBYTNÁ?

Evropa a s ní i Česká republika stárne. To je neoddiskutovatelný fenomén, který nutí politickou garnituru zamýšlet se nad budoucností generace, která má svůj ekonomicky aktivní věk již za sebou a logicky očekává důstojný a zasloužený podzim života. Demografické prognózy Přírodovědecké fakulty UK však do této logiky vnášejí fakta, která nutně mění uvažování i těch nejzarytějších odpůrců jakýchkoliv změn v této oblasti. Podle těchto prognóz se v roce 2065 zvýší průměrný věk obyvatel České republiky ze současných necelých 40 na 48 let! Současně s tím se podíl obyvatel starších 65 let vyšplhá na neuvěřitelných 30 % ze současných 14 %! Tyto fatální změny v demografické struktuře dávají jednoznačnou odpověď na úvodní otázku. Ano, reforma je nutná, a to čím dříve, tím lépe. Stávající systém průběžného financování, kdy je pojistné placené zaměstnanci užito na výplatu starobních důchodů, je tedy existenčně ohrožen dvěma faktory a to:

1. prodlužuje se průměrná doba pobírání důchodu a tím enormně narůstají náklady na financování jednoho každého důchodce
2. nízká porodnost zapříčiňuje pokles ekonomicky aktivních, jehož důsledkem bude hluboký propad příjmů systému

Tyto dva faktory způsobí ve velmi blízké budoucnosti nerovnováhu systému a jeho finanční neudržitelnost. Výše zmíněná prognóza dále nastiňuje situaci, ke které by nutně muselo dojít, pokud by se nic nezměnilo. Při současných parametrech by zachování finanční rovnováhy systému vyžadovalo postupné prodlužování věku odchodu do důchodu až k hranici 69 let pro muže i ženy, za současného snižování poměru státního důchodu k hrubé mzdě někde k 32 %. Spoléhat na penzijní fondy je v daném okamžiku zavádějící, protože jejich role je pouze doplňková.

NĚKDO TO MUSÍ ZAPLATIT.

Náklady penzijní reformy a výše objasněný očekávaný schodek státního systému by měly krýt hlavně dvě položky, z nichž ta první v současnosti ta nejfrekventovanější a nejbolestivější, je předmětem sporů a konfliktů mezi vládní koalicí na straně jedné a na druhé straně levicovou opozicí a dalšími institucemi hájícími zájmy řadových zaměstnanců méně majetných vrstev obyvatelstva. Je to sjednocení sazby daně z přidané hodnoty. První navrhovaná varianta uvažovala s výrazným zvýšením její snížené sazby ze současných 10 % na uvažovaných 20 %, tedy převedení naprosté většiny výrobků ze zvýhodněné do základní sazby. Jinými slovy – cenový růst. Výjimku měly tvořit některé základní druhy potravin jako chléb, mléko, ne však výrobky z něho, brambory, syrová a nezpracovaná zelenina, nezpracované ryby, dětská mléčná výživa a potraviny pro pacienty z cukrovkou a dalšími metabolickými problémy, kde měla být i nadále uplatňovaná 10 % sazba, druhou položku pak měly tvořit dividendy ziskových státních firem, zejména ČEZ. Stát by evidentně těmito kroky získal víc než vyžaduje očekávaný schodek penzijního systému. Rozdíl měl být použit na snížení rozpočtového schodku, konkrétně na chybějící peníze pro současné důchodce. Výrazný pokles volebních preferencí jednoho z koaličních partnerů, respektive vidina znovuzískání alespoň části zklamaných hlasů a tlak různých lobystických skupin však způsobily, že tato varianta byla smetena ze stolu ještě dříve než mohla být předložena sněmovně do prvního čtení. Veřejnosti tak byla představena nová optimističtější varianta. DPH se nesjednotí na 20 % s plánovanými výjimkami, ale naopak poroste pomaleji. V lednu 2012 vzroste na 14 % a o rok později se obě sazby sjednotí na 17,5 %, avšak bez výjimek.

TO ALE NENÍ VŠECHNO.

Co je to opt out? Obecně to znamená možnost vyvedení části důchodového pojištění do soukromých penzijních fondů. Slovy tvůrců penzijní reformy jde o převedení části odpovědnosti za sebe sama právě na konkrétního účastníka nového

systému. Návrh umožňuje rozhodnout se zda budou lidé odvádět nyní 28 % mzdy státu a starost o stáří ponechat na něm nebo budou státu odvádět jen 25 % a zbylá 3% umístí do penzijního fondu. Druhá varianta však ukládá povinnost do téhož fondu přispívat dalšími 2 % svého hrubého příjmu. Důsledkem bude vyplácení důchodu jak státem tak i příslušným penzijním fondem. Jak už z výše uvedeného vyplývá nepůjde o obligatorní normu, ale o možnost volby mezi stávajícím systémem a novým návrhem, samozřejmě s alibistickým postojem státu odmítajícím jakoukoliv garanci. Jediná rádobý garance spočívá v možnosti výběru ze čtyř investičních profilů každého penzijního fondu, včetně toho, který bude složen výhradně ze státních dluhopisů. Toto má budit dojem jisté garance. Události ze světa o tom jak dokáže vláda naložit s důchody občanů nebo o tom do jakého stavu se může dostat i vyspělá ekonomika však klid asi těžko dodají. Stranou raději ponechejme do očí bijící možný střet zájmů v případě emise státních dluhopisů jako jejich nejsnadnější umístění. Vrátime-li se k možnosti volby mezi stávajícím systémem a novým návrhem pak jediné její omezení spočívá v dosažení maximálně 35 let věku potenciálního účastníka s vyloučením možnosti tento systém opustit. Využije-li však zaměstnanec, splňující tuto podmínku, nové možnosti, musí počítat se zhruba o 10 % nižším státním důchodem než v opačném případě. Důvodem je potenciální možné lepší zhodnocení vložených prostředků. Daňové zvýhodnění penzijního připojištění by nemělo doznat změn. Stejně tak je iluzorní domnívat se, přestože do nového systému účastník přispívá nad rámec pojištění, že alespoň část takto naspořené částky může být předmětem jednorázového výběru. Stejně tak jako státní důchod je forma doživotní renty jednou variantou, přičemž druhá možná je dvacetiletý výplatní plán.

CO ZA TO?

První varianta změny DPH předpokládala zvýšení příjmů státního rozpočtu zhruba o 58 mld. korun. Je však u ledu. Druhá varianta však namísto toho přinese v roce 2012 jen 26 až 27 mld. korun. O rok později pak ještě méně. Vláda tak bude muset více šetřit. Vládou slibované daňové úlevy a valorizace důchodů budou v souvislosti s nižším příjmem státního rozpočtu také výrazně nižší. Sleva na dani za každé vychovávané dítě ve výši 3 000 korun je tedy minulostí a jak velká vlastně bude se koaliční partneři ještě nedohodli. V platnosti však zatím zůstává, že uplatnit ji může pouze rodič či prarodič s alespoň minimálním příjmem, nikoli nezaměstnaný, ten jednoduše nemá jak. Stejně tak mělo dojít ke snížení odvodů zaměstnavatelů za své zaměstnance. Ale zejména zástupci zaměstnavatelů sdružených v Hospodářské komoře se stavěli proti sjednocení DPH na 20 % a tak se tedy budou muset smířit s tím, že odvody neklesnou jako kompenzaci za navrhované řešení. Lze také očekávat, že plánovaná mimořádná valorizace důchodů a rovněž růst částek životního minima a limitů pro pomoc v hmotné nouzi, pokud jaké budou, budou výrazně nižší.

CO NA TO?

Důchodovou reformu ano, ale bez zvyšování daní a bez vyvádění prostředků do soukromých fondů. Takto kritizovala penzijní reformu Českomoravská konfederace odborových svazů. A dodává, že na reformu doplatí ti nejhudší. Odboráři připomínají, že lidé zaplatí více i kvůli reformě zdravotnictví. Opozice v čele s Davidem Rathem jako nejhlasilitějším kritikem penzijní reformy již nyní hrozí znárodněním peněz v penzijních fondech. Jako příklad je uváděno nucení maďarské vlády k převodu peněz maďarských důchodců ze soukromých penzijních fondů zpět do státního systému.

ADRESA

Ing. Stanislav Vrba
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
vrba@edukomplex.cz

Ing. Tibor Hlačina
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
hlacina@edukomplex.cz

SEKCE 4

PERSPEKTÍVY EKONOMICKÉHO VÝVOJA ČÍNSKEJ ĽUDOVEJ REPUBLIKY

Matej Buzinkai

Ekonomické a spoločenské reformy, ktoré sa najviac pričínili o súčasné rastúce postavenie Čínskej ľudovej republiky, sa začali zavádzať po smrti Mao Ce-tunga a zbavení moci tzv. „bandy štyroch“ koncom 80. rokov 20. storočia, kedy sa najmocnejším mužom krajiny stal Teng Siao-pching. V roku 1978 bol vyhlásený program tzv. štyroch modernizácií (priemysel, poľnohospodárstvo, veda a technika, armáda), ktorého ideovým otcom bol ešte Čou En-laj. Hospodárske reformy boli zamerané na liberalizáciu centrálne plánovanej ekonomiky, zaviedli väčšiu nezávislosť pri obhospodarovaní pôdy roľníkmi, zrušila sa kontrola cien niektorých komodít, za účasti zahraničného kapitálu sa vytvárali štátno-kapitalistické podniky, neskôr aj čisto súkromné. Tento hospodársky systém, v dnešnej dobe najmä mimo čínskeho územia nazývaný ako kapitalistický, dostal pomenovanie trhový socializmus, alebo socializmus s čínskymi špecifikami.

Pre čínsky sociálno-ekonomický systém začali byť v tomto období charakteristické stúpajúce regionálne rozdiely medzi prudko sa rozvíjajúcim východným pobrežím krajiny a zaostávajúcim zvyškom krajiny. Podľa stupňa dosiahnutého rozvoja sa za východnú Čínu považuje len pás provincií, ktorý sa začína centrálne spravovaným Pekingom, tiahne sa pozdĺž východného a juhovýchodného pobrežia a končí sa provinciou Guandong, pričom sem spadá aj ostrov Hainan. Za centrálnu časť sa považuje severovýchodná Čína a pás provincií, ktoré sú západnými susedmi rozvinutých pobrežných provincií. Zvyšok krajiny s obrovskou rozlohou, ktorý zahŕňa aj najväčšie provincie, ako Sinf'iang, Tibet, Sečuán a Vnútroň Mongolsko, je označovaný ako západ. Pre rozvinutú východnú časť ČLR sa zvykne používať aj názov „čínske pobrežie“, pričom menej rozvinutý zvyšok krajiny sa označuje ako „čínske vnútrozemie“. Pri predstavení svojej stratégie rozvoja pobrežia Teng Siao-pching vyhlásil, že nerozvinuté provincie na západe musia byť trepezlivé. Po dobudovaní ekonomickej základne na východe sa priority bohatších provincií mali podriaďovať cieľu rozvoja zvyšku krajiny.¹

Podľa štúdie Svetovej banky zavádzanie trhových prvkov do čínskeho plánovaného hospodárstva spôsobilo spolu rastom ekonomiky aj zväčšovanie rozdielov v distribúcii príjmu, a teda zvyšovalo dôchodkovú nerovnosť. Je nutné poznamenať, že z ekonomického rastu profitovali všetky vrstvy čínskej populácie a došlo k nebyvalému poklesu miery extrémnej chudoby. Počas posledných dvadsiatich rokov predstavoval pokles počtu chudobných v Číne až 75% celkového poklesu počtu chudobných ľudí v rozvojových krajinách.² V prvom období po zavedení reforiem súviselo znižovanie miery chudoby predovšetkým s vysokou mierou rastu príjmu na jedného obyvateľa. Podľa čínskej štatistiky klesol počet chudobných z 250 miliónov, čo predstavovalo 30,7% populácie, v roku 1978 do roku 1985 na polovicu.³ V tomto období bolo zlepšovanie životných podmienok charakteristické tak pre mestá, ako aj pre vidiek, keďže sa ťažiskovou reformou prechádzal najmä poľnohospodársky sektor. Zefektívnením poľnohospodárskej výroby došlo k uvoľneniu veľkého počtu pracovnej sily, ktorá sa sťahovala do rýchlo sa rozvíjajúcich miest. V období ďalších rokov preto spolu so zvyšovaním priemerného HDP na obyvateľa dochádzalo k prehlbovaniu rozdielov medzi vidiekom a mestom. Koncom 90. rokov a začiatkom 21. storočia sa rozidely v životnej úrovni medzi mestom a vidiekom stávajú jedným z najväčších sociálno-ekonomických problémov ČLR. Podľa oficiálnych štatistík OSN sa však Číne podarilo od zavedenia reforiem dostať z pod hranice chudoby približne pol miliardy ľudí.⁴

Zároveň so stúpajúcou hospodárskou úrovňou pobrežných provincií sa čoraz viac vidieckych obyvateľov sťahovalo za prácou zo západných roľníckych oblastí do rozrastajúcich sa miest na východe. Migrácia lacnej a nekvalifikovanej pracovnej sily znamenala pre rozvoj čínskeho priemyslu zásadnú výhodu, keďže udržiavala mzdy na nízkej úrovni. Samotná veľkosť čínskej vidieckej populácie poskytovala zdanlivo nevyčerpatelný zdroj lacnej migračnej pracovnej sily na dlhé obdobie. Výsledkom boli typické črty čínskeho hospodárstva za posledných tridsať rokov, ako napríklad rýchly rast vývozu výrobkov náročných na pracovnú silu, vysoký podiel úspor, aktívne saldo obchodnej a platobnej bilancie a prehlbovanie rozdielov v distribúcii dôchodkov. Čínska ekonomika vykazovala znaky *ekonomiky s prebytkom pracovnej sily*, ako ju v roku 1954 opísal ekonóm z ostrova Svätej Lucie Arthur Lewis. Tento nositeľ nobelovej ceny za ekonómiu vytvoril model rozvojovej duálnej ekonomiky, ktorá sa skladá z moderného sektora, rozvíjaného predovšetkým v priemyselných centrách, a tradičného sektora na vidieku. Ekonomický rast takéhoto rozvojového štátu

¹ Garnaut, R. – Golley, J. – Song, L.: China: The next twenty years of reform and development. [online]. Canberra: ANU E Press, 2010. 399 p. ISBN 9781921666292.

² China and the World Bank. World Bank. Dostupné z <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,menuPK:318958~pagePK:141132~piPK:141121~theSitePK:318950,00.html>

³ Poverty Statistics in China. National Bureau of Statistics, China. September 2004. Dostupné z http://www.nscb.gov.ph/poverty/conference/papers/4_poverty%20statistics%20in%20china.pdf

⁴ UNDP China: China and a Sustainable Future: Towards a Low Carbon Economy and Society. China translation and publishing corporation. Beijing, apríl 2010. ISBN 978-7-5001-2498-6.

je založený na lacnej a nekvalifikovanej pracovnej sile, ktorá migruje zo zaostalých agrárnych častí krajiny do rýchlo sa rozvíjajúcich oblastí. Mzdy aj napriek rýchlemu rast hospodárstva zostávajú dlhodobo na veľmi nízkej úrovni, keďže ekonomika je schopná čerpať dodatočnú pracovnú silu z vidieka v podobe roľníkov, ktorý obrábali pôdu pre vlastnú obživu, drobných obchodníkov či vidieckych žien. Akonáhle dôjde k vyčerpaniu rezervnej vidieckej pracovnej sily, čo vzhľadom na veľkosť vidieckej populácie v danej krajine môže trvať pomerne dlho, mzdy v priemyselnom sektore začnú prudko stúpať.⁵ Tento bod zlomu sa nazýva aj Lewisovský bod zlomu (z angl. Lewisian turning point) a v súčasnosti ho viacerí ekonómovia spomínajú v súvislosti s ekonomickým rozvojom ČĽR.

Ekonomická globalizácia spôsobila rast čínskych miezd. Priemerná reálna mzda sa v období dekády 1997 – 2007 podľa vládnych štatistík viac ako strojnásobila. Keďže rastúce mzdy môžu pripraviť Čínu ľudovú republiku o jednu z jej najdôležitejších komparatívnych výhod, ktorou je nízka cena práce, táto skutočnosť zaujala pozornosť mnohých spoločenskovedných výskumníkov, politikov aj verejnosti. Obavy ako opodstatnené potvrdzujú aj dve štúdie vypracované čínskymi akademickými inštitúciami. Inštitút pre výskum populácie a pracovného trhu Čínskej akadémie sociálnych vied vo svojej Zelenej knihe populácie a práce z roku 2007 predpovedá, že Čína dosiahne Lewisovský bod zlomu, kedy dôjde k úplnému vyčerpaniu dodatočnej pracovnej sily z vidieckych oblastí predovšetkým v centrálnej a západnej časti krajiny a nebude možné rozvíjať priemysel tak ľahko ako doteraz. Ďalšia štúdia, vypracovaná v roku 2007 nezávisle od nej Rozvojovým výskumným centrom čínskej vlády, zistila, že v troch štvrtinách čínskych dedín sa nenachádza žiadna ďalšia mladá pracovná sila, ktorá by sa presunula z poľnohospodárstva do rozvíjajúcich sa sektorov. Obe štúdie predpokladajú, že k nedostatku pracovnej sily v Číne a nárastu miezd dôjde v roku 2009, či 2010.⁶ Globálna ekonomická kríza, ktorá sa naplno prejavila v roku 2008, na istý čas spomalila čínsku migráciu z vidieckych do mestských oblastí, ktorá je jedným z najväčších migračných pohybov v histórii ľudstva. Keďže rast čínskej ekonomiky aj počas krízy zostal pomerne vysoký, očakáva sa obnovenie počtu migrantov v číslach za rok 2010.

Po zavedení ekonomických reforiem sa priemerné mzdy v Čínskej ľudovej republike dve desaťročia zvyšovali len o mieru inflácie. Demografická politika jedného dieťaťa však spôsobila nižší populačný rast, kvôli ktorému sa postupne dodatočná pracovná sila z vidieka vyčerpáva. Pokles množstva nekvalifikovanej pracovných síl sa znižuje aj vplyvom zvyšovania štátnych výdavkov na vzdelávanie, čo musíme vnímať samozrejme pozitívne. Všetky rozvojové krajiny, ktoré boli v minulosti Lewisovskými modelmi ekonomík s prebytkom pracovnej sily, dosiahli po určitom čase Lewisovský bod a ČĽR by nemala byť výnimkou. Po jeho dosiahnutí sa reálne mzdy začnú zvyšovať, čo spôsobí pokles podielu zisku u zamestnávateľov. Bude to znamenať nárast celkovej domácej spotreby, no zároveň dôjde k poklesu miery úspor a tým aj investícií. Podľa autorov štúdie *The next twenty years of reform and development in China* to však nemusí znamenať aj spomalenie ekonomického rastu. Predpokladom pre jeho udržanie bude zvýšenie produktivity práce, ktoré sa musí vyrovnáť rastúcim mzdám. Takéto zvýšenie produktivity je možné očakávať, keďže spoločnosti budú s drahšou pracovnou silou zaobchádzať ekonomickejšie. Ak sa Čínskej ľudovej republike podarí udržať si vysoký ekonomický rast aj po dosiahnutí bodu, kedy jej hospodársky rozvoj nebude závisieť primárne od lacnej pracovnej sily, bude to mať pozitívny vplyv na znižovanie nerovnosti v rozdeľovaní dôchodkov.

Dosiahnutie zlomového bodu a následný nárast čínskych reálnych miezd by mal viacero sociálno-ekonomických dopadov. Jedným z nich by malo byť znižovanie príjmovej nerovnosti medzi čínskymi mestami a vidiekom, ktoré vzniklo po roku 1978. Znamenalo by to tiež nárast celkovej spotreby, no zároveň pokles miery úspor a investícií, ktorý pôsobí pokles prebytkov obchodnej a platobnej bilancie. Táto skutočnosť môže prispieť k zmierneniu súčasných nerovnováh vo svetovej ekonomike, ktoré sú najvýraznejšie prezentované vysokými obchodnými prebytkami ČĽR oproti vysokému obchodnému deficitu Spojených štátov amerických. Takémuto vývoju udalostí by mohla napomôcť správna politika čínskej vlády na podporu domáceho dopytu, ktorej začiatok bolo možné pozorovať po prepuknutí globálnej hospodárskej krízy. Uvoľnenie tlaku, ktorý vyplýva zo svetovej ekonomickej nerovnováhy môže viesť aj k zlepšeniu zahraničnopolitických vzťahov medzi Čínou ľudovou republikou a USA. Ak sa krajine podarí udržať vysoký ekonomický rast aj po náraste reálnych miezd, malo by to pozitívny dopad na presun ťažiska komparatívnych výhod Číny z ponuky menej sofistikovanej produkcie na kapitálovo náročné výrobky. V tomto ohľade sú však potrebné investície do vzdelania ako prostriedku skvalitňovania ľudského kapitálu. Podľa štúdie Svetovej banky sa dôchodková nerovnosť v Číne prejavuje v jednej z najvýraznejších foriem práve medzi skupinami s nižším a vyšším stupňom dosiahnutého vzdelania. Politiky vlády, ktoré budú zlepšovať a zrovnoprávňovať prístup k vzdelaniu sú základom pre znižovanie nerovností v krajine, pretože ľudský kapitál je v dlhodobom horizonte najdôležitejším ukazovateľom bohatstva národa.⁷ Posledným možným dopadom prechodu z ekonomiky založenej na lacnej pracovnej sile je narastanie inflácie, ktoré v posledných mesiacoch v ČĽR pozorujeme. Ak sa čínska vláda bude striktnie držať naviazania kurzu svojej meny renminbi na dolár, ktoré je veľmi výhodné v zahraničnom obchode so Spojenými štátmi, povedie to k ďalšiemu rastu inflácie. ČĽR preto začína mierne ustupovať tlaku USA na zhodnotenie svojej meny. V opačnom

⁵ Lewis, A.: *Economic Development with Unlimited Supplies of Labor*. [online]. Manchester School of Economic and Social Sciences, 1954. Dostupné z

<ftp://ftp.uic.edu/pub/depts/econ/wpaper/cchis/old%20docs533%20S07/Economic%20Development%20with%20Unlimited%20Supplies%20of%20Labor%20-%20Arthur%20Lewis.pdf>

⁶ Yang, D.T. – Chen, V. – Monarch, R.: *Rising Wages: Has China Lost Its Global Labor Advantage?* In: Discussion Paper Series, jún 2010, č. 5008. [online]. IZA – Institute for the Study of Labor. Dostupné z <http://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/36801/1/630061556.pdf>

⁷ The World Bank. 2008. Xubei, L. – Nong, Z.: *Rising Income Inequality in China:*

A Race to the Top. The World Bank: Poverty Reduction and Economic Management Department, 2008. Policy research working paper 4700.

případe by to podľa štúdie Austrálskej národnej univerzity len oddaľovalo nevyhnutné. Prudký nárast inflácie by mohol navyše spôsobiť politické nepokoje v krajine.⁸

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- [1] Garnaut, R. – Golley, J. – Song, L.: China: The next twenty years of reform and development. [online]. Canberra: ANU E Press, 2010. 399 p. ISBN 9781921666292.
- [2] Lewis, A.: Economic Development with Unlimited Supplies of Labor. [online]. Manchester School of Economic and Social Sciences, 1954. Dostupné z: <ftp://ftp.uic.edu/pub/depts/econ/wpaper/cchis/old%20docs533%20S07/Economic%20Development%20with%20Unlimited%20Supplies%20of%20Labour%20-%20Arthur%20Lewis.pdf>
- [3] National Bureau of Statistics, China. Poverty Statistics in China. September 2004. Dostupné z http://www.nscb.gov.ph/poverty/conference/papers/4_poverty%20statistics%20in%20china.pdf
- [4] The World Bank. China and the World Bank. [online]. 2010. Dostupné z <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,menuPK:318958~pagePK:141132~piPK:141121~theSitePK:318950,00.html>
- [5] UNDP China: China and a Sustainable Future: Towards a Low Carbon Economy and Society. China translation and publishing corporation. Beijing, apríl 2010. ISBN 978-7-5001-2498-6.
- [6] Xubei, L. – Nong, Z.: Rising Income Inequality in China: A Race to the Top. The World Bank: Poverty Reduction and Economic Management Department, 2008. Policy research working paper 4700.
- [7] Yang, D.T. – Chen, V. – Monarch, R.: Rising Wages: Has China Lost Its Global Labor Advantage? In: Discussion Paper Series, jún 2010, č. 5008. [online]. IZA – Institute for the Study of Labor. Dostupné z <http://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/36801/1/630061556.pdf>

⁸ Garnaut, R. – Golley, J. – Song, L.: China: The next twenty years of reform and development. [online]. Canberra: ANU E Press, 2010. 399 p. ISBN 9781921666292.

PROBLÉMY MODERNEJ DIPLOMACIE

Kristína Čizmadiová

Ekonomická Univerzita

Abstrakt: Úlohou modernej diplomacie je presadzovanie princípov demokracie, ľudských práv a boja proti kriminalite a terorizmu. Ministerstvo zahraničných vecí pri uskutočňovaní zahraničnej politiky kladie veľký dôraz na ekonomickú a verejnú diplomaciu. Dôležitým míľnikom vo vývoji hospodárskej diplomacie bolo obdobie rozvoja multilaterálnych vzťahov. V praxi sa to prejavilo formou vzniku rôznych medzinárodných organizácií. Slovenská republika udržiava v súčasnej dobe diplomatické vzťahy s vyše 170-mi krajinami sveta a je členom mnohých medzinárodných organizácií. Najväčšie problémy modernej diplomacie spočívajú vo vymožitelnosti práva a korupcii, ale slabými stránkami Slovenska v oblasti diplomatických stykov sú aj nedostatočná konkurencieschopnosť, produktivita a málo rozvinutá infraštruktúra malých a stredných podnikov.

Kľúčové slová: Medzinárodné organizácie, globalizácia, diplomatické rokovania, Ministerstvo zahraničných vecí, SWOT analýza

Globalizácia medzinárodných vzťahov, internacionalizácia národných politík, ako aj rozvoj informačných technológií si vyžadujú globálny prístup k riešeniu mnohých záležitostí v súčasnosti. Najzávažnejšími problémami modernej diplomacie je ochrana ľudských práv a slobody, terorizmus, kriminalita, rôzne konflikty a najmä plnenie si záväzkov vyplývajúcich z členstva v nadnárodných organizáciách.

V procese modernizácie sú centre záujmu podpora podnikateľských aktivít krajiny a ochrana investícií. Pre úspešné zvládnutie týchto činností je potrebná najmä adaptácia systému zahraničnej služby a aktívny prístup v oblasti riadenia ľudských zdrojov. Z toho vyplýva, že modernizácia je proces, ktorý sa neustále vyvíja a zdokonaľuje. Poslaním Ministerstva zahraničných vecí bude v najbližšom období vybudovať:

- úspešné, bezpečné a prosperujúce fungovanie demokratického usporiadania
- prispievanie k zvyšovaniu bezpečnosti, demokracie, k presadzovaniu slobody a udržateľného rozvoja
- ochrana a presadzovanie záujmov krajiny v rámci EÚ, NATO, OSN a pod.
- koordinácia jednotnej výkonu zahraničnej politiky Slovenskej republiky
- poskytovanie profesionálnych služieb občanom doma aj v zahraničí

Nová organizačná štruktúra Ministerstva zahraničných vecí v plnej miere odzrkadľuje priority zahraničnej politiky. Dôraz kladie samozrejme aj na verejnú a ekonomickú diplomaciu.

Míľnikom v oblasti ľudských zdrojov možno nazvať vznik „Diplomatickej akadémie“, ktorej pôsobenie datujeme od 1. januára 2010 v rámci osobného úradu Ministerstva zahraničných vecí SR. Naopak Odbor krízového manažmentu vznikol ešte v polovici roku 2009 pre realizáciu dostatočne flexibilného a efektívneho systému krízového manažmentu. Diplomacia musí byť v súčasnej dobe pripravená a mať k dispozícii potrebné nástroje, aby sa vyhla krízovým situáciám. Odbor krízového manažmentu sa vo svojej činnosti môže opierať aj o svoje poradné orgány; Operačné centrum (v skratke OPCEN) a Situačné centrum (v skratke SITCEN), pritom hlavnou náplňou Operačného centra je predchádzanie alebo odstraňovanie následkov krízových situácií a naopak, úlohou Situačného centra je vypracovanie analýz bezpečnostných hrozieb.

VEREJNÁ DIPLOMACIA

Problematicou verejnej diplomacie sa začalo zaoberať na pôde Ministerstva zahraničných vecí v roku 2008 a až o rok neskôr bol do programu porady veľvyslancov Slovenska zaradená táto téma. Hľadala odpoveď na kľúčové otázky, čo pojem verejná diplomacia znamená a čo pomocou nej možno dosiahnuť.

Nedá sa presne určiť, kde sa začínajú hranice verejnej diplomacie a kde sa končia. Verejným diplomatom môže byť každý občan Slovenska, predstaviteľ vlády, alebo mimovládnych organizácií, študenti, športovci, umelci a pod. Poslaním verejnej diplomacie je v podstate angažovanie sa domácej a zahraničnej verejnosti s cieľom zvyšovania atraktívnosti a najmä pochopenia politiky Slovenska. Koncepcia verejnej diplomacie teda zahŕňa domácu a zahraničnú zložku, pričom obidva majú nesmierny význam. Zahraničná zložka predstavuje nadväzovanie vzťahov a komunikáciu so zahraničnými partnermi s cieľom posilnenia pozície našej krajiny z politického a ekonomického hľadiska. Východiská, ktoré verejná diplomacia formuluje voči cieľovým skupinám tvoria ty. legitímne ciele zahraničnej politiky. Tie sa samozrejme odrážajú v spolupráci Ministerstva zahraničných vecí s mimovládnymi organizáciami.

Domáca verejná diplomacia nadväzuje na zahraničnú v tom, že pozitívne vnímanie obyvateľstva vo veľkej miere formuje imidž krajiny v zahraničí.

Ministerstvo zahraničných vecí bolo za posledné roky mimoriadne aktívne v plnení úloh verejnej diplomacie. Charakteristickou črtou tohto odboru je úzka komunikácia so slovenskými vysokými školami vo forme prednášok o problematike zahraničných vzťahov našej krajiny. Na pôde ministerstva boli organizované v roku 2009 dve konferencie so spoluprácou viacerých mimovládnych organizácií na tému spolupráce s tretím sektorom. Podobné konferencie plánuje ministerstvo naďalej uskutočňovať s účelom dynamizácie, resp. flexibilnejšie fungovanie zahraničných vzťahov, čím by si Slovensko vybudovalo dobré meno v očiach druhých krajín.

OBČIANSKA DIPLOMACIA

Osobitnou kategóriou resp. fenoménom je občianska diplomacia. Podľa doterajších prieskumov na Slovensku je záujem občanov o zahraničnopolitické dianie je chabé. Je to zapríčinené jednak nedostatočnými alebo nepresnými informáciami publikovanými v našich médiách a na druhej strane aj celkovým znechutením obyvateľov Slovenska vzhľadom na naše postavenie v zahraničných vzťahoch.

Riešením by mohli byť pravidelné diskusie o realizácii zahraničnej politiky Slovenska a tým by sa posilnilo partnerstvo s mimovládnymi organizáciami, odbornou verejnosťou a médiami. Niektoré zahraničnopolitické témy by sa mohli implementovať do učebných osnov na stredných a vysokých školách alebo by sa mohli uskutočniť aj formou prednášky osobou zo zahraničnopolitickej scény.

KULTÚRNA DIPLOMACIA

Predpokladom úspešného fungovania kultúrnej diplomacie je dosiahnutie dohody medzi Ministerstvom zahraničných vecí a Ministerstvom kultúry.

Kultúrnu dimenziu slovenskej diplomacie zabezpečuje na Slovensku sieť inštitútov spolu so zastupiteľskými úradmi, ktoré dominujú v zahraničí. Táto prezentácia prebieha formou výstav, koncertov, prezentácií knižných novínok, besied a pod. Je dôležité spomenúť, že rok 2009 sa niesol v duchu dvadsiateho výročia nežnej revolúcie a preto témou číslo jedna bola práve táto udalosť.

Kľúčovou aktivitou Odboru kultúrnej diplomacie sú taktiež projekty Stredoeurópskeho formátu ako napríklad krajiny V4 vrátane Rakúska a Slovinska. Spoločná Vyšehradská identita sa postupne formovala vďaka geografickej blízkosti, spoločnej histórii a kultúry. Táto spolupráca v podstate zahŕňa výmenu mladých ľudí a projekty pre študentov a odborníkov v oblasti vedy a výskumu, štipendijných programov a cezhraničnej spolupráce.

SLOVENSKO V MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÁCH

Dôležitým míľnikom vo vývoji hospodárskej diplomacie bolo obdobie rozvoja multilaterálnych vzťahov. V diplomacii sa to prejavilo formou vzniku rôznych medzivládnych fór, z ktorých sa neskôr viaceré pretransformovali na medzinárodné organizácie. Slovenská republika udržiava v dnešnej dobe diplomatické vzťahy s vyše 170-mi krajinami a je členom medzinárodných organizácií ako Európska únia, Schengen či INTERPOL.

Slovensko v OSN - Slovenská republika patrí medzi zakladajúcich členov OSN ešte za čias Československa. Po vzniku samostatného štátu; Slovenskej republiky, bola prijatá do tejto organizácie v roku 1993 a aktívne sa zapája do jej všetkých kľúčových činností.

Slovensko bolo v roku 2005 zvolené za nestáleho člena Bezpečnostnej rady OSN. Udialo sa tak na 60. zasadnutí valného zhromaždenia OSN. Naša krajina úspešne pôsobila na tomto poste vďaka tomu, že si získala rešpekt a uznanie najmä za svoju profesionalitu.

Slovensko v NATO - V súčasnosti Slovenská republika sa podieľa na operácii NATO - ISAF (International Security Assistance Force) v Afganistane prostredníctvom svojich ozbrojených síl. Takýmto spôsobom sa zapája do medzinárodného spoločenstva či už civilnou alebo vojenskou formou. Na to, aby sa dosiahla stabilita v Afganistane a aby bol schopný samostatne čeliť rôznym globálnym výzvam, je nesmierne dôležitá medzinárodná spolupráca. Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN zdôrazňujú, že situácia v krajine je aj v súčasnosti hrozivá pre medzinárodnú bezpečnosť a stabilitu. Takisto vyzývajú medzinárodné spoločenstvo na pomoc afganskej vláde upevňovať a udržiavať bezpečnosť a rozširovať jej autoritu na území celej krajiny, prispievať k zlepšovaniu životných podmienok afganského obyvateľstva. Summit NATO v Štrasburgu (v Kehli) potvrdil povinnosť členských krajín NATO zabezpečiť mier a stabilitu v Afganistane, resp. dosiahnuť, aby sa táto krajina v budúcnosti vyhlala teroristom. Splnenie tejto a podobne náročných úloh je kľúčovou prioritou aliancie NATO.

Na základe žiadosti OSN a afganskej vlády, hlavnú zodpovednosť za udržiavanie bezpečnosti a stability prevzala misia NATO ISAF, v rámci ktorej dnes v Afganistane pôsobí 46 členských aj nečlenských krajín NATO. Operačný priestor misie bol postupne rozšírený mimo hlavného mesta Kábul do celého priestoru krajiny. Kľúčovú úlohu jednotiek ISAF pre bezpečnosť v Afganistane potvrdila aj rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1890 z dňa 8. októbra 2009, ktorá

predĺžila mandát misie o ďalší rok. Za účelom urýchlenia výcviku afganskej národnej polície a afganskej národnej armády bola zvýšená vojenská prítomnosť členov NATO. Celý proces odovzdávania zodpovednosti za bezpečnosť do rúk afgánskej polície bude prebiehať postupne a v prvom rade v tých okresoch, kde na to budú vhodné bezpečnostné podmienky. Odovzdanie hlavného mesta Kábul do rúk afganských bezpečnostných zložiek bolo prvým krokom tohto procesu (28. augusta 2008.)

Ťažiskom vojenského pôsobenia Slovenskej republiky v Afganistane sú hlavne južné provincie, t.j. Uruzgan a Kandahár, kde sa príslušníci Ozbrojených síl SR sústreďujú na obnovu a stabilizáciu, čo znamená predovšetkým: odminovanie, likvidácia munície, ženijné stavebné práce, výcvik afganských bezpečnostných zložiek, stráženie kľúčových objektov a ďalšie aktivity. Slovenská republika môže na základe aktuálne platného mandátu schváleného vládou SR a Národnou radou Slovenskej republiky vyslať do Afganistanu maximálne 348 vojakov.

Slovensko v OECD - Slovenská republika oslávila 14. decembra 2010 okráhľe 10. výročie vstupu do tejto organizácie. Ministerstvo zahraničných vecí zorganizovalo „Medzinárodnú ekonomickú konferenciu pri príležitosti 10. výročia vstupu SR do OECD“, na ktorej okrem hodnotenia ekonomického prehľadu roku 2010 sa rokovalo aj o environmentálnej výkonnosti a systéme rozvojovej spolupráce SR.

Okrem už spomínanej udalosti sa dňa 2. novembra 2010 v Bratislave uskutočnila aj prezentácia publikácie OECD „Investment Reform Index“ s dôrazom na Západný Balkán ohľadom investičných zámerov, stavu sektoru malých a stredných podnikov, konkurencieschopnosti vybraných sektorov a iniciatívy na posilnenie konkurencieschopnosti daného regiónu. Prezentácie sa konala v spolupráci so Slovenskou obchodnou a priemyselnou komorou a zúčastnili sa na nej aj zástupcovia podnikateľskej sféry.

DÔLEŽITÉ UDALOSTI SÚVISIACE S PRIJATÍM A PÔSOBNÍM SR V OECD:

- 28. júl 2000 – schválenie prijatia SR za člena organizácie Radou OECD.
- 30. august 2000 – prijatie Uznesenia vlády SR č. 689/2000 k návrhu na vytvorenie Stálej misie SR pri OECD v Paríži) – prvým veľvyslancom a stálym predstaviteľom SR pri OECD sa stal D. Bella.
 - o 28. september 2000 – podpis Dohody medzi SR a OECD o pozvaní SR na pristúpenie k Dohovoru OECD.
 - o 9. december 2000 – podpis Listiny o prístupe SR k Dohovoru OECD a Ratifikačnej listiny k Zmluve o diplomatických výsadách a imunitách udelených OECD prezidentom SR R. Schusterom.
 - o 13. december 2000 – ukončenie činnosti Rady vlády pre spoluprácu SR s OECD na základe Uznesenia vlády SR č. 1036 z 13. decembra 2000 a jej pretransformovanie na Koordináčny výbor pre pôsobenie SR v OECD.
 - o 14. december 2000 – uloženie ratifikačných listín o pristúpení SR k Dohovoru OECD u depozitára (Francúzsko).
- máj 2001 – SR v úlohe podpredsedníckej krajiny Ministerskej schôdzky Rady OECD.
- jún 2001 – návšteva generálneho tajomníka D. Johnstona v SR.
 - o 2001 – prvé hodnotenie environmentálnej výkonnosti SR a príprava prvého Ekonomického prehľadu 2001 – vytvorenie Depozitnej knižnice SR pri OECD (štátút získalo Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave).

PLÁNOVANÉ UDALOSTI OECD V ROKU 2011:

- 21. január - zasadnutie Rady OECD so zástupcami Brazílie, Indie, Indonézie, Číny, Juhoafrickej republiky a Ruska Téma zasadnutia: „Towards an OECD Strategy for Development“
- 10. február – Seminár poslancov členských krajín OECD. Témou seminára určeného pre poslancov krajín je: „The OECD at 50: Better Policies for Better Lives“
- 10. – 11. február – Seminár k Stratégii zeleného rastu OECD. Cieľom podujatia je zhodnotiť prvý návrh Súhrnnej správy k Stratégii zeleného rastu OECD tak, aby jej finálna verzia dostatočne odrážala potreby krajín a bola tak užitočným nástrojom pre vlády. Ďalším z cieľov seminára je zhodnotenie správy o indikátoroch zeleného rastu.
- 17. – 18. február – Globálne fórum OECD pre hospodársku súťaž. Ministerstvo zahraničných vecí SR zverejnilo výzvu na predkladanie spoločných projektov SR a OECD na rok 2011. Termín predloženia návrhu projektu v slovenskom jazyku je do 2. februára 2010.

Slovensko vo OBSE – naša krajina sa od 1. januára 1993 aktívne podieľa na činnosti organizácie vo všetkých troch dimenziách.

PRIORITY SR V OBSE:

- podieľať sa a ovplyvňovať rozhodovanie o zásadných otázkach bezpečnostného prostredia vo všetkých 3

dimenziách v regióne OBSE

- aktívne sa zúčastňovať tzv. Korfského procesu, resp. diskusie o Budúcnosti európskej bezpečnosti, ktorá v súčasnosti na pôde OBSE prebieha
- eliminovať bezpečnostné riziká pre SR
- participovať na prijímaní konkrétnych opatrení a záväzkov v oblasti kontroly zbrojenia, budovania dôvery, ochrany ľudských práv a ekonomickej bezpečnosti a podieľať sa na ich implementovaní v praxi
- presadzovať v OBSE slovenské zahranično-politické priority, najmä vo vzťahu ku krajinám Západného Balkánu a Východnej Európy
- pravidelne sa aktívne zúčastňovať volebných pozorovacích misií, ktorej sa v roku 2009 zúčastnilo zo SR10 pozorovateľov.

Slovensko v Rade Európy – naša krajina sa stala členom Rady Európy dňa 30. júna 1993, teda krátko po vzniku samostatného štátu SR, čím sa pre ňu otvorili nové možnosti riešenia spoločných politických problémov v rámci Európy, ako aj nové možnosti a formy spolupráce.

ORGÁNY SR V RADE EURÓPY:

- Výbor ministrov - SR vo Výbore ministrov RE reprezentuje minister zahraničných vecí SR. V Štrasburgu je na úrovni veľvyslanca zriadená Stála misia SR pri Rade Európy,
- Parlamentné zhromaždenie Rady Európy - Slovensko v Parlamentnom zhromaždení Rady Európy zastupuje stála delegácia piatich poslancov a piatich náhradníkov,
- Kongres miestnych a regionálnych samospráv Európy. Slovensko zastupuje delegácia piatich zástupcov a piatich náhradníkov.

Hlavnou úlohou Informačnej kancelárie Rady Európy je rozširovať informácie najmä o demokracii, ľudských právach, kultúre, vzdelávaní a pod. Všetky publikácie RE musia byť sprístupnené verejnosti a to aj v slovenskom preklade. Ďalšími aktivitami RE sú organizovanie prednášok a seminárov pre širokú verejnosť, o ktorých informuje pravidelne médiá. Knižničný fond informačného systému tvoria predovšetkým dokumenty a publikácie v obidvoch oficiálnych jazykoch: v angličtine a francúzštine. Knižnica ponúka aj bohatý výber literatúry zameraných na prioritné oblasti činnosti RE aj v slovenčine. Z nasledujúcej tabuľky dostaneme prehľad o silných a slabých stránkach v diplomatických stykoch SR v kontexte výkonnosti malých a stredných podnikov.

Tab. č. 1 SWOT analýza – postavenie Slovenskej republiky v diplomatických stykoch z hľadiska výkonnosti malých a stredných podnikov

Silné stránky	Slabé stránky
1. vysoká otvorenosť ekonomiky vysoký prílev PZI rastúca adaptabilita sféry MSP rastúci podiel exportu na tvorbe HDP disponibilná priemyselná infraštruktúra strategická poloha SR pri budovaní diplomatických vzťahov systém podpory exportu podpora rozvoja vlastnej vedeckej a výskumnej základne predpoklady pre rozvoj aktivít v oblasti informačných technológií široké zastúpenie krajiny vo svete cez OBEO cezhraničná spolupráca krajín civilná a vojenská spolupráca	1. obmedzená konkurencieschopnosť slovenských podnikov na zahraničných trhoch slabá propagácia záujmov MSP v zahraničí prostredníctvom misií nedostatočná kvalifikácia zastupiteľských orgánov pri prezentácii zámerov slovenských podnikov nízka produktivita práce slovenských podnikov nedostatočná previazanosť výskumu a vývoja s výrobou nedostatočná podnikateľská infraštruktúra pre transfer technológií slabý záujem o zahraničnopolitické dianie bezpečnostné riziká pre SR
Príležitosti	Riziká
1. dobrý imidž exportných odvetví zvýšenie prílevu zahraničných investícií dobré meno SR v EÚ odstraňovanie administratívnych bariér podnikania rozšírenie pôsobenia OBEO vo svete využitie možností financovania zo zdrojov EÚ možnosť rozširovať informácie najmä o demokracii, ľudských právach, kultúre, vzdelávaní a pod.	1. Imidž krajiny čerpajúcej výhody z nízkych cien a daní Imidž krajiny s prechodnou ekonomikou Ekonomický vývoj a možná recesia zahraničných partnerov Nedostatočná účinnosť v boji proti korupcii a vymožitelnosti práva Možnosť vzniku krízových situácií

Zdroj: Vlastné spracovanie autorom na základe viacerých zdrojov

ZÁVER

Moderná diplomacia prináša so sebou mnoho výziev a trendov, ktoré sú spojené aj s určitými problémami. Ak zhodnotíme pozitíva diplomatických rokovaní, vždy prevládajú nad negatívami, aj keď fenomény ako korupcia a byrokracia nemožno ignorovať. Orgány diplomatických misii sa snažia týmto negatívnym vplyvom predísť, napriek tomu proces ich eliminácie je beh na dlhé trate.

Uvedený príspevok je súčasťou riešenia výskumného projektu VEGA 1/0803/10: Fundamentálne príčiny hospodárskej krízy, jej dosahy na ekonomiku Slovenska ako členskej krajiny EU so zameraním na alternatívne riešenia vo sfére medzinárodných marketingových stratégií podnikateľských subjektov.

ZDROJE

- [1] MALLICKOVÁ, E. 2010. Verejná diplomacia ako priorita MZV SR. In: *Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR*. Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, Bratislava: 2010. s. 10-13. Dostupné na internete: <[http://www.foreign.gov.sk/App/WCM/media.nsf/vw_ByID/ID_EDAFEDC26AF339EFC12/577180026BA92_SK/\\$File/Zbornik.pdf](http://www.foreign.gov.sk/App/WCM/media.nsf/vw_ByID/ID_EDAFEDC26AF339EFC12/577180026BA92_SK/$File/Zbornik.pdf)>
- [2] VYHLÁŠKA MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ. Publ. pod č. 157/1964 Zb. z 10. júna 1964 o Viedenskom dohovore o diplomatických stykoch. Dostupné na internete: <<http://www.ucps.sk/node/939>>
- [3] Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky: Zahraničná politika v roku 2009. Vydalo Ministerstvo zahraničných vecí SR, odbor verejnej diplomacie, Bratislava: 2010. s. 51. ISBN 978-80-88726-38-8. Dostupné na internete: [http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_4F35158C15332CFFC125770300242355_SK/\\$File/Vyrocná_správa_2009_.pdf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_4F35158C15332CFFC125770300242355_SK/$File/Vyrocná_správa_2009_.pdf)
- [4] WEISS, Peter. 2007. Formovanie slovenskej diplomacie a jej inštitucionálnych základov. In: *Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie*. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007. s. 117-136. ISBN 978-80-225-2467-4.
- [5] Zahraničná politika a diplomacia Slovenskej republiky v kontexte európskej integrácie. Vedecká konferencia. Bratislava, 5.11.2007. Zostavovateľ zborníka: Boris Mattoš. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007. 215 s. ISBN 978-80-225-2467-4.
- [6] <http://www.ardal.sk/sk/ekonomicke-informacie/zakladne-informacie-o-sr/clenstvo-v-medzinarodnych-orga>.

AUTOR

Kristína Čizmadiová
Ekonomická Univerzita
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava 5
Tel.: 0918 801 424
cizmadiova.zopeu2@gmail.com

URŽITELNÝ ROZVOJ A JEHO EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI

Hynek Dušek

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *Problematika udržitelného rozvoje v ekonomických souvislostech od počátků do dnešní doby. Význam a problematika ekologické a environmentální ekonomie v současnosti*

Abstract: *The issue of sustainable development in economic terms from the beginning until today. The significance and problems of ecological and environmental economics in the present.*

Klíčové slova: *udržitelný rozvoj, Evropská unie, životní prostředí, environmetalistka, ekologická ekonomie, environmentální ekonomie,*

Key words: *Sustainable Development, European Union, the Environment, Ecological Economy, Environmental Economics*

První obavy o trvalou udržitelnost růstu byly vysloveny politiky a ekonomy již v roce 1960, a to v zakládající listině Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

Nejznámější definice cílů udržitelného rozvoje (Sustainable Development) pochází přímo ze Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (World Commission on Environment and Development -WCED):

„Trvale udržitelný rozvoj je takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost naplňovat je i generacím budoucím.“

Tento pojem vešel do širokého povědomí v roce 1992 na Summitu Země v Riu de Janieru.

Heslem tohoto pojetí trvale udržitelného rozvoje se stal citát Antonia Saint - Exupery: „Nedědíme Zemi po našich předcích, nýbrž si ji vypůjčujeme od našich dětí.“

Před rokem 1989 nebyly v prostředí střední Evropy principy trvale udržitelného rozvoje nijak zohledňovány. V roce 1991 byl v bývalém Československu schválen zákon o životním prostředí (17/1992 Sb.), který obsahuje mimo jiné v § 8 definici trvale udržitelného rozvoje (podobnou definici WCED), která zní:

"Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů".

90. léta minulého století byla ve střední Evropě ve znamení restrukturalizace průmyslu a omezení znečišťování ovzduší i vody. Narostl podíl tříděného i recyklovaného odpadu. Přesto však energetická náročnost výroby byla nadále vysoká, a výrazně převyšovala průměrem států EU.

V roce 2005 byl v ČR schválen zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů energie (180/2005 Sb.), který garantuje minimální výkupní ceny a umožňuje výrobcům energie z obnovitelných zdrojů uzavírat dlouhodobé smlouvy. Zákon byl sice velice kritizován, a to především zastánci jaderné energetiky a některými pravicovými politiky, přesto vstoupil v platnost.

Alternativním postupem, vhodným z hlediska trvale udržitelného rozvoje, není garance minimálních výkupních cen, ale započtení tzv. externalit do výrobních cen. Tyto externality by zvýšily výrobní ceny v těch elektrárnách, které výrazně narušují životní prostředí a převedly by tak náklady, které platí společnost, přímo na výrobce. Současný stav běžný v tržní ekonomice, kdy výrobce platí jen přímé náklady na výrobu elektřiny, odvozené z tržní ceny suroviny, není pro trvale udržitelný rozvoj žádoucí.

Operativní a rychlé zavádění nových vědeckých poznatků za má za následek zdokonalení a zefektivnění výrobních a technologických postupů a zařízení. Automatizace, robotizace, chemizace, biologizace výroby znamenala nejen prudký růst produktivní práce, ale i zvýšenou náročnost na přírodní zdroje. Prudký nárůst populace má za následek zvýšenou spotřebu surovin a na druhé straně množství průmyslových a komunálních odpadů.

Kvalitativní a kvantitativní zátěž, kterou člověk vybavený neustále se zdokonalující technikou a účinnějšíma technologiemi implantuje do přírody, se stává neúnosným.

Příroda v důsledku nadměrného čerpání zejména neobnovitelných zdrojů z přírodního bohatství země, intenzivního a neúnosného zatěžování produkty ekonomických činností postupně snižuje až ztrácí produkční, asimilační a disimilační schopnost, vyrovnanost katabolických a anabolických procesů. Narušují se vazby biotických systémů, vzájemné vazby jednotlivých složek přírody, důsledkem čehož jsou nežádoucí změny přírody.

Negativní dopad lidské činnosti na přírodu a své okolí dosáhl takový stupeň, že jsou iniciované logické zpětné vazby a lidská činnost ohrožuje existenci samotného člověka.

Svůj osobitý význam v těchto vzájemných interakcích má i problém globalizace společnosti. Ta je charakterizovaná jako stupeň procesu vývoje, ve kterém jsou ekonomika, obchod, technologie, charakterizované jako stupeň procesu vývoje, ve kterém jsou ekonomika, obchod, technologie a komunikace čím dál tím víc nadnárodní

Environmentalistika se stává sférou lidského zájmu tak, jak ekonomická a sociální sféra. Všechny tyto sféry působení člověka představují jakési spojené nádoby v určitém životním prostředí od kterého již od pradávna existenčně závisí, protože:

- zdravé životní prostředí je pro ekonomický systém zabezpečením existence lidstva, poskytuje biologický, chemický a fyzikální systém umožňující existenci života;
- životní prostředí je zásobárnou přírodních zdrojů tím že poskytuje suroviny a energii potřebnou pro ekonomickou činnost a půdy jako základní výrobní prostředek celého agrokomplexu;
- významnou funkcí životního prostředí pro ekonomický systém je jeho schopnost být mediem pro odvod škodlivých látek. Zde si je ale nutné uvědomit tu skutečnost, že tato funkce je omezena, a lze ji využívat jen do hranice kdy ještě nedojde k narušení rovnováhy a biodiverzity prostředí,
- životní prostředí slouží poskytuje lidské společnosti estetické, rekreační a regenerační funkce.

Stav těchto tří sfér (pilířů) a jejich harmonizace bude determinovat možnosti udržitelného rozvoje a života. Nevyrovnanost kterékoliv z nich může vést k destabilizaci celého systému

Pro vlastní realizaci v praxi to znamená nastolit takový model zabezpečení potřeb lidstva, dle kterého se bude využívat přírodní bohatství takovým způsobem, aby byly zachované možnosti potřeb příštích generací, teda aby jsme uchováli bohatství přírody na základě zásady, co je ekonomické musí být i ekologické a naopak. To v podstatě znamená environmentální restrukturalizaci ekonomiky na základě ekoprincipů.

Vlastní koncepce UR vychází ze tří hlavních rozměrů, z ekonomického, sociálního a ekologického.

- Ekonomický rozměr vychází z nutnosti zachovat při veškeré hospodářské činnosti základní kapitál a využívat jen vyprodukovaného zisku. Týká se kapitálu vyrobeného, lidského i ekologického.
- Sociální rozměr se týká nejen lidí jako jednotlivců ale i celé společnosti. Lidský rozvoj umožňuje odstraňování chudoby, zlepšování zdravotní péče a tím zlepšení zdravotního stavu a prodloužení délky života lidské populace. Dále sem patří rozvoj vzdělanosti, slušné životní podmínky, osobní mezinárodní bezpečnost. Společenský rozvoj se týká především institucí demokracie, zabezpečení lidských práv a svobod i spravedlivého společenského uspořádání.
- Ekologický rozměr poukazuje na to, že hospodářská činnost a celkový civilizační rozvoj probíhá v širším okruhu přírodních podmínek. Lidstvo a jeho činnost je součástí zemské biosféry, a je na ní bytostně závislé.

Pokud jde o ekonomický rozměr udržitelného rozvoje, je potřebné si ujasnit rozdíl mezi Ekologickou ekonomikou (Ecological Economics) a Environmentální ekonomikou (Environmental Economics). Principem Ekologické ekonomie je skutečnost, že příroda má bytostně danou hodnotu, odpovědnost a blahobyt závisí jak na vlastní spotřebě, tak i na kvalitě našeho vztahu k okolnímu životnímu prostředí, člověka nevyjímaje. Musíme si uvědomit, že lidé jsou nejen konzumenti, ale zároveň jsou i producenty. Tuto skutečnost nevyřeší trh ale musí se zde zapojit rozhodovací pravomoci obcí a i politické garnitury.

Environmentální ekonomie je rozšířením neoklasické ekonomie, její počátky spadají do období přelomu 50-tých a 60-tých let 20. století. V prvopočátku byla chápána velmi ohraničeně (ochrana pralesů a pod.) Postupným definováním ekonomických přístupů k ochraně krajiny, stává se environmentální ekonomie jedním z hlavních teoretických základů ochrany životního prostředí. Řeší vzájemné interakce mezi ekonomickým systémem a životním prostředím a naleznutí řešení, které by vedly k ekonomickému rozvoji a přitom co nejméně poškozovali životní prostředí. To odpovídá duchu udržitelného rozvoje, tak jak jej definovala WCED (viz výše). Vychází přitom ze dvou primárních ekonomických pohledů:

- makroekonomického, sledujícího komplexní národohospodářské dopady ochrany životního prostředí v souvislosti s používanými nástroji ekonomické politiky
- mikroekonomického, sledujícího dopady ochrany životního prostředí na ekonomiku daného ekonomického subjektu

Pokud se jedná o ekonomickou nástroje ekonomické politika (EP), tak ty může vytvářet mimo státu, i soukromý ekonomický subjekt, ale z globálního pohledu nás je podstatná a významná zejména ekonomická politika státu. EP může jedna o vytvoření motivujících nebo též omezujících prvků vedoucích k ochraně životního prostředí, zejména pak k udržitelnému rozvoji (dříve též trvale udržitelnému rozvoji). Státní regulace, se uskutečňuje prostřednictvím ekonomických a legislativních nástrojů (daně, cla, různé poplatky) a vytvořením a podporou trhu s environmentálními statky a službami.

V rámci environmentální ekonomie se řeší i celá řada dílčích skutečností z problematiky oceňování přírodních statků, měření externalit, cost-benefit analýz (analýz nákladů a přínosů), nebo investic a výdajů na ochranu životního prostředí.

Mezi hlavní cíle environmentální ekonomie můžeme zařadit:

- optimalizace hospodářského rozvoje s cíli politiky životního prostředí
- propojení politiky životního prostředí s hospodářskou politikou
- dosažení maximálních environmentálních výsledků s disponibilními finančními zdroji
- zvyšování životní úrovně obyvatelstva ze současně vysokou úrovní kvality životního prostředí
- dosažení stanovených cílů environmentální politiky a co nejnižšími společenskými náklady

Z výše uvedeného vyplývá několik hlavních environmentálních problémů, jako jsou, růst světové populace, přílišná urbanizace, prudký hospodářský růst (v některých rozvojových zemích), chování lidí – spotřební společnost, technologie zatěžující životní prostředí. Souhrnně lze problematiku současné environmentální ekonomie do několika otázek:

- Jak současné ekonomické aktivity ovlivňují stav životního prostředí?
- Jsou současné ekonomické aktivity z dlouhodobého hlediska únosné s ohledem na stav životního prostředí?
- Jaké ekonomické prostředky a nástroje máme k dispozici pro zlepšení nebo alespoň udržení současného stavu životního prostředí?
- Jak ovlivňuje ochrana životního prostředí a s tím spojená regulace ekonomické činnosti ekonomiku regionů, státu?
- Jsou investice do ochrany životního prostředí pro nás přijatelné?

ZDROJE

- [1] BLAŽEJ, A; Základy z environmentalistiky a udržitelného rozvoje. Kunovice: Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2004, 43 s.
- [2] DUŠEK, H.; Udržitelný rozvoj, Kunovice: EPI, s.r.o., 2010, ISBN978-80-7314-190-5
- [3] MOLDAN, B; *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum 2009. 419 s. ISBN 978-80-246-1580-6
- [4] TOŠOVSKÁ, E.; SIDOROV, E.; RITSHELOVÁ, I.; FARSKÝ, M.; Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí. Praha: C. H. Beck 2010. 201 s. ISBN 978-80-7400-308-0
- [5] RITSHELOVÁ, I., SIDOROV, E., VOSTATKA, J. *Liberalizace obchodu s environmentálním zbožím a službami. Trendy v České republice*. Praha : LINDE nakladatelství, s.r.o., 2009. 288 s. první. ISBN: 978-80-7201-797-3.
- [6] ŠTĚPÁNEK, Z.; JÍLKOVÁ, J.; Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí. Praha: MŽP1998. ISBN 80-7212-053-0
- [7] TOŠOVSKÁ, E.; SIDOROV, E.; RITSHELOVÁ, I.; FARSKÝ, M.; Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí. Praha: C. H. Beck 2010. 201 s. ISBN 978-80-7400-308-0

AUTOR

Ing. Hynek Dušek

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699, 686 04 Kunovice

Tel.: 00420 572 549 018

email: dusek@edukomplex.cz

VÝVOJ ENERGETICKEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE A RUSKEJ FEDERÁCIE A JEJ VPLYV NA KONKURENCIESCHOPNOSŤ KRAJÍN EÚ

Rastislav Kaľanin

Abstrakt: EÚ ako jeden z lídrov svetového obchodu je odkázaná na dovoz strategických energetických surovín, keďže na jej území sa nenachádzajú svetovo významné ložiská palív. Energetická politika sa tak stáva jednou z kľúčových politík EÚ, ktorej cieľom je zabezpečiť dostatok energetických zdrojov od stabilných dodávateľov. Cieľom príspevku je analyzovať energetickú politiku EÚ a poukázať na zvyšujúcu sa závislosť na dovoze palív z RF, čo do značnej miery znižuje konkurencieschopnosť krajín EÚ.

Kľúčové slová: energetická politika, energetická závislosť, import palív

Abstract: EU as one of the leaders of world international trade is reliant on imports of strategic energy resources, since its territory is not the world's major deposit of fuels. Energy policy is becoming one of the key EU policies, which aim is to ensure sufficient energy resources from stable suppliers. The aim of this allowance is to analyze EU energy policy and to highlight increasing dependence on import of fuels from RF, which significantly reduces the competitiveness of EU countries.

Key words: Energy policy, energy dependence, import of fuels

1 ENERGETICKÁ POLITIKA EÚ

Európska únia je po USA najväčším spotrebiteľom a importérom energie vo svetovom hospodárstve. Energetická politika EÚ je v súčasnosti jednou z najdôležitejších politík EÚ. Jej význam narastá z viacerých dôvodov. Na území EÚ sa nenachádzajú významné energetické zdroje. EÚ je čím ďalej tým viac závislá na dovoze energonosičov. Počet krajín vlastniacich strategické suroviny sa zmenšuje, čím sa zvyšuje ich negociačná sila voči krajinám závislých na ich importe.

V rámci EÚ energetická politika nepatrí do spoločných politík EÚ. Každá členská krajina si vytvára vlastnú energetickú politiku, lebo energetický sektor je jedným z kľúčových priemyselných odvetví hospodárstva. Zároveň jednotlivé krajiny EÚ mali rôzne zásoby nerastných surovín. Napríklad Veľká Británia vo veľkej miere využíva zemný plyn, ktorý sa ťaží na jej území, Francúzsko disponuje enormným množstvom jadrovej energie. Naopak krajiny ako Taliansko, či Španielsko sú takmer na 100 % závislé od importu energetických surovín. Krajiny EÚ majú teda odlišné názory na jednotlivé problémové oblasti týkajúce sa energetickej politiky.

Prvky koordinovaného prístupu v rámci energetickej politiky je možné badať začiatkom 90. tých rokov. V roku 1994 bola uzatvorená Zmluva o energetickej charte. Do platnosti vstúpila v roku 1998.

Jedným zo základných dokumentov EÚ zaoberajúcich sa problematikou energetiky bola Zelená kniha Komisie z roku 1995. Dokument vznikol ako reakcia na vznik jednotného trhu. Odstránenie bariér pri pohybe tovaru, služieb, kapitálu a osôb viedlo k zvýšenej spotrebe energií. Bolo potrebné vytvoriť nový rámec v oblasti energetiky. Zelená kniha sa venovala hlavne bezpečnosti dodávok energií, vnútornému trhu a negatívnemu vplyvu spaľovania fosílnych palív na životné prostredie.

V roku 2000 Európska komisia vydala Zelenú knihu - K európskej stratégii bezpečnosti zásobovania energiou. Tá konštatuje, že energetická závislosť EÚ na vonkajších zdrojoch energie bude neustále narastať v tom prípade ak sa neurobia konkrétne kroky na riešenie tejto situácie. Možnosti šetrenia energie Spoločenstvo videlo v sektore dopravy a vykurovania budov.¹

V roku 2005 vydala Európska Komisia Zelenú knihu o energetickej efektívnosti alebo ako dosiahnuť viac za menej prostriedkov.² Podľa správ, ktoré predchádzali napísaniu tohto dokumentu by EÚ mohla ušetriť až 20 % spotreby energie v nákladoch, čo predstavuje 60 mld. EUR za rok. Na to je však potrebné vybudovať energeticky účinné zariadenia, ktoré sú investične náročné. Kniha sa pokúšala identifikovať úzke miesta, ktoré bránia v aplikácii

¹ EC: Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply, rok 2000, [citované 2010-10-1] Dostupné na internete: <http://aei.pitt.edu/1184/01/energy_supply_security_gp_COM_2000_769.pdf>

² EK: Zelená kniha o energetickej efektívnosti alebo ako dosiahnuť viac za menej prostriedkov, rok 2005, [citované 2010-10-5] Dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/zelena-kniha--energeticka-efektivnost-5965/127650s>>

nákladovej efektívnosti. Cieľom je, aby sa energetická efektívnosť stala globálnou prioritou a aby aj zvýšený dopyt po energiách, či už zo strany vyspelých alebo rozvojových krajín mal minimálne negatívne účinky na životné prostredie.³ Ďalší strategický dokument bol vydaný v roku 2006 a to Zelenú knihu pre udržateľnú, konkurencieschopnú a bezpečnú energiu. Dokument vychádza z niekoľkých faktov o energetike:

- V nasledujúcich 20 rokoch je potrebné investovať na obnovu technológií v energetike 1 bilión EUR.
- Ak sa nezlepší konkurencieschopnosť energetiky EÚ tak v nasledujúcich rokoch bude EÚ odkázaná na dovoz 70 % energií a to i z nestabilných oblastí.
- Malá diverzifikácia v dovoze energetických zdrojov môže viesť k prerušeniu ich dodávok v prípade rôznych kríz.
- Narastá dopyt po všetkých energonosičoch, čo vedie i k zvyšovaniu cien.
- Nastávajú nezvratné zmeny v klíme v podobe globálneho otepľovania.
- Je potrebné vybudovať konkurencieschopné vnútorné trhy.⁴

Jedným z posledných dokumentov týkajúcich sa energetickej politiky je akčný plán pre Európu na roky 2007-2009. Akčný plán zahŕňa tieto priority:

- Zabezpečenie vnútorného trhu EÚ dodávkami zemného plynu a elektrickej energie,
- Sformovanie medzinárodnej energetickej politiky v tejto oblasti,
- Zvýšenie energetickej efektívnosti, rozšírenie zdrojov energie z obnoviteľných zdrojov a objektivizovanie obchodovania s emisiami,
- Príprava nových vysoko efektívnych energetických technológií.⁵

Zo stručného prehľadu energetickej politiky EÚ od deväťdesiatych rokov po súčasnosť vidno základné priority, ktorými sú šetrenie energiou, využívanie alternatívnych zdrojov energie, liberalizácia energetického trhu EÚ a diverzifikácia zdrojov dodávateľov.

2 ENERGETICKÁ ZÁVISLOSŤ A SPOTREBA ENERGIÍ V EÚ

Medzi základné energetické ukazovatele patrí spotreba energie, energetická závislosť, čistý import energií a energetická efektívnosť hospodárstva. I napriek poklesu spotreby ropy a zemného plynu v únii v posledných rokoch, jej energetická závislosť narastá. Celková spotreba energie rástla do roku 2006 následne od roku 2007 sme zaznamenali pokles energetickej spotreby. Pokles spotreby energie však nepôsobil na zníženie energetickej závislosti krajín EÚ. Kým v roku 1998 v percentuálnom vyjadrení bola energetická závislosť krajín EÚ 46,1 % v roku 2008 sa zvýšila na 54,8 %. Čistý import energonosičov s výnimkou roku 2007 neustále narastá.

Energetická efektívnosť je hlavným ukazovateľom, ktorý určuje energetickú náročnosť hospodárstva. Zvyšovanie energetickej efektívnosti je nutné z niekoľkých dôvodov. Množstvo strategických energetických zdrojov ubúda, ceny energií na svetových trhoch narastajú, ratifikované strategické dokumenty nútia krajiny šetriť energiami a zároveň znižovať znečistenie životného prostredia. Energetická efektívnosť prispieva k zvyšovaniu konkurencieschopnosti hospodárstva, keďže umožňuje vyrobiť produkty s nižšími nákladmi.

Zvyšovanie energetickej efektívnosti patrí medzi priority energetickej politiky EÚ. V roku 1996 na vytvorenie 1000 EUR HDP bolo potrebných 212 kg ropného ekvivalentu, no v roku 2008 na to stačilo len 167 kg ropného ekvivalentu. Tento ukazovateľ bol o niečo priaznivejší pred rozšírením EÚ v rokoch 2004 a 2007. Vstupom postkomunistických krajín do EÚ, ktorých hospodárstvo je energeticky náročnejšie, buď z dôvodu využívania starej technológií, nedostatku investícií do vývoja nových zariadení, ktoré šetria energiu alebo z dôvodu samotnej štruktúry hospodárstva sa energetická efektívnosť krajín EÚ zvyšuje pomalším tempom. Medzi európskych lídrov v energetickej efektívnosti patrí Dánsko, ktorého efektívnosť je porovnateľná s Japonskom. Ďalšími krajinami s nízkou spotrebou energií patria Írsko, Veľká Británia a Taliansko. Na opačnom konci rebríčka sa nachádzajú poslední noví členovia EÚ Bulharsko a Rumunsko. Hospodárstvo Bulharska je 9-krát viac energeticky náročné ako hospodárstvo Dánska.⁶

Súčasnými lídrami vo svetovom hospodárstve a obchode sú EÚ, USA, Japonsko a Čína. Tabuľka 1 ilustruje energetickú efektívnosť týchto krajín začiatkom 90. rokov minulého storočia, začiatkom 21. storočia a v súčasnosti. Najvýraznejší skok v zvyšovaní energetickej efektívnosti urobili USA. Kým v roku 1991 potrebovali na výrobu 1000 EUR HDP 250 kg ropného ekvivalentu, v roku 2008 na to stačilo len 180 kg. I napriek tomu je hospodárstvo USA podstatne energeticky náročnejšie ako EÚ. V roku 2008 na produkciu rovnakého outputu potrebovali USA o 13 kg ropného ekvivalentu viac ako krajiny EÚ. Suverénne najlepšie je na tom hospodárstvo Japonska. Nedostatok surovín spôsobil,

³ EÚ ma najmenej energeticky náročné hospodárstvo. Pre porovnanie na jednu jednotku HDP sa v USA spotrebuje o 50 % viac energie ako v EÚ a v Číne dokonca päťkrát viac.

⁴ EK: Zelená kniha- Európska stratégia pre udržateľnú, konkurencieschopnú a bezpečnú energiu, rok 2006, [citované 2010-10-2] Dostupné na internete: < http://aei.pitt.edu/1184/01/energy_supply_security_gp_COM_2000_769.pdf >

⁵ Baráňová-Číderová D, et. al.: Alternatívy vývoja európskej integrácie. Bratislava : Ekonóm, 2009, ISBN 978-80-225-2657-9, s. 283

⁶ Obrovský nepomer medzi týmito krajinami je zrejmy nielen z energetickej efektívnosti ale i z vyprodukovaného HDP. Podľa údajov Svetovej banky hrubý domáci produkt Dánska predstavoval 309 mld. USD, pričom bulharské HDP bolo len 48,7 mld. USD.

že štruktúra hospodárstva Japonska je diametrálne odlišná od EÚ a USA, čo sa prejavilo i energetickej efektívnosti. Hospodárstvo Japonska v roku 2008 potrebovalo na produkciu outputu 1000 EUR len 90 kg ropného ekvivalentu.

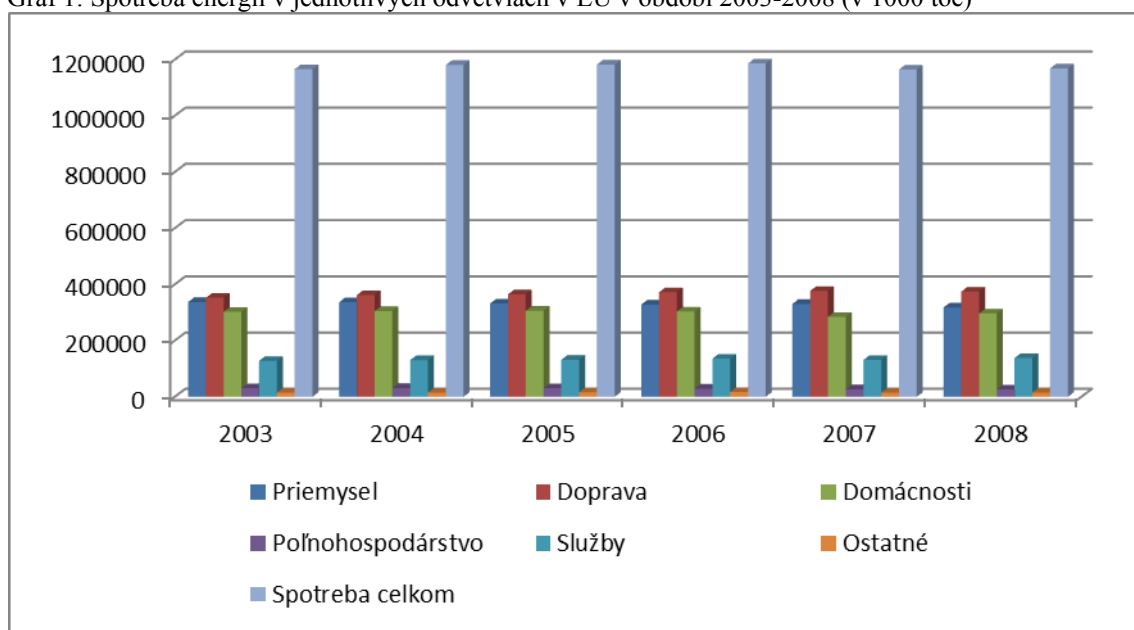
Tabuľka 1: Energetická efektívnosť v rokoch 1991,2001,2006-2008 (v koe/1000 EUR HDP)

Rok	1991	2001	2006	2007	2008
EÚ	215,92	187,8	175,73	169,09	167,11
USA	250,05	206,43	186,26	185,54	180,60
Japonsko	98,68	102,04	95,62	92,53	90,1

Zdroj: Spracované podľa Eurostatu

Spotreba energie je v jednotlivých sektoroch hospodárstva výrazne odlišná. Najviac energie spotrebuje priemysel, doprava a domácnosti. Sektor služieb patrí spolu s poľnohospodárstvom medzi energeticky nenáročné odvetvia. Graf 1 ilustruje spotrebu energií v jednotlivých sektoroch hospodárstva. Spotreba energie v priemysle vďaka zavádzaniu nových technológií, a prísnej legislatívy sa postupne znižuje a podľa odhadov v roku 2008 bola 317,887 Mtoe. Znižuje sa i spotreba domácností. Naopak spotreba energie v doprave a v službách narastá, čo je do istej miery spôsobené i nárastom podielu služieb na tvorbe HDP.

Graf 1: Spotreba energií v jednotlivých odvetviach v EÚ v období 2003-2008 (v 1000 toe)

Zdroj: spracované podľa štatistických údajov Eurostatu

3 RUSKÁ FEDERÁCIA- STRATEGICKÝ ENERGETICKÝ PARTNER EÚ

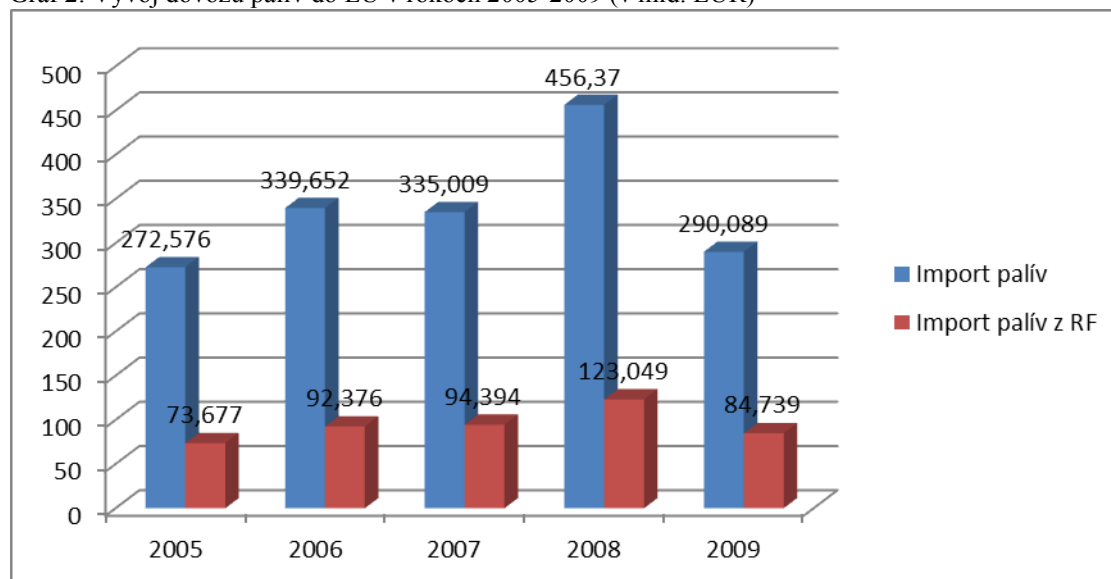
Ruská federácia, rozlohou najväčšia krajina na svete, má podstatný vplyv na formovanie medzinárodných vzťahov vďaka svojej politickej a vojenskej sile. Vo svetových hospodárskych vzťahoch zaujíma dominantné postavenie hlavne kvôli svojim bohatým energetickým zásobám. Vysoké tempá hospodárskeho rastu krajiny boli zapríčinené neustálym zvyšovaním exportu energonosičov, pod ktorý sa podpísali i vysoké ceny palív na svetových trhoch. Ropa a zemný plyn sú strategické energetické suroviny potrebné pre zabezpečenie plynulého chodu svetového hospodárstva. Ruská federácia má najväčšie zásoby zemného plynu na svete, druhé najväčšie zásoby uhlia a ôsme najväčšie zásoby ropy. Geografická blízkosť RF a dostatok energetických zdrojov robí z krajiny lídra v dodávkach ropy a zemného plynu do EÚ. Hodnota importu palív na celkovom importe EÚ neustále narastá. Kým v roku 2000 bol podiel dovozu palív na celkovom importe do krajín EÚ 16,2 % v roku 2009 predstavoval už 24,2 %.⁷ Graf 2 poukazuje na celkový import palív do EÚ v rokoch 2005-2009 a hodnotu importu z RF. Podstatným faktom je, že RF je hlavným dodávateľom energonosičov do EÚ, či už ide o ropu, petrochemické produkty zemný plyn alebo uhlie, čo zvyšuje negociačnú silu RF voči EÚ, čím sa do popredia tlačí otázka diverzifikácie dovozu palív. Percentuálne vyjadrenie dovozu palív z RF v roku 2009 bolo nasledovné:

- Uhlie- 24,5 %

⁷ Rast hodnoty importu palív nesúvisí výlučne s rastom spotreby energií v únii. Veľký vplyv na hodnotu importu majú svetové ceny týchto palív, na základe ktorých sa kontraktujú jednotlivé zmluvy týkajúce sa dodávok energetických zdrojov do EÚ.

- Ropa- 32,2 %
- Petrochemické produkty- 38,1 %
- Zemný plyn- 20,4 %.

Graf 2: Vývoj dovozu palív do EÚ v rokoch 2005-2009 (v mld. EUR)

Zdroj: spracované podľa údajov Eurostatu.

Závislosť týchto dvoch ekonomických celkov je vzájomná. EÚ potrebuje nevyhnutne energetické zdroje potrebné pre plynulý chod hospodárstva. Príjmy plynúce z predaja energetických zdrojov RF využíva na pokrytie výdavkov štátneho rozpočtu a na rozvojové programy. Komoditná štruktúra ruského vývozu do EÚ je v súčasnosti značne limitovaná. V roku 2009 podiel palív na celkovom vývoze do EÚ predstavoval takmer 74 %. V prípade podstatnej diverzifikácie dodávateľov energetických zdrojov do EÚ, by RF značne utrpela. Naproti tomu EÚ vyváža do RF hlavne stroje, dopravné prostriedky a chemické produkty. Tieto položky tvoria viac než polovicu vývozu do RF z EÚ. Súčasná komoditná štruktúra vývozu a dovozu týchto krajín je do značnej miery ovplyvnená ich historickým vývojom. V blízkej budúcnosti sa nepredpokladá aby došlo k narušeniu týchto tovarových tokov.

EÚ je prakticky závislá na jednom dodávateľovi palív, čo znižuje jej energetickú konkurencieschopnosť. V prípade výpadkov dodávok je ohrozený plynulý chod hospodárstva EÚ ako sme toho boli svedkami v rokoch 2006 a 2009. RF sa chce stať spoľahlivým partnerom pre EÚ, čomu majú pomôcť plánované projekty plynovodov Nord Stream a South Stream, ktoré obchádzajú riziko oblasti ako sú Ukrajina a Bielorusko.

EÚ si uvedomuje svoju zraniteľnosť v oblasti energetiky. Riešenie problému energetickej závislosti je zložité. Existuje však niekoľko potenciálnych možností znižovania energetickej závislosti na RF. Postupné znižovanie energetickej spotreby povedie i k zníženiu celkovej závislosti na dovoze energií. Ďalšou možnosťou je zvýšené využívanie jadrovej energie a obnoviteľných zdrojov energie. Väčšia diverzifikácia dodávateľov ropy a zemného plynu by znížila energetickú závislosť EÚ na RF. Budovanie nových prepravných trás ropy a zemného plynu je jednou z alternatív ako znížiť energetickú závislosť od jedného či dvoch dodávateľov. Všetky spomínané alternatívy sú však dlhodobého charakteru so značnými investičnými nárokmi.

ZÁVER

Súčasný vývoj na svetovom energetickom trhu spôsobil, že energetická politika či už samotných krajín alebo veľkých ekonomických blokov, akým je EÚ, sa stáva kľúčovou politikou, ktorá v značnej miere ovplyvňuje hospodárstvo únie. Energetická závislosť EÚ bude naďalej narastať. EÚ je stále viac odkázaná na dovoz energetických zdrojov z tretích krajín. To nepriaznivo ovplyvňuje konkurencieschopnosť krajín EÚ. Možnosti zníženia energetickej závislosti sú značne limitované a prípadne zníženie závislosti na RF spôsobí zvýšenie závislosti od iných krajín.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] Baráňová-Číderová D, et. al.: Alternatívy vývoja európskej integrácie. Bratislava : Ekonóm, 2009, ISBN 978-80-225-2657-9, s. 283
- [2] EC: Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply, rok 2000, [citované 2010-10-1] Dostupné na internete: http://aei.pitt.edu/1184/01/energy_supply_security_gp_COM_2000_769.pdf
- [3] EK: Zelená kniha- Európska stratégia pre udržateľnú, konkurencieschopnú a bezpečnú energiu, rok 2006,

- [citované 2010-10-2] Dostupné na internete: http://aei.pitt.edu/1184/01/energy_supply_security_gp_COM_2000_769.pdf
- [4] EK: Zelená kniha o energetickej efektívnosti alebo ako dosiahnuť viac za menej prostriedkov, rok 2005, [citované 2010-10-5] Dostupné na internete: <http://www.economy.gov.sk/zelená-kniha--energetická-efektívnosť-5965/127650s>
- [5] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/data/main_tables
- [6] http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf
- [7] <http://www.eia.doe.gov/countries/country-energy-data.cfm?fips=RS>
- [8] <http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9033088&contentId=7060602>

SCHELLING'S SEGREGATION MODEL AND ITS SIGNIFICANCE CONCERNING MULTICULTURALISM

Karolína Mužíková

Žilinská univerzita v Žiline

Abstract: *The aim of this article is to remind the segregation model in context of actual multiculturalism question resolution. The article is mainly devoted to the description and interpretation of Schelling's segregation model. It demonstrates how only a small people's preference about someone's characteristic may evoke a total segregation in a society. Total segregation of people is predominantly considered negatively, as the opposite to the desirable integration. If the segregation is based on people's origin, skin colour or worshipped religion, the consequences represent serious threat for the whole society. This article also introduces the issue of multiculturalism in Europe which is presently widely discussed.*

Keywords: *segregation model, Thomas C. Schelling, game theory, racial segregation, multicultural society, modeling social phenomena, agent-based modeling.*

INTRODUCTION

The main objective of this article is to remind the famous, timeless and influential model of segregation developed by Thomas C. Schelling in 1969. This model is able to describe several social processes which are common in everyday life and whose consequences may have significant impacts on the whole society. Some of these impacts may cause serious regional or even global problems. One of them certainly is the problem of racial segregation which still should be a threat for future generations.

This article is divided into several parts. In the first part, one of the most significant game theorist - Thomas C. Schelling is presented. The second part is devoted to the general process of segregation in the society. Next the Schelling's segregation model is dealt. In the sequence to the segregation model, the issue of multiculturalism in Europe is introduced, based on some recent statements of chief European representatives. At the end of this article, several proposals resulting from the association of the segregation model on contemporary issue of multiculturalism are introduced.

It has to be emphasized that this article's aim is not to solve the problem of racial segregation using Schelling's segregation model. The possible solution of the problem of racial segregation is certainly very demanded multidisciplinary task which should be based on the knowledge and cooperation of many fields of study (sociology, psychology, law, economy, political science, international relations, history, ethnography, etc.). This article only introduces one game theoretic point of view on the problem, which on the other hand should also be under consideration.

1. THOMAS SCHELLING AND GAME THEORY

Thomas Crombie Schelling was born in California in 1921 [15]. He is a distinguished professor of economics at the University of Maryland [14].

His large field of interests includes foreign affairs, international trade, national security, public policy, military strategy, military draft, nuclear strategy and arms control, energy and environmental policy, climate changes, terrorism, racial segregation, organized crime, tobacco and drugs policy, health policy, foreign aid organization, conflict and bargaining theory, ethical issues in negotiating, etc. [14, 15]. These all areas should be summarized as activities and processes requiring strategic thinking and strategic behaviour. All these encountered problems should be dealt with *game theory*.

Thomas Schelling is one of the most significant game theorist in the world from the very beginning of the game theory, which occurred in the year 1944 when the book *Theory of Games and Economic Behavior* by John von Neumann and Oskar Morgenstern was published. Schelling has also contributed to the light drift from pure mathematical game theory to its applicability on the real world problems [3].

Schelling was awarded by many awards. One of the most significant came in 2005 when he got the Nobel prize for economics along with Robert J. Aumann. The official statement says that they both are awarded for having enhanced our understanding of conflict and cooperation through game-theory analysis [11]. Rather suprisingly, these two scientists have never worked together [3].

Schelling has written several famous books including *The Strategy of Conflict* in 1960 and *Micromotives and Macrobehaviour* in 1978 [13]. He has become famous mainly due to the analysis of the game of chicken and its applications during the Cold War describing the whole period of nuclear armament. Also the topic of his Prize lecture in

2005 was about the legacy of Hiroshima and nuclear weapons [11]. The issue of racial segregation based on his model of segregation, also called *checkerboard model* or *tipping model* [1, 6], has become also very famed and discussed.

2. PROCESS OF SEGREGATION IN OUR SOCIETY

Segregation is a process of division. For human society, the segregation of people is the most important and interesting one. When people are segregated, they are divided according to various criteria into several groups. The segregation criteria might be:

- age,
- gender,
- achieved education,
- social class,
- income,
- spoken language or even accent,
- skin colour,
- worshipped religion,
- origin,
- inhabited town district,
- membership in organizations,
- sport clubs, etc.

Division may be dichotomous or multilateral. It depends on the point of view because several criteria may be regarded as dichotomous and multilateral at the same time. For example the aspect of spoken language may divide the population of one country into two main groups. First one involves people able to speak country's official language which is at the same time their native language. The second group represents all other people, both citizens of this country and foreigners, who are not able to speak this language or they speak it with serious obvious difficulties. In some multicultural states or cities, this division according to the spoken language has not to be bilateral.

It is evident that some of these segregation criteria have predominantly a light, private, occasional or free time character. But certain are really significant for the whole society and segregation according to them may cause serious social problems, e.g. segregation on the basis of skin colour or worshipped religion.

It should be easily observed in today's world, that the segregation on the basis of skin colour may influence another types of segregation, for example the residential location division. And this was exactly what Schelling proved in 1969 and which is further discussed in this article. If people are divided according to skin colour or worshipped religion it may cause the formation of certain groups or organizations protecting and supporting the interests of such divided groups of people. Membership or adoration in these groups, which may even grow up to fanatic, cause subsequent differences among people ranging from distinctive clothes and accessories to specific, even extremist, behaviour including racial discrimination. Such complex of impacts may deteriorate the problem of segregation, make lives of many discriminated people more exacting and postpone their prospects for better future.

A significant difficulty for the whole process of segregation may arise from the intensity of differentiation. It is obvious that each one may consider some disparity among people differently and it is also hard to measure.

Another difficulty leans on the weak bounds among free association of people, because many people tend to associate themselves with groups, and unforced or even forced segregation.

Such restricting conditions, based on each one's individual point of view, influence that the model of the segregation process should be simplified. As models are usually created by certain amount of abstraction they enable deeper understanding of the whole situation modeled, through comprehension to key model elements and relations.

3. MODEL OF SEGREGATION

Schelling's conjecture was that the interplay of individual choices, where unorganized segregation is concerned, is a complex system with collective results that bear no close relation to individual intent. The demographic map of almost any American metropolitan area suggests that it is easy to find residential areas that are all white or nearly so and areas that are all black or nearly so but it is hard to find localities in which neither whites nor nonwhites are more than, e.g. three-quarters of the total. [5]. These were the main presumptions which lead him to research this sociological area.

The chief requirement in Schelling's model is that the distinction or segregation criterion is bilateral, exhaustive, and recognizable [5]. In his segregation model he predominantly describes segregation of people by skin colour, concretely of white and black people in the USA.

His original attempts to model such situations have become quite popular. At the beginning he only used a paper, a pencil and a rubber, which was not very comfortable. He was drawing pluses and zeros on a piece of paper to try to figure out what happened when one person moved to avoid being racially isolated [3]. Later he modeled the situation using coins made of two different materials and a checkerboard and he also set several basic rules, e.g.:

“Zinc pennies that found themselves completely surrounded by copper pennies, would move to a blank square with some zinc neighbours. Each move sparked other moves, until the board was divided starkly into two homogenous halves” [3].

These experiments should be easily but roughly tested even at home, using for example beans of two different colours and graph paper, placing them at different patterns and moving them gradually if the rule for their dissatisfaction is fulfilled.

Naturally the potential of many programming languages gives to these experiments, modeling social phenomena, new dimension. On the internet many computer-based simulations of this segregation process can be found, e.g. [7, 8], where several parameters of this model can be easily adjusted. One of the most important advantages of these computer-based simulations is, that it can guarantee a total random character of the initial setting as well as of the process, which should be hardly achieved playing it individually without a computer.

To summarize it, the model's key elements are people which possess certain recognizable feature, according to which they may be divided into two main groups. The space on which the process of segregation is modeled is called the checkerboard. It stands for a residential area in reality and represents a mixed neighbourhood. All people are relatively satisfied and live in a mixed random neighbourhood. During each one's life several situations may randomly occur, including need for rehousing due to for example working conditions, school attendance, changes in the number of family members or marriages. People naturally migrate within the district, town, country or world as a whole. This fact evokes changes in the neighbourhood under examination. Several people may surprisingly find themselves surrounded by people having the opposed recognizable feature. They might find this situation rather disquieting and in order to become calm they decide to move to the area which is inhabited by people having the same distinctive feature. This behaviour may disturb a balance and cause a chain-reaction ending by an equilibrium of unintended total segregation. The Schelling's segregation model demonstrates and confirms how easily segregation may happen.

Schelling later analyzed the process by a technique called *agent based modeling*. The focus of such models is on creating autonomous agents who act according to relatively simple rules. Each agent evaluates its current position based on a “happiness rule” which depends on the adjacent squares. Some rules of interaction might involve learning or randomness. The interesting part of these models is seeing how these simple agent rules can create complex global patterns or emergent behaviour. Schelling called the agents' moves “micro-motives” and the emergent pattern as “macro-behaviour”. [6]. Each one's used “happiness rule”, which has an impact on the final outcome, may differ as it predicates about each one's individual feelings. Dixit and Nalebuff affirm that:

“Racial tolerance is not a matter of black or white; there are shades of gray. Different people, black or white, have different views about the best racial mix. For example, very few whites insist on a neighbourhood that is 99 or even 95 percent white; yet most will feel out of place in one that is only 1 or 5 percent white. The majority would be happy with a mix somewhere in between.” [2].

There are three equilibria which represent the final stage of the social dynamics of this situation. Two at the extremes where the neighbourhood is all white or all black, and one in the middle where there is a mix [2]. Such mix is described by the “happiness rule”. The problem is that this mix equilibrium could not be stable because it can be easily disrupted by chance events. There is a tendency to move toward one of the extremes [2]. Schelling called the distribution U-shaped that it is virtually only a choice of two extremes [5].

All experiments showed how easily severe racial segregation could arise from the accumulated decisions of individuals, even though each person was genuinely happy to live in an integrated neighbourhood. Schelling discovered that a very small preference not to have too many people unlike you in the neighbourhood, or even merely a preference for some people like you in the neighbourhood, could lead to such very drastic equilibrium results that looked very much like extreme separation. [3].

According to [6], there are several main implications of the Schelling's segregation model:

- It is not right to assume that group members are deeply racist. They may only have small preferences. But these individual preferences can aggregate into complete segregation. It is impossible to assign blame to any particular person and it is not necessary that all group members are deeply racist. Of course the fact that people have any preferences about the racial mix of their neighbours is a form of racism, albeit a less extreme one than total intolerance [2].
- The initial conditions of the setting have a serious impact on the final result. That is why it is very suitable to get the right mixed structure at the beginning, for example in the time of a new town district creation. The diversity must be ensured, not left to chance. If some neighbourhoods start highly segregated, natural interaction will result in complete segregation. This unfortunately happened in many European cities while specialized housing estates were quickly built on suburbs in order to resolve the immigrants increase. The immigrants were being truly separated from the majorities and this made the segregation easier.
- Interventions may be necessary in order to maintain diversity or to fix the current setting, because the initial integration may not be stable. Various rules that may prevent any segregation can be assigned. It is evident that every such intervention may cause some criticism, so the role of its communication is also very important for the future success. This task should be dealt by public policy, local authorities and companies as well as by some specific ad hoc organizations.

Schelling's checkerboard model of segregation is regarded to be one of the examples of good explanation in social sciences and the classical account of explaining with social mechanisms. It is also considered as one of the paradigmatic examples of invisible hand explanations and one of the predecessors of agent based computer models. [1].

4. MULTICULTURALISM IN SELECTED EUROPEAN COUNTRIES

During the past six months several chief European representatives announced that the process of multiculturalism has failed in their countries. It should be a thought of many European citizens but official announcements made by really distinguished politicians give the statement more significant meaning and it also identifies the prevailing trend. These representatives were the German Chancellor Angela Merkel, the British Prime Minister David Cameron and the French President Nicolas Sarkozy. These people are also on the recent list of the 68 most influential people in the world, having the positions 6th, 7th and 19th respectively [4].

In October 2010 Angela Merkel declared that attempts to build a multicultural society in Germany have utterly failed. The "multikulti" concept where people would live happily side-by-side did not work. Immigrants needed to do more for their integration and they should learn to speak German. [9].

In February 2011 similar statements that multicultural policies have not successfully integrated immigrants were made by British and French representatives [10, 12]. David Cameron added that the United Kingdom needed a stronger national identity to prevent people turning to all kinds of extremism. Building a stronger sense of national and local identity holds the key to achieving true cohesion. He said that the UK have even tolerated segregated communities behaving in ways that run counter to British values. He was more specific and signalled a tougher stance on groups promoting Islamist extremism and that there would be greater scrutiny of some Muslim groups which get public money but do little to tackle extremism. Their access to public funds will be more difficult. Cameron called for better integration of young Muslims to combat home-grown extremism. But in the speech he drew a clear distinction between Islam the religion and what he described as Islamist extremism, a political ideology he said attracted people who feel rootless within their own countries. [10].

Sarkozy said that we have been too concerned about the identity of the person who was arriving and not enough about the identity of the country that was receiving him [12].

Until later, it remains open if such approaches encourage more integration or separatism in a society. It is without doubt that the question of multiculturalism is very delicate. It is necessary to determine an objective for the European society as a whole. It is especially crucial in those countries, which are considered as former colonial powers and which immigration policy was quite open during the previous 50 years.

CONCLUSION

It might be a good idea to enhance patriotism or nationalism and to put emphasis on immigrants and their adaptability and conformity. But it has to be propagated by a kind and frank manner, in order to avoid possible protests and to keep the idea of each one's freedom prevailing. If such strategies represent the European future, they have to essentially be thoroughly explored, proposed and updated by a multidisciplinary group of experts. It certainly remains to be analyzed.

In context of the multiculturalism issue the groundbreaking model of segregation was introduced in this article. It is necessary to be aware of the phenomenon which was proven by this model. This means a fact that people are easily and relatively voluntarily segregated in a society by even a very small people's preferences. This process has repeatedly been evidenced in our society. This may be regarded as a main obstacle in the process of the society integration. For further research, it may be very suitable and interesting to include economic factors like the cost of moving or insurance into the original segregation model.

BIBLIOGRAPHY:

- [1] AYDINONAT, N.E.: An interview with Thomas C. Schelling: Interpretation of game theory and the checkerboard model. 2005. Economics Bulletin, Vol. 2, No. 2, pp. 1 – 7.
- [2] DIXIT, A.K. – NALEBUFF, B.J.: Thinking strategically. 1991. New York: W.W. Norton & Company, pp. 241 – 245. ISBN 978-0-393-31035-1.
- [3] HARFORD, T.: Lunch with the FT : Thomas Schelling and the game of life. 2005. Available on Internet: <<http://timharford.com/2005/12/lunch-with-the-ft-thomas-schelling-and-the-game-of-life/>> [cit. 2011-03-07].
- [4] PERLROTH, N. – NOER, M.: 68 najmocnejších ľudí sveta. 2010. Forbes Slovensko, December 2010, pp. 18 - 22. ISSN 1338-2527.
- [5] SCHELLING, T.C.: Models of segregation. 1969. The American Economic Review, Vol. 59, No. 2, Papers and Proceedings of the Eighty-first Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1969), pp. 488 – 493.
- [6] TALWALKAR, P. : Game theory and racism: the Schelling Segregation Model. 2008. Available on Internet: <<http://mindyourdecisions.com/blog/2008/10/28/game-theory-and-racism-the-schelling-segregation-model/>> [cit. 2011-03-02].

- [7] WILENSKY, U.: NetLogo Segregation model. 1997. Available on Internet: <<http://ccl.northwestern.edu/netlogo/models/Segregation>> [cit. 2011-03-10].
- [8] Schelling's segregation model. Available on Internet: <<http://web.mit.edu/rajsingh/www/lab/alife/schelling.html>> [cit. 2011-03-02].
- [9] The BBC 2010. Merkel says German multicultural society has failed. Available on Internet: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451>> [cit. 2011-03-02].
- [10] The BBC 2011. State multiculturalism has failed, says David Cameron. Available on Internet: <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12371994>> [cit. 2011-03-02].
- [11] The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel. 2005. Available on Internet: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2005/> [cit. 2011-03-07].
- [12] The Telegraph 2011. Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed. Available on Internet: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html>> [cit. 2011-03-02].
- [13] Thomas C. Schelling. Publications. 2004. Available on Internet: <<http://necsi.edu/faculty/schellingpublications>> [cit. 2011-03-07].
- [14] University of Maryland. Department of Economics. Thomas C. Schelling. 2009. Available on Internet: <<http://www.econ.umd.edu/faculty/profiles/schelling>> [cit. 2011-03-02].
- [15] Wikipedia. Thomas Schelling. Available on Internet: <http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Schelling> [cit. 2011-03-02].

ADDRESS:

Ing. Karolína MUŽÍKOVÁ
 Department of Management Theories
 Faculty of Management Science and Informatics
 University of Žilina
 Univerzitná 8215/1
 010 26 Žilina
 Slovak Republic
 E-mail: Karolina.Muzikova@fri.uniza.sk

SITUACE V KORUPČNÍM JEDNÁNÍ V ITÁLII

Jana Navrátilová

Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích

Abstract: *The situation of corruption in Italy is outlined using the Corruption Perception Index, which was 3.9 in 2009. The index is measured on a scale from 0 to 10. The higher the Index means the lower the corruption. Italian score 3.9 means that Italy is a country with high levels of perceived corruption in the public sector. However, perceptions and reality of corruption isn't always coincide.*

Klíčové slova: *korupce, Itálie, OSN, GRECO, CPI, Index vnímání korupce, úmluva, globální ekonomika*

ÚVOD

Situaci v korupčním jednání v Itálii nastíní s ní související Index vnímání korupce za posledních deset let. Vyhodnocování opatření korupčního jednání podnikatelských a veřejných subjektů obsahuje Úmluvu OSN proti korupci a seskupení států proti korupci – GRECO.

POSTAVENÍ ITÁLIE V GLOBÁLNÍ EKONOMICE

Italský obchod závisí především na výrobních odvětvích, zejména na automobilovém a strojním průmyslu. Po celém světě jsou známé italské slavné značky, jako je Armani, Valentino, Versace, Benetton, Prada, FIAT, Lancia, Alfa Romeo, Maserati, Ferrari a Lamborghini, které si již vytvořili své místo ve světovém obchodu.

Recese snížila objem světového obchodu velmi významně a Itálie samozřejmě nebyla výjimkou. Objem italského vývozu klesl z 369,015 mld. Euro (2008) na 290,800 mld. Euro v roce 2009. Nicméně i přes tento ohromný pokles, zůstala Itálie relativně silná a zařadila se na 8. místo ve světě, co se týče objemu vývozu. Mezi hlavní vyvážené komodity Itálie patří strojírenské výrobky, textil a oděvy, výrobní stroje, motorová vozidla, dopravní prostředky a zařízení, chemické látky, potraviny, nápoje a tabák, minerály a neželezné kovy. Mezi hlavní italské exportní partnery patří Německo, Francie, USA, Španělsko a Spojené království.

Dovoz se s recesí potýká již několik let. Italský dovoz poklesl z 382,049 mld. Euro (2008) na 295,855 mld. Euro v roce 2009. Ale i tak se země zařadila na 9. místo na světě, pokud jde o objem dovozu. Itálie dováží převážně dopravní prostředky, strojírenské výrobky, chemické látky, energetické produkty, minerály a neželezné kovy, textil a oděvy, potraviny, nápoje a tabák. Hlavními partnery Itálie pro dovoz jsou Německo, Francie, Čínská lidová republika, Nizozemsko, Španělsko a Rusko.

POJEM KORUPCE A CPI – INDEX VNÍMÁNÍ KORUPCE

Podle sociologů je pojem korupce projevem deviantního chování, což je myšleno tak, že nejsou respektována standardní pravidla hry. Není bráno v potaz to, co je od jedinců ve společnosti vyžadováno a vynucováno. Svým způsobem se jedná o poruchu, ta může mít více motivů, ale většinou platí, že jde o získání určité výhody pro sebe, příbuzné a známé na úkor veřejnosti. Nemusí jít pouze o materiální nebo peněžní prospěch, ale také se může jednat o reputaci a prestiž. Korupce se pak může jevit jako nový business. Podle nevládní agentury Transparency International je korupce zneužití veřejné moci nebo veřejných zdrojů pro soukromý prospěch. Od roku 1996 tato agentura pravidelně vydává svůj index korupce (CPI) a sleduje a zaznamenává změny ve vnímání korupce veřejností. CPI, zjišťuje míru vnímání korupce ve společnosti.

Tento index CPI, seřazuje země podle stupně vnímání existence korupce mezi politiky a úředníky veřejné správy. CPI je složený index, který vychází z výsledků průzkumů, které se vztahují ke korupci, odrážejí názory odborníků a představitelů podnikatelské sféry a zajišťují je různé nezávislé instituce. CPI, odráží názory lidí z celého světa, včetně odborníků působících přímo v hodnocených zemích. Výše indexu (čím vyšší index, tím nižší korupce).

MÍRA KORUPCE VE VEŘEJNÉM SEKTORU ITÁLIE ZA POSLEDNÍCH 10 LET

Index se měří na škále od 0 do 10. Čím vyšší index, tím nižší korupce. To znamená, pokud má v roce 2010 Itálie 3,9 CPI, tak patří k zemím s vysoce vnímanou mírou korupce ve veřejném sektoru. V tabulce níže je zobrazena situace v oblasti korupčního jednání v Itálii za posledních 10 let plus celkové pořadí Itálie ve světě.

Rok	CPI	Pořadí ve světě
2000	4,6	39
2001	5,5	29
2002	5,2	31
2003	5,3	35
2004	4,8	42
2005	5,0	40
2006	4,9	45
2007	5,2	41
2008	4,8	55
2009	4,3	63
2010	3,9	67

Index vnímání korupce CPI, ukazuje zhoršení situace v Itálii po roce vážných incidentů, které se objevily ve vládě a místních orgánech. V tomto ohledu mají probíhat reformy veřejné správy v průběhu roku 2011 a má se také připravit první soubor opatření k prevenci a boji s korupcí. V roce 2010 výsledek (skóre) Itálie 3,9 značí zhoršení vnímání korupce ve srovnání s rokem 2009. Tento výsledek není nijak překvapující, vzhledem k podezření z korupce na různých úrovních státní správy. Jde zejména o úředníky a politiky. CPI, zaznamenal v každém případě, že důvěryhodnost mimo Itálii o korupci se snižuje. To co výsledky průzkumu ukazují, nemusí nutně znamenat, že jde o zhoršení fenoménu úplatkářství, ale je možné, že je to i pravda. Vnímání korupce a realita korupce se ne vždy shodují.

VYHODNOCOVÁNÍ OPATŘENÍ NA SNIŽOVÁNÍ KORUPČNÍHO JEDNÁNÍ PODNIKATELSKÝCH A VEŘEJNÝCH SUBJEKTŮ

Relativně nízká korupce v EU budí dojem, že je na tom EU s bojem s korupcí dobře, ale také země EU bojují s některými formami korupce. Velké aféry, které připomínají spíše organizované podnikání než náhodné selhání jednotlivce, se sice neobjevují často, ale ukazují na nemožnost úplné likvidace korupce. Ani EU nepodceňuje problém korupce, už v roce 1997 přišla Evropská komise s návrhem smlouvy Společné politiky v boji proti korupci. Smlouva byla schválena již v květnu 1997 a od té doby se neustále upravují její části.

Co se týče konkrétně Itálie, tak italské politické prostředí umožňovalo rozšíření korupce hlavně v poválečném období. Na počátku devadesátých let začala rozsáhlá vyšetřování korupčních skandálů, která se týkala členů parlamentu, ministrů, politických stran, státních úředníků i osob z finančních a obchodních kruhů. Korupce se v Itálii stala hojně užívaným nástrojem pro získání obchodních kontraktů a pro velké politické strany byla hlavním zdrojem financí. Nešlo jen o zneužívání veřejných zdrojů a zapojení do soukromých obchodů, ale šlo také o propojení s organizovaným zločinem. V devadesátých letech bylo v parlamentu 38 slyšení, která se zabývala 228 žádostmi, šlo o jednání o zbavení imunity za účelem trestního stíhání. U téměř všech případů se jednalo o korupci, porušování zákona o financování politických stran nebo příjmu kradeného zboží. Důsledkem těchto skandálů byla proměna politického uspořádání po volbách, tradiční strany byly smeteny a vytvořil se tak prostor pro nové strany.

ÚMLUVA OSN PROTI KORUPCI

Italský parlament ratifikoval Úmluvu OSN proti korupci. Úmluva OSN proti korupci byla přijata Valným shromážděním OSN 31. října 2003 a následně podepsána jednotlivými státy v mexické Méridě v prosinci téhož roku. Úmluva OSN proti korupci nabízí soubor opatření, pravidel a standardů k efektivnějšímu potírání korupce na globální úrovni.

Účelem této Úmluvy je:

- Účinněji a efektivněji prosazovat a posilovat opatření k prevenci a potírání korupce;
- Prosazovat, usnadňovat a podporovat mezinárodní spolupráci a technickou pomoc při prevenci a potírání korupce, včetně spolupráce a pomoci, sledujícího navrácení majetku;
- Prosazovat odpovědnost, řádné spravování veřejných záležitostí a řádné zacházení s veřejným majetkem.

Kapitola II. této Úmluvy obsahuje 14 článků s jednotlivými protikorupčními opatřeními. Jsou zde zmíněny například tyto opatření: preventivní antikorupční strategie a praxe, orgán nebo orgány pro prevenci korupce, opatření ve veřejném sektoru, pravidla chování pro veřejné činitele, pravidla pro veřejné zakázky a spravování veřejných financí, podmínky pro podávání informací veřejnosti, dále opatření týkající se orgánů soudnictví a prokuratury, opatření v soukromém sektoru, opatření na podporu účasti společnosti a nakonec opatření k prevenci praní špinavých peněz.

SKUPINA STÁTŮ PROTI KORUPCI - GRECO

Skupina států proti korupci (GRECO) byla založena v roce 1999 Radou Evropy pro monitorování států a dodržování protikorupčních norem. V současné době tvoří GRECO, včetně Itálie, 49 členských států (48 evropských států a USA). Členství v GRECO se neomezuje pouze na státy Evropy. Každý stát, který se zúčastnil vypracování rozšířené částečné dohody, se může připojit oznámením generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. Cílem GRECO je zlepšit schopnosti svých členů v boji proti korupci, sledovat jejich soulad se směrnicí Rady protikorupčních standardů Evropy prostřednictvím dynamického procesu vzájemného hodnocení a tlaku. GRECO pomáhá identifikovat nedostatky v národní protikorupční politice, pobízí k reformám. GRECO také sdílí osvědčené postupy při prevenci a odhalování korupce. Každý členský stát jmenuje až 2 představitele, kteří se účastní zasedání GRECO s hlasovacím právem.

ZÁVĚR

Situace v oblasti korupčního jednání v Itálii je nastíněna za pomoci Indexu vnímání korupce, který v roce 2009 byl 3,9. Index se měří na škále od 0 do 10. Čím vyšší index, tím nižší korupce. Italské skóre 3,9 znamená, že Itálie patří k zemím s vysoce vnímanou mírou korupce ve veřejném sektoru. Ovšem vnímání korupce a realita korupce se ne vždy shodují.

LITERATURA

- [1] *EconomyWatch : Economy, Investment & Finance Reports* [online]. c2010 [cit. 2010-12-29]. Italy Trade, Exports and Imports. Dostupné z WWW: <http://www.economywatch.com/world_economy/italy/export-import.html>.
- [2] *EUROPEUM : Institut pro Evropskou politiku* [online]. 2004-01-29 [cit. 2011-02-02]. Kde se daří korupci?. Dostupné z WWW: <http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=672>.
- [3] *TRANSPARENCY INTERNATIONAL - Česká republika* [online]. c2007 [cit. 2010-12-27]. CPI 2010 - Index CPI 2010: Odpovědi na časté otázky. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.cz/pdf/CPI2010_FAQ_CZ.pdf>.
- [4] *TRANSPARENCY INTERNATIONAL : the global coalition against corruption* [online]. 2000-2007 [cit. 2010-12-26]. TI Corruption Perceptions Index 2000, Corruption Perceptions Index 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/>.
- [5] *TRANSPARENCY INTERNATIONAL ITALIA : ASSOCIAZIONE CONTRO LA CORRUZIONE* [online]. 2010 [cit. 2011-02-10]. CPI 2010. Dostupné z WWW: <http://www.transparency.it/upload_doc/CPI2010_Media.pdf>.
- [6] *Ministerstvo vnitra - Archiv - červen 2008 : Bezpečnost a prevence* [online]. c2005 [cit. 2011-02-03]. Itálie – korupce a boj proti ní. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/rs_atlantic/mvcr/prevence/korupce/4851.html>.
- [7] SCHEINOS, M. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha : 2008 [cit. 2011-02-10]. Edice IKSP. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/341.pdf>>. ISBN 978-80-7338-066-3.
- [8] *Council of Europe : Group of States against Corruption* [online]. 2011 [cit. 2011-02-10]. What is GRECO?. Dostupné z WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/3.%20What%20is%20GRECO_en.asp>.

ADRESA:

Jana Navrátilová
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Management a marketing zahraničního obchodu
Osvobození 699
686 04 Kunovice
e-mail: navratilka.j@seznam.cz

VLIV KULTURNÍCH ODLIŠNOSTÍ NA OBCHODNÍ JEDNÁNÍ V URČITÝCH ZEMÍCH

Ladislav Obdržálek, Vladimíra Hlaváčková, Radek Habarta

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *Abyste úspěšně uzavřeli kontrakt, je důležité při obchodu s jinými státy znát jejich kulturu, zvyky a tradice, musíte perfektně zmapovat území, na které hodláte vstoupit a obchodovat. Nesmíme při tom zapomínat na to, že každá země může mít odlišnou kulturu a jiné zvyky, které hrají při obchodním jednání velmi důležitou roli. Neznalost místních zvyklostí je totiž často příčina neúspěchu obchodního případu, a to už v samotném jeho počátku.*

Klíčová slova: *Obchod, obchodní jednání, stát, kultura, smlouva*

Abstract: *To successfully conclude a contract, it is important to trade with other countries to know their culture, customs and traditions, you must map the perfect area to which you intend to enter and trade. We must not forget the fact that each country may have a different culture and different customs, which play at a business meeting a very important role. Ignorance of local customs is often the cause of the failure of a business case, and that's in its very beginning.*

Key words: *Business, business meetings, country, culture, contract Fonetický přepis*

ÚVOD

Je nutné mít na paměti, že prvním jednáním se může nově vznikajícímu obchodnímu vztahu velmi napomoci, ale také uškodit, a to často nenapravitelně. Neznalost místních zvyklostí je často příčina neúspěchu obchodního případu již v jeho počátku. Jednání s potencionálním zahraničním partnerem by tak mělo být velmi důkladně připraveno, přičemž příprava závisí do značné míry i na tom, zda se jednání uskuteční v zahraničí, nebo na domácí půdě. Proto je velmi důležité rozeznat kulturní rozdíly, uvědomit si alespoň základní rozdílnosti pohledů, a to například jiný způsob vnímání a řešení problémů, rozdílný styl oblékání či jiný způsob chování, projevu osobnosti. Důležitou podmínkou budování obchodního vztahu je vzájemná důvěra mezi partnery. Nedostatek důvěry a důvěryhodnosti je v mezinárodním jednání větší, a to také v důsledku různých stereotypů, předpojatosti a nejistoty. Způsob vytváření vzájemných vztahů se však může lišit. Například s německým partnerem je lépe zachovat si emocionální odstup a jít brzy k jádru věci, britský partner upřednostňuje přátelské, ne však velmi osobní vztahy a odbornost. Osobní přátelské vztahy mohou být naopak velmi podstatnou podmínkou dlouhodobých obchodních vazeb v oblasti Asie, Latinské Ameriky, Středního východu či Afriky.

Obyvatelé jednotlivých zemí se vyznačují určitými vlastnostmi, které jsou pro všechny všeobecně známé. Traduje se tak, že například Němci jsou velmi precizní, Francouzi si umějí vše vychutnat, Italové jsou temperamentní, Angličané zase tolerantní, Švýcaři přesní a pořádkumilovni a Číňané velmi úslužní. Tyto kulturní rozdíly mohou přinášet problémy i v jinak naprosto jednoduchých situacích. Je tedy více než dobré znát alespoň základní znaky ostatních kultur, a to zejména při styku s jinými národnostmi při pracovních jednáních, ale také při návštěvě cizích zemí.

ROZDÍLNOST MEZI URČITÝMI STÁTY

Abychom se vyvarovali trapných situací, nedorozumění, neúmyslných nezdvořilostí a udělali si představu o našem partnerovi, je důležité zaměřit se na následující základní aspekty kultury:

- individualismus versus kolektivismus
- interpersonální vzdálenost
- verbální a neverbální komunikace
- oblékání a vzhled
- jídlo a stolování
- čas a jeho chápání
- vztahy mezi lidmi
- hodnoty a normy
- víra a postoje
- duševní proces a pracovní návyky [2]

Pro úspěch v obchodním jednání se v některých zemích vyplatí mít agenta nebo místního zástupce. V některých zemích (např. v arabských zemích) je toto dokonce podmínka možnosti uzavírat obchody. Při přípravě smlouvy je třeba si uvědomit, že ani písemnému kontraktu nemusí být přisuzován stejný význam, jak je tomu v západních zemích. V mnoha arabských a asijských státech je chápán více jako prohlášení úmyslu a celkový rámec vztahů, než jako do všech detailů závazný dokument. Pokud se totiž změní situace, pak smlouva nebo její části mohou být změněny nebo znovu projednány. Dojde-li ke sporu, nemusí být volba právní cesty tím správným řešením. Také možnost získání potřebných informací se v jednotlivých zemích liší. Zatímco program jednání bývá stanoven a využíván například s partnery z USA a západní Evropy, v jiných bývá považován za zbytečně strukturovaný a omezující.

Roli v obchodním jednání může hrát také skutečnost, kdo firmu zastupuje. Konkrétně postavení ženy a její účast na jednání. Především v arabských zemích, Asii či Latinské Americe je nemyslitelné, aby obchodní jednání vedla žena. Dalším významným aspektem se může stát i věk jednatele. Tak je tomu například v asijské, arabské a africké kultuře, kde je vyšší věk spojován s větší zkušeností, moudrostí, respektem a vážností. Mnohem menší roli hraje věk jednatele v Evropě a zvláště v Severní Americe.

Jednotlivé země se liší i *tempem* mezinárodních jednání, a to nejen rychlostí celkového procesu, ale i jeho jednotlivých částí jako například seznamování, vyjednávání a konzultace, rozhodování či realizace rozhodnutí. Seznamovací fáze může být velmi zdoluhavá například v arabských zemích, budování důvěry je důležité i v řadě latinskoamerických, asijských a afrických zemí. Trpělivost se zde vyplatí i ve fázi vyjednávání a rozhodování. Obvyklý tlak západních partnerů na urychlené jednání může mít ale opačný efekt. Druhá strana se tak totiž stává podezřívavou a použité argumenty se často minou účinkem. Ve fázi realizace se rychlé a přesné plnění stanovených podmínek a termínů očekává v západní kultuře i v Japonsku, naopak v latinské a arabské kultuře se často neberou doslovně.

Rozdíly mezi kulturou v různých zemích můžeme najít již při samotném začátku obchodního jednání. Jde například o *pozdrav*. Každá kultura si vytvořila vlastní způsob pozdravu, přičemž některé její formy jsou pro nás neobvyklé. Jsou země, jako například Itálie, Španělsko či Francie, kde se zdraví neustále, jsou místa, kde se lidé při pozdravu objímají a navzájem dotýkají, nebo kde se velmi často podávají ruce, ale i takové země, kde se vzájemným dotykům spíše vyhýbají a zdraví se velice rezervovaně. Formu pozdravu volíme podle okolností, lokálních nebo kulturních zvyklostí. Formy a intenzita fyzického kontaktu jako doprovodného jevu při pozdravu (například poplácání, držení za ramena či brání za ruce apod.) se mění dle konkrétních kulturních oblastí. Častěji se vyskytuje v jihoevropských zemích. Jinde není příliš používán a je brán spíše za nevhodný.

Odlišnosti existují i v samotném *potřesení rukou*. V Americe se například krátké a silné potřesení rukou považuje za projev přílišného sebevědomí a mužnosti. Ochablý stisk se ale pokládá za projev homosexuality. Naopak v Africe je ale tento letmý stisk naprosto správným podáním ruky. Tam navíc může potřesení rukou trvat až několik minut a v USA by se tato skutečnost považovala za sexuální obtěžování. V Čechách je považováno za slušné potřást si rukou s pevnějším stiskem a dívat se při tom druhému do očí. V Japonsku ale tento zvyk není běžný. Při seznamování se Japonci uklánějí a čím větší úklon, tím větší úcta. I zde však dochází k vlivu západní kultury a v manažerských kruzích se užívá potřesení rukou stejně jako v Evropě. [4]

Rozdíly v kulturách najdeme i při *stolování*. Asijské národy při jídle srkají a po dobrém jídle si říhnou, čímž naznačují, že jim chutnalo. V evropských kruzích by takové chování bylo vrcholem nevychovanosti. Ovšem pro Číňana by zase bylo naprosto šokující, kdybyste se před ním vysmrkali do kapesníku. Zbytek světa by však pravděpodobně nezasedl za stůl, kde předtím stoloval Číňan. V Číně je totiž běžné vše nepotřebné házet pod stůl. V Indii a Africe vás může překvapit absence příborů, jí se zde totiž rukama. Ale nesmíte zapomenout, že levá ruka se nepoužívá, protože je nečistá.

Při obchodním jednání hrají důležitou roli samozřejmě i další faktory, jako jsou například řeč těla, vnímání osobního prostoru, návštěvy partnerů, darování dárek apod. I na tyto oblasti nesmíme zapomenout, protože hrají též důležitou roli v obchodním jednání.

ZÁVĚR

Poznání a respektování kulturních specifik jednotlivých zemí by mělo být samozřejmostí pro všechny, kteří často cestují a pohybují se v mezinárodním prostředí, pracují v mezinárodních společnostech či komunikují v rámci multikulturních mezinárodních týmů. Pro všechny tyto subjekty je kontakt s občany jiných států i kontinentů zcela běžný. Nejen poznatky o kultuře, ale zejména její správné pochopení pomáhá vyhnout se zbytečným nedorozuměním celkově vede k úspěchu obchodního jednání. A vzhledem k tomu, že v některých zemích, jako například Česká republika, hraje mezinárodní obchod velmi důležitou roli, nelze brát přípravu na obchodní jednání na lehkou váhu, ale naopak přistupovat k ní velmi zodpovědně. Jen tak může být obchod úspěšně uzavřen.

LITERATURA:

- [1] RÝZNAR, L. *Společenská diplomacie ve veřejné správě*. 2. vyd. Praha: MINISTERSTVO VNITRA, 2008. 360 s. ISBN 978-80-7312-057-3
- [2] ZAMYKALOVÁ, M. *Mezinárodní obchodní jednání*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003. 171 s. ISBN 80-86419-28-2.
- [3] *Teoretická východiska pro obchodní jednání* [online]. 1997-2011 [cit. 2011-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/manual-exportera/osobni-jednani-na-zahranicnim-trhu>>.
- [4] *Odlíšnosti při obchodním jednání se zahraničními partnery* [online]. [cit. 2010-10-08]. Dostupné z WWW: <http://www.diversitymanagement.cz/diversity_management.php?id=74>.

ADRESA:

Ing. Ladislav Obdržálek
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel.: 572 549 018, fax: 572 548 788
e-mail: obrzalek@edukomplex.cz

Ing. Vladimíra Hlaváčková
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel.: 572 549 018, fax: 572 548 788
e-mail: hlavackova@edukomplex.cz

Ing. Radek Habarta
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel.: 572 549 018, fax: 572 548 788
e-mail: habarta@edukomplex.cz

KOMPARACE A VZÁJEMNÝ VZTAH MEZI MANAŽERSKÝM A FINANČNÍM ÚČETNICTVÍM

Ondřej Šabata

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: V účetnictví rozeznáváme dva hlavní směry, a to účetnictví finanční a účetnictví manažerské. Finanční účetnictví na rozdíl od manažerského poskytuje informace především externím uživatelům (státu, obchodním partnerům, věřitelům). Cílem manažerského účetnictví je definovat a rozpoznat veškeré náklady, které vznikají v rámci firmy a s maximální přesností tyto náklady přiřadit jednotlivým procesům, útvarům nebo výrobkům.

Klíčová slova: Účetnictví, finanční účetnictví, manažerské účetnictví, náklady, cíl, komparace, věřitel, informace.

Abstract: In accounting, we can distinguish two main directions, namely financial accounting and managerial accounting. Financial Accounting, unlike management, provides information primarily for external users (state, business partners and creditors). The objective of management accounting is to define and identify all costs incurred by the company with the utmost precision the costs assigned to individual processes, services or products.

Key words: Accounting, financial accounting, managerial accounting, costs, aims, creditors, comparison, information.

ÚVOD

Účetnictví je užíváno jako nástroj pro sledování a zobrazování stavů, toků a výsledků podnikatelské činnosti, které je vyjádřeno v peněžních jednotkách. Vedení účetnictví je dáno obecně platnými normami a definovanými pravidly. Podle toho, komu účetnictví slouží a jaké rozhodovací úkoly řeší, rozeznáváme dva hlavní účetní směry:

- účetnictví finanční
- účetnictví manažerské

Hlavním cílem tohoto příspěvku je popsat komparaci a nalézt vzájemný vztah mezi manažerským a finančním účetnictvím.

FINANČNÍ ÚČETNICTVÍ

Hlavním cílem finančního účetnictví je zobrazit účetní data pro externí uživatele. Mezi tyto externí uživatele můžeme zařadit např. banky, obchodní partnery nebo i zaměstnance. Důvodem zájmu o toto účetnictví ze strany externích uživatelů spočívá v jejich budoucím prospěchu jako např. banka, která poskytne firmě úvěr, chce mít v budoucnu jistotu, že firma dostojí svým závazkům. Charakteristikou finančního účetnictví je skutečnost, že jeho obsah je dán zákonnou úpravou. Vedení společnosti má tendence toto účetnictví nadhodnocovat.

Finanční účetnictví poskytuje data z:

- Bilance
- Výkazu zisků a ztrát
- Přílohy k účetním výkazům jako je např. Cash flow

MANAŽERSKÉ ÚČETNICTVÍ

Manažerské účetnictví je charakteristické svou individuálností a je spíše zaměřeno na budoucnost, která povede k zajištění stability a prosperity firmy. Manažerské účetnictví slouží vedoucím pracovníkům, aby jim umožnil ovlivnit vývoj podniku. Rozdíl oproti finančnímu účetnictví spočívá v jeho vysoké pravděpodobnosti a zároveň i přesnosti. Charakteristické je pro manažerské účetnictví to, že poskytuje informace o skutečnosti, které dále porovnává s plánem a tím umožňuje přijímat včasná opatření, která povedou k plánovanému stavu. Jako příklad této skutečnosti si můžeme uvést rozpočet. Struktura manažerského účetnictví není tedy přesně definována a odvíjí se tak podle současných potřeb na informace pro řídicí pracovníky.

KOMPARACE FINANČNÍHO A MANAŽERSKÉHO ÚČETNICTVÍ

Pokud porovnáme manažerské účetnictví s účetnictvím finančním, můžeme vidět následující rozdíly v:

- *vymezení aktiv a pasiv*: v manažerském účetnictví, jak jsem uvedl výše, se přizpůsobují potřebám vedoucích pracovníků, které s nimi dále ve firmě pracují. Ve finančním účetnictví jsou ošetřené legislativou.
- *odlišným oceňováním*: odlišné pojetí reprodukčních cen (spotřebované nebo využité ekonomické zdroje se neoceňují na bázi historických nákladů pořízení, ale na úrovni cen, které odpovídají jejich věcné reprodukci).
- *odlišné pojetí nákladů*: finanční účetnictví definuje náklady jako spotřebu hodnot (snížení hodnoty) v daném období vyvolanou tvorbou podnikových výnosů. Manažerské účetnictví odlišuje náklady od peněžních výdajů, které představují úbytek peněžních fondů podniku. Jako příklad můžeme uvést nákup stroje, kdy zaplacení není nákladem, ale jsou jimi až odpisy, kterými cenu automobilu postupně převádíme do nákladů, odpisy však nejsou peněžním výdajem.

VZÁJEMNÁ VAZBA FINANČNÍHO A MANAŽERSKÉHO ÚČETNICTVÍ

Finanční i manažerské účetnictví poskytuje různé výstupy v závislosti na potřebách, které jak interní, tak i externí uživatelé potřebují řešit. Finanční, stejně tak i manažerské účetnictví se sjednocuje tam, kde se informační nároky neliší v obsahovém vymezení a kde je pouze zpodobňují. Oddělenost účetnictví je nutná z důvodu důvěrných informací manažerského účetnictví pro řízení podniku, které nemají být zveřejňovány. Z hlediska zabezpečení je vyžadována přísnější regulace účetnictví, druhové rozdělení nákladů apod. Současná doba vyvíjí tlak oba typy účetnictví propojovat. Tam, kde je to vhodné finanční účetnictví rozdělit do analytické evidence.

ZÁVĚR

Využitelnost obou typů účetnictví ukazuje na to, že v době expanze se uplatňují na manažerské účetnictví menší požadavky a naopak v době recese se kladou na manažerské účetnictví mnohem větší požadavky.

Čím více stoupá automatizace, tím je jednodušší dle finančního účetnictví rozdělit náklady na nedokončenou a realizovanou produkci. To pak z hlediska finančního účetnictví zjednodušuje i oceňování aktiv. Značný vliv zde mají odpisy dlouhodobého majetku a časová rozlišení nákladů a výnosů. Manažerské účetnictví v takových firmách potom přestává plnit základní funkci, jež spočívá v poskytování reálného obrazu o firmě.

LITERATURA

- [1] *Náklady* [online]. 2010 [cit. 2011-03-11] Dostupné z WWW: <http://nop.topsid.com/index.php?war=naklady>
- [2] ČECHOVÁ, A. *Manažerské účetnictví*. Praha : Computer press, 2006. 182 s. ISBN 80-251-1124-5
- [3] *Manažerské účetnictví* [online]. 2010 [cit. 2011-03-14] Dostupné z WWW: <http://www.icupraha.cz/prilohyarchiv/231/9%20Sylabus%20MANAŽERSKÉ%20ÚČETNICTVÍ.pdf>
- [4] *Finanční účetnictví* [online]. 2010 [cit. 2011-03-14] Dostupné z WWW: <http://www.icupraha.cz/prilohyarchiv/228/6%20Sylabus%20%20FINANČNÍ%20ÚČETNICTVÍ%20A%20VÝKAZNICTVÍ.pdf>
- [5] *Účetnictví v praxi* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17] Dostupné z WWW: <http://www.uctovani.net/ucetni-priklady-predkontace.php>

AUTOR

Ing. Ondřej Šabata
Stará Tenice 1200
686 01 Uherské Hradiště
tel.: 777 651 707
e-mail: sabatao@edukomplex.cz

MARKETINGOVÉ TRENDY V POSTKRÍZOVOM OBDOBÍ¹

Lenka Šimorová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Cieľom predkladaného príspevku je poukázať na marketingové trendy v období po hospodárskej kríze, ktorá na európskom kontinente pomaly doznieva a stala sa dôvodom k prehodnoteniu doteraz používaných firemných stratégií. Marketingová stratégia nie je v tomto procese výnimkou. Mnoho firiem si uvedomilo že strnulo zabehnuté stratégie v marketingu nie sú zabezpečením úspechu hlavne vzhľadom na aktuálny turbulentný svet sociálnych sietí, globálne pôsobiacich firiem a informačných technológií. Novými výzvami firiem sú úspora nákladov, kreativita a najmä udržanie si dôvery zákazníkov. Viac ako nikdy predtým je nutné budovať dôveru a so zákazníkom jednať ako s rovnocenným partnerom, ktorý je veľmi sofistikovaný a znály trhu a to nielen na rozvinutých trhoch Severnej Ameriky a Európy ale čoraz viac aj na trhoch rozvíjajúcich sa krajín.

Kľúčové slová: Stratégia, hospodárska kríza, sociálne siete, multimediálne zariadenia, kupóny

ÚVOD

Spoločnosť prežíva doznievanie negatívnych prejavov poslednej a veľmi silnej finančnej krízy. Veľa odborníkov a marketingových manažérov sa stretáva s neustálou nutnosťou znižovať náklady a v súčasnej situácii sa to deje aj napriek znižovaniu kvality predkladaných kampaní a stratégií. U kreatívnych manažérov na domácej ale aj medzinárodnej sfére je však možné predpokladať veľké výzvy v oblasti marketingu, najmä čo sa týka nových prístupov a techník, ktoré je možné využívať aj napriek potrebe klesajúcich nákladov. Cieľom predkladaného príspevku je poukázať na marketingové trendy v období po hospodárskej kríze, uviesť niekoľko trendov a techník, ktoré je možné využiť aj v prípade nákladových úspor. Uvedomenie si týchto nových prístupov a ich implementáciu prinesie firme nielen úspory ale aj ďalšie možnosti oslovenia svojich terajších a budúcich zákazníkov a upevnenie si tak firemného imidžu.

Marketingové trendy v postkrízovom období

1. Náhodné zdvorilostné činy

Spotrebiteľia rovnako ako firmy pociťujú neustále sa zvyšujúci tlak na potrebu šetrenia finančných prostriedkov. Na druhej strane je pre zákazníkov typický istý stupeň chamtivosti a pocit povinnosti starostlivosti zo strany firmy. Trendmi–nasledujúceho obdobia sú zdvorilostné prejavy zo strany firiem na prilákanie, zapojenie potenciálnych a existujúcich zákazníkov napríklad: poskytovaním vernostných kariet, rôznych zliav a darčiekov. Pretože pre značku je veľmi dôležité aby bola vnímaná nie ako prísna a nepružná ale ako charizmatická a empatická. Pre sledovanie zmien v správaní sa spotrebiteľov v dnešnej dobe slúžia rôzne sociálne siete. Napríklad používatelia sociálnej siete Twitter sú neustále sledovaní značkou Interflora vo Veľkej Británii – (spoločnosť pôsobiaca v oblasti dodávky kvetín), ktorá ak pri monitorovaní používateľov tejto sociálnej siete zaznamená popis vo veľkosti 140 znakov od užívateľa, ktorý potrebuje potešiť, Interflora mu spontánne pošle kyticu kvetov.² Aj takýmto spôsobom si firmy udržujú vzťah so zákazníkom a upevňujú si jeho dôveru. Starostlivosť o zákazníka predstavuje najdôležitejší prvok a ťažisko všetkých marketingových stratégií.

Mestskí užívatelia

Spotrebiteľia v mestách majú tendenciu byť odvážnejší, liberálnejší, tolerantnejší a to nielen na trhoch rozvinutých krajín, ale do pozornosti sa stále čoraz viac dostávajú spotrebiteľia trhov rozvojových krajín. Títo obyvatelia sú tzv. novoobyvatelia vzdialení od tradičných sociálnych štruktúr a súčasne vystavení radu nových možností a príležitostí. Sto miest sveta predstavuje 30% svetovej ekonomiky a sú to mestá ako Londýn, New York, Paríž... ale aj metropoly východu ako Šanghaj, Sao Paulo, Istanbul a iné, ktoré predstavujú rastúcu dôležitosť v celosvetovom meradle a sú pripravené na rast ponuky.³ Spotrebiteľia žiadajú nie globálnu stratégiu ale stratégiu, ktorá bude brať ohľad nielen na

¹ Problematika uvedená v tomto príspevku je súčasťou vedeckého projektu: VEGA č. 1/ 0803/10 „Fundamentálne príčiny hospodárskej krízy, jej dosahy na ekonomiku Slovenska ako členskej krajiny EÚ, so zameraním na alternatívne riešenia vo sfére medzinárodných marketingových stratégií podnikateľských subjektov.“

² SAVARESE, A. 2011. *11 Consumer Trend per il 2011*. [online] 2010.12.03.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://ninjamarketing.it/2010/12/03/11-consumer-trend-per-il-2011/>>

³ SMITH, G. 2011. *11 crucial consumer trends for 2011 – Urbanomics*. [online] 2011.01.11.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://www.examiner.com/business-strategies-in-national/11-crucial-consumer-trends-for-2011-urbanomics>>

kultúrne ale aj lokálne odlišnosti. Marketéri budú musieť pozorne sledovať meniace sa trendy spotrebiteľov jednotlivých miest. Ako napríklad Absolut Vodka, ktorá v roku 2009 predstavila limitovanú edíciu Absolut Boston (zelený čaj a bazový kvet) a v roku 2010 Absolut Brooklyn.⁴

Pandemónium ceny

Spotrebiteľia hľadajú špeciálne ponuky a zľavy, pričom nové technológie im umožňujú byť napojení na internet, zdieľať neustále ponuku a reagovať na ňu v reálnom čase. V budúcnosti multimediálne mobilné telefóny budú môcť skenovať čiarové kódy a pomocou GPS technológií bude spotrebiteľ oboznámený s najlepšou ponukou na trhu a miestom, kde sa ponuka nachádza. Kupóny na zľavy sa nebudú využívať vo forme papierových poukážok alebo tlačenia si ponúk tlačiarňou. Najnovšie modely predaja sú charakteristické tzv. kúpnu silou skupiny. Napríklad Groupon – spojenie slov „group“ skupina a „coupon“ kupón, predstavuje webovú stránku, ktorá svojim návštevníkom ponúka zľavy na ľubovoľné služby a tovary. Model predpokladá platnosť ponuky jeden deň, počas ktorého je nutné aby o daný produkt alebo službu prejavil záujem určitý počet spotrebiteľov, len tak môže byť zľava uplatnená. Daný model ponúka predávajúcim reklamný priestor, nakoľko príjem ponúkajúcich sa zmenší o veľkosť zľavy a prémii pre webovú stránku avšak firma si týmto získa nových zákazníkov. Úspech tohto modelu dokazujú tržby firmy Groupon, ktorá rok 2010 uzavrela s obratom 500 mil. dolárov.⁵

Vyrobené pre Čínu

Veľa západných značiek preniká na trhy Číny novými produktmi vytvorenými priamo pre trhy rozvíjajúcich sa krajín. Kombinácia vnímania kvality a lokálneho prepracovania produktov sa javí ako tá správna stratégia. Napríklad americká značka Levi's, ktorá je celosvetovo známym výrobcom džínsovej módy, vytvorila samostatnú značku dENIZEN, ktorá predstavuje štýl obliekania novej generácie s vysokokvalitnými džínsovými odevmi za prijateľné ceny, pričom samotný názov znamená žiť na jednom mieste, patriť do určitej skupiny.⁶ Produkty tejto značky sú dostupné len v Číne, Kórey a Singapúre. Ďalším príkladom výrobkov vyrobených pre čínsky trh a konkrétne pre mesto Šanghaj sú: Shanghai Blue Phone dostupný ako veľmi luxusný mobilný telefón len v predajniach značky Dior v Šanghaji a obchodná jednotka spoločnosti Apple v Šanghaji v ktorej personál nosí tričká s potlačou "Navrhnuté v Kalifornii, vyrobené v Číne". Firma Apple sa natoľko prispôbila čínskemu trhu, že spoločnosť v roku 2010 zaznamenala tržby v objeme 2.6 mld. dolárov - štyrikrát viac ako v predchádzajúcom roku.⁷

Wellthy

Heslom doby je žiť zdravo a pohodlne – wellness a healthy – wellthy. Stále viac spotrebiteľov očakáva od produktov a služieb, že prispievajú k lepšej kvalite života a ochrane zdravia nie liečbe príznakov a ochorení. Komerčné chápanie zdravia využívajú mnohé firmy na zatraktívnenie svojich produktov z hľadiska prevencie zdravia ako napríklad spoločnosť Sony a Microsoft, ktoré predstavujú ovládače hier na základe pohybových senzorov.

Sociálne rady

Odporúčania od priateľov, známych a iných ľudí tzv. word of mouth⁸ predstavujú neustále významnejší prvok ovplyvňovania spotrebiteľského správania a tým zároveň spotrebiteľia vykazujú vysoký stupeň ovplyvňovania sa navzájom. Túto charakteristiku využíva veľa firiem pri identifikovaní potrieb a preferencií svojich zákazníkov najmä prostredníctvom internetu, čo pre firmy predstavuje najvhodnejšie a najekonomickejšie riešenie. Firmy si všimajú používateľov internetu a sociálnych sietí, ktorí sa veľmi radi podelia o skúsenosti, názory, pripomienky a návrhy na produkty so svojimi priateľmi. Hlavnou zložkou všetkých sociálnych sietí je tlačidlo Like (páči sa mi), ktoré ohodnotí produkt, službu či vytvorí hodnotenie filmu, knihy. Na základe týchto názorov a hodnotení od priateľov sa spotrebiteľia rozhodnú o kúpe produktu či využití služby. Napríklad odvetvie cestovného ruchu sa stále viac presúva na internet a spotrebiteľia používajú pripojenie Wifi vo svojich smartfónoch⁹: na rezervácie a aktualizácie letov, hotelov, vyhľadávanie miestnych reštaurácií, kultúrnych pamiatok, rôznych podujatí, turistických sprievodcov, tlmočníkov, pričom sa s priateľmi môžu podeliť o zážitky prakticky v danom okamihu.¹⁰

Veľkorysosť bohatých značiek

Bohaté značky na rozvíjajúcich sa trhoch budú neustále vyzývané k prejavom veľkorysosti bez ohľadu na ich príjem, ktorý daný trh generuje. Spotrebiteľia očakávajú, že tieto firmy v danej krajine reinvestujú dosiahnuté

⁴ Absolut Cities.[online].n.d. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: < <http://www.absolut.com/cities> >

⁵ STEINER,Ch.2010. *Nový webový fenomén: zľavy*. In: Forbes. November 2010.ISSN1338-2527, str.42

⁶ About dENIZEN. [online] n.d.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <www.denizen.com/our_story>

⁷ CHAO, L.2011. *New Shanghai Apple Store Will Be Biggest in China*. [online] 2011.02.18. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <blogs.wsj.com/chinarealtime/2011/02/18/new-shanghai-apple-store-will-be-biggest-in-china/>

⁸ KITA, J. a kol.2000. *Marketing*. Bratislava : IURA EDITION, 2000. 363 s. ISBN 80-88715-70-9

⁹ Smartfón – inteligentný mobilný telefón s operačným systémom. In: BIEL,M.2011: *Ako funguje elektronický potravinový reťazec*. In: Trend. ISSN 1335-0684, 2011, č.2, 13.01.2011,s.39

¹⁰ WANG,J.-OHNGREN,K.2010.*The Disrupters: Forces Driving Change in 2011*. [online] 2010.12. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: < <http://www.entrepreneur.com/trends/index.html> >

zisky ako napr. osem z desiatich spotrebiteľov v Číne a Mexiku očakávajú, že bohaté značky pôsobiace na týchto trhoch časť svojich ziskov použijú na podporu dobrej veci.¹¹

Spontánnosť

Spotrebiteľia (najmä mladí ľudia) sa dobrovoľne vzdávajú súkromia. Pasívne a neustále poskytujú informácie o svojej polohe a identifikačných údajoch online a to za cenu zaujímavých a zábavných informácií o priateľoch ale aj neznámych ľuďoch. Firmy následne využívajú tieto informácie na identifikovanie potrieb zákazníkov možno povedať takmer v reálnom čase. Je veľa príkladov využívania sociálnych sietí, pričom najpoužívanejšie sú stránky Facebook a Twitter. Tieto stránky ponúkajú firmám možnosť byť online prítomné na diskusných fórach ohľadne produktov a čerpať inšpirácie od ich používateľov. Napríklad Capital Foods, čínska spoločnosť na výrobu polievok, diskutuje nové nápady na recepty prostredníctvom diskusných fór¹². Ďalším príkladom používania sociálnych sietí je stránka Swipely.com, ktorá monitoruje nákupy svojich členov prostredníctvom kreditnej karty. Používateľ na tejto stránke zaregistruje svoje osobné údaje a údaje svojej platobnej kreditnej či debetnej karty. Pri každom použití takejto karty sa transakcia okamžite ukáže na jeho statuse Facebooku, kde ju môže vidieť nielen on ale aj jeho priatelia a známi, následne ju môžu okomentovať, respektíve sa rozhodnúť o kúpe tohto produktu. Týmto spôsobom sa v priebehu niekoľkých minút dozvedia o mieste, cene, využiteľnosti a prevedení produktu priamo od priateľa.¹³ Na druhej strane firmy takto získavajú komplexný prehľad o nákupoch a preferenciách spotrebiteľov, a tým získavajú veľmi presné štatistiky.

Koniec neutrality siete

Neutralita siete predstavuje pojem, ktorý nemá zatiaľ ustálenú definíciu. Všeobecne sa pod týmto pojmom rozumie, že so všetkými dátami na internete by sa malo zaobchádzať rovnako, bez ohľadu na zdroj alebo miesto určenia. To znamená, že používatelia internetu by mali mať všeobecne prístup k obsahu, ktorý chcú alebo k aplikáciám, ktorú si vyberú.¹⁴ Koncept neutrálnej siete predstavuje veľké príležitosti pre firmy ako napr. firmy Google a Verizon v roku 2010 predstavili model regulovaného internetu, ktorý vychádza z modelu platenej televízie.¹⁵ V tomto modeli sa hovorí o regulácii a spoplatnení reklám, blogov a iných marketingových nástrojov, ktoré doteraz firmy a užívatelia využívali v mnohých prípadoch bezplatne alebo s minimálnymi nákladmi. Prijatím tohto modelu sa internet stane silným nástrojom bohatých firiem, ktoré vytlačia konkurenciu a tým obmedzia prístup spotrebiteľov k jej produktom.

Econadradenosť

V nasledujúcom období sa naďalej musí klásť dôraz na trvalo udržateľný rozvoj s dôrazom na súlad ekonomických a ekologických aktivít spoločnosti bez ohľadu na existenciu krízy. Spotrebiteľia, firmy a vlády musia presadzovať nárast ekologicky vhodných produktov, ktoré budú predstavovať ochranu životného prostredia všetkými možnými spôsobmi.

Multivlastníctvo

V nasledujúcom období bude prevládať model tzv. čiastkového vlastníctva produktov. Požičiavanie a prenájom spotrebného tovaru a služieb vstúpi do kolektívnej nevedomosti a spotrebiteľia si budú požičiavať a prenajímať produkty len tam a vtedy keď ich budú potrebovať. Revolúciu prenájmu produktov dlhodobej spotreby začali programy používania bicyklov a neskôr áut. Spoločnosť Zipcar predstavila obchodný model prenájmu auta na niekoľko hodín až dní prostredníctvom vopred zakúpenej členskej karty. Člen si rezervuje auto cez internetovú stránku, vyberie si najbližšie miesto, kde sa auto nachádza a jednoducho si kúpi kredit na niekoľko hodín či dní a auto aktivuje zakúpenou kartou (priložením karty k čítačke na dverách auta). Po využití tejto služby auto nechá na mieste, ktoré si sám vyberie. Spoločnosť Zipcar v roku 2010 v USA a UK disponovala s viac ako 8000 takýmito vozidlami.¹⁶

Exponenciálne očakávania

Dnešní užívatelia internetu vo veľkej miere využívajú najnovšie informačné komunikačné technológie a zariadenia ktoré následne vyvolávajú nárast dopytu po sofistikovaných aplikáciách.¹⁷ Postupným rozšírením dostupnosti multimedialných zariadení - smartfónov, veľa firiem veľmi ťažko dokáže držať krok s nárokmi a očakávaniami spotrebiteľov. Úspešná firma bude tá, ktorá dokáže vytvárať nové a nové aplikácie nielen zábavné, ale najmä užitočné pre spotrebiteľov.

¹¹ 2011 Edelman Trust Barometer Executive Summary. [online] n.d. [citované 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://www.edelman.com/trust/2011>

¹² Brands use social media to drive sales. 2010. [online] 2010.11.04. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://economictimes.indiatimes.com/news/news-by-company/corporate-trends/brands-use-social-media-to-drive-sales/articleshow/6868644.cms> >

¹³ Swipely. [online] n.d. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: https://swipely.com/sign_up?h=ecbc87e4b5ce2fe28308fd9f2a7baf3 >

¹⁴ Digitálna agenda: Komisia načína konzultáciu o neutralite siete. 2010. [online] 2010.06.30. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/860&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>

¹⁵ MILLER, C.C.-HELF, M. 2010. Web Plan From Google and Verizon Is Criticized. [online] 2010.08.09. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2010/08/10/technology/10net.html> >

¹⁶ Zipcar – wheels when you want them. [online] n.d. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: http://www.zipcar.com/?redirect_p=0 >

¹⁷ LE GUIN, U. 2010. 11 Branding And Marketing Trends for 2011. [online] 2010.11.04. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://www.brandingstrategyinsider.com/2011/11/11-branding-and-marketing-trends-for-2011.html> >

ZÁVER

Niet pochýb, že hospodárska kríza prispela aj k tomu, že spotrebitelia sú uvedomelí, zodpovednejší, náročnejší ale aj viac informovaní. Pri výbere produktov a služieb im vo veľkej miere pomáhajú nové informačné komunikačné technológie ako multimediálne zariadenia - smartfóny napojené 24 hodín denne na internet a poskytujúce širokú škálu informácií. Trendy v marketingu v postkrízovom období sú charakteristické najmä: v používaní sociálnych sietí pre rôzne účely - reklama, monitoring preferencií, hľadanie nových nápadov a myšlienok; v orientácii na perspektívne trhy rozvíjajúcich sa krajín ázijského kontinentu a v neustálych inováciách produktov, služieb a obchodných modelov.

LITERATÚRA

- [1] BALÁŽ, P.2010.*Medzinárodné podnikanie* : na vlnu globalizujúcej sa svetovej ekonomiky. 5. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010. ISBN 978-80-89393-18-3. 546 s.
- [2] KITA, J. a kol.2000. Marketing. Bratislava : IURA EDITION, 2000. ISBN 80-88715-70-9. 363 s.
- [3] ZORKÓCIOVÁ, O.2007.*Corporate identity II: (vplyv interkultúrnych rozdielov na medzinárodné dimenzie corporate identity)*. 2. dopl. vyd. Bratislava:EKONÓM, 2007.. ISBN 978-80-225-2336-3. 282 s.
- [4] 2011 Edelman Trust Barometer Executive Summary.[online] n.d.[citované 2011.02.19.].Dostupné na internete: <<http://www.edelman.com/trust/2011>>
- [5] About dENIZEN. [online] n.d.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: www.denizen.com/our_story
- [6] Absolut Cities.[online].n.d. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://www.absolut.com/cities>
- [7] BIEL,M.2011: Ako funguje elektronický potravinový reťazec. In: Trend. ISSN 1335-0684, 2011, č. 2, 13.01.2011,s.39
- [8] Brands use social media to drive sales. 2010.[online] 2010.11.04.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://economictimes.indiatimes.com/news/news-by-company/corporate-trends/brands-use-social-media-to-drive-sales/articleshow/6868644.cms>
- [9] CHAO, L.2011. New Shanghai Apple Store Will Be Biggest in China. [online] 2011.02.18. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <blogs.wsj.com/chinarealtime/2011/02/18/new-shanghai-apple-store-will-be-biggest-in-china/>
- [10] Digitálna agenda: Komisia začína konzultáciu o neutralite siete. 2010.[online] 2010.06.30.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/860&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>
- [11] GUIN LE, U.2010. 11 Branding And Marketing Trends for 2011. [online] 2010.11.04.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://www.brandingstrategyinsider.com/2011/11/11-branding-and-marketing-trends-for-2011.html>>
- [12] MILLER, C.C.-HELF, M.2010.Web Plan From Google and Verizon Is Critized. [online] 2010.08.09.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2010/08/10/technology/10net.html>>
- [13] SAVARESE, A.2011.11 Consumer Trend per il 2011. [online] 2010.12.03.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://ninja-marketing.it/2010/12/03/11-consumer-trend-per-il-2011/>>
- [14] SMITH, G.2011. 11 crucial consumer trends for 2011 – Urbanomics. [online] 2011.01.11.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://www.examiner.com/business-strategies-in-national/11-crucial-consumer-trends-for-2011-urbanomics>>
- [15] STEINER,Ch.2010. Nový webový fenomén:zľavy. In: Forbes. November 2010.ISSN1338-2527,str.42
- [16] Swipely. [online] n.d.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <https://swipely.com/sign_up?h=eccbc87e4b5ce2fe28308fd9f2a7baf3>
- [17] WANG,J.-OHNGREN,K.2010.The Disrupters:Forces Driving Change in 2011.[online] 2010.12. [cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <<http://www.entrepreneur.com/trends/index.html>>
- [18] Zipcar – wheels when you want them. [online] n.d.[cit. 2011.02.19.]. Dostupné na internete: <http://www.zipcar.com/?redirect_p=0>

AUTOR

Lenka Šimorová
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
tel: 00421-904-514-308
e-mail: lenka_simorova@yahoo.it

PROBLÉMY VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ CIVILIZACÍ

Aleš Strnadel, Martin Janovský

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: Obsah práce pojednává o začlenění muslimů do evropského společenství. Je zde řešena problematika ze tří pohledů: historiografického, sociologického a demografického, a také religionistického. Dále pojednává jak se muslimům žije v Evropském společenství a jak se staví evropští politici k muslimské otázce. Závěrem je nabídnuto několik řešení a otázek k zamyšlení nad daným problémem.

Klíčová slova: Úvod, historie, Zhodnocení současné situace, Vyhodnocení problémů, Návrhy řešení

ÚVOD, HISTORIE

V uplynulých dvou tisíciletích prošla Evropa velmi složitým vývojem, který vedl v polovině 11. století k definitivnímu rozdělení na západní a východní křesťanské skupiny.

Evropa zažila dlouhá období náboženských válek, které nakonec vedly k poznání, že mocenskými prostředky nelze nastolit konfesijní jednotu. Národy si po trpkých zkušenostech postupně osvojily nesmírně důležité umění tolerance ve vlastních zemích i mezi sebou navzájem. Osvícenství 18. století a revoluce vycházející z jeho idejí podstatně oslabily vliv církve na veřejný život.

Evropané až do druhé světové války zakládali své výsadní postavení na jednoznačné technologické a mocenské převaze. Následný rozpad koloniální soustavy uvedl ovšem islámský svět do pohybu. Jeho početně a teritoriálně nejvlivnější arabská složka pocítovala potřebu překonat dlouhodobou zaostalost za Evropou. Zpolitizovaný islám se stal ideologií, která dodala muslimskému, nikoli jen arabskému světu sebevědomí síly a ofenzivnosti více než miliardového společenství národů, sahajícího od Maroka po Indonésii. Znovu ožily dávné představy o tom, že „svět míru“ čili „svět islámu“ je předurčen k tomu, aby ovládl i další kontinenty, především Evropu.

ZHODNOCENÍ SOUČASNÉ SITUACE

Muslimové v Evropě – příčiny a čísla

V období 1945 - 1973 připravovaly jednotlivé západoevropské země programy, řešící aktuální nedostatek pracovních sil na trhu práce. Pro Německo byl charakteristický systém „Gastarbeiter system“, v jehož rámci byli zvaní ze začátku dělníci z Itálie, Řecka, postupně pak byli nahrazeni levnější pracovní silou zejména z Turecka a Íránu.

Velká Británie zůstala otevřená pro obyvatele svých kolonií. I po získání nezávislosti měli mnozí Indové a Pákistánci možnost získat britské občanství buď jako vojáci nebo v rámci „European Voluntary Worker Program“. Ten měl, stejně jako obdobné programy v dalších zemích, tj. ve Francii (Alžírsko, Maroko), v Belgii (Maroko, Turecko), ve Švýcarsku (Turecko), v Nizozemí (Indonésie, Turecko, Maroko), v Lucembursku (Turecko), řešit získávání levné pracovní síly na nenaplněném pracovním trhu. Zahraniční dělníci muslimského původu se začali usazovat a na základě nedokonalého imigračního zákonodárství získávat občanství pro sebe a své příbuzné.

Původní záměr – zaměstnávat zahraniční dělníky pouze na určitou dobu, po níž se měli vracet domů, nebylo možné dodržet, protože jednotlivé ekonomiky je potřebovaly. Hlavně díky zmíněným faktorům se počet muslimů v Evropě zvyšuje a to ukazují níže citovaná data.

Počet obyvatel Evropy sice stále vzrostl ze 422 milionů v roce 1900 na 727 milionů v roce 2000, od šedesátých let však porodnost prudce klesá a dnes se v celé Evropě rodí méně dětí, než je nutné k pouhému udržení počtu obyvatel. Otázka důvodu poklesu porodnosti je velmi složitá, neboť se tento jev vyskytl na celém kontinentě, v katolických, protestantských i pravoslavných zemích, zemích bohatých i chudých. Pokud by tyto trendy pokračovaly, měla by Evropa podle odhadů OSN v roce 2300 pouhých 60 milionů obyvatel. Podle zprávy OSN o migraci bude Evropa potřebovat do roku 2050 k obnovení věkové rovnováhy nejméně 700 milionů přistěhovalců

Uvedu tři teorie, které se snaží vysvětlit, proč se islám stal evropským tématem a proč nás začal znepokojovat.

První teorie se opírá o historiografické poznatky a vychází z toho, že muslimský svět nedokončil svoji modernizaci. Tato nedovršená modernizace se vписuje do vědomí muslimských populací. S jejich migrací do Evropy se váhání mezi

modernismem a tradicí dostává do přímého a každodenního kontaktu s jiným názorovým prostředím a z toho povstávají konflikty.

Druhá teorie je sociologická a demografická a vychází z poznatku, že muslimská populace je vzhledem k silnému zastoupení mladých lidí do 25 let, někdy je to až 40% populace. Z toho plyne její neusazenost, zbrkllost a vášnivost. Vysoká porodnost vyvolává společenské, ekonomické a kulturní problémy související jednak s možnostmi vzdělávání a jednak s uplatněním mladých lidí na pracovním trhu. V muslimských zemích znovu roste analfabetismus, vzdělávání je povrchní a nedostatečné a místní ekonomika není schopna přivítat mladých lidí vstřebat.

Třetí teorie je religionistická. Islám je náboženství, které má snahu převracet víru ostatních na svou.

Islámská právní teorie rozlišuje 2 území a to buď s muslimskou většinou, to je území kde platí islámské zákony a společenské zvyklosti. A území, kde jsou muslimové v menšině. Zde by si teoreticky muslimové měli zajistit a vymezit své teritorium, kde by platily islámské zákony a z něhož má vyzařovat islamizace do okolí. Z dějin víme, že náboženské, ale i ideologické pravdy jsou šířeny buď přesvědčováním, nebo donucováním. Radikální islamismus jenž se snaží získat v posledním čtvrtstoletí hegemonii nad islamizačním úsilím, je více agresivní ideologií a není žádným mírumilovným náboženským učením. V jeho interpretaci vystupuje islám jako nesmiřitelné až nenávistné náboženství, jež neváhá prosazovat rozvrat jako první krok k nastolení islámského náboženského pořádku ve společnosti. Pokud by se jednalo o Evropu, muslimové by podle tohoto konceptu měli nejprve evropské země, jak se říká, „vybydlet“ a pak si v tomto rozvráceném prostředí prosadit svůj společenský pořádek.

Jak muslimové v Evropě žijí? To se pokusili zjistit Emmanuel Todd a Jytte Klausenová a došli k závěru, že problém muslimských menšin v Evropě není náboženský, ale spíše sociální. Kupříkladu, děti z přistěhovaleckých předměstí ve Francii prý narážejí na obtíže při řešení mnoha každodenních maličkostí. Mezi tyto maličkosti patří například platby za obědy ve škole nebo nějaký jiný poplatek, kde se po nich žádají šeky. Ale jejich rodiče nemají z pravidla bankovní konta. Cestování do centra z předměstí je pro mnoho dětí téměř nedosažitelné, neboť je drahé. To omezuje možnosti nejen jejich zábavy, ale hlavně přístupnosti do škol, které by je mohli zajímat a za nimiž by museli cestovat. Vypadá to jako drobnosti, ale ty často rozhodují o lidských postojích.

Evropští politici ve vztahu k evropským muslimům by měli řešit otázky. Někteří volají po větší dávce represe, jiní by dali přednost prevenci. Optimální by bylo z obojího vytvořit kompromis.

V každém případě by se politické elity měly přednostně zajímat o to, zda jsou nebo nejsou pro přistěhovatele důstojné pracovní možnosti. Všechny evropské země by se měly domluvit na společném postupu a omezovat přistěhovalectví cílenou migrací. Jinak řečeno, do Evropy by měl mít přístup jen ten, pro koho tu bude práce. Je to samozřejmě ideál, ale někde se začít musí. Pokud v každé evropské zemi platí jiná přistěhovalecká politika, žádné velké naděje si dělat nelze. Již nějakou dobu se rovněž vytváří podivná aliance mezi krajní evropskou levicí a přistěhovaleci uprnutě trvajícími na svém právu mít specifickou muslimskou identitu, což prakticky znamená nějaká zvláštní, od ostatních občanů odlišná životní a společenská pravidla. Na to může platit jediná reakce: legalizace pobytu by neměla být brána za bezvýhradný nárok každého přistěhovatele a dodržování zákonů platí pro všechny.

NÁVRHY ŘEŠENÍ

Veřejná správa by měla začít myslet na to, co lze řešit a za jakou cenu. Musí být připravena na to, jak odpoví třeba na požadavek muslimů. Schválí tu či jinde stavbu mešity, zřízení hřbitova nebo nikoliv? Iniciativa se ovšem čeká i z druhé strany. Dokáží se muslimové utkat s problémy, kterým se rádi vyhýbají, jako jsou práva žen, polygamie, vynucené sňatky, vztah k jinověrcům, přeběhlíkům k jiné víře či k odpadlíkům od muslimské víry, apod? Islám vstupuje do veřejného života Evropy. A Evropě nezbyvá než se se situací smířit nebo ji začít co nejdříve řešit. Jinak vyhlídky pro Evropu jak ji známe, nejsou zrovna příznivé.

Otázkou je, zdali je islám schopen se adaptovat na okolí. Víme, že ortodoxní forma rozhodně ne, události posledních let v nás evokují otázku, zdali je alespoň liberálnější forma islámu schopna adaptace, zejména po událostech z Londýna, kdy britští občané vychovaní v srdci země zabíjeli ve jménu Alláha.

Položíme-li si otázku, že pokud bychom umožnili pouze liberálním a adaptabilním muslimům přístup do našich měst, zdali by vznikl rozkol mezi „pravými“ - ortodoxními muslimy a těmi „západními“ - podemokratičtějšími. Co by to pro naši civilizaci znamenalo? Již dnes víme, jak krvavý je rozkol mezi šíity a sunnity a ve všech učebnicích se dozvíme, že nábožensky motivovaná válka je vždy mnohem krutější, než „konvenčně“ (ekonomicky, národně) motivovaná.

Co je tedy v našich možnostech? Pokud bychom se chtěli inspirovat přesvědčením velkého Evropana a humanisty Jana Amose Komenského, že cesta k nápravě vede přes vzdělávání a kultivaci ducha, pak máme před sebou několik vzájemně se doplňujících možností. Žádná z nich není jednoduchá a každá klade nároky na dlouhodobou vytrvalost. Jejich podstatnou výhodou je to, že jsou alespoň zčásti, zejména v počátcích, zvládnutelné ve vysokoškolském a akademickém prostředí. Tedy:

(1) *Učiňme téma evropské civilizace jedním ze závažných předmětů na vysokých a postupně i na středních a základních školách.* Poskytněme nastupujícím generacím vzdělávání v tomto směru, diskutujme s nimi o tom, co pro nás tato civilizace znamená, do jaké míry nám na ní záleží a zda máme vůli ji zachovat, a pokud ano, pak v jaké podobě. Učme je toleranci a porozumění vůči jiným civilizacím, ale pěstujeme jejich sebevědomí k obraně dědictví, které nám zanechaly desítky minulých pokolení.

(2) *Rozvíňme o tomto tématu diskusi na celospolečenské úrovni; zbavme se tabuizace závažných otázek a strachu z přemýšlení o budoucnosti; postavme téma civilizace na úroveň srovnatelnou s tématy ekologickými.* Pokusme se přenést tato témata do ideově vyprázdněného politického prostoru a nabídněme je prozíravějším politickým stranám. Můžeme při tom využít konceptu „vůdčí kultury“, nabízejícího kritéria pro trvalé a pokojné začlenění menšin do většinové společnosti při jasném stanovení podmínek, jakými jsou zejména osvojení si většinového jazyka jako základního komunikačního nástroje, zvládnutí nezbytných znalostí nového prostředí, respektování platného práva a dalších civilizačních norem.

(3) *Věnujme zvýšenou badatelskou pozornost problematice soužití nemuslimského a muslimského obyvatelstva Evropy a světa.* Toto téma už dávno není výlučnou doménou orientalistů a religionistů, ale různými aspekty přerůstá přinejmenším do všech humanitních a sociálních věd. Strach před otvíráním dosud tabuizovaných otázek a před hledáním odpovědí by uvolňoval prostor všem formám podbíživé propagandy a stal by se tím nejhorším průvodcem mladé generace do budoucnosti.

(4) *V mezinárodních diskusích se snažme vyjádřit české stanovisko jako příspěvek země, která má za sebou zcela výjimečné zkušenosti, neboť se už po šest století potýká s problémem soužití různých věr, a která – ať již v dobrém či zlém – pokročila tak daleko v sekularizaci veřejného i soukromého života.*

(5) *Snažme se formulovat jasná, ale poučená stanoviska k přistěhovalectví do otevřeného schengenského prostoru a k jeho regulaci, k otázkám asimilace, integrace a multikulturalismu, tedy ke konceptům, s nimiž máme určité zkušenosti, které však čekají na nezávislé vědecké zhodnocení.* V univerzitním a akademickém prostředí máme možnost – na rozdíl od nezávažných a naprosto neinformovaných prohlášení některých politiků – vést vážnou diskusi o tom, které cesty do budoucnosti jsou schůdné a které příliš riskantní; zda a v jaké podobě si přejeme rozšíření Evropské unie na východ a jihovýchod, či jaké důsledky by mělo přijetí Turecka, v němž se znovu probouzí programový islamismus, za perspektivně nejlidnatější stát Evropské unie.

(6) *Navažme na dobré zkušenosti s výchovou zahraničních studentů a uplatněme je v co největším rozsahu s důrazem na ty země, v nichž je vůle sdílet s námi evropské hodnoty.* Někteří z takových absolventů u nás zůstanou a obohatí český genofond, jiní se vrátí a většinou po celý život zůstanou věrnými přáteli a podporovateli společných myšlenek, které si osvojili v době studií. V dnešní době se takový návrh může jevit jako nesplnitelný, ale mějme na paměti, že tu nejde o program na rok či dva, nýbrž na celá desetiletí!

(7) *Poučme se z historie vlastního kontinentu, který se už mnohokrát ocitl v těžké krizi, ale nakonec ji vždy překonal. Čím později však k rozpoznání hrozícího nebezpečí dospěl, a naposledy to bylo v době appeasementu třicátých let, tím těžší daň za své opožděné prozření zaplatil. Nespoléhejme na to, že se vše vyřeší „samo“. Má-li mít náš evropský domov budoucnost, musí se opírat o poučené a sebevědomé nositele evropské civilizace.*

ZDROJE

- [1] *"Jsme všichni v Evropě na jedné lodi" (Evropa na rozcestí mezi minulostí a budoucností).* citováno 18-3-2011. Dostupné z WWW: <http://frantisek.bloguje.cz/855154-mezi-minulosti-a-budoucnosti-naseho-domova-mala-uvaha-nad-evropou-jaroslav-panek.php>
- [2] Zdeněk Müller. [www.blog.idnes.cz](http://muller.blog.idnes.cz/c/5530/Muslimove-v-Evrope-nestravitelna-mensina.html). 25. 6. 2007. citováno 19-3-2011. Dostupné z WWW: <http://muller.blog.idnes.cz/c/5530/Muslimove-v-Evrope-nestravitelna-mensina.html>
- [3] Jakub Janda. [www.blog.idnes.cz](http://jakubjanda.blog.idnes.cz/c/167880/Autocenzura-Bojime-se-mluvit-o-evropskych-muslimech.html). 12. 12. 2010. citováno 19-3-2011 Dostupné z WWW: <http://jakubjanda.blog.idnes.cz/c/167880/Autocenzura-Bojime-se-mluvit-o-evropskych-muslimech.html>

AUTOR

Aleš Strnadel

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kroměříž

Hanácké náměstí 625

Kroměříž 767 01

Martin Janovský

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kroměříž

Hanácké náměstí 625

Kroměříž 767 01

OBCHODNÁ A HOSPODÁRSKA SPOLUPRÁCA RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE GLOBALIZÁCIE

Linda Vašková

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstrakt: Cieľom príspevku bolo analyzovať a zmapovať súčasné investičné prostredie v Ruskej federácii a analyzovať súčasné vzťahy Ruskej federácie a Európskej únie. Práca je rozdelená do troch častí. Prvá časť je venovaná analýze vývoja vzťahov Ruskej Federácie a Európskej únie. V ďalšej časti som sa zamerala na vývoj súčasných vzťahov a v poslednej časti som zamerala pozornosť na prechod Ruskej ekonomiky k novému modelu rastu.

RUSKÁ FEDERÁCIA A EURÓPSKA ÚNIA

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie, priniesol mnoho zmien týkajúcich sa zahraničnoobchodnej spolupráce Ruskej federácie so Slovenskou republikou. Od 1. mája 2004 sa zahraničnoobchodná politika riadi pravidlami Európskej únie. Ruská federácia predstavuje významného obchodného partnera pre Európsku úniu z pohľadu partnerstiev tretích krajín a to je práve dôvod, pre ktorý sa Európska únia snaží z dlhodobej perspektívy rozvíjať toto partnerstvo. Rastúca dynamika rozvoja vzťahov Slovenskej republiky, ako súčasť Európskej únie, dávajú predpoklad rozvoja týchto bilaterálnych vzťahov do budúcnosti rovnako ako v tradičných oblastiach tak aj v moderných odvetviach.

I. VÝVOJ VZŤAHOV RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE

Počiatky spolupráce Európskej únie ako zoskupenia a Ruskej federácie ako veľmoci siahajú do roku 1993, kedy došlo k podpisu Spoločnej politickej deklarácie o partnerstve a spolupráci medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou. Následne po podpise tejto deklarácie sa základom pre vzťahy Európskej únie a Ruskej federácie stala Dohoda o partnerstve a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreement; PCA), ktorá bola podpísaná v roku 1994 a do platnosti vstúpila po ratifikácii všetkými členmi v roku 1997. Dohoda o partnerstve a spolupráci PCA ustanovila inštitucionálny rámec bilaterálnych vzťahov, kodifikovala základné spoločné ciele, identifikovala spoločné aktivity do budúcnosti a dialóg v rade oblastí ako napríklad v otázkach obojstranného záujmu a dodržiavani princíпов demokracie a ľudských práv. Dohoda zahŕňa aj predpoklad spolupráce v oblastiach obchodu a ekonomiky, vedy, technológie, energetiky, dopravy, vesmíru, spravodlivosti a vnútorných záležitostí.¹ Od roku 2008 dochádza k negociáciám s cieľom formulácie novej zmluvy, ktorá by mala túto zmluvu nahradiť. Tieto negociácie však boli skomplikované otázkami vstupu Ruskej federácie do WTO. Základným dokumentom, ktorý v súčasnosti usmerňuje vzťahy Ruskej federácie a Európskej únie je „Stratégia Ruskej federácie k Európskej únii“, ktorá si stanovila cieľ naviazať strategické partnerstvo v ktorého rámci by bolo možné riešiť bezpečnostné a ekonomické otázky. Stratégia tiež poukazuje na nutnosť ochrany ruských záujmov z pohľadu rozširovania Európskej únie a hľadať možnosti ako možno čo najlepšie obojstranne využiť výzvy z pohľadu budúcnosti. Stratégia spolupráce či už v minulosti, alebo súčasnosti sa nemení a rovnako definuje spoločné smerovanie ekonomicky samostatného a energeticky chudobného zoskupenia – Európskej únie a veľmoci, ktorá je síce energeticky bohatá a samostatná, ale závislá na ekonomických zdrojoch- Ruská federácia.

II. SÚČASNÉ VZŤAHY RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE

Vytvorením „Integrovannej Európy bez hraníc“ bola ukončená etapa smerovania hospodárskej politiky krajín strednej a východnej Európy. K rozšíreniu Európskej únie o 10 nových členských štátov sa začala nová etapa budovania vzťahov zoskupenia k nečlenským krajinám. Dňom 1. máj 2004 bola pripojená Slovenská republika k Európskej únii a z pohľadu obchodných a ekonomických vzťahov Ruskej federácie a Slovenskej republiky sa začala nová etapa koordinovaná Európskou úniou. Európska únia sa tak stala nestala len geograficky rozsiahlym celkom, ale zvýšil sa aj jej ekonomický potenciál a sila, získala rovnako potenciál politického vplyvu vo svete.

Z pohľadu obchodných vzťahov voči Ruskej federácii nedošlo k markantným zmenám a Ruská federácia aj naďalej ostáva pre Slovenskú republiku, či Európsku úniu významný strategický partner. Vzťahy Slovenska a Ruska prešli rôznymi periódami od spojenectva z čias Varšavskej zmluvy, cez ochladenie vzťahov až po súčasnosť keď dochádza k stále intenzívnejšiemu budovaniu partnerstva. Z pohľadu Ruskej federácie prináša partnerstvo s Európskou úniou

¹ Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky – Základná informácia o teritóriu k 30. septembru 2010, dostupné online: <http://www.mhsr.sk/obchodno-ekonomicke-informacie-o-teritoriach-na-rok-2008--aktualizacia-k-31--septembru-2008--zit--6776/128461s>

výzvy do budúcnosti, nakoľko Ruská federácia predstavuje rozsiahly nenasýtený trh, ktorý je významným cieľom investícií ekonomicky silného a samostatného zoskupenia Európskej únie. Na oplátku ponúka silné energetické prvenstvo, ktoré je obojstranne výhodné z pohľadu vzájomnej spolupráce.²

Počas summitu v roku 2009 sa v dialógu medzi Ruskom a EÚ v Stokholme objavili okrem stále prerokúvaných tém ako napríklad odstránenie vízového režimu aj nové témy týkajúce sa novej spolupráce v oblasti modernizácie. Partnerstvo pre modernizáciu sa stalo významným aj z pohľadu španielskeho predsedníctva EÚ v prvom polroku 2010. K stanoveniu konkrétnych pravidiel partnerstva pre spoluprácu v oblasti modernizácie by malo dôjsť v roku 2011. Ruská federácia vyvíja aktivity smerujúce k nadviazaniu priameho a praktického dialógu s Bruselom nad rámec PCA v záujme urýchlenia zrušenia vízového režimu a stanovenia konkrétnej podoby „Partnerstva pre modernizáciu“.

PARTNERSTVO RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE

V súčasnosti je partnerstvo Ruskej federácie a Európskej únie stále zastrešené **Dohodou o partnerstve a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreement- PCA)**, ktorej platnosť vypršala v roku 2007. Zmluva bola automaticky prolongovaná do doby, kým nedôjde k prijatiu novej zmluvy o partnerstve a spolupráci. Zmluva bola podpísaná 4. júna 1994 a do platnosti vstúpila v roku 1997. Dohoda je založená na dodržiavaní demokratických princípov a ľudských práv, presadzovaní politickej, ekonomickej a obchodnej spolupráce medzi EÚ a RF. Táto dohoda predstavuje základný rámec rozvíjania vzťahov Ruskej federácie a Európskej únie na princípe liberalizácie obchodu.³

Na základe slov námestníka ruského ministra zahraničných vecí Alexandra Gruška by mala byť nová Dohoda o partnerstve a spolupráci podpísaná do konca roka 2011 resp. začiatku roka 2012. Cieľom je na základe negociácií medzi partnermi stanoviť komplexný rámec vzťahov medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou. Zmluva by mala obsahovať právne záväzné povinnosti vo všetkých oblastiach partnerstva, vrátane politického dialógu, bezpečnostných otázok, ekonomickej spolupráce, výskumu, vzdelávania a kultúry, ako aj opatrení v oblasti obchodu investícií a energetiky.

V negociáciách dochádza z mnohých pohľadov k zhodám, no na druhej strane aj k podstatným rozdielom týkajúcich sa konkrétnej podoby dohody. Obe strany sa zhodli na nutnosti prijatia novej dohody, ktorá by komplexne stanovila obraz budúcej spolupráce a pokryla všetky relevantné oblasti spolupráce a zároveň by predstavovala nový právny nástroj. Čo sa týka konkrétnej podoby typu dokumentu, dochádza k odlišnostiam. Zatiaľ čo Ruská federácia preferuje stručný dokument ktorý by v skratke načrtnol základné princípy spolupráce a špecifikácia detailov by bola ponechaná na čiastkové sektorové dohody, ktoré by sa dohodli priebežne po prijatí dohody, Európska únia preferuje konkrétnu detailnú špecifikáciu s mnohými ustanoveniami, ktorá by konkrétne stanovila podobu rusko - európskych vzťahov vrátane energetiky, investícií a ďalších oblastí. Obe strany majú záujem na regulácii oblasti, ktorá by stanovovala pravidlá investícií a recipročného zjednodušenia prekážok podnikania.

V súčasnosti možno rusko-európske vzťahy v skratke charakterizovať ako vzťahy, ktoré majú pevný základ, pretože sú hospodársky veľmi zdravé: EÚ je hlavným obchodným partnerom Ruska v oblasti exportu a importu. Rusko je tretím najväčším obchodným partnerom EÚ. Vzťahy majú pevný základ, ale je nevyhnutné ho zmeniť a diverzifikovať, pretože vzájomný obchod je v súčasnosti veľmi jednoduchý a RF s EÚ sa nachádza v komplexnom stave vzájomnej závislosti.

Z politického hľadiska je tento vzťah nevyhnutný. Na oboch stranách identifikujeme, že v súčasnosti to na politickej úrovni nefunguje správne, pretože EÚ a Rusko sa vyvíjajú ako entity, ktoré definovali svoje záujmy v rozdielnych oblastiach, rozvíjali iný druh svojho sebavedomia, najmä pokiaľ ide o Rusko. Vzťahy sa momentálne nachádzajú na úrovni v ktorej je niekoľko otázok spoločnej agendy kontroverzných – investície, demokracia, vláda zákona, energetika a mnohé ďalšie. Preto je nevyhnutné nájsť spoločný dialóg a stanoviť spoločné priority.

Je potrebné nájsť komplexnú rovnováhu záujmov a spôsob, ako sa dopracovať k novej dohode o partnerstve a spolupráci. Dohodu o partnerstve a spolupráci, podpísanú v roku 1994 a ktorá vstúpila do platnosti v roku 1997. Vo svojej podstate postačuje pre súčasné obchodné účely. Je to dokument, ktorý reguluje najmä obchodné podmienky a vytvára mechanizmus pre politický dialóg o otázkach, ktoré sa objavujú ako súčasť agendy. Pokiaľ nebude Rusko členom WTO, podmienky, ako ich definuje súčasná Dohoda o partnerstve a spolupráci, je absolútne postačujúca vzhľadom na úroveň spolupráce, ktorá existuje v súčasnom momente.

III. PRECHOD RUSKEJ EKONOMIKY K NOVÉMU MODELU RASTU

Ruská federácia je v konglomerátom rozličných regiónov a oblastí s rôznymi úrovňami rozvoja. Po dramatickej transformácii prebiehajúcej v 90. rokoch minulého storočia je dnes na základe posudzovania makroekonomických

² OLESIK, I.: *Ekonomika Ruska – tendencie a riziká*. In: Zborník 8. medzinárodnej vedeckej konferencie Česká Republika a Slovensko v medzinárodnom obchode a podnikaní. Bratislava: Oeconomica, 2008, ISBN 978-80-245-132-0

³ Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky – Základná informácia o teritóriu k 30. septembru 2010, dostupné online: <http://www.mhsrc.sk/obchodno-ekonomicke-informacie-o-teritoriach-na-rok-2008--aktualizacia-k-31--septembru-2008--zit--6776/128461s>

ukazovateľov deviatou najsilnejšou ekonomikou sveta. Ruská federácia si čoraz viac uvedomuje svoju na význame nadobúdajúcu pozíciu na svetovom trhu a práve z tohto dôvodu vstúpila do nového storočia s množstvom prognóz a plánov, ktoré sa v záujme upevňovania svojej pozície na svetovom trhu snaží systematicky naplňať. Dôkazom toho je aj prejav prezidenta Dimitrija Medvedeva na začiatku cesty do nového storočia, ktorý adresoval vrcholným predstaviteľom rovnako ako aj širokej verejnosti. Ruská federácia disponuje bohatou surovinovou, energetickou a technologickou základňou, ktoré sú nezastupiteľné v merítku svetovej produkcie. Práve to je jeden z triumfov ruskej ekonomiky, ktorého efektívnu produkciu musí Ruská federácia na prahu nového storočia efektívne skoordinať.

Jedným z hlavných cieľov Ruskej federácie, ktorý si do budúcnosti kladie je odstránenie starých princípov v riešení problémov akési spoliehanie na štát a zahraničie a kladie si za cieľ samostatnosť pri riešení problémov, odstrániť chorobnú korupciu, zefektívnenie jednoduchej surovinovej ekonomiky, zveľadenie a zmodernizovanie ekonomiky a krajiny.

Ruská federácia disponuje gigantickým územím, kolosálnymi prírodnými bohatstvami, solidným priemyselným potenciálom, pôsobivým zoznamom úspechov v oblasti vedy, techniky, vzdelania, umenia, slávnou históriou armády a loďstva, jadrovými zbraňami. Autoritou veľmoci, ktorá zohráva značnú a v niektorých obdobiach aj rozhodujúcu úlohu v udalostiach historického formátu, to všetko sú atribúty, na základe ktorých Rusko stavia novú víziu budúcnosti.

Svetová ekonomická kríza upozornila na nie príliš priaznivú situáciu v ktorej sa ruská ekonomika nachádza. Ekonomika Ruska stále trpí surovinovou závislosťou, nedostatkom je tiež nízka vynaliezavosť v oblasti technológií či výskumu, Rusko obchoduje s tovarom či so surovinami z dovozu, čoho príčina je v nízkej konkurencieschopnosti domácej produkcie, ďalším faktorom zaostávania za svetovou konkurenciou je veľmi nízka energetická efektívnosť a produktivita práce väčšiny ruských podnikov. Na neposlednom mieste dôvodov zaostávania za svetovým tempom je nutné uviesť charakter životného štýlu obyvateľstva, ktorí sú jedným z dôležitých článkov v budovaní novej spoločnosti, rýchly rast pôrodnosti, vysoká nezamestnanosť, alkoholizmus, korupcia, nedostupnosť zdravotných zariadení, vysoká kriminalita sú faktory, ktoré prispievajú k súčasnému nepriaznivému stavu z dlhodobého hľadiska. Predstavitelia Ruskej federácie stanovujú priority technologického rozvoja, navrhujú konkrétne smery modernizácie politického systému, opatrení na posilnenie súdnej moci a postavenia sa proti korupcii. Ako hlavné nedostatky či príčiny vidí Rusko v odvekej ekonomickej zaostalosti a z neefektívnej výmene surovín za hotové výrobky, ďalšia vážna príčina súčasného stavu je charakterizovaná ako odveká korupcia, čím dochádza k zaostávaniu inovatívnosti a technologického rozvoja. Paternalistické nálady, akýsi pocit, že za riešením všetkých problémov by mal stáť štát vedú k pasivite, nedostatku nových ideí.

Rusko si stanovilo cieľ stať v priebehu najbližších desaťročí krajinou, ktorej blahobyť natoľko nezabezpečujú surovinové zdroje, nakoľko intelektuálne: „rozumná“ ekonomika, stavajúca unikátne budovy, exportujúca najmodernejšie technológie a produkty inovačnej činnosti. Prezident Ruskej federácie Dimitrij Medvedev stanovil spolu s vrcholnými predstaviteľmi niekoľko cieľov ekonomickej modernizácie krajiny.⁴

1. Stať sa jednou z vedúcich krajín v efektívnosti výroby, preprave a využití energie. Budúcnosť vidí rozpracovaní a produkcii nových druhov paliva.

Pozdvihnúť kvalitatívnu úroveň jadrových technológií.

Ruskí odborníci budú zdokonaľovať informačné technológie, získajú závažný vplyv na procesy vývinu globálnych verejne dostupných informačných sietí využitím superpočítačov a inej nevyhnutnej materiálnej základne.

Rusko bude disponovať vlastnou pozemnou a kozmickou infraštruktúrou odovzdávania všetkých druhov informácií; ruské družice budú pomáhať občanom a ľuďom všetkých krajín dorozumievať sa, cestovať, zaoberať sa vedeckými výskumami, poľnohospodárskou a priemyselnou výrobou.

Rusko obsadí popredné pozície vo výrobe jednotlivých druhov lekárskeho zariadenia, supermoderných diagnostických prostriedkov, liekov na liečbu vírusových, srdcovocievnych, onkologických a neurologických ochorení.⁵

K ďalším prioritám premeny spoločnosti patrí snaha o rozvoj agropriemyslu a životnej úrovne na vidieku, stimulácia vedecko-technickej tvorby, zvyšovať efektívnosť sociálnej sféry vo všetkých smeroch, prehlbovať spoluprácu s krajinami EÚ a SNŠ.

Ruská federácia si stanovila strategické dlhodobé ciele modernizácie Ruska. Pritom Rusko, stávajúc sa jednou z vedúcich ekonomík, jadrovou veľmocou a stálym členom Bezpečnostnej rady OSN, musí otvorene a priamo hovoriť o svojej pozícii, hájiť ju na všetkých miestach.

ZÁVER

Ruská federácia predstavuje v súčasnosti jeden z najperspektívnejších trhov, ktoré zaznamenávajú najväčšiu expanziu a majú dostatočný potenciál stať sa vedúcimi ekonomikami sveta. Rusko disponuje širokou energetickou, technologickou a surovinovou základňou, ktoré sú nezastupiteľné z pohľadu svetovej produkcie. Ruská federácia si čoraz viac uvedomuje svoju na význame nadobúdajúcu pozíciu na svetovom trhu a práve z tohto dôvodu vstúpila do

⁴ ROSENBERG, M.: *Smerovanie stratégie vedy, výskumu a inovácií v RF na začiatku 21.st.*. In: Zborník 7. medzinárodnej vedeckej konferencie Medzinárodné vzťahy 2006. Bratislava: EKONÓM, 2007, ISBN 978-80-225-2353

⁵ Rusko vpred! – Prihovor ruského prezidenta Dimitrija Medvedeva, dostupné online: <http://www.cez-okno.net/clanok/quo-vadis/rusko-vpred-prihovor-prezidenta-ruskej-federacie-dimitrija-medvedeva>

nového storočia s množstvom prognóz a plánov, ktoré sa v záujme upevňovania svojej pozície na svetovom trhu snaží systematicky naplňať.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] OLEKSIK, I.: *Ekonomika Ruska – tendencie a riziká*. In: Zborník 8. medzinárodnej vedeckej konferencie Česká Republika a Slovensko v medzinárodnom obchode a podnikaní. Bratislava: Oeconomica, 2008, ISBN 978-80-245-132-0
- [2] SVOBODOVÁ, V.: *Analýza podnikateľského prostredia Ruskej Federácie*. In: Zborník z 8. medzinárodnej konferencie Česko a Slovensko v medzinárodnom obchode a podnikaní 2008. Bratislava: Oeconomica, 2008, ISBN 978-80-245-132-0
- [3] Rusko vpred! – Príhovor ruského prezidenta Dimitrija Medvedeva, dostupné online: <http://www.cez-okno.net/clanok/quo-vadis/rusko-vpred-prihovor-prezidenta-ruskej-federacie-dmitrija-medvedeva>
- [4] ŤÓDA, M.: *Rusko povedie Medvedev*. Dostupné online na: <http://www.sme.sk/c/3757738/Rusko-povedie-Medvedev.html>
- [5] Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky – Základná informácia o teritóriu k 30.septembru 2010, dostupné online: <http://www.mhsr.sk/obchodno-ekonomicke-informacie-o-teritoriach-na-rok-2008--aktualizacia-k-31--septembru-2008--zit--6776/128461s>
- [6] ROSENBERG, M.: *Smerovanie stratégie vedy, výskumu a inovácií v RF na začiatku 21.st. .* In: Zborník 7. medzinárodnej vedeckej konferencie Medzinárodné vzťahy 2006. Bratislava: EKONÓM, 2007, ISBN 978-80-225-2353
- [7] VAŠKOVÁ, Linda: Obchodná a hospodárska spolupráca Ruskej federácie a Európskej únie v kontexte globalizácie. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – linda.vaskova@gmail.com

AUTOR

Linda Vašková
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava

SPOLUPRÁCA EÚ A INDIE VO VEDE A VÝSKUME V PODMIENKACH GLOBALIZÁCIE

Katarína Zemanová

Abstrakt: Cieľom môjho príspevku je zhodnotiť spoluprácu EÚ a Indie v oblasti vedy a výskumu, nakoľko význam tejto oblasti v súčasnom období globalizácie narastá. Ide najmä o klimatické zmeny, energetiku, vesmír, medicínu a farmaceutiku. India sa stáva významnou krajinou v týchto oblastiach, neustále vylepšuje a dopĺňa svoj výskum, preto aj pre Európsku Úniu bude plusom podieľať sa na svojich výskumných projektoch aj s touto krajinou. Príspevok je rozdelený do 3 častí, obsahuje 1 tabuľku a 3 grafy. Prvá časť je venovaná stručnej charakteristike výskumu a výskumného prostredia v Európskej únii, taktiež je rozobratý Šiesty a Siedmy vedecký rámcový program EÚ. Druhá časť sa venuje stručnej charakteristike vedy a vedeckého prostredia v Indii. V tretej časti sa zaoberám hodnotením a realizáciou spolupráce Indie v Európskej únii, zmluvnému zabezpečeniu tejto spolupráce a taktiež sú priblížené najvýznamnejšie projekty ich spoločnej práce. Graficky sú spracované najvýznamnejšie oblasti spolupráce, ich formy a ich inštitucionálny rámec.

Kľúčové slová: spolupráca, veda a výskum, Šiesty a Siedmy vedecký rámcový program EÚ, vedecké plány, projekty, oblasti spolupráce, vedecké inštitúcie, ITER, GALILEO, biotechnológie, farmaceutika

1 VEDA A VÝSKUM V EURÓPSKEJ ÚNII

Veda, výskum a technologický rozvoj vo veľkej miere pomáha vytvárať pracovné miesta, prosperitu a kvalitu života. Výskumná politika Európskej únie má za cieľ organizovať spoluprácu na rôznych úrovniach, koordinovať národné politiky a Európsku politiku v oblasti výskumu, podporiť výmenu skúseností vedeckých tímov a zvýšiť mobilitu jednotlivcov a myšlienok s cieľom posilnenia Európskej konkurencieschopnosti. Začiatok európskeho výskumu možno datovať v roku 1956 Zmluvou o Euratom-e, ktorý bol sústredený najprv na nukleárnu vedu. Expanzia výskumu na Európskej úrovni bola pomalá, ťažká a až začiatkom 80. rokov bol dohodnutý prvý výskumný a technologický rozvojový rámcový program ESPRIT, na obdobie 1984-1994. Od roku 1984 Európske výskumné úsilie a spoluprácu riadilo šesť rámcových programov. V súčasnosti je EÚ svetovým lídrom v mnohých technológiách, avšak narastá výzva a hrozba nielen od minulých konkurentov ako USA a Japonsko, ale do popredia sa dostávajú najrýchlejšie rastúce ekonomiky BRICs ako Čína, India, Rusko a Brazília. Pre porovnanie, v EÚ tvoria výdavky na vedu a výskum podľa údajov Eurostatu 1,9 % HDP, pričom v USA je to 2,7 % a v Japonsku až 3,4 % (údaje z roku 2008), čiže EÚ má stále čo dobiehať. Zo spomínaných potenciálnych konkurentov EÚ vo vede a výskume, výdavky Číny vo vede a výskume dosahujú 1,23 % HDP, u Indii iba 0,8%¹ (ale podiel má stúpajúcu tendenciu). EÚ si síce stanovila na zasadnutí v Barcelone v roku 2002, že do roku 2010 sa výdavky na vedu a výskum v celej únii zvýšia na 3 % HDP najmenej, avšak zatiaľ to splňajú iba Švédsko a Fínsko (3,7 % HDP - 2008). Na druhej strane, niektoré regióny v strednej a južnej Európe vykazujú dokonca menej ako 0,5 % na V a V (medzi nimi je aj Slovensko).² Začiatkom roka 2007 EÚ na zvýšenie podpory inovácií v Európe vytvorila novú vedeckú agentúru v EÚ – Európsku vedeckú radu. (ERC, European Research Council). Jej úlohou je financovať špičkový výskum do nových technológií, ktorý udrží Európu konkurencieschopnú. Pozostáva z 22-členného grémia renomovaných výskumníkov, ktorí budú smerovať financovanie pre výskumníkov a vedcov v Európe, pre riadené projekty vo vede a technológii, sociálnych vedách a humanitných zdrojov. ERC chce špeciálne povzbudiť kreativitu, prevzatie rizika a mladé vedecké talenty.

1.1 ŠIESTY VEDECKÝ RÁMCOVÝ PROGRAM (FP6)

Šiesty rámcový program Európskej únie pre výskum a technologický rozvoj (FP 6) bol zavedený na roky 2002-2006 na podporu rýchlejšieho rozvoja spoločného európskeho vedeckého priestoru (European Research Area - ERA), spolupráce v rôznych oblastiach vedy a technológie a podporu mobilit výskumných pracovníkov. Rozpočet pre tento program bol stanovený na 17,5 mld. eur, ktorý je rozdelený pre ES (16,27 mld. eur) a Euratom (1,23 mld. eur). Program je rozdelený na 7 špecifických programov, z ktorých najvýznamnejší – integrácia a posilnenie ERA zahŕňa nasledovné oblasti:³

¹ India lags China in R&D spending: Sibal. [online]. The Financial Express, 2008. [citované 2011-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.financialexpress.com/news/India-lags-China-in-RampD-spending-Sibal/283583/>>

² EU4Journalists 2003 - 2009: VEDA A VÝSKUM. [online]. European Journalism Centre. 2009. [citované 2011-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovakian/C34/41/>>

³ 6th Framework Programme (2002 - 2006). [online]. Europa Summaries of EU legislation. 2007. [citované 2011-02-04]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/i23012_en.htm>

- biotechnológie a ľudské zdravie
- informačné technológie
- nanotechnológie
- astronómia a vesmír
- potravinová bezpečnosť
- udržateľný rozvoj, klimatické zmeny a ekosystémy
- vedomostná spoločnosť

1. 2 SIEDMY VEDECKÝ RÁMCOVÝ PROGRAM

Tento program bol zavedený ako dôkaz významu politiky výskumu a inovácií pre EÚ. Je určený na roky 2007 – 2013 a poskytne cez 5,5 miliardy eur do európskeho výskumu a inovácie. Tvoria ho štyri prvky:⁴

- *Spolupráca*: zahŕňa tieto oblasti:
 - o Zdravie
 - o Potrava, poľnohospodárstvo, rybné hospodárstvo a biotechnológie
 - o Informačné a komunikačné technológie
 - o Nanovedecké odbory
 - o Energetika
 - o Životné prostredie (vrátane klimatických zmien)
 - o Doprava (vrátane letectva)
 - o Sociálno-ekonomické vedy a humanitné odbory
 - o Bezpečnosť a vesmír (významný projekt Galileo)
- *Myšlienky*: kľúčovým prvkom je vytvorenie Európskej výskumnej rady, ktorej úlohou je finančne podporovať hraničný výskum.
- *Ludia*: táto oblasť zahŕňa napríklad štipendiá pre mladých výskumníkov, pobyty v rámci celoživotného vzdelávania a rozvoja kariéry, partnerstvá medzi priemyslom a univerzitami a ocenenia za výnimočnosť.
- *Kapacity*: zámerom je investovať do výskumnej infraštruktúry, podpory výskumu a rozvoja malých a stredne veľkých podnikov (MSP), rozvoja znalostných a vedeckých skupín a do podpory vedy ako celku.

2 VEDA A VÝSKUM V INDII

Od dosiahnutia nezávislosti Indie v roku 1947 získal indický vedecký výskum a technologický rozvoj významnú podporu zo strany štátu a väčšina financií na tento účel pochádza práve zo strany vlády. V roku 1958 bola zavedená rezolúcia Zásad vedy a výskumu zameraná na podporu, propagáciu a udržateľnosť rozvoja vedy a výskumu v krajine a taktiež zaručuje ľuďom ochranu ich vedecko-výskumných poznatkov. Správa o postupe v oblasti technológií z roku 1983 zase ustanovuje, že v duchu inovácií a vynálezov je možné dosiahnuť najväčší technologický pokrok, ktorý je dôležitý pre širokú škálu vedeckých disciplín. V roku 2003 bol vydaný dokument „Science and Technology Policy“, ktorý podporuje a propaguje inovácie vo všetkých aspektoch a plánuje sa tu vytvorenie komplexného národného systému inovácií, pokrývajúceho vedu a technológie. Medzi kľúčovými elementmi zavedenia tejto stratégie je modernizácia infraštruktúry pre vedecký výskum a inžiniering v akademických inštitúciách. Na základe podpory vedy a výskumu v Indii boli zavedené 5-ročné vládne plány, kde bolo v úmysle zaobstarat' inštitucionálnu základňu na dosiahnutie dlhodobých cieľov. V súčasnosti je činný jedenásty 5-ročný plán na roky 2007-2012. Podľa tohto cieľa by sa oproti 10. plánu mala zvýšiť centrálna alokácia pre vyššie a technické vzdelanie, už bolo vybudovaných 7 nových Technologických inštitútov, 6 nových inštitútov pre manažment a 30 nových centrálnych univerzít. Keďže veda a výskum Indie sú výrazne podporované štátom a je potenciál v ďalšom rozširovaní technologicko-výskumnej základne, je spolupráca EÚ s Indiou kľúčová. V posledných 10 rokoch sa spolupráca medzi vzdelávacími inštitúciami Indie a Európskej Únie výrazne posilnila, ťahaná je najmä Zmluvou o spolupráci v oblasti vedy a výskumu z roku 2002, ktorá určuje užšiu spoluprácu univerzít, výskumných stredísk a taktiež spoluprácu pri rôznych projektoch. Táto Zmluva bola prolongovaná na Ministerskej konferencii vo vede v Nai Dillí vo februári 2007. Ako výsledok, India sa stala dôležitým partnerom EÚ vo vedeckých programoch, hlavne FP5 – Piaty Európsky vedecký program (The EU's Fifth Research Framework Programme 1998 - 2002) a FP 7 (The EU's Sixth Research Framework Programme - 2007-2013). V budúcnosti sa očakáva kooperácia v oblastiach ako klimatické zmeny, energia a ľudské zdravie. Taktiež bola zavedená podpora výmeny vedeckých pracovníkov medzi týmito krajinami, ktorá je realizovaná cez schému víz pre výskumných pracovníkov (znižuje bariéry pre ich pohyb medzi krajinami).

3 SPOLUPRÁCA EÚ A INDIIE V OBLASTI VEDY A VÝSKUMU

Spolupráca Indie a EÚ bola pol storočia založená na bilaterálnej spolupráci Indie a niektorej krajiny EÚ. Až v roku 2002 bola podpísaná dohoda, ktorá upravovala vedeckú spoluprácu s EÚ ako celkom (Science and Technology Co-operation Agreement). Napriek takejto dlhej histórii spolupráce medzi oboma celkami, je menšia ako spolupráca EÚ

⁴ Seventh Framework Programme (2007 - 2013). [online]. Europa Summaries of EU legislation. 2007. [citované 2011-02-04]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/i23022_en.htm>

s ostatnými 3 krajinami zoskupenia BRIC (Brazília, Rusko, Čína). Prvá ministerská konferencia medzi EÚ a Indiou sa konala v roku 2007 v Nai Dillí, kde sa vyzdvihla dôležitosť vzájomnej spolupráce a určili a prioritné oblasti, akými sú farmaceutika, ŽP a energetika. Na ďalšom summite EÚ a Indie konanom v Marseille v roku 2008 sa zaviedli nové oblasti spolupráce, a to klimatické zmeny a „čistý“ rozvoj, vesmír a globálna satelitná navigácia a taktiež počítačové vedy.

Spolupráca Indie a Európskej Únie prebieha na 3 úrovniach:

- na úrovni Európskej Únie (FP6, FP7)
- na úrovni členských štátov EÚ
- na úrovni BRIC

Spolupráca s členskými štátmi

India spolupracuje na najvýznamnejších projektoch s 5 európskymi krajinami. S Nemeckom pracuje na spoločných výskumoch Indicko-nemeckého výskumno-technologického centra, ktoré sú financované nemeckým Ministerstvom vzdelania a výskumu a indickým Ministerstvom vedy a technológie. Vo Francúzsku prebiehajú výskumy v spoločnom Indicko-francúzskom centre pre rozvoj pokročilého výskumu, ktoré riadi 10 členov, 5 z každej krajiny. S veľkou Britániou India spolupracuje na projekte pre energetiku, keďže India patrí medzi najvýznamnejšie regióny, čo sa týka uhlia a zachytávania a ukladania uhlíka. S Dánskom vedie India biotechnologický výskum v spolupráci s Dánskou komorou pre strategický výskum. Významný je taktiež Indicko-taliansky výkonný program vedeckej a technologickej spolupráce. Celkovo od roku 1994 do roku 2009 bolo medzi Úniou a Indiou vytvorených 160 projektov. Najaktívnejšie s Indiou spolupracovali krajiny uvedené v tabuľke nižšie:

Tabuľka č. 1: Najaktívnejšie krajiny v spolupráci s Indiou

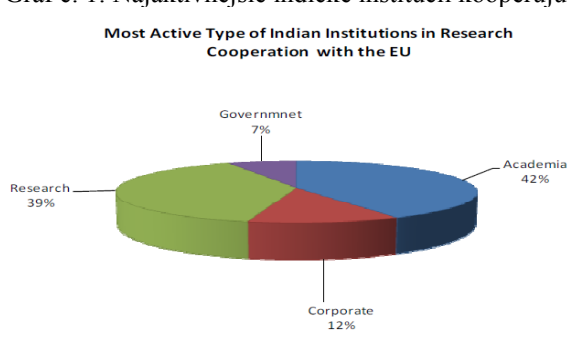
Krajina EÚ	Počet projektov s Indiou
VB	35
Taliansko	22
Holandsko	16
Francúzsko	16
Nemecko	16
Dánsko	16
Belgicko	8
Rakúsko	7
Nórsko	7

Zdroj: IP-UniLink Project. Trends in R&D Cooperation among EU and BRIC countries' Higher Education Institutions. 2009. str. 36

INŠTITUCIONÁLNE ZABEZPEČENIE VEDECKEJ SPOLUPRÁCE MEDZI INDIU A EÚ

Na financovaní indicko-európskeho výskumu sa podieľajú najväčšou mierou akademické a vedecké inštitúty. Menej aktívnymi sú súkromné podniky a vládne financovanie, avšak stále sa snažia podporovať tento sektor významnými finančnými stimulmi. Podiely týchto inštitúcií, kooperujúcimi na spoločnom výskume Indie a EÚ znázorňuje nasledujúci graf:

Graf č. 1: Najaktívnejšie indické inštitúcie kooperujúce na vedeckej spolupráci s EÚ

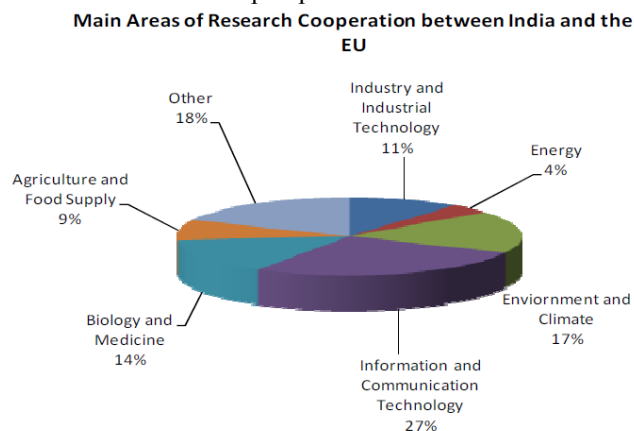

Zdroj: IP-UniLink Project. Trends in R&D Cooperation among EU and BRIC countries' Higher Education Institutions. 2009. str. 37

VÝZNAMNÉ OBLASTI SPOLUPRÁCE

India patrí medzi veľmoci v oblasti informačných technológií, a to je aj oblasť, v ktorej sa uzavrela úzka spolupráca s EÚ. Ďalšími významnými oblasťami sú ŽP, klimatické zmeny, biológia a medicína (v Indii sa silno rozvíja farmaceutický priemysel, India patrí medzi výrobcov najlacnejších liekov na svete), priemysel a priemyselné technológie. Podiely týchto vedeckých odvetví demonštruje graf nižšie:

Graf č. 2: Hlavné oblasti spolupráce Indie a EÚ

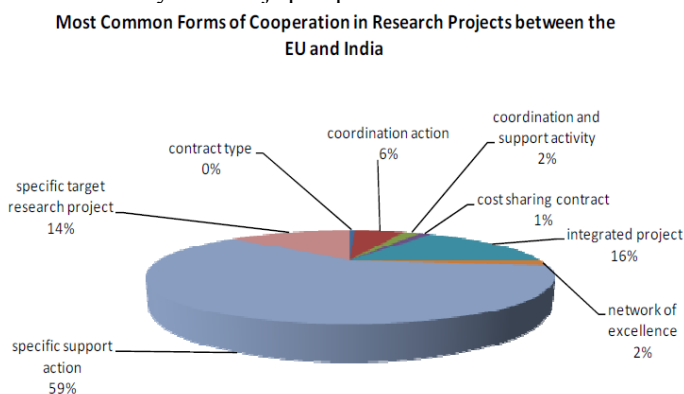
Zdroj: IP-UniLink Project. Trends in R&D Cooperation among EU and BRIC countries' Higher Education Institutions. 2009. str. 39

*V skupine ostatné (Other) sú zahrnuté oblasti ako vzdelanie, manažment a právne veci.

HLAVNÉ FORMY SPOLUPRÁCE

Podľa dát rámcového programu najčastejšou formou spolupráce medzi Indiou a EÚ sú osobitné podporné programy (59 %), integrované programy (16 %) a špecificky ciele výskumné programy (14 %). Ostatné formy spolupráce ilustruje nasledujúci graf:

Graf č. 3: Formy vedeckej spolupráce EÚ a Indie

Zdroj: IP-UniLink Project. Trends in R&D Cooperation among EU and BRIC countries' Higher Education Institutions. 2009. str. 39

NAJVÝZNAMNEJŠIE SPOLOČNÉ PROJEKTY EÚ A INDIE

India patrí k popredným partnerom Európskej Únie pri hlavných medzinárodných projektoch ako „Projekt medzinárodného termonukleárneho experimentálneho reaktora“ (ITER), Projekt GALILEO, a taktiež je významný spoločný výskum v oblasti biotechnológií.

ITER

„Projekt medzinárodného termonukleárneho experimentálneho reaktora“ (ITER) je spolupracou EÚ a Kanady, Číny, Indie, Japonska, Južnej Kórey, USA a Ruska. Ide o výrobu energie založenej na jadrovej syntéze, ktorá sa považuje za

bezpečnú a udržateľnú formu jadrovej energie šetrnú k životnému prostrediu. Výstavba tohto reaktora prebieha na juhu Francúzska v mestečku Cadarache.

GALILEO

Siedmy rámcový program sa ako prvý venoval vesmírnemu výskumu, čo znamená, že EÚ sa snaží zapájať čoraz viac aj do tejto oblasti. Doteraz sa najvýznamnejšia úloha v oblasti vesmíru prisudzovala Rusku a USA. Projekt globálneho monitorovania životného prostredia a bezpečnosti uľahčí politikom využiť poznatky získané pozorovaním vesmíru na predvídanie alebo riešenie ekologických a bezpečnostných kríz.

Najvýznamnejším projektom v tejto oblasti je projekt **Galileo**, ktorý sa považuje za novú generáciu globálnych navigačných satelitných systémov (GPS). Budúce systémy by mali obsahovať širšie spektrum aplikácií, ktoré ďaleko prekonajú súčasné používanie GPS v autách pri hľadaní cieľa cesty. Ide napríklad o efektívnejšie riadenie dopravy alebo aplikácie na podporu vyhľadávacích a záchranných operácií. Práve týmto systémom sa začala spolupráca EÚ a Indie.⁵

India je po Číne, Izraeli a Ukrajine štvrtou mimoeurópskou krajinou, ktorá je zapojená do spolupráce na projekte Galileo a podpísala s EÚ v roku 2005 dohodu o spolupráci na projekte v rámci 6. summitu EÚ-India. India má významné poznatky v oblasti výskumu vesmíru a má skúsenosti s aplikáciami týkajúcimi sa globálnych navigačných satelitných systémov.

SPOLOČNÝ VÝSKUM EÚ A INDIE V OBLASTI BIOTECHNOLÓGIÍ⁶

India a členské štáty EÚ spolu uzavreli sieťový pilotný program NEW INDIGO ('Initiative for the development and integration of Indian and European research') na výskum v oblasti biotechnológií a zdravia. Cieľom programu je vytvoriť spoločnú infraštruktúru pre pokročilý výskum v tejto významnej oblasti. Na program je vyčlenených 2.5 milióna eur pod prioritou 7. Rámcového programu EÚ. V programe partneri plánujú vzájomné prepojenie Európskeho a indického výskumného priestoru, a tým posilňovať a využívať výhody vzájomnej kooperácie. V centre pozornosti by mali byť aktivity v oblastiach bioinformatika pre zdravie, štruktúrna biológia a diagnostika, mala by sa posilniť mobilita výskumníkov. Úradníci z indického Ministerstva vedy a technológie na oddelení biotechnológie potvrdili významnosť spolupráce Indie a EÚ na programe NEW INDIGO, hlavne z dôvodu, že India patrí medzi lídrov v ázijskom biotechnologickom výskume a bude to pre ňu významná agenda v rapidnej expanzii vo výskumno-vývojovom know-how. Program bude koordinovaný z francúzskeho národného centra vedeckého výskumu a budú sa na ňom podieľať výskumníci z Rakúska, Francúzska, Nemecka, Maďarska, Indie, Holandska, Portugalska, Španielska a Turecka. Ide teda o veľký a dôležitý projekt.

ZÁVER

Začiatky vedy a výskumu v Indii a Európskej únii sa datujú približne v polovici 20. storočia. V Indii to bolo nadobudnutím nezávislosti v roku 1947 a v EÚ Zmluvou o Euratom. Vzájomná spolupráca fungovala najskôr na báze samostatných štátov, neskôr v roku 2002 sa zmluvne dohodla kooperácia Indie s EÚ ako celkom. Najvýznamnejšie projekty medzi EÚ a Indiou sú projekt ITER, vesmírny výskum GALILEO a projekty v oblasti medicíny a biológie. Práve tieto sféry – jadrová energia, vesmír a farmaceutika – budú aj budúcnosti základom vedeckej spolupráce spomínaných partnerov. V každej z týchto oblastí patrí India k jedným z najlepších „hráčov“. Taktiež je významná spolupráca Indie, ako informačnej mocnosti, s EÚ v oblasti inormačno-komunikačných technológií.

India nastupuje čoraz viac na silnú dráhu rozvoja, čo sa prejavuje aj vo vyššom a lepšom vzdelávaní jej obyvateľov nielen na domácich, ale najmä na zahraničných univerzitách (hlavne USA, aj Európa). Tým pádom sa zlepšuje aj jej základňa výskumných pracovníkov a preto je spolupráca vo vede a výskume v tomto období globalizácie medzi týmito dvoma celkami dôležitá. Nielen, že spoločný výskum je efektívnejší, ale partneri si vzájomne poskytnú metódy výskumu a svoje poznatky, z čoho budú mať profit obe strany.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] 6th Framework Programme (2002 - 2006). [online]. Europa Summaries of EU legislation. 2007. [citované 2011-02-04]. Dostupné na internete: http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/i23012_en.htm
- [2] EU4Journalists 2003 - 2009: VEDA A VÝSKUM. [online]. European Journalism Centre. 2009. [citované 2011-

⁵India sa pripojila k európskemu projektu Galileo. [online]. VašaEurópa.sk. 2005. [citované 17/12/09]. Dostupné na internete: www.vasaeuropa.sk/index.php?i=3027

⁶FP6 News: EU and India launch biotechnology and health NPP. [online]. 2010. European Commission CORDIS. [citované 2011-02-05]. Dostupné na internete: http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=FP6_NEWS&ACTION=D&DOC=6&CAT=NEWS&QUERY=0126b6d05f72:e2ef:4955cde5&RCN=31724

- 02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovakian/C34/41/>>
- [3] FP6 News: EU and India launch biotechnology and health NPP. [online]. 2010. European Commission CORDIS. [citované 2011-02-05]. Dostupné na internete: <http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=FP6_NEWS&ACTION=D&DOC=6&CAT=NEWS&QUERY=0126b6d05f72:e2ef:4955cde5&RCN=31724>
- [4] India lags China in R&D spending: Sibal. [online]. The Financial Express, 2008. [citované 2011-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.financialexpress.com/news/India-lags-China-in-RampD-spending-Sibal/283583/>>
- [5] India sa pripojila k európskemu projektu Galileo. [online]. VašaEurópa.sk. 2005. [citované 17/12/09]. Dostupné na internete: <www.vasaeuropa.sk/index.php?i=3027>
- [6] Seventh Framework Programme (2007 - 2013). [online]. Europa Summaries of EU legislation. 2007. [citované 2011-02-04]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/i23022_en.htm>

AUTOR

Katarína Zemanová
Lipského 15
841 01 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: katka.zemanova@gmail.com
tel. č.: 0902 180 607

PODPORA A ROZVOJ VÝSKUMU V DOPRAVE S VYUŽITÍM TECHNIK TVORIVOSTI

Jana Dicová, Ján Ondruš

Žilinská univerzita v Žiline

Abstract: The principal objective and consequence of modern society is the education. It contributes to the further development of economic society because it *ensures* the creation of *presumption* for the creation of products and services with high added value. It is a way to improve the quality of the transport process. *The article deals with creativity techniques that help to create new ways and find better original solutions problems, that are solve in excellence centres of research.*

Kľúčové slová: research, transport, education, creativity, methods.

ÚVOD

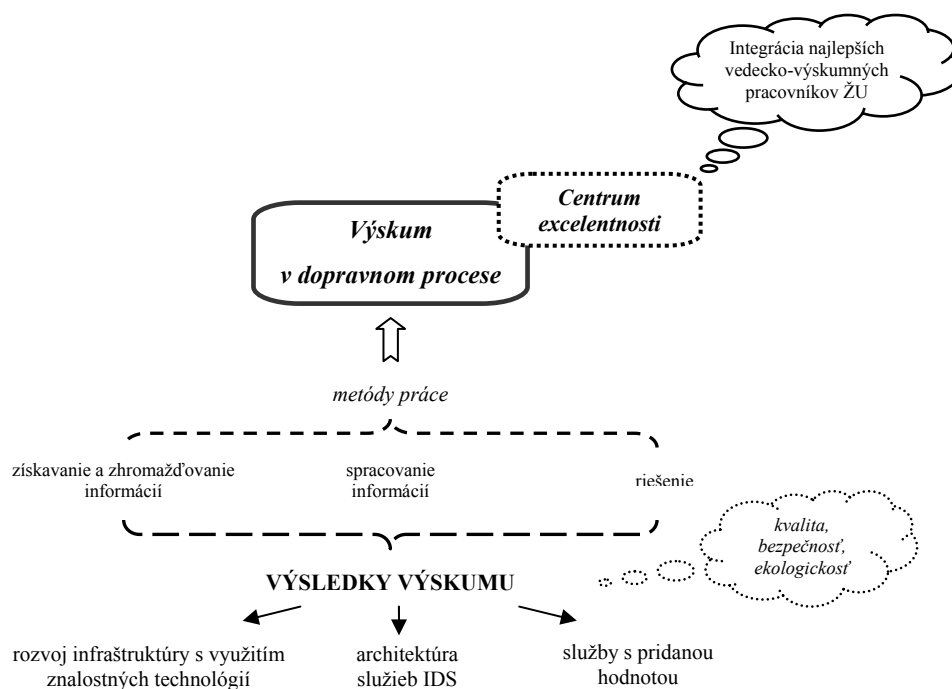
Nové objavy, inovácie a progresívne technológie, ako produkt tvorivého výskumu a vývoja, výrazne ovplyvňujú kvalitu života všetkých ľudí. Realizácia špičkového výskum, kvalitné publikácie a vývoj nových technológií sú nevyhnutné, pretože práve výskumnou a vývojovou činnosťou sa prispieva k posunu hraníc poznania. Tvorivosť a rozvoj ľudského potenciálu pritom predstavuje kľúčový komponent.

Poskytovanie kvalitného vzdelania a realizácia výskumu na požadovanej úrovni, ktoré prispievajú k rozvoju tvorivosti nie je vôbec jednoduché, pretože základným princípom tvorivého myslenia je výber, pretváranie a spájanie prvkov predchádzajúcej skúsenosti formou, ktorej výsledky v sebe zlúčia novosť s nejakou užitočnosťou. Celý proces je ovplyvňovaný neustále sa meniacim prostredím (konkurenčné prostredie, globalizáciu a internacionalizáciu trhu) a sociálnymi vzťahmi ale aj osobnosťami predpokladmi.

TRENDY VÝSKUM V DOPRAVE

Meniace sa trendy v doprave a vplyv požiadaviek účastníkov celého dopravného procesu zameraných na zvyšovanie kvality dopravy prispieva k vývoju a využívaniu najnovších technológií (informačných a komunikačných), ktoré umožňujú vytvárať nové služby s vysokou pridanou hodnotou pre užívateľov dopravy s cieľom zabezpečiť zvyšovanie bezpečnosti, spoľahlivosti a kvality dopravných služieb so zreteľom na garantovanú ekonomickú i časovú efektívnosť realizovaných procesov a znižovanie negatívnych vplyvov dopravy na životné prostredie.

Žijeme vo vzrušujúcich dobách poznamenaných novými technológiami a riešeniami, ktoré prinášajú nevyčísliteľné výhody ľuďom na celom svete. Inteligentné dopravné systémy a služby sú vysoko prijímané ako perspektívna cesta k dosiahnutiu cieľov udržateľnej mobility s tým, že sa zlepšuje kvalita života. [3]

Obrázok 1 Centrum excelentnosti a jeho vplyv na výskum

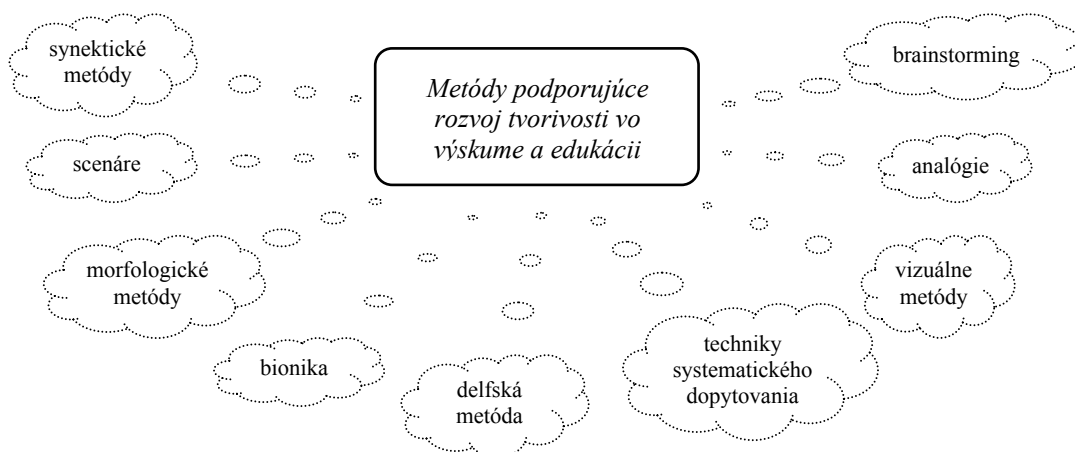
Práve koncentrácia a integrácia najlepších (excelentných) výskumno-vzdelávacích kolektívov s cieľom podpory výskumu s vysokou pridanou hodnotou viedla k vytvoreniu Centra excelencie pre systémy a služby inteligentnej dopravy, ktoré prispieva k rozvoju infraštruktúry spoločnosti s využitím znalostných technológií, ktorého fungovanie je podporené prostriedkami ES z Európskeho fondu regionálneho rozvoja. **Centrum excelencie pre systémy a služby inteligentnej dopravy** (CE IDS) vybudované na Žilinskej univerzite je jediným centrom svojho druhu na území Slovenskej republiky.

Okrem monitorovania a vyhodnocovania inteligentných dopravných prostriedkov a prepravovaných objektov, predmetom realizovaného výskumu je aj hodnotenie subsystémov inteligentnej infraštruktúry a zároveň sa vzniknuté CE IDS môže podieľať i na riadení dopravy, monitorovaní prevádzky komunikácií.

MOŽNOSTI A NOVÉ TRENDY VO VZDELÁVACOM PROCESSE (EDUKÁCI)

Edukáciu ľudského potenciálu možno charakterizovať ako neustály proces, v ktorom nastáva prispôbovanie a zmena úrovne vedomostí, zručností a motivácie i správania sa, tým, že sa učí za základe rôznych metód. Predstavuje aj základný cieľ a zároveň aj dôsledok modernej spoločnosti a prispieva k ďalšiemu rozvoju hospodárstva celej spoločnosti, pretože umožňuje zabezpečiť vytváranie predpokladov pre tvorbu produktov a služieb s vysokou pridanou hodnotou.

Novým trendom v edukácii a vo výskume, ktorý umožňuje rozvoj ľudského potenciálu je využitie práve tvorivých metód, ktoré sa dajú neskôr využiť v ktorejkoľvek pracovnej oblasti rozhodovania a sú dobrou pomôckou aj pri riešení individuálnych problémov spojených s pracovnou činnosťou alebo realizáciou výskumu vo vybraných oblastiach.

Obrázok 2 Rozvoj tvorivosti pomocou vybraných metód

Techniky tvorivosti sú metodologické postupy na podporovanie ľudí pri hľadaní nových myšlienok. Uplatnením tvorivých postupov sa dosiahnu lepšie výsledky ako štruktúrovanými postupmi a taktiež môžu byť použité na prekonávanie bariér tvorivosti. [1]

Tabuľka 1 Vybrané metódy podporujúce rozvoj tvorivosti vo výskume riešení problémov

Názov tvorivej metódy	Charakteristika	Možnosti použitia
Synektické metódy	= predstavuje spojovanie zdanlivo nesúvisiacich elementov,	- riešenie problému, - aplikácia riešenia
Scénare	= modelujú rôzne varianty budúceho vývoja aj také, ktoré sa zatiaľ nevyskytli, výsledkom je chronologicky radený zoznam udalostí,	- aplikácia riešenia
Morfológické metódy	= predstavujú systematicko-analytický postup hľadania nových ideí,	- riešenie problému
Bionika	= technika, ale aj umenie, ako možno riešiť zložité úlohy prostredníctvom poznatkov z biológie, znakom je prenos analógií z prírody na sociálne a technické problémy,	- identifikácia problému
Techniky systematického dopytovania	= umožňujú dôkladné poznanie, špecifikovanie všetkých možných prvkov zadaného problému, prinášajú nové impulzy na hľadanie, na tvorivú orientáciu v probléme,	- identifikácia problému
Vizuálne metódy	= využívajú grafické a obrázkové záznamy myšlienky, pričom sa viac pri nich uplatňujú farby, symboly a uvoľnené postupy tvorby,	- identifikácia problému, - riešenie problému, - aplikácia riešenia
Analógie	= uplatňuje na prekonanie zabehaných, rutinných schém	- riešenie problému

	myslenia, analógie sa vyberajú z oblasti podobnej, ako je problém a môžu to byť obrazy, postupy, skutky a analyzujú sa z hľadiska štruktúry, funkcií, vzhľadu, okolitých súvislostí, správania,	
Brainstorming	= metóda na hľadanie nových myšlienok, ktorá využíva skupinovú prácu a povzbudzovanie do voľných asociácií, ktoré odstraňujú hranice na riešenie problému,	- identifikácia problému, - riešenie problému, - aplikácia riešenia
Delfská metóda	= je založená na anonymnom predkladaní a vzájomnom posudzovaní názorov jednotlivých členov tímu, ktoré po niekoľko kolovom korigovaní stanovísk umožňuje prijatie konsenzu tímu pri riešení problému.	- aplikácia riešenia

Výber metódy závisí na jednej strane na charaktere riešeného problému a na osobe zodpovednej za tieto rozhodnutia, avšak samotný výber metódy alebo kombinácie metód závisí aj od vedomostí a možnostiach uplatnenia metód v praxi. [4]

ZÁVER

Stratégia rozvoja ľudského potenciálu sa v súčasnosti čoraz viac zameriava a vyzdvihuje úlohu a prínos *aktívnych zdrojov* spočívajúcich v potenciáli schopností a vedomostí ľudí. Implementácia a rozvoj tvorivosti v mnohých jej aspektoch je v spojení predovšetkým s ľudským potenciálom, jednak v súvislosti s osobnostnými vlastnosťami alebo podporou jej rozvoja. [1]

Vzdelávacie inštitúcie (vysoké školy, univerzity, centrá excelentnosti, atď.) by mali neustále flexibilne reagovať na neustále sa meniace požiadavky praxe, formovať tvorivé a inšpirujúce dynamické vzdelávacie prostredie s uplatňovanými tvorivými a inovovanými spôsobmi výučby a výskumu vo vybraných oblastiach, ktoré prispievajú k rozvoju spoločnosti a celej ekonomiky štátu. Pretože kvalita a budúcnosť poskytovaných služieb je výrazne ovplyvňovaná aj vyváženým pôsobením jej základných súčastí, ktoré tvoria procesy, ľudia a technológie.

LITERATÚRA:

- [1] DICOVÁ, J. *Vplyv tvorivosti na rozhodovanie v manažmente*. Dizertačná práca – Žilinská univerzita v Žiline. Fakulta riadenia a informatiky. Katedra manažérskych teórií. Žilina : FRI ŽU v Žiline, 2008.
- [2] DICOVÁ, J. *Asset of Creativity for Manager*. In: Scientific Papers Theory of Management 1 – The Solution of Selected Problems for the Development Support of Management Knowledge Base, Žilina, 2009. Žilina : Faculty of Management Science and Informatics, University of Žilina. 2009. s. 7 – 11. ISBN 978-80-554-0147-8.
- [3] KŘIVDA, V.; OLIVKOVÁ, I.; PAEO, J.; RICHTÁŘ, M. *Dopravní telematika*. Vysokoškolská učebnica. Žilina : Žilinská univerzita v Žiline, EDIS, 2009. ISBN 978-80-8070-981-5.
- [4] PANČÍKOVÁ, L. *Application of Prognostic Methods in Transport*. In: Vedecký časopis *Journal of Information, Control and Management systems*, VOLUME 5, No. 2/2. Žilina : Fakulta riadenia a informatiky, Žilinská univerzita v Žiline. 2007. s. 309 – 318. ISSN 1336-1716.
- [5] STYHRE, A.; SUNDGREN, M.: *Managing Creativity in Organizations – Critique and Practices*. Palgrave Macmillan, Great Britain, 2005.

Táto publikácia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt:

Centrum excelentnosti pre systémy a služby inteligentnej dopravy, ITMS 26220120028 spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

"Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ"

ADRESA:

Ing. Jana DICOVÁ, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta riadenia a informatiky
Katedra manažérskej teórie
Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina
Slovenská republika
e-mail: Jana.Dicova@fri.uniza.sk

Ing. Ján ONDRUŠ, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov
Katedra cestnej a mestskej dopravy
Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina
Slovenská republika
e-mail: Jan.Ondrus@fpedas.uniza.sk

AFFECTING DECISIONS OF ECONOMIC ACTORS USING NEURO - LINGVISTIC PROGRAMMING (NLP)

Juraj Dubovec, Ladislav Obdržálek

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstract: *Today's status on most markets is showing strong overhangs on the side of supply. In this situation various techniques are created to affect the users' decision. This article describes basic structure and use of Neuro-Lingvistic Programming (NLP) by modeling communicative processes in management. The use of NLP in practical applications is shown in the end of the article.*

Key words: *affecting decision, neuro-lingvistic programming, model, communication*

ÚVOD

Konanie je ľudská aktivita, ktorá umožňuje na základe voľby z daných alternatív vybrať spôsob riešenia problému. Je to reakcia na prekážky alebo obmedzenia, na ktoré narážame v spoločnosti alebo v okolitej prírode, aby sme uspokojili svoje subjektívne potreby. Konanie vychádza z potreby aktéra uskutočniť „najlepší výber“ zo všetkých dostupných alternatív v priestore možností voľby. Konanie je premena našich cieľov, pravidiel a noriem na činnosť.

Predpoklad racionálneho rozhodovania je nesprávny, ak sa pozrieme bližšie na to ako funguje mozog. Ukazuje sa, že nie sme „konštruovaní“ ako racionálne bytosti. Všetky naše rozhodnutia sa uskutočňujú v kontexte. Záhada ako sa dopracovať k správne rozhodnutiu je jednou z najstarších záhad ľudskej mysle.

Existuje metafora, že ľudská myseľ je ako počítač, nakoľko každý z nás je súborom programov, ktoré pracujú v našej hlave (umelá inteligencia). Na druhej strane to má veľký nedostatok: počítače nemajú emócie a to preto, lebo emócie sa nedajú redukovat' na bity a zapísať ich v programovacím jazyku. Keby sme nemali emócie racionalita by neexistovala.

Emócie sú nevyhnutnou súčasťou rozhodovacieho procesu. V prípade, že sme odrezaní od svojich pocitov nezmôžeme sa ani na najbanálnejšie rozhodnutie. Mozog, ktorý nič necíti sa nedokáže rozhodnúť.

Svet je plný podnetov a naše pocity nám pomáhajú voliť medzi nimi. Skonštruovať mozog trvalo veľmi dlho (mozog je ako operačný systém počítača, ktorý bol uvedený na trh a je zle vyskúšaný a evolúcia nemala dosť času aby vychytala chyby). To je dôvod, prečo najlacnejšia kalkulačka dokáže počítať rýchlejšie ako matematici, počítač porazí majstra sveta v šachu a prečo si mylíme kauzalitu s koreláciou.

Časť mozgu, ktorá spracováva emócie bola za tisícky rokov dopracovaná do dokonalosti. Tento softvér bol vyskúšaný na obrovskom počte úloh a dokáže robiť rozhodnutia na základe malého množstva informácií (příklad odpálenia baseballovej loptičky – predbežné informácie) trénovaný mozog vie na ktoré detaily sa má sústrediť. Pokiaľ niečo funguje prirodzený výber to nenahradzuje a naše pocity nám umožňujú pochopiť všetky informácie, ktoré nedokážeme priamo získať. Naša myseľ je vytvorená z dvoch systémov: - prvý je racionálny a vedomý, druhý je rýchly, emočný a nevyžaduje žiadne vedomé úsilie. Kľúčom k „správne“ rozhodnutiu je uvedomenie si, kedy sa máme spoľahnúť na ktorý.

1. VPLYV NEISTOTY NA ROZHODOVANIE

Voči neistote sme vyzbrojení dvoma prostriedkami - skúsenosťou z minulých udalostí a schopnosťou porozumenia. Konanie, ktoré pre aktéra môže znamenať značnú ekonomickú stratu umožňuje aktérom vybavenými schopnosťou integrovať informácie a učiť sa zo skúseností neurobiť rovnakú chybu dvakrát.

Nebezpečenstvo náhodných procesov (napr. pri výherných automatoch) spočíva v tom, že zneužívajú slabé miesto v emočnej časti mozgu – dôverujeme našim pocitom a nahovárame si zákonitosti tam, kde neexistujú.

Tento jav je známy ako *hráčsky omyl* kedy sa ľudia domnievajú, že nejaká náhodná udalosť sa vyskytuje viac alebo menej často v závislosti na tom, či sa v minulosti vyskytla, alebo nevyskytla (najznámejší prípad tohto javu je z roku 1913 kedy guľôčka na rulete pristála na čiernej 26 krát za sebou).

Tento defekt emočnej časti mozgu má dôležité dôsledky. Akciový trh je náhodný (hypotézu potvrdil Eugene Fama začiatkom 60-tych rokov) a žiadne vedomosti alebo racionálna analýza nepomôžu nikomu aby predpovedal s istotou čo sa stane (Wall Street je ako hrací automat). Nebezpečenstvo akciových trhov spočíva v tom, že máme pocit predvídateľnosti na krátke obdobie a dopamínové neuróny sa snažia „prísť veci na koreň“. Mozog hľadajúci nejakú zákonitosť po ktorej má prísť odmena v boji s náhodnosťou prehráva. Miesto toho aby sme videli náhodnosť, nahovárame si, že už vieme ako to je a vidíme zmysluplné konanie tam, kde sú iba náhodné výkyvy. Keď náš mozog narazí na niečo náhodného, automaticky interpretuje náhodnosť ako nejakú zákonitosť.

Existenciu mentálneho efektu „*obava zo straty*“ demonštrovali Kahneman a Tversky koncom 70-tych rokov. Keď je osoba konfrontovaná s neistou situáciou nevyhodnocuje každú informáciu, nepočíta pravdepodobnosti a ani o tom nepremýšľa. Jeho rozhodnutie urobí emócie, inštinkty a mentálne skraty. Bolest' z prehry je asi 2x tak veľká ako potešenie z výhry (strata je viac ako zisk). Strach zo straty nás často núti riskovať.

Hazardná hra, inžinierstvo a špekulácia sú rôzne postupy ako sa vysporiadať s budúcnosťou. Rozumní aktéri si uvedomujú neistotu, ktorá vyplýva z nejednoznačnosti možných dôsledkov tohto konania v budúcnosti. Z tohto dôvodu ekonómovia neprodukujú žiadne spoľahlivé informácie o budúcnosti, ale poskytujú iba istý výklad štatistických údajov týkajúcich sa minulosti. Predvídanie podoby trhu predstavuje márný pokus odstrániť neistotu budúcnosti a zbaviť podnikanie špekulatívnej podstaty.

2. NEURO – LINGVISTICKÉ PROGRAMOVANIE (NLP)

V sedemdesiatych rokoch 20. storočia jazykovedec John Grinder a matematik a psychológ Richard Bandler na základe pozorovaní vybraných psychoterapeutov zisťovali, čo robí terapeutov úspešnými a pomocou modelu vytvorili systém, ako sa tieto schopnosti dajú získať a novú teóriu nazvali *neurolingvistické programovanie*.

Úspech, ktorý ich teória zaznamenala v oblasti aplikácie rôznych psychoterapeutických techník zameraných na zvyšovanie osobného výkonu, nikto nečakal. Títo dvaja muži spojili svoje nadanie pri riešení zaujímavého problému – ako modelovať správanie sa výnimočných ľudí, ktorí dokázali úspešne a účinne meniť a pretvárať okolitý svet, pričom hľadali spôsob, ako tieto modely používať pri riešení bežných problémov vo vzájomnej komunikácii.

Neurolingvistické programovanie je smer psychoterapie, ktorý sa však čoraz častejšie využíva pri tréningu manažmentu, komunikácie a predajných zručností.

Základy, ktoré položili, ďalej rozvíjali mnohí pokračovatelia, ktorí ich doplnili a aplikovali na najrôznejšie oblasti ľudského života (osobné vzťahy, profesijné vzťahy, tímová a skupinová práca, zavádzanie zmien, obchodné rokovania, dlhodobé vzťahy so zákazníkmi a pod.).

Názov neurolingvistické programovanie, pre ktorý sa používa skratka NLP, je na prvý pohľad trochu zložitý. Jeho prvá časť *neuro* podporuje základnú myšlienku, že ľudské správanie pochádza z neurologických procesov zrakového, sluchového, chuťového, hmatového, čuchového a citového vnímania, čo znamená, že telo a myseľ tvoria neoddeliteľnú jednotu.

Lingvistická časť naznačuje, že na usporiadanie myšlienok, správanie a komunikáciu ľudia používajú jazyk. Programovanie sa vzťahuje na spôsoby, ktoré si vyberajú na usporiadanie myšlienok a správania s cieľom dosiahnuť želaný výsledok.

Neurolingvistické programovanie ponúka univerzálne kľúče, ktoré pomáhajú premostiť vlastný svet so svetom iných. Často sa spomína pri komunikácii empatická stratégia prevzatá od indiánov: „*prejdi mŕľu v mojich mokasínach* ...

Jedna z jeho definícií hovorí, že ide o vedu o ľudskej výnimočnosti a o umení zmeny. Poznaním a prijatím jeho princípov do vlastnej mysle možno docieľiť to, čo výkonní a úspešní ľudia už dávno vedia: schopnosť vytvoriť si možnosť voľby, ovládať svoje vnútorné stavy a riadiť svoje myslenie. Je modelom, vďaka ktorému si človek môže štrukturalizovať individuálne životné skúsenosti a využívať ich v praktickom živote. Ináč povedané je to štúdium štruktúry subjektívnych skúseností a všetkého, čo by z toho mohlo byť odvodené.

NLP sa zaoberá mysl'ou. Umožňuje skúmať deje a skutočnosti pomocou ich rozkladu na základné zložky, vďaka ktorým môžu fungovať. NLP pomáha ľuďom učiť sa komunikovať so sebou samým a s okolím prostredníctvom pozorovania štýlu jazykového prejavu a ďalších prejavov. To znamená, že efektívne komunikovať sa človek dokáže naučiť vtedy, ak pozoruje jednotlivé výrazy a správanie ľudí počas komunikácie. To mu pomáha pochopiť, ako ľudia myslia, cítia a konajú.

NLP rozlišuje podľa štýlu komunikácie tri základné kategórie ľudí:

vizuálne založení ľudia vnímajú svet prevažne v podobe obrazov. Snažia sa udržať krok s meniacimi sa obrazmi vo svojom mozgu, a preto väčšinou hovoria rýchlo. Používajú výrazy súvisiace so zrakovým vnímaním, hovoria o tom, ako veci vyzerajú („vidím, čo hovoríš“, „z môjho pohľadu“, „mám o tom jasný obraz“). Radi majú veci napísané na papieri, grafické doplnky a diagramy dokážu stimulovať ich predstavivosť.

sluchovo založení ľudia väčšinou volia slová starostlivejšie. Majú znelejší hlas, ich reč je pomalšia, rytmickejšia a odmeranejšia. Slová pre nich znamenajú veľa, preto venujú pozornosť tomu, čo hovoria („počúvam vás“, „znie mi to dobre“, „všetko kľape“). Ich pozornosť stimulujú zvuky a radšej veci počujú ako čítajú.

pocitovo (kinesteticky) založení ľudia sú ešte pomalší. Reagujú predovšetkým na pocity. Majú hlboký hlas a ich reč sa obvykle ťahne ako med. Často používajú metafory z fyzikálneho sveta.

Jedným z mnohých pravidiel NLP je počúvanie jazyka, ktorý ľudia používajú pri komunikácii. Podľa toho, či používajú aktívne alebo pasívne slovesá možno napríklad zistiť, či ide o lídrov alebo ich nasledovníkov. Pozorným počúvaním možno identifikovať aj pohnútky a signály, ktoré v druhej strane vyvolávajú pozitívne reakcie. Pre niekoho to môže byť rodina, záľuby, peniaze a podobne.

Na dosiahnutie efektívnej a jasnej komunikácie je však dôležitá nielen verbálna, ale aj neverbálna komunikácia. Pri neurolingvistickom programovaní je potrebné naladiť sa na vnímanie neverbálnej komunikácie druhej strany a vedieť odhaliť jej potreby a nepriamo vyjadrené pocity. Význam komunikácie totiž spočíva v reakcii, ktorú človek dostáva.

Profesionálny komunikátor by mal brať reakciu príjemcu ako spätnú väzbu. Ak odozva nie je v súlade so zamýšľaným posolstvom, potom je na profesionálnom komunikátorovi, aby prispôbil svoje správanie, kým tento stav nedosiahne.

NLP sú zásahy a postupy, ktorými sa dá zmeniť ľudské správanie. Pritom sa však NLP nezaobera samotnou zmenou, ale len vytvorením náhradných alternatív. Vychádza totiž z predpokladu, že pre každé ľudské správanie sa nachádza aspoň jedna situácia, v ktorej je vysoko užitočné, a teda potrebné. Problémy vzniknú až vtedy, keď ho začíname používať v situáciách, kde už až tak užitočné nie je. Napríklad pre manažéra je veľmi dôležité dokázať presadiť jedno riešenie v tíme, kde každý člen má inú predstavu o riešení. Problém však nastane, keď začne presadzovať svoje vlastné riešenie v prípade, keď celý tím má práve opačný názor. Pokiaľ to urobí raz, prejde mu to. Ak to robí zakaždým, má vážny problém. A tu nasadzuje NLP. Nepokúsi sa o prevýchovu a tým nezbaví manažéra užitočného nástroja - schopnosti presadiť sa, ale preňho vytvorí alternatívne reakcie, ktoré bude môcť použiť vždy podľa situácie, v akej sa bude nachádzať. NLP je teda o sebakontrolu a tým aj kontrole správania tých druhých.

3. KOMUNIKAČNÉ ASPEKTY NLP

Komunikácia tvorí základ úspechu. Súčasný manažér, profesor, lekár alebo politik je predovšetkým „komunikátor“ (a až potom je v niečom odborníkom).

V komunikácii je sila. NLP je filozofiou 21. storočia. Predmetom záujmu je štúdium ľudskej komunikácie aby dosahovali optimálnych stavov v rôznych variantoch správania sa.

Od chvíle, kedy sa ľudské bytosti objavili na tomto svete sa komunikácia stala najdôležitejším faktorom, ktorý určuje aké vzťahy si človek vybuduje.

Stačí spomenúť významných ľudí, ktorí prostredníctvom svojej komunikačnej sily zmenili svet. Systém NLP si môžeme predstaviť ako systém skladajúci sa z troch častí.

Prvá časť predstavuje *vieru*. Čo človek dokáže, alebo nedokáže urobiť je vo veľkej miere určené tým, čomu verí a čo pokladá za možné, alebo nemožné. Dôležitý je pozitívny spôsob myslenia.

Druhú časť môžeme označiť ako „*mentálny syntax*“. Ľudia sa často spolu nedokážu dorozumieť, nakoľko používajú odlišné kódy a rozdielny syntax. Jazyk je základným nástrojom pre ovplyvňovanie, len je potrebné pochopiť ako to pôsobí. Základom je prispôbenie vlastnej komunikácie spôsobu myslenia poslucháča, čo je umenie hovoriť jazykom druhého človeka. Vyjednávajte pre dohodu prinášajúcu výhodu pre obidve strany.

Tretia časť je *fyziológia*. Naša myseľ a telo sú prepojené. Spôsoby, ktorými používame svoju fyziológiu – dýchanie, držanie tela, výraz tváre, podstata pohybu určujú stav, v ktorom sa nachádzame. Pozorovaním a všímaním si verbálnych aj neverbálnych signálov partnera dokážeme lepšie určiť stav v akom sa nachádza pri komunikácii.

ZÁVER

Keď nastane situácia, že na trhu je previs ponuky nad dopytom manažment musí hľadať spôsoby ako na preplnenom

priestore nájsť miesto pre produkty a služby. V takýchto prípadoch sa často využíva manipulácia ako nástroj na ovládanie (ovplyvňovanie) myslenia druhej osoby či viac osôb. Manipulátor sa snaží vnútiť cieľovej osobe myšlienky, názory či konania, ktoré nie sú obeti vlastné a ktoré by dobrovoľne neprijala a získava výhodu voči nej bez toho, aby mala voľbu. Obet' si často ani neuvedomuje, že je manipulovaná.

Veľa analýz môže škodiť. Príliš premýšľania nad jahodovým džemom spôsobí, že sa sústredíme na množstvo rôznych parametrov, ktoré nie sú v skutočnosti dôležité. Namiesto toho, aby sme sa riadili našim inštinktívnym úsudkom (najlepší je džem, ktorý nám najviac chutná) náš racionálny mozog hľadá dôvody prečo nám chutí tento viac ako tamten.

Ľudia kupujúci nehnuteľnosti sa často dopúšťajú chyby, ktorá je len istou odrodou chyby pri hodnotení jahodových džemov (táto chyba sa volá „chybné váženie“). Pri rozhodovaní o 3 izbovom byte, z ktorého je blízko do práce a radovým domčekom v prímestskej oblasti, z ktorého dochádzanie trvá 45 minút budú ľudia zvažovať znovu a znovu si vyberú väčší dom. Čím dlhšie o tom premýšľajú, tým im priestor navyše (2 kúpeľne) pripadá dôležitejšia. Pritom kúpeľňa navyše (v ročnom využití) oproti dennému dlhému dochádzaniu sa prejaví ako nevýhoda. Ak človek dochádza viac ako hodinu každým smerom do práce, musí zarábať aspoň o 40% viac peňazí aby bol s takýmto životom spokojný rovnako, ako ten čo dochádza na krátku vzdialenosť (dochádzka do práce v dopravných špičkách ľudia považujú za najhoršiu časť dňa).

Effekt placebo je veľmi silný (ľudia sa cítia lepšie po domnelom lieku, nahovárame si, nám chutná najhorší džem), v tomto prípade naše myslenie bráni dobrému rozhodnutiu.

Značkový aspirín nám účinkuje lepšie ako generický produkt, Coca Cola chutná lepšie ako lacnejšie kolové nápoje, aj keď väčšina spotrebiteľov pri teste „naslepo“ rozdiel nepoznala (určité produkty vyvolávajú určité očakávania). Iracionálny prístup k nakupovaniu nám môže ušetriť veľa peňazí.

Marketingové aktivity bývajú spojené sa s marketingovými manipuláciami. Marketing ovplyvňuje svoju cieľovú skupinu prostredníctvom poznaných psychologických zákonitostí. Vplýva predovšetkým na ľudí, ktorí si manipuláciu neuvedomujú, nemajú vybudované obranné mechanizmy voči marketingovým manipuláciám. Poznanie príslušných zákonitostí neznamená, že sa manipuláciám zo strany marketingu a reklamy úplne vyhneme.

Niektoré techniky manipulácie bežne používajú profesionáli v reklame s cieľom predat' tovar a v politike s cieľom získať priazeň voličov. V týchto prípadoch sa spravidla neuplatňujú vyššie city, ktoré sú naopak hlavným nástrojom manipulátora v medziľudských vzťahoch. NLP umožňuje použitím vhodných modelov zvýšiť efektívnosť komunikácie v manažmente (meranej ako cost-benefit). S využitím a s podporou kvantitatívnych metód umožňuje manažérom dosahovať požadované parametre pri predaji výrobkov a služieb.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. Praha : SLON, 2004.
- [2] BECKER, G. *Teorie preference*. Praha : Grada Publishing, 1997.
- [3] CLAYTON, P. *Reč tela*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2003.
- [4] DEVITO, A.: *Základy medzilidské komunikac.* . Praha : Grada, 2001.
- [5] DUBOVEC, J. *Rozhodování ekonomických aktérov (mikroekonomický pohľad)*. Kunovice : Evropský polytechnický institute, 2008,
- [6] KHELEROVÁ, R. *Komunikační a obchodní dovednosti manažera*. Praha : Academia, 2002.
- [7] LEHRER, J. *Jak se rozhodujeme*. Praha : Dokořán, 2010
- [8] MISESS, L. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Praha : Liberální institute, 2006.
- [9] SCHIFFMAN, L., KANUK, L. *Nákupní chování*. Brno : Computer Press, 2004.
- [10] SZARKOVÁ, M. a kol. *Komunikácia v manažmente*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2004.

ADRESA:

Juraj Dubovec
Ing. Juraj Dubovec, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline
Univerzitná 8215/1
010 26 Žilina
dubovec@fria.uniza.sk
Ladislav Obdržálek
Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699
686 04 Kunovice
obdrzalek@edukomplex.cz

FINANČNÍ KRIMINALITA V ČESKÉM HOSPODÁŘSTVÍ

¹Jarmila Foralová, ²Jozef Králik, ²Kristína Králiková

¹Evropský polytechnický institut, s.r.o.

²Akadémia Policajného zboru

Abstrakt: Studie se zabývá popisem trestné činnosti směřující proti hospodářské soustavě a daňové soustavě České republiky a dále popisem jednotlivých trestných činů, které jsou upraveny v trestním zákoně. Vzhledem k tomu, že ekonomická činnost je velmi široká je široká i trestný činnost v této oblasti. Studie nezahrnuje veškeré druhy trestné činnosti, které se v ekonomické oblasti objevují, ale pouze nejzávažnější trestnou činnost. První část zahrnuje trestné činy, které směřují proti samé podstatě hospodářské soustavy a dále popis jednotlivých trestných činů. Druhá část zahrnuje trestné činy, které směřují proti daňové soustavě a dále popis jednotlivých trestných činů. Ve třetí části jsou shrnuty následky a důsledky této trestné činnosti včetně dopadů na hospodářskou a daňovou soustavu. Ve čtvrté části jsou shrnuty osobní poznatky a zkušenosti, které jsme nabyly při práci v praxi a návrhy jak by bylo možno zlepšit ochranu hospodářských vztahů a zajistit řádné plnění daňových povinností jednotlivých subjektů.

Klíčová slova: kriminalita, finanční kriminalita, hospodářská kriminalita, hospodářská soustava, daňová soustava, přímé daně, nepřímé daně, clo, poplatky, jiné povinné platby, podnikání, skutková podstata, trestný čin, pachatel, účinná lítost, trestní zákon

ÚVOD

S politickými změnami, ke kterým došlo po roce 1989 jsou úzce spojeny i změny v hospodářské oblasti. Zatímco do roku 1989 bylo národní hospodářství centrálně plánováno, naopak po roce 1989 došlo k prudkému rozvoji podnikatelské činnosti a to ať již fyzických tak právnických osob. Rozvoj podnikatelské činnosti je neustále provázen změnami velkého množství právních předpisů, které upravují podnikatelskou činnost. Bohužel řada subjektů si přechod z ekonomiky centrálně plánované na ekonomiku tržní vyložila svým způsobem, což od roku 1989 postupně vedlo ke zvyšování hospodářské kriminalitě. Trestné činy hospodářské povahy tvoří významnou součást trestního zákona a to i v současné společnosti, která je založena na tržním hospodářství.

Přesto, že současná společnost vyrůstá z demokratických a v ekonomických oblastech tržních principů je třeba zajistit odpovídající trestně právní ochranu ekonomiky před trestnou činností a tím i ochranu fungování systému ekonomických vztahů a také hospodářských mechanismů.

V běžném životě se většina občanů setkává s pojmy jako je hospodářská a ekonomická trestná činnost, respektive kriminalita nebo s pojmem finanční kriminalita.

Přesto, že se tyto pojmy zdají jasné a v podstatě totožné nelze rozhodně tvrdit, že se jedná o pojmy stejné, které lze zaměňovat. Naopak bližším zkoumáním lze dospět k závěru, že se jedná o pojmy odlišné.

Základním pojmem je nepochybně hospodářská kriminalita. Naopak pojem hospodářská trestná činnost je mnohem užší než hospodářská kriminalita. Hospodářskou trestnou činností lze totiž chápat jako hospodářskou kriminalitu, ovšem naopak nelze hospodářskou kriminalitu chápat jako hospodářskou trestnou činnost.

Hospodářskou kriminalitu je možné popsat jako veškerou kriminalitu pachatelů činných v hospodářském životě, ovšem je ji možné také popsat jako veškerou kriminalitu která se objevuje v oblasti ekonomiky či je možné hospodářskou kriminalitu chápat jako kriminalitu zaměřenou proti ekonomickému řádu a jeho fungování.

Bez ohledu na výše uvedené definice lze v obecné rovině chápat finanční kriminalitu jako hospodářskou trestnou činnost páchanou při výkonu profese a to ať již fyzickými osobami podnikatel, či zástupci právnických osob.

Zde je třeba upozornit, že pachatelé této trestné činnosti z pohledu společnosti vystupují jako bezúhonní občané, úspěšní manažeři a osoby požívající vážnosti ve svém okolí, kteří obvykle mívají i značný ekonomický a s tím spojený politický vliv.

V tisku bývá tato trestná činnost také označována, jako trestná činnost tzv. bílých límečků.

V této studii se zaměříme na finanční kriminalitu tj. trestnou činnost, která je upravena zejména v hlavě druhé v oddílu třetím trestního zákona.

Závěrem bychom chtěly uvést, že na hospodářskou kriminalitu však nelze pohlížet pouze v takto vymezeném úzkém pohledu, ale naopak v pohledu širším jak je toto patrné ze samotného uspořádání hlavy druhé, zvláštní části trestního zákona a částečně hlavy deváté zvláštní části trestního zákona.

1 HOSPODÁŘSKÁ SOUSTAVA

1.1 SYSTÉM

Hospodářská soustava, nebo také hospodářský řád je způsob jakým se opatřují a spotřebovávají statky a služby v lidské společnosti. V současné době existují tři způsoby a to:

- hospodářská soustava individualistická
- hospodářská soustava kooperativní
- hospodářská soustava solidaristická

Hospodářská soustava individualistická je charakterizována především zásadou individuální svobody a to jak při opatřování prostředků (při výdělku v podnicích) tak při upotřebení získaných statků (při spotřebě v domácnostech). Aby tato soustava správně fungovala musí být splněny základní podmínky a to podmínka svobody a podmínka odpovědnosti jednotlivce za individuální vlastnictví statků zejména výrobních. Tato individualistická hospodářská soustava předpokládá vytvoření svobodně přístupného trhu na kterém dochází ke směně v určitém poměru zde nabízených statků a služeb. Nástrojem směny se stávají peníze a směnný poměr statků a služeb je vyjádřen cenou. Cena v konečné fázi také rozhoduje o tom, kdo a v jakém rozsahu si odnese z výrobního procesu svůj podíl.

Skupina nebo celek individuálně směnného společenství pokud má stejné potřeby, které pocítují všichni příslušníci tohoto společenství může přistoupit k uspokojování těchto potřeb cestou kooperativní.

Pokud tedy v rámci vývoje se dospěje do stádia potřeby ochrany např. individuálního vlastnictví výrobních statků či osobní svobody jednotlivce, nebo ochrana uzavřených smluv vede toto ke vzniku zvláštních orgánů jejímž úkolem je poskytovat takovýmto zájmům ochranu. Stát v tomto případě vystupuje jako zařízení kooperativní. Přesto však stát v tomto případě nemá odlišné či samostatné zájmy, které by se lišily od zájmů jednotlivců.

Při výkonu činnosti státu a jeho orgánů však vznikají náklady a prostředky na zajištění a udržování orgánů státu vyžadují, aby tyto náklady byly rozvrženy mezi jednotlivce podle prospěchu který jim vzniká z činnosti těchto orgánů. Typickým příkladem je to, že několik podnikatelů mající provozovny v jednom areálu si platí ostrahu tohoto areálu a na nákladech na tuto ostrahu se podílejí podle rozsahu svých provozoven.

1.2 ČLENĚNÍ

Individualistická hospodářská soustava je tedy založena na principu svobody a tedy na jedné straně nezná donucení k práci, ale na druhé straně ani právo na práci. Tato hospodářská soustava se dá zjednodušeně nazvat jako hospodářská soustava kapitalistická.

Kooperativní soustava – tato soustava vzniká tehdy, když jednotlivá individuální hospodářství zruší výdělečný princip a v podstatě spolu kooperují. V této soustavě je potlačen výdělečný princip a naopak do popředí vystupuje nevýdělečné opatřování potřeb jednotlivce. Svoboda spotřební je propojena s pracovní vázaností. Při vázanosti práce a plánování výroby vystupuje zde do popředí zásada technické hospodárnosti, tedy nepředpokládá se existence peněz, ale pouze existence poukazek, které by obdržel pracující podle množství vykonané práce. Výrobní prostředky by byly kolektivizovány a pouze vlastnictví spotřebních statků by bylo volné.

Solidaristická soustava – tato soustava je protikladem soustavy individualistické. V této soustavě jsou statky spotřebovávány podle objektivního užítku. Jak výroba, tak spotřeba v této soustavě jsou vázány a stát by tedy musel vystupovat jako vlastník jak statků výrobních, tak statků spotřebních. Peníze pozbývají smyslu, protože nedochází ke směně. Existuje pracovní povinnost a na druhé straně zde přímo existuje právo na existenci jedině což v předchozích soustavách není. V této soustavě mohou důchod získat bez práce pouze jedinci nezpůsobilí k práci.

Současná hospodářská soustava je v podstatě spojením různých prvků všech výše popsaných soustav. Základem současné hospodářské soustavy je individualistická soustava, ale objevuje se zde velké množství prvků jak soustavy solidaristické tak soustavy kooperativní např. jedním z prvků solidaristické soustavy je daňová soustava, naopak poplatky jsou prvkem soustavy kooperativní.

2 TRESTNÉ ČINY PROTI HOSPODÁŘSKÉ SOUSTAVĚ

Trestné činy v oblasti hospodářské tvoří významnou část trestního zákona i v demokratické společnosti založené pokud jde o ekonomiku na tržním hospodářství. Ani stát jehož hospodářství je založeno na tržních mechanismech se neobejde bez určitých zásahů do ekonomické oblasti a regulace ekonomické činnosti.

Jedním ze způsobů regulace ekonomiky je i vynucování určitého chování ekonomických subjektů nebo naopak zákaz určitého chování ekonomických subjektů a to v krajních případech i pomocí trestů. Někdy se dokonce hovoří i o tzv. hospodářské trestním právu.

Hospodářské zájmy a jejich ochrana je upravena především v hlavě druhé trestního zákoníku a také v hlavě deváté za předpokladu že se při protiprávním jednání objevuje prvek majetkové škody a dále částečně i v hlavě první pokud lze z jednání dovodit úmysl směřující k poškození obrany schopnosti či ústavnosti.

Pro hospodářské trestné činy se však uplatňuje rozdíl od jiných protiprávních jednáních upravených v jiných hlavách trestního zákoníku zásada podpůrné role trestní represe. To znamená, že trestní donucení se uplatňuje jen jako krajní prostředek za předpokladu, že jiné způsoby zajištění odpovídajícího chování ekonomických subjektů již nestačí. Hrozba trestního donucení tedy vymezuje určité nepřekročitelné hranice chování v ekonomické oblasti, když vlastní úprava tohoto chování u hospodářských trestných činů na rozdíl od jiných trestných činů je upravena v jiných odvětvích práva než v právu trestním.

Důvodem stanovení nepřekročitelných hranic ekonomických subjektů v rámci ekonomické činnosti stanovených trestním právem je dáno zejména:

1. postihem pro neplnění povinností ekonomických subjektů vůči státu např. daňových, celních, devizových, sociální apod.
2. postihem pro nedodržování zákonem stanovených hranic podnikatelské činnosti a z toho plynoucích právních předpisů vymezujících rámec podnikatelské činnosti a nedodržováním závazných pravidel podnikání a ochrany prvků tržního hospodářství jako je rovnost účastníků při podnikatelské činnosti, či vlastnictví k autorskému dílu nebo ochranné známce.
3. postihem různých jednání podvodného charakteru jako je např. poškozování věřitele, pletichy proti veřejné dražbě apod.
4. postihem porušování povinnosti zachovávat tajemství v oblasti ekonomických činností a daňových povinností či účetní evidence. Jedná se o trestnou činnost jako je zneužívání informací v obchodním styku apod.
5. postihem protiprávního jednání spočívajícího v porušování ochrany měny, padělání či pozměňování peněz, jednání v nekalé soutěži, porušování průmyslových práv, autorských práv, ale i mezinárodních smluv upravujících ekonomickou činnost, tuzemských nebo cizozemských ekonomických subjektů a z toho plynoucích práv a povinností.

Důvodem samostatného začlenění hospodářských trestných činů je především skutečnost, že mnohé tyto trestné činy lze spáchat pouze při hospodářské činnosti. Protože hospodářská činnost směřuje k tvorbě hodnot je v této souvislosti je třeba konstatovat, že při této trestné činnosti dochází často k daleko větším škodám, než v souvislosti s obecnou kriminalitou.

Pokud se týká konstrukce skutkových podstat jednotlivých trestných činů pak ve větší míře se jedná o trestné činy ohrožovací a omisivní. Obsah je tedy vymezován jinými právními normami než trestním zákonem a proto i skutkové podstaty mají povahu blanketní nebo odkazovací.

V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že se do popředí zejména se vstupem České republiky do Evropské unie a otevření ekonomiky i cizozemským subjektům dostává sjednocování právních řádů jednotlivých členských zemí v oblasti trestního postihu ekonomicky protiprávních jednání a to zejména proto, že zatímco v jednom členském státě Evropské unie může být jednání ekonomického subjektu považováno za protiprávní a tedy za trestný čin dle právního řádku jiného členského státu takovéto jednání protiprávní není a není postihováno z pohledu hospodářské kriminality.

Dále je třeba upozornit na skutečnost, že formy trestné činnosti v ekonomické oblasti se neustále vyvíjejí a zdokonalují a také se objevují nové formy trestné činnosti a proto tato oblast bývá předmětem častých novelizací.

V českém trestním právu tvoří hospodářské trestné činy druhou hlavu zvláštní části. Do této úpravy výrazným způsobem zasáhly novely trestního zákona, které vycházely ze společenských změn, ke kterým došlo ve společnosti po roce 1989. Jedná se zejména o novelu č. 175/1990, 557/1991, 290/1993 a 152/1995 Sb.

Tyto novely přizpůsobily ochranu hospodářských vztahů novým změnám a to zejména podmínkám tržního hospodářství. Smyslem těchto novel bylo především odstranit nerovnost ochrany různých typů vlastnictví a naopak tyto

různé typy vlastnictví postavit na stejnou úroveň. Těmito novelami došlo ke zrušení i některých skutkových podstat skutkových činů, které v tržním hospodářství neměly a nemají opodstatnění. Jedná se např. o zrušení trestného činu spekulace či zneužívání socialistického podnikání.

Hlava II. se dělí na čtyři oddíly. Přesto, že došlo k několika novelám v této oblasti trestního zákoníku názvy prvních dvou oddílů neodpovídají úplně přesně svému obsahu. Do třetího oddílu jsou zařazeny jednak trestné činy devizové, dále daňové a trestné činy proti měně. Čtvrtý oddíl obsahuje trestní ochranu tzv. práv k nemotným statkům. Jedná se zejména o práva autorská, či práva k vynálezům.

V oddílu třetím a čtvrtém se dále promítají závazky České republiky z mezinárodních smluv jichž je Česká republika smluvní stranou.

Některé pojmy jsou společné pro více ustanovení celé II. hlavy. Jedná se zejména o pojem škody, který je výrazným prvkem většiny trestných činů. Výše způsobené škody je významným znakem některých trestných činů. Sama škoda je základním znakem a v mnoha případech tzv. kvalifikačním znakem, tedy znakem, který podmiňuje použití přísnější trestní sazby.

Dalším společným pojmem je prospěch. Tento pojem je také kvalifikačním znakem řady skutkových podstat hospodářských trestných činů.

Dalším společným pojmem je pojem organizace. Z pohledu trestního zákona se jedná jednak o osobu právnickou, ale také o osobu fyzickou, která může provozovat podnikatelskou činnost na základě živnostenského listu, nebo jiného oprávnění vydaného na základě jiného zákona než zákona živnostenského. Jedná se zejména o advokáty, notáře, daňové poradce, auditory apod.

Z pohledu společenského a ekonomického vývoje je třeba předpokládat, že bude třeba reagovat na tento vývoj a s postupným vývojem v oblasti společenské a ekonomické bude třeba doplnit nové skutkové podstaty, které postihnou novou pro společnost nebezpečnou hospodářskou kriminalitu. V tomto směru je třeba poukázat zejména na diskuse, které se vedou o případné trestní odpovědnosti právnických osob (zatím je pachatelem z pohledu hospodářské trestné činnosti vždy konkrétní fyzická osoba).

S rozvojem ekonomických vztahů lze předpokládat, že lze naopak předpokládat že může dojít k zániku některých skutkových podstat hospodářských trestných činů.

V tomto směru je třeba např. poukázat na úvahy o možném vypuštění § 144 odst. 2 trestního zákona, protože lze předpokládat, že jednání zde popsána je možné a především postačující postihovat mimo trestními prostředky než postihem dle trestního práva.

2.1 POPIS JEDNOTLIVÝCH TRESTNÝCH ČINŮ

Tyto trestné činy jsou upraveny v oddílu prvním druhé hlavy trestního zákona.

2.1.1 TRESTNÝ ČIN NEOPRÁVNĚNÉHO PODNIKÁNÍ

Jeho specifikace je v ustanovení § 118 trestního zákona. Toto ustanovení chrání především společenské vztahy vznikající v tržní ekonomice a to v souvislosti s podnikatelskou činností ekonomických subjektů. Účelem je především zajistit kontrolu soukromého podnikání ze strany státu.

Podnikatelskou činnost je nutno chápat jako soustavnou činnost, kterou provozuje podnikatel a to vlastním jménem za účelem dosažení zisku a současně za podnikatelskou činnost tento podnikatel nese vlastní odpovědnost. Kdo je podnikatelem není upraveno přímo v trestním zákoně a tedy ani v ustanovení § 118 trestního zákona. Naopak jak již bylo uvedeno definice podnikatele a stejně tak i podnikatelské činnosti je uvedena v jiném právním předpisu. Konkrétně kdo je považován za podnikatele upravuje obchodní zákoník, zatímco je považováno za podnikání je upraveno v živnostenském zákoně, případně v některých zvláštních zákonech jako např. v zákoně o advokacii, či zákoně o znalcích a tlumočnících, o auditorech a daňových poradcích apod.

K provozování podnikatelské činnosti musí mít podnikatel oprávnění ať již dle živnostenského zákona či jiných právních předpisů. Pokud fyzická osoba provozuje výdělečnou činnost za účelem dosažení zisku bez odpovídajícího oprávnění dopouští se protiprávního jednání – neoprávněného podnikání.

Neoprávněného podnikání se také dopouští každý, kdo poskytuje ať již služby, nebo provozuje výrobní nebo jiní výtěžné podnikání v rozporu s živnostenským zákonem, nebo jinými předpisy, stejně tak se tohoto protiprávního jednání dopouští i podnikatel, který sice má určité oprávnění k provozování podnikatelské činnosti, ale rozsah tohoto oprávnění překračuje.

Je však třeba upozornit na skutečnost, že ne však každé jednání ať již fyzické osoby či podnikatele z kterého plyne zisk je možno považovat v případě, že je provozováno bez odpovídajícího oprávnění, nebo překračující oprávnění za neoprávněné podnikání. Aby jednání mohlo být posouzeno jako neoprávněné podnikání musí být splněna ještě další podmínka a to podmínka, že takovéto podnikání je provozováno ve větším rozsahu. Zde je obvykle jako hranice pro posouzení jednání jako neoprávněného podnikání brána skutečnost zda se jedná o soustavou činnost, tedy zda se jednalo o činnost, která směřovala k zajištění trvalého zdroje finančních příjmů.

Pachatelem tohoto protiprávního jednání může být pouze fyzická osoba. Další podmínkou, která musí být splněna je to, že pachatel takového jednání tuto svoji činnost provozuje úmyslně, tedy že je nutno prokázat, že pachatel vědomě provozoval podnikatelskou činnost ačkoliv věděl, že tuto provozovat nemůže bez náležitého oprávnění, nebo že vědomě oprávnění podnikatelské činnosti překračoval.

Vzhledem k tomu, že se jedná v naprosté většině o činnosti, které směřují k zajištění trvalého zdroje příjmů je při posuzování takového jednání jako neoprávněného jednání nutno stanovit jaký čistý výtěžek z takového jednání pachatel měl. Fakticky nelze tedy pouze matematicky sečíst příjmy, které pachatel neoprávněným podnikáním získal, ale i když se jedná o protiprávní jednání je třeba přihlídnout k nákladům které ekonomický subjekt, který se dopustil neoprávněného podnikání vynaložil k získání neoprávněných příjmů. Pokud bude jednání posuzováno jako neoprávněné jednání je vždy třeba stanovit tzv. čistý výtěžek z tohoto podnikání, tedy fakticky rozdíl mezi příjmy a výdaji. Protože se nepochybně jedná o ekonomické vyjádření určité ekonomické činnosti bude nutno výši tohoto výtěžku stanovit na základě znaleckého posudku se zohledněním výše uvedených okolností a nikoliv pouhým matematickým výpočtem či subjektivním názorem třetí osoby.

V naprosté většině případů se o neoprávněné podnikání jedná kdy fyzická osoba tuto nepovolenou ekonomickou činnost provozuje sama. Trestní zákon však pamatuje i na případy kdy je neoprávněné podnikání provozováno způsobem, že pachatel používá jiné jako pracovní síly a to za účelem dosažení vyšší příjmů.

V případě takového jednání je takovéto jednání posuzováno jako jednání více nebezpečné což má za následek i přísnější postih pachatele tohoto trestného činu.

Jak jsem již několikrát uvedla ekonomická činnost a z ní vznikající vztahy jsou velmi rozmanité a neustále se vyvíjející. Proto i jednání ekonomických subjektů které je možné považovat za neoprávněné podnikání může nabývat a v praxi také nabývá různých forem. Je tedy na právní praxi aby každé konkrétní jednání bylo posuzováno přísně individuálně a aby právní praxe stanovila jakou činnost lze považovat za podnikání v souladu s příslušnými právními předpisy a naopak jaká činnost již bude považována jako neoprávněné podnikání.

Protože podnikatelská činnost je velmi rozmanitá dochází často při této činnosti k situacím kdy by protiprávním jednáním mohlo dojít k naplnění i některých dalších skutkových podstat trestných činů jako např. trestného činu dle § 148 trestního zákona tj. zkrácení daně, dá se totiž logicky předpokládat, že ekonomický subjekt který provozuje neoprávněné podnikatelskou činnost nebude mít ani zájem výnos zdanit. Přesto nelze paušálně říci, že bez posouzení každého jednotlivého případu by mělo dojít k výše popsané situaci.

Zde bych naopak chtěla upozornit na jedno zajímavé rozhodnutí z právní praxe týkající se neoprávněného podnikání a zejména vztahu neoprávněného podnikání k jiné trestné činnosti a to právě k trestnému činu zkrácení daně.

Rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.9.1997 spisová značka 2T zn 80/97 bylo rozhodnuto tak, že jednání spočívající v tom, že pachatel zkrátí daň, kterou je státu povinen odvést jako provozovatel podnikání byt' jde o podnikání provozované bez potřebného povolení orgánů státní správy lze posoudit jako trestný čin dle § 148 trestního zákona jestliže v době zkrácení daně již pachateli nehrozí trestní stíhání pro trestný čin neoprávněného podnikání dle § 118 trestního zákona.

Z výše uvedeného rozsudku je patrné, že nelze ekonomický subjekt který se dopouští trestného činu neoprávněného podnikání postihnout současně i pro trestný čin krácení daně a to bez ohledu na skutečnost že příjem z podnikatelské činnosti ke které neměl oprávnění řádně nepřiznal a nezdanil.

2.1.2 NEOPRÁVNĚNÉ PROVOZOVÁNÍ LOTERIE A PODOBNÉ SÁZKOVÉ HRY

Jeho specifikace je upravena v § 118a trestního zákona. Zatímco trestní čin neoprávněného podnikání postihuje

neoprávněné poskytování služeb, nebo provozování výrobního či jiného výdělečného podnikání obecně pak tento trestný čin postihuje specifické jednání a to neoprávněné provozování loterie nebo podobné sázkové hry. Tedy tento trestný čin je zvláštním tedy speciálním případem neoprávněného podnikání.

Tento trestný čin byl do trestního zákona doplněn až novelou trestního zákona z roku 1993. Důvodem doplnění tohoto trestného činu do trestního zákona byla především skutečnost, že při provozování ať již loterií nebo různých sázkových her na jedné straně přináší obrovské zisky, které na druhé straně nejsou řádně zdaňovány.

Vzhledem k tomu, že základní myšlenkou zákona o loteriích a jiných sázkových hrách je především to, že většina výtěžku z těchto loterií a sázkových her je věnována na dobročinné účely. Fakticky se jedná až o 90% výnosu. Protože nelegálním provozováním loterií a obdobných sázkových her je fakticky tato dobročinná činnost mařena a obrovské zisky z těchto loterií plynoucí nejsou zdaňovány je takovéto jednání jak již bylo uvedeno upraveno samostatnou skutkovou podstatou a je také i z hlediska trestní sazby přísněji postihováno než neoprávněné podnikání dle § 118 trestního zákona.

I v tomto případě může být pachatelem tohoto trestného činu pouze osoba fyzická a nikoliv osoba právnická. Podle tohoto ustanovení trestního zákona bývají postihovány neoprávněně provozované:

- sázkové hry při nichž je výhra uhodnutím výsledku sportovního utkání či výsledku dostihového závodu

- sázkové hry, které jsou provozovány pomocí hracích automatů bez odpovídajícího povolení a nebo na hracích automatech ve větším množství než je stanoveno odpovídajícím povolením

- sázkové hry v kasinech či obdobných podnicích pomocí rulety bez odpovídajícího oprávnění

Vzhledem k tomu, že se jedná o speciální skutkovou podstatu pak na rozdíl od trestného činu neoprávněného podnikání není třeba, aby takováto činnost byla provozována ve větším rozsahu, ale postačuje zde, že samotná takováto činnost je provozována bez odpovídajícího oprávnění nebo překračující rámec takového oprávnění.

2.1.3 TRESTNÝ ČIN POŠKOZOVÁNÍ SPOTŘEBITELE

Tento trestný čin je upraven v ustanovení § 121 trestního zákona. Fakticky v této skutkové podstatě jsou postihována dvě samostatná protiprávní jednání. V prvním případě se jedná o činnost spočívající v poškozování spotřebitele a to tím způsobem, že je spotřebitel šizen buď na množství nebo hmotnosti dodaného zboží. V druhém případě se jedná o činnost kdy jsou na trh dodávány výrobky nebo služby či práce a ten kdo tyto výrobky, služby či práce dodává zatají vážné vady těchto výrobků, služeb či prací.

Pokud se týká prvního případu v tomto případě se fakticky jedná o zvláštní způsob podvodu spočívající v tom, že spotřebitel platí za množství nebo hmotnost zboží deklarované, ale ve skutečnosti obdrží menší množství zboží, nebo zboží menší hmotnosti. Protože však v tomto případě musí být takovýmto jednáním způsobena škoda vyšší než nepatrná, tj. vyšší než 5.000,- Kč je v praxi obtížné takovéto jednání postihnout a proto dochází v praxi jen v nemnoha případech k postižení pachatelů. Klasickým případem takového jednání je případ, kdy si živnostník vyúčtuje provedení nátěru dřevěného obložení a to ve třech vrstvách a ve skutečnosti provede pouze jeden nátěr. Jiným obdobným případem je případ, kdy stejný živnostník sice provede tři nátěry, ale levnějším materiálem než který následně vyúčtoval.

I v tomto případě pachatelem tohoto protiprávního jednání může být pouze osoba fyzická a musí tato osoba jednat v úmyslu, tedy nikoliv v nedbalosti. Pokud se týká druhého případu jedná se o případ, kdy na trh podnikatel uvádí výrobky či služby nebo práce pro neurčitý okruh zákazníků. Nejedná se tedy v tomto případě o konkrétní plnění ze smlouvy, ale naopak o to, že veškeré, nebo alespoň převážná většina výrobků či služeb trpí takovými vadami, že tyto výrobky či služby nelze užívat k účelu ke kterému by měly být obvykle užívány.

Zatajením vad je jakékoliv jednání které vede k tomu, že odběratel, či spotřebitel je obvykle uveden v omyl ohledně kvality vadného výrobku. I v tomto případě může být pachatelem takového jednání pouze fyzická osoba a to ten kdo rozhoduje o tom, které výrobky nebo práce budou uvedeny na trh s určením pro konečného spotřebitele. Jak již bylo výše uvedeno pachatelem může být sice pouze fyzická osoba, ale mohou jím být i osoby tvořící statutární orgán obchodní společnosti. I v tomto případě se jedná o úmyslné jednání a tedy je třeba prokázat úmysl a nepostačuje nedbalostní jednání. Dá se říci, že i když jak již bylo výše uvedeno je postihování takovýchto jednání v praxi poměrně obtížné jsou známy případy, kdy podnikatelé za svoje jednání postižení byli.

Chtěla bych ovšem poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu v ČSR ze dne 27.6.1980 spis. Zn. 4 Tz 16/80, kdy Nejvyšší soud ČSR konstatoval, že pracovník výkupny ovoce, který při výkupu ovoce od pěstitelů šidí pěstitele na hmotnosti a získává tak přebytky, které potom dále prodává na vlastní účet dopouští se trestného činu podvodu dle § 250 trestního zákona ke škodě pěstitelů a nikoliv trestného činu poškozování spotřebitele dle § 121 trestního zákona.

Z výše uvedeného rozhodnutí jasně plyne, že skutková podstata § 121 je ve své podstatě skutečně speciálním případem podvodu a proto je třeba vždy přísně posuzovat konkrétní jednání podnikatelského subjektu jednak právě z pohledu ustanovení § 121, tedy zda se jedná o poškozování spotřebitele, nebo naopak zda lze jednání posoudit jako trestný čin podvodu.

2.1.4. PORUŠOVÁNÍ PŘEDPISŮ O OBĚHU ZBOŽÍ VE STYKU S CIZINOU A PORUŠOVÁNÍ PŘEDPISŮ O NAKLÁDÁNÍ S KONTROLOVANÝM ZBOŽÍM A TECHNOLOGIEMI

Dalšími trestnými činy, které jsou fakticky upraveny v § 124 trestního zákona a dále § 124 písmeno a) až písmeno f) trestního zákona jsou protiprávní jednání, které směřují k porušování předpisů upravující pohyb zboží či technologií mezi subjekty provozujícími či zabývajícími se dovozem či vývozem zboží a technologií.

Každý stát v rámci ochrany své hospodářské soustavy se snaží regulovat či omezovat dovoz některých výrobků či technologií nebo naopak bránit nekontrolovatelnému vývozu výrobků či technologií. Jedná se většinou o výrobky či technologie mající strategický význam pro ochranu hospodářského systému státu, nebo jeho obrany. Trestného činu porušování předpisů zboží ve styku s cizinou se dopouští ten, kdo porušuje základní předpisy pro dovoz, vývoz nebo průvoz zboží. Jedná se o skutkovou podstatu, která má blanketovou dispozici, což tedy znamená, že ke spáchání tohoto trestného činu postačuje porušení jiného zákona a to může být např. zákon o státní památkové péči, o archivnictví, o ochraně přírody a krajiny, celní zákon apod.

Základním předpokladem je skutečnost, že některý z výše uvedených právních předpisů ukládá povinnost, či zákaz a pachatel tuto povinnost, či zákaz nerespektuje. Je však třeba poukázat na to, že tohoto trestného činu se pachatel nedopouští každým svým jednáním, ale vedle úmyslného jednání musí být splněn další předpoklad, že dochází k podstatnému ohrožení obecného zájmu společnosti na zákazu či omezení dovozu, vývozu či omezení určitého druhu zboží.

Jak již bylo výše uvedeno došlo ke zvláštní úpravě případů spočívající s kontrolovaným zbožím a technologiemi, což je upraveno v § 124 písmeno a) až v § 124 písmeno f) trestního zákona. V některých případech má zboží a technologie pro stát a jeho hospodářskou soustavu strategický význam. Toto zboží a technologie jsou podrobovány zvláštnímu kontrolnímu režimu, který směřuje k tomu, aby se zboží a technologie nedostaly do rukou určitých států. Již v roce 1949 byl založen tzv. Koordinační výbor pro mnohostrannou strategickou vývozní kontrolu (COCOM). V roce 1989 již bylo účastníky tohoto výboru 17 států. Rozdělení zboží a technologií. Zboží a technologie se dělily do tří kapitol:

1. oblast atomové energetiky
2. oblast vojenských zařízení, včetně letadel a bomb
3. oblast průmyslová – část civilní a část vojenská

Tento Koordinační výbor zanikl dne 31.3.1994. V současné době se další kontrola provádí na národní úrovni, kdy se vývoz může uskutečnit, nebo naopak nikoliv na základě tzv. generální licence. V současné době platí zákon č. 21/1997 Sb. o kontrole vývozu a dovozu zboží a technologií podléhající mezinárodním kontrolním režimům. Tento zákon upravuje podmínky za kterých lze vyvážet z České republiky, nebo naopak dovážet do České republiky zboží a technologie, které podléhají mezinárodním kontrolním režimům a dále upravuje působnost orgánů státní správy v této oblasti. Kontrolnímu režimu podle tohoto zákona je podrobeno zboží a technologie, které jsou uvedeny v prováděcí vyhlášce č. 397/2004 Sb. V ustanoveních § 124 písmeno a) až § 124 písmeno f) trestního zákona lze fakticky najít tři formy jednání a dva případy, které mají povahu přípravy jednání. První z formou jednání je porušení zákazu, nebo omezení, které se týká nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi. Druhou formou je jednání, kdy dochází k jednání popsaného pod první formou, ovšem ve vztahu k cizímu státu, nebo cizímu hospodářskému subjektu.

Třetí formou je porušení důležité povinnosti, která pro pachatele plyne z jeho zaměstnáním, povoláním, postavením, nebo funkce a současně dojde k tomu, že je vydáno neoprávněné povolení, které umožňuje nakládat se zbožím a technologiemi, které podléhá kontrolnímu režimu, a nebo z důvodu porušení důležité povinnosti vyplývající se zaměstnáním, povoláním, postavením, nebo funkce dojde k tomu, že zboží, které podléhá kontrolnímu režimu unikne z evidence a tedy fakticky se ztrácí přehled o nakládání s takovýmto zbožím.

Pokud se týká přípravného jednání pak se jedná o případy, kdy:

Pachatel dosáhne na základě neúplných nebo nepravdivých údajů vydání potřebného potvrzení, které orgány kontrolující zboží a technologie potřebují, nebo naopak pachatel podklady potřebné pro evidenci kontrolovaného zboží a technologií zničí, pomění nebo zatají.

Ve všech těchto případech se trestné činnosti může dopustit pouze fyzická osoba, ovšem jako podnikatel, ale i jako člen statutárního orgánu osoby právnické. Ovšem trestní odpovědnost nese vždy osoba fyzická. U všech těchto trestných činů se vyžaduje úmysl, tedy že pachatel jedná s úmyslem právní předpis porušit, nebo obejít.

2.2 NÁSLEDKY A DŮSLEDKY TRESTNÉ ČINNOSTI

Jak vyplývá z výše popsaných jednotlivých skutkových podstat trestných činů je trestná činnost, která směřuje proti hospodářské soustavě jako celku závažným společenským problémem. Jedním ze základních následků této trestné činnosti je to, že dochází na jedné straně k porušování základních ekonomických pravidel a zvyklostí a druhé straně ke vzniku tzv. šedé ekonomiky. Dochází k situaci, že z této trestné činnosti plynou finanční zdroje, které jednak nejsou předmětem zdanění a na druhé straně zde vzniká snaha výnosy z této trestné činnosti legalizovat.

Protože však si je stát plně vědom nebezpečí plynoucí z legalizace výnosů trestné činnosti dochází ke snaze zákonnými prostředky bránit, nebo alespoň omezovat či minimalizovat legalizaci výnosů z trestné činnosti. Pokud by tomu tak nebylo fakticky by začalo docházet k prorůstání zločineckých struktur do politického systému a tím k ohrožení celého politického a státního systému. Z tohoto důvodu každý politický a státní systém se snaží protiprávní jednání, která porušují základní principy hospodářského systému trestně postihovat.

2.3 PŘEDCHÁZENÍ TRESTNÉ ČINNOSTI

Každý stát má zájem na tom, aby veškeré skupiny obyvatel a tedy i ekonomické subjekty dodržovaly právní předpisy upravující jednání a chování v rámci ekonomické činnosti. Z tohoto důvodu je patrné, že v rámci podnikatelské činnosti platný právní systém stanovuje právními předpisy, tedy zákony pouze zákonný rámec v rámci kterého ponechává jednotlivým ekonomickým subjektům relativní volnost pro svoji podnikatelskou činnost. Teprve při překročení tohoto zákonného rámce ekonomickými subjekty dochází k trestní reprezi za takovéto jednání. Z výše uvedeného je tedy patrné, že trestní repreze má jednak preventivní charakter a jednak sankční charakter.

Preventivní charakter trestní repreze spočívá především v tom, že jednotlivými skutkovými podstatami trestního práva je přesně vymezeno a definováno, které jednání ekonomického subjektu je přípustné a které nikoliv a sankční charakter trestní repreze spočívá v konkrétním postihu ekonomického subjektu a konkrétní porušení zákonem stanovených povinností. Vzhledem ke skutečnosti, že i v rámci celého hospodářského systému a daňového systému je na prvním místě zájem státních orgánů na tom, aby si ekonomické subjekty své zákonné povinnosti plnily dobrovolně je třeba, aby i státní orgány reagovaly na vývoj vztahů ekonomických subjektů v rámci ekonomické soustavy a pružně reagovaly na tento vývoj právní úpravou, tedy aby vždy pokud možno s předstihem stanovily rámec ekonomicky přijatelného chování ekonomických subjektů.

3 OCHRANA FINANČNÍ A DAŇOVÉ SOUSTAVY PŘED FINANČNÍ KRIMINALITOU

V oddílu druhém hlavy druhé trestního zákona jsou samostatně upraveny trestné činy proti hospodářské kázní. Popis jednotlivých trestných činů v tomto oddílu by však již přesáhl rámec této práce a proto se blíže skutkovými podstatami trestných činů uvedených v tomto oddíle zabývat nebudu. V oddílu třetím hlavy druhé trestního zákona jsou upraveny trestné činy proti měně a také trestné činy daňové. Než se budu blíže zabývat jednotlivými skutkovými podstatami zde popsaných trestných činů je třeba pro pochopení této trestné činnosti se blíže seznámit se systémem daňové soustavy v České republice a jejím fungováním, protože trestné činy popsané v tomto oddílu směřují zejména proti daňové soustavě.

3.1 DAŇOVÁ SOUSTAVA

Daňová soustava je jednou ze základních pilířů ekonomického systému každého fungujícího státu. Již se vznikem prvních státních útvarů vzniká potřeba hradit veřejné výdaje, které směřovaly k zajištění základních funkcí státu. S vývojem států dochází i k rozšiřování těchto veřejných potřeb. Zpočátku se jedná o úhradu potřeb spojených s obranou země, či o úhradu nákladů na provoz panovníkova dvora, ale také na úhradu nákladů spojených se vznikem prvních úřadů. Vzhledem k tomu, že panovník nebyl schopen ze svých zdrojů zajistit hrazení těchto veřejných výdajů začal přenášet část těchto nákladů na jednotlivce. Bylo tedy třeba vymezit kdo, v jakém poměru a kdy bude hradit náklady na úhradu veřejných potřeb. Současně začal vznikat i aparát, který začal zajišťovat, aby jednotlivé subjekty v stanoveném rozsahu přispívaly do společné pokladny na úhradu veřejných nákladů a to ať již dobrovolně a nebona základě donucení.

Tímto v podstatě dochází ke vzniku prvotního daňového systému. Postupně s vývojem státních útvarů dochází i k vývoje daňového systému a daně se stávají jedním ze základních ekonomických nástrojů. Kromě jiných funkcí mají daně za úkol naplňovat veřejný rozpočet ze kterého jsou následně hrazeny veřejné výdaje. V moderním státě již neexistuje pouze jedna daň, ale naopak existuje více daní, které tvoří daňový systém. Přesto, že jsou daně nejvýznamnějším veřejným příjmem je však třeba mít na paměti, že daně v současné době nejsou jediným druhem veřejných příjmů. Vedle daní plynou do státního rozpočtu a veřejných rozpočtů ještě další příjmy jako jsou poplatky různého typu např. správní či soudní a v současné době je zvláštním poplatkem např. dálniční známka, dále místní poplatky nebo příspěvky do státních fondů. Ovšem ani tyto zdroje nejsou všemi zdroji, které plynou do veřejných

rozpočtů a je třeba upozornit, že dalšími zdroji jsou i zdroje úvěrového charakteru, tedy státní dluhopisy. Jak již bylo výše uvedeno příjmy plynoucí z daní jsou největším veřejným příjmem. Například v roce 20007 tyto daňové příjmy činily fakticky 90% veřejných příjmů.

Fungující daňový systém by měl být:

1. daňově spravedlivý
2. daňově efektivní
3. právně perfektní
4. jednoduchý a srozumitelný
5. schopný ovlivňovat chování ekonomických subjektů

ad a) daňově spravedlivý systém by měl vycházet ze skutečnosti, že každý z ekonomických subjektů prostřednictvím daní přispívá na úhradu veřejných potřeb, tedy výše daňového zatížení by měla odpovídat jednak možnostem daňového subjektu dále jeho schopnostem. Bylo by zcela neekonomické a protismyslné, aby byl ekonomický subjekt zatížen takovou daňovou povinností, která by sice z počátku vedla k naplňování veřejných rozpočtů, ale v konečném důsledku by tato daňová povinnost omezila rozvoj tohoto ekonomického subjektu, což by vedlo když ne k jeho ekonomickému zániku, pak

k podstatnému omezení jeho konkurenční schopnosti na trhu a následně k nemožnosti plnění stanovených daňových povinností a tedy ke snížení příjmů veřejných rozpočtů.

ad b) Samotný daňový systém by měl pokud možno zasahovat co nejméně do vztahů mezi ekonomickými subjekty. Placení daní totiž snižuje velikost získaného užítku pro toho kdo daň platí. Aby daňový systém fungoval efektivně pak je třeba, aby rozdíl mezi ztrátou pro ekonomický subjekt a ziskem ekonomického subjektu z veřejných rozpočtů byl co nejmenší. Tedy např. pokud bude stanovována hodnota dálniční známky, měla by být tato hodnota stanovena s přihlédnutím k tomu jak který ekonomický subjekt využívá pro svoji činnost dálnic za jejichž užívání platí nákupem dálniční známky. Tedy kdo dálnice užívá více měl by platit za dálniční známku více a opačně, kdo dálnici užívá méně měl by za dálniční známku platit méně. Pokud tento princip nefunguje nelze hovořit o efektivním daňovém systému.

ad c) Řádně fungující daňový systém by měl být i právně dokonalý, protože pouze dokonalý daňový systém je schopen zajistit řádné a co možná nejúplnější výběr daní. Pokud bude daňový systém řádně právně upraven nebude docházet k úniku daní z důvodu nejasností či nesrozumitelností právní úpravy či dokonce k obcházení právní úpravy vedoucí k konečném důsledku k neplnění daňových povinností a to legálním způsobem. Každý stát má zájem na tom, aby byl jeho daňový systém právně dokonalý a porušování daňových zákonů sankcionuje trestním postihem, kdy trestné činy daňové jsou právě upraveny v oddílu třetím hlavy druhé trestního zákona, kde tyto trestné činy budou popsány v samostatné kapitole této práce.

ad d) Daňový systém by měl být dále jednoduchý a jednoznačný, a to proto, aby každý znal rozsah svých daňových povinností. Jednoduchost spočívá především ve způsobu výběru daní, tak aby výběr daní byl pro ekonomický subjekt co možná nejméně zatěžující a minimalizoval případné další náklady spojené s výběrem daní.

ad e) Daňový systém by současně měl být schopen správně ovlivňovat chování ekonomických subjektů v rámci hospodářské činnosti, tedy vytvářet pro ekonomické subjekty takové podmínky, aby ekonomické subjekty s ohledem na daňový systém a plnění svého základního ekonomického cíle tj. dosažení zisku plynoucího ze své ekonomické činnosti zaměřovaly svoji činnost v rámci hospodářské soustavy na takové činnosti, které současně optimalizují daňovou povinnost a zisk plynoucí z jejich činností. Daňový systém by měl ekonomický subjekt vždy motivovat tak, aby svoji činnost zaměřoval tím směrem který je v konečném důsledku výhodný jak pro samotný ekonomický subjekt, tak pro stát.

3.2 DAŇOVÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY

Daně, které tvoří daňový systém, tedy i daňový systém České republiky lze fakticky rozdělit do dvou skupin. První skupinu daní tvoří daně přímé a druhou skupinu daní tvoří daně nepřímé.

3.2.1 DANĚ PŘÍMÉ

Daně přímé jsou charakteristické tím, že tyto daně je povinen vypočítat a odvést sám daňový poplatník a to ze svých příjmů. Daně nepřímé jsou naopak charakteristické tím, že tyto nevypočítává a neodvádí daňový poplatník, ale naopak jiná osoba. Samostatnou část daňového systému pak tvoří platby, které nelze považovat ani za daně přímé, ani za daně nepřímé, ale přesto se jedná o odvody a to zejména platby na zdravotní či sociální pojištění. Každý stát si upravuje poměr daní přímých a daní nepřímých případně odvodů dle svých potřeb a momentální situace. Pokud se týká daňového systému České republiky pak pro tento daňový systém je charakteristické a to zejména v posledním období, že stát

posiluje pozice daní nepřímých, zatímco podíl daní přímých na příjmech státu se postupně snižuje. Dá se říci, že tento postup je z pohledu plátců daní spravedlivější, protože tímto způsobem je daňová povinnost rovnoměrně rozložena mezi všechny skupiny obyvatel a fakticky dochází postupně k potlačování principu spočívající na nestejném daňovém zatížení daňových subjektů v případě přímých daní, kdy daňový subjekt s vyššími příjmy odváděl v případě přímých daní vyšší daň než daňový subjekt s příjmy nižšími.

Tento postup ve svém důsledku vedl a vede k negativním důsledkům na ekonomické aktivity jednotlivých ekonomických subjektů, což v konečném důsledku vede k nezájmu dosahovat vyšších příjmů proto, aby tyto příjmy nebyly postiženy vyšším daňovým zatížením. Tuto skutečnost si nepochybně uvědomili i zákonodárci, což vedlo k tomu, že v rámci ekonomických reformních kroků došlo od počátku roku 2008 k sjednocení daňových sazeb jak u fyzických osob, kde byla stanovena přímá daň – daň z příjmů ve výši 15%, tak u právnických osob, kde byla stanovena přímá daň, daň z příjmů ve výši 21%. Jak již bylo výše uvedeno samostatnou část daňového systému tvoří platby na zdravotní, či sociální pojištění, kde navíc dochází k situaci, že u těchto plateb určité procento hradí v případě zaměstnance přímo zaměstnanec a určité procento jeho zaměstnavatel a v případě fyzických osob – samostatně výdělečně činných odvádí platby tato osoba a to ve výši přímo stanovené zákonem. Daně přímé jsou tvořeny fakticky dvěma druhy daní. Jedná se jednak o daň z příjmů, kterou lze rozdělit na dvě části a to na daň z příjmů fyzických osob a na daň z příjmů právnických osob. Dále se jedná o soubor majetkových daní, které jsou tvořeny jednak daní z nemovitostí dále daní silniční, daní darovací a daní z převodu nemovitostí.

Daň z příjmu fyzických osob je daní, které podléhají veškeré zdanitelné příjmy a to ať již osob provozující podnikatelskou činnost či nikoliv. V případě osob provozující podnikatelskou činnost se jedná o veškeré příjmy, které plynou z této podnikatelské činnosti. Protože však i osoby, které podnikatelskou činnost neprovozují mají příjmy a to ať již nahodilého charakteru (prodej auta, či domu, pokud není dodržen časový test) či příjmy opakující, které však plynou z jiné činnosti než z podnikatelské činnosti (pronájem bytu, či nebytových prostor) podléhají i tyto příjmy daní z příjmu. Jak již bylo výše uvedeno až do konce roku 2007 byla daň z příjmu fyzických osob progresivní tj. s vyšším příjmem se zvyšovala výše daně, od roku 2008 je naopak daň z příjmu daní lineární stanovená pevnou sazbou 15% bez ohledu na výši příjmů. Mimo tento způsob zdanění příjmů je nutno upozornit, že některé příjmy se zdaňují srážkou u zdroje např. úroky z vkladů. Stejně tak daň z příjmů právnických osob je daní, která postihuje příjmy právnických osob. Vzhledem k tomu, že většina právnických osob je zřízena za účelem podnikatelské činnosti je tato daň jednou z nejdůležitějších daní celého daňového systému. I tato daň byla do konce roku 2007 daní progresivní a od počátku roku 2008 je daní lineární.

Daň z nemovitostí je daň, která je vybírána z nemovitostí, tedy ze staveb či pozemku. Daň z nemovitostí je v obecném principu stanovena jako daň progresivní, což znamená, že čím je nemovitost lukrativnější tím je daň vyšší. Dále je třeba poukázat i na skutečnost, že v rámci zákona mohou jednotlivé obce upravit tzv. daňový koeficient což v konečném důsledku může vést k tomu, že nemovitosti jejichž hodnota je stejná jsou v různých obcích zatíženy různou výší daně a to zejména k přihlídnutí k tomu, že v rámci přerozdělování daňových příjmů v rámci daňového systému příjem této daně plyne do obecních rozpočtů.

Daní silniční jsou zatíženy pouze podnikatelské subjekty a to ať již fyzické tak i právnické osoby. Výše této daně je samostatná jak pro vozidla osobní, tak pro vozidla nákladní. V případě vozidel osobních je základním kritériem zdvihový objem motoru, v případě nákladních vozidel jednak jejich celková hmotnost a dále počet náprav. Zde je třeba upozornit na zvláštní platbu a to poplatek za užívání dálnic, který je také příjmem státního rozpočtu a tento poplatek platí všechny fyzické či právnické osoby bez ohledu zda provozují či neprovozují podnikatelskou činnost a to právě pouze za používání dálnice.

Poslední majetkovou daní je daň z převodu nemovitostí. V rámci ekonomických opatření došlo v případě této daně od počátku roku 2008 k podstatným změnám. Zatímco dříve podléhaly daní veškeré převody mezi subjekty, tedy ať již převody úplatné či bezúplatné, od počátku roku 2008 bezúplatné převody (dary) podléhají daní darovací pouze v případě, že se jedná o bezúplatný převod mezi zcela cizími subjekty. V případě, že mezi dárce a obdarovaným je určitý stupeň příbuznosti a to ať již v řadě přímé či nepřímé je takovýto převod od daně darovací osvobozen. Stejně tak je postupováno i v případě daně dědické. V případě, že je tato daň vyměřována jedná se o daň progresivní. V případě daně z převodu nemovitostí se jedná o jednorázovou daň, která se vyměřuje z předmětu úplatného převodu. Základem daně je kupní cena v případě, že je tato vyšší, či rovná hodnotě předmětu převodu. V případě, že je hodnota předmětu převodu vyšší než cena pak základem této daně je hodnota převodu. Daň je v tomto případě daní lineární.

3.2.2 DANĚ NEPŘÍMÉ

Pro daně nepřímé je charakteristické, že tyto daně neodvádí přímo poplatník, ale naopak jiná osoba. Základem těchto daní také není faktický příjem, ale naopak spotřeba, tedy tyto daně lze také nazvat jako daně ze spotřeby. Nepřímé daně se rozdělují na daně univerzální a daně selektivní. Daň univerzální je daň z přidané hodnoty, daně selektivní jsou jednak daně spotřební, dále daně energetické a také cla.

Daň z přidané hodnoty je daní univerzální. Této dani podléhá jednak poskytování služeb, dodání zboží, ale i dovoz zboží ze třetích zemí, ale také ze zákonem stanovených podmínek převody nemovitostí. Daň z přidané hodnoty je daní lineární a má dvě základní úrovně. Naprostá většina služeb a dodávek zboží se pohybuje ve zvýšené sazbě tj. je daněna daní ve výši 19% a pouze menší množství plnění se pohybuje v základní sazbě tj. je daněna daní ve výši 9%.

Spotřební daně jsou daně ze spotřeby. Jedná se o daň z minerálních olejů, daň z lihu, daň z vína, daň z piva a daň z tabákových výrobků. Předmětem této daně je jednak výroba těchto výrobků a dále dovoz těchto výrobků z třetích zemí. Základem této daně je množství vyrobeného, nebo dovezeného zboží, nebo množství dovezených minerálních olejů. Sazby této daně jsou sazby pevné, ale diferencované, což znamená, že není stejná sazba daně např. u tabákových výrobků jako u daně z minerálních olejů.

O roku 2008 jsou součástí daňového systému ČR daně z energií. Jedná se o daň ze zemního plynu, daň z elektřiny a daň z pevných paliv. Předmětem této daně je především dodávka těchto energií konečnému spotřebiteli. Jedním z hlavních důvodů zavedení těchto daní z energií je snaha zajistit ochranu životního prostředí ve větší míře než dříve. Fakticky to znamená, že výnosy z těchto daní v převážné míře v rámci přerozdělování příjmů směřují k financování projektů sloužících k ochraně životního prostředí. Zvláštním příjmem, který lze zahrnout do oblasti nepřímých daní je clo. Clo je povinná platba spojená s přechodem zboží přes hranice státu. V rámci Evropské unie se cla nevyměřují, protože v rámci Evropské unie je zájem na volném pohybu zboží a služeb. Naopak cla jsou vyměřována s dovozem zboží mimo Evropskou unii. Výběr cla má přínos jednak fiskální, ale na druhé straně v podstatě chrání domácí produkci před nekontrolovatelným dovozem zboží a v neposlední řadě slouží i jako nástroj, kterého lze použít jako reciproční opatření vůči diskriminačnímu jednání jiných států při vývozu zboží domácích výrobců do těchto zemí. Vedle přímých a nepřímých daní v rámci daňového systému plynou do státního rozpočtu další příjmy, které nelze považovat za daně, ale přesto tyto příjmy mají nezanedbatelný význam.

Jedná se o pojistné na sociální pojištění. Jedná se jednak o pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Pojistné na veřejné zdravotní pojištění odvádí za zaměstnance jejich zaměstnavatel, osoby samostatně výdělečně činné si toto zdravotní pojištění platí samy. V případě zaměstnance je základem pojistného na veřejné zdravotní pojištění hrubý příjem zaměstnance. Jedna třetina zdravotního pojištění se sráží z hrubého příjmu zaměstnance a dvě třetiny hradí přímo zaměstnavatel. Sazba tohoto pojištění činí 13,5% a je jednotná pro zaměstnance i pro osoby samostatně výdělečně činné. Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. V této platbě je obsaženo jednak nemocenské pojištění, jednak důchodové pojištění a také příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. I v tomto případě za zaměstnance odvádějí pojistné zaměstnavatelé. Pojistné v rozsahu asi jedné čtvrtiny je sráženo z příjmů zaměstnance, zbytek platí za zaměstnance zaměstnavatel. V případě osob samostatně výdělečně činných platí toto pojistné v celém rozsahu tyto osoby. Zde je třeba poukázat na skutečnost, že na rozdíl od zaměstnanců osoby samostatně výdělečně činné nejsou povinny platit nemocenské pojištění a je pouze na vůli těchto osob zda se přihlásí, či nepřihlásí k nemocenskému pojištění. V případě nemoci však osoby samostatně výdělečně činné v případě, že nejsou přihlášeny k nemocenskému pojištění nepobírají žádné dávky nemocenského pojištění.

3.3 TRESTNÉ ČINY PROTI DAŇOVÉ SOUSTAVĚ

Stejně tak jako hospodářská soustava tak i daňová soustava je velmi často předmětem trestné činnosti. Ne všechny subjekty daňového systému, tedy daňový poplatníci mají zájem si dobrovolně plnit své daňové povinnosti, ale naopak protiprávním jednáním mají zájem se vyhnout plnění těchto povinností a dokonce získat trestnou činností finanční prostředky plynoucí nikoliv do daňového systému, ale z daňového systému v jejich prospěch.

V případě této trestné činnosti se jedná o trestnou činnost, která směřuje buď k tomu, že pachatel svým jednáním ve větším rozsahu kráčí své daňové povinnosti, nebo naopak na základě nesprávných či neúplných údajů vyláká výhodu na některé z plateb. Typickým případem takového jednání je v případě krácení daňové povinnosti situace, kdy pachatel v rozporu se skutečným stavem uvede nižší rozsah své daňové povinnosti, nebo dokonce své příjmy zcela zatají, tak aby se zcela vyhnul daňové povinnosti. V případě vylákání výhody na některé z plateb je především trestná činnost spočívající v tom, že pachatel na základě vědomě uvedených nesprávných údajů požádá finanční úřad o vrácení nadměrného odpočtu daně z přidané hodnoty.

Vedle této trestné činnosti je třeba upozornit ještě na další trestnou činnost, která směřuje vůči dalším platbám směřujícím do státního rozpočtu. Jedná se zejména o trestnou činnost, kdy pachatel jako zaměstnavatel ze mzdy svých zaměstnanců sráží zákonem stanovenou výši příspěvku na nemocenské pojištění a dále příspěvek na pojistné na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti, ale tuto sraženou část mzdy zaměstnanců včetně daně ze mzdy neodvede.

Dále je třeba se zmínit o samostatné trestné činnosti, která svou nebezpečností ohrožuje nejenom základy daňového systému, ale fakticky celého hospodářského systému. Jedná se o trestnou činnost, která směřuje vůči měně, tedy zejména jedná se o trestnou činnost směřující ať již k padělání či pozměňování peněz, případně udávání padělaných či pozměněných peněz do oběhu.

Každý stát má prioritní zájem na ochraně své měny, ale mezinárodními smlouvami je vázán k ochraně i měn jiných států. Tedy pachatel bývá trestně postihován za tuto trestnou činnost stejně přísně bez ohledu na to zda pozměňuje či padělá měnu tuzemskou či měnu jiného státu. V případě, že by státní systém takového jednání nepostihoval vedlo by takovéto jednání v konečném důsledku k tomu, že by běžní občané neměli jistotu zda platidlo, které mají k dispozici je platidlem legálním, nebo naopak padělaným což by vedlo k narušení celého hospodářského systému a v konečném důsledku k jeho zhroucení. Zde je třeba upozornit, že stejně státní systém postihuje nejenom padělání či pozměňování, nebo udávání pozměněných peněz, ale také padělání či pozměňování, nebo udávání pozměněných cenných papírů, nebo šeků, nebo i bezhotovostním platebním prostředkům.

Trestné činy směřující proti daňovému systému, tedy trestné činy daňové, nebo trestné činy směřující proti měně blíže rozeberu v následující kapitole.

3.4 TRESTNÉ ČINY PROTI MĚNĚ A TRESTNÉ ČINY DAŇOVÉ

Trestné činy daňové a trestné činy proti měně jsou upraveny v části druhé oddílu třetím trestního zákona.

3.4.1 TRESTNÝ ČIN PADĚLÁNÍ A POZMĚŇOVÁNÍ PENĚZ

Tento trestný čin je upraven v § 140 trestního zákona. Ochrana českých peněz, ale i peněz jiných zemí je provedena v souladu s mezinárodní Úmluvou o potírání penězokazectví, která byla vyhlášena již ve sbírce zákonů Československé republiky a to v roce 1932.

Kromě peněz se ochrana vztahuje i na šeky, cenné papíry a to ať již tuzemské či jiného státu a také v poslední době na prostředky bezhotovostního styku.

Smyslem tohoto ustanovení trestního zákona je především zabezpečit funkčnost a bezpečnost peněžního systému a to ať již peněz či cenných papírů, nebo šeků.

Pachatel se tohoto trestného činu může dopustit různým způsobem. Trestní zákon rozeznává šest typů jednání.

- pachatel padělá peníze s úmyslem uvést je do oběhu jako pravé
- pachatel sice pravé peníze pozmění s úmyslem uvést je do oběhu jako pravé (jedná se o případy, kdy pachatel pozměňuje peníze nižší nominální hodnoty za peníze vyšší minimální hodnoty, obecně jsou známy případy pozměnění jednodolarových bankovek na sto dolarové bankovky)
- pachatel ví, že má bankovky, které nejsou pravé, které sice sám nepadělal, ale přesto při vědomosti o nepravosti bankovek se tyto pokouší uvést do oběhu
- pachatel opatřuje nepravé peníze za účelem jejich uvedení do oběhu
- pachatel přechovává padělané, nebo pozměněné peníze za účelem jejich uvedení do oběhu
- pachatel se připravuje k jednáním výše popsaným

Jak je z výše uvedeného patrné skutková podstata tohoto trestného činu může být naplněna několika způsoby jednání. Pro úplnost je třeba uvést, že je třeba přísně rozlišovat mezi paděláním peněz a jejich napodobením.

Paděláním peněz je nutno chápat jakoukoliv nedovolenou činnost, která vede k vyrobení, napodobení skutečných peněz. V tomto případě není rozhodující kvalita padělaných peněz, ale již to, že pachatel vyrobil podobné peníze jako peníze pravé. Jako padělání peněz je třeba chápat i činnost, kdy pachatel sice platné peníze rozstříhá a následně slepí a pokusí se z takto rozstříhaných peněz vytvořit více bankovek.

Dále je také třeba upozornit, že za určitých okolností lze vyrobit napodobeninu pravých peněz, aniž by se jednalo o trestnou činnost. Prvním předpokladem je, že se jedná o napodobeninu, kterou lze na první pohled odlišit od skutečných bankovek a dalším předpokladem je to, že na této napodobenině je tato skutečnost uvedena. Tyto napodobeniny se používají například ve filmu či divadle.

Pozměňováním peněz se rozumí taková činnost, kdy pachatel upraví platné peníze a tyto pozmění. Většinou pachatel pozmění jejich nominální hodnotu. Pokud dochází k pozměňování peněz pak jsou pozměňovány peníze cizích států, protože v případě českých peněz občané tyto peníze dobře znají a je velmi málo pravděpodobné, že by pachatel mohl uspět s pozměněním domácích peněz. Naopak v případě cizích peněz pachatel předpokládá, že lidé s těmito penězi nejsou dobře seznámeni a zde pak vzniká prostor pro jejich pozměnění.

Jak již bylo výše uvedeno nejznámější případy pozměňování peněz jsou případy, kdy pachatelé pozměňovali dolarové bankovky a to tak, že číslici jedna upravili za číslici sto a vydávali jednodolarové bankovky za bankovky stodolarové.

S trestným činem padělání a pozměňování peněz velmi úzce souvisí další jednání, které je neméně nebezpečné pro daňovou a hospodářskou soustavu, přesto je toto jednání upraveno jako samostatná skutková podstata.

3.4.2 TRESTNÝ ČIN UDÁVÁNÍ PADĚLANÝCH A POZMĚŇENÝCH PENĚZ

Tento trestný čin je upraven v § 141 trestního zákona. Fakticky se jedná o zvláštní skutkovou podstatu, která spočívá v tom, že osoba, tedy pachatel, který získal ať již tuzemskou či cizí hotovost a to tak, že mu těmito penězi někdo zaplatil, poté když zjistil, že se jedná o peníze padělané nebo pozměněné se buď pokusil, nebo přímo uvedl tyto peníze

opětovně do oběhu s vědomím, že se jedná o peníze padělané nebo pozměněné. Jde tedy o případ, kdy pachatel na jedné straně zjistil, že sám byl uveden v omyl, kdy mu bylo zapláceno padělanými či pozměněnými penězi a aby neutrpěl žádnou ekonomickou ztrátu, nebo přímo uvedl tyto padělané nebo pozměněné peníze zpět do oběhu.

Pro tuto skutkovou podstatu trestného činu je především charakteristické to, že pachatel tyto peníze získal jako protihodnotu za poskytnutou službu nebo jako kupní cenu za poskytnuté zboží.

V případě, že by pachatel padělané či pozměněné peníze získal jinak než jak bylo popsáno výše, tedy například darem či nálezem pak by se nejednalo o jednání, které by bylo postihováno podle § 141 trestního zákona, ale naopak o jednání, pokud by pachatel tyto peníze uvedl do oběhu, které by bylo posuzováno jako jednání přísnější podle § 140 trestního zákona. Tohoto trestného činu se může dopustit kdokoli, tedy jak fyzická osoba, tak podnikatel, ale i statutární orgán právnické osoby. Zde je však třeba opětovně upozornit, že i když by takto jednal statutární orgán právnické osoby trestní odpovědnost by nesla konkrétní fyzická osoba. I v tomto případě s jedná o úmyslný trestný čin a je tedy třeba prokázat úmyslné jednání. Pokud by totiž nastala situace, že by osoba do oběhu sice uvedla padělané či pozměněné peníze, ale o této skutečnosti by nevěděla pak by se o trestnou činnost nejednalo a to přesto, že by do oběhu byly uvedeny padělané nebo pozměněné peníze.

Jak již bylo v této práci několikrát uvedeno státní orgány mají prioritní zájem na ochraně hospodářského a současně i daňového systému, protože toto tvoří jeden z nejdůležitějších pilířů státního systému, a proto přímo z trestního zákona plyne, že i v případě, že by osoba, která obdržela jako protihodnotu za poskytnuté služby či zboží padělané či pozměněné peníze a tyto sice neudala do oběhu, ale také by to této skutečnosti neučinila oznámení policii, či státnímu zastupitelství mohla by se dopustit jiného trestného činu, než které jsou upraveny v oddílu třetím hlavy druhé trestního zákona a to například trestného činu neoznámení trestného činu či nepřekažení trestného činu.

Peníze jako oběživo lze padělat či pozměnit různými způsoby. Od zcela laických způsobů až po zcela profesionální, kdy padělané či pozměněné peníze jsou pro běžnou osobu od peněz pravých zcela k nerozeznání. Zatímco k padělání či pozměňování peněz laickým způsobem dochází například tím, že jsou peníze okopírovány na běžné kopírce, nebo vybarveny pomocí pastelky či barev a takovéto padělané peníze není těžké odhalit, ale naopak je velmi těžké tyto dostat do oběhu, pak na druhé straně je třeba konstatovat, že padělání nebo pozměnění peněz na vysoké úrovni, tak aby tyto nebylo možno prakticky odhalit od pravých je třeba mít k dispozici kvalitní technické vybavení. Toto technické vybavení je z hlediska trestné odpovědnosti hodnoceno jako padělatelské náčiní.

3.4.3 TRESTNÝ ČIN VÝROBY A DRŽENÍ PADĚLATELSKÉHO NÁČINÍ

Tento trestný čin je upraven v § 142 trestního zákona. Z hlediska trestné odpovědnosti je trestné takovéto padělatelské náčiní ať již vyrobit nebo držet. Je třeba konstatovat, že se musí jednat o takové náčiní, se kterým je možno peníze skutečně pozměnit nebo padělat. Z hlediska trestní odpovědnosti je třeba konstatovat, že je trestné již to, že někdo takovéto náčiní vyrobí, nebo přechovává. Není důležité zda skutečně tohoto náčiní pro padělání či pozměnění peněz použil. Smyslem tohoto je zajistit ochranu měny a tedy daňového systému, protože jak již bylo několikrát uvedeno každý stát má prioritní zájem na ochraně své měny a celého daňového systému.

Výroba a držení padělatelského náčiní je upravena v § 142 trestního zákona a jako v předchozích případech se jedná o trestný čin úmyslný, tedy se musí jednat o takové jednání, kdy jednak musí jít o takový nástroj, který je určený k padělání či pozměňování peněz a především pachatel hodlá tohoto nástroje buď sám použít, nebo jej přenechat někomu kdo tohoto nástroje k padělání či pozměňování peněz použije.

V současné rozvinuté ekonomice dochází stále častěji k tomu, že platby za poskytnuté služby, či zboží jsou prováděny stále častěji nikoliv hotovostně, ale naopak bezhotovostně. Nejznámějšími instrumenty k provedení bezhotovostních plateb jsou příkazy k zúčtování ve formě příkazu k úhradě, nebo příkazu k inkasu, šek, směnka bankovní platební karta, dokumentární akreditiv, dokumentární inkaso a další. Proto také pachatelé stále častěji směřují svoji trestnou činnost proti bezhotovostním platebním prostředkům nebo cenným papírům, protože i tyto mohou být poskytnuty jako protihodnota za poskytnuté služby či zboží. Z tohoto důvodu ustanovení § 143 trestního zákona poskytuje v obecné rovině ochranu jak bezhotovostním platebním prostředkům, tak cenným papírům. Tedy pokud se prokáže, že pachatel ať již padělal či pozměnil, nebo udal pozměněné, nebo padělané prostředky bezhotovostního styku, nebo cenné papíry bude postížen stejně přísně, tedy podle stejných ustanovení trestního zákona jako kdyby udal, pozměnil či padělal peníze.

Jak již bylo výše uvedeno zejména poslední období dochází k stále častějšímu a rozsáhlejšímu způsobu úhrady ceny za poskytnuté služby či dodané výrobky jiným způsobem než způsobem hotovostním. Současně se vstupem České republiky do Evropské unie a propojování ekonomik jednotlivých států dochází ke stále častějším ekonomickým vazbám a obchodním vztahům nejenom mezi ekonomickými subjekty v rámci ČR, ale i dalších členských zemí Evropské unie. Stále častěji ekonomické subjekty v rámci své hospodářské činnosti hradí své ekonomické závazky novými způsoby. Na tuto změnu reaguje i trestní zákon a to v ustanovení § 143 trestního zákona, když toto ustanovení poskytuje stejnou ochranu i jiným než tuzemským penězům a stejně tak i jiným bezhotovostním platebním prostředkům či cenným papírům.

Pokud se týká tuzemských peněz či bezhotovostních platebních prostředků, nebo cenných papírů zde je třeba používat platnou právní úpravu ČR, ovšem pokud se týká cizozemských platebních prostředků, nebo cenných papírů zde je třeba užívat a to vždy právní úpravu toho státu, kde byly vydány nebo vyhotoveny. Zde je třeba upozornit, že je rozdíl např.

mezi právní úpravou, kterou se řídí i ČR a právní úpravou platící pro tzv. anglosaskou oblast.

Jak již bylo uvedeno v tržní ekonomice tedy dochází jednak k hotovostnímu platebnímu styku a jednak k bezhotovostnímu platebnímu styku. V případě hotovostního platebního styku je tento prováděn v penězích, zatímco u bezhotovostního platebního styku je tento prováděn jinými prostředky než penězi.

V případě hotovostního platebního styku tento v největší míře probíhá mezi fyzickými osobami, zatímco bezhotovostní platební styk probíhá ve větší míře probíhá prostřednictvím bank.

Bezhotovostní styk prostřednictvím banky může probíhat následujícími způsoby.

- příkazem k zúčtování ve formě příkazu k úhradě, nebo k příkazu k inkasu
- šekem
- směnkou
- bankovní platební kartou
- dokumentárním inkasem
- dokumentárním akreditivem

V rámci vyspělé tržní ekonomiky se stále častěji používají cenné papíry. Ustanovení §143 trestního zákona poskytuje taktéž ochranu vedle bezhotovostních platebních prostředků také těmto cenným papírům.

Cenné papíry lze charakterizovat jako listinu se kterou je spojeno určité právo a bez této listiny toto právo nemůže být uplatněno. V případě zániku této listiny také toto právo zaniká. V tržních ekonomikách se s těmito cennými papíry stále častěji obchoduje na finančním trhu a na tomto trhu mají dokonce větší význam než hotovostní peníze. Předpokladem cenného papíru je skutečnost, že listina je za cenný papír prohlášena, z čehož plyne, že ne každá listina se kterou je spojeno určité právo má povahu cenného papíru.

Za cenné papíry lze považovat např.

- směnky
- šky
- dluhopisy
- akcie
- zatimní listy
- investiční kupóny
- dluhopisy
- podílové listy

Všechny tyto cenné papíry jak již bylo uvedeno požívají stejné ochrany jako peníze, nebo instrumenty bezhotovostního platebního styku. To znamená, že pachatel bude potrestán

za padělání či pozměňování těchto cenných papírů stejně jako když padělá či pozmění peníze, nebo bezhotovostní platební prostředky.

Padělání či pozměnění těchto cenných papírů může být provedeno jakýmkoliv způsobem, tedy způsoby jakými jsou pozměňovány např. peníze, ale i jinými způsoby. Základním předpokladem je, že samotný cenný papír bude buď co do formy nebo obsahu pozměněn nebo padělán.

Vedle peněz či cenných papírů, nebo prostředků bezhotovostního platebního styku se v rámci daňového systému uplatňují další prostředky z jejich prodeje či značení plynou příjmy do státního rozpočtu a jsou tedy příjmem státu. Jedná se zejména o emise poštovních známek, kolkových známek, nebo nálepek, kterými je označován určitý druh zboží.

3.4.4 TRESTNÝ ČIN PADĚLÁNÍ A POZMĚŇOVÁNÍ ZNÁMEK A TRESTNÝ ČIN PADĚLÁNÍ A POZMĚŇOVÁNÍ NÁLEPEK

Trestná činnost spočívající v padělání nebo pozměňování známek je upravena v § 145 a trestná činnost v padělání a pozměňování nálepek k označování zboží je upravena v § 145 písmeno a) trestního zákona. Některé služby, které poskytuje stát ať již fyzickým osobám či podnikatelům jsou zpoplatňovány. Tyto služby mohou být zpoplatňovány jednak formou správních poplatků, ale také formou kolkových známek, jejichž emisi zajišťuje právě stát. Kolkovými známkami jsou hrazeny např. soudní poplatky, zpoplatněné žádosti finančním úřadům, správním úřadům atd.. Stát tedy jako emitent těchto kolkových známek má zájem, aby v oběhu byly kolkové známky vydané státem. Na druhé straně je nepochybné, že tyto známky jsou nakupovány za peníze a tedy mohou být předmětem padělání či jejich pozměnění. Z tohoto důvodu padělání či pozměnění těchto kolkových známek je postihováno jako samostatný trestný čin. Stejně tak je postihováno i padělání či pozměňování poštovních známek a to s ohledem na skutečnost, že stát má nadále monopol na poskytování poštovních služeb, které jsou hrazeny a výnos z těchto služeb je opětovně příjmem do státního rozpočtu. Nelze tedy připustit, aby byly v oběhu známky emitované státem a současně známky padělané či pozměněné což by v konečném důsledku vedlo ke snížení příjmu do státního rozpočtu. Padělání a pozměňování poštovních známek je tedy postihováno stejně jako padělání a pozměňování kolkových známek či jiných známek emitovaných státem dle § 145 trestního zákona.

Trestný čin padělání či pozměňování známek se v praxi vyskytuje pouze výjimečně. Jsou známy případy, kdy došlo

k pozměňování kolkových známek či poštovních známek a jejich uvádění do oběhu. Z praxe je znám případ, kdy pachatel odlepil již použité kolkové známky a po odstranění razítkové barvy, kterým byla kolková známka znehodnocena tuto opětovně se pokusil uvést do oběhu. V ustanovení § 145 písmeno a) trestního zákona je naopak postihováno padělání či pozměňování nálepek k označení zboží. Tato trestná činnost spočívá zejména v porušování zákona o spotřebních daní, či vyhlášky o užívání tabákových nálepek nebo vyhlášky, kterou se stanoví vzory kupónu prokazující zaplacení poplatků za užívání dálnice a rychlostní komunikace. Spotřební daně jsou jedním z významných zdrojů příjmů státního rozpočtu. Stát má zájem na kontrole určitého zboží podléhajícího právě těmto spotřebním daním. Protože se jedná o trestnou činnost směřující proti tuzemským zákonům či vyhláškám je zde ochrana poskytována pouze tuzemským nálepkám k označení zboží, či jinému označení potvrzující splnění poplatkové povinnosti. Podle tohoto ustanovení trestného zákona není poskytována ochrana cizozemským nálepkám či jinému značení výrobku.

3.4.5 TRESTNÝ ČIN NEODVEDENÍ DANĚ, POJISTNÉHO NA SOCIÁLNÍM ZABEZPEČNÍ, NA ZDRAVOTNÍ POJIŠTĚNÍ A PŘÍSPĚVKU NA STÁTNÍ POLITIKU ZAMĚSTNANOSTI

Tento trestný čin je upraven v § 147 trestního zákona. Jedním z nejdůležitějších mandatorních výdajů státu, respektive státního rozpočtu je vedle výplaty sociálních dávek výplata nemocenských dávek a především starobních a invalidních důchodů.

Aby měl stát dostatek finančních prostředků na úhradu těchto mandatorních výdajů musí v rámci daňové soustavy zajistit dostatečný příjem do státního rozpočtu. Tento příjem je zajišťován zejména platbami fyzických a právnických osob na sociální zabezpečení, zdravotní pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Vedle těchto povinností mají fyzické a právnické osoby povinnost odvádět daně a to jednak přímé, či nepřímé. V rámci této odvodové povinnosti mají fyzické osoby – zaměstnavatelé či právnické osoby zaměstnavatelé povinnost odvádět sraženou daň ze závislé činnosti za své zaměstnance.

Výše těchto odvodů je stanovena jednotlivými zákony. V případě daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a funkčních požitků je výše daně stanovena zákonem č. 586/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Zde je třeba upozornit na rozdílnou úpravu výše daně ze závislé činnosti a funkčních požitků. Zatímco do 31.12.2007 byla stanovena tato daň jako daň progresivní, tedy tato daň byla vyšší čím byl vyšší základ daně po odpočtu odpočitatelných položek, od 1.1.2008 je daň ze závislé činnosti stanovena již nikoliv jako daň progresivní, ale naopak jako daň s pevnou sazbou ve výši 15%, která je vypočtena z tzv. super hrubé mzdy. Takto sraženou daň zaměstnavatel za zaměstnance odvádí příslušnému finančnímu úřadu.

V případě pojistného na sociální zabezpečení je toto upraveno zákonem č. 589/1992 Sb.

o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem a zákony navazujícími je tento odvod konstruován jako dvousložkový. Část odvodové povinnosti je sražena přímo z platu zaměstnavatelem a druhá část je hrazena přímo zaměstnavatelem. První část, která je sražena zaměstnavatelem zaměstnanci činí celkem na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti 8% a druhá část, kterou hradí zaměstnavatel za zaměstnance a současně odvádí činí 26%. Toto sražené pojistné a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti zaměstnavatel odvádí příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení.

V případě zdravotního pojištění je toto upraveno zákonem č. 592/1992 Sb. o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění ve znění pozdějších předpisů. I v tomto případě je zaměstnavatel povinen zaměstnanci ze mzdy srazit zákonem stanovenou výši zdravotního pojištění a to ve výši 4,5% a sám odvést za zaměstnance 9% ze základu mzdy zaměstnance a tuto celkovou částku odvést příslušné zdravotní pojišťovně u které je zaměstnanec zdravotně pojištěn. Je však třeba upozornit na povinnost zaměstnance sdělit zaměstnavateli u které zdravotní pojišťovny je zaměstnanec pojištěn s ohledem na skutečnost, že každý pojištěnec má právo zdravotní pojišťovnu měnit. Mohlo by totiž dojít k situaci, kdy zaměstnavatel řádně srazí a odvede částku odpovídající zdravotnímu pojištění zaměstnance, ale na účet nesprávné pojišťovny a to především z důvodu, že jej zaměstnanec neinformoval o změně zdravotního pojištění.

Jak již bylo výše uvedeno výše popsané odvody jsou jedním ze základních příjmů státního rozpočtu. Proto má stát zájem na tom, aby podnikatelé ať již fyzické či právnické osoby si své zákonné povinnosti řádně plnili. Již krátce poté co došlo k zásadním ekonomickým změnám po listopadu 1989 a úpravě povinností ekonomických subjektů, tyto ekonomické subjekty tj. podnikatelé si své zákonem stanovené povinnosti řádně neplnily a to i přesto, že jim tyto povinnosti byly uloženy přímo zákonem.

Ovšem trestně právní úprava v tomto případě na tento postup nepamatovala a tak jak již bylo uvedeno výše byl zákonodárce nucen reagovat na tuto situaci, kdy si ekonomické subjekty řádně neplnily své zákonné povinnosti v této oblasti. Novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. účinnou od 1.1.1998 na tuto situaci reagoval vytvořením nové skutkové podstaty trestného činu a to dle § 147 trestního zákona a to trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Do té doby bylo jednání spočívající v neodvádění zákonem stanovených plateb posuzováno dle § 255 trestního zákona jako trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku, ovšem s ohledem na těžkosti při aplikaci tohoto ustanovení byla věc řešena právě uvedenou novelou trestního zákona. V této souvislosti je třeba upozornit, že ne každé neodvedení ať již daně ze závislé činnosti, či funkčních požitků, či pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a zdravotní pojištění je možné posuzovat jako trestnou činnost dle § 147 trestního zákona.

Toto ustanovení především dopadá na takové jednání pachatele, kdy ať již fyzická osoba podnikatel nebo odpovědná

osoba právnické osoby (v tomto případě nemusí vždy nutně jít o statutární orgán) sice jako zaměstnavatel zaměstnanci či zaměstnancům srazí zákonem stanovené částky ať již na daň ze závislé činnosti či funkčních požitků, nebo na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti či zdravotní pojištění, ale tyto finanční prostředky řádně neodvede příslušnému orgánu.

Aby však takovéto jednání bylo možné považovat za jednání protiprávní je třeba, aby byly splněny ještě další podmínky, především, že odpovědná osoba odpovídající finanční částky srazila, tyto měla fyzicky k dispozici tj. buď na účtu nebo v hotovosti a tyto vědomě neodvedla. Je třeba upozornit, že podle tohoto ustanovení je trestné takové jednání, kdy nejsou odvedeny platby sražené za zaměstnance, ale není trestné pokud nejsou odvedeny platby, které má povinnost odvést sám zaměstnavatel. Navíc se musí jednat o případ, kdy

ke zkrácení těchto plateb (je toto možno považovat za souhrn všech plateb) dojde ve větším rozsahu tj. nejméně v rozsahu 50.000,- Kč.

Vzhledem k tomu, že ekonomická činnost je činností velmi rozmanitou v praxi se objevily různé důvody, které vedly ekonomické subjekty k tomu, že sice formálně jednotlivé částky ze mzdy zaměstnancům byly sražené, ale tyto následně nebyly odvedeny. Jednalo se o případy, kdy byly jednotlivé částky sražené plně v souladu s právními předpisy, ale tyto nebyly úmyslně odvedeny na účet příslušných orgánů, ale jednalo se i o případy, kdy formálně došlo ke sražení příslušných částek, ale tyto odvedeny nebyly z důvodů ať již prvotní či druhotné platební neschopnosti ekonomických subjektů. Právní praxe dovodila, že trestnost jednání spočívá pouze v úmyslném neodvedení prostředků, které měl ekonomický subjekt k dispozici, ale naopak se nejedná o trestnou činnost, kdy zaměstnavatel byl insolventní a fakticky tedy nemohl ani příslušné finanční prostředky odvést. V průběhu trestního řízení je třeba vždy prokázat skutečnost, že zaměstnavatel z hrubých mezd zaměstnanců skutečně příslušné částky srazil, tyto neodvedl, ale naopak je použil k jiným účelům. Z výše uvedeného je tedy nepochybné, že se jedná o trestnou činnost úmyslnou a tento úmysl je nutné prokázat. Nelze skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplnit nedbalostí.

Dále je třeba upozornit, že při projednávání této trestné činnosti velmi často dochází k nesouladu při vyčíslování škody mezi vyčíslením, který provede příslušný státní orgán zejména zdravotní pojišťovna či příslušná Okresní správa sociálního zabezpečení. Dle příslušných zákonů totiž jakýkoliv platba je podle způsobu úhrad účtována nejprve na nejstarší pohledávku, následně na pokuty dále příslušenství atd.. Proto v mnoha případech dochází k situaci, kdy tyto orgány uvádí, že případný pachatel má zcela jiný dluh a tedy je uplatňována zcela jiná výše škody. Proto je třeba, aby orgány činné v trestním řízení důsledně požadovaly vyčíslení té části nezaplacených pohledávek odpovídající tomu co povinný subjekt měl srazit zaměstnancům a případně srazil a neodvedl, tedy je třeba přesně vypočíst vždy poměrnou část příslušných odvodů.

Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně rozsáhlou oblast jednání ekonomických subjektů je v současné době k dispozici již i poměrně rozsáhlá judikatura.

Čtěl bychom poukázat zejména na usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15.6.1999 čj. 4To 424/99 publikované Sb.rozh. tr.č. 53/2000, kde Krajský soud konstatuje, že pachatelem trestného činu dle § 147 trestního zákona je výlučně zaměstnavatel nebo odpovědný pracovník a to jako plátce té části daně, pojistného nebo příspěvku, jejichž uhrazení zákon ukládá poplatníkovi – zaměstnanci.

Naproti tomu zaměstnavatel jako dlužník daně, pojistného nebo příspěvku, který neodvede tyto platby v části, kterou je povinen odvádět sám za sebe není za toto jednání trestně odpovědný. Z toho plyne, že trestní odpovědnost dopadá jen za neodvedení 1/3 pojistného na zdravotní pojištění a nikoliv za neodvedení 2/3 které má hradit přímo zaměstnavatel.

Dále bychom také chtěli upozornit na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.12.2004 sp. Zn. 7Tdo 1426/2004 publikované ve Sb. rozh. Tr.č. 20/2005, kde Nejvyšší soud dovodil, že nejde o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, a zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle § 147 odst. 1 trestního zákona, jestliže plátce daně v rozhodném období poplatníkovi daň skutečně srazí a v tomto období ji také odvede správci daně. Případná okolnost, že správce daně započte přijatou platbu na úhradu staršího, dříve vzniklého dluhu plátce a účetně mu vykazuje dluh za období v němž daň skutečně srazil a odvedl nemá žádný význam a není důvodem trestnosti plátce ve vztahu k tomuto období.

Z ustanovení § 147 trestního zákona je úzce spojeno ustanovení § 147a trestního zákona. Jedná se o ustanovení o účinné lítosti.

Každý stát má v rámci své činnosti prioritní zájem na tom, aby státní rozpočet obdržel ty příjmy se kterými stát počítá a hospodář. Jak již bylo v této práci několikrát uvedeno prostřednictvím daňového systému má stát zájem na co nejefektivnějším a nejúplnějším plnění daňových a jiných poplatkových povinností. Vždy je pro státní rozpočet přijatelnější příslušné daně či poplatky vybrat opožděně, ale tyto finanční prostředky do státního rozpočtu skutečně získat, protože jenom s těmito prostředky může reálně nakládat. Tedy i zde se projevuje přednost zásady dobrovolného plnění daňových povinností před zásadou represivní. Tato skutečnost se také promítla v trestním právu a to právě v ustanovení § 147a trestního zákona.

I trestní zákon prostřednictvím tohoto ustanovení umožňuje dosáhnout beztrestnosti a to i v případě, že předchozí jednání pachatele je z pohledu trestního práva považováno za trestné. V ustanovení § 147a je výslovně uvedeno, že trestnost neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (§147) zaniká jestliže pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

Z výše uvedeného je patrné, že je zde umožněno pachateli, aby přesto, že již proti němu bylo zahájeno trestní stíhání

dosáhl beztrestnosti, tedy zastavení tohoto trestního stíhání, ovšem zde již při splnění určitých podmínek. Především musí pachatel být dodatečně a to i případně prostřednictvím třetí osoby (není zde tedy jednoznačně stanovena povinnost provedení úhrady přímo pachatelem) své zákonem stanovené povinnosti splnit a dále je zde i stanovena lhůta do kdy tuto povinnost musí splnit, tedy fakticky do doby než soud prvního stupně ve věci počne vyhlašovat rozsudek.

Chtěly bychom uvést, že v praxi je toto ustanovení poměrně často využíváno. Je třeba také uvést, že i veškeré orgány a to ať již policie, či Státní zastupitelství a v neposlední řadě soudy prvních stupňů se snaží za předpokladu, že je u pachatelů zřejmá snaha své povinnosti splnit, pachatelům této trestné činnosti umožnit dodatečné splnění svých povinností a tím se vyhnout trestnímu stíhání a následně odsouzení, a tedy jsou tyto orgány ochotny i po určitou dobu počkat než pachatel si tyto své povinnosti dodatečně splní.

V případě, že k tomuto dojde je trestní stíhání buď zastaveno, nebo v případě, že se tak stane ještě před sdělením obvinění není trestní stíhání ani zahajováno.

Daňový systém každého státu je založen především na správném vyměření daně a následně na splnění daňové povinnosti příslušným daňovým subjektem. Ne všechny daňové subjekty však chtějí své daňové povinnosti plnit řádně a dobrovolně. Vedle daňových subjektů, které si své daňové povinnosti plní řádně je velké množství subjektů, které se vyhýbají daňovým povinnostem a to různými způsoby. Jedná se např. o jednání které směřuje k tomu, že daňovému subjektu je daň vyměřena v nesprávné výši, tedy v nižší částce než kolik by měl zaplatit, nebo o jednání, kdy se daňový subjekt zcela vyhýbá plnění svých daňových povinností a to tak, že nepřiznává své příjmy a tedy neplní řádně svoji daňovou povinnost, ale také o jednání, kdy naopak daňový subjekt zcela úmyslně uvádí zkreslené či nepravdivé údaje o své podnikatelské činnosti a na základě těchto nepravdivých či zkreslených údajů požaduje naopak vrácení tzv. nadměrných odpočtů daně z přidané hodnoty. Je však třeba upozornit, že vedle neplnění daňových povinností jsou podle stejného ustanovení trestního zákona postihovány i další protiprávní jednání a to jednání, která vedou k nesprávnému vyměření, nebo dokonce k neodvádění pojistného na sociální zabezpečení nebo na zdravotní pojištění.

3.4.6 TRESTNÝ ČIN ZKRÁCENÍ DANĚ, POPLATKU A PODBNÉ POVINNÉ PLATBY

Tento trestný čin je upraven v § 148 trestního zákona. Protože každý stát má zájem na správném vyměření a odvedení daně, případně jiných podobných plateb, je porušování těchto povinností postihováno jako trestný čin. Konkrétně takovéto jednání je upraveno v ustanovení § 148 trestního zákona jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. Z hlediska jednání lze takovéto jednání chápat jako určitý zvláštní trestný čin podvodu. Stejně tak jako v případě trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociálním zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti upraveného v ustanovení § 147 se předpokládá, že daňový subjekt – pachatel i v tomto případě zkrátí daň, poplatek či podobou povinnou platbu ve větším rozsahu tedy z pohledu trestního práva v rozsahu přesahující 50.000,- Kč.

Ovšem je třeba zdůraznit, že ne každé zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby lze považovat za trestnou činnost. Je třeba zdůraznit, že podle zákona o Správě daní a poplatků č. 337/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů a dalších daňových zákonů je každý daňový subjekt povinen sám stanovit základ daně, daň vypočíst a následně odvést stejně tak jako případné jiné poplatky či obdobné povinné platby. Každý podnikatelský subjekt provozuje podnikatelskou činnost za účelem dosažení maximálního zisku. V rámci právních předpisů se snaží optimalizovat náklady tak, aby v rámci platných právních předpisů dosáhl pokud možno co nejmenšího zdanění svých příjmů a tedy odvodů do daňového systému potažmo do státního rozpočtu. Zde se zájmy jednotlivých podnikatelských subjektů střetávají se zájmy daňového systému, který má naopak zájem na co možná nejširším a nejefektivnějším výběru daní za zákonem stanovených podmínek.

Vzhledem k tomu, že každý daňový subjekt má povinnost si daň sám vypočíst a to ať již se jedná o daň z příjmů fyzických či právnických osob, daně z přidané hodnoty nebo jiných daní, stejně tak jako jiné poplatky a platby provádí pověřené státní orgány kontrolu správnosti vyměření a odvodů daní či poplatků nebo jiných plateb.

Tato kontrola je prováděna buď příslušnými finančními úřady nebo v případě jiných poplatků nebo plateb Okresními správami sociálního zabezpečení, nebo zdravotními pojišťovnami. V rámci provádění těchto kontrol dochází velmi často k situacím, kde kontrolní orgány kontrolovaným daňovým subjektům neuznají uplatněné náklady na dosažení či udržení zisku a tedy dochází k úpravě daňového či jiného základu a následně k úpravě daňové či jiné povinnosti.

Právě při této kontrolní činnosti je třeba důsledně dodržovat posuzování základní otázky zda daňový subjekt v rámci stanovení daňového či jiného základu uplatnil náklady úmyslně za účelem snížení daňové povinnosti, nebo pouze proto, že se mylně domníval, že uplatněné náklady skutečně souvisí s jeho podnikatelskou činností, nebo že pouze z důvodu chybných účetních operací došlo k nesprávnému stanovení základu daně, či základu pro odvod poplatku nebo obdobné platby a následně k nesprávnému odvodu daně, poplatku nebo obdobné platby. V případě, že se nejedná o úmyslné jednání daňového subjektu, ale o omyl nelze takovéto jednání postihovat z pohledu trestního práva i když v konečném důsledku i v tomto případě dochází k stanovení nové s zpravidla vyšší daňové či poplatkové povinnosti. Naopak pokud je prokázáno, že daňový subjekt jednal úmyslně za účelem zkrácení svých povinností je takovéto jednání postihováno vedle doměření daně či jiného poplatku i z pohledu trestního práva trestní odpovědností daňového subjektu a to dle § 148 trestního zákona jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby.

Z pohledu zákona o správě daní a poplatků č. 337/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů je daň třeba chápat jako

povinnou a zákonem stanovenou peněžitou částku, kterou fyzická nebo právnická osoba odvádí ve svých příjmech do veřejných rozpočtů a to v zákonem stanovené výši a ve stanovených lhůtách. Jak již vyplývá ze samotné dikce ustanovení §148 trestního zákona je postihováno dle tohoto ustanovení trestního zákona nejenom krácení daně, ale i krácení jiných obdobných plateb a to jednak cla, či sociálního a zdravotního pojištění.

Clo je povinná platba stanovená právními předpisy, která je odlišná od daní a poplatků. Clo je vybíráno při dovozu nebo vývozu zboží. Clo se rozlišuje na dovozní clo a vývozní clo tj. clo vybírané při dovozu zboží a při vývozu zboží. Vedle těchto dvou základních existují ještě speciální druhy cla jako např. clo vyrovnávací.

Pojistné na sociální zabezpečení je naopak pravidelná opakující se platba, jejíž výše se každý rok mění v závislosti na dosaženém zisku a vyměřovacím základu a na jejímž základě je později poskytováno sociální zabezpečení.

Zdravotní pojištění je pravidelná opakující se platba, na základě které je poskytována zdravotní péče bez její přímé úhrady.

Naopak poplatkem se rozumí platba odváděná ve prospěch státu ať již fyzickou či právnickou osobou za to, že jsou mu poskytnuty určité služby či je mu umožněno účastnit se určitého řízení. Jedná se zejména o poplatky soudní, správní, místní.

Jinou obdobnou povinnou platbou se naopak myslí různé poplatky, které nemají charakter soudních, správních nebo místních. Jedná se např. o poplatky za televizní či rozhlasový přijímač. Jak již bylo výše uvedeno, aby došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně poplatku a podobné povinné platby dle §148 trestního zákona musí jít vždy o jednání úmyslné.

Za zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby je nutno považovat jakékoliv úmyslné jednání, které v konečném důsledku vede k tomu, že je poplatníkovi vyměřena nižší daň, poplatek, nebo jiná obdobná platba, nebo dokonce mu není vyměřena žádná platební povinnost. V praxi dochází nejčastěji ke zkrácení daňových povinností v oblasti daně z příjmů fyzických a právnických osob, daně z přidané hodnoty či cla.

V praxi dochází nejčastěji ke zkrácení daňových povinností v oblasti daní z příjmů způsobem tzv. simulovaných právních úkonů. Jedná se o situace, kde sice s pohledu platných právních předpisů jde o perfektní právní úkon, který však není fakticky podložen. Jedná se např. o uzavření smlouvy na dodávku stavebních prací s následným vystavením faktury za provedení těchto prací a její proplacení, i když ve skutečnosti k provedení žádných stavebních prací nedošlo. Tímto postupem dochází formálně ke snížení daňového základu daňového subjektu, což znamená, že daňový subjekt odvádí a dani nižší částku než by jinak byl povinen odvést a navíc dochází ke vzniku tzv. černých peněz. Zde je třeba upozornit na skutečnost, že výše popsáním jednáním pachatel zkrátí více druhů daní, půjde sice o jeden skutek zkrácení daně, ale na druhé straně se pro posouzení jeho trestné odpovědnosti budou počítat částky o které svoji povinnost v rámci jednotlivých daní snížil, tedy pokud je pachatel jednak plátcem daně z příjmů a jednak i daně z přidané hodnoty, pak úmyslným zkrácením daňového základu pro daň z příjmů současně krátí i daňový základ pro daň z přidané hodnoty a tedy v tomto případě jedním jednáním pachatel krátí více druhů daní.

Ovšem ke zkrácení daně či poplatku a podobné povinné platby nedochází pouze formou simulovaných právních úkonů. Může dojít a v praxi také dochází ke zkrácení daně poplatku a podobné povinné platby tak, že pachatel se nezaregistruje jako plátcé té či které daně, nebo naopak se sice jako plátcé daně registruje, ale podá daňové přiznání kde záměrně uvede zkreslené údaje tak, aby snížil svoji daňovou povinnost, nebo dokonce v případě daně z přidané hodnoty uplatní u příslušného finančního úřadu nárok na vrácení nadměrného odpočtu. Zde je však třeba upozornit na to, že v případě, že je dosažen ať již příjem či zisk z jiné trestné činnosti, nelze považovat zatajení takového příjmu či zisku za zkrácení daně dle §148 trestního zákona, protože již sama skutečnost, že takového to příjmu či zisku bylo dosaženo jinou trestnou činností je postihováno podle jiných ustanovení trestního zákona.

Tento postup dovodila soudní praxe a toto se odrazilo v rozhodování jednotlivých soudů, již Krajský soud v Hradci Králové se svým rozhodnutím ze dne 6.3.1953 pod spisovou značkou 3Tk 314/52 rozhodl, že zatajení zisku docíleného trestným činem nelze považovat za zkrácení daně ve smyslu § 148 odst. 1 trestního zákona. Následně takovéto posuzování bylo potvrzeno i rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11.4.1974 vedené pod spisovou značkou 3To 2/74. V této praxi pokračují i soudy různých stupňů v současné době.

Jak již bylo uvedeno předpokladem trestného činu zkrácení daně je úmyslné jednání pachatele. Předpokladem tedy je, že pachatel vědomě do účetních dokladů zařadí buď zfalšované, nebo jinak upravené doklady, kterými úmyslně snižuje či upravuje daňový základ a svoji daňovou povinnost. Ovšem v praxi se objevily i případy, kdy sice kontrolou příslušného státního orgánu bylo zjištěno, že v účetních dokladech daňového subjektu s nachází zfalšované doklady, které však daňový subjekt do svých účetních dokladů zahrnul v dobré víře, tedy bez vědomosti, že se jedná o doklady falešné. V tomto případě právní praxe dovodila, že se o trestnou činnost nejedná, byť by na první pohled takovéto jednání vykazovalo všechny znaky trestného činu dle § 148 trestního zákona a to právě proto, že zde chybí vědomost daňového subjektu, že se jedná o doklady falešné či upravené.

V praxi však poměrně často dochází k případům, že daňový subjekt ať již daň či poplatek nebo jinou povinnou platbu řádně vypočte, nebo i řádně přizná, ovšem tuto platbu neodvede, tedy daň, poplatek či jinou platbu nezaplátí a to z nejrůznějších důvodů.

Nejčastějším důvodem je především skutečnost, že daňový subjekt nemá dostatek finančních prostředků na úhradu daně, poplatku či jiné povinné platby.

Ovšem v případě, že dojde k této situaci takového jednání daňového subjektu nelze považovat a v praxi také není považováno za jednání, které by bylo chápáno jako zkrácení daně, poplatku či jiné povinné platby. V tomto případě

totiž daňový subjekt řádně svoji povinnost uvedl či vypočetl a tedy nejednal v úmyslu daň, poplatek či jinou povinnou platbu zkrátit, tedy jinými slovy uvedl veškeré rozhodné skutečnosti k tomu, aby byl řádně stanoven základ pro výpočet daně, poplatku či jiné povinné platby.

Přesto, že jednání daňových subjektů, které v konečném důsledku vede ke krácení daně, poplatků či jiných povinných plateb a je považováno za velmi závažnou trestnou činnost směřující proti daňové soustavě a v konečné fázi i proti samotné hospodářské soustavě, soudní praxe dovodila, že za splnění určitých podmínek zaniká trestnost takového jednání.

I v tomto případě se projevuje prioritní zájem na řádném a úplném výběru daní a otázka represe má pouze podpůrný charakter. Ovšem na rozdíl od účinné lítosti upravené v § 147 písm. a) trestního zákona, kterou pachatel může využít v případě, že neodvedl daň či pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění k ustanovení § 148 trestního zákona, tedy trestného činu krácení daně se výslovně takovéto ustanovení o účinné lítosti nevztahuje.

Protože však jak již bylo výše uvedeno je prvotní zájem na řádném a úplném výběru daní soudní praxe dovodila, že lze tuto účinnou lítost vztáhnout k ustanovení § 148 trestního zákona.

Jedná se zejména o průlomové rozhodnutí Nejvyššího soudu a to usnesení ze dne 11.1.2001 spisové značky 7Tz 289/2000, ze kterého je patrné, že i v případě trestné činnosti dle § 148 trestního zákona platí podmínky účinné lítosti upravené v § 66 trestního zákona. Předpokladem ovšem je, že pachatel přikročil k nápravě škodlivého následku (zkrácení daně, poplatku či jiné povinné platby) bezprostředně poté co příslušný finanční úřad či jiný příslušný úřad u pachatele učinil první poznatek o podezřelých okolnostech, která však sama o sobě ještě nestačila k závěru, že byl spáchán trestný čin, ale mohla být podnětem pro další úkony ze strany příslušného úřadu (např. kontroly).

Pokud tedy pachateli bezprostředně ještě nehrozilo trestní stíhání pak dobrovolnost jeho jednání ve smyslu § 66 trestního zákona zde není vyloučena, i když pachatel jednal obecně z obavy před případným trestním stíháním.

Krátce je také třeba upozornit, že velmi často dochází k situacím, kdy daňový subjekt uplatní na základě nepravdivých, případně vědomě zfalšovaných údajů nárok na vrácení nadměrného odpočtu daně z přidané hodnoty. Až do 31.12.1997 bylo takovéto jednání kvalifikováno většinou jako trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona. Protože se však jednalo o jednání daňových subjektů jejímž objektem útoku byl daňový systém došlo k novelizaci ustanovení § 148, kde bylo reagováno na tato jednání a v ustanovení § 148 odst. 2 byl nově upraven postih právě těchto případů.

Od 1.1.1998 jsou takováto jednání týkající se daně z přidané hodnoty, tedy nadměrných odpočtů posuzována dle § 148 odst. 2 trestního zákona.

3.4.7 TRESTNÝ ČIN PORUŠOVÁNÍ PŘEDPISŮ O NÁLEPKÁCH K OZNAČENÍ ZBOŽÍ

Trestný čin je upraven v ustanovení § 148a trestního zákona. V tomto ustanovení je upraven postih jednání, které nelze postihnout podle § 148 trestního zákona a přesto, že se jedná o protiprávní jednání směřující proti daňové soustavě respektive příjmům státního rozpočtu. Jak již bylo v této práci uvedeno na území ČR se pohybuje zboží podléhající spotřebním daním, které jsou významným příjmem státního rozpočtu. Některé z těchto výrobků jsou označeny určenými nálepkami a právě těmito nálepkám se poskytuje ochrana, aby byl zajištěn výběr spotřebních daní. Pohyb těchto výrobků podléhá kontrole. V případě, že tyto výrobky jsou distribuovány, případně je s nimi nakládáno v rozporu s právními předpisy za účelem dosažení majetkového prospěchu, jedná se o jednání postihované dle § 148a trestního zákona. Ve většině případů se jedná o porušování předpisů spojených s distribucí cigaret, či doutníků.

3.4.8 TRESTNÝ ČIN OZNAMOVACÍ POVINNOSTI O DAŇOVÉM ŘÍZENÍ

Posledním trestným činem, který je zařazen v oddílu třetím hlavě druhé trestního zákona je trestný čin upraven v § 148b trestního zákona a jedná se o trestný čin spočívající v neplnění oznamovací povinnosti v rámci daňového řízení. Jak již bylo několikrát uvedeno stát má zájem na řádném a včasném vyměření daně poplatníky. Zjišťování řádného vyměření daní zajišťují jednotlivé finanční úřady v rámci své kontrolní činnosti. V rámci své kontrolní činnosti je však třeba ověřovat zjišťovat množství různých informací tak, aby bylo možno zjistit zda daňový subjekt řádně vypočetl svoji daňovou povinnost. Tuto kontrolní činnost mohou finanční úřady vykonávat pouze v úzké součinnosti s jinými státními orgány, ale v mnoha případech i v mnoha případech s jinými subjekty než jsou státní orgány. Z tohoto důvodu je přímo zákonem a to zákonem o správě daní a poplatků č. 337/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů uložena zákonná oznamovací povinnost nejenom daňovým subjektům, ale i státním orgánům, notářům, právníkům osobám či fyzickým osobám. V případě, že tyto osoby tuto zákonnou oznamovací povinnost neplní a to úmyslně mohou svým jednáním naplnit skutkovou podstatu trestného činu dle § 148b trestního zákona. Samozřejmě ne každé porušení lze posoudit jako trestnou činnost. Z hlediska posouzení takového to jednání bude třeba vždy posoudit o jakou oznamovací povinnost jde a zda je plnění této oznamovací povinnosti vázáno výzvou příslušného finančního orgánu. V případě, že je dána takováto povinnost přímo ze zákona pak již marným uplynutím zákonné lhůty může dojít ke spáchání trestného činu. V případě, že je dána takováto povinnost a základě výzvy příslušného finančního úřadu může dojít ke spáchání trestného činu nejdříve po uplynutí lhůty stanovené v takovéto výzvě. Smyslem tohoto ustanovení je především zajistit plnění povinností i jiných osob než daňových subjektů v rámci daňového řízení, tak aby mohlo dojít k řádnému a včasnému vyměření k jinému subjektu.

4 NÁVRHY ŘEŠENÍ

Předmětem této práce je rozbor trestné činnosti směřující proti hospodářské soustavě a zejména daňové soustavě. Hospodářská soustava a především daňový systém tvoří jeden ze základních pilířů fungování celého státního systému. Bez dostatečného množství finančních prostředků, které státní systém získává prostřednictvím daňového systému dochází často k situacím, že stát není schopen plnit své základní funkce a v konečném důsledku toto může vést k rozsáhlým sociálním i politickým otřesům, což v konečném důsledku může vést až ke změně celého politického systému.

Proto každý stát má prvotní zájem na řádné, včasné a úplné výběru daní a poplatků tak, aby zajistil dostatek finančních prostředků pro fungování veškerých státních mechanismů. Na druhé straně je však nutno konstatovat, že většina daňových subjektů má zájem mít co nejmenší daňovou povinnost a tedy se snaží svoji daňovou zátěž optimalizovat a minimalizovat.

Ne vždy se však toto děje v souladu s platnými právními předpisy, ale naopak dochází k porušování nejenom daňových, ale i jiných předpisů a vytváří se tzv. šedá ekonomika tj. dochází ke vzniku výnosů z nelegální a protiprávní činnosti, které je následně snaha legalizovat. Takovéto jednání je třeba i v rámci demokratické společnosti postihovat. Je třeba konstatovat, že ekonomický systém je velmi rozmanitý a stává se často pravidlem, že státní systém reaguje někdy s větším či s menším zpožděním na různé typy protiprávního jednání.

V praxi dochází často k situacím, že nejprve se objeví určitý typ jednání, který je pro společenský či daňový systém nepřijatelný a teprve se zpožděním na takovéto jednání daňových subjektů je ze strany zákonodárce reagováno.

Tuto bohužel smutnou skutečnost lze přímo vysledovat z jednotlivých novelizací trestního zákona, kdy těmito jednotlivými novelizacemi zákonodárce reaguje na společensky nepřijatelné jednání daňových subjektů.

Protože se však vyvíjí celý ekonomický systém je reálný předpoklad, že se budou nadále objevovat společensky nepřijatelná jednání směřující ke snížení či úplnému neplacení daní, které dosud nejsou trestně postihovány.

Z mého pohledu by jsem chtěla upozornit minimálně na dva způsoby jednání, které by podle mého názoru měly být postihovány a dosud trestně postihovány nejsou, přestože v konečném důsledku vedou minimálně ke snižování daňové povinnosti, ne-li dokonce k tomu, že se daňový subjekt této daňové povinnosti zcela vyhne.

Jedná se zejména o případy, kdy ať již fyzické či právnické osoby zakládají obchodní společnosti nejčastěji společnosti s ručením omezeným za účelem realizace jednoho konkrétního případu. V optimálním případě totiž dochází k situaci, že se daňový základ daňového subjektu sníží, protože je zde předmětem daně pouze jeden obchodní případ a ve zcela negativním případě nedojde vůbec k plnění daňové povinnosti, a to protože výnos z obchodního případu je převeden na jinou společnost a společnost končí v konkurzním řízení.

Dalším obdobným případem jednání je ať již fyzických či právnických osob spočívající v opětovném zakládání obchodních společností, když předchozí společnost je tzv. vytunelována a výnosy z této činnosti jsou převáděny neznámo kam aniž by podléhaly zdanění.

Dle našeho názoru vedle jednání, které jsou již trestním zákonem postihovány by měly být postihovány i výše popsané jednání.

ZÁVĚR

Stav popsaný v této studii odráží současnou situaci a platnou právní úpravu. Je však třeba upozornit, že došlo ke schválení zcela nové úpravy trestního zákona, která vstoupila v platnost a účinnost ke dni 1.1.2010. V nové úpravě trestního zákona je zcela nově upravena oblast hospodářské kriminality, včetně členění.

Vedle stávajících skutkových podstat se v novém trestním zákoně objevuje i zcela nové skutkové podstaty trestných činů, kde zákonodárce na základě připomínek a praktických zjištění správních orgánů, orgánů činných v trestním řízení, ale i státních zastupitelství reaguje na nejnovější vývoj trestné činnosti v hospodářské či daňové oblasti.

Přesto lze reálně předpokládat, že teprve aplikace tohoto nového trestního zákoníku v praxi ukáže zda zákonodárce dokázal reagovat na nové způsoby trestné činnosti či naopak jsou zde oblasti, kde dochází k poškozování hospodářské soustavy a k daňovým únikům, které dosud nebyly v rámci trestního práva upraveny a bude tedy nutno na základě následných novel trestního zákona na tyto okolnosti reagovat.

Proto je třeba upozornit, že využitelnost této práce je časově omezena a lze ji aplikovat pouze na případy upravené v platném trestním zákoně a podle tohoto zákona posuzované.

Předpokládám, že zákonodárce v nové úpravě trestního zákona vedle již upravených trestných činů, které směřují ať již proti hospodářské či daňové soustavě bude reagovat odpovídajícím způsobem na vývoj nové trestné činnosti v oblasti hospodářské, která dosud nebyla postihována.

LITERATURA:

- [1] FRYŠTÁK, M. *Hospodářská kriminalita z pohledu teorie a praxe*. Ostrava-Prívov : KEY Publishing s.r.o. , 2007.ISNB978-8087071-18-2.
- [2] DRAŠTÍK, A.; HASCH, K.; KUČERA, P.; RIZMAN, S. *Přehled judikatury – Trestné činy hospodářské*. Praha : ASPI,a.s.,2005.ISBN 80-7357-141-2.

- [3] VANČUROVÁ, A.; LÁCHOVÁ, L. *Daňový systém 2008*. Praha : VOX a.s., 2008. ISBN 978-80-86324-72-2.
- [4] NOVOTNÝ, O.; DOLENSKÝ, A.; JELÍNEK, J.; VANDUCHOVÁ, M.; PÚRY, F. *Trestní právo hmotné*. Praha : CODEX Bohemia, s.r.o., 1997. ISBN 80-85963-24-8.
- [5] ŠÁMAL, P.; PÚRY, F.; RIZMAN, S. *Trestní zákon komentář – díl II.6.*, doplněné přepracované vydání 2004, Praha : Nakladatelství C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7

ADRESA:

Bc. Jarmila Foralová
Prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04
Kunovice

kpt. PhDr. Kristína Králiková
Akadémia Policajného zboru
Sklabinská 1
835 17
Bratislava 34

VÝVOJ SOUKROMÉHO PRÁVA V ČR

František Hurbiš

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstrakt: *Právo jako vědní obor není stagnující disciplína, ale stále se vyvíjející organismus, který musí reagovat na všechny společenské, politické a hospodářské změny, kterými ta která společnost, resp. celé světové společenství prochází. K této situaci došlo také v České republice po roce 1989 a od uvedené doby prochází náš právní systém stálým zdokonalováním, které je ještě navíc umocněno přijetím ČR do Evropské unie v roce 2004 a tím povinností plnit naše závazky k Evropské unii.*

Klíčová slova: *soukromé právo, kodifikace, novelizace, modernizace, spotřebitel, podnikatel*

Abstract: *Law as a discipline is not a stagnant discipline, but still evolving organism, which must respond to all social, political and economic changes to which the Company, respectively. the entire world community is undergoing. This situation occurred in the Czech Republic since 1989 and since that time our legal system is undergoing constant improvement, which is even enhanced by the addition to the CR adoption of the European Union in 2004 and the obligation to fulfill our commitments to the European Union.*

Key words: *private law, codification, updating, upgrading, consumer, entrepreneurs*

ÚVOD

Právní řády demokratických států kontinentální Evropy setrvávají na dualistickém pojetí práva soukromého a veřejného. Soukromé právo u nás nebylo dlouho kodifikováno jako celek. Na kodifikaci soukromého práva se začalo pracovat až v 18. století, kdy se začal formovat moderní stát. Velmi významné bylo zřízení kompilační komise Marií Terezií v roce 1753. V nově vzniklém Československu bylo základním cílem rektifikace a sjednocení právního systému na Slovensku a Česku. Práce byly zahájeny v roce 1920 s cílem navázat na obecný zákoník občanský z roku 1811 s respektem k vnitřní hodnotě rakouského zákoníku a jít cestou mírné modernizace. Vládní návrh byl hotov v roce 1937, ale vzhledem k dalšímu politickému vývoji nebyl přijat. Formou zvláštních zákonů byly v roce 1947- 1948 z uvedené osnovy vytrženy a jako dílčí přijaty jen některé úpravy týkající se mezinárodního práva soukromého a práva stavby.

K celkové revizi existující zákonné úpravy se přistoupilo až v letech 1949 až 1950 po politických změnách státního převratu z roku 1948 a pod přímým ideologickým, vlivem totalitní moci. Právní úpravy kontinentální Evropy byly odmítnuty a byly přijaty základní zásady sovětského práva.

Na úseku soukromého práva došlo k oddělení rodinného práva od obecného práva občanského a krátce poté také k rekodifikaci zbývajících částí občanského práva. Dále došlo k tomu, že pracovní smlouva nebyla začleněna do občanského zákoníku a tím se otevřel prostor pro kodifikaci socialistického pracovního práva.

VÝVOJ SOUKROMÉHO PRÁVA PO ROCE 1989

Po událostech z listopadu 1989 došlo ke společenským, politickým i hospodářským podmínkám a bylo tedy zřejmé, že platný občanský zákoník novým poměrům nemůže vyhovět. Přistoupilo se k nouzovému překlenutí těch ustanovení, která novým podmínkám nevyhovovala a budoucí novou úpravou, jímž byla urychlená a obsáhlá novelizace občanského zákoníku, kterým měl za cíl provizorně vyřešit tehdejší aktuální nedostatky pro období do celkové rekodifikace občanského práva. Byl přijat zák.č.509/1991 Sb.

Tato novelizace byla prezentována jako koncepční změna, fakticky však přispěla ke konzervaci dosavadní koncepce socialistického právního systému v soukromoprávní oblasti. Bylo to zapříčiněno několika důvody.

1. Po roce 1990 se legislativní práce v soukromoprávní oblasti soustředily na přípravu obchodního zákoníku protože obchodní právo muselo být nově konstituováno namísto dosavadního hospodářského práva. Občanskému zákoníku nebyl přisuzován takový význam.
2. Hlavními inspiračními zdroji novelty, která měla za cíl přiblížit naše právo standardům tradičních soukromoprávních úprav, byly paradoxně zejména tuzemské zdroje ze socialistické éry, to je normativní úpravy obsažené jednak v občanském zákoníku z roku 1950, jednak v zákoníku mezinárodního obchodu z roku 1963.

Tím novela č. 509/1991 Sb. přinesla jen mírné zlepšení, především tím, že změnila ustanovení o věcných právech a obligacích a tak se přiblížila zčásti evropské konvenci.

V průběhu 90. Let 20. století byl občanský zákoník novelizován více jak třemi desítkami novel. Především se jednalo o novelizace sledující aproximaci našeho občanského práva směrníc EU a evropským standardům. Tyto nové dílčí úpravy byly provedeny s větším či menším zdarem. Často se ale stalo, že změny tohoto druhu byly v občanském zákoníku provedeny bez hlubší analýzy a bez zohlednění širších souvislostí. Výsledkem jsou změny v právní úpravě vedoucí k nedomyšlenostem, destabilizaci zákona a k právní nejistotě. Například jen samotná úprava zástavního práva jako významného nástroje zajištění úvěru byla v průběhu deseti let zásadně změněna třikrát, aniž se dospělo k vyváženému výsledku.

NĚKTERÉ NOVÉ NÁVRHY OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

V této části se zmíním o změnách, které by měly být zakotveny v nově navrhovaném zákoníku se zaměřením na ochranu spotřebitele. Tyto změny dají právní úpravu do souladu s požadavky směrnic a nařízení orgánů Evropské unie. V podstatě jde o to, aby i u nás byl spotřebitel více chráněn před zlovůli podnikatelů. Výraz „spotřebitelská smlouva“ je pojmem zavedeným do našeho občanského práva novelou občanského zákoníku, která byla provedena zák. č. 367/2000 Sb. Jde o smlouvu uzavíranou mezi specifickými stranami, přičemž důraz se klade na spotřebitele a na jeho ochranu. Proto se volí pro označení těchto smluv jako smluv uzavíraných se spotřebitelem, přičemž podnikatel jako druhá smluvní strana je v tomto označení implicitně obsažen vzhledem k pojmovému vymezení spotřebitele v obecné části občanského zákoníku.

Návrh ustanovení o ochraně spotřebitele vychází z platné právní úpravy, která byla od přijetí zákona č. 367/2000 Sb. postupně doplňována a zpřesňována. Návrh tedy doplňuje právní pravidla, která do našeho práva nebyla při provádění směrnic důsledně zapracována. Usiluje rovněž o přehlednější systematické uspořádání právních pravidel o ochraně spotřebitele a o jejich přesnější a srozumitelnější vyjádření.

Ochrana spotřebitele vyžaduje, aby veškerá sdělení vůči němu podnikatel učinil jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva. Právní pravidlo se přejímá zejména z čl. 5 směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách a čl. 4 směrnice 97/7/ES a z čl. 5 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavíraných na dálku. Podle těchto směrnic vyplývá požadavek, aby byl spotřebitel řádně informován. Nedostane-li se mu jasných a srozumitelných sdělení navrhovaným způsobem, není následkem neplatnost, ale může jít o porušení informační povinnosti zakládající spotřebitelovo právo odstoupit od smlouvy za výhodnějších podmínek. Jde o zvláštní výhody přiznávané jen spotřebiteli. Návrh vyjadřuje donucovací povahu ustanovení k ochraně spotřebitele. Pokud si strany ujednají od nich odchylku, nepřihlíží se k ní, taková odchylka je právně bezvýznamná.

Posouzení povahy nepřiměřených podmínek se nedotýká jen předmětu plnění nebo poměru mezi kvalitou zboží nebo služby. V praxi to znamená, že je zapotřebí v první řadě posoudit rovnováhu práv a povinností smluvních stran. Pokud půjde o značnou nerovnováhu, je třeba zkoumat, zda jde o nerovnováhu v neprospěch spotřebitele a dále, zda je tato nerovnováha s ohledem na konkrétní okolnosti právního případu přiměřená nebo nepřiměřená. Nepřípustná jsou například taková ujednání, která omezují nebo vylučují odpovědnost podnikatele za jednání, z nichž vznikne spotřebiteli újma na životě nebo na zdraví, kterými se omezují nebo vylučují práva spotřebitele pro případ, že bude plněno vadně nebo že bude spotřebitele způsobena škoda.

ZÁVĚR

Navrhovaná novelizace občanského zákoníku zajistí přispěje mimo jiné také k větší právní jistotě občanů, kteří se mnohdy i nevědomky stávají subjekty nějakých právních vztahů. Společnost už léta volá po takové změně a orgány Evropské unie přísně dbají, zda jejich normy jsou včleňovány do právních řádů jednotlivých členských států. Česká republika, která je často kritizována za pomalé plnění závazných pokynů ze strany EU tímto krokem také přispěje k dalšímu důležitému sbližování a harmonizaci našich právních předpisů s právními předpisy EU a ostatních členských států.

POUŽITÁ LITERATURA:

- [1] ŠVESTKA, J a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl I.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008. 2336 s.
- [2] KNAPP, V. *Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let.* 1. vyd. Praha : Právník, 1985. 445 s.
- [3] *Vývoj soukromého práva* [online]. [cit. 2011-01-20]. Dostupné z WWW: http://www.komora.cz/Files/PripominkovaniZakonu/Materialy/188_oduvodneni.doc

ADRESA:

JUDr. František Hurbiš
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel.: 572 549 018, fax: 572 548 788
e-mail: hurbis@edukomplex.cz

POTREBA SPOLUPRÁCE SAMOSPRÁVY A VYSOKÝCH ŠKÔL V OBLASTI CELOŽIVOTNÉHO VZDELÁVANIA V TRNAVSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI

Andrea Jankurová

Vysoká škola v Sládkovičove

Abstrakt: Trh práce si v súčasnosti vyžaduje kvalifikovaných odborníkov. Vzdelanie získané počas strednej či vysokej školy vystačí len na pár rokov. Preto je často poukazované na nevyhnutnosť ďalej sa vzdelávať a špecializovať pre činnosti, ktoré účastníci trhu práce považujú pre svoje odborné kompetencie za nevyhnutné. Ak sa región chce stať konkurencieschopným a všestranne rozvinutým regiónom schopným efektívne využívať všetky zdroje pri zachovaní prírodných, kultúrnych a historických hodnôt, pamiatok regiónu a životného prostredia, musí svojim obyvateľom vytvárať aj podmienky pre neustále vzdelávanie sa a tým zvyšovanie svojej hodnoty na trhu práce. Obsah príspevku približuje možnosti spolupráce regiónu a vysokých škôl pôsobiacich v danom regióne na poskytovaní okrem vysokoškolského vzdelávania aj veľmi dôležité programy ďalšieho vzdelávania. Je tu stručne zhodnotený súčasný Trnavského samosprávneho kraja k ďalšiemu vzdelávaniu a načrtnuté možnosti rozširovania ponúkaných programov ďalšieho vzdelávania orientovaných na trh práce a potreby regiónu.

Kľúčové slová: celoživotné vzdelávanie, ďalšie vzdelávanie, konkurencieschopnosť, Trnavský región, vzdelávací systém

Podľa **Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja TTSK** pre roky 2009 – 2015 si Trnavský samosprávny kraj (ďalej TTSK) dal za hlavnú úlohu stať sa: Konkurencieschopným a všestranne rozvinutým regiónom schopným efektívne využívať všetky zdroje pri zachovaní prírodných, kultúrnych a historických hodnôt, pamiatok regiónu a životného prostredia.

Strategickou víziou tu bolo stanovené: „Trnavský samosprávny kraj sa stane najmodernejším regiónom Slovenska, ktorý bude lákať rodičov detí a študentov priateľským prostredím pre život a ich štúdium.“ Bude samosprávou slobodných, spokojných a sebavedomých ľudí, ktorým bude poskytovať priaznivé podmienky pre ich vlastnú osobnú iniciatívu, schopnosti, nadanie a cestu za vlastným šťastím prostredníctvom poskytovania tých najlepších podmienok pre rozvoj školského systému na jeho území.

A **poslaním** Trnavského samosprávneho kraja v oblasti vzdelávania je vytvárať jedinečné podmienky pre rozvoj školských zariadení, ktoré zabezpečia spokojnosť každého žiaka i študenta s dosiahnutým vzdelaním. TTSK chce vytvárať vhodné podmienky a komunikačné kanály pre každú iniciatívu, ktorá umožní naplňať jednotlivé potreby žiakov i študentov, aby sa stali sebavedomými a vzdelanými jedincami, ktorí budú vyhovovať požiadavkám modernej spoločnosti a potrebám praxe. Trnavský samosprávny kraj bude pravidelne kriticky prehodnocovať či sa poskytované služby nedajú zabezpečiť efektívnejšie a kvalitnejšie ku prospechu všetkých obyvateľov kraja. Jedným z hlavných zámerov Trnavského samosprávneho kraja pre roky 2009 – 2015 je stať sa: „regiónom s kvalitným systémom celoživotného a podnikateľského vzdelávania“¹

TTSK si v spomínanom programe dal za jeden zo strategických cieľov v priorite Ľudských zdrojov, kvalitného celoživotného i podnikateľského vzdelávania obyvateľstva: „Zvýšiť povedomie obyvateľov TTSK o potrebe celoživotného vzdelávania a neustáleho napredovania“ a to tak, že počet obyvateľov starších ako 20 rokov učiacich sa cudzí jazyk a počet obyvateľov ovládajúcich aspoň jeden cudzí jazyk z celkového počtu obyvateľov by mal dosiahnuť rastúci trend.

Za ďalšie vzdelávanie považujeme **vzdelávanie, ktoré umožňuje každému doplniť, rozšíriť a prehĺbiť si získané vzdelanie, rekvalifikovať sa alebo uspokojiť svoje záujmy alebo ktorým sa pripravuje na získanie stupňa vzdelania** v školskom systéme.

¹ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja 2009 – 2015. Dostupné na internete: <<http://www.trnava-vuc.sk/>> [cit. 6.januára 2011]

Podľa Zákona o celoživotnom vzdelávaní sú celoživotným vzdelávaním² všetky aktivity, ktoré sa uskutočňujú v priebehu života s cieľom zlepšiť vedomosti, zručnosti a schopnosti. Celoživotné vzdelávanie ako základný princíp výchovy a vzdelávania uplatňovaný vo vzdelávacej sústave Slovenskej republiky tvorí

- 8) a) školské vzdelávanie a
- 9) b) ďalšie vzdelávanie nadväzujúce na stupeň vzdelania dosiahnutý v školskom vzdelávaní.

Ďalším vzdelávaním je vzdelávanie vo vzdelávacích inštitúciách ďalšieho vzdelávania (ďalej len „vzdelávacia inštitúcia“), ktoré nadväzuje na školské vzdelávanie a umožňuje získať čiastočnú kvalifikáciu alebo úplnú kvalifikáciu alebo doplniť, obnoviť, rozšíriť alebo prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom vzdelávaní alebo uspokojiť záujmy a získať spôsobilosť zapájať sa do života občianskej spoločnosti. Úspešným absolvovaním ďalšieho vzdelávania nemožno získať stupeň vzdelania.

SITUÁCIA V TRNAVSKOM REGIÓNE

Trnavský samosprávny kraj sa nachádza v západnej časti Slovenska a administratívne ho tvorí 7 okresov: Dunajská Streda, Galanta, Hlohovec, Piešťany, Senica, Skalica a Trnava. Leží takmer v strede Európy a hraničí s tromi štátmi – s Českou republikou, Rakúskom a Maďarskom, čo vytvára priaznivé predpoklady pre rozvoj cezhraničnej spolupráce.

Trnavský samosprávny kraj počtom 559 934 obyvateľov k 31.12.2008 je zo všetkých krajov najmenší a jeho zastúpenie na celkovom obyvateľstve v SR je 10,3 %. Kraj pozostáva z 251 obcí, z toho 16 má štatút mesta (6,37%). V roku 2008 žilo v mestách 271 941 ľudí, čo predstavovalo 48,6 % z celkového počtu obyvateľstva, v tom bolo 131 148 mužov a 140 793 žien, o 79 viac ako rok predtým.

Pre Trnavský samosprávny kraj je špecifickým znakom jeho funkčná a územná väzba na hlavné mesto SR Bratislavu.

Cez Trnavský samosprávny kraj prechádzajú sídelné rozvojové osi celoslovenského významu:

- rozvojová os sídelného systému západná – prevádzajúca Viedenskú a Sliezsku aglomeráciu pozdĺž Považia,
- rozvojová os sídelného systému južná – prevádzajúca ťažiská osídlenia v priestoroch Bratislavy a Košíc juhom Slovenska,
- rozvojová os sídelného systému prechádzajúca Záhorím smerom na Českú republiku.

Pre Trnavský región je veľkou výhodou prítomnosť veľkých zahraničných firiem SAMSUNG Electronics Slovakia, s.r.o., PSA Peugeot Citroën Trnava, s.r.o., Zentiva, a.s., INA SKALICA spol. s r.o., Delphi Slovensko, s.r.o., Johns Manville Slovakia, a.s., pretože priemyselné odvetvia regiónu majú rozhodujúci vplyv na zamestnanosť v regióne. Okrem zamestnanosti má priemysel relevantný vplyv aj na priemernú mzdu v regióne. Podniky v priemyselných odvetviach formujú a majú vplyv aj na ostatné socio-ekonomické ukazovatele regiónu.

Na území Trnavského samosprávneho kraja pôsobia nasledovné vysoké školy a detašované pracoviská:

Trnavská univerzita v Trnave

Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Pedagogická fakulta

Právnická fakulta

Teologická fakulta

Univerzita sv. Cyrila a Metoda

Fakulta masmediálnej komunikácie

Fakulta prírodných vied

Filozofická fakulta

Vysoká škola v Sládkovičove

Fakulta sociálnych štúdií

Fakulta verejnej politiky a verejnej správy

Fakulta práva Janka Jesenského

STREDOEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA V SKALICI

a ďalšie pracoviská iných vysokých škôl:

Inštitút fyzioterapie, balneológie a liečebnej rehabilitácie v UCM v Piešťanoch

Materiálovo technologická fakulta Slovenskej Technickej Univerzity

Detašované pracovisko v Dunajskej Strede Fakulty sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre

Detašované pracovisko v Skalici Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Detašované pracovisko sv. Pátra Pia v Piešťanoch - Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v

² Zákon o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov č 568 Z. z. Dostupné na internete: http://isdv.fri.uniza.sk/Documents/Zakon_568_2009.pdf [cit. 6.januára 2011]

Bratislave

Detašované pracovisko v Senici (od roku 2002) - Fakulty hospodárskej informatiky Ekonomickej univerzity v Bratislave (cca 85 študentov v š.r.2008/09)

Všetky tieto vysoké školy a detašované pracoviská by v spolupráci s TTSK a veľkými podnikmi mohli pre obyvateľov vytvoriť príležitosti vzdelávať a špecializovať pre činnosti vyžadované trhom práce a zabezpečiť tak ich konkurencieschopnosť, zvýšiť hodnotu zamestnanca a tým aj jeho možný príjem a znížiť potrebu hľadať uplatnenie za výhodnejších platových podmienok v zahraničí.

SWOT analýza TTSK v oblasti ďalšieho vzdelávania a ľudských zdrojov

Silné stránky VÚC TTSK	Slabé stránky VÚC TTSK
Podpora vytvárania systémov celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva kompetentnými regionálnymi orgánmi Využívanie informačných a komunikačných technológií vo vyučovaní Vysoké školstvo dostupné aj v regiónoch kraja, široké možnosti dennej aj externej formy štúdia humanitných odborov Existencia viac-zdrojového financovania Snahy o zosúladienie obsahu vzdelávania s potrebami regionálneho trhu práce Potenciál kvalifikačne a cenovo konkurencieschopnej pracovnej sily Potenciál pre ďalší rozvoj priemyslu (profesné organizácie, vzdelávacie zariadenia, priemyselné parky, výskumno-vývojové zariadenia) Zahraniční investori priťahujúci ďalších subdodávateľov	Nízke prepojenie systému vzdelávania s potrebami praxe v regióne Stále nedostatočné využívanie moderných vyučovacích metód Zastarané učebné pomôcky a vybavenie v školstve Dlhodobá absencia nových impulzov vo výskume a vývoji v kraji Dlhodobý klesajúci podiel výskumu na regionálnom HDP Neexistencia silného vzťahu medzi výskumno-vzdelávacím systémom a podnikovou sférou Rapidný nárast počtu denných študentov na vysokých školách znižujúci ich kvalitu Zaostávajúca miera pripojenia domácností k internetu Nedostatočné prepojenie výskumu a vývoja s praxou Nedostatočná spolupráca verejného a súkromného sektora
Príležitosti VÚC TTSK	Ohrozenia VÚC TTSK
Nadviazanie úzkej spolupráce významných podnikov a vzdelávacích zariadení Vytvorenie kvalitnejšieho systému vzdelávania v rámci regiónu TTSK ako majú iné regióny Možnosť prilákať výskumné oddelenia už etablovaných nadnárodných podnikov – telekomunikácie, energetika Financovanie potrieb univerzít prostredníctvom grantov na výskumné projekty Zvyšovať počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva Konkurencieschopný vývoj odmieta ako motivačného faktora zamestnanosti Zvyšujúci sa počet študentov Príťažlivosť regiónu pre zahraničných investorov	Nedostatočná reakcia samospráv na demografický vývoj v regióne Nedostatok finančných prostriedkov z príslušných rozpočtov pre školy a školské zariadenia Odchod zamestnancov školstva najmä z dôvodu dlhodobo neriešenej osobnej motivácie Pasivita vysokých škôl v kraji v oblasti základného výskumu Nízka úroveň angažovanosti škôl v medzinárodných projektoch Prihraničný región - odchod kvalifikovaných pracovných síl Nízky podiel prenosu výskumno-vývojových aktivít podnikov smerom k regiónu

Zdroj: Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja 2009 – 2015

MOŽNOSTI

Príležitosťou TTSK by mohlo byť vytvoriť ucelený systém celoživotného vzdelávania a poradenstva v TTSK. V spolupráci s vysokými školami vytvoriť a zverejniť databázu vzdelávacích programov, identifikovať potreby zamestnávateľov a opäť v spolupráci s vysokými školami pôsobiacimi v regióne vytvoriť ponuky nových foriem

programov ďalšieho vzdelávania. Taktiež sa tu vytvára možnosť poskytnúť obyvateľom TTSK prehľad o aktuálnych a budúcich potrebách trhu práce a o potrebách ekonomicky aktívnych obyvateľov, ktorí majú záujem nájsť si novú možnosť sebarealizácie.

FINANCOVANIE

Samotné programy financovania Európskej únie dávajú obrovský priestor vytváraniu vzdelávacích programov pre potreby trhu práce, zamestnávateľov a podnikateľského sektora.

Oproti rokom 2004 - 2006 dostalo v programovacom období 2007 - 2013 vzdelávanie samostatný program – OP Vzdelávanie. V cieľovej skupine a časti žiadateľov tu dominujú školy všetkých typov a ďalšie vzdelávacie inštitúcie. OP Vzdelávanie a OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia sú v rámci jedenástky programov Národného strategického referenčného rámca financované z Európskeho sociálneho fondu (ESF)

Financuje sa inovácia obsahu a metód, skvalitnenie výstupov vzdelávania pre potreby trhu práce. Počíta sa tiež s prispôbením vysokoškolského vzdelávania potrebám vedomostnej spoločnosti. Priestor dostanú nové formy vzdelávania (napr. dištančné vzdelávanie, e-learning), projekty ďalšieho vzdelávania lektorov, tutorov i zamestnancov pracujúcich v oblasti vzdelávania. Peniaze je možné využiť aj na budovanie partnerstiev medzi školami, regiónmi, mestami, podnikateľskou sférou a tretím sektorom. Opatrenia sa zameriavajú na posilnenie ľudského kapitálu prostredníctvom podpory vzdelávania v jednotlivých segmentoch vzdelávacieho systému:

- regionálne školstvo,
- vysoké školstvo,
- ďalšieho vzdelávania.

Program má 5 prioritných osí, ktoré sa ďalej členia na viaceré opatrenia.

- 1) Reforma systému vzdelávania a odbornej prípravy
- 2) Ďalšie vzdelávanie ako nástroj rozvoja ľudských zdrojov
- 3) Podpora vzdelávania osôb s osobitými vzdelávacími potrebami
- 4) Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť pre Bratislavský kraj
- 5) Technická pomoc pre Cieľ Konvergencia

ZÁVER

Zvýšenie kvalifikačného potenciálu obyvateľov Trnavského regiónu má za cieľ zlepšiť život a ekonomickú prosperitu regiónu, ale aj celej spoločnosti. Tento proces by mal byť dôsledkom a zavŕšením predpokladaných pozitívnych zmien v oblasti vzdelávania, výchovy, vedy a výskumu a zlepšenia prístupu k informáciám, ale tiež zlepšenia spolupráce samosprávy, podnikov a vzdelávacích inštitúcií pre zabezpečenie konkurencieschopnosti obyvateľov. TTSK by sa tak naozaj mohol stať sa tak samosprávou slobodných, spokojných a sebavedomých ľudí, ktorým bude poskytovať priaznivé podmienky pre ich vlastnú osobnú iniciatívu, schopnosti, nadanie a cestu za vlastným šťastím prostredníctvom poskytovania tých najlepších podmienok pre rozvoj školského systému na jeho území.

LITERATÚRA:

- [1] Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja 2009 – 2015
- [2] Zákon o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov č 568 Z. z.

ADRESA:

PhDr. Andrea Jankurová
Vysoká škola v Sládkovičove
Fučíkova 269
925 21 Sládkovičovo
Slovenská republika
e-mail: andrea.jankurova@vssladkovicovo.sk

ZMENA POJMU VEREJNÝ ČINITEL NA ÚRADNÚ OSOBU V NOVELIZOVANOM TRESTNOM ZÁKONE ČR

Dušan Korgo

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: V článku je poukázané na rozdiely v trestnoprávných pojmach používaných podľa predchádzajúceho trestného zákona a súčasne platného a účinného trestného zákonníka ČR. Podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa používal pojem „Verejný činiteľ“ a v súčasnosti sa používa pojem „Úradná osoba“. Autor poukazuje na najdôležitejšie zmeny ku ktorým došlo pri zmene trestného zákona

Kľúčové slová: Verejný činiteľ, úradná osoba, právomoc, orgán verejnej moci, súd, štátny zástupca, prezident, člen vlády.

V rámci každej spoločnosti aj štátu, významnú úlohu v celej škále spoločenského, politického, hospodárskeho ako aj ostatného života, hrajú osoby majúce zákonom udelené právomoci rozhodovať vo veciach verejných. Tieto osoby za do novelizácie trestného zákona nazývali verejnými činiteľmi, po tejto novelizácii od 1.1.2010 sa nazývajú úradnými osobami. Spoločnou črtou pre nich je skutočnosť, že disponujú **právomocou**. Právomoc sa v teórii práva definuje ako *spôsobilosť štátnych orgánov na základe ústavy a zákonov uskutočňovať príslušné funkcie štátu vydávaním právnych aktov. Právo priznáva právomoc výlučne tým štátnym inštitúciám, ktoré sú štátnymi orgánmi, to znamená orgánmi zákonodarnej, výkonnej alebo súdnej.* (¹Prusák, J.: *Teória práva, učebné texty, PF UK, Bratislava 1995, s. 76*) V súčasnej dobe sa okruh týchto orgánov rozširuje a používa sa pre ne spoločný pojem orgány verejnej moci.

Podľa súčasného právneho stavu orgány verejnej moci disponujú právomocou v priamom zmysle slova - časťou štátnej moci, ktorá im umožňuje bezprostredne plniť funkcie štátu v rámci im vymedzenej kompetencie. Právomocou ako najtypickejšou a najdôležitejšou vlastnosťou týchto orgánov rozumieme oprávnenie konkrétneho orgánu vydať v rámci svojej kompetencie záväzné normatívne akty alebo individuálne právne akty, zabezpečiť plnenie nimi vydaných aktov metódami presvedčovania a v nevyhnutných prípadoch aj metódami štátneho donútenia a uskutočňovať kontrolu a dozor nad realizáciou nimi vydaných aktov.

Právne akty sú výsledkom uplatnenia právomoci štátnych orgánov a tradične sa delia na :

1. normatívne právne akty (ústava, zákony a iné),
2. individuálne právne akty ako sú rozsudok, uznesenie, nariadenie a iné. (²Prusák, J.: *Teória práva, učebné texty, PF UK, Bratislava 1995, s. 77*)

Právomocou rozumieme teda prostriedky realizácie a zabezpečenia vecnej (obsahovej) pôsobnosti orgánu verejnej moci. Takýto orgán uskutočňuje svoju vecnú právomoc:

1. vydávaním právnych normatívnych aktov,
2. vydávaním individuálnych právnych aktov,
3. organizátorskou činnosťou, prípadne inou činnosťou smerujúcou k naplneniu vecnej pôsobnosti.

K 1. januáru 2010 vstúpil v Českej republike do účinnosti nový trestný zákonník (ďalej len TZ) č.40/2009 Zb., ktorým bol nahradený dovtedajší trestný zákon č. 140/1961 Zb. Medzi zásadnými zmenami, ktoré táto výmena priniesla, zaraďujeme aj zmenu pojmu a obsahu verejný činiteľ na ktorý sme boli dlhé desaťročia zvyknutí. Tento pojem bol nahradený pojmom „Úradná osoba“.

Zákon však nepriniesol iba zmenu názvu, ale aj zmenu obsahu tohto pojmu. Pre ilustráciu uvediem citácie oboch trestnoprávných pojmov, tak ako boli uvedené v Trestných zákonoch (starom i novom).

V zákone č.140/1961 Zb. bol pojem verejný činiteľ v § 89 ods. 9 uvedený nasledovne :

Verejným činiteľom je volený funkcionár alebo jiný zodpovedný pracovník orgánu štátní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. Při výkonu oprávnění a pravomoci podle zvláštních předpisů je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží.

K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností.

V súčasnom platnom trestnom zákonníku č. 40/2009 Zb. je pojem úradná osoba uvedený v § 127 nasledovne :

- Úřední osobou je
 1. soudce,
 2. státní zástupce,
 3. prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,
 4. člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,
 5. příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie,
 6. soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,
 7. notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař,
 8. finanční arbitr a jeho zástupce,
 9. fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.
- K trestní odpovědnosti a ochraně úřední osoby se podle jednotlivých ustanovení trestního zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.

HLAVNÉ ROZDIELY MEDZI SÚČASNOU A PŘEDCHÁDZAJÚCOU PRÁVNOU ÚPRAVOU

- 1) Podľa nového TZ je úradnou osobou (ďalej iba UO) iba sudca. Podľa predchádzajúceho mohol byť verejným činiteľom (ďalej len VČ) volený funkcionár alebo iný zodpovedný pracovník súdu, čiže bývalý TZ nestanovoval za verejných činiteľov výslovne iba sudcov, ale určoval, že verejným činiteľom je volený alebo iný zodpovedný pracovník súdu, z čoho vyplývalo, že ním mohli byť nielen všetci sudcovia i prísediaci, ale i iní zodpovední pracovníci súdu, pokiaľ takýto pracovníci na súdoch zo zákona existovali spĺňali i ďalšie kritéria verejného činiteľa. Išlo napr. o vyšších súdnych úradníkov, probačných úradníkov a pod.
- 2) Štátny zástupca je priamo menovaný v novom TZ medzi UO, pokiaľ v predchádzajúcom zákone jeho postavenie VČ sa odvodzovalo zo skutočnosti, že patril medzi iné štátne orgány tzv. siu generis. Rovnako to platí o prezidentovi, poslancovi alebo senátorovi Parlamentu České republiky a členovi vlády České republiky. V predchádzajúcom TZ neboli priamo medzi verejnými činiteľmi menovaní a ich postavenie ako VČ sa odvodzovalo zo skutočnosti, že patrili medzi iné štátne orgány.
- 3) Iná osoba zastávajúca funkciu v inom orgáne verejnej moci. V tomto prípade ide o bližšie neurčený okruh osôb striktné spĺňajúcich podmienku, že zastávajú funkciu v uvedenom orgáne . Medzi orgány verejnej moci patria :
 - štátny orgán,
 - orgán územnej samosprávy,
 - verejnoprávna inštitúcia,
 - orgán záujmovej samosprávy,
 - fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorým zákon zveril výkon verejnej moci.

UO spravidla musí byť do svojej funkcie *zvolený, ustanovený alebo menovaný*. Niektoré osoby, majúce charakter UO, musia *skladať zákonom určený sľub alebo prisahu*. Funkciu v orgánoch verejnej moci môžu vykonávať iba osoby, ktoré boli zvolené, alebo po menovaní zastávajú v hierarchii ostatných pracovníkov zodpovedné postavenie. Okruh takýchto osôb je veľmi široký, a je potrebné ich v každom jednotlivom prípade ako UO identifikovať a to najmä podľa toho či má v zákone stanovené právomoci alebo nie.

V predchádzajúcom TZ bol tento okruh osôb, spĺňajúcich kritéria VČ podobný, ale nie identický. Podľa neho mohol byť verejným činiteľom volený funkcionár alebo iný zodpovedný pracovník orgánu štátnej správy a samosprávy, sudu alebo jiného štátného orgánu. V tejto právnej norme sa nehovorilo o orgáne verejnej moci, čím sa okruh osôb zužoval.

1. Člen zastupiteľstva alebo zodpovedný úradník územnej samosprávy, orgánu štátnej správy alebo iného orgánu verejnej moci. Podľa tohto odseku ustanovenia TZ sa za UO považuje veľmi široký okruh osôb, ktorí nemusia byť funkcionármi orgánov územnej samosprávy, orgánov štátnej správy alebo iných orgánov verejnej moci, musia však spĺňať podmienku, že sú členmi zastupiteľstva územnej samosprávy alebo zodpovednými pracovníkmi týchto orgánov. Táto definícia je príliš laxná a dáva príliš široký priestor na vymedzenie toho, kto vlastne je zodpovedný úradník. (netýka sa to členov zastupiteľstva, ktorí sú presne určení). Znovu sa musí vychádzať z toho, či takýto úradník má alebo nemá zákonom určené právomoci, s ktorými si však nesmieme popliesť bežnú pracovnú náplň (napr. za právomoc nemožno nikdy považovať činnosť učiteľa na všetkých stupňoch škôl a to ani pri hodnotení známku). Podľa starej právnej úpravy to bolo podobné.
2. Postavenie príslušníkov ozbrojených síl alebo bezpečnostných zborov sa nezmenilo iba premenovalo z VČ na UO. V novom TZ medzi UO priamo v zákone menované pribudli strážnici obcejnej policie .

3. Za UO je takisto ako v predchádzajúcom TZ považované fyzická osoba, ktorá bola ustanovená za lesnú stráž, stráž prírody, poľovnícku stráž alebo za rybársku stráž. Na rozdiel od predchádzajúceho zákona tu za UO sa nepovažuje osoba, ktorá bola určená za vodnú stráž.
4. Podľa nového TZ medzi UO osoby pribudli notár pri vykonávaní úkonov v konaní o dedičstve ako súdny komisár a finančný arbiter a jeho zástupca. Tieto osoby v predchádzajúcom zákone neboli výslovne uvedené ako verení činitelia.

ADRESA:

Doc. JUDr. Dušan Korgo, Ph.D.
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04
Kunovice
e-mail: dusan.korgo@minv.sk

PREDIKCIA FINANČNÉHO KRYTIA MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT V ČASOCH KRÍZY

Zuzana Kozubíková, Lucia Jančíková

Žilinská univerzita, Katedra makro a mikroekonomiky

Abstrakt: In This article is presenting chosen forecasting methods with the aim of helping estimate volatility of the product sales' volume in selected company in terms of Slovak Republic. Created the short-term forecast of revenues is a prerequisite to the planning of marketing activities. For short-term forecast, we use seasonal exponential smoothing method as an alternative to seasonal model by Box - Jenkins, assuming present of seasonality in time series of revenues.

Keywords: marketing activities, crisis, forecasting methods, seasonality.

ÚVOD

Jedným zo základných predpokladov pre zotrvanie výrobného podniku* na trhu nie je len sústavné sledovanie krokov konkurencie, ale najmä snaha o neustále napredovanie, t.j. vytvoriť si a udržať určitý náskok a zhmotniť ho v podobe konkurenčných výhod. Súčasné pomery si vyžadujú, aby podniky zvolili segment, na ktorý sa budú dlhodobo orientovať a v čo najväčšej miere naplňať jeho potreby. Tento trend si vyžaduje zo strany podnikov pracovať na *posilnení dôvery zákazníka* vo svoje produkty a tým si zabezpečiť *silnú skupinu stálych zákazníkov*.

Úlohou manažmentu je smerovať svoju činnosť k dosiahnutiu stanovených cieľov a to za stáleho sledovania a analyzovania cieľových trhov. Podľa marketingovej koncepcie, ktorá začala nadobúdať súčasnú podobu v polovici päťdesiatych rokov minulého storočia, je kľúčom k dosiahnutiu podnikových cieľov určenie potrieb a prání cieľových trhov a ich uspokojovanie efektívnejšími metódami ako konkurencia. Súčasťou marketingovej koncepcie sú štyri základné hľadiská [2]:

zameranie sa na cieľové trhy, pre ktoré je potrebné formulovať marketingové programy,
orientácia na zákazníka, ktorá predpokladá, že podnik bude definovať potreby zákazníka z jeho pohľadu a nie z vlastného pohľadu,
koordinácia všetkých marketingových funkcií (komunikácia, ceny, predaj atď.) a činností marketingu s ostatnými činnosťami podniku,
dosiahnutie cieľov podniku, predovšetkým optimálnych ekonomických výsledkov, pričom zisk je dosahovaný prostredníctvom uspokojenia potrieb zákazníka.

Pre potreby článku zdôrazníme smerovanie k uspokojovaniu potrieb zákazníka z jeho pohľadu a zo strany manažmentu podniku nutnosť posilniť jeho dôveru vo svoje vyrábané produkty.

1. KRÍZA A PREDIKCIA OBJEMU MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT

Posledné dva roky „prinútili“ zákazníka prehodnotiť jeho *celkový pohľad* na jeho spotrebu - *svoje skutočné životné potreby*. Pod niektoré sa podpísala výlučne kríza, niektoré priniesol vývoj spoločnosti, iné boli naštartované zásahmi vlád ešte pred „ozdravnými balíčkami“. Vplyvy sú jasne čitateľné - neustály rast cien energií, potravín bežnej dennej spotreby, palív, liekov, najrôznejších poplatkov, ktorým sa nedá vyhnúť, nutnosť sporiť si na dôchodok, rast výdavkov súvisiacich so vzdelaním a pod., až po nezamestnanosť a celkové prehĺbenie sociálneho napätia v spoločnosti.

Preto sa zákazník orientuje na produkty, ktoré ho oslovujú svojím úžitkom a jedinečnosťou. Je ochotný kúpiť si produkt, ktorý má vzhľadom na jeho životné potreby *široké úžitkové vlastnosti*. Túto zmenu spôsobil tlak na ceny produktov vplyvom konkurencie. Veľa produktov sa svojou životnosťou posunulo z kolónky predmet dlhodobej spotreby do kolónky krátkodobá spotreba.

V časoch krízy rastú reálne neistoty spojené s uplatnením produktov na trhu. Podniky v podmienkach krízy svoje rozhodovanie posúvajú smerom k zavádzaniu úsporných programov, ktoré zahŕňajú skutočne všestranné znižovanie nákladov a to od neprijímania nových zamestnancov, ale aj prepúšťanie, obmedzenia výrobných kapacít, až po „zmrazenie“ investícií a hlbokú reštrukturalizáciu [1]. Kríza sa prejavila predovšetkým znížením zisku (nedosiahnutím zisku) prípadne znížením finančného toku z podnikania, až stratou zákazníka a zánikom podniku. Základnou

* Ďalej už len podnik.

podmienkou ďalšej existencie podnikov sa stalo *získavanie zákaziek* a tiež *docieliť zodpovedajúcu štruktúru financovania* v súčasných, veľmi rýchlo sa meniacich podmienkach.

2. VÝCHODISKÁ PRE PREDIKCIU FINANČNÉHO KRYTIA MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT

Základný rozdiel s predkrízovým obdobím je, že v prevažnej miere nie je vhodné sa pri plánovaní marketingových aktivít orientovať kapacitou výrobných prostriedkov podniku, ale schopnosťou vyrobené produkty úspešne predat'. Marketingové aktivity budeme plánovať v závislosti od vypracovanej predikcie vývoja tržieb s vybranými prognostickými metódami z pohľadu ich vývoja v čase.

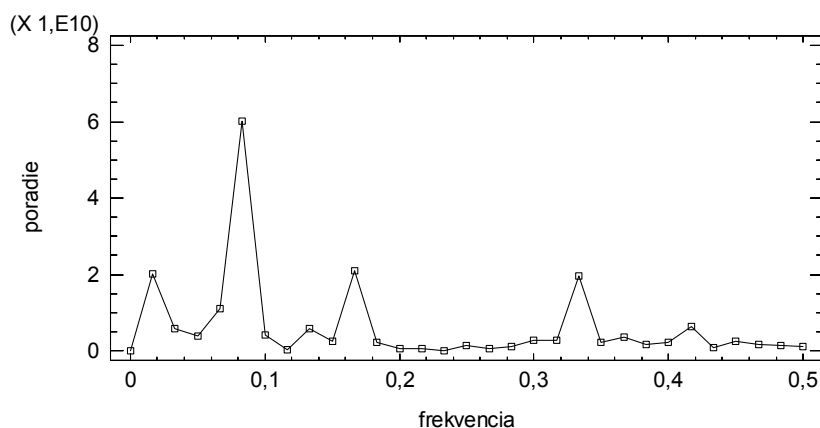
Výber štatistickej metódy, vhodnej na prognózovanie hodnôt časového radu vybraného ukazovateľa, v našom prípade tržieb zvoleného podniku v podmienkach Slovenskej republiky, je závislý od charakteru daného časového radu, jeho dĺžky. Našu pozornosť venujeme aplikácii týchto metód pre podmienky modelovania a predikcie krátkodobých časových radov, čo nie je podmienené krátkosťou sledovaného obdobia, ale periodicitou sledovania. Za krátkodobý rad možno považovať časový rad s periodicitou sledovania kratšou ako jeden rok, teda v prípade modelovania tržieb hovoríme o tržbách denných, týždenných, resp. mesačných. Nie je problémom získať denné hodnoty tržieb podniku, dôležitú úlohu však zohráva potreba určitej dĺžky analyzovaného ČR (časového radu). Ak hovoríme o výbere vhodnej štatistickej metódy na prognózovanie krátkodobého ČR, podmienujúcou je prítomnosť sezónnej zložky. Logicky budeme predpokladať, že v prípade denných dát bude významnou perióda s dĺžkou 7, resp. 5, ak hovoríme o pracovných dňoch, v prípade mesačných dát bude mať táto perióda dĺžku 12. Tento predpoklad je potrebné ale overiť, prípadne zistiť iné významné periódity pre stanovenie sezónnosti a nasledovného modelovania. Prostriedkov na identifikáciu sezónnosti je niekoľko, spomeňme napríklad priebeh autokorelačných koeficientov daného alebo transformovaného ČR, periodogram. V prípade korelogramu (zobrazuje priebeh odhadnutých autokorelačných koeficientov) je potrebná minimálna dĺžka ČR. Grafické zobrazenie jednotlivých koeficientov spolu s určenými hranicami významnosti indikuje významnú periódu. V prípade prekročenia veľkosti autokorelačného koeficienta stanovené hranice ho možno považovať za štatisticky významný, napríklad pri denných dátach s významnou sezónnosťou predpokladáme významnosť koeficientov pri posune 7 a násobkoch 7. Ďalším prostriedkom na identifikáciu sezónnosti je periodogram, a to grafické vyjadrenie, kde názorne vidíme lokálne extrémny pri jednotlivých periódach, resp. frekvenciách. Na základe nášho, opodstatneného logického úsudku o prítomnej sezónnosti v ČR a jej overení prístupným prostriedkom, vyberáme možnú metódu predikcie. Nezabúdajme na to, že pracujeme so štatistickými metódami, a preto obdobie prognózovania bude krátke, aby bola pravdepodobnosť naplnenia vysoká.

Predikciu sezónneho ČR možno uskutočniť bez predchádzajúceho očistenia od sezónnosti, alebo po jeho očistení, čo predpokladá kvantifikáciu sezónnej zložky. Vybrali sme na porovnanie dve metódy, kde nie je potrebné ČR očistiť ani vopred stacionarizovať, a to metódu sezónneho exponenciálneho vyrovnávania podľa Holta a Wintera a druhou metódou je SARIMA model podľa Boxa a Jenkinsa, ktorý zahŕňa prípadné diferencovanie radu. Metódy sú založené na odlišných princípoch, exponenciálne vyrovnávanie použijeme pre svoju širokú aplikovateľnosť a súčasne schopnosť rýchleho reagovania na posledné zmeny hodnôt ČR [7]. Na modelovanie fluktuácií v ČR využíva premenlivé parametre. Jeho názov vychádza práve z definície exponenciálneho priemeru, ktorý je váženým súčtom všetkých členov ČR s exponenciálne klesajúcimi váhami. K modelovaniu sezónnych dát sa využíva Holt – Winterovo exponenciálne vyrovnávanie s tromi vyrovnávajúcimi konštantami, zachytávajúcimi úroveň, trend a sezónu. Od ich veľkosti závisí miera vyrovnania, výber je podmienený stanoveným kritériom, najčastejšie RMSE (Root Mean Square Error - odmocninou z priemernej štvorcovej chyby). Táto charakteristika, posudzujúca presnosť modelu, nám poslúži na porovnanie vybraných a kvantifikovaných modelov. Alternatívou k exponenciálnemu vyrovnávaniu je SARIMA model, založený na vnútornej závislosti hodnôt ČR. Problematikou modelovania a prognózovania na základe autoregresných modelov sa zaoberá Marček v [7].

3. APLIKÁCIA VYBRANÝCH PROGNOSTICKÝCH METÓD NA MODELOVANIE TRŽIEB

Analýza, modelovanie a prognózovanie hodnôt ČR ekonomických veličín bolo uskutočnené na dvoch radoch vybraných tržieb (v Sk), a to ČR denných hodnôt podniku ponúkajúceho služby a tržieb mesačných výrobného podniku. Niektoré výsledky, potvrdzujúce možnosť aplikácie vybraných prognostických metód ponúkajú nasledujúce obrázky, resp. tabuľky a k nim prislúchajúce stručné komentáre. Podrobnejšia analýza by si vyžadovala väčší priestor, ale vzhľadom k stanovenému cieľu je i táto skrátená verzia postačujúca. Výsledky sa dotýkajú modelovania mesačných dát, analogicky sa postupovalo v druhom prípade, s postupnosťou nasledujúcich krokov: analýza časového radu, identifikácia sezónnosti, výber modelu, kvantifikácia, prognóza, zhodnotenie.

Na základe grafu odhadnutých autokorelačných koeficientov ČR celkových tržieb za skupinu produktov vybraného podniku a grafického vyjadrenia periodogramu, zobrazeného na obrázku 1, možno hovoriť o významnej perióde s veľkosťou rovnou 12. Ako vidíme na nasledujúcom obrázku, lokálnych extrémov je niekoľko, najvyššia hodnota je v bode 0,083, čo zodpovedá perióde 12 (frekvencia je obrátená hodnota periódity).

Obrázok 1 Periodogram ČR mesačných tržieb (v Sk) vo vybranom období

Vzhľadom k uvedenej skutočnosti boli kvantifikované dva modely, a to:

- 4) Holt – Winterov model sezónneho exponenciálneho vyrovňovania s vyrovňavajúcimi konštantami:

$$\alpha = 0,2359, \quad \beta = 0,0001, \quad \gamma = 0,3159.$$

Optimálna veľkosť vyrovňavajúcich konštant bola určená na základe vyššie spomínaného kritéria najmenej priemernej štvorcovej chyby, resp. jej odmocniny.

- 5) Box – Jenkinsov sezónny model $SARIMA(0,1,2)(0,0,2)_{12}$ s nasledujúcimi hodnotami parametrov, ich názvy sú ponechané podľa výstupu zo softvéru, prvé dva odhadnuté parametre odzrkadľujú časť nesezónnu, ďalšie pre časť sezónnu, a posledným je odhad strednej hodnoty kvantifikovaného procesu:

Názov parametra (podľa softvéru)	Hodnota parametra
MA(1)	0,768541
MA(2)	0,286198
SMA(1)	-0,483506
SMA(2)	-0,691843
Mean	1063,91

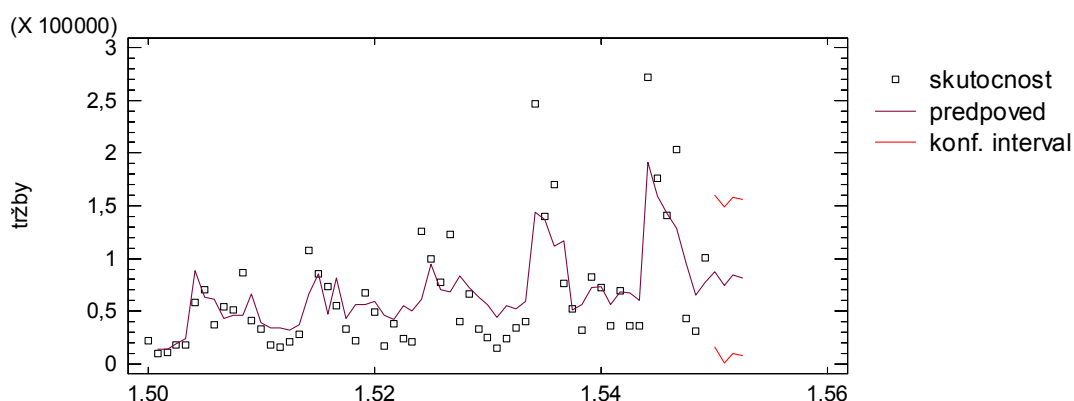
Tabuľka 1 Odhad parametrov optimálneho modelu sezónnych ARIMA modelov

Ich štatistická významnosť bola podrobená testovaniu. Výber optimálneho modelu podlieha tiež vybraných kritériám, napríklad Akaikovmu informačnému kritériu, viď [7].

Nasledujúce obrázky znázorňujú priebeh skutočných a odhadnutých hodnôt modelovaného ČR tržieb na základe vybraných modelov. Ak by sme pri hodnotení a výbere optimálneho modelu vychádzali iba z kritéria minimalizácie priemernej štvorcovej chyby, uprednostnili by sme v tomto prípade sezónne exponenciálne vyrovňovanie. Hodnoty RMSE modelov sú nasledovné:

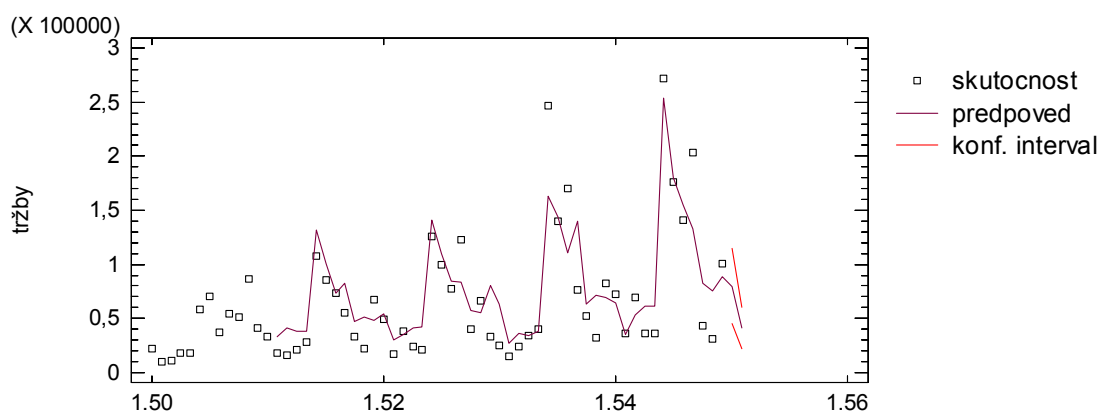
$$RMSE \text{ exponenciálne} = 29565,3,$$

$$RMSE \text{ SARIMA} = 33498,0.$$

Obrázok 2a SARIMA model aplikovaný na mesačné tržby (v Sk) vo vybranom období

Na základe kvantifikovaných modelov sme uskutočnili prognózu hodnôt tržieb na nasledujúce obdobie, resp. niekoľko nasledujúcich období, nie však dlhšie ako dĺžka periódy, to isté platí aj pre denné dáta. V prípade pseudoprognoz overujeme ich veľkosť s dátami reálnymi, pre nás známymi, a následne vytvárame prognózy ex ante. Musíme samozrejme brať do úvahy aj vonkajšie faktory, vplývajúce na vývoj ekonomických veličín, rovnako náhodné zmeny, ktorých veľkosť nevieme kvantifikovať. Napriek týmto skutočnostiam môžu nami vytvorené krátkodobé prognózy napomôcť pri realizácii vhodných rozhodnutí v podniku.

Obrázok 2b Holt – Winterov model aplikovaný na mesačné tržby vo vybranom období

Obrázok 2b Holt – Winterov model aplikovaný na mesačné tržby (v Sk) vo vybranom období

ZÁVER

V tomto článku sme prihliadali k súčasným rýchlo sa meniacim podmienkam na trhu, čo je dôsledkom volatility objemu predaja produktov. Pri plánovaní celkového objemu finančných zdrojov na marketingové aktivity sme vychádzali nie z novej kapacity výroby, ale zo schopnosti podniku vyrobené produkty úspešne predat'. Vybrané prognostické metódy, vhodné na modelovanie a prognózovanie krátkodobých časových radov tržieb nám umožnili nielen predvídať volatilitu objemu predaja produktov, ale umožňujú realizovať podniku adekvátne rozhodnutia smerom k zodpovedajúcej štruktúre financovania - čo je významná pomoc v časoch krízy, ale aj usmerniť svoje kroky pri manažérskom a marketingovom riadení podniku. Poukázali sme tak na význam a uplatnenie štatistických metód v oblasti rozhodovania o finančnom krytí marketingových aktivít v neustále sa meniacich podmienkach.

Oznam: Táto práca je podporovaná grantom VEGA 1/0992/11

LITERATÚRA

- [1] KUCHARČÍKOVÁ, A.; TOKARČÍKOVÁ, E.; ĎURIŠOVÁ, M.; JACKOVÁ, A.; KOZUBÍKOVÁ, Z.; VODÁK, J. Výrobné faktory. Brno : Computer Press, 2011.
- [2] STRIŠŠ, J. a kol. Marketingové riadenie. Žilina : EDIS, 2009.
- [3] KOZUBÍKOVÁ, Z., PANČÍKOVÁ, L. *Využitie prognostických metód pri skúmaní obchodného rizika*. In: Vysoká škola jako facilitátor rozvoja spoločnosti a regionu. Kunovice : EPI, 2010.
- [4] KOZUBÍK, A. *Stratégia minimalizácie maximálneho rizika pre imunizáciu portfólia závislého na úrokovej miere*. In: Proceeding of FINRISK 2000, International Conference on Financial Risk Management, Trenčianske Teplice, 2000.
- [5] KOZUBÍKOVÁ, Z. *Riziká a rizikové faktory v doprave. Krízový manažment*. Žilina : FŠI ŽU, č. 2/2008, 2008.
- [6] PANČÍKOVÁ, L. *Application of Prognostic Methods in Transport*. In: Journal of Information, Control and Management Systems, Faculty of Management Science and Informatics, University of Žilina, Vol. 5, (2007), No. 2/2, 2007.
- [7] MARČEK, D.; MARČEK, M. *Analýza, modelovanie a prognózovanie časových radov s aplikáciami v ekonomike*. Žilina : EDIS, 2001.

ADRESA:

Ing. Zuzana Kozubíková, PhD.
Katedra makro a mikroekonomiky
FRI Žilinskej univerzity v Žiline,
Slovenská republika,
t.č. ++421/41 5134423
e-mail: zuzana.kozubikova@fri.uniza.sk

Lucia Jančíková
Katedra makro a mikroekonomiky
FRI Žilinskej univerzity v Žiline,
Slovenská republika,
t.č. ++421/41 5134423
e-mail: lucia.pancikova@fri.uniza.sk

VYSOKÁ ŠKOLA – NÁSTROJ VÝCHOVY NA OCHRANU MINORÍT (OSN A MEDIALIZÁCIA OCHRANY MENŠÍN)

Jozef Králik¹, Kristína Králiková²

¹Evropský polytechnický institut, s.r.o.

²Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: Príspevok je obsahom zameraný na sformulovanie a paralelne na potvrdenie či vyvrátenie hypotézy, či sú mediálne kampane, vrátane tých, ktoré korenia v podstate a v cieľovom zameraní OSN, orientované na problematiku ochrany menšín v dnešnom svete dôležité. Práca má tiež sformulovať a vymedziť, aká komunikácia tejto proveniencie (t. j. zo zdrojov OSN) a orientácie (t. j. na ochranu menšín) prostredníctvom médií je najúčinnnejšia. Príspevok predstavuje tiež pokus o prezentovanie ďalších pozitív a i negatív, s ktorými sa potenciálne môže stretávať mediálna propagácia resp. medializácia ochrany menšín prostredníctvom inštitúcie OSN. Orientuje sa tak napr. na dôležitosť výberu vhodného média, pravdivosť a hodnovernosť medializovaných výrokov, akceptovanie medializácie ochrany menšín na jednej, t. j. aktívnej strane samotnými médiami ako tvorcami a šíriteľmi informácií o variabilnom a mnohovýstrovom fenoméne ochrany menšín na pôde OSN a na druhej, tzv. pasívnej strane ich adresátmi atď. Súčasne zdôrazňuje potrebu vzdelávania v oblasti ochrany menšín a jej medializácie v pedagogickom a osobitne výchovnom procese na pôde všetkých vysokých škôl.

Kľúčové slová: Organizácia spojených národov, menšiny, diskriminácia, medializácia, masmediálna komunikácia, vzdelávanie, výchova, vysoká škola.

VÝCHODISKA

Od vzniku Organizácie Spojených národov (ďalej len OSN) v roku 1945 si isto viac ako sto významných vojenských konfliktov na svete vyžiadalo neuveriteľných vyše dvadsať miliónov ľudských životov. Chudoba, hlad, choroby, útlak a beznádej ľudí sa spojili, aby vyniesli na povrch fakty o existencii viac než sedemnástich miliónov utečencov, vyše dvadsiatich miliónov presídlených osôb a masové migrácie národov v rámci štátneho územia i za hranicami svojich štátov. Vo svete 21. storočia však napriek tomu stále rastie a v hrubom násilí sa prejavuje rasová a iná interkomunitná neznášanlivosť a nevraživosť. Na povrch sa neustále dostáva neľútostné presadzovanie ortodoxného nacionalizmu a uzurpovanej si suverenity. Územná celistvosť a geopolitická stabilita niektorých štátnych útvarov je dokonca vážne ohrozovaná brutálnymi etnickými, náboženskými, sociálnymi, kultúrnymi a jazykovými spormi. Dnešnou a súčasne najväčšou hrozbou pre mier sa stávajú najmä ťažko pochopiteľné, často pre našinca iracionálne vnútorné konflikty v multietnických, viacjazyčných a multireligióznych krajinách. Cesta dláždená násilím, i keď vedúca k mononacionálnym štátnym útvarom, nie je však vykročením k „národnej spáse“, ale najčastejšie smeruje národný záujem do slepej uličky, ako to potvrdzuje moderná história, napr. Izraela či Maďarska. Všestranne jednoliaty štát totiž nie je vždy jediným a trvalým východiskom z krízy vzájomných etnických vzťahov či iných majoritno – minoritných kontaktov.

Preto autentická klíma čoraz výraznejšie sa vo svete presadzujúcej demokracie, už dlhodobejšie cieľavedomo pestovanej vo vedomí národov tejto planéty vyžaduje, aby boli skutočne, nielen formálne rešpektované všetky ľudské práva a základné slobody vo všetkých štátoch sveta tak, ako ich uvádza Charta OSN. Nezastupiteľnú úlohu v tomto procese tzv. humanizácie ľudstva samozrejme zohráva aj výchova a vysokoškolské vzdelávanie konkrétnej národnej populácie. Predchádzaniu diskriminácii a ochrane menšín sa pritom ťažiskovo venuje medzinárodné právo a tzv. európske právo, pričom možno povedať, že dnes už na solídnej univerzálnej úrovni. Zahŕňa vo svojej konštrukcii aj celý rad medzinárodných dokumentov, dohovorov, dohôd a zmlúv prijatých v rámci OSN a Európskej únie (ďalej len EÚ), garantujúcich stanovené ciele v tejto oblasti medzinárodnej spolupráce. Popri tomto univerzálnom regulatívnom normatívnom faktore existuje tiež konglomerát špecifických právnych nástrojov, prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje regionálna ochrana ľudských práv a základných slobôd. Ide najmä o bilaterálne medzinárodné dohody medzi štátmi určitej parciálnej geopolitickej oblasti, ako je napr. územie členských štátov Európskej únie, ktoré signovali tzv. schengenský dohovor. Samozrejme, úspechy v tejto oblasti sa dosahujú prioritne tiež inými právnymi prostriedkami, ktorých verejné sprostredkovávanie zabezpečujú médiá resp. mediálna sféra ako univerzálnejšie a všadresné nástroje výchovy a vzdelávania verejnosti, avšak aj školy resp. vysoké školy ako inštitucionalizované a štátom finančne dotované stánky tzv. riadenej humanizácie mladej generácie. V rámci realizovania požiadavky úspešnej aplikácie právnych aktov garantujúcich ochranu menšín je dosiaľ chápaná ako nenahraditeľná činnosť a medzinárodne akceptované postavenie Rady Európy (ďalej len RE) ako európskej regionálnej medzinárodnej

organizácie. Osobitou kategóriou je kreovanie a uplatňovanie medzinárodných zmlúv prijatých na jej pôde v záujme zabezpečenia efektívnej medzinárodnej ochrany ľudských práv a slobôd, a to nielen menšín. Okrem tohto medzinárodnoprávného aspektu je v tejto sfére osobitne dôležitá, ak nie ešte dôležitejšia, vnútroštátna úprava ochrany ľudských práv a základných slobôd, vrátane menšinových. To preto, že medzinárodný systém ochrany napriek svojmu posunu vpred prakticky nedisponuje takými efektívnymi donucovacími prostriedkami, aké majú možnosť využiť suverénne štáty na predchádzanie diskriminácii a na ochranu menšín, hoci aj v tejto oblasti badať v ostatnom čase výraznejší pokrok. Dokumentujú to napr. prípady postavenia pred medzinárodný trestný tribunál takých osôb, ktoré sú odôvodnene podozrivé zo spáchania trestných činov proti ľudskosti, genocídia a podobne (v Európe spomedzi mediálne najznámejších je to napr. Slobodan Milošević, Radovan Karadžić, Radko Mladić).

Základnou ambíciou tohto príspevku je preto pokúsiť sa sústrediť a zhrnúť ohraničený komplex príslušných poznatkov de lege lata a na ich báze načrtnúť zrozumiteľnú a prehľadnú štruktúru získaných informácií o tejto dlhodobu aktuálnej problematike, a to riešenej ako na medzinárodnej, tak i na vnútroštátnej úrovni. Príspevok sa nesnaží a ani sa nemôže úspešne pokúšať o detailnú identifikáciu všetkých akútnych problémov minorít a ich väzbám na majority, nieto ešte vyriešiť všetky v spoločnosti i v jej obsahu nastolené otázky života a uplatňovania sa týchto komunit v prostredí majoritnej spoločnosti. Môže ale prípadne pôsobiť inšpiratívne i na následné rozpracovanie a dopracovanie niektorých v nej načrtnutých myšlienok. Domnievame sa tiež, že môže dokonca podporiť záujem o hlbšie pochopenie problému a prehĺbiť úctu k právam všetkých menšín a iniciovať reálne rešpektovanie potrieb tzv. zraniteľných skupín pôsobiacich v organizme spoločnosti. Vari vycizeluje a súčasne posunie tiež vpred neraz skreslené náhľady verejnosti na podstatu a význam medializácie tejto problematiky efektívne slúžiacej najmä ako akási verejná kontrola nad dodržiavaním práv minorít. Nadobúda akýsi štatút polemičnosti, o čo vlastne v podstate pri riešení nastolených otázok aj ide. V školských laviciach, a to v oboch našich štátoch, totiž vrastá miera brutality vo vzájomných vzťahoch žiak (študent) vs. učiteľ, ako aj žiak (študent) vs. žiak (študent), a to čoraz častejšie motivovaná črtami rasovej či inej neznášanlivosti majority voči minorite.

OSN je garantom mierového spolunažívania všetkých národov sveta v nej združených, ale i z rozličných príčin doteraz stojacich mimo nej. Súčasne je aj medzinárodne akceptovaným garantom predchádzania potláčania ľudských práv v ktoromkoľvek kúte sveta a súčasne aj katalyzátorom boja proti akejkoľvek diskriminácii pôsobiacich periodicky i neperiodicky, avšak predsa len bezprostredne na pôde OSN. Vzhľadom na tieto ušľachtilé a nesporne humanistické ciele zverené národmi sveta svojej najreprezentatívnejšej medzinárodnej organizácii, ktoré si osobne vysoko ceníme a ctíme najmä v období akcelerácie pokusov o diskreditáciu OSN¹ určitými svetovými záujmovými skupinami, osobitne vyzdvihujeme potrebu dynamického globálneho vzdelávania mládeže v duchu myšlienky zavrhnutia akejkoľvek nespravodlivosti, vrátane dlhodobu aktuálnej diskriminácie menšín. Nie však prípadne oprávnenej... O takejto potrebe vlastne latentne, avšak pomerne plasticky a dôveryhodne informujú svetové médiá, vrátane vnútroorganizačných informačných nosičov. V záujme predídienia možnému konfliktu zdôrazňujeme teda akútnu potrebu urýchleneho realizovania výchovy mladej generácie v tzv. prohumanistickom duchu na všetkých verejnoprávných vzdelávacích článkoch a inštitúciách a osobitne na vysokých školách. Iba tak je možné ako moderný národ efektívne participovať na predchádzaní a riešení problémov možnej diskriminácie menšín vo svete. Totiž, iba vzdelaná generácia odchovaná modernými metódami na moderných vysokých školách môže byť determinantom svetových procesov, posúvajúcich medzinárodné vzťahy na novú kvalitatívnu úroveň, zodpovedajúcu očakávanému status quo 21. storočia.

Štúdia predstavuje akýsi pokus o priblíženie tejto problematiky, pričom v texte obsahuje aj niektoré pôvodné poznatky a závery, ku ktorým sme štúdiom použitej literatúry, jej rozboru ako aj na základe vlastného parciálneho výskumu dospeli. Za úlohu sme si preto stanovili potvrdiť alebo vyvrátiť nasledujúce hypotézy:

1. Aká je miera vnímania opodstatnenosti existencie OSN a úroveň jej vplyvu na utváranie medzinárodne akceptovateľného tzv. svetového poriadku ?
Hypotéza : OPTIMÁLNA
2. Medializácia ochrany menšín gestarovanej OSN je všestranne primerane rozvinutá a ovplyvňuje pozitívne vnímanie existencie menšín a potreby ich ochrany a súčasne aj antagonizmy vylučujúci stav názorov ľudskej populácie na problematiku menšín na celom svete ako na spoločensky nežiadúci fenomén.
Hypotéza : ÁNO
3. Aký je vplyv médií a miera ich podpory zo strany OSN pri utváraní moderne uvažujúcich a všestranne tolerantných spoločenských štruktúr ?
Hypotéza : OPTIMÁLNA
4. In process of analysis of managing problems and decision making, where activities are realized which lead to selection of proper managing alternatives. These activities include mainly following communication activities:

Pomôcť zodpovedať na polemické otázky sformulované v tejto štúdii do hypotéz nám nemalou mierou pomohli aj respondenti nami zostaveného komplexu otázok, tvoriaceho obsah samostatného dotazníka. Spracovanie konštrukcie

¹ Pozri napr. SOROS, G. : Soros o Sorosovi. 1. vyd. Bratislava : Kalligram 1996, s. 157.

tohto dotazníka a jeho obsahovej náplne totiž rovnako, ako aj vyhodnotenie odpovedí na v ňom uvedené otázky, predchádzalo kompaktniešiemu štúdiu s témou štúdie súvisiacej problematiky, prípravným prácam a činnostiam, ktoré sme vynaložili na vytvorenie informačnej základne svojej vlastnej analytickej práce.

I.

V záujme zdokonaľovania a zvyšovania stupňa právneho vedomia ktorého podstatou je pozitívny vzťah k problematike ochrany minorít, a to osobitne vysokoškolákov, predkladáme tu minimálny okruh pojmov a tiež aj určitý pokus o ich bližšiu charakteristiku, ktoré by podľa nášho názoru mal poznať a v podstate i bez problémov akceptovať každý občan každého štátu, a to v záujme zmysluplného naplňania ich gnozeologického a edukatívneho poslania. Poznanie a akceptovanie obsahu týchto vybraných pojmov širšími vrstvami obyvateľstva, avšak osobitne vysokoškolákmi, napomáha nepriamo aj rozvoju spolupráce alebo aspoň vzniku minimálnej miery tolerance majoritnej časti obyvateľstva voči minoritám. Propagácii a vysvetľovaniu významu a aplikácie uvedených pojmov by sa v tomto ohľade teda mali výraznejšie venovať aj výchovno – vzdelávacie inštitúcie, aj prostriedky masovej informácie, ktoré by mohli osvetľovaním koreňov vzniku a vysvetľovaním obsahu určitých javov typických pre určitú spoločnosť prispievať k zvyšovaniu dosiahnutého stupňa miery tolerance konkrétnej spoločnosti. Na margo tohto konštatovania pripomínáme však možnú problémovosť ich praktickej, nie ich teoretickej aplikácie pri činnosti vysoko špecifických či špecializovaných záujmových organizácií a združení obyvateľstva, napr. vieroučných resp. náboženských. Takémuto možnému, avšak spoločensky neželanému status quo by preto mala predchádzať všadeprítomná propagandistická permanentná aktivita všetkých spoločenských štruktúr vrátane excerptovania a využívania vplyvu moderných vzdelávacích systémov a médií. Poznanie lexiky a významu pojmov prezentujúcich minoritné komunity by tiež, podľa nás, prospelo rapídne k zvyšovaniu miery vzájomnej tolerance jednotlivých komunit a súčasne k eliminovaniu rezistencie spoločenskej majority voči minorite a naopak. Teda aj k ochrane minorít. V podmienkach Slovenskej republiky sa pritom v tomto chápaní za najvypuklejší problém považuje vzťah cigánsko–rómskeho menšinového obyvateľstva k väčšinovému (jeho nadpriemerná kriminalita, podpriemerná kvalita života), ako aj vzťah väčšiny k tejto menšine (nie vždy odôvodnená autosegregácia, pozitívna diskriminácia). Spomedzi možného komplexu základných pojmov, ktoré by mal registrovať každý príslušník každej väčšiny aj menšiny, uvádzame nasledovné východiskové pojmy spolu s pokusom o ich charakteristiku, umožňujúce prezentovať úlohu Slovenskej republiky ako mimoriadne aktívneho členského štátu OSN² vo vzťahu k minoritám interne, vo vnútri štátneho územia, ako aj externe, mimo tohto územia. Podotýkame, že nie všetky tieto pojmy možno označiť za právne pojmy resp. za právne záväzné pojmy. Poznanie sa totiž vyvíja aj evolučnou, aj revolučnou cestou a jednotlivé javy sa najprv charakterizujú ako dôsledok praxe a až následne sa integrujú do pojmov vytvárajúcich prvky a siete súhrnnej teórie.

Základné práva a slobody tak, ako ich v súčasnosti poznáme a akceptujeme, sú zakotvené v právnych normách medzinárodného práva a práva vnútroštátnej povahy. Počiatky tohto pojmu vznikli už v antike a majú pôvod v prirodzeno – právnej škole, ktorej predstavitelia vychádzali z názoru, že základné ľudské práva³ a slobody⁴ prirodzene patria každému človeku. V tomto období však odborníci ani laici ešte nepoznali pojem ľudské práva. Ba nedospeli ešte ani k uznaniu rovnosti všetkých ľudí. Toto sa nestalo dokonca ešte ani v období stredoveku. Až neskôr, evolúciou názorov, ľudstvo dospelo k nevyvrátiteľnému záveru, že základné práva a slobody sú neodňateľné, neodcudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Uznalo sa a akceptovalo, že prináležia každému, bez ohľadu na to, kde žije, akej je národnosti, akej je farby pleti, pohlavia, politického či náboženského presvedčenia. Ba aj sociálneho postavenia. Ľudské práva a slobody sú totiž človeku dané od narodenia. Patria každému ako prirodzené, základné a neodňateľné práva. Kanonické právo ich v podstate považuje za práva, darované či dané človeku do vienka Bohom.

Pôvodné obyvateľstvo, rovnako prvý národ⁵, kmeňový národ, či praobyvatelia. Na svete žije najmenej 300 miliónov pôvodných obyvateľov, patriacich k päť tisícim domorodým skupinám v sedemdesiatich krajinách piatich kontinentov. Tieto skupiny sú často ignorované pri snahe obhajovať svoje práva, ich príslušníci bývajú zneužívaní, násilne asimilovaní, vystavovaní represii, mučeniu a vraždám. Zo strachu z perzekúcie sú mnohokrát nútení stať sa utečencami⁶, prípadne skrývať svoju identitu tým, že sa vzdajú svojho jazyka a zvykov. OSN zatiaľ len pracuje na návrhu Deklarácii o právach pôvodného obyvateľstva. S touto problematikou je však úzko spojená Dohoda o postavení utečencov z roku 1951, Protokol týkajúci sa postavenia utečencov z roku 1967 a Deklarácia o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi štátu, v ktorom žijú z roku 1985.

Národnostná menšina je pojem, ktorý, hoci je všeobecne a každodenne používaný, avšak v tomto duchu *expressis verbis*

² Aktivitu SR na pôde OSN možno identifikovať napr. účasťou na medzinárodných mierových vojenských operáciách, humanitárnych aktivitách, atď.

³ Pozri napr. KOLEKTÍV. *Filozofický slovník*. 4.vyd. Bratislava : Pravda, 1989. s. 393 a 405. Bez ISBN. Tiež pozri TICHÝ, L. - ARNOLD, R. - SVOBODA, P. - ZEMÁNEK, J. - KRÁL, R. *Evropské právo*, cit. 7, s. 115-143.

⁴ Pozri napr. KOLEKTÍV. *Filozofický slovník*. 4.vyd. Bratislava: Pravda, 1989. s.448. Bez ISBN.

⁵ Pozri napr. KOLEKTÍV. *Filozofický slovník*, cit. 41, s.329.

⁶ Pozri napr. MRÁZ, S. - POREDOŠ, F. - VRŠANSKÝ, P. *Medzinárodné verejné právo*. cit. 6, s. 153-159.

menšinu do dnešnej doby konkrétne nedefinoval a presne neurčil žiadny medzinárodnoprávny dokument. I keď Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (1995) má v zmysle predmetu a účelu normatívne prvenstvo, vo svojom obsahu však nevymedzuje pojem národnostná menšina. Táto absencia má dva následky. Totiž, nedáva odpoveď na juridickú otázku a tým vytvára právnu medzeru, a zároveň umožňuje zmluvným stranám individuálne stanoviť osobnú pôsobnosť tohto nástroja. I keď právnu medzeru čiastočne vyplňajú teóriou práva vymedzené charakteristické znaky tohto pojmu. O.i. je, podľa nášho názoru, napríklad subjektívnym znakom národnostnej menšiny spoločná vôľa členov menšiny udržať si svoju nacionálnu totožnosť, avšak aj iné dotvárajúce ju charakteristické znaky, ako jazyk či dialekt, spôsob života, spoločné záujmy. V odbornej právnickej literatúre je najkomplexnejšie formulovaný pojem národnostnej menšiny ako „časť národa, ktorá sa ocitla na území iného národa. S pôvodným národom má spoločné kultúrne znaky, existencie je však na inom štátnom území. Politicky a ekonomicky sa prispôbuje novému prostrediu. Národnostnú menšinu možno použiť aj na rozbitie štátu, v ktorom žije.“⁷ Podľa nášho názoru príslušníkom národnostnej menšiny sa môže stať aj každý subjekt, fyzická osoba, ktorá sa k takejto minorite dobrovoľne (a možno aj pod určitým nátlakom či zo zisťných dôvodov) oficiálne hlási.

Osoby s postihnutím, postihnuté osoby, sú osoby trpiace určitým druhom telesného, duševného či zmyslového handicapu (nedostatku). Je ich na svete viac ako 500 miliónov. Títo ľudia sú často úplne alebo aspoň čiastočne vylučovaní zo spoločnosti. Táto diskriminácia má rozličné podoby od upierania práva na život cez neumožnenie dosiahnutia základného vzdelania až po segregáciu a izoláciu uplatňovaním fyzických a sociálnych bariér. Tu treba dosahovať zmeny najprv vo vnímaní ostatného obyvateľstva, upravovaním osobných hodnôt, rešpektovaním rovnosti a prejavovaním porozumenia a uznania. Prakticky je potrebné zlepšovať kvalitu života postihnutých osôb, vytvoriť bezbariérový prístup k službám a presadzovať zrovnoprávenie príležitostí. OSN sa ani k tomuto problému nepostavilo chrbtom, v roku 1971 prijalo Deklaráciu práv mentálne postihnutých osôb, v roku 1975 Deklaráciu práv telesne postihnutých osôb, v roku 1981 Svetový akčný program pre osoby s postihnutím, v roku 1991 Zásady ochrany a zlepšovania zdravia osôb s mentálnym postihnutím a roku 1992 Štandardné pravidlá pre rovnocennosť príležitostí pre postihnuté osoby.

Osoby s inou orientáciou⁸ je pojem, ktorý nie je právne definovaný. Médiá ich v posledných rokoch často takto označujú, čím vytvárajú postupne ich voľnú charakteristiku, ktorá sa udomácňuje aj v každodennom slovníku obyvateľstva, v odbornom jazyku a možno predpokladať, že perspektívne aj v právnickom jazyku.

Etnikum⁹ je skupina ľudí so spoločným jazykom, zvykmi, tradíciami a civilizáciou, ktoré si ich odovzdávajú z jednej generácie na druhú. Je to spoločenstvo, národ, ktorý sa spoznáva v presnej identite. Jednotliví príslušníci etnika môžu žiť roztrúsene vo viacerých štátoch.

Rasa¹⁰ zoskupuje ľudí vyznačujúcimi sa určitými spoločnými znakmi, napríklad farbou pokožky, vlasov, tvarom očí, lebky a podobne. Vznikali a vyvíjali sa v ranom období ľudstva a v súčasnosti rozoznávame tri základné svetové rasy : kaukazoidné, mongoloidné a negroidné. Najmä od 16 . storočia zaznamenávame miešanie ľudských rás a hromadnejšie vznikanie rasových miešancov, čo súvisí predovšetkým s érou vrcholiaceho kolonializmu.

Etno-nacionalizmus je ideológia údajného práva na sebaurčenie. Etno-nacionalisti sú ľudia, používajúci relatívne veľkú a zemepisne koncentrovanú etnickú skupinu ako základ na ovládnutie heterogénnej spoločnosti alebo sa snažia o jej odtrhnutie. Ovládnutie alebo odtrhnutie by pozostávalo z asimilácie nedominantných častí obyvateľstva kultúrou a jazykom dominujúcej etno-národnostnej skupiny. Takisto sa dotýka vylúčenia členov iných etnických skupín zo spoločnosti, buď neposkytnutím resp. zbavením štátnej príslušnosti alebo „etnickými čistkami“. Etno-nacionalizmus sa však nemusí prejavovať len snahou o dominanciu. Ide o postupné fúzie bez akéhokoľvek úmyslu ovládať druhých, bez námietok voči rovnosti v zaobchádzaní v spoločných oblastiach.

Diskriminácia¹¹ je vylúčenie istej spoločenskej alebo etnickej skupiny z okruhu spoločenstva, a rovnako nerovné zaobchádzanie s ľuďmi iba z dôvodu odlišnej národnosti, farby pleti, štátnej príslušnosti, pohlavia, sexuálnej orientácie, veku, náboženského vyznania a viery, politického zmýšľania, ekonomickej situácie, sociálnych pomerov, zdravotnej spôsobilosti a podobne. Spomeniem napríklad Dohodu o odstránení všetkých foriem diskriminácii žien z roku 1979, Deklaráciu o odstránení všetkých foriem netolerance a diskriminácie na základe vyznania a presvedčenia z roku 1981, Dohodu o zákaze mučenia a iného neľudského a ponižujúceho zaobchádzania a trestania z roku 1984.

⁷ Pozri CHOVANEC, J. *Malý slovník ústavného práva*. 1. vyd. Bratislava : Procom, 2002. s. 24. ISBN 80-85717-09-3.

⁸ Podľa nášho názoru na tomto príklade možno ukázať, ako prostredníctvom mediálnej komunikácie vznikajú nové pojmy, ktoré si neskôr nachádzajú miesto v odbornom jazyku najmä medicínskeho ale aj právneho a podieľajú sa tak na dotváraní definícií právnych pojmov, tento proces môže byť aj opačný.

⁹ Pozri IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. *Malý slovník cudzích slov*. 1. vydanie. Bratislava : SPN, 1972. s. 171. Bez ISBN.

¹⁰ Pozri ŠEVČÁKOVÁ, A. - GOMOLČÁK, P. *Antropológia*. In Kolektív, Rozum do vrečka. 4. preprac. vyd. Bratislava : Mladé letá, 2005. s. 143-145. ISBN 80-10-00612-2.

¹¹ Pozri IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. *Malý slovník cudzích slov*, cit. 46, s. 140.

Rasizmus je diskriminačná teória, predsudok, presvedčenie, zväčša získané výchovou, ktoré hlása nerovnosť ľudských rás. Jej podstatou je preferovanie jednej rasy na úkor iných rás, pretože táto zvrátená pseudoteória skutočne verí v duševnú a fyzickú nerovnocennosť ľudských rás. Hovorí o vplyve rasových odlišností na históriu a kultúru ľudstva a z toho vyvodzuje rozdelenie rás na vyššie a nižšie, resp. viaccenené a menejcenné. Rasizmus nachádza svoju podporu v nevedomosti, neznalosti, nevšímavosti a neochote meniť svoje postoje a porozmýšľať nad svojim konaním. VZ prijalo v roku 1963 Deklaráciu OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, v roku 1965 Medzinárodnú dohodu o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. Pôvodne bola rasistami za nadradenú rasu považovaná výlučne tzv. biela rasa, avšak v súčasnosti sa začínajú prejavovať snahy o preferenciu tzv. čiernej rasy, zrejme ako dôsledok jej stáročia pretrvávajúceho podceňovania a zaznávaní a z toho vyplývajúcej sebaobrannej reakcie.

Apartheid je antihumánna doktrína založená na rasovej diskriminácii časti obyvateľstva v mnohorasovom štáte. Je to systém inštitucionalizovanej rasovej segregácie (odlúčenia) vynucovanej vládou. Tento pojem sa primárne spája s Juhoafrickou republikou, kde tento dnes už zločin proti ľudskosti, po mnoho desaťročí ako legitímny a legálny prirodzene ovplyvňoval život v krajine. Budovali sa rezervácie pre černošské kmene, zakazovalo sa vlastniť pôdu mimo vytvorenej rezervácie, chodiť do mesta vo večerných hodinách, obmedzovalo sa sťahovanie černošského obyvateľstva do častí, kde žili bieli. Takisto platil zákon určujúci počet rodín žijúcich v okolí beloškých regiónov atď. OSN sa niekoľko rokov angažovala v boji proti apartheidu, čo dokumentuje rok 1973 kedy prijalo VZ Medzinárodnú dohodu o potláčaní a trestaní zločinu apartheidu a rok 1985 Medzinárodnú dohodu proti apartheidu v športe.

Pozitívna diskriminácia je pojem, ktorý možno podľa nášho názoru charakterizovať ako odôvodnené i neodôvodnené, otvorené i skryté, právne i mimoprávne preferovanie menšinovej komunity na úkor väčšinovej komunity.

Affirmative action, tiež afirmatívne opatrenia, či preferenčné opatrenia, sa prijímajú na vytvorenie znovunastolenia rovnosti v oblasti, v ktorej v minulosti panovala diskriminácia. Je to špecifická politika štátu voči menšinám, ktoré sa stali obeťami diskriminácie. Ide o nápravu tejto situácie organizovaním vyrovnávacích akcií. Cieľom je zdôrazniť rovnosť a rovnaké príležitosti pre všetkých. Napríklad organizovaním bojov proti predsudkom a negatívnym postojom majoritnej spoločnosti voči menšinám, a to prostredníctvom mediálnych kampaní. Podľa nášho názoru však takýmto exkulpáčnym procesom možno priradiť prívlastok pozitívna diskriminácia resp. menšinový preferenčný režim.

Genocída¹², alebo genocídiá predstavuje plánovanú realizáciu rôznych akcií pripravených na zničenie základov života určitých skupín obyvateľstva, ktorého cieľom je ich úplná likvidácia. Je to úmyselná činnosť proti rasovej, národnostnej, etnickej či náboženskej skupine. V roku 1948 prijala OSN Medzinárodnú dohodu o prevencii a trestaní zločinu genocídy, ktorá okrem iného zaväzuje zmluvné štáty vydať osoby obvinené z tohto zločinu do rúk spravodlivosti.

Xenofóbia pochádza z gréckeho slova a doslovne znamená strach z cudzieho. Tento pojem zastrešuje ľudí, majúcich strach a úzkosť z hocakého stretu názorov. Nerobia nič, nezasahujú do žiadneho konfliktu. Nemajú v sebe najmenšiu pohnútku pomôcť druhému bojovať proti páchaniu zla. Dá sa povedať, že zaujímajú ľahostajný postoj.

Otroctvo¹³ má svoje korene v dávnej histórii. Napriek tomu, že ide o postavenie človeka na úrovni hmotného majetku, t.j. predmet vlastníckeho práva, stretávame sa s ním aj v dnešnom svete. V roku 1926 bol prijatý Dohovor o otroctve, ktorý bol v roku 1956 doplnený Dodatkovým dohovorom o odstránení otroctva, obchodu s otrokmi a o inštitúciách a praxi podobnej otroctvu. V roku 1950 bol z dôvodu zistenia ďalšieho vykorisťovania a obmedzovania osobnej slobody prijatý Dohovor o potláčaní obchodu s ľuďmi a o vykorisťovaní prostitúciou iných osôb.

Terorizmus¹⁴ je protiprávne, politicky motivované násilné konanie, závisiace na vôli páchatel'a alebo páchatel'ov, smerujúce k zastrašeniu komunít použitím násilia¹⁵ voči štátu, inštitúciám, obyvateľstvu, jednotlivcom. Je motivovaný extrémistickými ideologickými koncepciami, separatistickými snahami, či fanatickými subjektívnymi pohnútkami na dosiahnutie svojho špecifického zámeru, v konečnom dôsledku však výsostne politického.

Multikulturalita¹⁶ je postupné vytváranie priateľského prostredia a vzájomného rešpektu, teda spoločenského ovzdušia resp. klímy vhodnej na spolužitie všetkých etníc a národností žijúcich v krajine. Vychádza z presvedčenia o vzájomnej rovnosti a rovnakej hodnote všetkých obyvateľov bez rozdielu.

¹² Pozri napr. MRÁZ, S. - POREDOŠ, F. - VRŠANSKÝ, P. *Medzinárodné verejné právo*, cit. 6, s. 171.

¹³ Podľa častokrát promptne medializovaných informácií rozličné formy otroctva či zotročovania ľudí pretrvávajú po celom svete aj v 21. storočí, osobitne v islamsky orientovaných krajinách.

¹⁴ Pozri DAVID, V. - MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha : Linde, 2005. s. 15-18. ISBN 80-7201-524-9.

¹⁵ Pozri DAVID, V. - MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. cit. 51, s. 23-25.

¹⁶ Porovnaj s DRGONEC, J. *Právne kultúry Ázie a Afriky*. 1. vyd. Bratislava : Veda, 1991. 240 s. ISBN 80-224-0227-3.

Tolerancia predstavuje stav vzájomnej znášanlivosti a rešpektovania sa všetkých etník a národností žijúcich v krajine. Prakticky vyúsťuje do celkového spoločenského zmieru resp. súladu. Je to vzájomný mnohorozmerný postoj všetkých zúčastnených k možnosti vyjadrovať svoje názory, v zmysle dosiahnutia spoločného konsenzu.

Mediálna politika predstavuje súbor regulačných opatrení štátu alebo nadnárodnej organizácie, ktorý upravuje činnosť médií¹⁷.

Mediálna komunikácia¹⁸ je masová komunikácia. Je to spoločenská komunikácia prostredníctvom tlače, rozhlasu, televízie a internetu. Závisí na tradícii a kultúre spoločnosti, kvalitatívnom stave spoločenského života, stave dosiahnutého stupňa demokracie a tiež na etických a morálnych hodnotách pracovníkov médií. Napriek všetkým spomenutým vplyvom by mala byť v ideálnom stave objektívna.

Mediálna gramotnosť¹⁹ alebo mediálne vzdelávanie je dosiaľ nedefinovaný pojem. Podľa nás, predstavuje proces (súhrn procedúr) zameraný na dosahovanie pohotovej a efektívnej orientácie v problematike médií, mediálneho práva, organizačnej základne mediálnej sféry a efektu mediálnej práce pričom vplyva na stupeň informovanosti, na osobný hodnotový rebríček, sociálne a pracovné vzťahy, uplatnenie sa na trhu práce a pod., a teda na životný štýl a kvalitu života človeka.

Mediálny terorizmus ako dosiaľ nedefinovaný pojem podľa nás predstavuje:

1. súhrn legálnych a legitímnych ako aj nelegitímnych zásahov orgánov štátu do činnosti médií a do formovania mediálneho trhu tak, aby eliminoval jeho slobodný vývoj a prostredníctvom štátnej moci donucoval médiá správať sa a informovať v súlade s jej pokynmi a politickým záujmom
2. súhrn metód a foriem výlučne jednostranného informovania obyvateľstva médiami neumožňujúceho vytvárať verejnú mienku na demokratických a liberálnych princípoch
3. koncentráciu médií v rukách uzatvoreného okruhu vlastníkov tuzemskej a osobitne cudzozemskej proveniencie²⁰, ktorého poslaním je filtrovať informácie tak, aby ovplyvňovali adresátov jednostranne v záujme dosiahnutia svojich špecifických zámerov
4. spôsob násilného vnucovania názoru väčšiny menšiny alebo menšiny väčšine prostredníctvom určitou mocou ovládaných médií

Masové komunikačné prostriedky²¹ predstavujú inštitucionalizovaný súbor tvorcov, spracovávateľov a nosičov informácií, ktorých úlohou je v čo najkratšom čase operatívne prenášať tieto informácie prostredníctvom technických nástrojov na čo najrozsiahlejší okruh adresátov diverzifikovaných na neurčitom informačnom trhu.

Verejná mienka²² je stav spoločenského vedomia determinovaný kvalitatívnymi a kvantitatívnymi parametrami mediálnych produktov sprostredkovaných obyvateľstvu na určitom teritóriu alebo určitej skupine obyvateľstva. Podľa niektorých autorov je najdôležitejším nástrojom demokracie a základom pôsobenia masmédií. Masmédiá majú pritom predstavovať verejnú mienku v danej záležitosti, artikulovať ju a chrániť pred manipuláciou.²³

Manipulácia predstavuje podľa nás neohraničený okruh foriem, metód, opatrení, prostriedkov a nástrojov upriamených na ohlupovanie ľudí (tzv. bielenie mozgov) a na latentné ovplyvňovanie verejnej mienky. Pôsobí ako nástroj upevnenia moci a boja za vlastné záujmy²⁴ „niekoho“.

Ochrana práv menšín predstavuje podľa nás štátnymi orgánmi a medzinárodnými organizáciami a inštitúciami legitímne konštituovaný, presadzovaný a do každodenného života spoločnosti aplikovaný súhrn právnych, organizačných, ekonomických, sociálnych, kultúrnych, bezpečnostných a iných mocenských (silových) opatrení, prostriedkov a foriem, orientovaných na trvalé zabezpečovanie stanoveného okruhu oprávnených záujmov minorít voči majoritným komunitám prostredníctvom praktickej realizácie jednotlivých právnych inštitútov, a to nielen na princípe dobrovoľnosti, umožňujúcim tak pokojný, nikým neohrozovaný a všestranný rozvoj týchto spoločensky akceptovaných minorít.

Ochrana menšín je pojem, ktorý považujeme za širší pojem než pojem ochrana práv menšín, keďže podľa nášho názoru predstavuje súhrn všetkých (t.j. akýchkoľvek, právnych i mimoprávných) nástrojov, umožňujúcich vo

¹⁷ BREČKA, S. Výskum vzťahu médií a politiky. In *Veda, médiá a politika*. Bratislava : VEDA, 2008. ISBN 978-80-224-1001-4. s. 41-46.

¹⁸ Pozri ILOVIECKY, M. - ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. Bratislava : VEDA, 2003. s. 14, ISBN 80-224-0740-2.

¹⁹ Pozri STRUHÁROVÁ, S. Aby nám médiá slúžili... In *Forum scientiae et sapientiae*. ISSN 1335-566X, 2007, roč. XIV, č. 4, s. 51-52.

²⁰ KRÁLIK, J. Mediá a kriminalita. In *Forum scientiae et sapientiae*. ISSN 1335 – 566X, 2007, roč. XIV, roč. 4, s. 22 – 28.

²¹ STADTRUCKER, I. *Teória masmediálnej (dis)komunikácie*. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2007. s. 44. ISBN 978-80-8061-286-3.

²² GRYCZ, I. *Malý masmediálny slovník*. Bratislava: Kniha-spoločník, 2000. s. 195. ISBN 80-88814-13-8.

²³ ILOVIECKY, M. - ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. cit. 12, s. 57.

²⁴ ILOVIECKY, M. - ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. cit. 12, s.57.

vnútroštátnom i v medzinárodnom merítku globálne a dlhodobé garantovanie a vplyv na úroveň stability celého komplexu životných podmienok medzinárodne akceptovaných minorít.

Na tomto mieste poznamenávame, že v rámci realizovania procesu ochrany menšín, vrátane jeho parciálneho fenoménu označovaného ako ochrana práv menšín, zohráva mimoriadnu úlohu práve edukatívna sféra reprezentovaná príslušnou školskou sústavou ako aj mediálna sféra, ktorá dokáže do značnej miery ovplyvňovať a následne utilitárne formovať postoje verejnosti k obom týmto javom transformovaným do medzinárodno – právnych vedeckých kategórií.

II.

Identifikovať a vyhodnotiť rozsah, štruktúru a obsah informácií o predpokladanom stave, o skutočnom stave a o želanom stave poznania problematiky medializácie ochrany menšín prostredníctvom OSN v SR považujeme za jedno z čiastkových východísk a súčasne aj vyvrcholenie vlastnej autorskej snahy, diverzifikovane pretavenej do obsahu tejto štúdie. Proces spracovávaní jej vlastného textu totiž v nás postupne utvrdzoval pochybnosti o nami predpokladanom stave zvolenej problematiky resp. témy, ktoré sme sformulovali v stanovených hypotézach, a ktorý sme považovali v podstate za optimálny. Pochybnosti o takto hypoteticky nastavenom kvalitatívnom stupni poznania problematiky sme ale začali nadobúdať už pri získavaní, oboznamovaní sa a štúdiu odbornej i ostatnej dostupnej literatúry orientovanej nielen na problematiku vzťahu OSN voči ochrane menšín, ale predovšetkým literatúry potenciálne informujúcej o miere dostatočnosti medializácie tohto javu ako i vplyvu medializácie tejto problematiky v národno – štátnom i medzinárodnom resp. svetovom meradle na správanie sa jednotlivcov (fyzických osôb), kolektívov (právnických osôb), etník i ľudstva ako celku. Reálny resp. skutočný stav sa teda od predpokladaného stavu postupne čoraz viac diferencoval (vzdďaloval) prostredníctvom tzv. metódy roztvárania nožníc. Počas spracovávaní tejto štúdie sme totiž s určitou dávkou prekvapenia identifikovali aj skutočnosť, že o tejto problematike v zásade nemožno v dostupnej literatúre získať prakticky žiadne autorizované informácie. Preto sme sa pokúsili, i keď iba na základe skromných možností, ktoré nám ponúkala realita existujúceho stavu, t. j. rozsahu a obsahu informácií poskytujúcich prehľad o stanovenej problematike, ponoriť sa aj do spektra javov a súvislostí tvoriacich širšiu podstatu tejto otázky a hľadať na ňu hypoteticky univerzálnejšiu odpoveď. Ako východiskový základ nám pritom vhodne poslužil nami spracovaný dotazník, ktorý sme koncipovali tak, aby mohol aspoň približne poskytnúť prehľad o poznani, vnímaní a praktickej aplikácii možností, ktoré využívajú školy a médiá na pomoc ochrane práv menšín prostredníctvom organizačných štruktúr OSN. Na základe analýzy prostredníctvom tohto dotazníka získaných odpovedí sme metódou syntézy dospeli k nie veľmi potešiteľným výsledkom. Teda vlastne k výsledkom, ktoré by vhodne cielenou školskou a mediálnou politikou, uskutočňovanou aj orgánmi OSN, potenciálne vytvárali ovzdušie nádeje vylučujúce pravdepodobnosť opakovania hrôz, ktorými prešli rozličné minority v dejinách ľudstva. Napokon naše spoznávanie problematiky vyúsťilo do samozrejmeho rezultátu, že hypotézy, ktoré sme si stanovili potvrdiť alebo vyvrátiť prostredníctvom spracovania tejto štúdie, nie je možné považovať za akési axiómy²⁵, ktoré by predstavovali nemenné názorové konštanty.

V záujme toho sme oslovili pomerne reprezentatívnu vzorku respondentov v počte 50, a to vysokoškolákov študujúcich právo, ekonómiu a masmediálne - marketingovú komunikáciu, pričom nám spomedzi nich predložený dotazník dobrovoľne vyplnilo a vrátilo 39 respondentov. Jednotlivé otázky sme vyhodnotili následne a dospeli sme k nie príliš povzbudivým záverom. Samozrejme, že mieru úprimnosti a úroveň pravdivosti odpovedí sme hodnotiť ani vyhodnotiť ako reálne veličiny vôbec nemohli.

Prvá otázka bola všeobecná a jednoduchá: „Poznáte Organizáciu Spojených národov (OSN)?“. Jej zámerom bolo zistiť, či je existencia OSN v povedomí dnešných mladých ľudí primerane ukotvená. Odpovede respondentov na ňu mali takúto štruktúru :

1. áno, dôkladne resp. dostatočne – počet 10, t. j. 29%
2. počul (a) som (viem) o jej existencii - počet 29, t. j. 71%
3. nepoznám – 0

Vyhodnotením odpovedí na prvú otázku sa ukázalo, že medializácia OSN vo svete je dostatočná, teda primeraná čo sa týka všeobecných informácií o tejto medzinárodnej organizácii, keďže všetci respondenti mali vedomosť o jej existencii. Nie je však isto dostatočná z hľadiska akumulovania konkrétnych informácií o jej fungovaní a činnosti vo vedomí mladých ľudí.

Druhá otázka bola zameraná na zistenie úrovne záujmu respondentov o OSN a na zistenie hodnotenia dostupnosti informácií o nej v médiách: „Odkiaľ čerpáte informácie o OSN?“. Odpovede respondentov na túto otázku mali túto štruktúru :

1. z kníh a informačných brožúr a letákov - 0

²⁵ Pojem gréckeho pôvodu „axióma“ znamená buď zásadu či základnú poučku, ktorá sa prijíma a bez dôkazov pokladá za pravdivú, alebo výrok matematickej teórie, ktorý sa v jej rámci považuje za správny bez toho, že by sa jeho správnosť dokazovala. In IVANOVÁ – ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. *Slovník cudzích slov A/Z*. 3. revidované vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. s. 113, heslo axióma. ISBN 80-08-00006-6.

2. z dennej tlače a elektronických médií, vrátane internetu – počet 20, t. j. 51%
3. nezažívam sa o túto problematiku – počet 19, t. j. 49%

Súhrnný výsledok odhalil skutočnosť, že mladí ľudia, dokonca vysokoškolskí študenti, nemajú príliš veľký záujem byť informovaní o činnosti a fungovaní tejto organizácie. Len tesná nadpolovičná väčšina sa o OSN dozvedá predovšetkým z dostupných médií, ktoré informujú verejnosť každodenne.

Tretia otázka integrovaná do konštrukcie obsahu dotazníka bola sústredená na zistenie úrovne stanovenej komunikácie médií s verejnosťou, teda na kvalitu a na kvantitu medializovania činnosti OSN vo svete. „Považujete úroveň informovania verejnosti o aktivitách OSN médiami za vynikajúcu, primeranú alebo nedostatočnú?“

4. vynikajúcu - 0
5. primeranú – počet 25, t. j. 64%
6. nedostatočnú – počet 14, t. j. 36%

Zo zaznamenaného výsledku usudzujeme, že medializácia činnosti OSN vo vzťahu k verejnosti nie je na dobrej úrovni. Teda tu sa prejavil výrazný rozpor medzi predpokladaným, skutočným a želaným stavom. Tento výsledok však neprekvapil naše predchádzajúce očakávanie, keďže pri písaní textu tejto štúdie sme aj my samotní absolvovali značne komplikovanú cestu k hľadaniu konkrétnych informácií dotýkajúcich sa činnosti OSN. Musíme však zdôrazniť, že informovanosť a teda medializácia OSN v zahraničí je podľa nášho názoru na vynikajúcej úrovni, na Slovensku má však, a to podľa získaných odpovedí respondentov sústredených v dotazníku ako i podľa nášho vlastného názoru, komunikácia OSN s verejnosťou priamo i prostredníctvom médií značné medzery.

Štvrtá otázka sa svojou koncepciou sústreďovala na spoločenský problém vnímaný aj slovenskou verejnosťou hádam každodenne. „Považujete medzinárodnú ochranu menšín za spoločensky dôležitú?“ Odpovede respondentov mali nasledujúcu štruktúru :

1. mimoriadne – počet 8, t. j. 22%
2. primerane potrebám – počet 30, t. j. 77%
3. nie dôležitú – počet 1, t. j. 1%

Výsledok hodnotenia odpovedí napokon zdokumentoval potešiteľný fakt, že problematika menšín je na Slovensku vnímaná vysokoškolsky vzdelávanou mladou generáciou Slovákov ako patrične dôležitá, teda že ju možno považovať za želateľnú. Je to citlivá otázka, ktorá vždy mala a dosiaľ i má výrazný vplyv na každodenný život občanov v našej krajine, SR.

Cieľom piatej otázky bolo zistiť, či vôbec a akú majú respondenti vedomosť o činnosti OSN v problémovej oblasti ochrany menšín. „Považujete rozsah a obsah informácií o ochrane menšín prostredníctvom OSN za:“

1. dostatočný – počet 1, t. j. 1%
2. nedostatočný – počet 3, t. j. 9%
3. neviem posúdiť – počet 35, t. j. 90%

Získaným výsledkom sme dospeli k poznaniu, že informácie o činnosti OSN v oblasti ochrany menšín sú na nedostatočnej úrovni, resp. respondenti ich poznajú, ale nevedia identifikovať vo vzťahu k OSN. Znamená to, že propagácia informácií vo svojej kvantite i kvalite nie je uspokojivá. Predpokladaný i želaný stav je teda v príkrom rozpore s reálnym, skutočným stavom.

Šiesta otázka sa svojím zameraním sústredila na zistenie postoja respondentov k mediálnej komunikácii s verejnosťou vo vzťahu k prínosu vnímania problematiky ochrany menšín. Znela : „Považujete význam médií a ich podiel na ochrane menšín za:“

1. dôležitý – počet 20, t. j. 51%
2. menej dôležitý – počet 19, t. j. 49%
3. bezvýznamný – 0

Porovnaním odpovedí a ich percentuálnym zatriedením sme zistili, že respondenti vnímajú médiá ako dôležitý článok komunikácie o problematike ochrany menšín vo svete. Usudzujeme teda, že OSN a špecializované agentúry by mali stále viac prihliadať na kvalitu, ale i kvantitu svojho posolstva sprostredkovaného médiami.

Položením siedmej otázky sme zisťovali, či sa respondenti už vôbec niekedy stretli a ako potom vnímajú niektoré zo špecializovaných organizácií OSN, ktoré sa sústreďujú na ochranu menšín. Otázka znela nasledovne: „Poznáte niektoré organické súčasti OSN upriamené na ochranu menšín?“

1. áno, ktoré – počet 10, t. j. 29%
2. nepoznám – počet 29, t. j. 71%
3. neviem sa vyjadriť – 0

Výsledok odpovedí na takto položenú otázku zreteľne ukazuje, že len málokto respondentov vedie odlíšiť konkrétne špecializované agentúry OSN a ich činnosť od ostatných inštitúcií. Opäť je potrebné zdôrazniť, že sústrediť sa pri vzdelávaní vysokoškolákov ako i pri mediálnej komunikácii na prezentáciu charakteru organizácie a jej špecializácie je nevyhnutné, pričom je tiež potrebné pro futuro výraznejšie konkretizovať úroveň ich spolupráce s OSN. Respondenti, ktorí tlmočili názor, že poznajú niektoré organické súčasti OSN upriamené na ochranu menšín a niektoré sú schopní aj vymenovať, najčastejšie identifikovali tieto orgány : UNHCR a UNESCO. Do tejto kategórie organizačných súčastí OSN niekoľkokrát (3 x) zaradili aj UNPROFOR, čo boli podľa nášho úsudku pravdepodobne respondenti mužského pohlavia, sledujúci do určitej miery vojnové konflikty a ich vývoj v súčasnom svete, ako aj podiel OSN na ich eliminovaní pod zástavou OSN združovanou vojenskou silou.

V poradí ôsma prostredníctvom dotazníka položená otázka mala za účel zistiť stav informovanosti respondentov o tom, aké práva z hľadiska ich štruktúry, proveniencie a dopadu, v rámci konštantnej problematiky ochrany menšín ochraňuje OSN. Táto otázka znela „Myslíte si, že OSN sa prioritne orientuje na ochranu práv menšín :“

1. ekonomických a sociálnych – počet 10, t. j. 29%
2. národnostných a náboženských – počet 10, t. j. 29%
3. politických - 0
4. neorientuje sa na ochranu práv menšín – počet 19, t. j. 42%

Zhodnotením odpovedí je možné jednoznačne konštatovať, že respondenti nemajú jasnú predstavu o fungovaní a činnosti OSN. Ponúka sa tu opäť konštatovanie, že informovanosť o stave a vývoji ochrany práv minorít prostredníctvom médií nie je optimálna, teda kapacita médií v tejto sfére záujmu a súčasne i vplyvu nie je dostatočne využitá.

Respondenti v deviatej otázke mali svojimi odpoveďami pretlmočiť svoj názor na efektívnosť medializácie ochrany menšín prostredníctvom OSN. Z ich pohľadu je táto:

1. efektívna, majúca pozitívny dopad na správanie sa členských štátov OSN i ľudí (ľudstva) – počet 15, t. j. 38%
2. neefektívna, finančné prostriedky na ňu vynakladané by mali byť presmerované inam, napr. na konkrétne humanitárne aktivity – počet 4, t. j. 11%
3. neviem sa vyjadriť – počet 20, t. j. 51%

Získaný výsledok ukazuje, že OSN by sa mala viac sústrediť na komunikáciu s verejnosťou prezentovaním svojej činnosti (želaný stav), pretože je zjavné, že respondenti sa veľmi málo stretávajú s medializáciou ochrany menšín prostredníctvom OSN a nemajú vlastný názor na problematiku tohto charakteru resp. majú len veľmi skromný vlastný názor na jej hodnotové zameranie a dopad (skutočný stav). Na druhej strane respondenti, ktorí sa stretli so silou mediálnych kampaní vedia vo všeobecnosti, že dobre zvolená komunikácia s verejnosťou má častejšie pozitívny dopad na zmenu postoja jednotlivca. A to je potrebné vo väčšej miere podchytiť aj pri medializácii ochrany menšín prostredníctvom OSN a jej špecializovaných agentúr.

Desiata položená otázka sa sústredila na zistenie miery vedomia respondentov o dostatočnosti aktivít v oblasti ochrany menšín na Slovensku a o jej mediálnej prezentácii. Odpovede boli na túto otázku koncipované v tvaroch:

- a) áno – počet 5, t. j. 13%
- b) nie – počet 15, t. j. 38%
- c) neviem sa vyjadriť – počet 19, t. j. 49%

Aj sumárny výsledok hodnotenia odpovedí na predposlednú položenú otázku naznačuje smer, akým by sa mala uberať mediálna komunikácia v oblasti ochrany menšín. Je z neho zrejmé, že respondenti sú slabo informovaní o aktivitách a činnosti špecializovaných agentúr OSN na Slovensku.

Formulácia jedenástej otázky dotazníka „Myslíte si, že hrozba eskalácie medzinárodného terorizmu ovplyvňuje aj možnosť vyššieho stupňa ohrozenia menšín v medzinárodnom merítku, teda nárast rizika ich ohrozenia?“ mala pomôcť zistiť, či respondenti chápu súvislosť medzi fenoménom terorizmu a ochrany menšín. Odpovede na túto otázku v podstate preukázali, že verejnosť pozorne vníma medializované informácie o výsledkoch teroristických akcií uskutočnených v medzinárodnom merítku, ako aj ich dôsledky. Vyzneli preto jednoznačne, keď respondenti odpovedali:

1. áno – počet 39, t. j. 100 %
2. nie - 0
3. neviem - 0

Otázka položená respondentom ako v poradí dvanásť znela „Myslíte si, že OSN svojou aktivitou v dostatočnej miere predchádza a potiera hrozbu medzinárodného terorizmu?“ mala zistiť, či si vysokoškooláci tvoriaci uvedenú vzorku

respondentov dostatočne zreteľne uvedomujú poslanie OSN pri legitimizovaní a „zastrešovaní“ komplexu aktivít medzinárodne organizovaného boja proti medzinárodnému terorizmu. Na základe vyhodnotenia štruktúry získaných odpovedí je možné urobiť záver, že akceptovanie OSN ako vedúcej sily orientovanej na boj proti medzinárodnému terorizmu dosahuje vysokú mieru vnímania príslušníkmi mladej generácie. Zozbierané odpovede mali takúto štruktúru :

1. áno – počet 30, t. j. 77 %
2. nie – počet 8, t. j. 22 %
3. neviem – počet 1, t. j. 1 %

Prosíme o vyjadrenie Vášho osobného názoru na problematiku medializácie ochrany menších prostredníctvom OSN, tak znela posledná, trinásta otvorená otázka. Smerovala k iniciovaniu zamyslenia sa a k sformulovaniu a vyjadreniu vlastného osobného názoru respondentov na problematiku medializácie ochrany menších prostredníctvom OSN. Zhodnotením týchto odpovedí, ktoré sa zhodli väčšinou v rovnakých bodoch, a to na potrebe zefektívnenia informovanosti verejnosti o tejto problematike prostredníctvom médií, oficiálnych informačných agentúr OSN, špecializovaných agentúr a tiež odborných konzultantov OSN, sa podarilo do určitej miery naplniť aj požiadavku ďalšieho smerovania želaného stavu problematiky. Prakticky nik sa však nedotkol problematiky výchovno – vzdelávacieho procesu realizovaného prostredníctvom jednotlivých článkov výchovno – vzdelávacieho procesu. Nik z respondentov neuviedol potrebu vzdelávania v tomto duchu na školách !

Činnosť (miera aktivity) resp. nečinnosť (miera pasivity) médií pri informovaní svetovej i národno – štátnej verejnosti o stave ochrany menších prostredníctvom OSN teda dozrela do vyhodnotenia miery pravdivosti hypotéz, ktoré možno vyhodnocovať v súvislosti dvoch až troch hypotetických veličín, ktorými sú na naše účely : **predpokladaný stav** verus **skutočný stav** verus **želaný stav**.

Z uvedených poznatkov získaných ako vlastným štúdiom zvolenej problematiky, tak aj vyhodnotením odpovedí respondentov, ktoré boli zaznamenané v dotazníku, je možné konštatovať, že v úvode tejto štúdie nami konštituovaná **prvá hypotéza** deklarujúca optimálnu mieru vnímania opodstatnenosti existencie OSN a úrovne jej vplyvu na utváranie medzinárodne akceptovateľného tzv. svetového poriadku je v zásade **pravdivá**.

Druhá hypotéza, predpokladajúca, že medializácia ochrany menších gestorovanej OSN je všestranne primerane rozvinutá a ovplyvňuje pozitívne vnímanie existencie menších a potreby ich ochrany a súčasne aj antagonizmy vylučujúci stav názorov ľudskej populácie na problematiku menších na celom svete ako na spoločensky nežiadúci fenomén, s predpokladaným výsledkom ÁNO, **nie je pravdivá**.

Ďalšia, nami sformulovaná záverečná **tretia hypotéza**, hlásajúca optimum resp. optimálny stav vplyvu médií a miery ich podpory zo strany OSN pri utváraní moderne uvažujúcich a všestranne tolerantných spoločenských štruktúr, sa na pozadí získaných a v našej práci akumulovaných informácií javí ako **nepravdivá**.

Uvedený hypotézou predpokladaný stav nemožno v žiadnom prípade považovať za optimálny stav, teda primeraný realite, ale za stav realite neprimeraný. To možno dokumentovať na štruktúre a na finálnom vyhodnotení odpovedí, ktoré vyslovili respondenti vyplňujúci predložený dotazník, tvorený trinástimi otázkami.

Nepriamo, a to najmä sporadickým náhodným verbálnym investigatívnym rozhovorom s osobami nešpecifikovaného počtu, avšak s rozličným stupňom získaného vzdelania, vrátane neukončeného povinného základného vzdelania, rozličnej sociálnej proveniencie, rôznym etnickým a nacionálnym pôvodom, obsahovo orientovanými a zameranými na danú problematiku sme zistila aj informácie, podľa ktorých by OSN mala koncipovať vlastné informačné médiá tak, aby boli zrozumiteľné a dostupné aj priemerne resp. podpriemerne vzdelanému jednotlivcovi. Podľa odpovedí na otázky adresované tejto vzorke respondentov, ktorú sme však vzhľadom na použitú metodiku výskumu a absenciu evidencie podrobnejších štatistických údajov do svojho výskumu nezahrnuli a ktorých výsledky sme do tejto analytickej práce neabsorbovali a ani osobitne nevyhodnocovali, však možno zovšeobecňujúco konštatovať, že obsah tlačovín a iných nosičov informácií z produkcie OSN určených neodborníkovi by mal obsahovať čo najmenej štatistických údajov a prehľadov (a ak, potom len vo forme rozličných farebnosťou odlišiteľných grafov), čo najviac „ľahkých textov“ (podľa bližšie nešpecifikovaného vyjadrenia a charakterizovania tohto pojmu jedným z opytovaných, avšak ktoré osobne vnímame ako požiadavku na laicko štýlisticky a sémanticky sprostredkovaných čo najzrozumiteľnejších formulácií), čo najviac obrazových dokumentov a osobitne obrazových elektronicky prezentovateľných médií (DVD).

V týchto súvislostiach možno predpokladaný stav riešenej problematiky prezentovať ako príliš optimistický, skutočný (reálny) stav ako nie optimálny a želaný stav ako od skutočného stavu a predpokladaného stavu problematiky značne vzdialený. V rámci tohto neriadeného investigatívneho výskumu, ktorého sa chtiac – nechtiac anonymne alebo poloanonymne zúčastnili aj príslušníci iných než slovenských etnicko - nacionálnych komunít, napr. osoba pochádzajúca z Afganistanu (bipolít, teda súčasne aj slovenský štátny občan, aj štátny občan Afganskej republiky, etnický Paštún s tu nadobudnutým vysokoškolským vzdelaním 2. aj 3. stupňa ovládajúci okrem materinského

paštúnskeho jazyka aj slovenčinu, angličtinu a perzštinu), osoba hlásiaca sa k maďarsky hovoriacej minorite žijúcej na Slovensku – štátny občan SR podnikajúci v prostredí autodopravy a gastronómie s výučným listom, ako aj slovenský štátny občan albánskej národnosti s ukončeným stredoškolským vzdelaním, pôvodne žijúci v Chorvátsku, avšak s kosovskými rodinnými koreňmi, zaoberajúci sa podnikaním v oblasti gastronómie (ovládajúci okrem slovenského jazyka a materinského albánskeho jazyka aj angličtinu, chorváčtinu), sme získali značne pozoruhodné poznatky. Za najvýznamnejší z tohto heterogénneho spektra informácií, ba neraz akoby až extrémne formulovaných poznatkov a názorov, považujeme špecifický osobný názor tlmočený nám v spontánnom rozhovore, ktorý poskytol spomínaný tzv. slovenský Paštún – Afgánec, liberálny islamista. Osobnostne ho možno hodnotiť ako vysoko vzdelaného a humanisticky mimoriadne pozitívne orientovaného človeka, nepodliehajúceho medializovaným tzv. senzáčným odhaleniam a informáciám, s vyhranenými názorami podloženými solidnými argumentmi, i keď je osobou považujúcou za nežiadúce pre pokojný vývoj všetkých minorít a pro futuro pre pokojný vývoj spôsobu ich spolunažívania s majoritným obyvateľstvom nadštandardné (kontraproduktívne) požiadavky na **prispôsobovanie sa majority minorite**. Aj preto ich možno identifikovať ako neodôvodnené a nerecipročné požiadavky minorít, ktoré môžu nasmerovať spoločenský vývoj na nežiadúcu koľaj. Ak vedú požiadavky minorít k stupňovaniu ich tzv. nadpráv, v konečnom dôsledku môžu reálne vyústiť do antagonizmom urýchlňovanému „samovražednému“ konfliktu s majoritou. Minorita sa podľa ním vysloveného názoru účelovo aspoň kultúrne má prispôbiť majorite, a svoje nadštandardné záujmy má uplatňovať iba na súkromnej báze, ak sa chce sama zachovať. Vari s týmto názorom možno do značnej miery i súhlasiť s tým, že by mal dostať v každej demokratickej spoločnosti aj širší edukatívny, právny a mediálny priestor. Zneužívanie tolerancie demokratickej spoločnosti môže totiž prerásť až do konfliktu takého rozsahu, ktorého dôsledkom môže byť ohrozenie alebo dokonca likvidovanie demokracie samotnej. Argumentačne bol tento názor o. i. vložený do súradníc (ne)možnosti nerešpektovania islamského práva, zvykov a obyčajov uznávaných v takomto islamom determinovanom kultúrno - konfesijnom prostredí cudzincami resp. príslušníkmi pochádzajúcimi z iných veľkých i malých kultúrnych komunit. V niektorých islamských štátoch sa musí pohybovať zahalená podľa miestnych zvyklostí aj žena – cudzinka, napr. Európanka, a to pod hrozbou tvrdej sankcie obsiahnutej v islamskom práve napriek tomu, že jej nacionálny a právno - kultúrno – sociálny pôvod takýto spôsob odievania nepreferuje. Tento fakt možno považovať za individuálnu diskrimináciu takejto ženy. Je zrejmé, že tieto konštatovania získané neriadeným výskumom sú hodné aj širšieho rozboru a medializovania, i keď vzhľadom na tematické zameranie tejto analytickej práce do jej centrálnej pozornosti vôbec nepatria. Tieto poznatky ale svedčia o aktuálnosti problému ochrany minorít, avšak súčasne aj o akútnosti problému špecifikovania okruhu im poskytovaných práv, ak sa ich príslušníci pohybujú v prostredí kultúrnej a právnej inej majoritnej populácie. Predpokladáme tiež, že každý akútny spoločenský problém sa stáva predmetom pozornosti mediálnej sféry. Za pozoruhodný a po vykonanej analýze a syntetizovaní záverov považujeme za medializovania vhodný aj ústny prejav slovenského štátneho občana kosovsko – albánskeho pôvodu hlásiaceho sa ku kresťansko – katolíckej konfesii, žijúceho už viac než štyrťsto rokov mimo hraníc svojej pôvodnej vlasti (najprv Chorvátsko, v súčasnosti Slovensko), ktorý vníma medzinárodno – právnu realitu v poli ktorej sa ocitlo Kosovo vo vzťahu k Slovensku minimálne rozpačito a podľa ktorého vraj vo vedomí tu žijúcich Albáncov kosovského pôvodu významne rezonuje najmä fakt, že SR dosiaľ oficiálne neuznala Kosovo za plnoprávny subjekt medzinárodného práva ako zvrchovaný štátny útvar, čo vraj pôsobí na postoj tejto minority voči majorite negatívne.

Názorové spektrum slovenského štátneho občana, hlásiaceho sa k príslušnosti k maďarsky hovoriacej komunite žijúcej v SR, deklarovalo vysokú mieru lojality minority voči majorite v nacionálnych otázkach. Respondent tlmočil nevyhnutnosť spokojného spoločného spolunažívania všetkých minorít s majoritným obyvateľstvom, avšak negatívny postoj zaujal k práci a senzáciiuchtivému poslaniu médií, ktoré podľa neho svojou nekompetentnosťou a svojim nekvalifikovaným pôsobením alebo nedobrom zámerom vedome narušujú dobré medziľudské vzťahy medzi prostým obyvateľstvom rozličného etnického pôvodu žijúceho na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska.

Investigatívnou metódou sme u všetkých troch respondentov zisťovali aj ich postoj k vzdelávaniu mladej generácie v duchu garantovania práv minorít. Všetci odobrili potrebu sústavného vzdelávania majority v týchto siločiarach prostredníctvom všetkých druhov a typov škôl, avšak osobitne vysokých škôl.

ZÁVER

V procese spracovávania štúdie na zvolenú tému už od počiatku bolo badať cyklicky rezonujúcu potrebu, ba nevyhnutnosť využívania interdisciplinárneho prístupu k voľbe a priakumulovaní poznatkov o predestinovanom probléme tak, aby sa dosiahol stanovený a pritom aktuálny sledovaný cieľ. Je ním o. i., a to predovšetkým podľa nášho vlastného názoru, najmä pokus prezentovať prehľadný a ucelený parciálny pohľad na fungovanie a činnosť OSN pri naplňovaní celosvetového programu ochrany ľudských a menšinových práv, ako i na zapojenie Slovenskej republiky a jej vzdelávacej sústavy a prostriedkov masovej komunikácie do neho. Štúdia tak predstavuje informačne pomerne koncentrovaný súbor, z obsahu ktorého vyplýva jednoznačne potreba pokračovať v tomto, už čiastočne i rozbehnutom procese na medzinárodnom fóre, predstavujúcom OSN a jej spoluprácu s mediálnymi nosičmi, a to i napriek sporadickému neodôvodnenému súčasnému spochybňovaniu a znevažovaniu poslanca, cieľov, úloh a každodennej činnosti OSN na prospech ľudstva. Z uvedeného vyplýva, že je nanajvýš potrebné tento proces latentnej erózie OSN

zastaviť a zvrátiť, predovšetkým prinavrátením všeobecného rešpektu tejto medzinárodnej organizácii, a to aj prípadnou jej výraznejšou reformou. Tomuto cieľu by mali výraznejšie napomáhať najmä všetky výchovno - vzdelávacie inštitúcie a špeciálne „vzdelávajúce“ médiá, napr. sústavným resp. permanentným informovaním svetovej verejnosti o možnostiach využitia akceptovanosti a kolektívnej moci štátov združených do OSN pri predchádzaní diskriminácie minorít, pri zviditeľňovaní ochrany menšinových práv a tak latentne plniť úlohu prevencie pred chůfkami kohokoľvek zameraných na krátkodobé (ako napr. kresťanov muslimami v Indonézii, Albáncov Srbmi v Kosove) či dlhodobé potláčanie menšinových práv (ako napr. kresťanských černochovo islamizovanými arabsko – berberskými etnikami na juhu Sudánu). A to aj, či vlastne predovšetkým, v záujme otvorene koncipovanej i latentne uskutočňovanej prevencie nožnej diskriminácie akýchkoľvek minorít obývajúcich tento svet. Pokus likvidovať medzinárodnú inštitúciu typu OSN možno totiž považovať za otvorený hazard s osudom tejto planéty, teda nielen s osudom ľudských práv a v ich rámci práv minorít. Z toho vyplýva potreba aktívnej a agresívnejšej medializácie úloh, činnosti a jej výsledkov dosahovaných na pôde OSN vo vzťahu k fenoménu ochrany práv menšín. Vzdelávanie mladej ľudskej populácie v tom...

Za potrebné považujeme zdôrazniť skutočnosť, že problém internacionálneho hľadania stability ochrany ľudských práv všeobecne a menšinových práv osobitne je aktuálnym problémom 21. storočia. Riešenie a doriešenie tohto problému, a to aj za výdatnej pomoci OSN paralelne uskutočňovanej s mocou a pomocou médií, by mohlo definitívne posunúť celé ľudstvo dopredu nielen v chápaní a akceptovaní potrebnosti ochrany minorít, ale predovšetkým v potrebnosti ochrany realizovania ich práv na inštitucionalizovanej globálnej pôde medzinárodného spoločenstva, OSN. Realizácia konkrétnych krokov v tejto oblasti s propagandisticky orientovanou neustálou podporou svetových i národných médií, a to najmä na multinacionálnej nadnárodnej pôde OSN, zdá sa, totiž už známe poznatky produkované v rámci rozvoja mnohoprvkového teoretického frontu stále iba dobieha. Cesty k ochrane minorít, v stredoeurópskom priestore osobitne národnostných menšín a etnických skupín, dotýkajúce sa ľudských práv, by teda mali evokovať a iniciovať tzv. solídne médiá na hľadanie prístupov a spôsobov garantujúcich rovnosť medzi všetkými ľudskými jedincami, žijúcimi v tej ktorej spoločnosti, umožňujúcich OSN reálne podporovať skupinovú rôznorodosť, zabezpečovať úctu a dôstojnosť každému príslušníkovi každej pozitívne orientovanej minority, zachovávať identitu všetkých bez rozdielu k príslušnosti k akejkoľvek pozitívne orientovanej minorite. Úlohou médií by vo vzťahu k poslaniu a snahám OSN smerujúcim k ochrane práv menšín mala byť účinná pomoc pri hľadaní ciest, ako napredovať v stabilite a posilňovaní ochrany práv proľovečensky pozitívne orientovaných minorít a ako v mieri na domácej i medzinárodnej úrovni zabezpečovať trvalé a bezproblémové spolunažívanie majorít s minoritami. Podľa nášho názoru je pritom potrebné medzinárodne vytýčiť limity, ktoré budú pilierom garantovania princípu rovnosti v majoritno – minoritných vzťahoch.

Je nepopierateľné, že prípadné nezvládnutie ochrany menšín a neschopnosť vybudovať všeobecne prijímaný a povinne dodržiavaný systém zabráňujúci diskriminácii v celosvetovom merítku vytvára pre politikov a bigotov priestor na rast rozdielov a nedorozumení, na vyvolávanie lokálneho napätia a oblastných konfliktov. Na to by mali permanentne upozorňovať médiá osobitne v štátoch nedemokratických a multinacionálnych. I tých, ktoré už vymazali resp. stále sa latentným spôsobom aj za pomoci takejto politiky prisluhujúcich médií snažia minority potierať a hubiť (historicky napr. so Slovenskom susediace Maďarsko). Vhodnou propagandistickou činnosťou aj médiá môžu prispieť k eliminácii násilia, avšak aj k jeho eskalácii. Je totiž veľmi prácne a náročné nájsť pokojné riešenia, ak násilie už vypuklo. Je potrebné teda, podľa nás, vynaložiť všetko úsilie na včasné investovanie času a zdrojov do procesov predchádzajúcich tomuto problému. A to aj investovaním do potenciálu ponúkaného vysokými školami a médiami. Avšak nie výlučne finančným. Garanciu skutočného riešenia problému ľudských práv a práv menšín pritom vidíme v medzinárodných súvislostiach výlučne len na pozícii OSN, a prípadne v regionálnych medzinárodných orgánoch, rozhodne však nie na báze bezprecedentného vojenského zasahovania veľmoci do vnútorných záležitostí iného zvrchovaného členského štátu OSN, a to dokonca bez jej súhlasu a predchádzajúceho odsúdenia a využitia diplomatických prostriedkov, i keď farizejsky uskutočneného pod kepikom ochrany ľudských práv.

Problematika ochrany ľudských práv a práv menšín je heterogénna, rozsiahla a zložitá. Zrejme aj preto nejestvuje na jej riešenie univerzálny liek. Podľa nás, je však v možnostiach OSN postupne tento problém riešiť a vyriešiť, a to aj za pomoci kreovania ucelenej celosvetovej sústavy výchovno- vzdelávacích inštitúcií sui generis ako aj médií a mediálnych kampaní. Slovenská republika, ako členský štát OSN, je toho dobrým príkladom. Štúdiom príslušných materiálov i na základe vlastných pozorovaní a skúseností, vrátane vypracovania a vyhodnotenia odpovedí na otázky integrované do nami vypracovaného dotazníka, sme dospeli k záveru, že na Slovensku existuje prepracovaná a efektívna pozícia štátu a jeho orgánov vo vzťahu k ochrane ľudských práv a slobôd, hoci prevažne sústredovaná do sféry národnostných menšín. Tento druh ochrany minorít sa dokonca z určitého pohľadu javí ako preferenčný a orientovaný na prospech týchto menšín, a to na úkor väčšinového slovenského národa, predovšetkým v oblasti financovania kultúry. Toto konštatovanie sa týka predovšetkým maďarskej jazykovej menšiny a podpory jej organizácie Csemadok, čo je v kontraste s podporou štátu Matici slovenskej či Spolku slovenských spisovateľov, podpory maďarskej národnostnej tlače, skutočnosťou zriadenia maďarskej univerzity z celospoločenských zdrojov bez prvotnej akreditácie, a to nie na základe reciprocity, atď. Naopak, maďarská vláda, na základe tzv. krajanského zákona, permanentne umelo zvyšuje diferenciáciu a polarizáciu slovenského obyvateľstva podľa jazykovej príslušnosti všestrannou podporou totálnej maďarizácie jazykovo zmiešaných južných území SR, avšak národnostným menšinám na

svojom území takmer žiadne prominoritné nadpráva neposkytuje. V SR možno za sociálne preferovanú národnostnú menšinu považovať aj Cigánov – Rómov, ktorá ale, zdá sa, nepôsobí na ich prospech, ale naopak, deštruktívne. Metódy integrovania tejto národnosti do spoločnosti v dôsledku ich pretrvávajúcej autosegregácie dosiaľ výraznejšie pozitívne výsledky nepriniesli. Nepredpokladáme tiež, že výstavba sociálnych bytov financovaná z celospoločenských resp. komunálnych zdrojov bez ich priamej materiálnej zainteresovanosti na nej, nerecipročná sociálna podpora, tolerovanie ich kriminality, tolerovanie a nevyžadovanie občianskych povinností, ktoré sú inak plne a pod hrozbou právnej sankcie vyžadované od majoritného obyvateľstva, nebude viesť k ich povzneseniu. Tzv. rómsky problém teda nemožno považovať za národnostný problém, ale za problém sociálne neprispôsobivých občanov. Preto si myslíme, že na jeho riešenie, ak vôbec problémom je, sa budú musieť hľadať iné cesty, ako tie, ktoré im poskytujú práva, avšak nevyžadujú povinnosti, a ktoré im poskytujú materiálnu pomoc, avšak nevyžadujú od nich tvorbu žiadnych celospoločenských akceptovateľných materiálnych hodnôt. Aj tu je tak vytvorený značne rozsiahly priestor na pôsobenie vzdelávacích inštitúcií, vrátane vysokých škôl, avšak najmä médií.

Pozornosť ochrane práv iných menšín, nie národnostných, sa však v Slovensku nevenuje v takej miere, akú by si zasluhovali. Tu máme na mysli najmä zdravotné, sociálne resp. iné minority, ako napr. prestarnutých ľudí, diabetikov, zdravotne poškodené obeť trestných činov a podobne. Médiami totiž životné podmienky týchto kategórií obyvateľstva nevytvárajú primeraný priestor na zverejňovanie dostatočne bombastických senzácií, okrem zverejňovania textových a osobitne obrazových správ o brutálnych vraždách prestarnutých občanov, dôchodcov, o sexuálne zvrhlých činoch vykonaných páchatelmi osobitne závažných trestných činov na mŕtvolách zavraždených a olúpených stareník a pod.

Sme presvedčení, že riešiť problém ochrany ľudských práv a menšín v celosvetovom meradle tak, aby bola ich diskriminácia trvalou súčasťou minulosti ľudstva, môže jedine OSN a jej inštitúcie, ktorá bude môcť byť podrobená aj rozsiahlej reforme. Partnermi v tejto aktivite OSN musia byť však príslušné zainteresované medzinárodné organizácie i štátne útvary, avšak aj vysoké školy, stredné školy, základné školy a médiá. Zastávame názor, že v načatom diele je potrebné pokračovať a prípadne je možné i hľadať aj netradičné formy pomoci rozvoju menšín, avšak nie na úkor majoritného obyvateľstva. Aj v tomto hľadaní by mohli inšpiratívne pôsobiť školské inštitúcie a prostriedky masovej komunikácie. Školy a médiá by mohli účinne pôsobiť aj ako bariéra proti hazardovaniu s vážnosťou OSN a s dôverou k nej ako k účinnému a prirodzenému nástroju na ochranu práv minorít. Absenciu médií na takýchto aktivitách OSN považujeme za priveľké riziko pre vývoj celého sveta v tomto storočí. Toto v podstate vyplýva aj z textu nami koncipovanej práce.

Samozvanecké zasahovanie do existujúceho status quo v ochrane ľudských práv a práv menšín v dôsledku snáh o realizovanie veľmocenskej politiky sledujúcej výlučne vlastné záujmy, môže záujmy minorít v celom svete len poškodiť. V týchto súradniciach sa potom existujúce aktivity OSN javia v súčasnosti iba ako relatívne. Preto bude nevyhnutné už v blízkej budúcnosti hľadať cesty transformácie OSN na takú medzinárodnú organizáciu, ktorú budú rešpektovať všetky štáty sveta, vrátane veľmocí. Výchovno – vzdelávacie inštitúcie a zariadenia ako i médiá, ako hypotetické resp. virtuálne svedomie sveta, by mali tento chronicky akútny stav prezentovať a pomôcť ho riešiť. Spolu s OSN a ostatnými medzinárodnými organizáciami a inštitúciami na ochranu práv minorít musia aj školy, aj médiá pomôcť hľadať globalizujúcemu sa a súčasne čoraz zraniteľnejšiemu (napr. terorizmom) medzinárodnému spoločenstvu aj východiská. Len tak bude možné udržať pri živote vývinovú tendenciu stabilizácie a permanentného rozvíjania ľudských práv a garantovania práv a akceptovateľných záujmov všetkých minorít.

Pri pohľade na existujúcu inštitucionálnu základňu orgánov zaoberajúcich sa predchádzaním diskriminácii a ochranou práv menšín, a tiež pri pohľade na formálnu dokumentačnú klasifikáciu medzinárodnoprávných dokumentov adresovaných aktivitám slúžiacim na zabráňovanie prejavom diskriminácie v celosvetovom meradle, avšak aj v podmienkach SR (ČR), považujeme nástroje, ktorými disponuje OSN, za v súčasnosti dostačujúce a efektívne, ak sú správne využívané. Tým vlastne nepriamo prezentujeme svoj vlastný názor, ktorého podstatou je konštatovanie, že problém odstránenia rasovej a inej diskriminácie nespočíva v medzinárodných i tuzemských inštitúciách a medzinárodných i vnútroštátnych dokumentoch, ale len v spôsoboch a metódach ich akceptácie a realizácie. Školy a médiá aj v takýchto súradniciach hrajú na svetovom kolbišti jednu z popredných úloh.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] BREČKA, S. Výskum vzťahu médií a politiky. In *Veda, médiá a politika*. Bratislava : VEDA, 2008. ISBN 978-80-224-1001-4. s. 41-46.
- [2] DAVID, V. - MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha : Linde, 2005. 143 s. ISBN 80-7201-524-9.
- [3] DRGONEC, J. *Právne kultúry Ázie a Afriky*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 1991. 240 s. ISBN 80-224-0227-3.
- [4] FÁBRY, V. *O Slovákoch a Maďaroch – 100 otázok a 99 odpovedí*. Bratislava : KUBKO GORAL, 1997. 81 s. ISBN 80-88858-32-1.

- [5] FICO, R. – LOVIŠEK, M. (zost.) Ľudské práva – výber dokumentov OSN. 2. vyd. Bratislava : Archa, 1995. 155 s. ISBN 80-7115-088-6.
- [6] GRYZ, I. *Malý masmediálny slovník*. Bratislava : Kniha-spoločník, 2000. 202 s. ISBN 80-88814-13-8.
- [7] HÄNISCH, W. a kol. *Slovník medzinárodných vzťahov*. 1. vyd. Bratislava : Pravda, 1986. Bez ISBN.
- [8] CHOVANEC, J. *Malý slovník ústavného práva*. 1. vyd. Bratislava : Procom, 2002. 155 s. ISBN 80-85717-09-3.
- [9] ILOVIECKY, M. - ZASEPA, T. *Moc a nemoc médií*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2003. 183 s. ISBN 80-224-0740-2.
- [10] IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. *Malý slovník cudzích slov*. 1. vydanie. Bratislava : SPN, 1972. 624 s. Bez ISBN.
- [11] IVANOVÁ – ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. *Slovník cudzích slov A/Z*. 3. revidované vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. 944 s. ISBN 80-08-00006-6.
- [12] KOLEKTÍV. *Filozofický slovník*. 4.vyd. Bratislava : Pravda, 1989. 616 s. Bez ISBN.
- [13] KOLEKTÍV. *Rozum do vrečka*. 4. preprac. vyd. Bratislava : Mladé letá, 2005. 684 s. ISBN 80-10-00612-2.
- [14] KOLEKTÍV. *Sonop – zástanca a presadzovateľ ľudských a národných práv*. (Emilovi Vidrovi in memoriam). 1. vyd. Bratislava : SONOP, 1993. 126 s. ISBN 80-901420-0-1.
- [15] KRÁLIK, J. Médiá a kriminalita. In *Forum scientiae et sapientiae*. ISSN 1335 – 566X , 2009, roč. XIV, č.4, s. 22 – 28.
- [16] KRÁLIKOVÁ, K. Genocídium - predmet vojenskej a policajnej diplomacie. In *Možnosti rozvoja verejnej správy*. 1.vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2007. ISBN 978-80-8054-426-3. s.167-172.
- [17] LENCMAN, J.A. *Pôvod kresťanstva*. 1. vyd. Bratislava : Osveta, 1960, 245 s. Bez ISBN.
- [18] MÉSÁROŠ, J. *Uhorsko a spolužitie jeho národov*. Bratislava : KUBKO GORAL, 1996. 46 s. ISBN 80-967427-4-4.
- [19] MRÁZ, S. *Zodpovednosť za porušenie práva pri ozbrojených konfliktoch*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2007. 140 s. ISBN 978-80-8083-462-3.
- [20] MRÁZ, S. - POREDOŠ, F. - VRŠANSKÝ, P. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava : PF UK, 2005. 379 s. ISBN 80-7160-202-7.
- [21] SOROS, G. *Soros o Sorosovi*. 1. vyd. Bratislava : Kalligram 1996, 280 s. ISBN 80-7149-161-6.
- [22] STADTRUCKER, I. *Teória masmediálnej (dis)komunikácie*. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, 2007. 476 s. ISBN 978-80-8061-286-3.
- [23] STRUHÁROVÁ, S.. Aby nám médiá slúžili... In *Forum scientiae et sapientiae*. ISSN 1335-566X, 2007, roč. XIV, č. 4, s. 51-52.
- [24] TICHÝ, L. - ARNOLD, R. - SVOBODA, P. - ZEMÁNEK, J. - KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2006. 928 s. ISBN 80-7179-430-9.
- [25] TOMKO, J. *Boj za odstránenie rasovej diskriminácie a apartheidu*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 1980. 216 s. Bez ISBN.

ADRESA:

prof. JUDr. Jozef KRÁLIK, CSc.
 Evropský polytechnický institut, s.r. o.
 Osvobození 699
 686 04 Kunovice

kpt. PhDr. Kristína KRÁLIKOVÁ
 Akadémia Policajného zboru
 Sklabinská 1
 835 17 Bratislava

VSTRÍČ ZMĚNÁM POVOLÁNÍ - PŘÍPADOVÁ STUDIE K DOPLŇUJÍCÍMU PEDAGOGICKÉMU STUDIU NA EPI KUNOVICE

Oldřich Kratochvíl, Antonín Malach

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstrakt: V současných společensko-ekonomických podmínkách dochází k častým změnám zaměstnání vlivem vzniku a zániku podniků, jejich částí, potřebou nových služeb a dalších změn v tržním hospodářství. Evropský polytechnický institut, 1. soukromá vysoká škola na Moravě, člen Asociace institucí dalšího vzdělávání, vychází vstříc společenským potřebám poskytováním několika forem celoživotního vzdělávání. Blíže se zmiňujeme o Doplnujícím pedagogickém studiu¹, které je jistým odrazem potřeb nastupující znalostní společnosti. Cílem studia je, aby absolventi získali v návaznosti na své předchozí studium pedagogickou způsobilost ke kvalifikovanému a efektivnímu výkonu náročné pedagogické praxe. Jsou analyzovány důvody přechodu kučitelskému povolání, struktura účastníků, obsah, metody a formy studia, spolupráce s praxí. Důraz je kladen na přechod od transmisivního ke konstruktivistickému pojetí vzdělávání.

Klíčová slova: Doplnující pedagogické studium, klíčové kompetence učitele, prekoncept, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky.

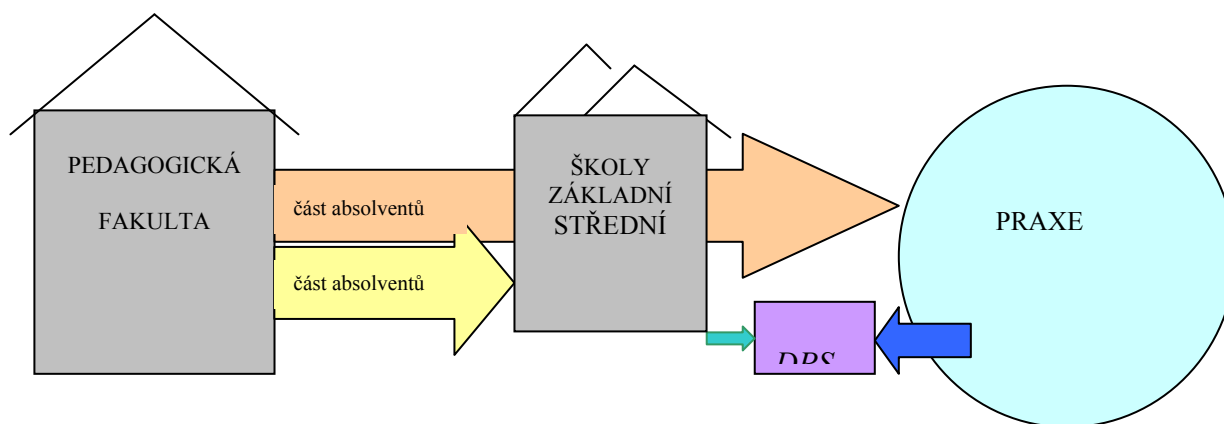
1 DŮVODY PŘECHODU K UČITELSKÉMU POVOLÁNÍ

Ne všichni absolventi pedagogických fakult, jak známo, nastupují do škol, pro které se připravovali. Hlavním důvodem je skutečnost, že jejich nástupní plat je hluboko pod celostátním průměrem profesí s vysokoškolským vzděláním. Naopak do Doplnujícího pedagogického studia (dále DPS) přicházejí pracovníci z praxe, kteří chtějí být učiteli, respektive ti, kteří již do školy nastoupili, ale nemají pedagogické vzdělání (obr. 1). Jde o náročný úkol, jak se z pracovníka, který pracoval v průmyslu nebo ve službách, stane profesionální učitel. Od prekonceptu tj. dosud vybudovaných vlastních představ frekventanta DPS o učitelském povolání na základě životních zkušeností, poznatků ze středoškolského studia, poznatků z médií nebo dokonce z vyprávění vlastních dětí o současné škole ke splnění studijních programů DPS je třeba hodně úsilí.

Cesta k učitelské profesi není tak snadná, jak by se mohlo zdát. Role učitele nespočívá totiž v tom, že něco žákům sdělí. Jeho mnohočetné rozhodování, posuzování a hodnocení pedagogických situací, udržení pozitivního klimatu a disciplíny ve třídě, interakce učitele se žáky, s kolegy, s rodiči, s nadřízenými se týká pedagogické, organizační i ekonomické stránky nebo poznávání žáků a tvorby individuálních strategií jejich rozvoje.

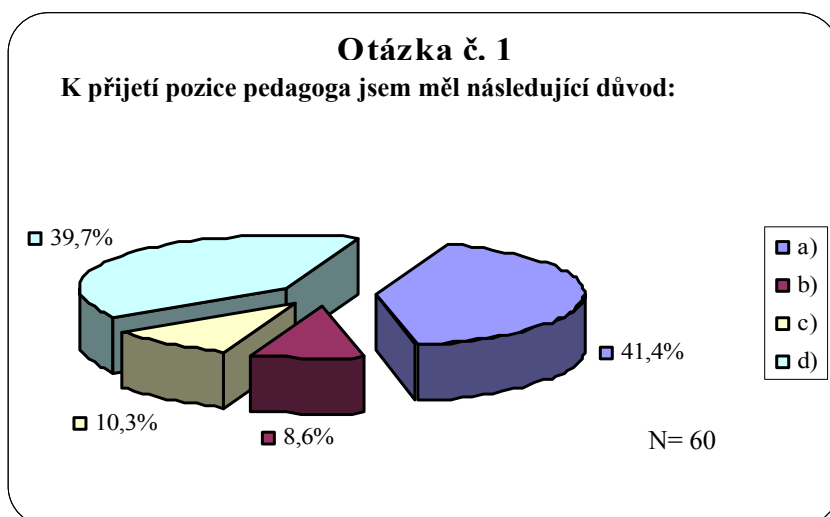
Jednoduchá není reakce učitele na agresivní chování žáků a jejich rafinované provokace třeba v podobě kyberšikany. Umět motivovat žáky, kteří dávají najevo, že je učení nebaví - to chce nejen znalostní převahu, ale i organizační, metodický i psychický trénink, aby učitel snesl i oheň kritiky učitelů, spolužáků a dokázal překonat náročné studijní bariéry. Není divu, že známý herec a režisér Zdeněk Svěrák, původem učitel, prohlásil, že by si v dnešní škole netroufal obstat.

¹ Vzdělání v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou, zaměřeném na přípravu na poměrně širokou profesní škálu učitelů všeobecněvzdělávacích i odborných předmětů středních a základních škol, vychovatelů a učitelů praktického výcviku

Obr. 1: Zdroje účastníků Doplnujícího pedagogického studia.
Pramen: vlastní

Z průzkumu, který organizoval O. Kratochvíl v listopadu roku 2010 u skupiny šedesáti účastníků DPS 12 a 13, kteří studují na Evropském polytechnickém institutu (dále EPI) vyplývá, že důvody přechodu k učitelkému povolání jsou různé (viz obr. 2). Převážnou většinu (41,4 %) účastníků přitahuje touha po učitelské profesi a skoro stejně tolik posluchačů (39,7%) přiznává, že jde o východisko při ztrátě zaměstnání. 8,6 % uvádí jako důvod společenskou prestiž tohoto povolání, které bývá v průzkumech v ČR na předních místech. 10,3 % účastníků studia považuje učitelské povolání v jejich situaci za finančně výhodné.

- a) Touha po tomto krásném povolání
- b) Prestiž tohoto povolání
- c) Finanční výhodnost tohoto povolání
- d) Východisko při ztrátě zaměstnání

Obr. 2 Důvody, které přivádí účastníky studia DPS k učitelkému povolání.
Pramen: vlastní

2 ÚČASTNÍCI DOPLŇUJÍCÍHO PEDAGOGICKÉHO STUDIA NA EPI

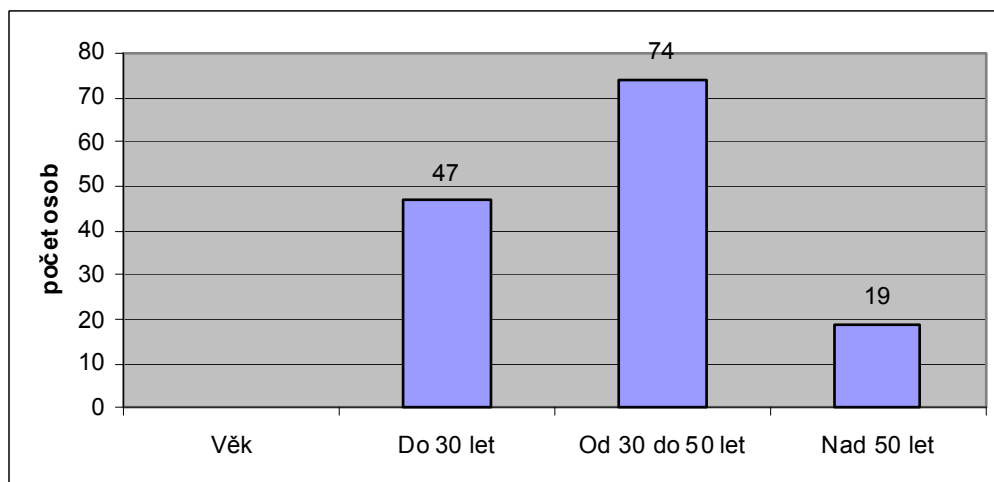
Celkové počty absolventů DPS (podle zákona č. 111/1998 Sb. a zákona o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb.) na EPI od doby získání akreditace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v roce 2007 znázorňuje tab. č. 1.

Studijní program	Počty		
Učitel střední školy	190	381	447
Učitel střední školy - učitel všeobecně vzdělávacích předmětů	36		
Učitel střední školy - učitel odborných předmětů	155		
Učitel druhého stupně základní školy	66	285	
Mistr odborného výcviku (v původním pojetí, nyní učitel praktického vyučování)	160		
Učitel střední školy - učitel praktického vyučování	50		

Učitel střední školy - učitel odborného výcviku	75
Vychovatel	238
CELKEM	970

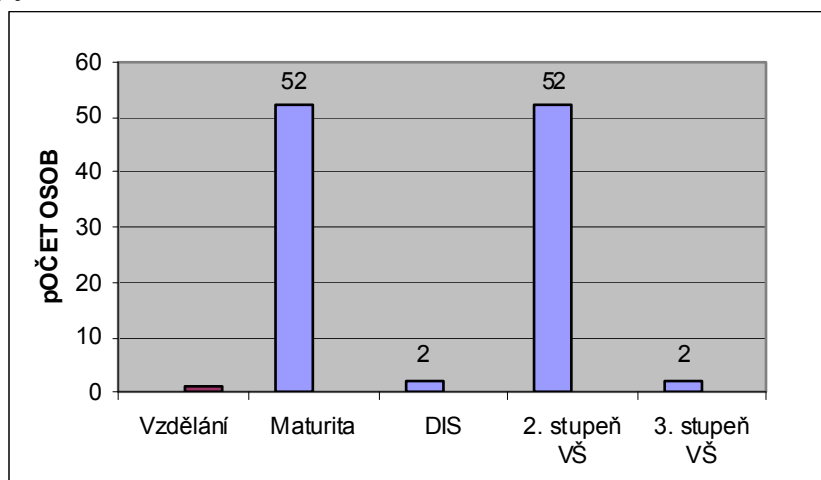
Tab.1 Složení absolventů Doplnujícího pedagogického studia. Zdroj: vlastní (podle údajů studijního oddělení EPI Kunovice, pracoviště Hodonín)

Z tabulky je zřejmé, že počet studentů dosahuje téměř tisíce osob a že tedy nezanedbatelně ovlivňuje vzdělanostní strukturu a úroveň pedagogického procesu v regionálním školství. Více než třetinu celkového počtu tvoří učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů na středních školách, menší část učitelé druhého stupně základní školy. Početně silná je skupina učitelů praktického vyučování (dříve mistrů odborného výcviku) a vychovatelů. Pozorujeme, že v průběhu studia se posiluje kromě osvojování pedagogických vědomostí a dovedností také psychika účastníků a jejich chuť překonávat bariéry.

Obr. 3: Věková struktura účastníků DPS na EPI. Výjimkou nejsou účastníci nad 50 let. Pramen: vlastní

Studium na EPI je třísemestrové. Některé vysoké školy, např. Vysoká škola ekonomická v Praze, poskytující již po mnoho let osvědčení o pedagogické způsobilosti pro vyučování ekonomickým předmětům na středních a vyšších odborných školách, přistoupily k dvousemestrovému cyklu o celkovém počtu 160 výukových hodin. V současné době studuje v DPS na EPI na pracovišti v Hodoníně 140 účastníků, převážně žen, hlavně ve středním věku od 30 do 50 let. Pozoruhodný počet – 29 účastníků má nad 50 let. Je to pochopitelné, protože lidé v této věkové kategorii jsou často bez vysokoškolského vzdělání a nalézají obtížné práci. Studium jim rozšiřuje vstupní bránu do zaměstnání, ale obohacuje i jejich život a osobní očekávání účastníků.

Obr. 4: Vzdělání účastníků DPS Pramen: vlastní

Jak vidíme na obr. 4, v posledních letech ukončila studium polovina absolventů s předběžným středoškolským vzděláním a polovina s vysokoškolským magisterským vzděláním. Malé procento tvoří účastníci s vyšším odborným vzděláním, bakaláři, studenti EPI a dva účastníci s doktorským titulem.

Protože Hodonín je na pomezí České a Slovenské republiky, značná část studentů, skoro 30 %, je ze Slovenska, což je projevem přetrvávajících přátelských vztahů z bývalé společné Československé federativní republiky.

3 ZAMĚŘENÍ STUDIA

Doplňující pedagogické studium má charakter postgraduálního studia a je mu proto věnována mimořádná pozornost po stránce personálního obsazení, pedagogické úrovně, materiálního zajištění, organizačních i dalších služeb.

3.1 OBSAH STUDIA

Obsahem studia podle akreditace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z roku 2007 jsou vyučovací předměty teoretické povahy jako je Filozofie výchovy, i praktické povahy jako je Pedagogova dílna. Časové dotace jednotlivých předmětů ukazuje tab. č. 2. Snahou bylo sestavit vyvážené proporce teorie, praxe, samostatného studia, seminárních prací, individuálních konzultací a hodnotících forem.

Tab. 2 Časový rozsah vyučovacích předmětů v DPS na EPI

	Hodinová dotace		Výstup
	přednáška	seminář	
1. Modul – Základy pedagogiky a didaktiky			
Obecná pedagogika	10	4	Test
Základy didaktiky:			
Didaktika I. (obecná didaktika)	14	2	Test
Didaktika II. (oborové didaktiky)	18	2	Test
Teorie výchovy	20	4	Test
Základy sociální pedagogiky	16	2	Test
Filozofie výchovy	10	2	Test
Etika pro pedagogy	10	2	Test
Celkem hodin	98	18	Dílčí zkouška za modul
2. Modul – Základy psychologie			
Obecná psychologie	8	4	Test
Psychologie osobnosti	16	4	Test
Pedagogická psychologie	26	4	Test
Sociální interakce ve škole	20	4	Test
Celkem hodin	70	16	Dílčí zkouška za modul
Pedagogova dílna (workshopy k jednotlivým tématům)	4	16	Nácviky s výsledným hodnocením
Konzultace k závěrečným pracím	2	26	
Ústní zkouška a obhajoba závěrečných prací			Osvědčení o absolvování
CELKEM	174	76	

Očekáváme, že probíhající projekt, upřesňující v intencích Národního kvalifikačního rámce (Q RAM) deskriptory pro jednotlivé stupně vysokoškolského vzdělávání, vycházející z evropského Q RAM, přinese konkrétní podněty ke zkvalitnění obsahu učitelského vzdělávání.

3.2 UČITELÉ

Doplňující pedagogické studium je, jak bylo zmíněno, postgraduálním typem studia. Podstatná část frekventantů má za sebou již studium na některém jiném druhu vysoké školy. Vyžaduje proto zdatné vysokoškolské učitele. Vyučující DPS jsou proto z poloviny profesori a docenti, další mají tituly Ph.D., PhDr., Ing. a několikaletou pedagogickou praxi. Na výuce participuje i sám rektor vysoké školy, zkušený pedagog z různých stupňů škol a autor mnoha významných pedagogických publikací. Učitelé sledují moderní pedagogické proudy a sami publikují v časopise vlastní vysoké školy, vystupují na konferencích školy ale i na fórech jiných institucí a v zahraničí, čímž si zvyšují svou kvalifikaci.

Současná pedagogická věda dochází k tomu, že učitelské vzdělávání by mělo být orientováno dovednostně. To znamená, že by mělo studentům otvírat cestu k učitelské profesi tím, že je bude stavět do pedagogických situací a

motivovat je, aby v nich experimentovali a hledali postupně sebe sama (sebereflexe), ale i své vztahy k žákům, učivu, kolegům.²

Učitelé DPS vedou mezi sebou odborné diskuse, které se přenášejí v určité formě i na posluchače. Např. ve sporech vedených o tom, zda škola má či nemá vychovávat, se kloníme k tomu, že škola má pozitivně přispívat ke zkvalitňování životních podmínek v celé jeho složitosti. Již Stanislav Vrána, ředitel zlínských pokusných škol v úvodu ke své knize Učebné metody uvádí: „Zdar a výsledky vyučování závisí do značné míry na metodě. Metoda může mít a měla by mít vliv i na vlastnosti žákovy, na jakost jeho duševní práce“ (Vrána 1934, 43, s. 7). Ve výchovně vzdělávacím procesu je věnována pozornost i etické výchově od metod přesvědčování, příkladu nebo řešení mravních dilemat přes metody režimu po metody pověřování úkolem nebo funkcí.

Diskuze učitelů se týkají úspěšnosti nově zaváděných metod, překonávání pamětních způsobů předávání učiva bez ohledu na stav poznání studenta pochopením konstruktivistického pojetí výuky, diagnostikování a dotváření studentských prekonceptů, optimalizace závěrečných prací, posílení decizních (rozhodovacích) předpokladů budoucích učitelů, zdokonalování informačního systému školy, ale i aktuálních událostí v naší zemi jako je úroveň testů pro státní maturity, jejich využití pro přijímací řízení na vysoké školy aj.

3.3 SPOLUPRÁCE SE ŠKOLSKOU PRAXÍ

Pro kvalitu výchovně vzdělávacího procesu má význam i těsná spolupráce vysoké školy s praxí. V Bílé knize terciárního vzdělávání (Matějů a kol. 2009) a v diskuzích provázejících přípravu nového zákona o terciárním vzdělávání je kladen důraz na spolupráci vysoké školy s aplikační sférou. Tento požadavek se shoduje s názorem mezinárodních odborníků OECD v tom, že slabou stránkou českého vysokoškolského vzdělávání je jeho přílišné soustředění na akademické hodnoty, malé zapojení odborníků z praxe ve všech stupních studia. Malá pozornost věnovaná praktické části studijních programů a z toho vyplývající nedostatečné připravenosti absolventů pro vstup na trh práce (Veteška, Šebková 2010). Jak se daří zajistit efektivní spolupráci, která je prospěšná jak škole, tak podnikům?

Požadavek na zpracování konkrétních projektů studenty v rámci seminárních, ročníkových či absolventských prací se opírá na EPI o dlouhodobou těsnou spolupráci školy s firmami, úřady, školami a dalšími institucemi. Teprve pak se vytváří vztahy vzájemné důvěry a podniky či školy jsou ochotny věnovat čas svých pracovníků k užitečně zaměřenému řešení projektu. Na druhé straně talentovaní studenti jsou schopni závěrečnou práci řešit přiměřené organizační, ekonomické i technické problémy rozvoje škol. Často pak dochází k následnému zaměstnání posluchače po absolvování kurzu na dané škole nebo výchovně vzdělávací instituci.

Významným prostředkem spolupráce je i projekt Vysoká škola jako facilitátor rozvoje regionu a společnosti. V jeho rámci pořádá EPI letos již posedmé stejnojmennou konferenci, která věnuje pozornost posílení vzájemné spolupráce s aplikační sférou (Rukovanský 2010). Na konferenci se setkáváme se starosty, řediteli škol, představiteli i pracovníky krajských úřadů, a to i v odborné i společenské, volnější části programu, která má na jižní Moravě svérázný charakter. Naopak učitelé EPI navštěvují konference jak krajské (např. III. konferenci o spolupráci škol s praxí v Uherském Brodě), tak celostátní (Řízení kvality vysokých škol v Brně, Vzdělávání dospělých AEDUCA v Olomouci, Pedagogická evaluace v Ostravě, Distanční vzdělávání v roce 2010 v Plzni aj.).

Vraťme se ještě k závěrečné práci, podstatné, časově i inteligenčně náročné součásti vysokoškolského studijního programu. Kromě aplikace jednotlivých vyučovacích předmětů má závěrečná práce i značný přesah ze školy do praxe. Častá komunikace studenta s vedoucím práce, s pedagogem, s pracovníkem školy či výchovné instituce vytváří obvykle bližší, mnohdy i dlouhotrvající přátelské vztahy. Ty vznikají již při volbě tématu. Je snaha provázat téma práce s reálnými možnostmi a zaměřením studenta, s jeho zájmy, možnostmi a perspektivami.

Při individuálních konzultacích k závěrečné práci lze lépe než v běžném hromadném vyučování uplatnit konstruktivistickou metodu. Jsou vhodné podmínky pro podrobnou diagnostiku posluchačova prekonceptu. Dozvíme se, jaký je jeho kognitivní, afektivní i etický základ a společně se dopracujeme toho, jak do jeho konstruktů začlenit prvky, kterými dospějeme ke splnění předpokládaných cílů.

Dobrá spolupráce přetrvává i několik let a má nejen odborný, ale i lidský rozměr. Přispívá k těsným vazbám posluchače na svou Alma mater. Současně si přitom posluchač ověřuje své vlastní síly v nové oblasti budoucího pedagogického působení, jak je symbolicky vyznačeno v emblému EPI latinským „Nosce te ipsum“ (Poznej sám sebe). Pročítáme-li témata závěrečných prací absolventů DPS z minulých let, máme před sebou kus historie, vývoj pedagogického snažení celospolečenského i regionálního, projevující se bohatou plejádou uvažovaných i realizovaných projektů spolupráce vysoké školy s pedagogickou praxí.

² VLASTIMIL ŠVEC A KOL. *Cesty k učitelské profesi: utváření a rozvíjení pedagogických dovedností*. Brno: Paido, 2002, s.7

3.4 K PEDAGOGICKÉ VÝZKUMNÉ ČINNOSTI

Většina vyučujících v DPS se podílí na odborné, publikační a pedagogické výzkumné práci. Evropský polytechnický institut rozvíjí výzkumnou činnost v několika oblastech. Zmíníme se o projektu Evropského sociálního fondu, který se v současné době realizuje s názvem „Kurz managementu a řízení lidských zdrojů pro řídící pracovníky na základních a středních školách“ r.č.p. CZ.1.07/1.3.09/01.0004 v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Poskytovatelem podpory je Zlínský kraj. Realizace projektu byla zahájena v roce 2009 a předpokládané datum ukončení projektu je koncem roku 2011.

Cílem projektu je rozvinout profesní manažerské kompetence vedoucích pracovníků základních a středních škol v oblasti komunikace, informačních systémů ve školství, moderních pedagogických metod, projektového řízení, řízení ekonomiky školy, řízení školy v krizových situacích a schopnosti zapojit sebe i svoji školu do komunitního života regionu. Vypracovaných studijních textů k jednotlivým tématům je celkem 24.

V rámci pilotního projektu je zapojeno do studia 30 vedoucích pracovníků základních a středních škol. Právě jejich prostřednictvím se vytvářejí předpoklady k rozvoji inovací a reengineeringu hlavních procesů ve vlastních školách. V těchto dnech se připravuje společná konference řešitelů a účastníků kurzu spolu s vedoucími představiteli odboru školství kraje, kde se budou řešit podstatné pedagogické problémy.

3.5 METODY STUDIA

K vybavení budoucího učitele patří dovedné využívání vyučovacích, výchovných a výcvikových metod. V průběhu historického vývoje bylo vytvořeno bohatství těchto metod pro řízení lidského učení, které jsou učiteli i žákovi k dispozici. Volba adekvátních a efektivních vyučovacích, výchovných i výcvikových metod výrazně ovlivňuje studijní výsledky, pokrok ve výchově i zájem žáků o školu. Připomínáme frekventantům potřebu postupnosti a vyváženosti postupů, např. to, že by neměly chybět v úvodu orientační a motivační metody, dále metody procvičovací (fixační) a posléze v závěru daného úseku učiva aplikační ani kontrolní, a to v přiměřených proporcích.

Diskuse s posluchači vedeme i o vytváření příznivého klimatu ve škole. Úspěšnost učení podporuje zejména vzbuzení zájmu a motivace k učení, aktivní zapojení žáků do procesu a také použití vhodných učebních pomůcek a didaktické techniky. Studium se realizuje kombinací tutoriálů a samostatné práce. Přednášky tvoří úvod do tématu, formulaci požadavků na studenta, vytvoření týmů, zadání seminárních prací. Navodí základní zaměření výuky a její organizaci, které je vyjádřeno harmonogramem pro každý předmět. Ten obsahuje témata, studijní literaturu, data, hodiny a učebny, kde probíhají jednotlivá setkání.

Jasně jsou stanoveny také výstupní požadavky, např. vypracování seminárních prací, absolvování samodiagnostických a ostrých testů, počet povinných hodin účasti na výuce a forma hodnocení, tedy zápočtem, zkouškou apod. Z hlediska rozvoje dovedností frekventantů jsou preferovány projektové metody, případové studie nebo problémové metody, v nichž dochází k řešení adekvátních problémů. Průběžné pochopení učiva je ověřováno zpětnovazebními informacemi s využitím moderní techniky e-Learningu.

Pro každý předmět v modulu jsou vypracovány studijní texty, které jsou k dispozici v plném znění ve vysoce rozvinutém informačním systému školy. V textech jsou formulovány cíle, otázky k promyšlení a konkrétní úkoly k řešení. Na základě prostudování podkladů a vybrané doporučené literatury jsou organizovány semináře vedené formou panelových, interaktivních diskusí se zaměřením na hlavní témata vyučovacích předmětů. Posluchači se podílejí i na vzájemném hodnocení podle vypracovaných kritérií. Tím je posilována reflexe a kritické hodnocení dílčích učitelských rozhodování, vystupování a dalších výkonů, které tvoří učitelské mistrovství. Studium má distanční charakter s využitím informačních a komunikačních technologií.

Učitelé využívají tréninkových metod, workshopů a e-learningových prvků s důrazem na získávání dovedností a způsobilosti posluchačů pro vzdělávací činnost. U některých částí modulů je preferováno získávání dovedností jejich praktickým nácvikem a zpětnou vazbou. Produktivní je kooperativní učení, probíhající v malých skupinách, kde účastníci spolupracují na řešení problémů.

Úroveň studia je zajišťována několika způsoby. Formy průběžné kontroly studia v rámci studijního předmětu mají formu písemných testů, referátů na semináři apod. Každý předmět v modulu je ukončen testem. EPI, s.r.o. má plně vybudovaný komunikační evidenční a elektronický testovací systém pro distanční studium. Učitel v něm sleduje, jak jednotliví posluchači zvládli zadané testy a systém mu vyhodnotí i celou studijní skupinu.

3.4 ORGANIZAČNÍ FORMY STUDIA

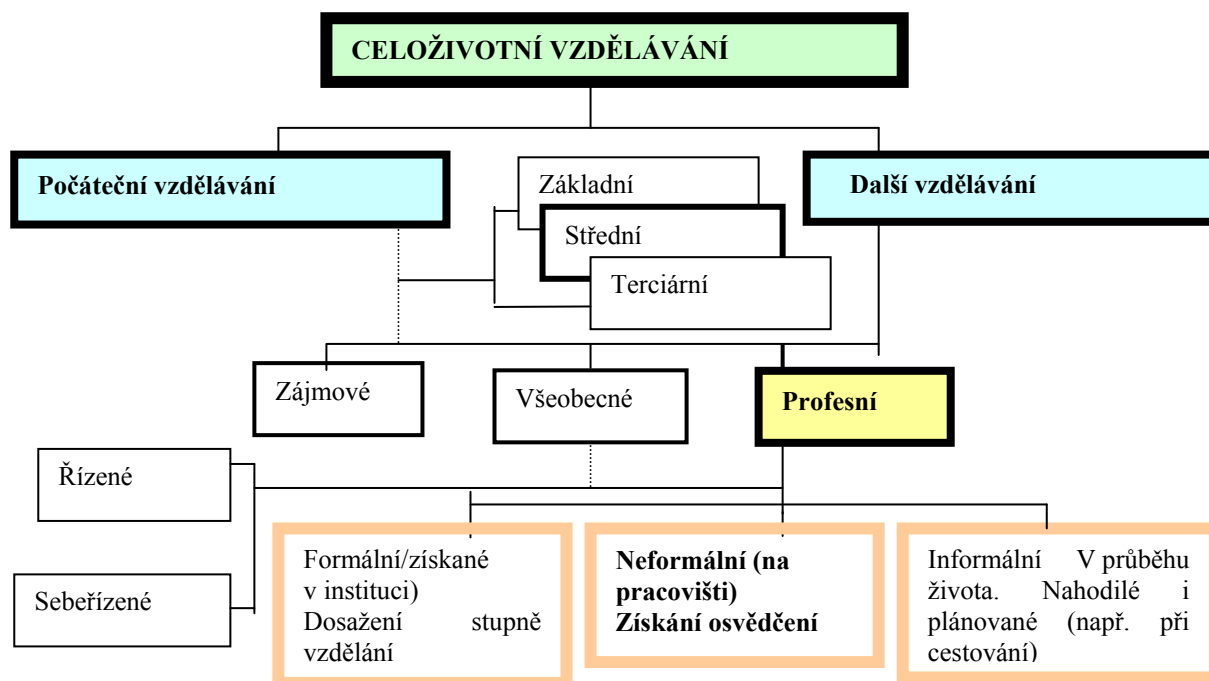
Organizační formy vyučování jsou těsně spjaty s vyučovacími metodami. Týkají se hlavně místa, výukového prostředí, času, počtu žáků, kde výuka probíhá. Organizačně a časově je studium rozloženo do tří semestrů o víkendech. Jak ukazuje přehledné tabulka, výuka je rozdělena do dvou modulů. První modul Základy pedagogiky a didaktiky zahrnuje předměty obecná pedagogika, teorie výchovy, základy sociální pedagogiky a základy didaktiky všeobecných a odborných předmětů, etika pro pedagogy, filozofie výchovy. Druhý modul Základy psychologie pro pedagogy zahrnuje předměty obecná psychologie, psychologie osobnosti, pedagogická psychologie, sociální interakce ve škole a pedagogova dílna. Přímá výuka obou modulů a samostatná práce studenta činí celkem 250 hodin. Jednotlivé moduly jsou ukončeny dílčí zkouškou.

Celé studium pak je ukončeno závěrečnou zkouškou s úrovní bakalářské zkoušky, které předsedá profesor a zkoušející jsou docenti. Závěrečná práce má stejné náležitosti jako bakalářská práce. To se týká všech etap tvorby od výběru tématu, jeho schvalování, určení vedoucího a oponenta a jejich průběžných činností a zpracovaných dokumentů, kontroly na plagiátorství a uložení na studijním oddělení. Obsahové zaměření závěrečné práce je směřováno k vazbě na budoucí zastávanou funkci posluchače a na těsnou spolupráci s konkrétní školou a její problematikou. Cíle práce sledují v první, teoretické části zhodnocení stavu poznání v dané oblasti. Ve druhé, praktické části, získává posluchač poznatky z tvorby projektu vybraného úseku pedagogické problematiky. Při tom je sledován reálný přínos posluchače, spočívající v samostatném rozpracování části vzdělávacího programu, v podrobné přípravě vyučovacího celku, v analýze výchovného problému včetně variantního návrhu řešení, v organizaci složitějšího pedagogického úkolu apod.

Výuka probíhá v renovovaných učebnách v Hodoníně, vybavených dataprojektory, elektronickými interaktivními tabulemi, zpětnými projektory, které posluchači využívají při svých prezentacích.

V oblasti vzdělávání se rozšiřují metody informačních a komunikačních technologií (ICT). E-learning napomáhá jako jeden z prostředků při zvyšování kvalifikace. Jeho aplikací lze získat úsporu času a možnost studovat v domácím prostředí. Typické jsou zatím testy s výběrovou odpovědí (multiple choice). Jejich zdokonalení spočívá ve zvýšení úrovně učebních úloh v rozvoji myšlení. Ještě se krátce zmíníme o Pedagogové dílně. Je novou iniciativou Evropského polytechnického institutu, ověřovanou v tomto programu vzdělávání a realizuje se formou workshopů se zvláštním zřetelem k nácviku pedagogických dovedností. Jde o praktickou aplikaci tzv. „třéninku trenérů“ na témata jako příprava pedagoga na vyučování, komunikace ve výuce, umění přesvědčovat, tvorba učebních pomůcek, vyrovnávání se se stresem atd. Část studia probíhá distanční formou. Jsou to zadané pasáže teoretických předmětů, tvorba seminárních prací, zpracování závěrečné práce podle instrukcí vedoucího a podle dispozic vyučujícího ve specializovaném předmětu Závěrečná práce. Mezi výhody distančního studia patří vlastní uspořádání osvojování potřebných znalostí, které klade takové nároky na čas a místo studia, které lze sladit se zaměstnáním. Šetří také náklady na ubytování, dopravu a úslou mzdu. Mezi nevýhody distančního studia patří vysoký odpad účastníků, ačkoliv studiu věnovali určité úsilí, čas i prostředky, nedostatek sociálních kontaktů, který se nahrazuje např. e-mailovou komunikací.

Některé dovednosti lze distanční formou osvojit jen obtížně. V učitelském vzdělávání jsou to zejména dovednosti rychlého rozhodování, zadávání individuálních prací, hodnocení žákovských výkonů, reakce na nevhodné chování, včasná pochvala, facilitační a motivační intervence, vytváření porozumění vhodnou výměnou názorů, generování nápadů apod. Distančně studující musí mít pevnou vůli, vytrvalost a schopnost samostatně organizovat studium a sladovat je s pracovními povinnostmi. Přínosem pro posluchače DPS bude také to, že získají vlastní poznatky z tohoto způsobu studia. Úbytkem populace vznikají značné nevyužité kapacity škol. Část jejich kapacity se může proměnit v centra celoživotního vzdělávání³. DPS probíhá v rámci celoživotního vzdělávání. Jeho princip ukazuje obrázek č. 5.

Obr. 5 Další vzdělávání v systému celoživotního vzdělávání

Pramen: vlastní

³ Viz projekt UNIV - Uznávání neformálního vzdělávání a informálního učení ve smyslu zákona č. 179/2006 Sb. o uznávání kvalifikací

ZÁVĚR

Současný společenský a ekonomický systém je charakteristický proměnami ve virtuálním tržním mechanismu. Tyto proměny vyvolávají také změny povolání, které se řeší v systému celoživotního vzdělávání. Řada pracovníků si doplňuje pedagogické vzdělání v Doplnujícím pedagogickém studiu na hodonínském pracovišti Evropského polytechnického institutu. První soukromá vysoká škola na Moravě tak vychází vstříc společenským potřebám, které posilují vzdělanostní profil regionu. O uvedené studium na Evropském polytechnickém institutu, které probíhá již řadu let na pracovišti v Hodoníně, je značný zájem. Vzhledem k vyčleněné kapacitě v této oblasti vysokou školou ne všichni žadatelé mohou být uspokojeni.

Na Evropském polytechnickém institutu se v uplynulých letech vytvořil systém produktivního vzdělávání učitelů, rozvinuly se progresivní modely vysokoškolské výuky na podporu optimálního učení posluchačů k utváření klíčových učitelských kompetencí. Posiluje se proto diferenciace výuky, aplikace interaktivních a týmových metod, rozšiřují se prvky e-Learningu a optimalizuje se informační systém školy. V širších souvislostech vyjádřeno - vzhledem k představám o vzdělanostní společnosti, by učitelé zasluhovali víc péče od společnosti. V souvislosti s nedávným předvolebním obdobím tento požadavek velmi silně zazněl. Byl připomenut poměr prevence - represe a relace platů učitelů a policistů u nás a ve světě. Z této relace byl odvozován i charakter státu demokratického či policejního.

Povolání učitelů je v posledních letech ztížené nejen náročnými společenskými požadavky na úroveň vzdělávání, ale také zvýšenými nároky rodičů i chováním žáků, které není snadné ve školním prostředí při dnešní záplavě informací zaujmout. Získat autoritu, obdiv u žáků, umět řešit problémy, které se rojí v hlavách dětí a mládeže vyžaduje zvládnout moderní výukové a výchovné metody se zaměřením na interaktivní přístupy.

Odklon od transmisivních metod (přijímání hotových poznatků) k rozvíjení myšlení a posilování charakteru žáků aplikací konstruktivistických metod je pro učitelský tým náročným úkolem. Efektivní, ale i ekonomicky náročná na studijní čas, na počet učitelů i na vyučovací prostory je výuka v malých skupinách, kde probíhá zainteresovaná a intenzivní reflexe i sebereflexe studentů. Evropský polytechnický institut má efektivní dlouhodobou spolupráci se školami v regionu. Na EPI se řeší pedagogický projekt ke zvyšování úrovně řídicích pracovníků základních a středních škol ve Zlínském kraji, který přispívá ke kvalifikaci učitelů. Sebe promyšlenější studium sice nemůže poskytnout znalosti a dovednosti pro všechny možné eventuality učitelské profese. Připravuje je však zvládnutím klíčových kompetencí a způsobilostí pro toto významné a náročné povolání, výcvikem psychické odolnosti, vhodnými facilitačními a motivačními intervencemi v průběhu kurzu.

LITERATURA

- [1] BEN – PERETZ, M. Curriculum of Teacher Education Programs. In ANDERSON, L.W. International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education. Oxford : Pergamon, 1995.
- [2] GIPE, J. P. *Psychological and Personal Dimensions of Prospective Teachers Reflective Abilities*. Educational and Psychological Measurement, 1991.
- [3] HENDRICHOVÁ, J.; ČERYCH, L. *Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích. Vývoj a současnost*. Praha : Středisko vzdělávací politiky, 1997.
- [4] KRATOCHVÍL, O. *Niterní leadership*. Kunovice : EPI, 2010. ISBN 978-80-7314.
- [5] KRATOCHVÍL, O. *Pedagogika a řízení*. Kunovice: EPI, 2006.
- [6] KRATOCHVÍL, O.; MALACH, A. *Bachelor thesis as an Instrument of University Cooperation with Application sphere*. In *Vysoká škola jako facilitátor rozvoje společnosti a regionu*. Hodonín: EPI, 2009. ISBN 978-80-7314-202-5.
- [7] KRATOCHVÍL, O.; MALACH, A. *Spolupráce vysoké školy s praxí prostřednictvím bakalářských prací*. In *Dnešní trendy inovací*. Trenčín : DTI, 2010. ISBN 978-80-89400-12-6.
- [8] KRATOCHVÍL, O.; MALACH, A. *Bachelor thesis as Tool for Cooperation of University with Practise*. In *International Colloquium on the Management of Educational Process*. Brno : Univerzita obrany, 2010. ISBN 978-80-7231-722-6.
- [9] KRATOCHVÍL, O.; MALACH, A. *Student vyšší odborné školy – oběť neujasněné vzdělávací politiky ČR*. In: *Postavení vyšších odborných škol ekonomického zaměření v terciárním vzdělávání*. Praha: VŠE, 2010, 9 s., v tisku.
- [10] MAISANO, M.; OLSEN, R. L. *Second life – a technological simulation for culturally responsive teaching for every classroom*. In: Sborník z konference *Příležitosti a rizika distančního vzdělávání*. Plzeň : Západočeská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7043-911-1
- [11] MALACH, A. *Nový školský zákon a rozvoj vzdělanosti*. Brno : Newton College, 2005. ISBN 80-86883-52-3.
- [12] MALACH, A. *Inovace také v e-Learningu*. In BESEDA, J., *Příležitosti a rizika distančního vzdělávání*. Sborník příspěvků z 6. Mezinárodní konference o distančním vzdělávání. Plzeň : ZČU, 2010. ISBN 978-80-7043-911-1.
- [13] MALACH, A. *Změny v počtech a struktuře studentů vysoké školy*. In *Strategie rozvoje vysokého školství*. Praha: CSVŠ, 1998.
- [14] MALACH, A.; POSPÍŠILOVÁ, Z. *Současné proměny vysoké školy – Případová studie z Evropského polytechnického institutu Kunovice*. In *Ekonomika a management organizací, výzkum, výuka a praxe*. Brno, Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5273-4.

- [15] MALACH, A.; POSPÍŠILOVÁ, Z. *Aktuální problémy vysoké školy. Případová studie EPI Kunovice*. In *Festival vzdělávání dospělých AEDUCA 2010*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2010.
- [16] MALACH, A. *Bottle Neck of e-Learning*. In *Dnešní trendy inovací*. Trenčín : DTI, 2010. ISBN 978_80-89400-12-6.
- [17] MALACH, A. *Hodnocení učebních úloh*. In *Pedagogická evaluace 2010*. Ostrava : Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 8 s., v tisku
- [18] MALACH, A. *Systém řízení kvality bakalářských prací*. AULA č. 4/2009, s. 70-74. ISSN 1210-6658.
- [19] MALACH, J. *Základy pedagogiky a andragogiky*. Ostrava : Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2006.
- [20] MATĚJŮ, P. a kol. *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. Praha : MŠMT, 2009. ISBN 978-80-254-4519-8.
- [21] NAIDOO, L. *Integrating Pedagogy, Cognition and Technology*. In Distance Education. In BESEDA, J. *Příležitosti a rizika distančního vzdělávání* Sborník příspěvků z 6. Mezinárodní konference o distančním vzdělávání. Plzeň : ZČU, 2010, s. 15 – 20. ISBN 978-80-7043-911-1.
- [22] QUIN, A.; KRATOCHVÍL, O.; MATUŠÍKOVÁ, I. *Úvod do učitelství*. Kunovice : EPI, 2007, 254 s. ISBN 978-80-7314-132-5.
- [23] RAUHVARGER, A. *Trends in European Higher Education Area. Why Learning Outcomes and Qualifications Frameworks Do Matter*. Vystoupení na konferenci Hodnocení kvality vysokých škol. Brno 11.–12. 2. 2010. Dostupné na <http://www.hkvs.muni.cz/program/>
- [24] ŠVEC, V. A KOL. *Cesty k učitelské profesi: Utváření a rozvíjení pedagogických dovedností*. Brno: Paido, 2002, 306 s. ISBN 80-7315-035-2
- [25] TROW, M. *Problems in the Transition from elite to mass higher education*. Policies for higher education. Paris : OECD, 1974
- [26] VETEŠKA, J.; ŠEBKOVÁ, H. *Spolupráce technických fakult veřejných vysokých škol s podniky a dalšími experty se zaměřením na bakalářské studijní programy*. Praha: Educa service, 2010, s. 5
- [27] ZEMÁNEK, Z. *Nová dimenze prostoru terciárního vzdělávání aneb Konečně začínáme odstraňovat informační bariéry*. In *Sborník z XVIII. mezinárodního kolokvia k řízení vzdělávacího procesu*. Brno: Univerzita obrany, 2010, s. 27. ISBN 978-80-7231-722-6.

ADRESA

H. prof. Ing. Oldřich Kratochvíl, Ph.D., Dr.h.c., MBA
 Evropský polytechnický institut, s.r.o.
 Osvobození 699
 686 04 Kunovice

Doc. Ing. Antonín Malach, CSc.
 Evropský polytechnický institut, s.r.o.
 Osvobození 699
 686 04 Kunovice

SPOLUPRÁCE VYSOKÝCH ŠKOL A LÁZEŇSKÝCH ZAŘÍZENÍ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Monika Motyková

Jablunkov

Abstrakt: *Univerzita hraje důležitou roli v oblasti růstu a rozvoje lidského potenciálu i regionu, ve kterém působí. Příspěvek je zaměřen na analýzu VŠ vzdělávání v oblasti cestovního ruchu vč. lázeňství v Moravskoslezském kraji (dále MSK) a také na vývoj nezaměstnaných vysokoškoláků v tomto kraji. Je zde rovněž přiblížena stručná charakteristika vzdělávání v oboru lázeňství v ČR a v Rakousku. Pro lepší provázanost lázeňského sektoru s vysokými školami se jeví jako vhodné vytvoření klastru lázeňství v MSK.*

Klíčová slova: *univerzita, vzdělání, nezaměstnanost, Moravskoslezský kraj, klastr, lázeňství*

ÚVOD

Zabezpečování kvalitního vzdělávání sehraje stále důležitější úlohu ve společnosti. Univerzitní vzdělání společně s odbornou praxí zabezpečuje lidem lepší uplatnění na pracovním trhu. První kapitola obsahuje komparaci vzdělávání v oblasti lázeňství v ČR a Rakousku. Obsahem druhé kapitoly je analýza vysokých škol v MSK nabízejících obor cestovní ruch. Současně je přiblížena komparace uplatnitelnosti vysokoškolsky vzdělaných osob absolvujících vysoké školy v MSK včetně charakteristických rysů nezaměstnaných vysokoškoláků v tomto kraji. Pro zajištění intenzivnější spolupráce mezi lázeňskými zařízeními a vysokými školami je navrženo ve třetí kapitole založení klastru lázeňství v tomto kraji.

1 VZDĚLÁVÁNÍ V OBORU LÁZEŇSTVÍ V ČR A RAKOUSKU

Počet klientů lázeňských zařízení každým rokem nejen u nás, ale i v zahraničí stoupá a pracovní trh tak nabízí stále více příležitostí pro lidi se vzděláním zaměřeným speciálně na lázeňství. Zatím se v ČR střední i vysoké školy zaměřují spíše na turismus všeobecně, v poslední době se však situace lepší a na některých vysokých školách byla rozšířena výuka o obor lázeňství. V sousedním Rakousku již existují možnosti sekundárního i terciárního vzdělání přímo v tomto oboru. Od výučních oborů přes střední školy až po bakalářské a magisterské studium – možností je v Rakousku opravdu mnoho. Cesta k vyššímu vzdělání v oblasti cestovního ruchu a konkrétně lázeňství není v Rakousku nijak složitá. Lázně hledají především specialisty na marketing, management. Absolventi nacházejí uplatnění, takže jsou motivováni studovat a vzdělávat se. Ještě nedávno byl manažer lázeňství luxusem, který si mohly dovolit jen největší hotely nebo úzce specializovaná zařízení, dnes je tato funkce známkou prestiže a každý hotel, který si to může dovolit, chce mít svého SPA specialistu. V Rakousku je tedy patrná spolupráce mezi lázeňskými zařízeními a školami a česká lázeňská zařízení i školy by se mohly inspirovat touto efektivní spoluprací přinášející prospěch oběma stranám¹.

V turismu, lázeňství i jiných oborech je rozdílný výchozí standard problémem rakouského vzdělávacího systému. S podobným problémem se nicméně setkáváme i v ČR. Neexistuje jednotná úroveň znalostí, kterou by zaručovala například maturita. Výuka prvních ročníků vysokých škol se pak často musí soustředit na stírání rozdílů mezi studenty. Vývoj v posledních letech je však nutno hodnotit kladně. Posledním velkým nedostatkem je v rakouských i českých lázeňských zařízeních špatné nebo spíše nedostatečně zapojení lékařů a specialistů na lázeňství do vzdělávacích systémů. Je nutné přesvědčit management lázní, aby kladl větší důraz na medicínské vzdělání zaměstnanců ve vyšších funkcích. Za druhé je nutné přimět lékaře k tomu, aby přestali vnímat návštěvníky lázní jen jako pacienty a začali v nich vidět i hosty.

Sociální kompetence je podle mnoha odborníků jedním ze slabých míst současného systému vzdělávání (nejen v turismu a lázeňství) v ČR i Rakousku. Školy by neměly učit jen vědomostem a znalostem, ale také například empatii a mnoha dalším druhům sociální interakce. Lidské kvality jsou často právě tím faktorem, který rozhodne o úspěchu jednoho a neúspěchu druhého, a to především v oborech, kde se pracuje s nemocnými. V následujícím textu je přiblíženo, ve kterých VŠ v MSK probíhá výuka cestovního ruchu a lázeňství.

¹ <http://www.spa-resorts.cz>

2. VÝUKA CESTOVNÍHO RUCHU A LÁZEŇSTVÍ NA VŠ V MSK A VÝVOJ NEZAMĚSTANANÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ V KRAJI

2.1 VÝUKA CESTOVNÍHO RUCHU A LÁZEŇSTVÍ NA VŠ V MSK

Moravskoslezský kraj patří mezi nejdůležitější průmyslové regiony střední Evropy. Tento kraj je rovněž místem pro život, studium a v neposlední řadě turistiku. Nachází se v něm také malebná a pestrá příroda, která poskytuje nesčetné možnosti pro rekreaci, turistiku i léčebné pobyty. Může se např. opřít o přírodní bohatství a také **lázeňství**. Vzhledem k velkému potenciálu lázeňství v MSK je nutné jej dále podporovat v rozvoji: Lázně Darkov, Karviná, Sanatoria Klimkovice, Státní léčebné lázně Karlova Studánka a Beskydské rehabilitační centrum v Čeladné.

Region Moravskoslezského kraje je vybaven kvalitním systémem školního vzdělávání. Nachází se zde 11 vyšších odborných škol a 5 vysokých škol: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ostravská univerzita, Slezská univerzita v Opavě, Vysoká škola podnikání Ostrava a Vysoká škola sociálně-správní. Dále se zde nachází Institut celoživotního vzdělávání Havířov. Tyto školy svými 13 fakultami zabezpečují výuku více než 42.000 studentů. Některé vysoké školy v kraji nabízejí vzdělání v oblasti cestovního ruchu (včetně lázeňství):

Vysoká škola báňská, ekonomická fakulta, nabízí ve studijním programu Ekonomika a management, studijním oboru Ekonomika cestovního ruchu v konzultačním středisku Uherské Hradiště prezenční formu studia, ve kterém je zahrnut předmět „Lázeňství a specifické formy cestovního ruchu“ seznamující studenty se specifickým postavením lázeňského cestovního ruchu a s novými formami zájmového turismu. Studium poskytuje možnost získat odborné znalosti pro profesní uplatnění v řídicích funkcích zařízení lázeňství, agroturistického, kongresového a ekologického turismu.

Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta nabízí v ak. roce 2011/2012 následující bakalářské studium: Program: Gastronomie, hotelnictví a turismus, obor Lázeňství a turismus. Na této fakultě rovněž působí **Ústav lázeňství, gastronomie a turismu**, který vznikl v souvislosti se zahájením výuky bakalářského studijního oboru Lázeňství a turismus. Odborná výuka je rozdělena do dvou oblastí – první část studia je věnována výuce předmětů z oblasti lázeňství, druhá část studia je zaměřena na turismus. Získané teoretické znalosti a praktické dovednosti studentů jsou prověřeny v rámci odborné praxe, která je realizována nejprve v lázeňských, rekreačních a obdobných zařízeních, ve druhé části studia pak v zařízeních cestovního ruchu. Úkolem ústavu je zajistit kvalitní profesní přípravu budoucích pracovníků ve studovaném oboru tak, aby byli schopni naplnit nejen požadavky trhu práce, ale byli připraveni vyhovět stále rostoucím nárokům a požadavkům lázeňské klientely i účastníků cestovního ruchu.

Na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzity je bakalářský studijní program Ekonomika a management, studijní obor Ekonomika cestovního ruchu. **Na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné a na Vyšší odborné škole Opava** je poskytováno bakalářské studium oboru Hotelnictví (studijního programu Gastronomie, hotelnictví a turismus). V tomto oboru je vyučován předmět Lázeňství. Cílem tohoto předmětu je seznámit studenty s postavením lázeňství v systému zdravotní péče i jako součásti cestovního ruchu. Předmět poskytuje specifické znalosti a dovednosti, které kvalifikují posluchače pro samostatné činnosti a řídicí funkce v lázeňských zařízeních a odlišují specifika služeb v lázeňských zařízeních od standardních služeb v ubytovacích zařízeních.

Lékařská fakulta Ostravské univerzity nabízí obory, které lze uplatnit v lázeňských zařízeních.

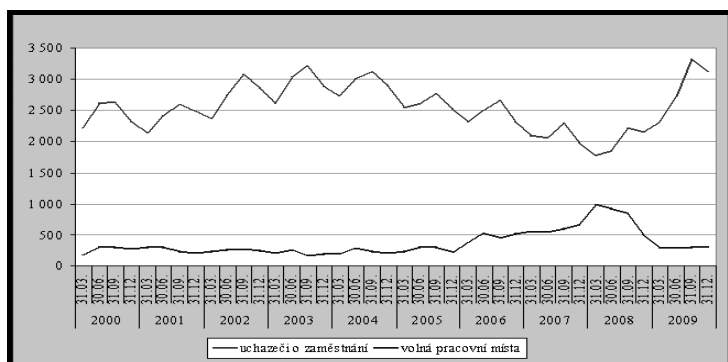
AHOL, Vyšší odborná škola v Ostravě nabízí obor cestovní ruch.

Z výše nabízené výuky lze předpokládat, že nabídka vzdělávání v oblasti cestovního ruchu včetně lázeňství v Moravskoslezském kraji reaguje na potřeby pracovního trhu a požadavky uchazečů o studium.

2.2 VÝVOJ NEZAMĚSTNANÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

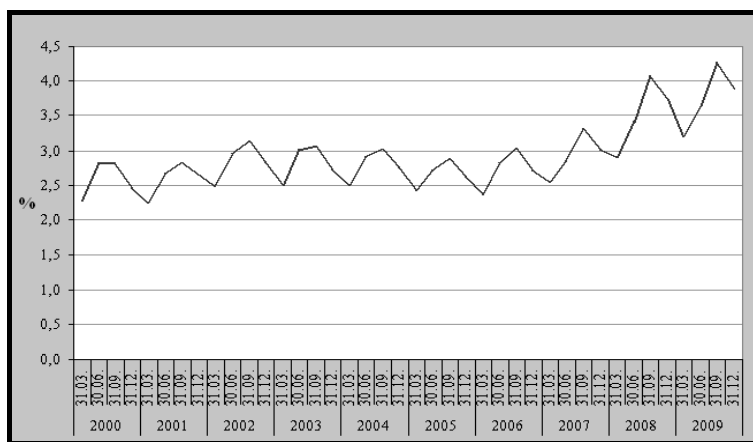
Vzdělání je jednou z nejdůležitějších veličin, která má vliv na nezaměstnanost. Čím je nižší vzdělání, tím je těžší uplatnění na trhu práce. Nejrizikovější skupinu na trhu práce tvoří osoby se základním vzděláním a bez vzdělání. Nejpočetnější skupinu nezaměstnaných tvoří skupina uchazečů o zaměstnání vyučených bez maturitního vzdělání. Nejlepší uplatnění na trhu práce dosahují lidé s vysokoškolským vzděláním.

Z níže uvedeného grafu lze vyčíst, že v roce 2009 došlo k poklesu nabídky volných pracovních míst v Moravskoslezském kraji a současně došlo ve třetím kvartále k nejvyššímu nárůstu počtu uchazečů o zaměstnání za posledních devět let.

Graf 1: Vývoj nezaměstnaných vysokoškoláků a volných pracovních míst s požadavkem na VŠ vzdělání v MSK
Zdroj: MPSV [3] Pozn. spodní čára – volná prac. místa, horní čára – uchazeči o zaměstnání

Níže uvedený graf ukazuje, že v roce 2009 a zejména ve třetím kvartále, byl nejvyšší podíl evidovaných vysokoškoláků na celkové nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji za posledních devět let.

Graf 2: Vývoj podílu evidovaných vysokoškoláků na celkové nezaměstnanosti v MSK
Zdroj: MPSV [3]

Níže uvedená tabulka ukazuje, že v roce 2009 byl zaznamenán největší podíl vysokoškoláků na celkové nezaměstnanosti. Důvodem tohoto zvýšeného podílu může být nárůst vysokoškolských oborů a také hospodářská krize. V roce 2009 došlo k poklesu počtu pracovních míst pro VŠ oproti roku 2007. Podíl volných pracovních míst pro VŠ na celkovém počtu volných pracovních míst byl v roce 2009 nejvyšší.

Ukazatel	2009 k	2007 k	2005 k
	3 1 . 1 2 .	3 1 . 1 2 .	3 1 . 1 2 .
Počet evidovaných uchazečů	80 5 8 1	65 8 1 6	96 5 2 8
- z toho s VŠ vzděláním	3 1 3 4	1 9 8 1	2 5 2 0
Podíl vysokoškoláků na celkové nezaměstnanosti	3,9	3,0	2,6
- z toho absolventi s VŠ vzděláním	550	372	452
Podíl absolventů s VŠ vzděláním na celkové nezaměstnanosti vysokoškoláků	17,5	18,8	17,9

Počet volných pracovních míst celkem	2	10	3
	7	6	3
	5	9	0
	6	6	6
Počet volných pracovních míst pro VŠ	305	659	227
Podíl VPM pro VŠ na celkovém počtu volných pracovních míst	11,1	6,2	6,9

Tabulka 1: Statistické údaje – ÚP MSK

Zdroj: MPSV [3]

Charakteristické rysy nezaměstnaných vysokoškoláků v MSK k 31. 12. 2009. Podle evidence úřadu práce v Moravskoslezském kraji můžeme strukturu nezaměstnaných vysokoškoláků k 31. 12. 2009 charakterizovat následujícím způsobem:

Pohlaví: Převažují muži 54 % - jejich podíl klesá ve srovnání s prosincem 2005 a 2007.

Věk: Největší počet i podíl u kategorie 25 – 29 let
Téměř třetina je mladých osob do 30 let
Téměř 30 % je ve věku 50 a více let.

Délka evidence: Převládají kratší evidence – 30,1 % do 3 měsíců

Nad 1 rok registrováno pouze necelých 20 %.

Zdravotní stav: Většinou bez zdravotního omezení – téměř 90 %, cca 200 osob se zdravotním postižením

Stupeň VŠ vzdělání: Bakalářské 15,8 % (od prosince 2005 nárůst z 12,2 %)
Vysokoškolské 81,8 % (od prosince 2005 pokles z 86 %)
Doktorské 3%

Z následující tabulky lze vyčíst, že nejčastěji evidovaní vysokoškoláci na ÚP jsou učitelé ZŠ, ekonomové (obor: ekonomika a management, hospodářská politika a správa) nebo obchodní agenti a odborní administrativní pracovníci.

Podle profesí	Absolventi podle studijního oboru
Učitelé ZŠ	Ekonomika a management
Ekonomové – vědecktí pracovníci, specialisté	Hospodářská politika a správa
Obchodní agenti	Filologie
Odborní administrativní pracovníci	Učitelství pro ZŠ
Odborní techničtí pracovníci	Nerostné suroviny
Učitelé odborných předmětů	Strojní inženýrství
Pracovníci v oblasti účetnictví, fakturace, rozpočtnictví a kalkulace	Ekonomika a řízení průmyslových systémů
Programátoři	Učitelství pro SŠ

Tabulka 2: Nejčastěji evidovaní vysokoškoláci na ÚP MSK

Zdroj: MPSV [3]

Největší poptávka zaměstnavatelů v MSK po profesích pro vysokoškoláky v roce 2009 byla následující: lékaři, ordináři, rehabilitační a farmaceutičtí pracovníci, technici různého zaměření (strojní, IT, elektro), programátoři, konstruktéři a projektanti, učitelé jazyků, vedoucí pracovníci, stavební inženýři a technici, kontrolori jakosti.

VŠB-TU Ostrava (452 celkem/298 nepracujících)	Ostravská univerzita v Ostravě (203 celkem/118 nepracujících)	Slezská univerzita v Opavě (150 celkem/99 nepracujících)
Ekonomická fakulta (204/137)	Filozofická fakulta (61/37)	Fakulta obchodně podnikatelská v Karvině (99/69)
Hornicko-geologická fakulta (71/46)	Přírodovědecká fakulta (58/32)	Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě (36/21)
Fakulta metalurgie a metalurgického inženýrství (60/36)	Pedagogická fakulta (36/15)	Fakulta veřejných politik v Opavě (14/8)
Fakulta strojní (57/37)	Fakulta zdravotnických studií	Matematický ústav v Opavě

	(31/22)	(1/1)
Fakulta elektrotechniky a infomatiky (36/29)	Fakulta umění (17/12)	
Fakulta bezpečnostního inženýrství (16/10)		
Fakulta stavební (8/3)		

Tabulka 3: Nezaměstnanost absolventů vysokých škol v MSK na ÚP ČR k 30. 9. 2009

Pozn. Vysoká škola podnikání, a.s. (21/11), Zdroj: MPSV [3]

Z níže uvedené tabulky lze vyčíst podíl neuplatněných absolventů na trhu práce v roce 2009.

Vysoká škola	Počet absolventů, kteří ukončili studium v r. 2008	Počet absolventů evidovaných na ÚP % CR k 30.9.2009	Podíl neuplatněných absolventů na trhu práce
VŠB TU Ostrava	5 092	452	8,9
Ostravská univerzita v Ostravě	2 229	203	9,1
Slezská univerzita v Opavě	1 331	150	11,3
Vysoká škola podnikání, a.s.	671	21	3,1

Tabulka 4: Porovnání uplatnitelnosti absolventů VŠ uvedených vysokých škol

Zdroj: MPSV [3]

Podle Českého statistického úřadu [2] byl v září 2010 v **MSK** evidován meziměsíční nárůst evidovaných lidí bez práce v karvinském okrese – 196 osob, opavském – 163 osob a bruntálském – 156 osob. V celém kraji se přišlo nově zaevidovat 2835 absolventů vysokých škol. **Nově evidovaní vysokoškoláci absolvovali ekonomické obory a obory se zaměřením na hotelnictví a turismus** nebo učitelství. Na základě těchto údajů lze říci, že vysoké školy poskytující obory zaměřené na hotelnictví a turismus (lázeňství je součástí těchto oborů) mají nedostatečnou provázanost se zařízeními cestovního ruchu včetně lázeňských zařízení. Absolventi mnohdy nenacházejí uplatnění. Mělo by dojít k navázání intenzivní spolupráce mezi zařízeními cestovního ruchu (včetně lázeňských zařízení) a vysokými školami, kdy absolventi budou motivováni studovat a vzdělávat se, protože najdou v daném oboru uplatnění.

Efektivní spolupráce již byla navázána např. mezi **lázeňským zařízením Darkov** a místní Slezskou univerzitou a tuto spolupráci chtějí obě strany dále rozvíjet. V lázních Darkov mají zaměstnanci neomezenou možnost sebevzdělávání a rozšiřování svých vědomostí formou odborných kurzů či studií na vysokých školách. Zaměstnanci konzultují s vedením lázní vzdělávání a další profesní uplatnění v rámci společnosti. Vedení má vytvořen výukový plán na cizí jazyky, konkrétně na ruštinu a angličtinu. Arabštinu se však neučí. Lázně Darkov, které jsou léčebným a rehabilitačním centrem pro pacienty s nemocemi pohybového ústrojí, poúrazovými a pooperačními stavy, s neurologickými a oběhovými potížemi, následky popálenin a dalšími závažnými diagnózami, spolupracují s Olomouckou univerzitou, Fakultou tělesné Kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Stáže a zaškolování fyzioterapeutů je pravidelnou, smluvně zakotvenou záležitostí. Zájemců o praxi v tomto lázeňském zařízení je nyní daleko více, než mohou lázně zvládnout. Někteří absolventi po ukončení studia se pak hlásí do zaměstnání právě do těchto lázní. Praktikující studenti Univerzity Palackého si pochvalují zejména špičkové vybavení fyzioterapeutických pracovišť v Darkově. Oceňují také možnost pracovat s vozíčkáři a na ergoterapeutických dílnách a velmi dobré vedení staršími specialisty.

3. KLASTR LÁZEŇSTVÍ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Klaster lze podle M. Portera [4] chápat jako geografické soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem v příbuzných odvětvích a přidružených institucích, jako jsou univerzity, agentury a obchodní asociace různých směrů, které soutěží, ale také spolupracují. Porter v knize „Konkurenční výhoda národů“ vyslovuje hypotézu, že vzájemně provázaná odvětví soustředěná geograficky na vymezeném území jsou hnací silou národního, regionálního a místního rozvoje. V ČR v rámci Operačního programu Průmysl a podnikání (poskytovatel MPO) byl vytvořen program podpory Klastery, který však nepodporuje založení klasteru z neprůmyslových oblastí. Klaster lázeňství by měl vzniknout přístupem „zdola nahoru“. Podle Zelené knihy klastrových iniciativ [5] klastery fungují, když se spojí lidé, pochopí společné problémy či příležitosti a rozhodnou se, že je budou řešit společně.

Tato spolupráce se odehrává tam, kde fungují klastrové iniciativy. Jedná se tedy o spolupráci nejen mezi podniky, ale také institucemi terciárního vzdělávání, regionálními a místními vládami. Přístup „zdola nahoru“ je důležitým aspektem identifikace klastru nezávisle na dostupných veřejných údajích.

Jak uvádí VANĚK [7] pro vytváření zákazníky požadovaných produktů je potřebné zapojení celé řady podnikatelských subjektů. Většina lázeňských zařízení má již zkušenosti s propojením zdravotnické péče s ubytovacími a hotelovými službami, stravovacím provozem a organizací volného času svých klientů. Spolupráce by však měla být posílená v oblasti vzdělávání.

3.1 KLASTR – FORMA SPOLUPRÁCE MEZI LÁZEŇSKÝMI ZAŘÍZENÍMI A INSTITUCEMI TERCIÁLNÍHO VZDĚLÁNÍ

Pokud respektujeme aktuální trendy a směřování EU (Lisabonský proces, Evropský výzkumný prostor) v souvislosti se změnami role vysokých škol ve společnosti a v souladu s Dlouhodobým záměrem MŠMT, *VŠ* by měly přispívat k rozvoji regionů a jejich konkurenceschopnosti.

Lázeňská zařízení by měla přizpůsobit svou nabídku celoevropským trendům. Jedním z trendů je stárnutí evropské populace a s tím související rostoucí náklady ve zdravotnictví vs. omezené příjmy. Lázeňská zařízení by měla rozšířit svou nabídku o služby zvyšující délku a kvalitu života. Inovace by měly vést ke stejné či nižší ceně při využití obnovitelných zdrojů a produkci menšího množství odpadů. Lázeňská zařízení v MSK by měla klást velký důraz na zvyšování odbornosti svého zdravotního personálu a rozvoj lázeňské léčebné medicíny. Dále by se měly zapojovat stále více do spolupráce s vysokými školami a výzkumnými institucemi v ČR a Evropě.

Tyto pozitivní změny by se urychlily založením klastru lázeňství, kde by došlo k účinné spolupráci univerzitního světa a světa lázeňství v Moravskoslezském kraji. Spolupráce uvnitř klastru obecně činí trh více efektivním, z čehož obvykle profitují jak členové klastru, tak jejich obchodní partneři a finální spotřebitelé. Klastř lázeňství umožní rozvinout trvalou a efektivní spolupráci mezi lázeňskými zařízeními, vysokými školami nabízejícími obory uplatnitelné v lázeňství. To vše povede k růstu konkurenceschopnosti regionu Moravskoslezsko v sektoru lázeňství.

Přínosy klastru lázeňství pro *VŠ* jsou následující:

- úzká spolupráce univerzit nabízejících obory uplatnitelné v lázeňství s lázeňskými zařízeními nabízí možnost zdokonalování znalostí
- znalost aktuálních potřeb lázeňství v MSK
- porozumění požadavkům trhu
- vzdělávání na míru pro studenty
- aplikovaný výzkum (spolupráce na reálných projektech)
- zisk ze společných projektů výzkumu a vývoje
- přínos technologií do praxe
- přístup k dalším zdrojům financování (grantové prostředky, soukromé zdroje apod.)
- možnost výměny znalostí a informací z oboru
- lepší přístup ke specializovaným dodavatelům, zaměstnancům, informacím a vzdělávání
- lepší přístup ke specifickým kvalifikacím, aktivům a kapitálu
- spolupráce univerzity se společnostmi přináší zdokonalování znalostí, porozumění podnikatelským postupům i potřebám
- rozvoj lidských zdrojů
- VŠ* sehrávají významnou roli v rozvoji inovací, jenž jsou významným diferenciativním prvkem konkurenční výhody
- studijní plány jsou lépe uzpůsobeny studentům, absolventi jsou lépe připraveni pro určitý obor
- inovace – klíč k úspěchu v podnikání. Vzdělání v oblasti lázeňství, jeho kvalita a spojení s výzkumem hraje a bude hrát klíčovou roli na globální scéně, neboť: objevuje talenty, formuje jejich schopnosti, je katalyzátorem inovací.

3.2 FORMY ZAPOJENÍ INSTITUCÍ TERCIÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DO KLASTRU

Podle Czechinvestu [1] si u klastrů lze představit v podstatě dvě formy zapojení institucí terciárního vzdělávání, a to:

jako člena, resp. společníka klastru, anebo

formou nečlenské spolupráce, zejména pak na základě smlouvy uzavírané ad hoc ve vztahu k jednotlivým úkolům a událostem anebo i na trvalejším základě.

Výjimku tvoří forma klastru - nadace, která neoperuje s možností členství jako takového. S ohledem na potřeby klastru mohou být zajímavé obě formy zapojení vysokých škol a lze je vedle sebe kumulovat, tj. některé instituce mohou s klastrem spolupracovat na členském, jiné na nečlenském základě. Nicméně vzhledem k tomu, že do klastru je pro splnění zákonných podmínek třeba zapojit instituci terciárního vzdělávání na členském základě, bude nezbytné pro klastř využít participace alespoň některých institucí na trvalejším základě formou členství.

Z obecně-právního hlediska je nutné upozornit, že veřejné vysoké školy se nesmějí stát společníky s neomezeným ručením (veřejná obchodní společnost – společník, komanditní společnost – komplementář, je vyloučeno také členství v konsorciu, neboť i zde by šlo o neomezené ručení). Rovněž jejich možnost podílet se vkladem na společnostech či družstvu je omezena jejich interními předpisy.² Veřejná vysoká škola se může podílet na založení právnické osoby anebo vkladu do právnické osoby pouze z předchozím písemným souhlasem její správní rady.³ Možnosti nečlenské spolupráce (např. přidružený, čestný nebo akademický partner bez nutnosti vkladu) však relativně omezeny nejsou.

ZÁVĚR

Rozvoj lidských zdrojů je dlouhodobý proces, ve kterém hrají univerzity a vysoké školy velmi důležitou úlohu. V tomto příspěvku byly představeny 4 vysoké školy v Moravskoslezském kraji, které nabízejí vzdělávání v oblasti cestovního ruchu a v rámci tohoto oboru převážně vyučují předmět lázeňství. Univerzity by se měly snažit přizpůsobovat své programy požadavkům trhu, aby zabezpečily dostatečný počet absolventů, kteří budou schopni se uplatnit na trhu práce. Měly by navázat užší spolupráci s lázeňskými zařízeními v Moravskoslezském kraji, které jsou konkurenty, mohou se však také vzájemně doplňovat, spolupracovat, inovovat své služby a tím přilákat novou klientelu. Lázeňská zařízení v MSK nabízejí 4. největší lázeňskou lůžkovou kapacitu s potenciálem dalšího rozvoje. Tato spolupráce může mít různou formu a intenzitu a je zde možné využít kooperativní formu klastru, která pomůže kraji jako regionu s atraktivní nabídkou lázeňství. Některá lázeňská zařízení v kraji již navázala efektivní spolupráci s vysokými školami. Tato spolupráce by se však měla stát ještě intenzivnější např. prostřednictvím vytvoření klastru lázeňství. Klaster lázeňství bude přínosem pro zapojené subjekty i destinaci, ve které působí za předpokladu, že se bude jednat o prohloubení spolupráce založené na inovativnosti, komunikaci a informovanosti.

LITERATURA

- [28] Czechinvest. URL: <http://www.czechinvest.org/>
- [29] Český statistický úřad. URL: <http://www.czso.cz>
- [30] Ministerstvo práce a sociálních věcí. URL: <http://portal.mpsv.cz>
- [31] PORTER, M. E. *The competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press, 1990, ISBN 0-684-84147-9.
- [32] SOLVELL, O., LINDQVIST, G., KETELS, CH. *Zelená kniha klastrových iniciativ*. 2006, ISBN 91-974783-3-4. URL: <http://www.czechinvest.org/data/files/zelena-kniha-klastrovych-iniciativ-64.pdf>. Staženo 16. 12. 2010.
- [33] Spa resorts. URL: <http://www.spa-resorts.cz>
- [34] VANĚK, J. *Zdravotní turistika – příležitost pro tvorbu neprůmyslových klastrů*. In Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia a odborných seminářů „TECHNÉ OSTRAVA 2008“, S 94-97. Ostrava: DK Poklad, 2008. ISSN 1214-8808.
- [35] Webové stránky vysokých škol. URL: <http://www.vsb.cz>, <http://www.slu.cz>, <http://www.opf.slu.cz>, <http://www.osu.cz>, <http://www.vsp.cz>.
- [36] Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách. URL: http://aplikace.msmt.cz/vysokeskoly/legislativa/Zakon111_uplne_zneni_552.htm.

ADRESA

Monika Motyková
Jablunkov č. 313
739 91 Jablunkov
Tel. +420 731 777 832
e-mail: monika.motykova@centrum.cz

² Viz. Ust. Par 20 odst. 3, z. č. 111/1998 Sb. o vysokých školách.

³ Viz. Ust. Par 15 odst. 1 písm.d) z. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

VZDELÁVANIE A VÝCHOVA ABSOLVENTOV – PODNIKATEĽOV NA VŠETKÝCH TROCH STUPŇOCH VZDELÁVANIA

Karol Polák

Vysoka škola v Sládkovičove

Podnikanie v znalostnej ekonomike je v rukách absolventov všetkých troch stupňov vzdelávania, a to bakalárskeho, magisterského eventuálne inžinierskeho a doktorandského (pozri tab. 1).

Východiskom sú vzdelávacie stupne (prvý, druhý a tretí stupeň) a nadväzné prevzdelávanie certifikáciou, dovzdelávanie atestáciou a nadvzdelávanie postgraduálnou. Toto tzv. dovzdelávanie absolventov vysokých škôl na absolventov podnikateľov je tu pre zdynamizovanie znalostnej ekonomiky a doriešenie nezamestnanosti vysokoškolákov.

STREDNÉ ŠKOLSTVO

Pred 150 rokmi dostalo Slovensko v Uhorsku štyri slovenské gymnáziá. Tieto sa dodnes rozrástli na stovky stredných škôl a až 80% občanov má maturitu.

Pred asi 70 rokmi dostalo Slovensko v Československu aj vysoké školy. Tieto sa dodnes rozrástli na asi tridsať vysokých škôl, z čoho deväť tvoria malé regionálne súkromné vysoké školy a asi 17 % občanov má klasický vysokoškolský diplom.

Čo bude ďalej? Naším štúdiom a vedeckým zameraním bude rozvoj vysokých škôl:

1. veľa malých regionálnych súkromných vysokých škôl pre dvojstupňové vzdelávanie (Bc., Mgr., alebo Bc. Ing. – resp. iba Ing.)
2. málo veľkých verejno-štátnych excelentných univerzít pre jedностupňové (PhD.) (pripraviť tiež ako dvojstupňové – Pgš. – PhD.)
3. prevzdelávaním získať zručnosti – Bc. _{cert.}
4. dovzdelávaním získať nové odbornosti – Mgr. _{atest.} eventuálne Ing. _{atest.}
5. nadvzdelávaním získať nové znalosti – PhD. _{pgš.}

Ak bude na mape Slovenska veľa klasických vysokých škôl pre prvé dva stupne a málo excelentných univerzít pre vedu a tretí stupeň vzdelávania so zaradením Pgš. – stupňa štúdia (tretí stupeň Pgš. a štvrtý stupeň PhD. eventuálne PhD. _{pgš.} – pozri tab. 1). Hlavný zámer výskumu:

- Malé súkromné regionálne vysoké školy (prvý a druhý stupeň), ktoré sa opierajú o prax regiónov.
- Veľké verejnoprávna celoštátna excelentná univerzita (tretí a štvrtý stupeň), ktorá sa opiera o vedu schválenú vládou Slovenskej republiky.

Riešitelia:

Prof. Ing. Karol Polák, DrSc. et Dr. h. c. - rektor Vysokej školy v Sládkovičove

Prof. Ing. Peter Plavčan, CSc. – generálny riaditeľ sekcie vysokých škôl MŠ SR

Prof. RNDr. Jozef Komorník, DrSc. - vedúci katedry, Fakulta manažmentu Univerzita Komenského

Prof. RNDr. Jaroslav Pastorek, DrSc. – predseda SAV Bratislava

absolvent - podnikateľ pre	Metodika	Stupne VŠ vzdelania	Ďalšie vzdelávanie absolventov VŠ	
			(Bc.) prevzdelávanie a do vzdelávanie a nad vzdelávanie	(Mgr.) (PhD.) znalosti - zručnosti - skúsenosti - etika
malé podniky rozvojovo - inováčné	Nové technológie	services workers 1° Bc.	Bc. cert. 1, 2, ...n Certifikované nové zručnosti (1 sem.) pre výkony v povolani tzv. uplatnenia prácou	Stále nové a nové zručnosti pre výkon trhom požadovaných povolani obsluhy strojov zariadení nástrojov, prípravkov a prístrojovej a počítačovej techniky novou počítačovo-jazykovou kultúrou a sofistikovanej práce pre uplatnenie na trhu práce.
Stredné podniky	prototypové ateliéry	graduate 2° Mgr. H "Pa"	Mgr. atest. 1,2 n skúsenosti pre graduované výkony humanitnej oblasti komunikácie a spoločenských objednávok pre VP a VS	Atestáciou výkonov pre dosiahnutie cieľov - vedách, sofistikovanou zručnosťou komunikáciou, logikou, spravodlivosťou a porovnávaním dosiahnutých riešení v prospech dobra a života.
		graduate 2° Ing. R "Hu"	Ing. atest. 1,2 n Atestované nové skúsenosti (1 blok) pre nové objekty podľa požiadaviek štátu tzv. riešeniami autorizovanou ochranou: licenciami a AO pre priemysel a pôdohospodárstvo a ekonomiky	Atestáciou výkonov a analýz pre rozvoj nových inžinierskych riešení, pre objektívizáciu. kvality produkcie a služieb pomocou nových materiálov a vysokých technológií pre nové objekty.
veľké podniky akademicko projektové	vývojové pracoviská	postgraduate 3° PhD.	PhD. pgs. 1,2 n Postgraduované inovácie z invenčne inováčných reťazcov tzv. uplatnenia vedou, zo základnej aplikovanej inováčnej vedy (2 sem.) až po objavy a high-tech ev. know - how Zvážiť kandidáta doktorantúry písomnou prácou ozn.: "C- PhD." (rozvoj znalostných presahov)	Vedecké výkony, aplikácie a inovácie ako výstupy výskumov pre rozvoj poznávacej vedy a pre rozvoj realizácie inovovaných riešení. Reťazec - knižné vedomosti, poznávacie poznatky a celostné znalosti z riešení základného aplikovaného a inovačného výskumu pre budovanie znalostnej ekonomiky a na etickom základe pre prežitie.

ZE - znalostná ekonomika
H - humánne vedy
R - reálne vedy - podľa delenia
Pa - Pázmány
Hu - Humbolt

Tab. 1: Ďalšie vzdelávanie absolventov VŠ

ZMENY V SKLADBE VYSOKÝCH ŠKOL V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Vznik malých vysokých škôl N.Uni a veľkých excelentných univerzít je vo výsostnom záujme rozvoja vysokého školstva v praxi (učenie zo života pre život) a vo vede (učenie z vedy pre prežitie).

Učenie praxou a učenie vedou treba dať do pomeru:

Malé vysoké školy – 2/3 odbornosti, 1/3 vedy – aplikovaný výskum cez inovácie

Veľké excelentné univerzity – 1/3 odbornosti, 2/3 vedy – základný výskum cez objavy a vynálezy.

Každá univerzita má tri sekcie:

1. Akademické – vedecké laboratória, kde sa neučí len skúma eventuálne doktoruje a postgraduuje v laboratóriách s vedeckou významnosťou. Tu je základ excelentných vedeckých univerzít. (Mgr. Pgš., PhD.)
2. Univerzitné (eventuálne vysokoškolské) – názorové učebne, kde sa len učí a laboruje eventuálne undergraduuje eventuálne graduje v učebniach napojených na pokusy, alebo dokonca prax (za sebou). Tu je základ súkromných regionálnych vysokých škôl (Bc., Mgr. eventuálne Ing.)
3. Servisné – knižnica, projektovne (projektová výchova), konštruológia (konštruktérska výchova), dielne (technologická výchova), ateliéry (priemyselná dizajnérská výchova), vedecké laboratória (vedecká výchova) atď.

Tu je základ dobrého prostredia, ktoré vychováva. Naše vysoké školy pracujú z tohto hľadiska v nemiestnych podmienkach (stanovisko EUA) a ani jedna vysoká škola nie je excelentná a vedecká. Tu treba niečo urobiť a okamžite.

Naša súkromná regionálna Vysoká škola v Sládkovičove vypracovala spolu so SAV projekt na vybudovanie Inovatechu – SAV /VŠS združeného pracoviska SAV – VŠS pre výchovu znalostných podnikateľov pre uplatnenie inováčných a aplikačných výsledkov do podnikania v znalostnej ekonomike:

bakalárov – certifikáciou

magistrov – atestáciou

doktorandov – postgradualizáciou.

INOVATECH - SAV /VŠS

(ZAKLADAJÚCA LISTINA PRACOVISKA SAV A VŠS)

ODÔVODNENIE MOJE 2 STRANY Z VÍZIE

INOVATECH - SAV / VŠS n. o. je nezisková do vzdelávacia organizácia, pôsobiaca na území SR a štátov V4 pre do vzdelávanie absolventov (doktorandov) vysokých škôl pre podnikanie v znalostných regionálnych a prihraničných

spoločenstvách na aplikovateľných realizačných výstupoch zo základného výskumu SAV a excelentných centier pre siete znalostnej ekonomiky pre malé a stredné podnikanie absolventmi vysokých škôl, ale predovšetkým z regiónu Trnavsko.

Úvodné dozvedľavanie obsahuje: prečo podnikat' a ako zarábať peniaze, trhové podnety, prieskum trhu, vytvorenie vízie, obchodných registrov, podnikateľský plán, prevádzkovanie, ceny, rentabilita, personalistika, zodpovednosť podnikateľov počas aj pri ukončení podnikania, výročná správa, solidarita – konsenzus, subsidiarita.

Dovzdelávanie na kvalifikáciu „absolvent – podnikateľ“ bude mať možnosť pripraviť sa na doktorandské štúdiá po vstupnom dozvedľavaní si vyberie predmet štúdia s možnosťou jeho spojenia so štúdiom doktorandúry. Je to: Výber znalostne celostných aplikácií pre regionálne podnikanie v malých a stredných podnikoch

Inovačné – licenčné, zručnostné znaky a znalostne - úplné výstupy zo základného a aplikovaného výskumu pre budúce podnikanie na znalostných vstupoch do podniku:

Príprava znalostného vlastného riešenia ochrany pôvodnosti inovačného podnikateľského riešenia high-tech, alebo know-how.

Musí sociotechnicko-ekonomicko bez rizikové zručnosti a skúsenosti, jazykovo - informačne- komunikačná kultúra sociálnej práce

Finančné—bankovo a podnikové práva a zodpovednosť za navrhované riešenia krokov do cieľa

Návratnosť vynaložených prostriedkov a efektívnosť, manažment podnikania, kvalita a úspech na trhu

Projekt podnikateľského zámeru pre malé a stredné podniky v regióne:

(Plán, kapitál, obch. Register, dane, poistenie, účtovníctvo, VZ) - pracovné realizačné reťazce v príprave, spracovaní a kontrole kvality, vymedzenie tímovej práce

logistické úlohy pri nákupe, spracovaní a distribúcii objektov podnikania – marketingový plán

Servisné technológie a obchodovanie s objektmi podnikania

Ekonomicko-právne a správne prvky v malých a stredných podnikoch.

Personalistika – práca s ľuďmi

Regionálne uplatnenie sa na trhu podnikania:

politologické a sociálne a spoločenské, výročné správy pre regióny, nadregionálnych a prihraničie štátov V4

dištrikty z malých a stredných podnikov, účtovné závierky

združenie malých a stredných podnikov so silou veľkého podniku a ich environmentálny dopad

Znalostný marketing manažment podniku a prácu so zákazníkmi a obchodom.

REALIZÁCIE DOVZDELÁVANIA ABSOLVENTOV VŠ

Je to úzka spolupráca v roli tímov tréningových učiteľov so stále plniacou doktrínou vedomostného trojuholníka s podnikateľským výstupom v tíme sú:

1. výskumníci SAV a excelentné univerzity, ktoré sú nositeľmi invenčne-inovačných realizačných nápadov zo základného výskumu pre aplikovaný výskum a inovatívne založené znalostné malé a stredné podniky – učením základom vedou (učenia vedou)
2. učители (profesori, docenti) VŠ odborníci s praxou, ktorí sú nositeľmi učenia metodikou konkrétnych aplikačných riešení pre vytvorenie zmysluplného znalostného podniku – učením od špecialistov (učenie odbornosťou).
3. konzultanti – dobrovoľníci z výskumnej, alebo reálnej praxe ústavov firiem, bank, obchodného registra, daňového úradu, sociálnej a zdravotnej poisťovne, bezpečnosti a ochrany práce, platnej legislatívy, ochrany autorských práv a iné.), ktorí sú nositeľmi istoty – učenie overenými skúsenosťami učenie praxou.

Súčasný štúdium doktorandúry nie je podmienkou, ale možnosťou na VŠ doma aj v zahraničí a SAV. Výchova, dozvedľavanie pre „absolventov – podnikateľov“ bude riešená tímovo z pracovníkov. I., II. A III. Pre každý prípad tímovým zložením „ad-hoc“ z VŠ v regióne a štátov V4. Motiváciou tímov budú motivačné akcie a ocenenia ústavu INOVATECH SAV /VŠS. V regióne Trnavsko pôsobia univerzity, ktoré sú zárukou úspešného dozvedľavania – podnikateľských štúdií pri „ad – doc“ tímoch. Sú to:

1. Trnavská univerzita v Trnave

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Univerzita J. Selyeho, Komárno

Stredoeurópska vysoká škola v Skalici

Potom sú to blízke VŠ prihraničných oblastí:

Trnava – Nitra – Bratislava – Komárno

Győr, Šamorín – Budapešť

Hodonín – Kunovice – Brno

B. Bisla, Kielce – Krakov
Linyu – Viedeň

Celostné učenie vedou, odbornosťou a praxou je zárukou dobrej výchovy „ absolventov – podnikateľov v regióne Trnavsko v novozaloženom prostredí INOVATECH SAV/VŠS.

Typy tímových učiteľov (I., II, II,) ponúkajú:

Slovenská akadémia vied pomáha výskumníkom podľa kvalifikácie výskumník podľa vzhl. 44/1977 Zb. V kvalifikačných stupňoch: I. Ia z vedných odborov ústavov SAV:

Vysoké školy ponúkajú vedecko-pedagogických učiteľov kvalifikácie docent a profesor podľa vyhlášky.

zo štud. odborov VŠ v regióne

Sládkovičovo

1. Právo – č. 3.4.1
2. Verejná politika a verejná správa – č. 3.1.7
3. Sociálna práca – č. 3.1.14
4. Potreba, regiónu výroby a služby v regióne Trnavsko
 - o Odborové pracoviská – VŠ v regióne Trnavsko
 - o Odbor právneho poradenstva
 - o Odbor jazykov a komunikácie
 - o Odbor verejnej politiky a verejnej správy
 - o Odbor Sociálnej práce a ľudských zdrojov
 - o Odbor manažérstva, ekonómie a financií

LITERATÚRA

Knižnica – zoznam knižníc SAV, VŠS, Tr.U, UCM, J.S. v Komárne

Dostup na úrad patentov a duševného vlastníctva

Otvorenie poradenstvo patentov a duševného vlastníctva – ústav B. Bystrica

Sprístupnenie centrálnych knižníc SAV a V-VŠ Trnava

Ústav právneho poradenstva súdneho znelectva pri VŠS pri FP JJ

Ústav mediácie probácie pri VŠS

Ústav jazykov a informatiky pri VŠS

Legislatívne zmeny:

1. vypracovať novú koncepciu rozvoja VŠ v SR
2. pre malé súkromné regionálne vysoké školy to bude zákon o vysokých školách – N. Uni regionálne súkromné vysoké školy sú 2,5 x lacnejšie, ako verejné vysoké školy
3. pre veľké, ako štátne VŠ to bude zákon o verejných excelentných vedeckých univerzitách
4. priority výskumu a zákona o financovaní vedecko-výskumných úloh cez vstupné oponentúry pod kontrolou zahraničných expertov.

VYUŽITIE VÝSTUPOV PRE ROZVOJ VŠ

Malé vysoké školy sú hnané graduálnou koncepciou pre rozvoj vzdelávania v regionálnych duchovných centrách vzdelávaním praxou v praxových semestroch. Veľké univerzity sú hnané postgraduálnou koncepciou pre posilnenie základného výskumu a vybraných priorít z vedy a vzdelávania vedou (vzor FU Nemecko). Ďalšie uplatňujúce vzdelávanie pre absolventov všetkých typov VŠ má charakter certifikačný, atestačný a postgraduálny (vzor Silicou Vely USA). Celoživotné záujmové vzdelávanie pre seniorov na letných školách vysokých škôl tzv. univerzít tretieho veku.

Využitie pre verejnosť

Zvýšenie percenta VŠ vzdelaných občanov v regionálnych potrebách.

Zvýšenie percenta základného výskumu a percenta financií zo štátneho rozpočtu.

ADRESA

Prof. Ing. Karol Polák, DrSc. et Dr. h. c.
rektor Vysoké školy v Sládkovičove
Fučíkova ul. 269
925 21 Sládkovičovo
tel.: 031/788 17 11
fax: 031/788 17 10

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

PROBLEMATIKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A NA VOŠE ZLÍN

Hana Šedová

Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín

Abstrakt: Problematika finanční gramotnosti je velmi často zmiňovaným pojmem nejen v oblasti školství, ale v posledním době také v oblasti politických diskuzí. Česká ekonomika, která hledá cestu z hospodářské krize, dokonce uvažuje o alternativě, že zvyšování vzdělanosti obyvatelstva v oblasti finanční gramotnosti, je jednou z možností, jak krizi zabránit nebo alespoň zmírnit. Na toto téma bylo realizováno již několik průzkumů. Na řešení problematiky finanční gramotnosti se kromě Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva financí, Ministerstva průmyslu a obchodu, České národní banky a dalších významných institucí, podílela i VOŠE Zlín svým projektem „Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje“.

Klíčová slova: Finanční gramotnost, cenová gramotnost, peněžní gramotnost, rozpočtová gramotnost, česká ekonomika, krizi, projekt, průzkum, finančně gramotný občan, úroveň znalostí, vzdělanost.

ÚVOD

Česká ekonomika podle ekonomů v roce 2011 zpomalí. Zatímco za rok 2010 se předpokládá růst domácího produktu až o 2,3 procenta, v roce 2011 by to mohlo být jen 1,7 procenta, možná i méně. Zpomalení způsobí především úsporné kroky vlády, dalšími významnými vlivy bude vývoj v největších evropských zemích a v neposlední řadě i pokles investic do solárních elektráren v důsledku mimořádných kroků zákonodárců. Před tíšňovým schvalováním balíku výdajových a mzdových škrtů a snížení státních podpor a zavedení dodatečných daní premiér Petr Nečas uvedl, že „vliv vládních úsporných opatření může snížit růst ekonomiky v roce 2011 až o 0,6 procent“. [1]

„Výhled české ekonomiky pro rok 2011 nabízí mírný optimismus. Riziko návratu recese se podstatně snížilo, rychlejšímu oživení ovšem brání ekonomická situace v eurozóně a potřeba snižovat schodek domácích veřejných financí,“ uvedl hlavní ekonom Patria Finance David Marek. [1] „Ve srovnání s řadou evropských zemí je přitom situace české ekonomiky lepší díky stabilnímu finančnímu sektoru a menším problémům s veřejnými financemi“, míní dále analytik UniCredit Bank Pavel Sobíšek. [1]

Výše zmíněné úvodní informace o ekonomice České republiky jsou zároveň úvodem k tomuto článku o „**finanční gramotnosti**“. Je úroveň finanční gramotnosti v České republice dobrá a proto se ekonomika nyní zlepšuje? Nebo je úroveň finanční gramotnosti v České republice špatná a proto se Česká republika dostala do finančních problémů. Zda-li jsou mezi těmito otázkami souvislosti, je otázka do diskuze. Ale v každém případě je finanční gramotnost základem ekonomiky každé rodiny, a tím také základem ekonomiky každého státu. Tento článek se zabývá problematikou finanční gramotnosti a jejím využitím i na VOŠE Zlín.

POJEM „FINANČNÍ GRAMOTNOST“ A JEHO DEFINICE

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. [2]

Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. Finanční gramotnost jako správa osobních rodinných financí zahrnuje tři složky:

- **peněžní gramotnost** představuje kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz z transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.),
- **cenovou gramotnost** představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci,
- **rozpočtovou gramotnost** představují kompetence nezbytné pro správu osobního / rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované – správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (např. úvěrů nebo leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhy různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci. [2]

Vláda České republiky svým usnesením č.1594 ze dne 7.prosince 2005 uložila ministru financí, ministru školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit do 30.září 2006 systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále jen SBFG). SBFG byl vytvořen mezíresortní pracovní skupinou složenou ze zástupců Ministerstva financí (dále MF), Ministerstva průmyslu a obchodu (dále jen MPO), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) a jeho přímo řízenými organizacemi: výzkumným ústavem pedagogickým (dále jen VÚP) v Praze a Národním ústavem odborného vzdělávání (dále jen NÚOV). Ke spolupráci byl přizván i zástupce obchodních akademií. První verze byla dokončena v září 2006. [2]

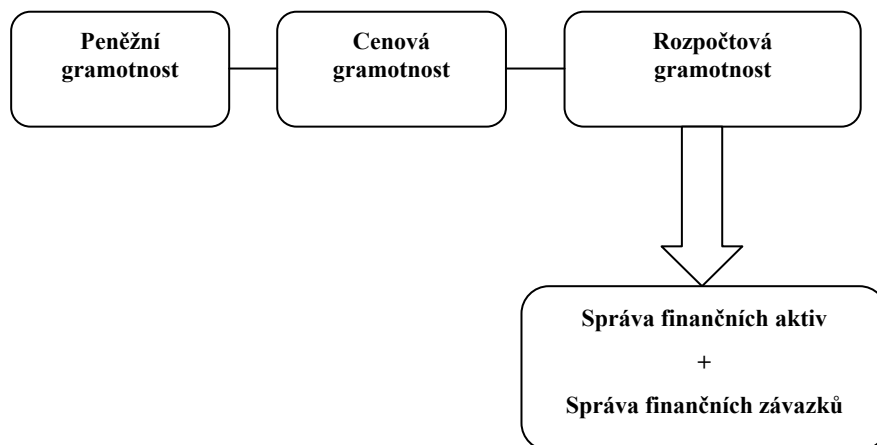

Schéma č.1: Složky finanční gramotnosti
Zdroj: MF ČR [3]

Finanční gramotnost je specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem, orientaci na trhu pracovních příležitostí, schopnost rozhodovat o výdajích apod. nedílnou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a oblast daňová a to zejména vzhledem k tomu, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců i domácností, a má tedy významný vliv na peněžní toky v soukromých financích.

Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti tvoří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, tedy znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které by měl občan mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti. K finanční gramotnosti se dále pojí zvláště **gramotnost numerická** (z hlediska gramotnosti finanční se týká především finančních numerických úkonů), **gramotnost informační** (jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu) a **gramotnost právní** (jako orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o radu). Rozvoj těchto klíčových kompetencí je současně prostředkem k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení. [2]

Podle Nové strategie finančního vzdělávání z května 2010 je **Finanční gramotnost** soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. **Finančně gramotný občan** se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní / rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace. [3]

STANDARDS FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Z definice finanční gramotnosti vycházejí konkrétní **standards finanční gramotnosti**, které stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro různé cílové skupiny, resp. Cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání. Tyto standardy jsou následně implementovány do RVP (rámcových vzdělávacích programů) u počátečního vzdělávání na základních školách a středních školách či slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně finanční gramotnosti žáků a dospělé populace (u dalšího vzdělávání). [2]

V první fázi stanovení finanční gramotnosti, v roce 2007, byly stanoveny **tři standardy dle cílových skupin**:

- standard finanční gramotnosti pro žáka 1.stupně základní školy,
- standard finanční gramotnosti pro žáka 2.stupně základní školy,
- standard finanční gramotnosti pro žáka střední školy odpovídá standardu finanční gramotnosti dospělého občana přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáků na střední škole. [2]

Na formulaci těchto standardů finanční gramotnosti se podílela mezíresortní skupina složená ze zástupců MF, MŠMT,

VÚP, NÚOV a Asociace obchodních akademií. Vedle těchto standardů mohou být pak definovány další standardy finanční gramotnosti podle potřeb specifických cílových skupin.

V květnu 2010 byla pak ministerstvem financí zpracována nová **Národní strategie finančního vzdělávání**. Tato strategie je uceleným systematickým přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů ČR. *Cílem strategie je posílení systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR.* [3]

Strategie vymezuje hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v této oblasti. Tato strategie navazuje na řadu koncepčních kroků v oblasti ochrany spotřebitele, vzdělávání obecně na evropské i mezinárodní úrovni a vychází z doporučení mezinárodních organizací jako např. OECD nebo EU.

FINANČNÍ GRAMOTNOST NA VOŠE ZLÍN

Obchodní akademie a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín (dále jen VOŠE Zlín) se snaží naplňovat strategii finanční gramotnosti již od roku 2006, kdy byl na VOŠE Zlín realizován první projekt s tematikou finanční gramotnosti s názvem „**Finance a my**“ v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ) ve Zlínském kraji. Cílovou skupinou u tohoto projektu byli zaměstnanci firem Zlínského kraje a veřejnost. Projekt byl úspěšně ukončen. Druhý projekt, který je hlavním bodem tohoto příspěvku, je „**Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje**“, projekt zaměřený na cílovou skupinu - pedagogické a nepedagogické pracovníky škol a školských zařízení.

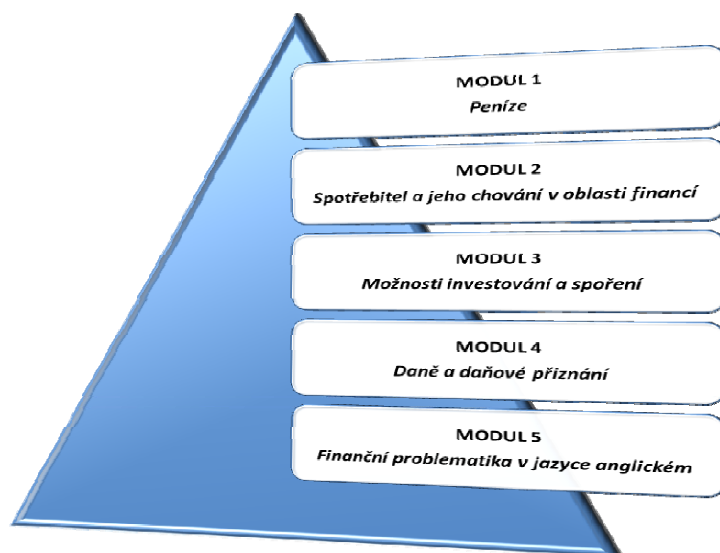
Projekt Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje	Registrační číslo CZ.1.07 / 1.3.09/01.0018
Číslo operačního programu	CZ.1.07
Název operačního programu	Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
Číslo priority	7.1
Číslo oblasti podpory	7.1.3
Číslo výzvy	1
Název oblasti podpory	Další vzdělávání pracovníků škol a školských zařízení
Celkové náklady projektu	2 078 325,- Kč

Tabulka č.1

Zdroj: vlastní zpracování dle http://www.oazlin.cz/fn_gr.php [4]

Tento projekt je v současné době realizován a dokončován. Projekt je zaměřen na vzdělávání především pedagogických, ale i nepedagogických pracovníků škol a školských zařízení Zlínského kraje. Projekt „**Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje**“ je reakcí na potřebu vzdělávání pedagogických i nepedagogických pracovníků základních a středních škol, případně i nepedagogických zařízení v oblasti financí. Všechno začalo již v roce 2008. Prvotním podnětem projektu byl nejdříve pouze námět „finanční gramotnost“. Za námětem pak následovala výchozí analýza situace – tj. zjištění, zda je zájem vzdělávat se v oblasti „finanční gramotnosti“. A pak následoval i další podnět, a to byl tzv. „**Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**“ [2], který začalo budovat MŠMT. Informace o standardu jsou uvedeny výše v poznámkách o standardech finanční gramotnosti. Tento „systém“ je podložen tzv. **Standardem finanční gramotnosti**, ze kterého projekt vychází. Tento projekt je tedy podložen nejen skutečnou potřebou základních a středních škol, vyplývající z analýzy, ale také legislativní potřebou MŠMT.

V červnu 2008 byl podán projekt ve Zlínském kraji v rámci první výzvy prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.3. Projekt byl schválen. Realizace byla zahájena 1. února 2009. Projekt byl ukončen v prosinci 2010. Obrázek znázorňuje grafické schéma projektu.

Obr.č.1 – Schéma projektu
Zdroj: vlastní zpracování [5]

Byl vytvořen velký vzdělávací program „Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje“, který se skládá z pěti modulů:

- Peníze
- Spotřebitel a jeho chování v oblasti financí
- Možnosti investování a spoření
- Daně a daňové přiznání
- Finanční problematika v jazyce anglickém.

Tyto moduly byly v rámci pilotního ověření projektu nabízeny nejen jako celek, ale klienti si mohli zvolit i jednotlivé moduly. Semináře v rámci jednotlivých modulů se konaly od června 2009 do září 2010. Byly pravidelně monitorovány a současně probíhala i průběžná analýza spokojenosti a potřeb klientů projektu. Důvodem byla i příprava tvorby studijních materiálů. Jejich tvorba byla jednou z klíčových aktivit projektu. [6]

Výstupem projektu tedy je vedle vzdělávacích aktivit mnoho dalších činností a výstupů:

- Semináře pro pedagogické a nepedagogické pracovníky škol a školských zařízení,
- Studijní materiály. Každý modul byl zakončen vypracováním studijních materiálů,
- Akreditace pěti vzdělávacích modulů (viz výše schéma),
- Analýzy jednotlivých modulů,
- Informační brožura, která shrnuje výsledky všech projektových aktivit včetně výsledků jednotlivých analýz.

Výše zmíněné body popisují jen zlomek náročné práce, která probíhala od počátku roku 2009 do konce roku 2010. Výsledkem je splnění všech stanovených cílů a zpracovaný vzdělávací program „finanční gramotnosti“. Je nutné brát v úvahu i současnou situaci v České republice, proto následující kapitola navazuje na tuto problematiku.

FINANČNÍ GRAMOTNOST V ČESKÉ REPUBLICE

Projekt „Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje“ byl reakcí na potřebu vzdělávání v oblasti financí v ČR. V současné době je ale nutné sledovat všechny aktuální informace o změnách v oblasti finanční gramotnosti a aplikovat je do praxe. Následující informace popisují reakce na tuto problematiku z pohledu České národní banky (dále jen ČNB).

Finanční vzdělanost dospělé populace v České republice je překvapivě nízká a orientaci spotřebitele na finančním trhu je potřeba výrazně zlepšit. Potvrdily to výsledky prvního komplexního měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR. Výsledky projektu na společné tiskové konferenci představily MF a ČNB. Sběr dat pro sociologický průzkum probíhal v září roku 2010 na reprezentativním vzorku tisíce respondentů. Metodika šetření vychází ze zahraničních zkušeností a doporučení OECD. Výsledky průzkumu využije Pracovní skupina pro finanční vzdělávání pro návrhy konkrétních opatření v oblasti zvyšování finanční gramotnosti. [7]

„Nečekal jsem to nijak růžové, ale že budou data k průzkumu tak úděsná, mě překvapilo,“ uvedl ministr financí Miroslav Kalousek. „Téměř dvě třetiny lidí nečte smlouvy, které podepisují a zavazují se v nich k dlouhodobým platbám. Nejsou si tak vůbec vědomi možných likvidačních důsledků pro sebe a svoji rodinu,“ dodal ministr financí. [7]

„Lidé nejen, že si nepřečtou a neporozumí, ale ani nedokážou ocenit a propočítat základní věci. Číst a počítat by se měli mladí lidé naučit ve škole, nést odpovědnost za svá rozhodnutí v rodině," uvedla vrchní ředitelka a členka bankovní rady ČNB Eva Zamrazilová. „Vize, že ochrana spotřebitele může umést lidem cestičky mezi nástrahami na finančním trhu, je absurdní.“ [7]

ČNB aktivně podporuje finanční vzdělávání již řadu let, protože vzdělaný spotřebitel odpovědně hospodaří s penězi a snáze se vyhne ztrátovým transakcím na finančním trhu. Společně s Ministerstvem financí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy je ČNB gestorem Národní strategie finančního vzdělávání. Měření finanční gramotnosti umožní, aby se naplňování strategie zaměřilo na největší nedostatky. Výsledky šetření například prokázaly dlouhodobé zkušenosti ČNB získané na základě podnětů od spotřebitelů, podle nichž jsou smlouvy na prodej produktů finančního trhu často velmi komplikované. V průzkumu 43% dotazovaných potvrdilo, že některým pasážím zcela nerozumí. Z účastníků průzkumu, kteří uvedli, že některým pasážím nerozuměli, nakonec předloženou smlouvu přesto podepsala celá polovina. Shrnutí hlavních závěrů šetření i plné znění závěrečné zprávy je zveřejněno na internetových stránkách Ministerstva financí i České národní banky. [7]

ŠPATNÁ FINANČNÍ GRAMOTNOST JAKO JEDEN Z DŮVODŮ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE

Je obyvatelstvo České republiky finančně gramotné? Nejen touto otázkou se zabýval tento článek. A posledním bodem k diskuzi je otázka, zda-li finanční gramotnost či negramotnost nebyla jedním z důvodů celosvětové hospodářské krize. Neschopnost lidí rozeznat dobrý obchod od špatného byla možná i jednou z příčin finanční krize. I proto by jedním z preventivních opatření, o které se nyní vlády po celém světě snaží, mělo být zvýšení takzvané finanční gramotnosti. Právě to je ale v době komplikovaných finančních produktů a často benevolentních zákonů, respektive dozoru nad tím, co a jak trh dělá, komplikované. Tvrdí to alespoň někteří účastníci druhé mezinárodní konference k finanční gramotnosti, pořádané v rámci příprav na Evropský boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. [8]

V roce 2008 vznikl poradní orgán prezidenta Spojených států Národní rada pro finanční gramotnost, která jasně označila finanční negramotnost za jednu z hlavních příčin hospodářské krize. Porovnat různou finanční gramotnost na světové úrovni je ale podle členky bankovní rady ČNB Evy Zamrazilové velmi složité. „Právě proto vzniká v OECD projekt na mezinárodní měření finanční gramotnosti. A Česká republika je jednou z pilotních zemí," řekla Rádiu Česko Zamrazilová. Domnívá se však, že z mezinárodního srovnání nevyjde Česko špatně. Podle ní také většina finančních institucí, které reguluje centrální banka, jedná korektně. [8]

ZÁVĚR

Ukončením projektu práce nekončí. Tento příspěvek se zabývá problematikou finanční gramotnosti. Finančně gramotný občan je základem zdravé ekonomiky. Proto snaha podporovat vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti není určité marná. Finanční gramotnost by měla být součástí výuky nejen na středních školách, ale i na základních školách. Tímto směrem se ubírá řešení MŠMT, MF, MPO, ČNB, a dalších významných institucí zabývajících se problematikou financí. Pokud se k tomu řešení doplní zařazení finanční gramotnosti do osnov na základních a středních školách, může být společný cíl splněn. K tomuto řešení mohou pomoci i projekty zabývající se otázkou finanční gramotnosti. Jedním z nich je i projekt „Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje“ realizovaný na VOŠE Zlín, o kterém se tento článek zmiňuje.

LITERATURA

- [1] Škrty zřejmě zpomalí růst české ekonomiky. Novinky.cz [online] [3. 1. 2011] Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/ekonomika/221193-skrty-zrejme-zpomali-rust-ceske-ekonomiky.html>
- [2] Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Společný dokument MFČR, MŠMT, MPO ČR, vypracovaný na základě usnesení vlády č.1594, 5.12.2005, aktualizovaná verze v souladu se Strategií finančního vzdělávání z prosince 2007.
- [3] Národní strategie finančního vzdělávání. Dokument Ministerstva financí. Květen 2010.
- [4] Projekt ESF 2007-2013: Finanční gramotnost. Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín [online] [10. 1. 2011] http://www.oazlin.cz/fin_gr.php.
- [5] ŠEDOVÁ, H. Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje, Učitelské noviny č. 36, str. 22, 2009. ISSN 0139-5718.
- [6] ŠEDOVÁ, H. Finanční gramotnost jako prostředek a nástroj rozvoje regionů. Olomouc : Filosofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra aplikované ekonomie. 9.9.2010, mezinárodní vědecká konference "Ekonomické znalosti pro tržní praxi". ISBN 978-80-904477-5-2.
- [7] MF a ČNB: Finanční vzdělanost dospělých překvapivě nízká. Česká národní banka. [online] [9. 1. 2011] Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2010/20101213_tk_fg.html.
- [8] Lepší finanční gramotnost by mohla zabránit další krizi. Česká národní banka. [online] [9. 1. 2011] Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2009/cl_09_091127.html

ADRESA:

Ing. Hana Šedová, Ph. D.

Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín
nám. TGM 3669

761 57 Zlín

e-mail: h.sedova@vosezlin.cz

PEDAGOGICKÉ ASPEKTY HODNOTENIA ŠTUDENTOV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Jana Šimonová, Ladislav Dudor

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: Hodnotenie je súčasťou učiteľovho pedagogického majstrovstva. Študenti, ako aj učitelia sa pri hodnotení dostávajú do vzájomných vzťahov. V príspevku sme sa zamerali na analýzu pedagogických aspektov hodnotenia, ktoré sme klasifikovali do štyroch základných skupín. Najprv sme charakterizovali základné funkcie hodnotenia, následne princípy, až sme prešli do samotného procesu hodnotenia študentov. V závere sme poukázali na možné metódy využiteľné pri hodnotení študentov, so zameraním na vysokoškolské štúdium.

Kľúčové slová: hodnotenie, študent, funkcie hodnotenia, princípy hodnotenia, proces hodnotenia, pedagogické aspekty hodnotenia.

Hodnotenie je súčasťou učiteľovho pedagogického majstrovstva. Študenti, ako aj učitelia sa pri hodnotení dostávajú do interakčnej, zložitej a emocionálnej situácie. Podľa samotného prístupu vyučujúceho prežívajú aj študenti rôzne pocity napríklad radosť, obavy, strach, sklúčenosť. Problém hodnotenia je vo svojej podstate spomínaný už v histórii a táto téma je neustále aktuálna a snažia sa ju vyučujúci vylepšovať. Aj preto sme si zvolili analyzovať pedagogické aspekty hodnotenia študentov so zameraním na vysoké školy. Objektívnosť hodnotenia je veľmi dôležitá súčasť procesu výučby, lebo podľa nej je posudzovaný nielen vyučujúci, ale taktiež dokáže ňou motivovať študentov k ďalšej práci. Medzi základné pedagogické aspekty radíme:

1. funkcie hodnotenia študentov,
2. princípy hodnotenia študentov,
3. proces hodnotenia študentov,
4. metódy a formy hodnotenia študentov.

FUNKCIA HODNOTIENIA ŠTUDENTOV

Hodnotenie spolu s klasifikáciou majú vo vyučovanom procese rôzne funkcie. Je dôležité, ktorý uhol pohľadu si vyberieme a podľa toho, aké funkcie sem zaradíme. Pri štúdiu literatúry sme sa stretli s viacerými členeniami funkcií, tak abstrahujeme aspoň náznakovo tie základné¹:

kontrolná funkcia- spočíva v tom, že učiteľ zisťuje stav osvojených vedomostí, zručností, návykov, ktoré uložil študentom si osvojiť a porovnáva tento stav so stavom požadovaným. Za požadovaný stav možno považovať presne stanovené kritéria učiteľom, učebné osnovy alebo študijný poriadok. Kontrola môže byť priebežná a celková. Je nepriamym tlakom na študentov, pretože ich podnecuje neustále sa učiť. Na základe výsledkov študenta zisťuje vyučujúci klady a nedostatky vo vedomostiach, zručnostiach a návykoch, zisťuje klady a nedostatky v jeho učení, čo mu umožňuje postupom času ich odstraňovať a zlepšovať učebné výsledky.

Diagnostická funkcia- jej úloha spočíva v tom, že vyučujúci na základe určenia úrovne vedomostí, zručností a návykov študentov zisťuje, aké majú pokroky a v čom zaostávajú. Z tejto tzv. diagnózy vyvodzuje závery pre svoju pedagogickú prax a snaží sa nežiaduce príčiny odstrániť. Dokáže rozlíšiť slabých, priemerných a nadaných študentov. Učiteľ si všima nielen študentove úspechy počas štúdia, ale skúma aj jeho charakter, vlastnosti, myslenie a po spojení týchto poznatkov vníma študenta ako individuálneho jednotlivca, ku ktorému je potrebné pristupovať samostatne.

Selektívna funkcia- spočíva v tom, že študenti, ktorí nemajú predpoklady na daný druh štúdia, sú z neho vyradení. V celom školskom systéme vidíme uplatňovať uvedenú funkciu už napríklad na základných školách s rozšíreným vyučovaním predmetov, kde podmienkou pre zaradenie do ročníka je zloženie talentových skúšok. To isté sa uplatňuje aj pri stredných školách, napríklad jazykové, umelecké. V rámci verejných vysokých škôl vidíme typický príklad pri aplikácii talentových skúšok na umelecké vysoké školy, výkonnostných skúšok na školy zamerané na výučbu telesnej výchovy a pod.

Prognostická funkcia- umožňuje učiteľovi na základe analyzovania študentových nadobudnutých vedomostí, zručností, návykov, špeciálnych schopností alebo záujmov predpovedať teda prognostikovať možný budúci vývoj študenta (napríklad voľbu vhodného povolania, ďalšieho štúdia).

¹ Ďurič, Grác, Štefanovič: Pedagogická psychológia, str. 311

Sebahodnotiacia funkcia- úlohou tejto funkcie je budovať a rozvíjať u študenta stav sebahodnotenia tzn. vytvoriť si predstavu o sebe samom. Študent na základe hodnotenia jeho vedomostí, návykov a zručností, vykonaného vyučujúcim si vytvára predstavy o svojich schopnostiach, osobnostných kladoch a záporoch, o tom akú dosiahol úroveň, v čom sa vidí úspešnejší.

Didaktická funkcia- v priebehu hodnotenia a skúšania sa upravujú, upresňujú a prehlbujú vedomosti, zručnosti a návyky študentov, utvárajú sa medzipredmetové vzťahy a ukazuje sa študentom spojenie školy so životom resp. teórie s praxou, ktorí môže učiteľ dosiahnuť využívaním tzv. problémového vyučovania.

Regulačná funkcia- okrem samotného hodnotenia dosiahnutej úrovne vedomostí, znalostí a návykov sa učiteľ zameriava aj na zistenie faktorov a podmienok, ktoré vplývajú na skutočný stav, teda prečo sa študent naučil tak ako sa naučil. To znamená, že odhaľuje nedostatky, vyvodzuje závery, opatrenia, ako má riadiť resp. zlepšovať svoju vlastnú didakticko- výchovnú činnosť ako aj zlepšovať učenie študentov.

Motivačná funkcia- hodnotenie ako jedna z fáz výchovno-vzdelávacieho procesu by mala pôsobiť na študentov motivačne, zvýšiť aktivitu študentov, záujem o štúdium, zlepšenie sa v danom odbore a vybudovať u študentov určitý vzťah ku konkrétnemu predmetu resp. skupine predmetov.

Výchovná funkcia- hodnotenie z pohľadu študentovej osobnosti má ako výchovný prvok veľký význam. Pôsobí na celú jeho osobnosť, na psychické procesy, zážitky, na budúci prístup k učeniu, tvorí vzťah ku spolužiakom, k vyučujúcim aj k rodičom.

Informačná funkcia- táto funkcia má väčší význam na základných a stredných školách, avšak je ju možné aplikovať aj na vysokoškolský systém. Kým počas štúdia na základných a stredných školách je hodnotenie formou známok resp. klasifikácia dôležitým zdrojom informácií nielen pre študenta, ale najmä pre jeho rodičov ako aj vyučujúcich, čo sa môže odrážať narastajúcim psychickým nátlakom naňho. Na vysokej škole je samotné hodnotenie len informatívne pre študenta, no často sa stáva, že vyučujúci prihladajú podľa predchádzajúcich známok na udelené hodnotenie.

PRINCÍPY HODNOTENIA ŠTUDENTOV

Za účelom správneho hodnotenia študentov stojí uplatňovanie princípov hodnotenia a klasifikácie platných v škole. Autori majú rôzne názory na **princípy hodnotenia** študentov a preto sme selektovali tie, ktoré sa často medzi viacerými odborníkmi prelínali a teda ich považujeme za všeobecné²:

1. *Hodnotenie a klasifikácia majú byť nerozlučnou súčasťou výchovno- vzdelávacieho procesu* – je možné zhodnotiť, že iba také hodnotenia môže byť objektívne, ktoré priamo vychádza z učebnej činnosti študenta, pri ktorom vyučujúci nezisťuje len výsledky, ale skúma a poznáva aj cesty, spôsoby a podmienky ako študent dosiahol dané výsledky.
2. *Objektívne a spravodlivé hodnotenie študenta je možné len na základe výsledkov jeho rozmanitej činnosti*- samotná skúška alebo zápočet vykonaný ústne alebo písomne dokáže učiteľovi dať podnety na vyriešenie záveru, avšak ide len o jeho jednostranný prístup. K objektívnemu hodnoteniu výsledkov študenta sa môže učiteľ dopracovať, ak využije viaceré metódy skúšania a preverovania a všetko to skombinuje.
3. *Hodnotenie sa má orientovať najmä na kladné stránky študentovej osobnosti*- tento princíp vyplýva z neustálej viery učiteľa v študentove schopnosti a jeho pedagogického optimizmu.
4. V hodnotení sa má prejavovať, uplatniť princíp humanizmu spojený s náročnosťou voči študentovi a blízky mu princíp pedagogického optimizmu
5. *Študenta je potrebné hodnotiť v jeho vývine a komplexne*- v tomto význame komplexne neznamenaá že tento princíp odmieta hodnotenie čiastkové, ale hodnotí osobnosť ako celok a taktiež pri výsledkoch učebnej činnosti pozerá aj na možné vonkajšie či vnútorné podmienky, ktoré môžu daný stav ovplyvňovať.
6. *Hodnotenie a klasifikácia majú pôsobiť motivačne pozitívne*- hodnotenie má mať pozitívny účinok na študenta, má v ňom vyvolávať záujem po poznaní.
7. *Hodnotiace výroky a klasifikácia majú byť pravdivé a výstižné*- hodnotenie by sa nikdy nemalo opierať o subjektívny názor vyučujúceho, o predsudky, domnienky, dojmy, či iné klamlivé informácie, ktoré si učiteľ vytvoril pod vplyvom rôznych skutočností. Študent má byť hodnotený objektívne na základe výsledkov, ktoré podal.

Pojmológia princípov úzko súvisí aj so stanovením zásad konkrétného procesu, v danom prípade výchovno-vzdelávacieho procesu. Ide o určité pravidlá, ktoré sú záväzné pre proces ako celok a i keď nie sú nikde záväzne zverejnené, v danom procese sa dodržiavajú. Zásady sa odlišujú podľa objektu, na ktorý sa zameriavajú. Pre potreby hodnotenia a preverovania poznáme dané zásady³:

1. *zásada objektívnosti* – jej úlohou spočíva v objektívnom zistení a ohodnotení vedomostí, návykov a zručností študenta. Vyžaduje si to obojstranný rešpekt a uplatňovanie etických noriem vo vzájomnom vzťahu učiteľ-skúšajúci a študent- skúšaný.

² Ďurič, Grác, Štefanovič: Pedagogická psychológia, str. 315

³ Danek a kol.: Základy pedagogiky pre učiteľov SOŠ, str. 87

2. zásada cieľavedomosti – výchovno- vzdelávací proces má svoje čiastkové a strategické ciele, ktoré mu udávajú určitú zmysluplnosť. Hodnotenie spolu s preverovaním pomáhajú tieto ciele dosiahnuť. Svojou kontrolnou povahou umožňujú konfrontáciu medzi stavom reálnym a stanoveným cieľom.
3. zásada systematickosti – táto zásada sa spája s požiadavkou cieľavedomej práce, riadi sa požiadavkami na časové dimenzie, stanovenú obsahovú štruktúru, na logickosť a vecnú nadväznosť. Spájajú sa s ňou vlastnosti, akými sú napríklad plánovitosť, usilovnosť, svedomitosť, pracovitosť a zodpovednosť.
4. zásada náročnosti – dôležité je viesť študentov takým smerom, aby príprava zodpovedala nárokom, ktoré si vyžaduje rozvoj a trendy v spoločnosti. Využíva sa v celom vyučovacom procese.
5. zásada individuálneho prístupu – špecifické vlastnosti a schopnosti študenta si vyžadujú pre jeho rozvoj individuálny prístup. Ich zohľadnenie je práve dôležité pri hodnotení a kontrole ich kvality a úrovne.

PROCES HODNOTENIA ŠTUDENTOV

Samotný proces hodnotenia má podľa Ďuriča a Štefanoviča dve fázy⁴:

1. **Fáza poznania, uvedomenia si prejavu alebo vlastnosti**- hodnotiaci by si mal najprv uvedomiť, zaregistrovať, zachytiť vo svojom vedomí, poznať to, čo hodnotí tzn. napríklad počúva a zároveň hodnotí ústnu odpoveď, písomne rieši zadanú úlohu. S touto časťou súvisí aj pamäťová fixácia hodnoteného javu, opisu alebo iného spôsobu objektívnej fixácie.
2. **Fáza vlastného hodnotenia prejavu alebo vlastnosti**- hodnotiaci v uvedenej fáze porovnáva to, čo hodnotí so stanoveným kritériom a vyjadruje výsledky hodnotenia, napríklad vyhodnotenie písomnej práce z konkrétneho predmetu. Po vypracovaní testu ho porovná s predpísaným vzorom resp. šablónou, teda so vzorom správnych riešení. V prípade, že sa jedná o písomnú skúšku, napísané odpovede sa porovnávajú s vopred pripraveným vzorom. Ak ide o ústnu skúšku, učiteľ študenta pozorne počúva, sleduje jeho odpoveď a porovnáva s normami, ktoré si utvoril na základe skúseností, konkrétne by mali byť v súlade s informačným listom. Vyučujúci hodnotí u študenta jeho úroveň vedomostí.

V praxi vidíme, že tieto fázy často nefungujú samostatne, ale že sa prelínajú. Zhodnotením vlastností študenta máme dospieť k jeho lepšiemu, hlbšiemu poznaniu. Hodnotenie je procesom porovnávanie výkonu počas udeľovania zápočtov a skúšania, ale aj konečné zhodnotenie výkonu a oznámenie výsledku skúšanému študentovi. Oznámenie výsledku môže mať formu sumatívneho alebo formatívneho hodnotenia.

Sumatívne hodnotenie je hodnotenie výsledkov po ukončení častí učiva, tematických celkov, ako aj celého vyučovacieho predmetu či dokonca procesu vyučovania. Z toho vyplýva, že ide o hodnotenie záverečné. Výkon skúšaného je v rámci sumatívneho hodnotenia vyjadrený kvantitatívne známkom, tzn. podľa súčasnej formy štúdia známkom a podľa kreditového štúdia písmenkom od A-Fx. Má sa realizovať, keď sa naplnia podmienky na osvojenie učiva.

Formatívne hodnotenie je dôležité z pohľadu rozvoja osobnosti študenta. Ide o hodnotenie priebežné alebo čiastkové, ktorého úlohou je získať informácie o priebehu, aktuálnom stave. Pomocou neho je možné odhaliť závary, odchýlky od stanovenej normy, chyby a vykonať včas spätnú väzbu, urobiť potrebné zmeny a odstrániť zistené nedostatky⁵. Podstata tohto hodnotenia spočíva v tom, že učiteľ verbálne hodnotí výkon študenta, vyzdvihne pozitíva, ktoré dokázal, informuje ho o tom, čo treba a ako zlepšiť a ktorým smerom upriamiť ďalšiu aktivitu. Hodnotenie by malo byť stručné, zrozumiteľné, výstižné a motivujúce. Môže byť vykonané individuálne, ale aj skupinovo, klasifikované známkom alebo len slovné. Študent sa dozvedá o kritériách hodnotenia, o možnostiach nápravy, o tom, na čo sa má v budúcnosti zamerať, ako sa môže zlepšiť. Umožňuje prežívať pocit úspechu a vlastnej hodnoty aj tým študentom, ktorí možno nikdy nebudú v sumatívnom hodnotení zaradení do najvyšších výkonových skupín. Podstatný rozdiel medzi sumatívnym a formatívnym hodnotením je ten, že kým sumatívne hodnotenie klasifikuje výkony a umožňuje ich porovnávanie, formatívne hodnotenie kladie dôraz na samotný proces učenia.

Poznáme aj iné členenie hodnotenia, a to objektívne a subjektívne. Subjektívne hodnotenie sa používa pri hodnotení otvorených úloh, čo si vyžaduje dôkladnú prípravu kritérií, lebo inak by bolo možné, že vyučujúci zhodnotení študenta aj na základe nepodstatných charakteristík akými sú napríklad neupravený pravopis, zlá úprava, správanie študenta a pod. Z toho vyplýva, že pre hodnotenie subjektívnych testov by mal byť presne vypracovaný systém. Takou možnosťou je napríklad použitie hotových hodnotiacich stupníc – analytickej a globálnej⁶. Podľa analytickej hodnotíme každé kritérium samostatne napríklad zvlášť hodnotíme plynulosť prejavu, zvlášť obsahovú úroveň. Pri použití globálnej hodnotiacej stupnice priradíme výkon k jednej úrovni na stupnici. V objektívnom hodnotení vyučujúci hodnotí len obsahovú úroveň. Pri objektívnych testoch môže byť odpoveď iba správna alebo nesprávna.

⁴ vid' bližšie Ďurič, Štefanovič: Psychológia pre učiteľov, str. 449

⁵ vid': Pedagogický slovník, 1995

⁶ Hodnotiace stupnice pozostávajú z popisov kvalitatívnych požiadaviek pre jednotlivé úrovne výkonu.

METÓDY A FORMY HODNOTENIA

Pre správne a objektívne hodnotenie študentov je potrebné, aby učitelia poznali metódy a formy hodnotenia. Pod pojmom metódy hodnotenia rozumieme spôsob, ktorým skúmame a poznávame objekt hodnotenia, jeho jednotlivé stránky, výkony a prejavy, ich úroveň a kvalitu s cieľom vyjadriť v objektivizovanej podobe tieto znaky⁷. Metódy hodnotenia a pedagogickej diagnostiky majú spoločné znaky tzn. sú si veľmi blízke. Poznáme tieto metódy⁸:

analyticko- syntetická metóda- táto metóda je zameraná na rozbor výsledkov študentových výkonov a produktov vyučovacej činnosti. Vyučujúci vykonáva analýzu, aby poznal v akej kvalite a kvantite sa daný výkon prejavuje.

metóda parciálneho a celkového hodnotenia- vyučujúci posudzuje študenta v jednotlivých prejavoch, vlastnostiach, skúma a hodnotí jednotlivé výsledky vyučovanej činnosti a následne to posudzuje ako celok. Celkové hodnotenie vychádza najčastejšie z čiastkového tzn. vyučujúci prihliada na predchádzajúce hodnotenia napríklad z postupových skúšok.

metóda porovnávania pri hodnotení – vyučujúci porovnáva jednotlivé výsledky v rámci triedy resp. skupiny, ako aj v rámci ročníka. Závisí od neho, aké kritéria zhodnotení za najdôležitejšie. Následne sa vytvára aj samotný priemer.

Význam tejto metódy sa spája aj s metódou hodnotiaceho zaraďovania.

metóda hodnotiaceho zaraďovania- táto metóda sa opiera o porovnávanie analogických prejavov rozličných študentov, pričom sa tvoria skupiny pre zaradenie výsledkov, výkonov pri vyučovaní, ktorých objektívne hodnotenie možno urobiť len na základe porovnávania a potom metódou hodnotiaceho zaradenia.

Formu hodnotenia charakterizujeme ako vonkajšie znaky, symboly alebo výroky o hodnotenom objekte, ktoré odrážajú jeho kvalitatívnu alebo kvantitatívnu stránku⁹. V histórii sa používali ako formy hodnotenia rôzne symboly, ktoré sa preniesli do súčasnosti v určitej podobe, ako napríklad hviezdičky, včeličky, čierne body. Formy hodnotenia sú:

klasifikácia tzn. vyjadrenie symbolmi

hodnotenie pomocou bodovej stupnice alebo percent

slovné hodnotenie.

Na vysokých školách bolo vidieť prechod z klasického hodnotenia na kreditový systém, čo pozmenilo aj klasifikačnú stupnicu. Podľa klasického systému bola klasifikačná stupnica štvorstupňová teda známky 1-4. Kreditové štúdium zaviedlo až šesťstupňovú klasifikačnú stupnicu, v ktorej sa zmenili číslce na písmena teda A- Fx.

Ďalšou formou je hodnotenie pomocou bodovej stupnice, ktorá sa najčastejšie používa 100-bodová, pre zjednodušenie práce a možného následného percentuálneho vypočítania výsledku. Prostredníctvom bodov a percent je možné presne vyjadriť individuálne výsledky v činnosti študenta.

Každá forma hodnotenia by mala byť stanovená v konkrétnom štatúte vysokej školy, pre stanovenie záväznosti danej formy hodnotenia. Medzi hlavné zaužívané formy hodnotenia v rámci vysokých škôl patrí :

priebežná kontrola

zápočet

skúška

štátna skúška.

Priebežná kontrola - sleduje sa ňou stupeň osvojenia si vedomostí, rozvoja intelektuálnych spôsobilostí, praktických návykov a zručností, ktoré študent nadobudol vo výučbe a samostatným štúdiom, ako aj úroveň spracovania zadaných prác a úloh. Takýto typ sa využíva na seminároch, cvičeniach, praktických zamestnaniach, odbornej praxi a odbornom výcviku. Jej forma uskutočňovania môže byť rôzna napríklad kladenie kontrolných otázok, písomné testy, zadávanie referátov alebo prác a ich hodnotenie.

Zápočet - je súčasťou kontroly a hodnotenia výchovno- vzdelávacieho procesu a vyjadrením splnenia stanovených požiadaviek študentmi. Je ďalším spôsobom preverovania vedomostí, praktických návykov, zručností a spôsobilostí. Samotné podmienky pre udelenie zápočtov sú uvedené v učebnom programe konkrétneho predmetu. Zväčša na prvej prednáške alebo na prvom cvičení sú oboznámení študenti na predmete s kritériami, za ktoré sa bude zápočet udeľovať. Je veľmi dôležité, aby vyučujúci využíval metódy, formy a prostriedky výučby, ktoré objektívne rozhodnú o udelení resp. neudelení zápočtu. Učiteľ celým procesom riadi prípravu študenta na zápočet, realizuje priebežnú kontrolu, vyhodnocuje dosiahnuté výsledky, a podobne za účelom splnenie výchovno- vzdelávacích cieľov. Pri zápočtoch by učitelia mali chápať, že zápočet nie je skúška, ale taktiež to, že si ho študenti musia určitým spôsobom zaslúžiť.

Skúška - je to jedna z hlavných foriem štúdia, prostredníctvom ktorej sa overujú získané vedomosti študentov, z príslušného predmetu. Taktiež sa ňou preverujú intelektuálne spôsobilosti tvorivo uplatňovať získané teoretické poznatky pri riešení rôznych javov a procesov týkajúcich sa spoločenskej, právnej alebo konkrétne bezpečnostnej praxe. Skúška môže mať rôzne podoby:

ústne skúšanie- jeho základ tvorí ústna odpoveď resp. slovný prejav študenta, ktorý ma individuálnu povahu. Táto

⁷ Velikanič, J.: Skúšanie, hodnotenie a klasifikácia žiakov, str. 243

⁸ Velikanič, J.: Skúšanie, hodnotenie a klasifikácia žiakov, str. 234

⁹ Velikanič, J.: Skúšanie, hodnotenie a klasifikácia žiakov, str. 243

forma umožňuje učiteľovi priamo poznávať kvality študentov priamym kontaktom, ako aj pozorovaním. Vyučujúci môže v prípade nezrozumiteľnosti alebo spresnenia odpovede klásť otázky, ako aj klásť iné otázky týkajúce sa vyučovacieho predmetu, čím vidí študentovu reakciu na ne. To znamená, že v takejto skúške sa spája monológ s dialógom. Pri odpovedi by mal vyučujúci zväžiť aj študentovu aktivitu a výsledky dosiahnuté v priebehu semestra, priebežného hodnotenia a kontroly. Pri ústnom skúšaní môže učiteľ usmerniť študentovu odpoveď pokiaľ sa uberať nesprávnym smerom, môže reagovať na predložené vyjadrenia, ako aj upozorniť na podstatu odpovede. Nevýhodou ústne skúšania je časová náročnosť, obmedzený počet študentov.

písomné skúšanie- využíva sa najmä v tých predmetoch, kde si to vyžaduje charakter a obsah učiva alebo výchovno-vzdelávacie ciele. Jeho realizácia sa uskutočňuje rôznymi spôsobmi, ako napríklad písomná práca, didaktické testy a podobne. Didaktické testy sú presne stanovené písomné skúšania s rôznymi výhodami, akými sú napríklad rýchlosť vyskúšania, rovnosť a objektivnosť pre všetkých, prispievajú k upevneniu učiva, poukazujú na nedostatky resp. medzery v získaných vedomostiach. Písomné skúšanie má časovú úsporu oproti ústnemu skúšaní, z čoho vyplýva, že je možné vyskúšať viac študentov v kratšom čase. Nevýhodou je, že učiteľovi chýba priamy kontakt so študentom, nemôže mu položiť doplňujúce otázky, nemôže ho správne naviesť alebo upozorniť ho na chybu.

praktické skúšanie- touto formou sa vedomosti, návyky a spôsobilosti študentov hodnotia na základe presne stanovených praktických úloh alebo činností. Môže sa vykonávať individuálne ako napríklad pri vypísaní protokolu z odbornej praxe, alebo skupinovo resp. tímovo. V prípade potreby musia vyučujúci zabezpečiť pomôcky, zariadenia alebo prístroje potrebné k vykonaniu praktickej činnosti.

kombinované skúšanie- spočíva v kombinácii predchádzajúcich troch foriem. Napríklad na skúške z predmetu „informatika“ kombinujú ústne a písomné skúšanie.

Je kladená požiadavka na objektivnosť hodnotenia, aby bolo pre študentov zrozumiteľné, spravodlivé a aby ich to aktivizovalo a motivovalo k ďalšej snahe. Hodnotenie dokáže aktivizovať študenta k ďalšej činnosti a preto si myslíme, že je veľmi dôležité vedieť ho správne používať. Pre vyučujúcich, ktorí chcú v pozitívnom slova zmysle ovplyvňovať vyučovací proces spojený s formovaním osobnosti študenta a rozvíjať jednotlivé časti osobnosti, ku ktorým hodnotiaci činnosť patrí, je nevyhnutné mať teoretické, ako aj praktické poznatky, skúsenosti a neustále smerovať k rozvoju hodnotiacej činnosti. Za veľmi dôležitú považujem kvalitnú prípravu na proces hodnotenia a presne stanovené kritériá, ktoré vyučujúci vyžaduje.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] DANEK, J. a kol. *Základy pedagogiky pre učiteľov SOŠ PZ*. Akadémia PZ, odd.didak. metód a AIS. Bratislava, 1996. ISBN 80-88751-73-x.
- [2] ĎURIČ, L.; GRÁC, J.; ŠTEFANOVIČ, J. *Pedagogická psychológia*. Bratislava : JASPIS, 1991, ISBN 80-900477-6-9
- [3] ĎURIČ, L.; ŠTEFANOVIČ, J. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava : SPN, 1977.
- [4] HAŠEK, J. *Náčrt uplatňovania psychologických prístupov vo vyučovaní na školách Policajného zboru (na pomoc začínajúcim učiteľom)*. Odbor vzdelávania a psychológie sekcie personálnych a sociálnych činností MV SR. Bratislava : MV SR., 2002.
- [5] KYRIACU, CH. *Kľúčové dovednosti učiteľa, cesty k lepšiemu vyučovaniu*. Praha : Portál, 1996.
- [6] PETLÁK, E. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 1997. ISBN 80-88778-49-2.
- [7] RAFAJLOVICOVÁ, R.; ŠTULRAJTEROVÁ, M. *Skúšanie, testovanie a hodnotenie v edukačnom procese*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2002. ISBN 80-85756-67-6.
- [8] ŠTEPANOVIČ, R. *Preverovanie vedomostí na vysokých školách*. Bratislava : SPN, 1973.
- [9] TUREK, I. *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania*. Bratislava : SPN, 1998. ISBN 80-88796-89-x.
- [10] VELIKANIČ, J. *Skúšanie, hodnotenie a klasifikácia žiaka*. Bratislava : SPN, 1973.

ADRESA:

kpt. JUDr. Jana Šimonová, Ph.D.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a verejných financií
Sklabinská 1
Bratislava
Slovenská republika

por. JUDr. Ladislav Dudor
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a verejných financií
Sklabinská 1
Bratislava

Slovenská republika

ZODPOVEDNÉ UNIVERZITY A PODNIKY

Tokarčíková Emese

Žilinská univerzita v Žiline

Abstract: *The role of universities in the creation of more educated and responsible society is unique and irreplaceable. Status of society is corresponding with the status of its best university. Nowadays also the concept of corporate social responsibility (CSR) is a very frequently task of discussions. The aim of this article is to describe the main features of CSR and the role of universities in it's research and education process. Thus the concept of CSR was developed by universities it is not just a matter of business but it can be applied also by universities itself. Moreover, the universities as organizations should be a leader in this sphere. There are only a few literature sources that deal with given subject in Slovakia. Therefore this article wanted to increase attention to the benefits of this concept both for business and for universities themselves. It is also important to debate how can universities help to raise awareness and commitment in our society to develop a sustainable socio-economic model for the future.*

Keywords: *universities, corporate social responsibility, triple bottom line, environment, market, work-bench, community*

ÚVOD

Úloha a postavenie univerzít pre formovanie vyspelejšej, vzdelanejšej a zodpovednejšej spoločnosti je jednoznačné a nezastupiteľné. Cieľom univerzity má byť poznanie a jej poslaním je posunúť človeka, aby mohol poznávať a skúmať skutočnosť pravdivo a tak rozvíjal svoj intelekt. Snaha v maximálnej miere vyhovieť očakávaniam doby a v interakcii s okolím aj súčasným a budúcim potrebám celej spoločnosti, posúva samotnú univerzitu ako i spoločnosť dopredu. Znamená to tak kvalitný vzdelávací a výskumný proces, ako i intenzívnu komunikáciu a spoluprácu univerzity s okolím. Sprostredkovanie nových výsledkov a znalostí z výskumu, ako i dobre známe a overené poznatky a vedomosti prostredníctvom publikačnej a vzdelávacej činnosti umožňuje otvárať nové obzory pre ľudstvo, posúvať ho stále dopredu a tak prispieť k zlepšeniu celkovej kvality života na Zemi.

1 CESTA K SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI

Okrem historickej a funkčnej úlohy univerzít pri formovaní kvalitnejšej spoločnosti, medzi nové koncepty, ktoré začínajú české aj slovenské univerzity zaraďovať do svojho vzdelávacieho procesu, je aj koncept CSR (Corporate Social Responsibility), teda spoločensky zodpovedné podnikanie (SZP), ktorý učí podnikateľov a manažérov, ako podnikáť tak, aby z výsledkov podnikania mal prospech aj širší okruh ľudí, príp. celá spoločnosť. Howard R. Bowen, ktorý sa vo všeobecnosti považuje za prvého teoretika CSR, v knihe Social Responsibilities of the Businessman uviedol, že: „Spoločenská zodpovednosť predstavuje záväzok podnikateľov usilovať sa o také stratégie, robiť také rozhodnutia alebo vykonávať také aktivity, ktoré sú žiaduce z pohľadu cieľov a hodnôt našej spoločnosti.“ (Bowen, 1953), [1]. V novom tisícročí ku kvalitnejšiemu definovaniu spoločensky zodpovedného podnikania v podstatnej miere prispeli dobrovoľné asociácie, mimovládne organizácie ako i Európska únia, ktorá považuje spoločenskú zodpovednosť v podnikaní za jeden z nástrojov potrebných na dosiahnutie Lisabonskej stratégie.

Podľa World Business Council for Sustainable Development: „Spoločensky zodpovedné podnikanie je kontinuálny záväzok podnikov správať sa eticky, prispievať k trvalo udržateľnému ekonomickému rozvoju a zároveň prispievať k zlepšovaniu kvality života zamestnancov, ich rodín, rovnako ako lokálnej komunity a spoločnosti ako celku.“ (wbcsd, online) [8]

Definície, štúdie a vzdelávacie materiály vysvetľujúce zodpovedné podnikanie sa vyznačujú nasledujúcimi spoločnými charakteristikami aktivít konceptu CSR:

- opierajú sa o všeobecné etické princípy (transparentnosť, angažovanosť..., atď.),
- sú univerzálne pre všetky typy podnikov či organizácie,
- zdôrazňujú dobrovoľnosť pri prekračovaní rámcov legislatívne ustanovených povinností,
- zameriavajú sa na rozvoj kvality života s aktívnou spoluprácou so zainteresovanými subjektmi, tzv. stakeholdermi,
- upriamujú pozornosť na celkový rozvoj a nie iba na ekonomický rast podniku či organizácie.

1.1 OBLASTI SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI

Podniky alebo organizácie teda nefungujú izolovane, ale sú aj priamou súčasťou spoločnosti. Podľa tohto pohľadu teda pôsobia s ohľadom na tzv. triple bottom line (trojitá výsledovka) a teda by mali zameriavať svoje aktivity na 3P :

- People – sociálne aktivity,
- Planet – environmentálne aktivity,
- Profit – ekonomické aktivity.

Pojem spoločensky zodpovedné podnikanie sa často zamieňa s pojmom firemná filantropia. Filantropické aktivity síce na rozdiel od sponzoringu – ktorý sa v súčasnosti považuje skôr za obchodný vzťah a nástroj propagácie – podnik realizuje tak, že neočakáva za to žiadnu protihodnotu, napriek tomu sú len integrálnou súčasťou konceptu zodpovedného podnikania.

Rovnako pojem SZP sa často redukuje len na etické podnikanie. Etické podnikanie síce znamená priateľskú a otvorenú firemnú kultúru, ktorá v spojení s etickým kódexom spoločnosti garantuje čestné jednanie so zákazníkmi, dodávateľmi i zamestnancami pričom vytvára bezkonfliktné a inšpirujúce prostredie, je však tiež len súčasťou konceptu CSR. Dôležitými osobami pre realizáciu konceptu CSR sú tzv. stakeholders, teda osoby, skupiny alebo organizácie, ktoré majú vplyv na fungovanie podniku. Medzi tieto „zainteresované skupiny“ patria: *vlastníci, akcionári, investori, vláda, mimovládne organizácie a záujmové skupiny, komunity, médiá, zamestnanci, spotrebitelia, dodávatelia a obchodní partner, konkurencia*. „Samostatnou kapitolou je potom hľadanie najvhodnejšieho spôsobu ako informovať svojich stakeholders a ako s nimi rozširovať a zlepšovať vzájomné vzťahy“ (Vodák, 2004) [2]

Otázka, prečo byť spoločensky zodpovedným podnikom, znamená v prvom rade si uvedomiť postavenie podniku, či organizácie nielen na trhu, ale v rámci spoločnosti a spoznať výhody nielen súčasného krátkodobého ekonomického zisku, ale aj výhody dlhodobieho celospoločenského uznania podniku. Nakoľko v zahraničí už existujú korporácie, ktoré spoločensky zodpovedne podnikajú a prenášajú svoje poznatky aj na slovenské dcérske spoločnosti, prípadne ich vyžadujú aj od svojich slovenských dodávateľov a aj distribútorov, na Slovensku vznikla nadácia Pontis, ktorý podnikom a organizáciám „pomáha pri realizácii filantropických aktivít a poskytuje poradenstvo pri tvorbe filantropickej stratégie. Realizuje [výskumnú a publikačnú činnosť](#)“ a je organizátorom ocenenia filantropických aktivít [Via Bona Slovakia](#) „(pontis, online) [9]

Na základe existujúcich poznatkov zhrnutých z aplikovaného výskumu v prípade, že podnik sa správa spoločensky zodpovedne, získa nasledujúce výhody:

- lojalitu svojich zákazníkov a upevnenie ich dôvery,
- konkurenčnú výhodu na trhu a lepšie podmienky pre budovanie značky,
- postavenie žiadaného partnera a dobré meno v obchodných a odborných kruhoch,
- nástroj na manažovanie rizík a podporu inovácií,
- zvyšovanie príťažlivosti pre investorov a nové príležitosti v podnikaní,
- spokojných a motivovaných zamestnancov a ich nízku fluktuáciu,
- lepší manažment ľudských zdrojov,
- kreatívne prostredie,
- ochranu environmentálnych zdrojov a redukciiu odpadu,
- a v neposlednom rade dlhodobú úsporu nákladov a zvyšovanie ekonomických a mimoekonomických ziskov.

Napriek týmto výhodám veľa manažérov namieta a apeluje na to, že prijatie konceptu CSR do podnikovej stratégie znamená nákladnú vstupnú investíciu a zasahuje do všetkých oblastí činnosti podniku a preto sú presvedčení, že v podmienkach slovenského trhu jeho prijatie predstavuje dlhodobější proces. Spoločenskú zodpovednosť pritom na Slovensko neprinesli len nadnárodné spoločnosti, či Európska únia. Mnoho slovenských podnikov má CSR, aj keď o tom nevedia. Už Tomáš Baťa zakladal tzv. Baťove školy práce či Baťov podporný fond a v súčasnosti je stále viac podnikov, ktoré sa dobrovoľne spoločensky angažujú i keď nemajú sformulovaný konkrétny koncept CSR.

2 UNIVERZITA AKO ORGANIZÁCIA A JEJ KONCEPT CSR

Stav spoločnosti zodpovedá stavu jej najlepšej univerzity. Preto univerzita ako organizácia by mala okrem výskumu a výučby konceptu CSR pre podniky, sama zavádzať a aplikovať koncept CSR a ísť tak príkladom pre svoje okolie. Aj keď finančné možnosti univerzít zďaleka neumožňujú správať sa rovnako ako podniky, o to viac by mali hľadať rôzne možnosti filantropických, sociálnych a environmentálnych aktivít nefinančného charakteru prostredníctvom čoho by dokázali zvyšovať svoju spoločenskú zodpovednosť. CSR je potrebné plánovať a manažovať ako ktorýkoľvek spôsob riadenia univerzít a je dôležité, aby prenikol do všetkých úrovní manažmentu univerzít. Nakoľko prvotnou úlohou univerzít nie je zarábať peniaze, teda dosahovať zisk, viaceré aspekty CSR môžu byť zavedené rýchlejšie. Okrem toho,

uplatňovanie istých náležitostí v oblasti CSR sa pomaly stáva z hľadiska legislatívy povinným a vyžadovaným, napr. ochrana životného prostredia. Schéma č.1 zjednodušene ukazuje jednotlivé oblasti a ich vzájomnú prepojenosť, v ktorých univerzita (rovnako ako podnik) môže realizovať svoj zodpovedný prístup.

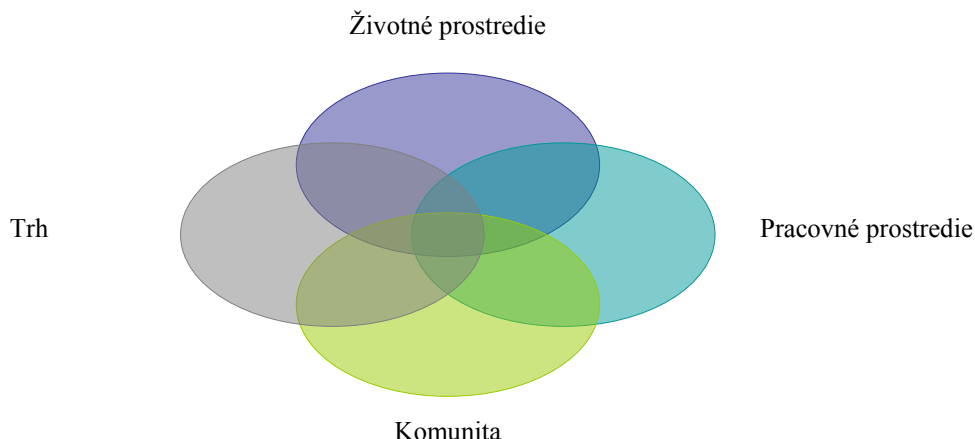

Schéma 1. Oblasti pre aktivity konceptu spoločensky zodpovedného podnikania

V oblasti *ŽIVOTNÉ PROSTREDIE* napríklad môže univerzita vykonávať nasledujúce opatrenia:

- Recyklovanie papiera a jej opätovné využitie na tlač informačných materiálov o univerzite a jej študijných odboroch, tlač letákov informujúcich o aktuálnych daniach na univerzite, príp. ďalších materiálov s krátkodobou informačnou hodnotou. Slovenské univerzity by mohli know-how získať od zahraničných univerzít, kde šetrenie životného prostredia formou recyklácie, je už zavedené.
- Zníženie administratívnych úkonov vyžadujúcich podklady v papierovej forme. V súčasnosti je už napr. využívanie elektronických prihlášok zavedenou a akceptovateľnou formou aj v našich podmienkach. Dokladovanie vedeckej a pedagogickej činnosti sa však robí niekoľkokrát opakujúcim kopírovaním a tlačením materiálov. Procesné zmeny, ktoré by zjednodušili túto činnosť a zamedzili zbytočné úkony, by pri počte zamestnancov univerzity prispelo k výraznému šetreniu papiera a tonera a v konečnom dôsledku i k úsporám prevádzkových nákladov.
- Zavedenie separovania odpadu pre zamestnancov a prezentácia triedenia odpadu aj pre študentskú komunitu.
- Diskutabilnou oblasťou sú materiály e-learningu a tzv. e-skriptá. Hoci e-knihy vo svete zaznamenávajú rastúci počet svojich čitateľov, stále je však viac ľudí, ktorí uprednostňujú klasickú, tlačenú podobu kníh. Okrem toho, ak sa zníženie využívania papiera bude diať na úkor zvyšovania elektronických zariadení, životné prostredie síce nepríde o lesy, môže sa však zvýšiť hladina elektronického smogu, čo v konečnom dôsledku môže vyvolať zhoršenie celkovej kvality života.

V oblasti *PRACOVNÉ PROSTREDIE* by mala univerzita:

- Vytvárať a udržiavať motivačné prostredie, v ktorom sa zamestnanci zapoja do plnenia jej cieľov preto, lebo „v atmosfére povzbudzujúcej nové iniciatívy, môžu tímy a jednotlivci sami porovnávať svoj súčasný smer a výsledky so záväzkami, ktoré si dali, bez ohľadu na to, či tie existovali v plánoch alebo v podobe nepretržitého dialógu o hľadaní nových smeroch podnikania“ (Vodák - Kucharčíková, 2007), [3]. V prípade kvalitnej vysokokvalifikovanej pracovnej sily, je to práve výsledok kvalitného školského systému v danej krajine, ktorý by mal ísť ruka v ruku s vysokou úrovňou vedy a výskumu. Vrátiť teda univerzitám univerzitného ducha slobody, vzájomnej inšpirácie, tolerance a vedeckej reflexie.
- Vytvárať podmienky pre personálny a odborný rast. Umožniť a podporovať graduačný rast svojich zamestnancov, sprehľadniť vzdelávacie a výskumné procesy a aktivity ako i zjednodušiť prístup k získavaniu finančných prostriedkov pre účely projektov, ktoré zvyšujú efektívne využívanie zdrojov univerzity a prispievajú k jej rastu.
- Umožniť flexibilné modely organizácie pracovného času a teleworking. Napriek tomu, že univerzity to podnikom odporúčajú, sami zavádzajú dochádzkové systémy s pevným pracovným časom. Sami pri tom vedia, že „k vplyvom, ktoré pozitívne vplyvajú na pracovnú motiváciu zamestnancov, patrí najmä možnosť zamestnanca participovať na tvorbe vlastného pracovného programu, možnosť uplatniť sa na trhu práce, istota zamestnania, možnosť mzdového príplatku, odbúranie bariér tvorivosti a príčin pracovnej nespokojnosti“ (Tulejová, 2009), [4].
- Posilniť lojalitu a využívať ich schopnosti v prospech univerzity.
- Zaviesť prarodinne orientovanú zamestnaneckú politiku, napríklad zriadením univerzitnej jasli alebo škôlky za zvýhodnených podmienok pre deti zamestnancov.

V oblasti *KOMUNITA*, aktivitami, ktoré by mohli byť realizovateľné aj na univerzitách, sú:

- Organizácia darcovstva krvi priamo v univerzitných priestoroch.
- Vytvorenie tímu dobrovoľníkov, ktorí by samostatne zorganizovali vzdelávacie aktivity napr. pre pracovníkov neziskových organizácií, prípadne by organizovali populačno-náučne prednášky, resp. exkurzie pre deti materských a základných škôl. „Pri týchto činnostiach sa ukazuje ako nevyhnutná schopnosť ľudí tímovo pracovať, prispôbovať sa zmenám, vhodne viesť a pozitívne motivovať i schopnosť úspešne komunikovať a spolupracovať“ (Kucharčíková, 2005) [5]
- Podpora vzťahov univerzity so študentskou komunitou, pri ktorom univerzita spoznáva problémy tejto komunity a pomáha im pri ich riešení.

V oblasti *TRH* sa napríklad môže univerzita zamerať na:

- Činnosti zvyšujúce jej dôveryhodnosť a transparentnosť v očiach verejnosti, resp. študentov.
- Aktívnu spoluprácu s podnikovou sférou a verejnou správou, a tak zlepšenie jej postavenia v lokalite pôsobenia.
- Podporu konkurencieschopnosti a zvyšovanie kvality výstupov, ktoré sú predmetom akreditačného hodnotenia univerzity. (výskum, vzdelávanie). Znamená to „zvyšovanie konkurenčnej výhody, ako významnej výhody, ktorú má univerzita pred svojimi konkurentmi a ktorá jej umožňuje realizovať väčšiu hodnotu ako konkurencia na danom trhu“ (Ďurisová, 2003), [6]
- Zvyšovať povedomie o spoločensky zodpovednom podnikaní a byť nielen priekopníkom ale i príkladom v oblasti eticky a sociálne citiacej organizácie podporujúcej trvalo udržateľný rozvoj.
- Zvyšovanie bezbariérového prístupu v priestoroch univerzity a podpora vzdelávania zdravotne postihnutých študentov.

3 BUDÚCNOSŤ KONCEPTU CSR

Prognózu vývoja zodpovedného podnikania na Slovensku permanentne vykonáva nadácia Pontis. Na základe výsledkov jej prieskumu je ešte stále nízky záujem o túto problematiku zo strany vlády, priemyselných zväzov a odborov, ako aj jej medializácia je zanedbateľná. Preto odporúčaním Pavla Hrica (programový riaditeľ Nadácie Pontis) je : „*Zachyťte CSR, kým príde boom! Pretože CSR v horizonte 5 rokov stane mainstreamom*”.

Na základe aktuálnych poznatkov je teda prognóza vývoja spoločensky zodpovedného podnikania na Slovensku na 5 rokov napriek (či práve kvôli) dopadom hospodárskej krízy, nasledovný [9]:

klúčové obdobie pre začiatok mainstreamingu CSR,
iniciatívu v oblasti CSR prevezmú firmy, aj keď aj mimovládne a neziskové organizácie zostanú výrazné,
CSR sa začne uplatňovať v nových sektoroch,
objavia sa etickí zákazníci,
tlak na kvalitu CSR – systémový a strategický prístup,
nové CSR riešenia a produkty,
téma CSR sa začne deklaratívne venovať vláda,
rast záujmu o zapájanie zamestnancov do dobrovoľníctva,
inovatívne modely firemnej filantropie.

4 ZÁVER

Všeobecnou teóriou ekonomie podnikania sú postupy, ako dosiahnuť ekonomický zisk, ktorý „je základným motívom každého podnikania, kritériom rozhodovania a môže byť základom hmotnej zainteresovanosti zamestnancov.“ (Ďurisová – Jacková, 2007), [7]. Nový pohľad na fungovanie a tvorbu cieľov podnikov a organizácií, hovorí o tom, že okrem ekonomického zisku by sa mali snažiť dosiahnuť aj tzv. „spoločenský zisk“, z ktorého môže profitovať celá spoločnosť. Univerzity ako najvyššie vzdelávacie inštitúcie tak upriamujú pozornosť na koncept spoločensky zodpovedného podnikania a vytvárajú priestor pre výskum a vzdelávanie v tejto oblasti. Zodpovedné podnikanie a správanie sa v spoločnosti ale nie je len záležitosťou podnikov, ale univerzita ako organizácia by mala sama uplatňovať princípy CSR a byť nielen učiteľom, ale i hlavným lídrom a príkladom v tomto smere. Uvedený článok ponúka pohľad na koncept spoločensky zodpovedného podnikania a jeho možné uplatnenie v rámci univerzity. Vzhľadom na to, že literatúra na túto tému je na Slovensku málo dostupná a ani v masmédiách nie je táto téma frekvencovaná, príspevok chcel upriamiť pozornosť na prínosy tohto konceptu tak pre podniky ako aj pre samotné univerzity, ktoré daný koncept priamo vyvíjajú a vyučujú.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA1/0149/09 Tvorba flexibilného systému determinujúceho rast hodnoty podniku vychádzajúc z rozboru relevantných atribútov pri použití klasických a moderných prístupov a metód.

LITERATÚRA

- [1] BOWEN, H. J. *Social Responsibilities of the Businessman*. New York : Harper Row, 1953.
- [2] VODÁK, J. *Marketingový prieskum ako východisko starostlivosti o zákazníka*. Liberec : TU, 2002. ISBN 80-7083-822-1.
- [3] VODÁK, J.; KUCHARČÍKOVÁ, A. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1904-7.
- [4] TULEJOVÁ, L. *Motivačné aspekty flexibilných modelov organizácie pracovného času*. In: 2. sympóziu manažment '09 . Žilina : EDIS, 2009. ISBN 978-80 -554-0063-1.
- [5] KUCHARČÍKOVÁ, A. *Zvyšovanie výkonnosti v podniku, manažment ľudského potenciálu v podnik.*, Žilina : ŽU, 2005. ISBN – 80-8070-360-4.
- [6] ĎURIŠOVÁ, M. *Fixné náklady – Konkurenčná výhoda podniku, Ekonomika a manažment podnikov*. Zvolen : TU, 2005. ISBN 80-969031-9-5.
- [7] ĎURIŠOVÁ, M.; JACKOVÁ, A. *Podnikové financie*. Žilina : EDIS, 2007. ISBN 978-80-8070-661-6.
- [8] *The World Business Council for Sustainable Development (WBCSD)*. [online] 2010. Dostupné z WWW: <http://www.wbcsc.org>.
- [9] *Nadácia Pontis*. [online] 2010. Dostupné z WWW: <http://www.nadaciapontis.sk>.

Adresa:

Ing. Tokarčíková Emese, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta riadenia a informatiky
Univerzitná 8215 / 1
010 26 Žilina
Slovenská republika
e-mail: Emese.Tokarcikova@fri.uniza.sk
telefón: 00421 41 534 4422

STAVEBNICTVÍ V KONTEXTU USTUPUJÍCÍ GLOBÁLNÍ RECESE

Stanislav Vrba

Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Abstrakt: Tento příspěvek se kriticky zamýšlí nad důsledky globální ekonomické recese v českém stavebnictví. Současně se snaží popsat současnou hospodářskou situaci významné stavební společnosti, členem jejíhož nejužšího vedení autor donedávna byl.

Klíčová slova: globální recese, dopravní infrastruktura, cenová válka, státní investice

ÚVOD

Svět, Evropa a s nimi také Česká republika se pomalu probouzí z vleklé krize nastartované pádem investiční banky Lehman Brothers. Naprostá většina průmyslových oborů ze všech možných koutů světa hlásí růst své produkce a dlouho očekávaný konec globální ekonomické krize. Je to případ i stavebnictví? S největší pravděpodobností ne. Stavebnictví se vyznačuje jednou neobyčejnou vlastností a tou je setrvačnost. Když se začaly objevovat první příznaky zpomalování české ekonomiky, stavebnictví ještě dlouho žilo a doposud žije z vysoutěžených zakázek dopravní infrastruktury. Tato zmíněná setrvačnost však naneštěstí působí i obráceným směrem. Tedy start stavebnictví je daleko pomalejší než start ostatních oblastí průmyslu. Je neporovnatelně náročnější na rozhodování a přípravu.

Stavebnictví nejen v Česku, ale i v nám nejbližších zemích, tedy Slovensku, Polsku a Maďarsku ještě stále prochází velmi složitým obdobím, i když s rozsahovými odlišnostmi danými místními podmínkami. Poptávka po stavebních celcích jakéhokoliv charakteru, která v uplynulých dvou letech postupně velmi výrazně klesla a v určitých oblastech stavební výroby, jako například výstavba bytových prostor, se téměř zastavila, i nadále stagnuje. Naděje, že letošní rok by se mohlo cokoliv změnit, jsou podle mínění mnoha odborníků iluzorní. Další atributy, mající na svědomí neutěšený stav nejen českého stavebního sektoru, jsou pokračující pokles vytížení výrobních kapacit anebo chceme-li mohutné kapacity pro dnešní situaci, vzestup významu osobních kontaktů pro získávání nových zakázek, snaha o vyšší efektivitu řízení stavebních firem a možná až překvapivě odlišné vnímání korupčních praktik. Velmi významným faktorem je snaha získat jakoukoliv zakázku za téměř jakoukoliv cenu i s vědomím, že v konečném důsledku nebude příslušná zakázka ani náhodou rentabilní. Tato snaha dovedla stavební společnosti až k vyhlášení cenové války a ke stavu, kdy větší společnosti se velmi intenzivně zúčastňují výběrových řízení na stavby takového rozsahu, které by v nedávné minulosti stály stranou jakéhokoliv jejich zájmu.

V regionu Visegrádu jedině polské stavebnictví stále ještě vykazuje mírný růst, nicméně i ten se výrazně zpomaluje.

NÁZORY JSOU SPÍŠE PESIMISTICKÉ

Společnost CEEC Research, zabývající se mimo jiné pravidelnými kvartálními analýzami českého stavebnictví, zveřejnila nedávno své predikce vývoje a tyto v porovnání s předešlými předpoklady pro rok 2011 zhoršuje, když ani v roce 2012 neočekává návrat k výraznějšímu růstu. Názory se různí, vesměs však odhady propadu stavební výroby oscilují kolem 6 %. Výjimkou však nejsou očekávání dvouciferného propadu stavebního trhu. Po dokončení státních zakázek veřejného zájmu hrazených státním rozpočtem a po proklamovaném zásadním snížení veřejných investic lze nanejvýš objektivně počítat s dalším hlubokým propadem. Tento výpadek stavební výroby se může protáhnout i na několik let, pokud se kromě vypisování stavebních zakázek zastaví i projekční příprava. Zdá se, že restrukturalizace trhu stavební výroby je nevyhnutelnou nutností.

STAVEBNÍ SEKTOR VERSUS EKONOMICKÉ TEORIE

Klasické ekonomické teorie až dosud považovaly stavební sektor za spolehlivý indikátor budoucího vývoje ekonomiky. Blízká konjunktura jako důsledek aktuálně vyšších investic by měla být logickým vyústěním jeho větší či rostoucí aktivity. Avšak veškeré možné odhady jak stavebních odborníků a lídrů největších stavebních společností tak i nestranných pozorovatelů a prognostiků skepsí nešetří. Naproti tomu nejlepší makroekonomové a ekonomičtí experti vidí budoucí vývoj v docela růžových barvách, což statistiky posledních měsíců zjevně potvrzují. A tak makroekonomická data a výsledky i sentiment ve stavebnictví jsou v jakémsi rozporu. Vysvětlení jsou přinejmenším dvě. Buď je hospodářské oživení v Česku a nejen tam jen krátkodechou chimérou, která velice brzy přinese vystřízlivění a nebo zkrátka tato poučka už pozbyla platnosti jak jsme poslední dobou svědky u celé řady jiných.

Poslední hospodářská krize totiž vedla v oblasti ekonomie k mnoha překvapením. Celá řada renomovaných ekonomů už stačila zkonstatovat, že ekonometrické modely zcela zklamaly a že hospodářský život je ve velmi podstatné míře ve vleku psychologického vyladění jeho aktérů. Z tohoto pohledu se jeví budoucnost tuzemského stavebnictví jako nejasná a i neradostná.

ZAMĚŠTNANOST A MZDY

Pokračující útlum odvětví bude dozajista provázet jak v nejlepším případě zmrazení mezd tak i, a to je daleko horší, další a další propouštění jeho zaměstnanců. Svaz podnikatelů ve stavebnictví (SPS) se ústy svého prezidenta Václava Matyáše vyjádřil, že očekává další růst nezaměstnanosti ve stavebnictví i v roce 2011. Je docela dobře možné, že ve srovnání s rokem 2008, kdy ve stavebnictví pracovalo 463 000 lidí, může být letos až o 70.000 pracovních míst méně. Podle tohoto zdroje je stavebnictví nejslabším článkem tuzemského průmyslu. Na druhou stranu očekávat, že tuzemské stavební kolosy jako je Skanska, Strabag, OHL ŽS, Hochtief CZ a další, které jsou ovládány zahraničními koncerny, ukončí díky skomírajícímu stavebnictví svou činnost v Česku nehrozí. Přes škrty v investicích státu je totiž pro ně výhled na další budování zejména dopravní infrastruktury až příliš lákavý.

ČÍNSKÉ STAVEBNÍ FIRMY – DALŠÍ RÁNA ČESKÉMU STAVEBNICTVÍ?

Pomyslný pohár trpělivosti s cenami stavebních prací v oblasti dopravní infrastruktury a zejména v budování dálniční a silniční sítě se začíná nebezpečně plnit a dokonce hrozí přelitím. Kontroverzní opatření ministra dopravy Víta Bárty od zastavení výstavby už zahájených projektů až po zastavení plateb jednotlivým zhotovitelům, kýžené ovoce nepřinesl. Proklamované úspory nejsou totiž až tak úplně důsledkem zlevnění stavebních prací jako spíše očesáním původních projektů o určité nadstandardní prvky jako velký počet dálničních sjezdů, mimoúrovňové křížení či protihlukové stěny a samozřejmě další. Patrně proto hledá ministr dopravy společně se zástupci čínského velvyslanectví zkušební projekt výstavby silnic a dálnic s účastí čínských firem. Tato čínská cesta je podle ministra jednou z možností úspor. Reakce na tento krok jsou vesměs negativní a je podle nich nezbytné důkladně prozkoumat jestli by nepřišly o práci domácí firmy jen proto, že ty zahraniční mohou využívat dotací svých vlád.

V Polsku konsorcium s čínskou firmou v čele už vyhrálo výběrové řízení na stavbu dvou úseků dálnice. Číňané postaví celkem asi 49 km dálnice mezi Lodží a Varšavou za 1,29 mld. zlotých, cenu o desítky procent nižší než konkurence.

A CO NA TO ŽPSV?

ŽPSV je společnost s více než padesátiletou tradicí v oblasti betonářské výroby a současně lomařské výroby. Ale vraťme se na úvod k jejím začátkům.

V rámci nové organizace Ministerstva dopravy tvořené koncem roku 1952 byly vyčleněny z Českých drah kamenolomy, vyrábějící převážně železniční šterky a začleněny k 1. říjnu 1952 do nově založeného „Podniku pro lomy a šterkovny“ se sídlem v Praze. S účinností od 1. října 1953 byl zřízen podnik „Průmyslová výroba železničního stavebnictví“ a dosavadní výše uvedený název byl zrušen. Výnosem ministerstva dopravy ze dne 4. července 1961 byl podnik přejmenován na „Železniční průmyslovou stavební výrobu“ se sídlem v Praze a konečně výnosem ze dne 29. dubna 1963 bylo sídlo přemístěno z Prahy do Uherského Ostrohu. Po řadě různých organizačních úprav byla s platností od 1. dubna 1976 ustanovena základní struktura podniku v rozsahu šesti závodů se společným zaměřením činnosti na obě hlavní oblasti výroby:

Závod Borohrádek

Betonárny Borohrádek, Běstovice

Kamenolomy Jablonné n. Orli., Kosov, Pohled, Zárubka, Javornice

Pískovny Světlá n. Orli., Běstovice

Závod Čaña (SR)

Betonárny Čaña, Senec

Kamenolomy Olcava, Ruskov

Pískovna Senec

Závod Čerčany

Betonárny Čerčany, Horní Řasnice

Kamenolomy Krásný Les, Krhanice, Mariánská Skála, Votice

Závod Doloplazy

Betonárna Doloplazy

Kamenolom Domašov

Závod Nové Hradky
Betónárna Nové Hradky
Kamenolomy Rejta, Svrženo, Volyně

Závod Uherský Ostroh
Betónárna Uherský Ostroh

Další změny proběhnuvší v letech 1996 a 2001 daly společnosti její dnešní tvář. V roce 1996 byla ukončena lomařská výroba a veškeré kamenolomy a pískovny byly prodány. Výroba se specializovala výhradně na produkci železobetonových výrobků, z nichž hlavní roli hrály příčné a výhybkové železobetonové pražce. Rok 2001 znamená návrat k lomařské výrobě. Byla akvírována betonárna Litice n. Orli., jejíž součástí je i kamenolom Litice. V souvislosti s rozdělením republiky v roce 1993 byl ze závodu Čaňa vytvořen samostatný právní subjekt s majoritní kapitálovou účastí ŽPSV. V roce 2005 se společnost stala součástí nadnárodní skupiny OHL S.A. (Obrascón Huarte Lain) se sídlem v Madridu.

Největší úspěchy společnosti v její novodobé historii se začaly psát s rozhodnutím Ministerstva dopravy o výstavbě čtyř železničních koridorů v roce 1995, které jsou nedílnou součástí panevropských koridorů propojujících evropské země východozápadním a severojižním směrem. Tolik k historickým událostem.

Globální ekonomická krize, tento fenomén posledních let, zanechal hluboké šrámy na tváři společnosti. Jako každá stavební společnost v širokém okolí se potýká s jejími důsledky, které mohou být při nezvládnutí řešení krizových situací, ať už výrobního nebo organizačního charakteru, fatální. Byl-li rok 2008 po všech stránkách historicky nejúspěšnějším, pak ty následující dva a zejména rok 2010 překonaly i ty nejčernější představy. Meziroční propad výroby nosného pilíře, tedy pražců všech typů, 2009-2010 představoval více jak 40 % a očekávaná situace pro rok 2011 je stejně neradostná. Jediná výhoda v tomto segmentu je monopolní postavení a velmi zdoluhavý schvalovací proces pro zahraniční konkurenci. Naopak velká nevýhoda spočívá v ceně základního a nejfrekventovanějšího příčného pražce, a to typu B91, která je příliš vysoká i ve srovnání se zahraniční konkurencí. V oblasti těžké prefabrikace, drobné betonářské výroby, zakázkové výroby a stavebně montážní činnosti došlo v průběhu posledních dvou let, v důsledku cenové války, k tak hlubokému propadu realizačních cen, že akceptace současných podmínek je v nejlepším případě na hranici rentability. Navíc výrobní kapacity společnosti byly naplněny kolem 40%. Jednoznačný výsledek tedy byl: závody, které nevyrábějí pražce nebyly schopny pokrýt ani svoje fixní náklady, nemluvě o odpovídající části nákladů ředitelství společnosti, a propadly se do hluboké ztráty.

Opatření vedení společnosti přišla později než měla a nebyla dotažena do konce. Bylo uvolněno více než 200 zaměstnanců společnosti a zbývajícím byla o 10% snížena mzda. Investiční činnost byla téměř zastavena a omezila se jen na existenčně nutné oblasti. Prostředky na opravy stávajícího hmotného majetku byly zredukovány na minimum, což se při jejich stavu a stáří nutně musí vrátit jako bumerang. Základní předpoklad pro udržení rentability a konkurenceschopnosti a sice koncentrace výrobních kapacit do menšího počtu organizačních jednotek však provedena nebyla přes doporučení radikálnějšího křídla nejužšího vedení společnosti.

V minulosti se snahy o fúzi obou českých afilací španělské OHL S.A., tedy ŽPSV a.s. a OHL ŽS a.s., nesetkaly s pozitivním ohlasem, přestože je to objektivně nutná cesta ke snížení administrativních či správních nákladů a přesto, že se jí vydala naprostá většina nadnárodních společností ovládajících české firmy. Současná neutěšená situace českého stavebnictví je však nahrávka na smeč těmto objektivním snahám. Dalším faktorem znějícím ve prospěch jakéhosi sjednocení ať už formou přímé fúze nebo nového uspořádání např. holdingového typu je nestandardní stávající vlastnická struktura, ve které měřeno obratem, 1,2 mld. Kč (ŽPSV) je matkou 12 mld. Kč (OHL ŽS).

ZÁVĚR

Zodpovědně lze konstatovat: ŽPSV stojí na rozcestí a záleží jen na majoritním akcionáři, kterou cestou se vydá. Zda to bude cestou rozsáhlé restrukturalizace a redukce či koncentrace výrobních kapacit a samozřejmě obrovských a bolestivých úspor v administrativě nebo bude pokračovat cestou projídání majetku nahospodařeného v minulosti.

LITERATURA

- [1] Stavební fórum: Středoevropské stavebnictví v turbulencích recese
- [2] Stavební fórum: Stavbaři vidí budoucnost černě
- [3] Stavební fórum: Stavebnictví: propouštění a zmrazení mezd
- [4] Stavební fórum: Bárta láká čínské stavaře, Kocourek a SPS před nimi varují
- [5] ŽPSV 1952 - 2002

ADRESA:

Ing. Stanislav Vrba
Polní 879
687 24 Uherský Ostroh
Tel. 602525245

FENOMÉN KORUPCE

Radomíra Veselá

European Polytechnic Institute, Ltd.

Anotace: *Korupce patří mezi nejzávažnější celospolečenské problémy naší doby. Zasahuje všechny oblasti společenského života a ovlivňuje život prakticky celého světa. Proto v boji s ní nestačí pouze regulativní opatření, ale je zapotřebí přijetí takových opatření v oblasti legislativy, kriminologie či kriminalistiky, aby protikorupční boj byl nejen komplexní, ale navíc, aby měl širokou podporu veřejnosti. Jeho základními pilíři jsou prevence, transparentnost a postih.*

Abstract: *Corruption is one of the most serious problems of our times, which has reference to the whole society. It is related to every field of a social life and influences the life of the entire world. That is why the regular measures are not enough to fight this phenomenon, and it is necessary to pass the measures in the field of legislature, criminology, or criminalistics, in order to make this anti-corruption fight complex, and make it supported by the wider society. Its basic linchpins are prevention, transparency, and sanctions.*

Klíčová slova: *Korupce, úplatek, podplácení, veřejný sektor, nepoctivé chování, trestní postih, prevence.*

Key words: *Bribe, bribery, public sector, unjust behaviour, criminal sanction, prevention.*

Každý den nás masově komunikační prostředky informují o korupčním jednání politiků, úředníků a jiných veřejně známých osob v ČR i ve světě. Korupce se tak postupně stává nedílnou složkou našeho života, která zasahuje prakticky do všech jeho oblastí. Korupci lze bez nadsázky označit za jeden z nejzávažnějších celospolečenských problémů naší doby. Je jí přisuzován „*atribut nemoci společnosti se zhoubnými účinky*“, ¹ neboť má výrazně nadnárodní charakter. Proto Organizace spojených národů vyhlásila 9. prosinec Mezinárodním dnem boje proti korupci.

Korupce jako společenský fenomén existovala již ve starověku, zjednodušeně se dá říci, že vznikla s prvními státními útvary. Bojovala s ní již společnost staré Mezopotámie či starého Říma, nedá se však konstatovat, že by tento boj byl někdy definitivně úspěšný. Snaha o korupční formy jednání v zájmu snazšího dosahování cílů bez nutnosti dodržování pravidel je totiž součástí lidské povahy, neboť v každém z nás se skrývá určitý korupční potenciál, který jen čeká na příležitost, aby se projevil. Jeho katalyzátorem je touha po bohatství, úspěchu a kariéře. Kvalifikovaný boj s korupcí vyžaduje její definování a nalezení základních definičních znaků. Samotné slovo korupce vychází z latinského „*rumpere*“ tedy zlomit, přetřhnout, rozlomit. Odvozeninou je pak další latinské slovo „*corruptus*“, kterým je myšlen následek takového zlomu a ve vztahu k jedinci má význam změny názoru, postojů a zásad. Odborné slovníky poněkud zjednodušeně označují korupci jako podplácení či přijímání úplatku, ačkoliv se fakticky jedná o pojem širší, neboť úplatkářství je pouze jednou z forem korupčního jednání. Dalšími jeho formami jsou klientelismus, nepotismus či prodej pozic. Mezinárodní nevládní nezisková organizace Transparency International, která se zabývá především prvky korupce ve veřejné sféře, definuje korupci jako „*zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už se jedná o politiky nebo státní úředníky), jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.*“ ²

V dalších obecně známých definicích, které se odlišují v závislosti na sociálním prostředí posuzovatele, jeho regionálním prostředí a historických faktorech, lze nalézt následující společné prvky:

- zlá vůle,
- nepoctivé chování při plnění svěřených úkolů,
- třístranný vztah, tj.: vztah mezi korumpujícím, korumpovaným a poškozeným,
- změna účelu svěřené funkce,
- výskyt korupce nejen u veřejných osob, ale i mezi soukromými osobami navzájem.

Za základní příčiny korupce lze považovat: ³

- sociální změny ve společnosti, zvláště přechod od tradiční společnosti k moderní,
- deficit ve vývoji společnosti,
- monopolní postavení státu,

¹ CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003., 222 s. ISBN 80-7201-434-X, str. 9.

² TRANSPARENCY INTERNATIONAL, *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. 1. vyd. Praha. 2008. 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.

³ Viz FRÍČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. 1. vyd. Praha: G plus G. 1999. 300 s. ISBN 80-86103-36-9.

- ekonomické příčiny, zejména nesoulad mezi nabídkou a poptávkou,
- sociálně-psychologické příčiny, které vycházejí z individuálních anebo skupinových determinant.

Podle rozsahu se korupce nejčastěji člení na malou, velkou a tzv. state capture. V případě malé korupce se jedná o klasické uplácení za veřejné služby pomocí menších finančních částek. Nebezpečí této formy korupce se však skrývá v jejím bagatelizování a ve skutečnosti, že se fakticky stává součástí běžného života, a tím usnadňuje vnímání závažnějších forem korupce. Na druhé straně velká korupce je víceméně záležitostí politických špiček. Korupce „state capture“ je korupce, která zasahuje celé struktury vládního aparátu, protože jejím prostřednictvím dochází k ovlivňování legislativního procesu soukromými subjekty.

Korupce se v dnešní době nevyhýbá žádné oblasti lidského konání. V ČR je korupční vývoj determinován následujícími změnami:

- úbytek malé administrativní korupce,
- koncentrace korupce do politické a hospodářské sféry,
- zvýšení organizovanosti korupce a
- klientelistické kartely.

Tyto změny ukazují na nutnost nekompromisního přístupu ke korupci jako takové. Předpoklady úspěšného boje proti korupci jsou dle dostupné odborné literatury zejména:⁴

- kvalitní personální práce,
- veřejná kontrola realizovaná volenými představiteli veřejnosti a sdělovacími prostředky,
- vyvozování důsledků ze zjištěných nedostatků a informování veřejnosti o jejich řešení,
- účinná výchova zaměstnanců státní správy, samosprávy a veřejného sektoru,
- vytváření racionálních, regionálních plánů ve státní správě,
- přehodnocení dosavadního postavení některých státních orgánů, systém institucí z hlediska funkčnosti, popř. jejich obohacení o nové prvky,
- vznik nových institucí pečlivě uvážit, jednak s přihlédnutím ke vzniku korupčních nebezpečí a také z hlediska ekonomické návratnosti vložených prostředků,
- transparentnost financování politického prostředí,
- účinnější využívání úřadu ombudsmana, který zajišťuje mimo jiné i spojení lidí s vládou, ten by měl klást důraz na snižování byrokratických překážek korupce,
- pozornost problematice konfliktu zájmů,
- vypracování mezinárodních kodexů chování veřejných činitelů,
- při zadávání veřejných zakázek dodržovat zásady uvedené v zákoně o veřejných zakázkách,
- akceptace a realizace mezinárodní spolupráce na základě mezinárodních úmluv v oblasti potírání korupce,
- nezávislost médií,
- výchova obyvatel k nové hodnotové orientaci.

V České republice sice prozatím neexistuje samostatný zákon proti korupci, nicméně platný trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) postihuje korupci především prostřednictvím trestných činů:

- přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku,
- podplácení § 332 trestního zákoníku a
- nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku.

Dále trestní zákoník v rámci ochrany společnosti před korupcí chrání čistotu veřejného života, nestranné a objektivní obstarávání věcí obecného zájmu a trestá i korupci v podnikání a soukromoprávních vztazích. Děje se tak prostřednictvím trestných činů zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku, maření úkolů úřední osoby z nedbalosti podle § 330 trestního zákoníku, porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 a § 221 trestního zákoníku, pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 trestního zákoníku, zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 trestního zákoníku, sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 trestního zákoníku, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 trestního zákoníku a pletichy při veřejné dražbě podle § 258 trestního zákoníku.

Protikorupční znaky mají i další zákony, jedná se např. o:

- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním,
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád,
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,

⁴HULINSKÝ, P. Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí. Praha: POLICE HISTORY, 2008. 153 s. ISBN 80-86477-47-3, str. 43.

- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník,
- zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmu,
- zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách,
- zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon,
- zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím,
- zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a další.

Právní normy a legislativa vůbec jsou důležitými nástroji boje s korupcí, nicméně charakter problému korupce vyžaduje, aby prostředky boje s ní byly nejen prevenčního rázu, ale i následného – represivního, tzn., aby představovaly dlouhodobou koncepci tohoto boje, která by byla respektována napříč politickým spektrem. Hlavním nástrojem v tomto úsilí je realizace Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006-2011, která byla přijata v říjnu 2006 a je postavena na třech pilířích, kterými jsou:

- prevence,
- transparentnost a
- postih.

Přes dílčí úspěchy v legislativní oblasti nelze přehlédnout, že pojem korupce není v českém právním řádu definován, samostatný zákon o korupci chybí a v trestním právu neexistuje stejnojmenná skutková podstata. Snahy korupci definovat čelí mnoha metodologickým problémům, protože údaje o oznámených případech korupce zpravidla neodrážejí skutečný rozsah korupce, přičemž zvolené alternativní přístupy, jejichž cílem je zjistit rozsah korupce, nelze považovat za skutečně objektivní měřítka korupčního jednání. Proto v boji s korupcí nestačí pouze regulativní opatření, ale je zapotřebí přijetí takových opatření v oblasti legislativy, kriminologie či kriminalistiky, aby protikorupční boj byl nejen komplexní, ale navíc, aby měl širokou podporu veřejnosti.

Bez široké podpory veřejnosti nelze boj s korupcí vyhrát.

POUŽITÁ LITERATURA:

- [1] FRIČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. 1. vyd. Praha: G plus G. 1999. 300 s. ISBN 80-86103-36-9.
- [2] HULINSKÝ, P. *Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí*. Praha: POLICE HISTORY, 2008. 153 s. ISBN 80-86477-47-3.
- [3] CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003., 222 s. ISBN 80-7201-434-X.
- [4] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
- [5] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8.
- [6] TRANSPARENCY INTERNATIONAL, *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. 1. vyd. Praha. 2008. 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.

ADRESA

JUDr. Radomíra Veselá
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice
tel.: 572 549 018, fax: 572 548 788
e-mail: vesela@edukomplex.cz

DIGITALIZACE V EVROPSKÉM PROSTORU

Miroslav Zálešák

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Abstrakt: *V první části je pojednání v zjednodušené formě o teoretických principech televizního digitálního vysílání. V druhé části je popsána situace v zavádění digitalizace v našem kraji včetně termínů.*

Klíčová slova: *multiplex, DVB-T, digitální vysílání, nové připojení*

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – VELKÁ BRITÁNIE

Jako první akci spustila Velká Británie. Tam v listopadu roku 1998 začalo televizní vysílání v šesti multiplexech, jeden byl obsazen veřejnoprávní televizní a rozhlasové stanicí BBC, ostatní multiplexy vyplnily komerční subjekty. Samozřejmě, že souběžně s digitálním vysíláním byl v Anglii šířen i analogový televizní signál. I když nabídka v multiplexech přibližně odpovídala skladbě anglických televizních stanic na satelitu či v kabelovkách, přesto se ve vývoji britské digitalizace objevily zádrhele. Těžkou konkurencí se ukázaly být satelitní platformy a problémy plynuly z nedostatečné informovanosti britské veřejnosti a z malé vybavenosti domácností set-top-boxy. Jasná pravidla nastolila až BBC, která v roce 2002 převzala pozemní digitální síť a postarala se tak o důstojný rozvoj digitalizace v zemi. Dnes Britové mohou pozemní cestou přijímat mnoho stanic televizních i rozhlasových.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – ŠVÉDSKO

V době, kdy se v Česku o digitalizaci a nějakých set-top-boxech mluvilo tak možná v zasvěcených kruzích, se začala digitalizovat další evropská země, Švédsko. Byly spuštěny čtyři digitální pozemní multiplexy. Jeden multiplex obsadilo veřejnoprávní vysílání televize SVT, ostatní si rozebly komerční televizní stanice. Sice i v této zemi se projeví během rozvoje digitálního vysílání problémy s nedostupností set-top-boxů za rozumné ceny, ale to je už dnes dávnou minulostí. V roce 2004 ke čtyřem švédským multiplexům přibyl pátý. Švédsko je v dnešní době prakticky celé pokryto pozemním digitálním signálem a švédské domácnosti si mohou vybírat z několika desítek televizních stanic.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – ŠPANĚLSKO

Prakticky rok po spuštění pozemního digitálního vysílání ve Švédsku byla stejná akce započata i ve Španělsku. Španělské domácnosti měly k dispozici šest multiplexů, ale vývoj digitalizace v zemi byl utlumen. Za potíže mohly vysoké ceny set-top-boxů a nejasné vztahy mezi provozovateli multiplexů. Až v roce 2004 došlo k definování jasných pravidel a k vytvoření podmínek k úspěšnému rozvoji digitálního vysílání ve Španělsku.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – FINSKO

Další severská země, Finsko, začala digitální vysílání v roce 2001 ve třech multiplexech. Jeden multiplex byl obsazen veřejnoprávními provozovateli YLE a ostatní zaplnily komerční subjekty. Finsko ovšem od začátku vsadilo na bohaté doprovodné interaktivní služby, a tak rozjezd digitalizace byl dost těžký. Nedostatek set-top-boxů, které by podporovaly bohaté interaktivní funkce brzdil plán digitálního rozvoje Finska. Až v roce 2002, kdy se na trhu objevily lépe vybavené set-top-boxy, se ve Finsku rozjely kromě příjmu televizních stanic i možnosti sázení přes televizní obrazovku, bohatě provedený EPG nebo domácí bankovníctví.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – NĚMECKO

U našich západních sousedů, v Německu, probíhalo vypínání analogového televizního signálu po jednotlivých oblastech. Vypínání analogu v Německu je dobře promyšleno, záměrem pozemní digitální síť je konkurovat vcelku dobře zavedenému kabelovému vysílání v německých domácnostech. Postupným vypínáním analogu si naši sousedé uvolňovali místo pro vysílání multiplexů.

Prakticky ve všech evropských státech bude ukončeno televizní analogové vysílání v roce 2012, pouze v Polsku bude šíření analogového signálu skončeno v roce 2015. V naší republice se analog vypne v roce 2011, pouze vysílání z vysílače Praděd a Tlustá Hora bude ukončeno v červnu 2012.

MIMOEVROPSKÁ DIGITALIZACE

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – USA

Ve Spojených Státech bylo analogové vysílání kompletně vypnuto 12. června 2009. Původně plánovaný termín byl stanoven v USA na 17. únor, ale krize digitalizaci pozdržela. Přesto některé regionální televize ukončily analogové šíření k původnímu datu a tak se zvýšila poptávka po set-top-boxech. Americká vláda pro podporu digitalizace slíbila lidem s nižšími příjmy kupóny na 40 dolarů na koupi set-top-boxu. A objevily se dva problémy. Za prvé, bylo vydáno 3,4 miliony kupónů, ale současně se objevilo i dalších 4 miliony žádostí o ně. A za druhé, v oblastech, kde nebyly v obchodech set-top-boxy ani na skladě, kupóny propadávaly, neboť jejich platnost byla stanovena na 90 dní.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – JAPONSKO

V červenci roku 2011 ukončí analogové vysílání digitální elektronická velmoc, Japonsko.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – JIŽNÍ KOREA

Rok poté, tedy v roce 2012 analog vypne Jižní Korea.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – AUSTRÁLIE

V roce 2013 dojde ke stejnému procesu v Austrálii.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – INDIE

Indie vypíná analogový signál ve stejném roce jako Polsko, v roce 2015.

DIGITALIZACE VYSÍLÁNÍ – RUSKO

Rusko hodlalo v tomtéž roce udělat totéž, ale pak se východní velmoc začala potýkat s ekonomickým dopadem procesu digitalizace. Ruská vláda původně plánovala, že přispěje domácnostem na nákup set-top-boxu, dokonce se mluvilo o možnosti, že by sociálně slabší obdrželi přístroj zdarma. Původní náklady na ruskou digitalizaci byly přes globální krizi odhadovány na 4 miliony dolarů. Pozdější odhady nákladů se pohybovaly v úplně jiných částkách. Digitalizaci měly zaplatit finance z prodeje ropy, ale ceny za barel strategické suroviny při krizi poklesly. Takže vůbec není jasné, zda Rusko své plány s koncem analogového signálu v roce 2015 bude schopno dodržet.

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ Z OBLASTI DIGITALIZACE

MULTIPLEX

Důležité je si uvědomit, že se jedná o digitální tok, obraz i zvuk je tedy zdigitalizován. K tomuto digitálnímu toku se připojují datové služby a v podobě multiplexu je vše přeneseno až k pozemnímu vysílači a pomocí něj ke koncovým domácnostem. Na úplném začátku jsou programy komprimovány, aby šířená data měla co nejmenší objem. A platí, čím menší komprese, tím je větší kvalita výsledného signálu.

Čím je menší komprese, tím je větší objem přenášených dat. Následně jsou data slučována do vhodných souhrnných datových celků, takzvaných multiplexů. A takový multiplex je u příjemce v domácnosti rozložen na programy a divák tak „vytahuje“ z multiplexu jeden sledovaný kanál.

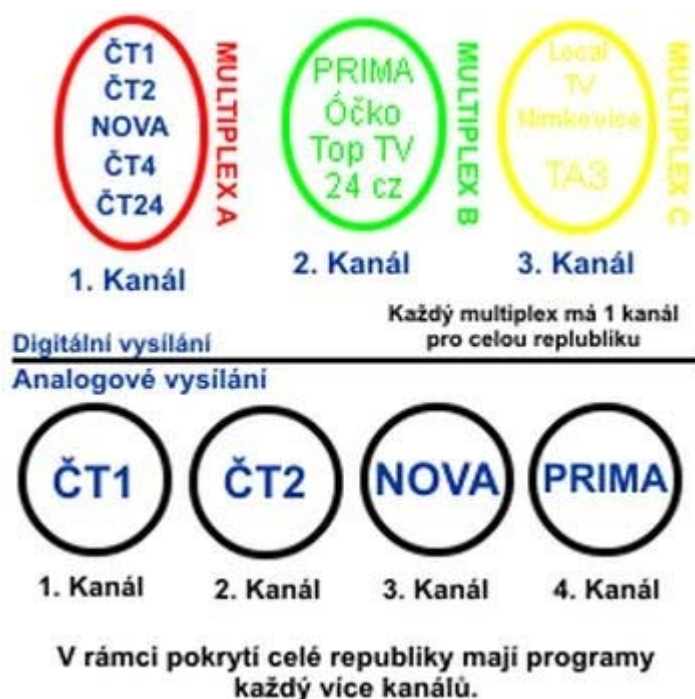
Toto koncové dělení na jednotlivé programy se děje pomocí set-top-boxu, který je připojen mezi anténou a televizním přijímačem. Multiplex dnes obsahuje 4 až 6 televizních programů. Jejich množství se odvíjí od požadavků na kvalitu reprodukce u koncové domácnosti. A je nutné počítat i u DVB-T se zpožděním vysílání oproti analogovému.

Pojem DVB-T (ačkoliv sám o sobě rozhodně není žádnou novinkou) je společně s 3D televizí letos zřejmě jedním z těch nejčastěji skloňovaných. V následujícím článku se však blíže podíváme na standard DVB-T2, o kterém toho laická veřejnost zatím příliš neví.

MULTIPLEX DVB-T V ČESKÉ REPUBLICCE

Začnu nejprve trochu ze široka a pokusím se čtenářům přiblížit právě probíhající proces digitalizace. Ten započal (jak možná málokdo tuší) už na přelomu tisíciletí, kdy bylo spuštěno experimentální digitální vysílání. Důvodem byla především snaha uvolnit (respektive efektivněji využít) dostupné kmitočtové pásmo, kdy na někdejší přenosovou šířku jednoho analogového kanálu (8 MHz) se nyní díky digitální kompresi „vejde“ celý jeden multiplex (aktuálně jsou využívány 4), zahrnující zpravidla čtyři kanály digitální.

To jednak zlevnilo vysílání (divák si toho jistě všimnul zejména díky prudkému boomeru nových stanic jako např. Barrandov TV, Public TV, Prima Cool nebo hudební TV Óčko), a také umožnilo využít výhod digitálního přenosu informace. Dočkali jsme se tak nejen kvalitnějšího a kvalitativně stálejšího obrazu s menšími nároky na anténní systém, ale také doplňkových služeb, z nichž nejvýznamnější je asi tzv. EPG - tedy elektronický televizní program, dostupný přímo v menu přístroje.

Z dnešního pohledu je ovšem již patrné, že během příprav na proces digitalizace došlo k jedné zásadní chybě. V prapočátcích DVB-T vysílání se diskutovalo především o tom, zda jako nový standard pro kódování digitálního vysílání použít MPEG-2 či MPEG-4. Přestože mnoho odborníků už tenkrát jednoznačně doporučovalo MPEG-4 (jakožto dlouhodobě perspektivní a efektivnější standard), nakonec bohužel dostal přednost MPEG-2. Hlavním důvodem nejspíš bylo to, že MPEG-2 má nižší nároky na výkon na obou stranách (= levnější vysílače i přijímače) a ve své době byl nakonec plně dostačující.

Přestože se tedy zatím zdá, jako kdyby byl stav digitalizace TV vysílání naprosto ideální a po úplném dokončení procesu digitalizace (plánovaném na rok 2013) by mělo nastat období jakési technologické stagnace, zřejmě tomu tak nebude. V příštím pokračování tohoto článku se pokusíme vysvětlit proč.

Mezi všemi druhy příjmu digitálního televizního signálu je příjem pozemní cestou tou nejlevnější variantou. Když se vše hodně zjednoduší, tak vlastně stačí pouze do domácnosti koupit DVB-T set-top-box.

VÝHODY POZEMNÍHO VYSÍLÁNÍ DVB-T

Proč vlastně název DVB-T? Pojmenování pochází z angličtiny, znamená Digital Video Broadcasting – Terrestrial, což v překladu zní zemské digitální video vysílání. Toto digitální vysílání je narozdíl například od satelitního šířeno pomocí pozemních vysílačů a je přijímáno u jednotlivých domácností standardními anténami, které se používaly i při analogovém příjmu.

Za příjem programů domácnost neplatí žádné poplatky, kromě tedy koncesionářských. Všechny kanály, které jsou naladěny pomocí set-top-boxu, jsou přijímány jako úplně volné.

A velkou výhodou se jeví ten fakt, že není zdaleka ukončen vývoj a spouštění dalších televizních kanálů.

Je možné, že v budoucnosti se může objevit i v pozemním digitálním vysílání nějaký atraktivní a tudíž zpoplatněný program, ale zatím tomu tak není. Navíc, naladění set-top-boxu je záležitost velice jednoduchá, stačí spustit automatické vyhledávání programů a do přístroje se nalezené televizní stanice samy načtou.

Další velkou výhodou pozemního digitálního vysílání je, že má lepší obraz a zvuk oproti analogu. S tímto faktem lze souhlasit pouze v tom případě, pokud v daném místě je dostatečný signál a domácnost vlastní vhodnou anténu.

NEVÝHODY POZEMNÍHO VYSÍLÁNÍ DVB-T

Ne všude na území naší republiky je dostatečně kvalitní signál. I když s končícím signálem analogovým dochází k postupnému pokrytí území DVB-T vysíláním, v některých místech možná problémy budou trvat.

Taktéž se ve spojení se signálem nabízí otázka vhodné antény. Anténu je třeba nastavit, někdy i pootočit o 90 stupňů. Tady není od věci si zapůjčit ve specializované prodejně s digitální technikou set-top-box a pomocí něj si změřit signál. Nedostatečný signál se pozná okamžitě. Pokud byl v některém místě republiky horší signál analogového vysílání, tak obraz například zrní, ale šlo program televize sledovat. U DVB-T pokud není signál, je na televizní obrazovce prázdná, není obraz ani zvuk. Pokud uživatel naladí hraniční pásmo signálu, obraz se sice objeví, ale buď kostičkuje nebo zamrzá.

V tomto případě je nasnadě úprava antény či nechat celou situaci na posouzení odborníkovi.

ČTÚ ZVEŘEJNIL TECHNICKÝ PLÁN PŘECHODU NA DIGITÁLNÍ VYSÍLÁNÍ

Český telekomunikační úřad (ČTÚ) zveřejnil Technický plán přechodu na digitální vysílání. Tento dokument představuje jakýsi "jízdní řád" podle něhož se bude přecházet z analogového na digitální televizní vysílání.

Technický plán rozdělil Českou republiku na jedenáct oblastí, v nichž se bude v různých termínech zapínat digitální vysílání a vypínat analogové. Konečným stavem by měli být čtyři digitální sítě. Nově bude sestavena pod číslem 1 veřejnoprávní síť pro programy České televize a Českého rozhlasu. Dočasné multiplexy A, B a C budou překlopeny do sítí 2, 3 a 4. Poslední analogový vysílač by měl být vypnut do 10. 10. 2010.

Obr. 1 - Ucelené oblasti pro přechod na digitální vysílání

Technický plán přechodu nestanovuje termíny přechodu na digitální vysílání na Ústecku a Domažlicku, kde se současně analogové vysílání ruší s německým digitálním rozhlasem. "Dospěli jsme k názoru, že tyto dvě oblasti nebudou součástí Technického plánu přechodu a budou řešeny separátně. Součinnost s německou stranou je v takovém stadiu, že Němci zatím stále slušně klepou na dveře a naléhají, abychom problém řešili," uvádí Dvořák pro Euro a dodává: "U Domažlicka je už shoda, že by vypínání začalo dříve, pravděpodobně v prvním kvartále příštího roku. Co se týče Bukové hory, to se zatím neodvažují přesně říct, ale očekávám, že to bude zhruba v polovině roku 2007."

Dealine	Happening	Broadcast	Name of the transmitter	Station	Channel	District area	Further characteristics
6.1.2011	turn off	ČT2	Žďár nad Sázavou	Harušův vrch	49	Brno	
6.1.2011	retuning	ČT1	Žďár nad Sázavou	Harušův vrch	49	Brno	retuning from 32nd to 49th channel, reduction of wattage from 80 to 20 kW.
13.1.2011	turn on	Net 1	Svitavy	Kamenná Horka	29	Brno	coverage
28.1.2011	retuning	Net 1	Vsetín	Bečevná	54	Zlín	retuning from 36th to 54th channel, change for digital transmitter
31.1.2011	turn off	ČT2	Svitavy	Kamenná Horka	58	Brno	
31.1.2011	turn off	ČT2	Třinec-město		59	Ostrava	
31.1.2011	turn off	ČT2	Uherský Brod	Velká Javořina	47	Zlín	
31.1.2011	turn off	ČT2	Valašské Klobouky	Ploštiny	42	Zlín	

31.1.2011	turn on	net 1	Zlaté Hory	Biskupská kupa	36	Jeseník	coverage
31.1.2011	turn off	ČT2	Zlín	Thustá hora	51	Zlín	
7.2.2011	turn on	net 1	Huslenky	U Sivků	33	Zlín	coverage
7.2.2011	turn on	net 1	Nový Hrozenkov	Humenec	33	Zlín	coverage
25.2.2011	retuning	net 1	Huslenky	U Sivků	29	Zlín	Retuning z 33. na 29. kanál
28.2.2011	turn on	net 1	Boskovice	Čížovky	29	Brno	coverage
28.2.2011	turn on	net 1	Rakovník	Okružní ulice	34	Plzeň	coverage
28.2.2011	turn off	ČT2	Vsetín	Bečevná	40	Zlín	
12.3.2011	turn on	net 1	Zaječov	zemědělská usedlost	53	Praha	coverage
28.3.2011	turn on	net 1	Letohrad	nad ZD	54	Trutnov	coverage
28.4.2011	turn on	net 1	Hronov	Jírová hora	36	Trutnov	coverage
28.4.2011	turn on	net 1	Jablunné nad Orlicí	Strážnice	29	Jeseník	coverage
28.4.2011	turn on	net 1	Žamberk	Na Rozárce	36	Trutnov	coverage
30.4.2011	turn off	ČT1	Frýdek	Lysá hora	37	Ostrava	
in 18th week 2011	signalizing of turning off	ČT1	Jihlava	Javořice	25	Jihlava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
v 18. týdnu 2011	signalizing of turning off	ČT1	Pacov	Stražiště	36	Jihlava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
v 18. týdnu 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Třebíč	Ključovská hora	28	Jihlava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
do 15.5.2011	turn on	net 1	Jiřetín pod Jedlovou	Jedlová	43	Ústí nad Labem	coverage
do 31.5.2011	turn on	net 1	Broumov			Trutnov	coverage
do 31.5.2011	turn on	net 1	Strání	Květná		Zlín	coverage
31.5.2011	turn off	ČT1	Jihlava	Javořice	25	Jihlava	
31.5.2011	turn off	ČT1	Pacov	Stražiště	36	Jihlava	
31.5.2011	turn off	ČT1	Třebíč	Ključovská hora	28	Jihlava	
31.5.2011	signalizing turn off	ČT1	Jihlava	Javořice	25	Jihlava	Broadcasting of text information after turning off do 1.6.2011 23:59
31.5.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Pacov	Stražiště	36	Jihlava	Broadcasting of text information after turning off do 1.6.2011 23:59
31.5.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Třebíč	Ključovská hora	28	Jihlava	Broadcasting of text information after turning off do 1.6.2011 23:59

in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Brno	Kojál	46	Brno	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Hodonín	Babí lom	33	Brno	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Hradec Králové	Krásné	22	Trutnov	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Liberec	Ještěd	31	Trutnov	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Mikulov	Děvín	26	Brno	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Rychnov nad Kněžnou	Litický Chlum	28	Trutnov	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Svitavy	Kamenná Horka	24	Brno	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Trutnov	Černá hora	23	Trutnov	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 23th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Žďár nad Sázavou	Harusův vrch	49	Brno	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
30.6.2011	turn off	ČT1	Brno	Kojál	46	Brno	
30.6.2011	turn off	ČT1	Hodonín	Babí lom	33	Brno	
30.6.2011	turn off	ČT1	Hradec Králové	Krásné	22	Trutnov	
30.6.2011	turn off	ČT1	Liberec	Ještěd	31	Trutnov	
30.6.2011	turn off	ČT1	Mikulov	Děvín	26	Brno	
30.6.2011	turn off	ČT1	Rychnov nad Kněžnou	Litický Chlum	28	Trutnov	
30.6.2011	turn off	ČT1	Svitavy	Kamenná Horka	24	Brno	
30.6.2011	turn off	ČT1	Trutnov	Černá hora	23	Trutnov	
30.6.2011	turn off	ČT1	Žďár nad Sázavou	Harusův vrch	49	Brno	
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Brno	Kojál	46	Brno	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Hodonín	Babí lom	33	Brno	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59

30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Hradec Králové	Krásné	22	Trutnov	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Liberec	Ještěd	31	Trutnov	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Mikulov	Děvín	26	Brno	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Rychnov nad Kněžnou	Litický Chlum	28	Trutnov	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Svitavy	Kamenná Horka	24	Brno	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Trutnov	Černá hora	23	Trutnov	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
30.6.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Žďár nad Sázavou	Harušův vrch	49	Brno	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.7.2011 23:59
in 27th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Špindlerův Mlýn	Medvědí	21	Trutnov	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
31.7.2011	turn off	ČT1	Špindlerův Mlýn	Medvědí	21	Trutnov	
31.7.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Špindlerův Mlýn	Medvědí	21	Trutnov	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.8.2011 23:59
in 40th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Jeseník	Praděd	50	Jeseník	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 40th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Třinec	Javorový vrch	26	Ostrava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
In 40th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Valašské Meziříčí	Radhošť	27	Ostrava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
31.10.2011	turn off	ČT1	Jeseník	Praděd	50	Jeseník	
31.10.2011	turn off	ČT1	Třinec	Javorový vrch	26	Ostrava	
31.10.2011	turn off	ČT1	Valašské Meziříčí	Radhošť	27	Ostrava	
31.10.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Jeseník	Praděd	50	Jeseník	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.11.2011 23:59
31.10.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Třinec	Javorový vrch	26	Ostrava	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.11.2011 23:59
31.10.2011	Signalizing of turning off	ČT1	Valašské Meziříčí	Radhošť	27	Ostrava	Broadcasting of the text information after turning off untill 1.11.2011 23:59

in 44th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Nový Jičín	Veselský kopec	34	Ostrava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 44th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Olomouc	Radíkov	33	Jeseník	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 44th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Ostrava	Hošťálkovice	31	Ostrava	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
in 44th week 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Valašské Klobouky	Ploštiny	25	Zlín	Beginning of broadcasting of pictogram and information texts on turned off transmitter.
November 2011	turn off	ČT1	Nový Jičín	Veselský kopec	34	Ostrava	
November 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Nový Jičín	Veselský kopec	34	Ostrava	Broadcasting of text information after turning off, for 24 hours.
November 2011	turn off	ČT1	Olomouc	Radíkov	33	Jeseník	
November 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Olomouc	Radíkov	33	Jeseník	Broadcasting of text information after turning off, for 24 hours.
November 2011	turn off	ČT1	Ostrava	Hošťálkovice	31	Ostrava	
November 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Ostrava	Hošťálkovice	31	Ostrava	Broadcasting of text information after turning off, for 24 hours.
November 2011	turn off	ČT1	Valašské Klobouky	Ploštiny	25	Zlín	
November 2011	Signalizing of turning off	ČT1	Valašské Klobouky	Ploštiny	25	Zlín	Broadcasting of text information after turning off, for 24 hours.

DOSTUPNOST DIGITÁLNÍHO VYSÍLÁNÍ DVB-T NA ÚZEMÍ ČR

Multiplexy:

Multiplex 1 (veřejnoprávní multiplex)

Provozovatel: Česká televize

Programy: ČT 1, ČT 2, ČT 24, ČT 4 Sport (7 stanic Českého rozhlasu)

Multiplex 2

Provozovatel: České Radiokomunikace a.s.

Programy: Nova, Prima, Nova Cinema, TV Barrandov, Prima COOL

Multiplex 3
 Provozovatel: Czech Digital Group
 Programy: Public TV, Prima Love a Rádio Proglas

Multiplex 4
 Provozovatel: Telefónica O2 Czech Republic
 Programy: ČT 1 HD, Nova HD, Metropol TV

Locality	Transmitter	Station	TV channel	Frequency [MHz]	ERP [kW]	TV programmes	Radios
Multiplex 1 [České Radiokomunikace]							
Brno	Brno-Hády	Hády	29	538	10	Česká televize: ČT1 ČT2 ČT24 ČT4 SPORT	Český rozhlas: ČRo 1-Radiožurnál ČRo 2-Praha ČRo 3-Vltava ČRo-Radio Wave ČRo Leonardo ČRo – D-Dur ČRo Rádio Česko
	Brno-město	Barvičova	29	538	10		
	Kojál	Krásenko	29	538	100		
Mikulov	Děvín	Mikulov-Děvín	29	538	30		
Frýdek-Místek	Lysá hora	Lysá hora	54	738	25		
Jeseník	Praděd	Praděd	36	594	100		
Zlín	Tlustá hora	Tlustá hora	33	570	100		
Valašské Klobouky	Valašské Klobouky	Ploštiny	33	570	25		
Multiplex 2 [České Radiokomunikace]							
Brno	Brno-Hády	Hády	40	626	10	TV Nova Prima TV Nova Cinema TV Barrandov Prima COOL R1 (06-11 hod.)	
	Brno-město	Barvičova	40	626	10		
	Kojál	Krásenko	40	626	100		
Mikulov	Děvín	Mikulov-Děvín	40	626	25		
Frýdek-Místek ***	Lysá hora ***	Lysá hora	37	602	25		
*** Plánováno od května 2011							
Multiplex 3 [Czech Digital Group]							
Brno	Brno-Hády	Hády	59	778	10	Prima Love Public TV	Rádio Proglas
	Brno-město	Barvičova	59	778	10		
	Kojál	Krásenko	59	778	100		
Multiplex 4 [Telefónica O ₂ – zkuš. vysílání]							
Brno	Brno	Jihlavská	64	818	2	ČT1 HD (MPEG-4) Nova HD (MPEG-4) O ₂ Info (MPEG-2) Óčko (MPEG-2)	

DVB-T2 – MINULOST, PŘÍTOMNOST I BUDOUCNOST

Snad každý občan ČR už ví, co je analogová tma, kdy se dotkne jeho regionu a jak se na ni má připravit – do osvěty o digitalizaci se totiž vrhla nejenom média (která mají strach o diváky), ale také ziskuchtiví prodejci elektroniky, předhánějící se v (nejen) letákových supernabídkách set-top-boxů a LCD TV s DVB-T tunerem.

Pokud i vy patříte k těm, kdo se již na digitalizaci televizního vysílání řádně připravili (tzn. zakoupili novou TV či alespoň dovybavili starší přijímače set-top-boxy) a nyní se těšíte z pocitu toho, že v tomto směru šlo na dlouhou dobu o poslední nezbytnou investici, pravděpodobně budete obsahem tohoto článku nepříjemně překvapeni. Mimo již

"profláknutého" standardu DVB-T se totiž chystá další, nástupnický a široké laické veřejnosti takřka neznámý standard DVB-T2. S jeho uvedením se počítá v rozmezí cca dvou let (tedy přibližně zároveň s úplným koncem analogového vysílání) s ostrým provozem pak podle optimistických odhadů zhruba od roku 2013 - a právě DVB-T2 s sebou mimo několika nesporných výhod přináší i nutnost opětovné výměny přijímačů.

Důvod pro to je docela prostý - současný kompresní standard (tzv. MPEG-2), podporovaný všemi televizory, set-top-boxy a zařízeními pro příjem DVB-T, již není do budoucna perspektivní. A to ani po stránce technologické, ani po stránce finanční. Pro výraznější posun v kvalitě obrazu (neboli přechod na HD a výhledově také 3D televizní vysílání) při zachování únosné ceny je nutný přechod na standard novější – tzv. MPEG-4. Podívejme se tedy postupně na to, co nás vlastně čeká a nemine.

AUTOR

Ing. Miroslav Zálešák

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699

686 04 Kunovice

E-mail: zalesak@edukomplex.cz

JMENNÝ REJSTŘÍK

B

BAUMGARTNER, B.	15
BAŘÁKOVÁ, S.	137
BELYEV, I.	141
BLAHUTOVÁ, N.	267
BUZINKAJ, M.	339
ВИКСИ В.И.	131

Č

ČILÍKOVÁ, A.	145
ČIŽMADIOVÁ, K.	343

D

DICOVÁ, J.	393
DUBOVEC, J.	399
DUDOR, L.	489
DUŠEK, H.	349

F

FINDEJS, O.	21
FORALOVÁ, J.	405
FURDOVÁ, L.	25

Г

ГОРЕЛОВА Р. В.	31

H

HABARTA, R.	369
HALOVÁ, S.	271
HLAČINA, T.	151, 335
HLAVÁČKOVÁ, V.	369
HOLAS, L.	37
HOLÚBKOVÁ, T.	273
HORNÍČKOVÁ, B.	43
HURBIŠ, F.	427

I

IDRISOV, M.-K.	159
IVANOVA, S.	141

J

JANČÍKOVÁ, L.	439
JANOVSKÝ, M.	379
JANKUROVÁ, A.	431
JANÚŠEK, V.	47
JESTŘÁBOVÁ, M.	277
JEVČÁKOVÁ, I.	289

K

KALANIN, M.	51
KALANIN, R.	353
KAVKA, J.	151
KLIMOVÍČOVÁ, J.	163
KNOPPOVÁ, K.	167
KOLÁŘÍK, M.	171
KOPEČNÁ, I.	175
KORG, D.	435
KOWALCZYK, K.	281
KOZHABAYEVA, A.	181
KOZUBÍKOVÁ, Z.	439
KRAHULÍKOVÁ, P.	187
KRATOCHVÍL, O.	459
KRÁLIK, J.	405, 445
KRÁLIKOVÁ, K.	405, 445
KREJČÍŘOVÁ, Z.	191
КУПИШЕВ, А.	57

L

LACHKOVIČOVÁ, R.	197
LATYPOVA, F.	201
LÍPOVÁ, R.	205
LIPNICKÁ, D.	285
LEBEDEVA, E.	63
LOVICHOVÁ, M.	289
LUKÁČ, M.	295

M

MALACH, A.	459
MÁLKOVÁ, B.	209
МАРГАРЯН, Э.А.	67
MARKUSHENOK, K.	73
MARTINKOVIČOVÁ, D.	299
MICHŇOVÁ, A.	215
MILC, K.	75
MOLCHANOVA, M.	219
MOTYKOVÁ, M.	469
MRÁZOVÁ, K.	79
MUŽÍKOVÁ, K.	359

N

NAVRÁTILOVÁ, J.	365
NEUMANNOVÁ, E.	223

O

OBDRŽÁLEK, L.	369, 399
ONDRUŠ, J.	393

P		
PAJTINKA, V.	85	
PINŤOVÁ, A.	303	
POLÁK, K.	477	
POSPÍŠILOVÁ, Z.	95	
POVCH, I.	227	
PRACHAŘ, J.	99	
PROCHÁZKOVÁ, A.	105	
П		
ПАРДАЕВА, Н.С.	91	
S		
SIDOROVA, E.A.	115	
SINPROH, CH.	119	
SOKOLOVÁ, J.	241	
SOPKOVÁ, G.	247	
STRNADEL, A.	379	
Š		
ŠABATA, K.	309	
ŠABATA, O.	309, 373	
ŠABO, M.	109	
ŠEBESTOVÁ, D.	231	
ŠEDOVÁ, H.	483	
ŠEFČÍKOVÁ, P.	313	
ŠEVELOVÁ, D.	235	
ŠIMČÍKOVÁ, V.	237	
ŠIMONOVÁ, J.	489	
ŠIMOROVÁ, L.	375	
ŠVÁBOVÁ, Z.	319	
T		
TOKARČÍKOVÁ, E.	495	
TOTKOVIČOVÁ, D.	325	
TURAN, A.	125	
U		
UHERKOVÁ, L.	253	
V		
VAŠKOVÁ, L.	383	
VESELÁ, R.	505	
VESELSKÁ, P.	257	
VORÁČOVÁ, V.	331	
VRBA, S.	335, 501	
Z		
ZAJÍČEK, R.	261	
ZÁLEŠÁK, M.	208	
ZEMANOVÁ, K.	387	

Název:

„Prognózy vývoje naší civilizace ve 21. století“

V. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE 2011

Autor:

Kolektiv autorů

Vydavatel, nositel autorských práv, vyrobil:

Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699, 686 04 Kunovice

Náklad: 200 ks

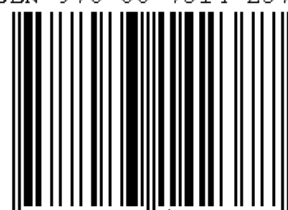
Počet stran: 520

Vydání: první

Rok vydání: 2011

ISBN 978-80-7314-237-6

ISBN 978-80-7314-237-7

9 788073 142377 >